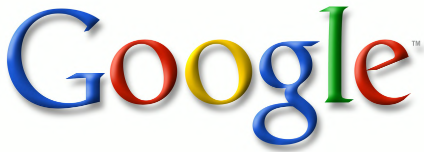
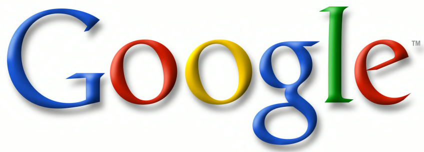
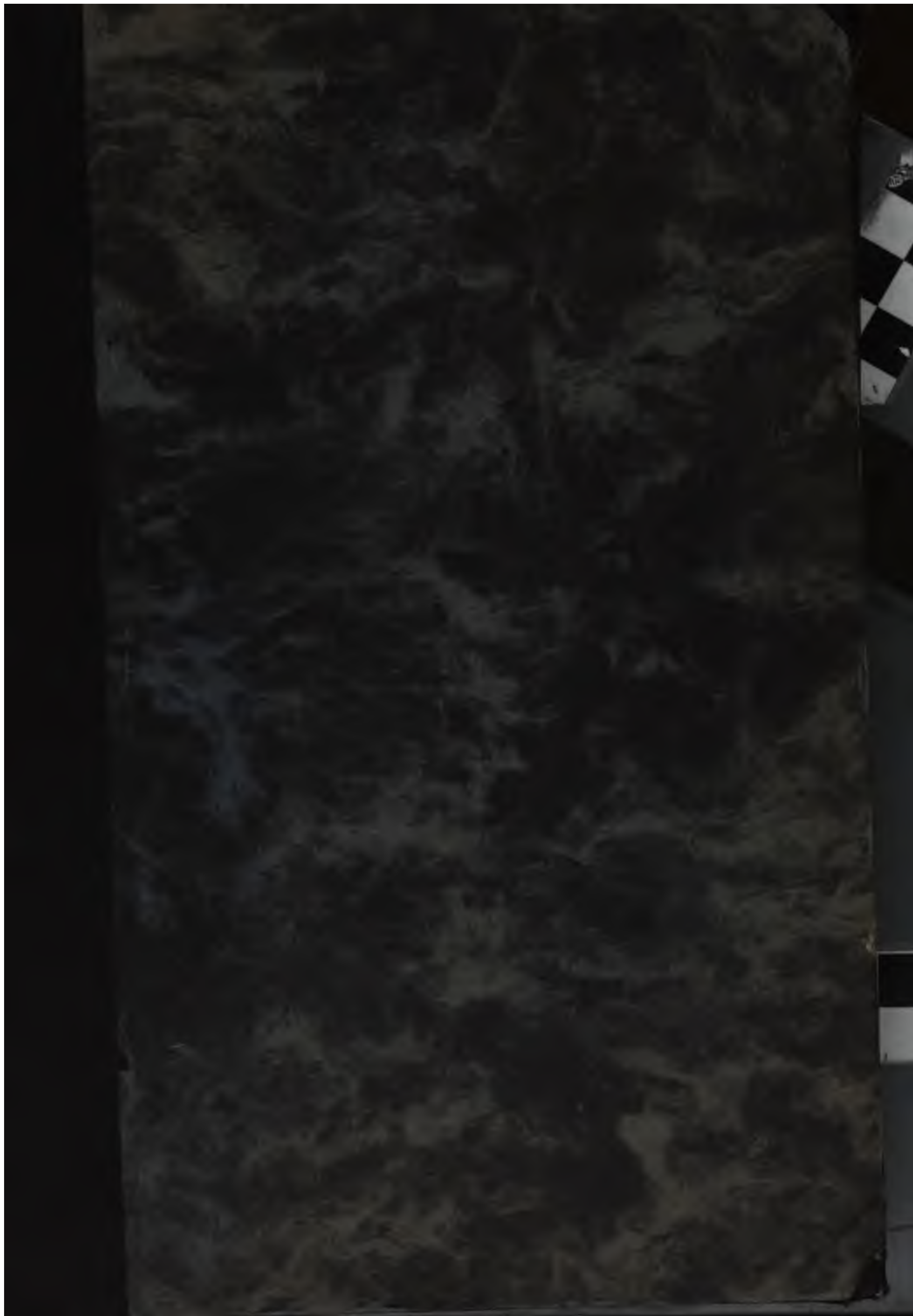

STANFORD·VNIVERSITY·LIBRARY

UKR/ lw

EDITIO COLLEGII IURIDICI ACADEMIAE LITTERARUM CRACOVIENSIS.

COLLECTANEA

EX

ARCHIVO COLLEGII IURIDICI.

TOMUS V.

CRACOVIAE,
SUMPTIBUS ACADEMIAE LITTERARUM CRACOVIENSIS.
1897.

WYDAWNICTWO KOMISYI PRAWNICZEJ AKAD. UMIEJĘTNOŚCI W KRAKOWIE.

ARCHIWUM

KOMISYI PRAWNICZEJ.

TOM PIĄTY.

KRAKÓW.
NAKŁADEM AKADEMII UMIEJĘTNOŚCI.
SKŁAD GŁÓWNY W KSIĘGARNI SPÓŁKI WYDAWNICZEJ POLSKIEJ.
1897.

W Krakowie, 1897. — Drukarnia Uniwersytetu Jagiellońskiego, pod zarządem A. M. Kosterkiewicza.

TREŚĆ.

Statuta legata Gentilisa
wydane dla Polski na synodzie w Preszburgu 10 listopada r. 1309.

Podał

Władysław Abraham.

Papież Klemens V wysyłając w r. 1307 na Węgry legata Gentilisa, w celu poparcia pretensyj Karola Roberta do tronu węgierskiego, włączył do jego prowincyi legacyjnej, jak to już dawniej kilkakrotnie się wydarzyło, oprócz Węgier i ziem z państwem tem bliżej związanych, także i Polskę [1]). Jakkolwiek missya Gentilisa była w pierwszym rzędzie czysto politycznej natury, to jednak legat był obowiązany z urzędu swego baczyć również na stan kościoła w powierzonym sobie okręgu, i dążyć do naprawy nadwątlonej karności kościelnej, przez zwoływanie synodów i wydawanie na nich odpowiednich statutów. W wykonaniu tego obowiązku odbył Gentilis w czasie swego długiego na Węgrzech pobytu [2]) aż

---

[1]) Legat Gentilis de Monteflorum, rodem Włoch należał do zakonu franciszkanów i zajmował przez pewien przeciąg czasu urząd lektora S. Palatii. W r. 1298 zamianował go papież Bonifacy VIII kardynałem presbyterem tytułu S. Martini in Montibus. Materyały do dziejów jego legacyi do Węgier, mieszczące się w archiwum i bibliotece Watykańskiej, zostały wydane w wydawnictwie węgierskiem Monumenta Vaticana Hungariae Ser. I. T. II. Acta legationis cardinalis Gentilis, Budapest 1885. Udział legata w wewnętrznych sprawach Polski skreśliłem na podstawie nie ogłoszonych dotąd aktów z archiwum watykańskiego w rozprawie p. t.: »Sprawa Muskaty« (Tom XXX Rozpr. Wydz. hist. filozof. Akad. Um. str. 122—180)

[2]) Bawił na Węgrzech od r. 1308 do września r. 1311 zob. Mon. Vat. Hung. Acta leg. Gentilis Nr. X. i LXXXVI.

cztery synody, z których trzy (dwa synody w Budzie 8 maja i 22 lipca 1309 r. i jeden w Preszburgu 11 maja 1311 r.) były poświęcone sprawom węgierskim a jeden zwołany do Preszburga na dzień 10 listopada 1309 r. [1]) odnosił się do spraw kościoła polskiego, legat bowiem zajęty sprawami politycznemi Węgier nie mógł wcale do Polski przybyć. Na tym synodzie wydał Gentilis dla Polski cały szereg doniosłej treści postanowień, które w różnych kierunkach miały poprawić, lub uzupełnić dotychczasowe prawo partykularne kościoła w Polsce. Szczegóły dotyczące tego synodu bliżej nie są znane [2]) a w szczególności niewiadomo, którzy z biskupów polskich na nim byli obecni. Jedyną wzmiankę w tym względzie zamieścił Długosz w swym żywocie biskupa włocławskiego Gerwarda podając, że oprócz biskupa wrocławskiego Henryka, który przybył do Preszburga, brali udział w synodzie jedynie zastępcy innych biskupów polskich, biskup Gerward zaś nawet swego prokuratora nie wysłał, za co został przez legata exkomunikowany i zasuspendowany [3]). Wiadomości te Długosza zdają się być dość prawdziwe, Henryk wrocławski bowiem rzeczywiście bawił wówczas na dworze legata [4]), arcybiskup Jakób Swinka wysłał zaś magistra Andrzeja kanclerza gnieźnieńskiego [5]) a prawdopodobnie tak samo postąpili i inni polscy

---

[1]) ibid. str. XV.

[2]) Szczegół podany przez X. Gromnickiego: Synody prowincyonalne str. 235 jakoby na synodzie w Preszburgu żaden z biskupów polskich niebył obecny, jest tylko dowolnym domysłem autora.

[3]) Sub huius Pontificatu, dum Frater Gentilis tit. S. Martini in Montibus presbyter Cardinalis Apostolicae Sedis in Hungarie et Polonie Regnis Legatus de latere apud Posonium alias Preschburgk pro festo omnium Sanctorum (?) synodum instituisset et Polonice ecclesie Episcopos ad illam vocasset, nullus tamen ad illam nisi Henricus Ep. Wratislaviensis personaliter venit, ceteri vero Episcopi Polonie cum per procuratores suos in huiusmodi synodo comparuissent, solus Gerwardus Wladislaviensis Episcopus neque per se, nec per procuratorem venire curavit. Cui ob id Cardinalis prefatus Gentilis iratus, ipsum ab administratione spiritualium et temporalium suspendit et excommunicavit et tandem ipso Gerwardo Episcopo personaliter patente, absolvit. (Długosz Vitae Episcoporum Poloniae, Opera omnia Vol. I. Kraków 1887 str. 529).

[4]) Zob. Grünhagen, Regesten z. schles. Gesch. Nr. 3080.

[5]) W rękopisie biblioteki watykańskiej Cod. Vatic. 3935 obejmującym akta odnoszące się do legacyi Gentilisa mieści się na karcie 17 v. następująca zapiska »Die Martis VIII Julii (r. 1309) Dnus Philippus auditor ex parte Dni legati mandavit et precepit Magistro Andree cancellario Gneznensi ac tamquam procuratori episcopali Archiepiscopi Gneznensis et capituli ac cleri,

biskupi. Wprawdzie biskup Gerward, jak świadczą ówczesne akta, pojawił się w Preszburgu na dworze legata w końcu marca r. 1310 [1]) lecz być może, że przybył tam, aby osobiście, jak podaje Długosz, prosić legata o zdjęcie nałożonych nań cenzur. Zdaje się jednak, że oprócz biskupa wrocławskiego, był również na synodzie obecnym biskup krakowski Jan Muskata. Prowadził on bowiem wówczas przed trybunałem legata proces przeciw arcybiskupowi gnieźnieńskiemu a właśnie pierwszy termin w tej sprawie był wyznaczony na 1 listopada 1309 r. na którym Muskata był obowiązany osobiście się stawić. Na termin ten wprawdzie nie przybył, gdyż w drodze do Preszburga na Morawach dnia 21 października zaskoczył go napad rozbójników, co dalszą podróż opóźniło, prawdopodobnem jest jednak, że już dnia 10 listopada do Preszburga zdążył [2]). W aktach ówczesnych poświadczoną jest jego bytność w Preszburgu dnia 17 listopada r. 1309 [3]). Statuta, które na synodzie tym legat ogłosił znane są z kilku wydań, żadne jednak z nich nie podaje pierwotnego tekstu statutów Gentilisa, lecz tylko tekst i formę jaką statuta te zyskały w zatwierdzeniu papieża Klemensa VI z 2 sierpnia r. 1346 [4]) spowodowanem prośbą biskupa lubuskiego Apeczka. A w szczególności dwa źródła stanowiły podstawę wydań dotych-

---

quod debeat ipsum Dnum Legatum sequi et in Posonio esse in suo concilio, cum intendat in sui presentia aliqua pro statu dicte provincie Poloniensis ordinare ad statum tranquillum et pacem et quod sub pena excommunicationis sine ipsius Dni Legati licentia non recedat, ipsumque enim esse procuratorem predictorum.

[1]) W aktach procesu biskupa krakowskiego Jana Muskaty przeciw arcybiskupowi gnieźnieńskiemu zebranych w rękopisie archiwum watykańskiego Papi Avignonesi I Clemens V fol. 107 mieści się wzmianka, że w tym właśnie czasie miano przesłuchać obecnego w Preszburgu biskupa włocławskiego jako świadka (zob. rozprawę moją p. t. Sprawa Muskaty l. c. str. 162.)

[2]) Sprawa Muskaty l. c. str. 159.

[3]) W powyższych aktach procesu Muskaty mieści się na fol. 87 pełnomocnictwo wystawione przez biskupa krakowskiego z datą: in Posonio secunda feria proxima post diem Sti Martini confessoris atque pontificis a. d. 1309.

[4]) Data bulli Klemensa VI zatwierdzającej te statuta w regestach tego papieża brzmi »IIII nonas Septembris anno quinto« (Mon. Vatic. Hung. Acta l. Gentilis str. 369 Nr. LXXII) w odpisie wrocławskim więc, który służył za podstawę do wydania statutów Gentilisa w Starodawnych prawa polskiego pomnikach, gdzie podano »anno quarto« zaszła widoczna pomyłka.

czasowych, Raynald bowiem w Annales ecclesiast.[1]) oparł się na tekście owego zatwierdzenia, podanym w regestach papieża Klemensa VI a tak samo postąpili wydawcy aktów Gentilisa w Monumenta Vaticana Hungariae[2]) podczas gdy Helcel w Starodawnych prawa polskiego pomnikach[3]) korzystał z odpisu notaryalnego bulli zatwierdzającej statuta Gentilisa, sporządzonego we Wrocławiu w r. 1359 a znajdującego się dotąd w archiwum kapituły wrocławskiej. Bliższe rozpatrzenie jednak tekstu podanego w powyższych wydaniach i porównanie z innymi aktami ustawodawczymi Gentilisa, tudzież z późniejszymi pomnikami prawa partykularnego kościoła polskiego, musi nasunąć wniosek, że ów tekst w zatwierdzeniu papieskiem nie odpowiada zupełnie pierwotnemu brzmieniu statutów Gentilisa, lecz jest znacznie skróconym, bo stolica apostolska zatwierdzając je, postanowienia, które już były przestarzałe, zbyteczne, lub nieodpowiednie pominęła. W tym samym roku, w którym się odbył synod w Preszburgu dla Polski, ogłosił Gentilis w Budzie w czasie między 8 maja a 14 lipca szereg konstytucyj dla Węgier[4]). Pomiędzy tymi statutami węgierskimi a znanymi statutami Gentilisa dla Polski wydanymi, zachodzi dość wielkie podobieństwo, gdyż pewna część postanowień jest wspólną obu statutom. Są jednak i znaczne różnice, statuta węgierskie bowiem obejmują o wiele więcej postanowień, których brak w statutach polskich[5]). Okoliczność ta byłaby zupełnie zrozu-

[1]) T. XVI str. 252 i nast. pod r. 1346.

[2]) Acta legationis Gentilis l. c. Nr. LXXII str. 365—369.

[3]) T. I str. 389—397 Tekst Helcla przedrukowano następnie w Kodeksie dypl. Wielkopolskim T. II Nr. 928. Przy tej sposobności sprostować muszę błędne twierdzenie X. Gromnickiego (Synody prowincyonalne str. 235) jakoby statuta Gentilisa zostały przyjęte w zbiór statutów arcybiskupa Jarosława, zapewne w ów zbiór, który Jarosław biskupowi wrocławskiemu w r. 1357 przesłał. Otóż w zbiorze tym niema żadnych statutów przez legatów dla Polski wydanych, a tak samo brak w nim i statutów Gentilisa.

[4]) Mon. Vat. Hung. Acta leg. Gentilis Nr. LXI str. 268—297.

[5]) Są to postanowienia w szczególności odnoszące się do stosunków węgierskich c. 1. de statu regis, c. 2. de immunitate regis c. 3 de corona regis c. 4 de bonis regalibus et reginalibus non occupandis et occupatis restituendis i c. 16 de receptione et publicatione constitutionum in synodis ad requisitionem regis, tudzież postanowienia ogólniejszej natury c. 9 de magistris habendis in ecclesiis cathedralibus, c. 11 de practica electionem habenda c. 12 de observantia divini cultus, c. 14 ne quis nuncios vel litteras legati impediat et de citatione in sua curia facienda i c. 17 decretum electionis.

miałą i naturalną, o ile chodzi o postanowienia mające na oku właściwości terytoryalne Węgier, lecz pomiędzy postanowieniami w statutach węgierskich znajdują się i takie, które wcale nie dotyczą ściśle właściwości kościoła węgierskiego, lecz są ogólniejszej natury, tak, że do kościoła polskiego wówczas równie dobrze odnieśćby się dały, a pominięcie ich w statutach polskich jest zupełnie niezrozumiałem. Fakt ten jednakowoż objaśniają w części statuta Trąby z r. 1420. W statutach tych bowiem, stanowiących zwód statutów dawniejszych, mieści się również obszerna konstytucya Gentilisa, o sposobach obsadzania stolic biskupich i o formach wyboru [1]), której niema w znanych statutach polskich Gentilisa, lecz która się mieści we wspomnionych statutach węgierskich. Jeżeli się zważy, że redaktorowie zwodu Trąby ze źródeł węgierskich nigdzie nie korzystali, mimowolnie musi się nasunąć wniosek, że owa konstytucya znajdowała się zapewne tak jak i wiele innych postanowień w pierwotnych statutach Gentilisa dla Polski wydanych, lecz że ją następnie stolica apostolska, zatwierdzając owe statuta, wraz z kilkoma innemi postanowieniami usunęła. Wreszcie papież Klemens VI sam w bulli swej z 2 sierpnia 1346 r. daje do zrozumienia, że nie wszystkie postanowienia Gentilisa zatwierdza, czytamy w niej bowiem we wstępie: »quarum quidem constitutionum certa capitula de verbo ad verbum presentibus inseri fecimus« [2]) a słowa te nie pozostawiają już żadnej w tym względzie wątpliwości.

Należało więc przypuszczać, że podobnie jak owa konstytucya o obiorze biskupów, i inne postanowienia statutów węgierskich Gentilisa, o ile się nie odnoszą ściśle do stosunków węgierskich, mieściły się również w oryginalnych statutach polskich a domysł ten rzeczywiście stwierdzają dwa kodeksa rękopiśmienne biblioteki uniwersyteckiej we Wrocławiu, w których dochował się dotąd nieznany pierwotny tekst statutów preszburskich. Kodeksy te oznaczone są sygnaturami II fol. 63 i IV fol. 185 i pochodzą z pierwszej połowy wieku XV. Kodeks drugi nadto zdaje się być nawet wcześniejszym, gdyż można-

---

[1]) Ks. I tyt. 4 de electione.

[2]) Star. Pr. Pol. Pomn. I. str. 390.

miałą i naturalną [illegible] du
właściwości [illegible] kup
w statutach [illegible] niósł
ściśle właściwości [illegible] ssy [1]).
tak, że do kościoła [illegible] ławski
się dały, a pominięte [illegible] już jako
zrozumiałem. Fakt [illegible] wierdzenie
z r. 1420. W statutach [illegible] edstawiały
dawniejszych, mieszcz [illegible] ostanowienia
o sposobach obsadzenia [illegible] zili, zajmowali
której niema w znanych [illegible] na niekorzyść
mieści we wspomnianym [illegible] nym wytoczonym
redaktorowie zwodu [illegible] ały statuta te służyć
stali, mimowolnie [illegible] wówczas zajmowano.
znajdowała się [illegible] ner byli w tym sporze
wotnych statutach [illegible] we Wrocławiu mszcząc
stolica apostolska [illegible] mieszkających we Wro-
postanowieniami [illegible] wszystkie ruchomości skon-
swej z 2 sierpnia [illegible] porządzeniu odpisu nataryal-
postanowienia Gentilisa [illegible] przypadkowym. Odpis ów
wstępie: »quarum [illegible] dokładnością, opisano w nim
ad verbum [illegible] oryginalne statuta legata, spisane
już żadnej w tym [illegible] była pieczęć Gentilisa. Z od-

Należało więc [illegible] mptu znajdujących się w obu po-
o obiorze biskupów [illegible] odpis w kodeksie II f. 63, chociaż
tilisa, o ile się [illegible] jest bliższym pierwotnego odpisu,
się również w oryg[illegible] go jak najwierniej. Natomiast w ko-
wiście stwierdza [illegible] skrócono znacznie końcową klauzulę
ckiej we Wrocławiu [illegible] owdzie zmieniono formę samych statutów
tekst statutów [illegible] de practica electionum habenda połączono
II fol. 63 i II [illegible]
Kodeks drugi [illegible]

[illegible] uje dokładnie Kronika książąt polskich Monum.

[illegible] Apeczcone scolastico, qui postea factus est epi-
[illegible] ta odnoszące się do zamianowania Apeczka biskupem
w Theinera Mon. Pol. I Nr. 629, 630, 631 i 637.
[illegible] Dok. Geschichte des Bisthums und Hochstiftes Breslau
[illegible] 14.

by go odnieść na podstawie pisma do początku wieku XV [1]). Oba obejmują cały szereg rozmaitych traktatów kanonistycznych i teologicznych nieprzedstawiających donioślejszego znaczenia, a wśród tego również odpisy statutów prowincyonalnych polskich, wedle zbioru Jarosława Bogoryi przesłanego biskupowi wrocławskiemu ze synodu kaliskiego w r. 1357 pod pieczęcią arcybiskupa i znajdującego się w bibliotece kapituły wrocławskiej, z pewnemi jednak modyfikacyami [2]), tudzież dołączone do tych statutów statuta legata Gentilisa. Statuta te zajmują w obu kodeksach po 9 kart wielkich in folio, w kodeksie II f. 63 mieszczą się na kartach od 96 do 105 w kodeksie IV f. 185 na kartach 126 do 135 i są pisane w dwóch kolumnach pismem dość wielkiem i czytelnem. Mniej starannym jest odpis w kodeksie pierwszym, w którym też wiele omyłek pisarskich się znajduje. Tekst statutów Gentilisa w obu kodeksach polega na jednym i tym samym wzorze t. j. na notaryalnym odpisie oryginalnych statutów, sporządzonym przez notaryusza Jana syna Guntera w Nissie dnia 3 lipca 1340 r. w domu scholastyka i officyała wrocławskiego Apeczka na żądania proboszcza wrocławskiego Henryka de Baruth. Wypadki na Śląsku w r. 1340 objaśniają dostatecznie, co było powodem wygotowania owego odpisu. W r. 1339 bowiem wybuchł pomiędzy królem Janem czeskim a biskupem wrocławskim

[1]) W Kodeksie II f. 63 mięszczą się odpisy dokumentów z r. 1421 a więc przed tym rokiem kodeks ów nie został spisany, tem bardziej, że i pismo tej części, w której się statuta znajdują na to wskazuje. Co do oznaczenia czasu powstania kodeksu IV f. 185 niejaką wskazówkę możnaby powziąść z zamieszczonej w statutach Gentilisa konstytucyi o obiorze biskupów. W konstytucyi tej podano formularze listów do stolicy apostolskiej i w adresach w oryginalnym tekscie konstytucyi znajdowała się głoska C jako określająca imię papieża, co oznaczało Klemensa V. W odpisie tej konstytucyi w naszym kodeksie zmieniono ową głoskę raz na głoskę I. a w dalszym ciągu podano jako imię papieża, raz »Bonifacio« drugi raz »Innocentio« oznaczając w ten sposób Bonifacego IX i Innocentego VII więc możnaby chwilę spisania tej części kodeksu, w której statuta Gentilisa się mieszczą, odnieść do czasu przed r. 1406.

[2]) Statuta te mieszczą się w kodeksie II f. 63 na f. 85—96 w kod. IV f. 185 na f. 113 - 126. W rękopisie II f. 63 znajdują się nadto na f. 105—118 statuta biskupa wrocławskiego Wacława z r. 1410 i 1415 pierwsze odmiennej trochę od znanej redakcyi, tudzież na f. 119—122 różne dokumenta odnoszace się do spraw husyckich na Śląsku i do śląskich spraw politycznych. Kodeks II f. 63 obejmuje kart 331 kodeks IV f. 185 kart 192.

Nankerem groźny i zacięty spór z powodu zajęcia przez króla grodu biskupiego Milicza. Po stronie króla stanęło miasto Wrocław a biskup ekskomunikując króla rzucił zarazem interdykt na miasto i przeniósł się wraz z częścią kapituły, która biskupa nie opuściła, do Nissy [1]). Do najżarliwszych stronników Nankera należał officyał wrocławski późniejszy biskup lubuski Apeczko [2]), ten sam, który później, już jako biskup, udał się do stolicy apostolskiej z prośbą o zatwierdzenie statutów Gentilisa. Lecz właśnie i w r. 1340 statuty te przedstawiały wielką praktyczną doniosłość, gdyż w nich mieściły się postanowienia surowe wymierzone przeciw tym, którzyby biskupów więzili, zajmowali dobra kościelne, lub wiązali się z osobami świeckimi na niekorzyść kościoła, lub osób duchownych. W procesie kononicznym wytoczonym osobom gwałcącym prawa i swobody kościoła, miały statuta te służyć za podstawę wyroku i dlatego tak się niemi wówczas zajmowano. Apeczko, jak również i notaryusz Jan Günther byli w tym sporze tem więcej interesowani, bo rada miejska we Wrocławiu mszcząc się za to, że nie opuścili biskupa, uwięziła mieszkających we Wrocławiu rodziców officyała a notaryuszowi wszystkie ruchomości skonfiskowała [3]); udział więc tych osób w sporządzeniu odpisu nataryalnego statutów Gentilisa nie był czysto przypadkowym. Odpis ów był wygotowany z wszelką możliwą dokładnością, opisano w nim zarazem skrupulatnie jak wyglądały oryginalne statuta legata, spisane na 6 pergaminowych kartach i jaką była pieczęć Gentilisa. Z odpisów owego notaryalnego transsumptu znajdujących się w obu powyższych kodeksach wrocławskich, odpis w kodeksie II f. 63, chociaż dość błędny i trochę późniejszy, jest bliższym pierwotnego odpisu, gdyż stara się oddać tekst jego jak najwierniej. Natomiast w kodeksie IV f. 185 nietylko skrócono znacznie końcową klauzulę notaryalną odpisu, lecz tu i owdzie zmieniono formę samych statutów w ten sposób, że ustęp 7 de practica electionum habenda połączono

---

[1]) Wypadki te opisuje dokladnie Kronika książąt polskich Monum. Pol. III str. 518 i nast.

[2]) MP. III str. 519 »Apeczcone scolastico, qui postea factus est episcopus Lubucensis.« Akta odnoszące się do zamianowania Apeczka biskupem lubuskim są ogłoszone w Theinera Mon. Pol. I Nr. 629, 630, 631 i 637.

[3]) Zob. Heyne Dok. Geschichte des Bisthums und Hochstiftes Breslau I Breslau 1860 str. 744.

z ustępem 15 a nadto ustęp 10 ne quis nuncios vel litteras legati impediat et de citatione in sua curia facienda, uważając go prawdopodobnie za niepraktyczny, opuszczono. Porównywując ów pierwotny tekst statutów Gentilisa ze znanym tekstem zatwierdzonych przez Klemensa VI statutów, musimy przedewszystkiem stwierdzić, że różnica między nimi nie zachodzi co do brzmienia poszczególnych postanowień, wspólnych obu tym pomnikom, lecz tylko co do ilości postanowień. Pierwotne statuty Gentilisa bowiem, obejmowały postanowień 15 t. j. więcej o 6, aniżeli statuty przez papieża zatwierdzone. Klemens VI usunął postanowienia następujące: c. 5 de magistris habendis in ecclesiis kathedralibus; c. 7 de practica electionum habenda; c 8 de observantia divini cultus; c. 10 ne quis nuncios vel litteras legati impediat et de citatione in sua curia facienda; c. 13 quod ea, que a prelatis publice excommunicatis ratione officii vel a suspensis in administratione geruntur, nullam obtinent firmitatem i c. 15 decretum electionis. Stolica apostolska pominęła może te postanowienia dla tego, ponieważ w obec przepisów prawa powszechnego były zbyteczne. Porządek, w którym poszczególne postanowienia po sobie w statutach Gentilisa następowały, zachowano również i w zatwierdzeniu papieskiem. Między oryginalnymi statutami polskimi a statutami węgierskimi Gentilisa bliższe jeszcze zachodzi podobieństwo, aniżeli to z porównania ze znanymi dotąd statutami wypływało, gdyż większa część postanowień jest wspólną obu statutom, a i układ jest również identyczny. Statuta węgierskie o tyle tylko są trochę obszerniejsze; o ile obejmują kilka konstytucyj dotyczących wewnętrznych spraw politycznych, lub kościelno politycznych Węgier, których brak w statutach dla Polski; są to c. 1 de statu regis; c. 2 de immunitate regis; c. 3 de corona regis; c. 4 de bonis regalibus et reginalibus non occupandis et occupatis restituendis i c. 16 de receptione et publicatione constitutionum in synodis ad requisitionem regis. Reszta postanowień jest wspólną, natomiast w statutach polskich znajdują się pewne konstytucye, których znowu legat w statutach węgierskich nie zamieścił a mianowicie postanowienia: c. 12 ne aliqua fidelis alicui infideli matrimonialiter copuletur; c. 13 quod ea, que a prelatis publice excommunicatis ratione officii vel a suspensis in administratione geruntur, nullam obtinent firmitatem i c. 14 de observantia mandatorum apostolice

sedis legatorum. Wprawdzie statut o małżeństwach z niewiernymi lub heretykami później osobno ogłosił legat jako ustawę obowiązującą na Węgrzech, lecz dwa dalsze postanowienia odnosiły się widocznie tylko do stosunków polskich i musiały być wywołane jakiemiś rzeczywistymi wypadkami, którychby się nawet, mając na oku dzieje biskupa wrocławskiego Henryka z Wierzbna, tudzież stanowisko arcybiskupa gnieźnieńskiego Jakóba Świnki w obec tego biskupa, lub biskupa krakowskiego Jana Muskaty, domyślać można. Statuta przez legata wydane tak dla Węgier jak i dla Polski, zostały ułożone zapewne nie przez samego legata, lecz przez jego audytorów, o czem świadczy poniekąd pewien ustęp z postanowienia »de practica electionum habenda« [1]), legat prawdopodobnie zachował dla siebie tylko ich ostateczną rewizyę. Audytorami tymi byli Philippus de Sardinia decretorum doctor, magister Johannes de Aretio, Gasparus de Montefia i Bonunsegna de Perugia [2]), żadne z tych nazwisk jednak nie jest znanem w literaturze kanonistycznej. Legat sam miał być wykształconym teologiem, lecz niewiadomo, czy równą wiedzę posiadał w prawie kościelnem [3]).

Ogłaszając obecnie pierwotne brzmienie statutów preszburskich Gentilisa, przyjmujemy za podstawę tekst mieszczący się w kodeksie II f. 63, który, chociaż późniejszy i w wielu miejscach błędny, jest pomimo tego bardziej od innych dokładny, odpis zaś z kodeksu IV f. 185 posłuży nam do uzupełnienia i kontroli. Kodeks II f. 63 będziemy w przypiskach do wydania statutów znaczyć »W. I.«, kodeks IV f. 185 »W. II.«

---

[1]) »quarum practicam ad communem ecclesiarum et clericorum utilitatem per auditores nostros componi, ac in scriptis redigi fecimus« jest tu mowa o ostatniem postanowieniu statutów, dotyczącem sposobu obioru biskupów.

[2]) Mon. Vatic. Hung. Acta leg. Gentilis l. c. Przedmowa str. XXIV.

[3]) ibid. str. IX.

ODPIS NOTARYALNY ORYGINALNYCH

STATUTÓW LEGATA GENTILISA.

In nomine domini Amen. Noverint universi et singuli presens exemplum seu transsumptum publicum inspecturi, quod nos Apeczco scolasticus et officialis Wratislav. vidimus et diligenter inspeximus quasdam constitutiones b. m. dni Gentilis d. gr. tituli Sti Martini in montibus presbyteri cardinalis olim in regno Ungarie, ac partibus Polonie, Dalmatie, Croatie, Rame [1]), Servie, Lodomirie [2]), Galacie, Cumanie, quam partibus regno ipsi conterminis Apost. Sedis legati, sanas et integras omnique suspicione carentes scriptas in tribus pergameni arcubus complicatis, qui arcus sex folia faciebant, quarum constitutionum tenores cum suis rubricis seu [3]) titulis infra lacius secundum ordinem describuntur, quibus etiam sigillum eiusdem dni cardinalis, ut apparebat prima facie oblonge scilicet figure de cera rubea ad faciem, sed de communi ad tergum in filio canapis sub scriptura inferius appendebat; in cuius medio ciborium seu thabernaculum fuit sculptum et in superiori parte ipsius thabernaculi quasi imago b. Virginis gloriose gestantis in ulnis puerum residebat in sede, ad cuius quamlibet partem una stabat imago, quasi famulatus obsequium et reverentiam exhibendo, sub dictis vero imaginibus alie due stantes imagines videbantur, quarum una videlicet a dextris pontificalibus [4]) fuit induta, manu dextra ad benedicendum erecta, alia vero a sinistris imago quasi habitu ordinis seu religionis minorum fuit induta, scilicet subscriptis omnibus imaginibus quasi sub semicirculo [5]) alia induta etiam pontificalibus geniculabat imago, que quasi superiores imagines complosis manibus adorabat, in ipsius autem sigilli circumferentia talis tilulus

---

[1]) **W. II. Ranie.**
[2]) **W. II. Laodomirie.**
[3]) **W. II. brak słów rubricis seu.**
[4]) **W. II. quasi pontificalibus.**
[5]) **W. II. sub emisperio seu semicirculo.**

legabatur: Sig.[1]) fratris Gentilis ordinis minorum d. gr. Sti. Martini in montibus presbiteri cardinalis. Ipsas vero constituciones et tenores earum, de quibus supra fit mentio [2]), talis rubrica scripta de rubro seu titulus precedebat. Sequitur:

In nomine domini, amen. Anno eiusdem millesimo trecentesimo nono, indiccione septima, pontificatus domini Clementis pape quinti anno quarto, incipiunt constituciones edite per Reverendum patrem dominum Gentilem, dei gracia tituli sancti Martini in montibus presbiterum Cardinalem in regno Ungarie, Polonie, ac partibus illi conterminis Apostolice sedis legatum. Et primo prohemium super statu.

Frater Gentilis miseracione divina tituli sancti Martini in montibus presbiter cardinalis, Apostolice sedis legatus, ad futuram rei memoriam. Diversa medici morborum varietati medicamenta propinant, et ipsorum morborum qualitatibus, secundum artis periciam efficacibus remediis exquisitis, aliquibus gravioribus ferrum adhibent, quibusdam ignem adiciunt, aliis vero, qui levi possunt fomento sanitatem recipere, facilia medicamentorum antidota subministrant. Sic et dominus noster Iesus Christus sub figura Samaritani medici formam assumens vulneribus infudit vinum et oleum sauciati. Nos itaque ad regnum Ungarie ac partes Polonie, Dalmacie, Croacie, Rame, Servie, Lodomerie, Galacie, Cumanieque partes regno ipsi conterminas, ab eo, qui pacifici Regis et summi medici locum tenet in terris, cum plene legacionis officio, licet immeriti destinati, attendentes Polonie predicte provinciam, post regnum ipsum notabiliorem dicte legacionis partem, infirmitatibus variis et gravibus laborare, et propterera informati exemplo domini Iesu, medicorum precipui, diversitati infirmitatum huiusmodi, et si non omnibus, magis tamen letalibus, cupientes diversas et congruas adhibere medelas, infrascriptas constituciones, authoritate, qua fungimur, duximus promulgandas.

C. 1. *Hec est rubrica seu titulus constitucionis sequentis et erat scriptus de rubro:* De non offendendis prelatis.

Cum Apostolicam sedem, in qua Christus catholice fidei posuit fundamentum, christianorum esse matrem voluerit et magistram, non est dubium, quin Christus ipse graviter offendatur, si matrem filius, et magistram discipulus dehonorat. Quia igitur ipsi Apostolice sedi non est possibile, cunctos filios et devotos materno affectu et suo magisterio presencialiter confovere, debitum Apostolice servitutis explere nititur modo per Episcopos, modo per Archiepiscopos, nonnunquam eciam per legatos a latere suo missos; quos quia eius privilegio gaudent, cuius legacione funguntur, a cunctis Christi

---

[1]) W. I. scilicet.

[2]) W W. II. zamiast słów następnych od talis mieszczą się słowa tales esse cognosce.

fidelibus, tanquam apostolicam sedem, imo Christum, qui in eis se recipi predicat et audiri, honorari convenit et foveri. Verumptamen fuerunt et sunt nonnulli, quos termini nostre legacionis includunt, sicut fidedigna relacione percepimus, quod licet glorientur nomine[1]) christiano, ad ipsum tamen Christum et Apostolicam sedem debitam reverenciam non habentes, Episcopos, Archiepiscopos, et legatos huiusmodi, doctores catholice fidei et magistros, ipsius Christi vere vicarios et legatos, hostiliter insequi, ausu sacrilego capere et percutere, quandoque nequiter carceri mancipare, nonnunquam inhumaniter perimere[2]) non verentur. In quo, quantum Christus fidei nostre caput offenditur, Apostolica sedes ipsius fidei magistra contempnitur, et tocius fidei devocio minoratur, evidenter intelligit, qui prudenter attendit. Proinde nos, qui ex iniuncto nobis legacionis officio, sedem Apostolicam, licet immeriti presentamus, cupientes omnes et singulos nostre legacioni commissos a tam nephandis excessibus cohercere, presenti decreto statuimus, ut nullus de cetero in Dei offensam, Apostolice sedis contemptum et catholice fidei lesionem, presumat tantum facinus attemptare[3]). Si quis autem proprie inimicus salutis, reverencia religionis reiecta, divinis et humanis legibus in civili dampnacione calcatis, premissum scelus exercere presumpserit per se, vel per alium, publice vel occulte, eum excommunicatum et a tocius christianitatis consorcio separatum publice nunciantes, qua fungimur authoritate privamus omnibus privilegiis, indulgenciis, feudis, graciis et beneficiis quibuscunque, ei ab ecclesia quacunque[4]) concessis, omnibus ad quos pertinet eorum ordinacio seu disposicio, disponendi potestatem liberam concedentes; terram suam nichilominus et quamlibet aliam, que sibi adherere presumpserit, interdicto ecclesiastico supponentes. Et ne minus vindicte, quam excessus memoria prorogetur, decernimus, ut filii talium in clericorum collegium nullatenus admittantur, nec in domibus regularibus alicuius prelacionis assequantur honorem; quod contra factum fuerit, irritum decernentes nisi cum eis per sedem Apostolicam vel legatum de latere fuerit dispensatum. Et quia dignum est, ut is, qui in tot presumit offendere, pena multiplici castigetur, omnes eorum vasallos, castellanos, comites, iobagiones et officiales alios, quovis nomine censeantur, a fidelitate, homagio, et qualibet alia prestacione, qua eis tenebantur astricti, qua fungimur authoritate, absolvimus, donec ad gremium sancte matris ecclesie humiliter redeuntes, absolucionis beneficium meruerint obtinere. Quod si eis in predicta excommunicacione manentibus adherere forte presumpserint, illos eadem cum ipsis pena statuimus excommunicacionis involvi. Ceterum, ut dictorum sacrilegorum pena sit aliorum cautela, inhibemus venerabilibus in Christo patribus[5]),

---

[1]) W. II. de nomine.

[2]) W. I. pertinere; W. II. detinere.

[3]) W. II. perpetrare.

[4]) W. II. quandolibet.

[5]) W. II. fratribus.

archiepiscopis, episcopis, et aliis ecclesiasticis personis secularibus et religiosis, nec non ecclesiarum capitulis et conventibus, exemptis et non exemptis, Cysterciensis, Premonstratensis, Sancti Benedicti, Minorum, Predicatorum, Sancti Augustini et aliorum ordinum, nec non magistris, preceptoribus et fratribus milicie templi hospitalis sancti Iohannis Ierosolimitani, et beate Marie Theutonicorum sub nostra legacione manentibus, non obstantibus aliquibus privilegiis, indulgenciis et litteris, eis vel eorum aliquibus aut ipsorum ordinibus a prefata sede concessis, ne ipsi vel eorum aliquis vel aliqui, corpora illorum, qui sine digna et debita satisfaccione decesserint, tumulare, aut tumulacioni eorum quoquomodo[1]) interesse presumant. Si quis autem predictorum contra premissam inhibicionem nostram venire temptaverit, excommunicacionis vinculo se noverit innodatum, maiori pena pro tanta inobediencia puniendum, et nichilominus loca, in quibus talium corpora sepulta fuerint, ecclesiastico supposita interdicto. Publicata Posonii, IV Idus Novembris.

C. 2. *Sequitur rubrica seu titulus scriptus rubro:* Quod nulla ecclesiastica persona prebeat[2]) auxilium, consilium vel favorem alicui laico contra ecclesias ecclesiasticasve personas. *Sequitur constitucio scripta nigro.*

Illi procul dubio sunt maiori pena plectendi, qui nituntur offendere, quod totis suis viribus defendere[3]) tenebantur. Cum igitur persone ecclesiastice singulariter[4]) teneantur tueri ecclesiam, a qua suam tuicionem recipiunt, presenti decreto statuimus: ut nulla ecclesiastica persona exempta vel non exempta, cuiuscunque preeminencie, status, aut dignitatis existat, eciam si pontificali fulgeat dignitate, prebeat alicui laico, cuiuscunque dignitatis aut condicionis existat, contra ecclesias, ecclesiasticasve personas consilium, auxilium aut favorem, publice vel occulte. Si quis autem ecclesiastico honore postposito, contra tam salubre statutum venire presumpserit, ipso facto sentenciam excommunicacionis incurrat. Et nichilominus, si inferior Episcopo fuerit, Episcopus suus contra eum ad privacionem ecclesiastici commodi et honoris procedere, si vero Episcopus, tunc metropolitanus, si vero metropolitanus, tunc sui suffraganei[5]) excessum huiusmodi in virtute obediencie[6]) teneantur, quam cito commode poterunt, sedi apostolice nunciare. Publicata, ut supra.

---

[1]) W. II. quovismodo.
[2]) W. I. debeat.
[3]) W. I. offendere.
[4]) W. I. simul.
[5]) w W. I. zdanie to brzmi: si vero Episcopus metropolitanus sui suffraganei excessum.
[6]) W. I. obediat.

C. 3. *Titulus scriptus rubro:* Ne quis recipiat ecclesiasticum beneficium de manu laici. *Sequitur constitucio scripta nigro.*

Presentis constitucionis authoritate, sacro approbante concilio, inhibemus, ne quis archiepiscopatum, episcopatum, dignitatem aliquam inferiorem, personatum, parochialem ecclesiam cum cura vel sine cura, beneficium aliquod ecclesiasticum, seu alicuius predictorum administracionem vel detencionem, de manu laicali recipere, vel iam recepta tenere, sub quovis colore presumat. Si quis autem contrafecerit, ad [1]) sic receptum beneficium, eo ipso, et nisi locum [2]), quem sub crimine tante inobediencie tanteque ambicionis taliter iam recepit, in futurum recipiet, resipiscendo deseruerit liberaliter, infra duorum mensium spacium a publicacione constitucionis presentis, quoad iam recepta a recepcionis vero tempore quo ad ea, que deinceps continget sic recipi [3]), numerandum, ad quodlibet aliud inabilis ipso facto reddatur; ita, ut ad dignitatem vel beneficium aliquod ecclesiasticum, nullo unquam tempore absque dispensacione Apostolice sedis vel nostra, eligi valeat vel assumi. Insuper, ut quantum excesserit, pena docente cognoscat, si quam dignitatem, personatum vel beneficium aliquod cum cura, vel sine cura sic recipiens vel detinens, et, ut premittitur, non dimittens, canonice forsan obtineat, ea vel eo sit presentis constitucionis vigore ipso facto privatus: indignum enim fore censemus, ut ecclesie beneficio gaudeant, qui eam tam nephandis ausibus despectui habuerunt. Iniungimus quoque, ac in virtute sancte obediencie, nec non sub excommunicacionis pena precipiendo mandamus omnibus et singulis, tam clericis, quam laicis, rusticis, iobagionibus, vasallis, castellanis, comitibus et officialibus aliis quocunque modo subieccionis astrictis [4]) dignitati, personatui vel beneficio taliter occupatis, quod occupatori vel detentori predictis in nullo pareant vel intendant. Qui vero temere contrafecerit, si universitas fuerit, interdicti, si vero singularis persona, excommunicacionis sentencie se noverit subiacere. Publicata, ut supra.

C. 4. *Item titulus sequentis constitucionis sequitur rubro scriptus:* De non occupandis et occupatis restituendis bonis ecclesiasticis. *Sequitur constitucio nigro scripta.*

Cum multa providencia fuit olim a felicis recardacionis domino Benedicto papa XI Apostolice sedis legato, dum in hiis partibus fungeretur legacionis officio constitutum, quod nullus invadere, occupare, illicite detinere presumeret [5]) decimas, tributa, castra, villas, municiones et bona, ac ecclesias

---

[1]) W. I. ab.
[2]) W. I. loco.
[3]) W. I. se recipere.
[4]) W. I. constrictis.
[5]) W. I. presumat.

et pia ac religiosa loca et ecclesias ac personas ecclesiasticas spectancia vel pertinencia quoquomodo, sentencia excommunicacionis prolata in huiusmodi invasores, occupatores, et illicite detentores. Sed quia propter presumpciones et quorundam cupiditates, nullus fructus hactenus aut rarus ex predicta constitucione provenit, nos tantis animarum periculis precavere volentes, ne tam salubre statutum videatur in desuetudinem abiisse, et ab huiusmodi presumptoribus eius ignorancia pretendatur, predictum statutum duximus innovandum, et ipsum in suo robore permanere ac inviolabiter observari volentes, adicimus, ut quicunque propter invasionem, occupacionem et illicitam detencionem dictarum rerum excommunicacione, authoritate predicti statuti, ligati [1]), infra mensem invasa, spoliata, occupata et detenta huiusmodi non restituerint spoliatis, omnes eorum vasalli, iobagiones, castellani, comites et officiales alii, quocunque nomine censeantur, et quivis alii eis quoquomodo obnoxii, a fidelitate, homagio, et qualibet prestacione, qua eis iuramento, pacto, consuetudine, vel qualibet alia firmitate vallata tenebantur astricti, sint absoluti et liberi, presentis authoritate decreti, donec ad cor humiliter redeuntes satisfaccionem debitam impenderint de premissis. Quod si perseverantibus in huiusmodi contumacia et contemptu adheserint, quia eos in peccatis fovere satagunt, excommunicacionis vinculo sint ligati, et terra, que eis medio tempore obediens fuerit, ecclesiastico supposita interdicto. Quod interdictum [2]) omnes et singuli Archiepiscopi et Episcopi et alii ecclesiarum prelati capitula et conventus tam regulares, quam seculares, exempti et non exempti, Cisterciensis, Premonstratensis, Sancti Benedicti, ac Predicatorum et Minorum, heremitarum Sancti Augustini, aliorumque approbatorum ordinum, nec non Magistri et preceptores milicie templi et hospitalis Sancti Iohannis Ierosolimitani et beate Marie Theutonicorum, in virtute sancte obediencie et sub excommunicacionis pena servare inviolabiliter teneantur, et nichilominus, si sine debita satisfaccione decesserint, predictorum omnium corpora perpetuo ecclesiastica careant sepultura. Non enim debet illi ecclesie beneficium subvenire, qui, dum viveret, ecclesiam hostiliter inpugnavit. Publicata ut supra.

C. 5. *Item alterius constitucionis sequentis scriptus de rubro titulus erat iste:* De magistris habendis in ecclesiis cathedralibus *et sequens constitutio erat talis:*

Volentes animarum pericula, ecclesiarum quoque gravamina et multiplices lesiones, que ob defectum sciencie, maxime iuris canonici, magistra rerum experiencia docente, proveniunt, evitari, presenti constitucione sancimus, ut in qualibet metropolitana ecclesia nostre iurisdiccioni

---

[1]) W. II. ligatus.
[2]) W W. I. brak słów Quod interdictum.

subiecta constituatur aliquis in dicto iure peritus, in ceteris vero ecclesiis cathedralibus magister idoneus in grammatica seu[1]) logica facultate, qui clericos eiusdem ecclesie et scholares pauperes gratis, ac alios eciam instruat iuxta posse; et sic demum legendi et proficiendi opportunitate captata, fructum in Dei ecclesia proferre[2]) valeant opportunum. Quibus a prelato et capitulo, seu maiori et saniori parte capituli, iuxta formam concilii generalis assumptis, cuilibet eorum unius prebende proventus integri, sive alias salarium competens a prelato et capitulo, seu maiori parte ipsius, communiter assignentur, quos tamdiu percipiat, quamdiu perstiterit in docendo.

C. 6. *Item alterius constitucionis titulus talis erat:* De pena publicorum concubinariorum, *et ipsa sequens constitucio fuit ista:*

Alme matris ecclesie, que plerumque nonnulla racionabiliter ordinat et consulte, que suadente subiectorum utilitate, postmodum consulcius ac racionabilius revocat, aliquando subtrahit, addit quandoque pariter et commutat in melius, imitantes[3]) exempla[4]), constitucionem bone memorie Philippi quondam Firmani episcopi, in regno Hungarie ac partibus aliis nostre iurisdiccioni subiectis Apostolice sedis legati, contra publicos concubinarios editam, et a felicis recordacionis Benedicto papa XI, tunc in regno et partibus supradictis legato sedis Apostolice, confirmatam, quibusdam additis et subtractis, iuxta infrascriptam modificacionem inposterum observari precipimus. Ad ipsius equidem temperandum rigorem, animarum zelus, quas ex illius contemptu quasi continuo peccatorum sordibus fedari conspicimus, nos inducit, spes recuperacionis hortatur.

Confidimus enim, quod spirituali pena, excommunicacionis videlicet, que quamvis sine comparacione periculosior[5]), minus tamen peccatis exigentibus formidatur, in temporalem mutata vindictam, subditorum mutabuntur et mores.

Decreto igitur[6]) presenti statuimus, ut quicunque clericus contra ipsius constitucionis vigorem deinceps deliquerit, excommunicacionis pena in ea contenta propter causas predictas cessante, quarte partis reddituum beneficiorum suorum presentis constitucionis auctoritate condemnacioni subiaceat.

Quia vero nil prodesset iura condere, nisi foret, qui ea execucioni mandaret, omnibus episcopis eorumque superioribus, necnon singulis ecclesiarum prelatis, de iure vel de antiqua consuetudine iurisdiccionem habentibus,

---

[1]) W. II. et.
[2]) W. II. ferre.
[3]) w W. I. brak słowa imitantes.
[4]) W. I. exemplis.
[5]) Słowa od »Confidimus« do »periculosior« w W. I. opuszczone.
[6]) igitur w W. I. opuszczone.

in virtute sancte obediencie ac sub excommunicacionis pena, quam, si ad huiusmodi constitucionis observanciam negligentes fuerint vel remissi, ipso facto incurrant, districte precepimus, quatenus a subditis suis, qui contra ipsam constitucionem excesserint, penam prefatam integraliter exigant. Ipsius quidem parte dimidia in exigentis, reliqua vero parte in pauperum usus seu ecclesie exigenti commisse commodum convertenda.

Predicta autem condemnacio tamdiu cum exaccione debita repetatur, quousque mores suos et vitam, quoad premissa, curaverint emendare, ad quod eciam corporalis pena, si superior suus expedire crediderit, indicatur.

C. 7. *Item sequentis constitucionis de rubro scriptura talis fuit:* De practica eleccionum habenda. *Constitucionis vero tenor erat iste:* [1])

Quia propter diversas et a iure dissonas eleccionum formas, quas in regno Hungarie et Polonie [2]) aliisque partibus nostre iurisdiccioni subiectis, experiencia docente, percepimus observari, multa impedimenta viduatis ecclesiis hactenus provenisse docemur, et superventura imposterum verisimiliter [3]) formidamus, periculosis earum vacacionibus aliquale remedium, prout facultas se exhibet, iuxta debitum officii nostri duximus apponendum.

Statuimus itaque, ut cum in cathedralibus, regularibus vel quibuslibet collegiatis ecclesiis reformacio [4]) imminet facienda, ad eleccionem seu postulacionem per [5]) aliquam de formis a iure statutis, supersticiosis reiectis et reprobis, procedatur: quarum practicam ad communem ecclesiarum et clericorum utilitatem per auditores nostros componi, ac in scriptis redigi fecimus.

Et ne possit [6]) ignorancia quelibet circa [7]) eleccionum observanciam predictarum pretendi, volumus ac in virtute sancte obediencie omnibus cathedralium aliarumque collegiatarum ecclesiarum prelatis precipiendo mandamus, quatenus singuli predictorum practicam ipsam, quam eisdem petentibus exhiberi precipimus, de curia nostra infra duorum mensium spacium, a publicacione huiusmodi constitucionis numerandum, recipiant, eamque faciant in suis ecclesiis earum expedicionibus, cum vacabunt [8]), eligencium quoque ac pariter eligendorum commodis profuturam, cum debita diligencia perpetuo conservari.

---

[1]) Cały ten rozdział zamieszczony jest w W. II. nie w tem miejscu, lecz złączony z rozdziałem ostatnim, tak że stanowi początek owego rozdziału.

[2]) w W. I. brak słów »et Polonie«.

[3]) W. I. visibiliter.

[4]) w W. I. słowa »reformatio« brak.

[5]) W. I. vel.

[6]) W. I. post.

[7]) W. I curia.

[8]) W. I. convocabunt.

C. 8. *Item sequentis constitucionis de rubro scriptus titulus fuit iste:* De observancia divini cultus. *Eiusdem tituli constitucio talis erat:*

Statuimus, ut ea circa divinum cultum et[1]) ecclesiastica sacramenta cum debita veneracione serventur, que per constituciones[2]) bone memorie Philippi quondam Firmani episcopi, Apostolice sedis legati, super hoc editis[3]) penis tandem[4]) in constitucionibus contentis eisdem, presentis constitutionis auctoritate non inconsulte subtractis, provide ordinata fuerunt[5])

Ut autem clerus ad predictorum observanciam eo fervencius inducatur, quo sepius per antistitum suorum et patrum salutiferas inducciones et monita propulsari se videant, prelatis omnibus duximus iniungendum, quatenus exhortacioni eiusdem, pariter et saluti, que ex devota observancia predictorum acquiritur, sic insistant sollicite, sic prudenter intendant, ut exactam in examine districti iudicis racionem reddere, dignam canonicamque possint effugere ulcionem.

C. 9. *Item alterius constitucionis titulus fuit iste:* De prohibita depredacione. *Sequitur constitucio in hec verba.*

Cum Christus, vera pax, de summis celorum descenderit, ut, quam mundus dare non potest, suis fidelibus pacem daret, profecto non est membrum Christi, nec eius ecclesie, qui pacem suam non recipit, vel qui, ne alii recipiant, suis perversis actibus causam prestat.

Cum itaque in regno Hungarie, ac provincia Polonie olim in pulchritudine pacis requie opulenta et tabernaculis fiducie constituto, humani generis inimicus et pacis emulus et discordie seminator diu procuraverit, optate pacis exilium, immittendo guerrarum discrimina et depredaciones[6]) seu disrobaciones per perversos homines, membra sua, inhumaniter exercendo, propter que pax et concordia extra[7]) dicti regni terminos diu[8]), quod dolenter referimus, exulavit, nos, qui prefati regni et incolarum eius specialem curam suscepimus[9]), ipsorum pacifico statui providere desiderabiliter affectantes, statuimus sacro approbante concilio, ut omnes et singuli, cuiuscunque dignitatis, condicionis aut status extiterint, qui in regno Hungarie prefato depredaciones seu

1) Słowa »et« brak w W. I.
2) W. II. statuta.
3) W. II. edita.
4) W. II. tamen.
5) W. I. fuerint.
6) W. I. attemptationes.
7) W obu ręk. contra.
8) diu w W. II. opuszczone.
9) w W. II. recipimus.

disrobaciones publicas, per quas pax et tranquillitas dicti regni ut plurimum impeditur, per se vel per alium publice exercere, vel qui aliter ipsius regni statum pacificum impedire presumpserit, nisi per episcopum proprium monitus, ad quod ipse episcopus in virtute obediencie teneatur, infra octo dies vitam suam in melius consulte correxerit, et si clericus fuerit, exemptus vel non exemptus, beneficiis privatus, ipso facto excommunicacione, qua Deus iratus animas percutit, sit ligatus.

C. 10. *Item sequentis constitucionis de rubro scriptus titulus fuit iste:* Ne quis nuncios vel litteras legati impediat et de citacione in sua curia facienda. *Et constitucio talis erat:* [1])

Quoniam ad bonum statum, tranquillitatem et pacem illustris regis et regni Hungarie et aliarum partium nostre legacionis, ipsorumque baronum et populi, ex debito commissi nobis officii, totis nisibus [2]) anhelamus, dignum fore providimus, ut [3]) obstancia quelibet, que propositum nostrum possent quomodolibet impedire, quod absit, quantum in nobis fuerit, succidamus [4]) ut sic impedimentis amotis, liberius in actum producere, quod optamus, Deo duce possimus.

Statuimus igitur, ut nulla ecclesiastica vel secularis persona cuiuscunque preeminencie status aut condicionis existat, nuncios nostros aut litteras, quos pro communi utilitate regis et regni ac parcium predictorum, seu pro pace vel treuga inter aliquas universitates vel singulares personas reformanda, aut pro advocandis ad nos dicta de causa baronibus vel prelatis, seu pro nostris processibus quibuscunque alicubi faciendis, nos contigerit destinare, invadere aut detinere per se vel alium, publice vel occulte seu quocunque quesito colore, quomodolibet impedire presumat [5]), vel aliqualiter retardare, quominus possint ad locum destinatum accedere, stare et redire secure et cum plenaria libertate.

Si quis vero contrafecerit, si universitas fuerit, interdicti, una cum suo districtu, et nihilominus principales persone universitatis eiusdem, et dicti impedimenti auctores, excommunicacionis, si autem fuerit singularis persona, cuiuscunque status aut condicionis existat, eciam si episcopali et supra vel regali fulgeat dignitate, simili modo excommunicacionis sentencie presentis constitucionis auctoritate subiacere se noverit ipso facto, a qua absolvi, seu prefata interdicti sentencia relaxari, preterquam in mortis articulo, et tunc eciam nisi satisfaccione premissa nequeat [6]) sine Apostolice sedis vel nostra licencia speciali.

---

1) Rozdziału tego brak w W. II.
2) W. I. vicibus.
3) W. I. vel.
4) W. I. si occidamus.
5) W. I. presumit.
6) W. I. nequeant.

Alia eciam pena plectatur, prout excedentis et excessus qualitate pensata, visum nobis fuerit expedire.

Insuper presenti constitucioni adiicimus, ut si quando contra universitatem vel personam aliquam de predictis, que impedimentum huiusmodi prestitisse dicatur, ad alterius peticionem criminaliter vel civiliter procedere vel forsan ex officio nos contingat, quociens in processu huiusmodi eciam ad diffinitivam sentenciam facienda citacio imminebit, publice et sollemniter in curia nostra facta citacio tantum temporis spacium continens, quod verisimile[1]) sit citacionis edictum provenire in citati noticiam potuisse, ac comparere citatum, sic obtineat vires, ac si personaliter vel ad domum citacio facta foret, et nihilominus si in termino in citacione huiusmodi peremptorie[2]) facta statuto neglexerit comparere, citatus habeatur ex nunc presentis constitucionis vigore de eo, super quo contra ipsum proceditur, pro convicto, confesso et testibus superato. Necessitas quoque urgens nos excitat, ut que de citacionibus et earum iuribus in premissis casibus sunt statuta, salubriter ad casus etiam alios extendamus.

Ad nos enim fidedignorum clamosa insinuacione pervenit, quinimmo sumus in nostris nunciis iam experti, quod sunt nonnulli barones et alii ampla loca et territoria in regno Hungarie potencialiter distringentes, qui quorumcunque cursores ,vel nuncios, eciam si a nobis litteratorie destinentur[3]) nisi primo, quas ferunt, litteris ablatis et lectis, dilaceratis aliquando seu penes[4]) se reservatis, transire non sinunt, nonnunquam vero personas eorum impediunt totaliter, vel ad tempus retardant.

Volentes igitur huic morbo necessariam adhibere medelam, ne per occasiones tam frivolas spem nostram frustrari contingat, statuimus, quocienscunque de impedimento vel nociva retardacione qualibet nunciorum vel litterarum nostrarum nos verisimiliter[5]) dubitare contigerit, quod nostro arbitrio relinquatur, citaciones seu convocaciones quaslibet prelatorum, baronum, universitatum seu singularum[6]) personarum legacionis nostre, quas in genere sive in specie communiter vel divisim ob quamcunque causam deliberaverimus faciendas, edicta eciam quelibet vel mandata, que facienda viderimus, eo modo fieri posse, sic que suas obtinere vires, sic eciam pro convictis, confessis et testibus superatis haberi citatos, sicut in superioribus casibus hac constitucione contentis, est provide ordinatum.

---

[1]) W. I. visibiliter.
[2]) W. I. peremptis.
[3]) W. I. destinantur.
[4]) W. I. pena.
[5]) W. I. visibiliter.
[6]) W. I. singularium.

C. 11. *Item sequentis constitucionis de rubro scriptus titulus talis fuit:* De his qui contumaciter sustinent excommunicacionem. *Ipsa autem constitucio erat ista:*

Cum peccata tanto gravius deprimant atque laboriosius extirpentur, quanto invaluerint consuetudine longiori, presenti constitucione, sacro approbante concilio, duximus statuendum, quod si quis clericus vel laicus, cuiuscunque status aut condicionis existat, aliquam de constitucionibus nostris transgrediens, quas contra recusantes dictum Karolum pro rege naturali Hungarie recipere et habere, vel alium advocantes vel nominantes, seu recusacioni, advocacioni vel nominacioni huiusmodi consencientes seu faventes, ac eciam contra occupatores regalium, reginalium vel ecclesiasticorum bonorum contra eos quoque, qui in regem predictum, archiepiscopos, episcopos vel legatos, manus iniecerint violentas, necnon contra occupatores et detentores sacre corone, eorumque fautores, edidimus maioris [1]) excommunicacionis sentenciam in prefatis constitucionibus seu aliqua earum contentam, quod absit, incurrerit, quam cicius commode poterit, cum debita instancia illius absolucionem effectualiter obtinere procuret. Qui vero concepta malicia sive damnosa negligencia excommunicacionem huiusmodi per annum sustinuerit animo indurato, contra eum per prelatum, ad quem de iure pertinere dinoscitur, seu per inquisitores heretice pravitatis, bonis ipso iure confiscatis ipsius, tanquam contra hereticum procedatur. Publicata ut supra.

C. 12. *Hic titulus sequentis constitucionis non fuit de rubro sed de nigro scriptus et est iste:* Ne aliqua fidelis alicui infideli matrimonialiter copuletur. *Et eiusdem tituli constitucio talis est:*

Ut fides catholica, que scissuram erroris cuiuslibet aspernatur, nullius scismatis vel fermento pravitatis heretice maculetur, de consilio et assensu presentis concilii perpetuo prohibemus edicto, ut nullus nostre legacioni subiectus, qui vult reputari et haberi catholicus, presumat de cetero, heretico Patareno, Gaczaro, scismatico, vel alteri fidei christiane contrario, maxime Ruthenis, Bulgaris, Rasis, Lituanis, in errore manentibus, qui, sicut fidedignorum testimonia protestantur, in diminucionem catholice fidei, opprobrium Iesu Christi et sacrosancte Romane ecclesie, que est vere fidei fundamentum, non solum sacri baptismatis reiterent sacramentum, verum alia catholice ecclesie salutifera sacramenta dampnabiliter contempnentes, habent despectui, ipsorum veritatem, in qua fidelibus salus datur, abnegant, et eis diversis modis et variis iniuriam irrogare conantur, filiam, neptem, consanguineam suam connubio tradere, vel eas eis modo aliquo copulare; cum [2]) hoc sit in

---

[1]) Słowa maioris brak w W. I.

[2]) cum brak w W. I.

predicte fidei christiane detrimentum non modicum et iacturam. nam sicut didicimus ab experto, viri ab unitate fidei catholice separati, uxores suas quantumvis catholicas, instingante diabolo, ad infidelitatis [1]) errorem trahunt pocius, quam trahantur. Qui vero contra inhibicionem presentem, filiam, neptem vel consanguineam suam predictis [2]) pestiferis hominibus, qui, quantum in eis est, catholicam fidem, sine qua nullus omnino salvatur, nituntur confundere, dederit, vel danti consenserit, vel ex proposito et scienter huiusmodi scelestibus [3]) nupciis astiterit, mulier eciam data vel tradita, que eisdem consenserit, cum per hoc in christianam religionem [4]) scissuram et maculam ponere sathagit [5]), et per hoc heretice pravitati favere, eo ipso excommunicacionis mucrone percussum se noverit, et ecclesiastica sepultura privatum. Volumus autem, et in virtute obediencie districte precipimus Archiepiscopo vel Episcopo, in cuius diocesi contemptor huiusmodi moram trahit, quod eum excommunicatum denunciet, et ab omnibus evitandum. Et si infra mensem corde contrito et humiliato non redierit ad ecclesie unitatem, de tanta iniuria irrogata nomini christiano et fidei orthodoxe, condignam satisfaccionem et debitam impensurus, extunc contra eum, tanquam contra fautores hereticorum et inimicos fidei christiane procedatur iuxta sancciones canonicas et civiles. Publicata ut supra.

C. 13. *Item titulus sequentis constitucionis fuit nigro [scriptus] et talis est:* Quod ea, que a prelatis publice excommunicatis, racione officii, vel a suspensis in administracione geruntur, nullam obtinent firmitatem. *Et eiusdem tituli constitucio fuit ista:*

Commissi nobis officii cura sollicitat, ut utilitatibus subditorum in illis precipue, per que animarum saluti consulitur, ne rumpantur censure ecclesiastice, verius occurritur, nunc de novo constituciones edendo, nunc intellectum antiquorum iurium licet apertum, iuxta tamen subditorum nostrorum indigentiam apercius explanando, iugi sollicitudinis studio intendamus. Sane, sicut accepimus, sunt [6]) nonnulli ecclesiarum prelati infra nostre legacionis terminos constituti, qui licet suspensionis a spiritualibus vel temporalibus, sive [7]) maioris excommunicacionis sententenciam [8]) ab homine vel a iure prolatis suis exigentibus culpis sepe incurrant, nitentes tamen in vetitum [9]) iurisdiccionem

---

[1]) W. I. fidelitatis.
[2]) W. I. de predictis.
[3]) W. I. celestibus.
[4]) W. I. per hoc christianam religionem.
[5]) W. I. saturat.
[6]) W. I. brak słowa »sunt«.
[7]) W. II. vel.
[8]) W. II. sententias.
[9]) W. I. pheticum.

ut prius exercent, beneficia conferunt, ac predictorum, a quo suspensi sunt, administracioni, aliisque prohibitis dampnabiliter se immiscent. Quum autem eos in predictis nephandis excessibus inter cetera confovet subditorum ignorancia, licet crassa cunctorum mater errorum, in quam eos prolabi, eo studiosius a pastoribus procuratur interdum, quo suis licencius iniquitatibus se involvunt; idcirco erroris huiusmodi causas [1]), quibus possumus modis, amputare volentes, presenti constitucione duximus declarandum: citationes, quosvis processus excommunicacionis, suspensionis et interdicti et cuiuslibet alterius generis sentencias vel mandata in iudicio vel extra facta, instituciones, destituciones a beneficiis vel ordinibus, deposiciones vel quoscunque iurisdiccionales actus, per prelatos publice excommunicatos seu suspensos a spiritualium administracione presumptos, ea quoque, que de bonis ecclesiarum per prelatos earum suspensos a temporalium administracione geruntur, alienaciones videlicet, in emphiteosim daciones, inpheodaciones, pignoraciones, locaciones, permutaciones, contractus quoslibet super bonis vel de bonis predictis celebratos per eos et generaliter quecunque [2]) qualitercunque per ipsos in modum administracionis de bonis mobilibus, immobilibus, se moventibus, iuribus vel accionibus ecclesiarum disposita [3]), tanquam contra iura presumpta, ipso facto esse irrita et inania et nullius obtinere roboris firmitatem. Beneficia quoque per sic excommunicatos vel a spiritualium administracione suspensos quibusvis de facto collata, per detentores eorum illicite ac in animarum suarum periculum detineri [prohibemus], sibique ita consulent, qui beneficia quelibet ab excommunicatis seu suspensis huiusmodi hactenus receperunt vel, quod absit, recipient, si que dampnabiliter detinent vel [4]) tenebunt, prudenter dimittant, aut super illis licite retinendis vel de novo conferendis eisdem, gratiam sedis Apostolice seu nostram effectualiter obtinere procurent. Publicata ut supra.

C. 14. *Item sequentis constitucionis de nigro titulus talis erat:* De observancia mandatorum Apostolice sedis legatorum. *Ipsius et eiusdem constitucionis post dictum titulum tenor est iste:*

Cum Apostolica sedes ad obediendum omnibus singulari privilegio preponatur, dolemus, quod quidam, quos termini nostre legacionis includunt, bonum obediencie pervertentes, ipsius Apostolice sedis vel eciam legatorum eius, qui in decreta sibi provincia secundum in obediencia et reverencia [5]) locum tenent, ipsius obediencie debito irreverenter subtracto, mandatis, sive in recipiendis canonicis, sive in quibusvis precepcionibus observandis, alio-

---

[1]) W. II. causa.
[2]) W. I. quicunque.
[3]) W. I. deposita.
[4]) W. I. brak słowa »vel«.
[5]) W. I. si obedientiam et reverentiam.

rum [1]) dampnabiliter voluntatem preponunt; et non attendentes, quod quasi peccatum ariolandi est, repugnare, et quasi scelus idolatrie, nolle acquiescere, pene inobediencie debite se supponunt: quod in terra Polonie, maxime per nonnullos Episcopos et capitula, que presertim pro aliquibus recipiendis canonicis, nisi de suorum superiorum voluntate procedat [2]), ab eadem sede vel legato ipsius directis litteris obedire contempnunt, factum esse frequencius, nostris auribus est relatum. Proinde nostro commissos regimini, in bono perfecte obediencie, sine qua infidelis quisque convincitur, eciamsi fidelis esse videatur, observari, ferventi desiderio affectantes, monemus omnes et singulos Archiepiscopum, Episcopos, Electos, Abbates, priores, ecclesiarum [3]) quoque capitula predicte terre Polonie, ut non obstante suorum superiorum voluntate contraria, dicte sedis legatorumque ipsius mandata sic reverenter recipiant [4]) et obedienter adimpleant, quod meritum obediencie non amittant: scituri, quod si mandata huiusmodi per inobediencie vicium non duxerint adimplenda, eos taliter puniemus, quod pena docente [5]) cognoscent, quam grave sit, eorum iussionibus contraire. Publicata ut supra.

C. 15. *Item sequentis constitucionis seu eleccionis (sic) de rubro scriptus titulus talis fuit:* Incipit decretum eleccionis. *Talis vero tenor dictum titulum sequebatur* [6]):

Sciendum est volentibus [7]) ecclesias vacantes ordinare, quod altero de tribus modis ipsis vacantibus providetur: aut enim ordinatur vacans ecclesia per provisionem, aut per eleccionem, aut per postulacionem solemnem. Provisio pertinet ad superiorem, in qua non est necessaria forma concilii, eleccio autem et postulacio ad inferiores, in quibus forma concilii generalis necessario est servanda. Forma autem ipsius concilii triplex est, scilicet forma scrutinii, compromissi et inspiracionis, vel quasi secundum alteram istarum quicunque vult eligere vel sollemniter postulare in ecclesiis cathedralibus, et collegiatis, debet de necessitate procedere.

Per formam autem scrutinii proceditur modo subscripto [8]). Ecclesia enim pastoris regimine destituta, capitulum sive canonici presentes statuent terminum ad eleccionem celebrandam, de quo fiet publicum instrumentum, in quo narrabitur, quod die tali, decedente vel translato vel defuncto tali pre-

---

[1]) W. II. aliorum et suam.
[2]) W. I. voluptate procedatur.
[3]) W. I. et ecclesiarum.
[4]) W. II. recipiant.
[5]) W. I. quod docente. W. II. quod cognoscent.
[6]) W W. II. napis tego rozdziału brzmi »Sequitur decretum electionis«.
[7]) W. II. igitur volentes.
[8]) W. II. tali modo w W. I. brak słowa modo.

lato talis ecclesie, eiusque [1]) corpore ecclesiastice tradito sepulture, capitulum sive canonici, qui tunc presentes erant, convenientes in unum, talem terminum cum continuacione dierum sequencium ad electionem celebrandam unanimiter statuerunt; qui terminus erit competens, quod infra illum absentes, qui vocandi sunt, citati commode venire possint, consideratis locorum distanciis et personarum et temporis qualitate, non tamen nimis longum, quia in eleccione mora est periculosa. Et si vocandus scitur, ubi personaliter residet, personaliter est vocandus; si vero nesciatur, vocetur in loco, ubi morari consuevit, per edictum publicum. Vocacio autem fiet sub hac forma:

B. prepositus et capitulum Strigoniensis [2]) ecclesie tali canonico Strigoniensi [3]), Coloce [4]) moranti, salutem in Domino. Discrecioni Vestre signifi camus, quod bone memorie R. [5]) quondam archiepiscopus noster die tali fuit viam universe carnis ingressus, et corpus eius cum reverencia debita ecclesiastice traditum sepulture. Ne igitur ecclesia nostra propter diutinam vacacionem gravem patiatur in spiritualibus et temporalibus lesionem, diem talem cum continuacione dierum sequentium ad tractandum de eleccione futuri pontificis et ad eleccionem celebrandam duximus statuendum. Quocirca Vos requirimus et peremptorie citamus, quatenus die ipsa nobiscum convenire curetis, alioquin nos ex tunc ad eam [6]) procedere curabimus, vestri absencia non obstante. Quod si forte iusto impedimento detenti [7]) venire nequiveritis, et velitis alicui de canonicis committere vices vestras, ad nos vestrum specialem et idoneum nuncium transmittatis, qui iuxta statutum concilii generalis, de ipso impedimento faciat plenam fidem. Datum [8]) etc. Hec autem littere erunt aperte, et de presentatione ipsarum fiet publicum instrumentum, ne possit maliciose negari citacio, prout aliqui iam fecerunt. Debent autem convenire in ecclesia vel in capitulo, si possunt, vel in alio loco idoneo, si ibi commode convenire [9]) non possunt. Sed ubi ex causa solitus locus mutatur et locus et causa in citacione inserantur [10]). Omnibus autem in loco statuto simul convenientibus, diligenter deliberent, an per viam scrutinii an per viam compromissi procedere velint. Si ergo viam eligant de eleccione huiusmodi, fiat publicum instrumentum, in quo contineatur, qualiter diligenti deliberatione habita, placuit omnibus et singulis, et

---

1) W. I. eiusdemque.

2) w W. II. wszędzie w dalszym ciągu zamiast słowa »Strigoniensis« położono »Wratislauiensis« zamiast archiepiscopus »episcopus«.

3) w W. I. słowa »ecclesie tali canonico Strigoniensi« opuszczone.

4) w W. II. in Frankenstein.

5) W. II. P.

6) Słów »ad eam« brak w W. I.

7) W. II. prepediti.

8) W. II. Datum Wrat.

9) W. II. uenire.

10) W II. inserentur.

concorditer omnes consenserunt per viam scrutinii procedere. Quo facto, sic procedent: eligantur enim ex ipso collegio, et non aliunde, tres fidedigni, vel plures vel pauciores, licet sit melius, quod tres tantum, iuxta concilium generale; de qua eciam eleccione fiat publicum instrumentum; quibus detur potestas per idem publicum instrumentum [1]) vel per scripturam alias autenticam examinandi vota sua et aliorum, nullo obmisso, secreto et sigillatim et in scriptis ea redigendi, et redacta mox in communi publicandi [2]), ut sciantur, qui in quem consenserint, et meriti ad meritum, et zeli ad zelum et numeri ad numerum collacionem faciendi et collacione per eos habita diligenti, eleccionem faciendi et eum eligendi, in quem invenerint [3]) omnes vel maiorem et saniorem partem capituli consensisse; ita quod unus ipsorum scrutatorum de consensu et voluntate [4]) aliorum duorum, vice sua et collegarum et aliorum omnium, qui in eius consenserint eleccionem pronunciet in scriptis et sollemniter celebret et alia faciat, prout compromittentibus placuerit. Huic autem iustrumento, super potestate tradita confecto, omnes subscribent sic: Ego talis predictis interfui et consensi et predictam potestatem eis contuli. Et postea sigilla omnium et etiam capituli apponantur. Hoc facto, isti tres trahant se ad partem, et primo scrutabuntur voces eorum ita, quod duo scrutentur tercium. Post hoc seriatim et singulariter vocabunt quemlibet de capitulo, solum per se, et primo illum, qui habet in eleccione primam vocem de consetudine, et dicent ei secreto exemplo [5]) Danielis: Frater in eleccione presenti habeas Deum pre oculis, cuius nunc causa tractatur, non te decipiat odium, favor vel amor, non pecunia, que humanos pervertere solet [6]) sensus, non lucro tuo prospicias, sed utilitati communi. Ideo adiuramus Te per Deum vivum et in virtute Spiritus sancti et sub periculo anime tue, quod consencias in eum, et eum nomines, quem ex voto credis utiliorem et meliorem ecclesie, et per quem iura ecclesie possunt melius defensari. Et [7]) tunc ille dicat: Et ego credo P. meliorem et utiliorem, et in eum consencio, et eum nomino eligendum in episcopum et pastorem. Et tam interrogacio et adiuracio quam responsio redigantur in scriptis, et hec per tabellionem clericum, vel si non possit haberi tabellio, duo ex eis hoc scribant. Completo scrutinio, ipsi scrutatores mox ibidem [8]) nullo actu contrario intermedio, redibunt ad capitulum, et ipsi vel unus eorum de aliorum mandato vota singulorum in communi publicabunt, et

---

[1]) w W. I. Słowa »quibus detur potestas per idem publicum instrumentum« opuszczone.
[2]) W. II. in publico recitandi.
[3]) W. II. invenerunt.
[4]) Słów »et voluntate« brak w W. II.
[5]) W I. exemplum.
[6]) W. I. solent.
[7]) w W. II. brak »Et«.
[8]) W I. idem.

presente capitulo dicent: Nos examinavimus vota vestra et singulorum secreto et sigillatim, placet vobis, quod ea publicemus? Et illi dicent: placet et publicabunt sic, id est, publice legent [1]), ut quod secrete actum est, ab omnibus sciatur. Publicacione autem facta, collacio numeri ad numerum, zeli ad zelum et meriti ad meritum fiet per ipsos scrutatores sic: si vota canonicorum divisa fuerint in plures, surgent in medio capituli et publicatis votis, incipient a capite et legent sic: A, B et C consenserunt in P. Item ex altera parte legent: D, E et F consenserunt in M. [2]) Et sic computabunt dicentes: Nos invenimus maiorem numerum consensisse in P.; nam cum sint in universo XL canonici, XXV consenserunt in ipsum P. et XV in M. Item invenimus, quod tot persone personatus seu dignitates habentes consenserunt in P. et plures, quam in M. Item invenimus meliorem zelum ex parte eligentium P. quam ex parte eligentium M., nam illi elegerunt bonum et utilem virum, istis autem caro et sanguis revelavit, suum consanguineum eligendo. Item invenimus P. maioris esse meriti, quia [3]) litteracior, prudencior, honestior, sanctior, et melior, eciam potencior ad iura ecclesie conservanda quam M. Ubi autem unus solus est in scrutinio nominatus, non habet locum collacio numeri ad numerum, vel [4]) meriti ad meritum, vel zeli ad zelum, fiet tamen tunc collacio talis per eum, qui maior est, vel per scrutatores, utrum scilicet nominatus sit de legitimo matrimonio natus, competentis sciencie, sufficientis etatis, et in sacris ordinibus constitutus, et si ista concurrant, procedatur ad eleccionem, et duo ex scrutatoribus, quibus data est a capitulo potestas eligendi, tribuant potestatem tercio, electionem [5]) pronunciandi et publicandi nomine suo et omnium consentiencium, qui unus debet eligere; et in continenti eleccio et pronunciacio fiet primo in capitulo in hac forma: In nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti amen. Anno, mense, et die talibus. Ego talis unus de scrutatoribus a tali nostro capitulo nominatis et electis [6]) ad faciendum scrutinium et eleccionem futuri pontificis secundum formam superius pretaxatam, ipsa servata in omnibus, de voluntate, consensu et mandato collegarum meorum [7]), ac ex potestate mihi et ipsis tradita, invocata Spiritus Sancti gracia, ad honorem Dei et gloriosissime Matris eius et talis sancti nostri Patroni et omnium Sanctorum, P., in quem collacio est facta, reperimus omnes, vel maiorem et seniorem (sic)

---

[1]) W II. legant.

[2]) w W. II. zamiast słów od »et publicatis votis« do »in M« mieści się ustęp widocznie przekręcony »legent D, E et F consenserunt in M. Item ex alia parte legent A, B, C consenserunt in P.«

[3]) w W. I. brak słowa »quia«.

[4]) W. I. et.

[5]) W. II. ad electionem.

[6]) W. I. nominatus electis.

[7]) W. I. eorum.

partem capituli nostri in scrutinio consensisse, in nostrum et ecclesie nostre episcopum eligo et pastorem, eandemque eleccionem in [1]) his scriptis pronuncio. Post hoc pulsentur [2]) campane, ut populus congregetur, et populo congregato [3]) per alterum ex [4]) electoribus ad hoc per capitulum deputatum publicetur eleccio in communi, id est coram clero et populo, et cantetur »Te Deum laudamus« sollenniter, et electus, si presens est, deportetur ante altare et inthronizetur. Forma autem publicacionis huius erit talis: Recitetur totus processus, sicut iam in forma pronunciacionis dictum est et ultimo sic adiiciet: quam electionem Vobis denuncio et in [5]) presencia omnium dico solenniter publicandam [6]). Igitur celebrata et publicata eleccione, decretum eleccionis fiet sic: Sanctissimo ac beatissimo patri et domino suo, domino C. [7]), divina providencia sacrosancte Romane ac universalis ecclesie summo pontifici, P. prepositus et capitulum ecclesie Strigoniensis eius humiles fideles ac [8]) devoti filii, pedum oscula beatorum. Sacris canonibus novimus esse cautum, quod ultra tres menses vacare non debeant ecclesie cathedrales, ne propter defectum pastoris dominicum gregem lupus rapax invadat, et viduata ecclesia in suis facultatibus grave dispendium paciatur. Ea propter bone memorie R. archiepiscopo [9]) nostro, anno, mense et die talibus, sicut Domino placuit, viam universe carnis ingresso, ipsius corpore, ut moris est, cum reverencia ecclesiastice tradito sepulture, nos tales, qui tunc presentes eramus, convenientes in unum ad eleccionem futuri nostri pontificis canonice celebrandam, talem terminum cum continuacione sequencium dierum duximus statuendum. Citatis igitur interim, et tunc presentibus omnibus, qui eleccioni celebrande debuerunt, voluerunt et potuerunt commode interesse, in ecclesia [10]) nos recepimus, de electione futuri pontificis tractaturi. Sane post diversos tractatus [11]) inter nos habitos et nominaciones [12]) diversarum personarum simplices, ac discussiones et inquisiciones multiplices, tandem placuit nobis universis et singulis per viam scrutinii nostre ecclesie providere. Et eligentes tres, scilicet B. C. et D. de nostro collegio fidedignos, dedimus eis plenariam potestatem, ut secreto et sigillatim vota cunctorum, primo tamen sua et postea nostra diligenter inquirerent, et ea in scriptis redige-

---

[1]) w W. I. »in« opuszczone.
[2]) W. I. pulsantur.
[3]) W. II. quo congregato.
[4]) w W. I. »ex« opuszczone.
[5]) W. I. de.
[6]) W. I. publicandum.
[7]) W. II. »I«.
[8]) w W. II. słów »fideles ac« brak.
[9]) W. II. W. episcopo.
[10]) w W. I. słów »in ecclesia« brak.
[11]) w W. I. słowa »Sane post diversos tractatus« opuszczone.
[12]) W. II. nominatos.

rent, et in scriptis redacta mox in communi eadem publicarent, et tam numeri ad numerum, et zeli ad zelum, quam meriti ad meritum per eos collacione habita diligenti, illum eligerent, in quem invenirent omnes vel maiorem et saniorem partem nostri collegii consensisse, ita quod unus de consensu et voluntate aliorum duorum scrutatorum vice sua et collegarum et aliorum omnium, eleccionem eandem pronunciaret in scriptis et solenniter celebraret. Qui secedentes in partem, primo vota sua, ita quod duo scrutabantur tercium, secundo tres simul vota omnium aliorum, sicut nobis postea retulerunt, secrete et sigillatim diligenter inquisierunt, et in scriptis redacta mox in communi publicaverunt, et in nostra presencia per eosdem secundum formam eis datam tam numeri ad numerum, et zeli ad zelum, quam meriti ad meritum collacione habita diligenti, talis unus de scrutatoribus antedictis, de voluntate, consensu et mandato aliorum, talem, in quem repertum fuit omnes vel maiorem partem et saniorem nostri collegii seu capituli in scrutinio consensisse, vice sua et collegarum [1]) omnium aliorum in his consentiencium, invocata Spiritus Sancti gratia in nostrum et ecclesie nostre elegit episcopum et pastorem, virum utique plene et mature etatis, utpote qui tricesimum annum sue etatis exegit, de legitimo matrimonio procreatum, et in sacris ordinibus constitutum, vita et moribus ac litterarum sciencia commendandum, in spiritualibus et temporalibus circumspectum, et eleccionem pronunciavit in scriptis et eam publicavit hoc modo: In nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti amen. Anno, mense, et die talibus. Ego talis unus de scrutatoribus a dicto nostro capitulo nominatis et electis ad faciendum scrutinium et eleccionem futuri pontificis secundum formam superius pretaxatam, ipsa servata in omnibus, de voluntate, consensu et mandato collegarum meorum [2]) et omnium in his consentiencium, et ex potestate mihi et ipsis tradita, invocata Spiritus Sancti gratia, ad honorem Dei et gloriosissime Virginis matris eius et talis Sancti, in cuius honore ecclesia nostra est constructa [3]), dominum P., in quem collacione facta reperimus omnes vel maiorem et saniorem partem capituli nostri seu collegii, quorum subscripciones inferius continentur, in scrutinio consensisse, in nostrum et ecclesie nostre episcopum eligo et pastorem, eandemque eleccionem in scriptis pronuncio, dictam vero eleccionem sic canonice et solenniter celebratam et publicatam in communi omnes recepimus et approbavimus, »Te Deum laudamus« more solito cum cordis iubilo decantando. Idem vero electus sibi tali die eleccione huiusmodi presentata, licet ex humilitate se insufficientem et indignum asserens, se multipliciter excusaret, nobis tamen vehementer instantibus, timens divinis disposicionibus contraire, invocato divine pietatis

---

[1]) W. I. collegarum nostrorum.

[2]) W. I. nostrorum.

[3]) W. II. consecrata.

auxilio, tali die dicte eleccioni consensit, non tam timide, quam devote eleccionem ipsam, officium onusque impositum, ut prodesse valeat, suscipiens et acceptans. Vestre igitur Beatitudini duximus unanimiter supplicandum, ut eleccionem predictam sic canonice et solenniter celebratam dignemini confirmare, et electo nostro consecrationis munus favorabiliter impartiri, quatenus nobis, velut pastor idoneus, et toti provincie [1]) preesse utiliter [2]) valeat et prodesse; nosque et alii sibi commissi sub eius sacro regimine possimus coram Deo salubriter militare. Ad huiusmodi autem confirmacionem, nomine nostro a Vestra Sanctitate petendam, talem et tales nostros concanonicos et coelectores, instructores [3]) et procuratores ordinavimus et constituimus, et propter hoc eos ad Vestre Sanctitatis pedes duximus destinandos, dantes eis plenam et liberam potestatem petendi confirmacionem et, si necesse fuerit, provisionem, et iurandi in animas nostras, si visum fuerit expedire; promittentes, nos ratum et gratum et firmum perpetuo habituros, quicquid per eos in predictis vel aliquo predictorum extiterit [4]) procuratum. Ut autem omnium nostrorum vota in predictis omnibus et singulis in hac eleccione et peticione concordasse noscatis, Sanctitati Vestre hoc canonicum decretum mittimus, roboratum propriis manibus [et] subscriptum. Ego talis prepositus Strigoniensis ecclesie supradictis omnibus et singulis consensi et consencio et manu propria signo et subscribo. Ego talis vice talis scribere nescientis de mandato suo subscribo. Notarius autem in fine dicet [5]): Acta sunt hec tali anno, mense et die et loco talibus.

Per viam compromissi proceditur modo subscripto. Canonici vacantis ecclesie statuant terminum ad eleccionem celebrandam, interim vocatis omnibus absentibus et in termino convenientibus, qui possunt, debent et volunt commode interesse, maior de capitulo vel alius, cui capitulum hoc committit [6]), querat a singulis, si placet eis per viam procedere compromissi. Singulorum autem consensu [7]) requisito et habito, tractetur de persona, cui committant. Deinde singulorum votis super hoc requisitis et in unam personam, cui committatur, convenientibus, unus de mandato capituli dicet: Ego vice capituli et mandato committo seu do A. si est unus, vel A. B. et C., si in plures compromittant, potestatem providendi nostre ecclesie de pastore. Illi autem, in quos compromittitur, si plures sunt, quia possunt esse duo, vel tres, quinque vel septem, trahant se ad partem, et simul deliberent, potestate recepta et conferant de persona eligenda, et si concordaverint, redeant ad capitulum, et forma

---

[1]) W. II. diocesi.
[2]) W. II. pariter.
[3]) w W. I. słowa instructores brak.
[4]) W. II. fuerit.
[5]) W. II. dicet sic.
[6]) W. II. committat.
[7]) W. II. sensu.

eis a capitulo tradita, in omnibus observata, unus eorum eleccionem pronunciet et publicet sub hac forma: In nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti, amen. Anno, mense et die talibus. Ego talis de voluntate et consensu collegarum meorum, in quos unanimiter compromissum fuit a capitulo nostro, et in quos potestatem providendi ecclesie transtulerunt, vice mea et ipsorum et omnium aliorum in eleccione ius habentium et hic presentium et ex potestate et auctoritate supradicta mihi et aliis meis collegis concessa, invocata Spiritus Sancti gratia, P. in quem nos A. B. et C. compromissarii supradicti simul [1]) convenimus, in nostrum et ecclesie nostre episcopum eligo et pastorem, et de ipso provideo dicte ecclesie in pastorem, et ipsam eleccionem et provisionem in his scriptis pronuncio et solemniter publico in communi. Hec forma servanda est quando compromissarii sunt de collegio prout dicit concilium. Si vero essent extra collegium, tunc sufficit dicere: Ego talis, unus [2]) de compromissariis supradictis [3]) de voluntate et consensu ipsorum vice totius capituli, P. in quem omnes convenimus, eligo seu provideo in talis eclesie episcopum et pastorem; et hoc quando totum capitulum concordat, nam uno contradicente, non potest per viam compromissi procedi. Postmodum vero coram clero et populo publicent eleccionem sive provisionem, et postea [4]) fiet decretum ipsius eleccionis sive provisionis hoc modo: [5])

Almo ac beatissimo patri et domino, Clementi [6]) divina providencia sacrosancte Romane ac universalis ecclesie summo pontifici P. prepositus et capitulum Strigoniensis ecclesie eius humiles filii et devoti, pedum oscula beatorum. Cum propter vacacionem diutinam ecclesie, pastoris solacio destitute, in spiritualibus et temporalibus dispendia patiantur, conditores canonum deliberatione provida censuerunt, ut ultra tres menses vacare non debeant ecclesie cathedrales. Defuncto igitur bone memorie R. archiepiscopo [7]) nostro, anno mense et die talibus, sicut Domino placuit, ipsiusque corpore cum reverencia tradito ecclesiastice sepulture, nos tales canonici Strigoniensis ecclesie, qui tunc presentes eramus convenientes [8]) in unum, ad eleccionem futuri pontificis celebrandam, talem terminum cum continuacione dierum sequencium duximus statuendum. Citatis interim igitur et tunc presentibus omnibus, qui eleccioni celebrande debuerunt voluerunt et potuerunt commode interesse, in capitulo nos recepimus de eleccione futuri pontificis tra-

[1]) w W. I. brak słowa »simul«.
[2]) w W. I. brak słowa »unus«.
[3]) W. I. predictis.
[4]) W. II. postmodum.
[5]) Słów »hoc modo« brak w W. I.
[6]) W. II. Bonifacio.
[7]) w W. II. episcopo.
[8]) W. I. constituentes.

ctaturi [1]), et post diversos tractatus inter nos habitos, tandem placuit omnibus et singulis per viam compromissi nostre viduate ecclesie providere. Considerantes, in unum difficulter [2]) multitudinem convenire, et sepe in paucis [3]) spiritum sanioris consilii residere, dedimus plenam et liberam omnes et singuli unanimiter potestatem A. B. C. de nostro collegio, ut idem vel maior pars ipsorum vice sua et nostra, per eleccionem canonicam vel postulacionem [4]) concordem ecclesie nostre supradicte vacanti, Deum ac bonum statum ipsius [5]) ecclesie habentes pre oculis, de persona idonea providerent, omnem potestatem et vicem nostram eis super hoc committentes; ita, quod unus ipsorum de consensu aliorum compromissariorum vel maioris partis ipsorum vice sua et collegarum et nostra, illum, in quem omnes ipsi, vel maior pars ipsorum convenirent, eligerent et eleccionem in presencia nostra sollenniter publicarent [6]). Qui secedentes in partem et Spiritus Sancti graciam invocantes devote, post tractatus diversos et varios de diversis personis inter se habitos, ut nobis postmodum retulerunt, tandem in magistrum P. prepositum Strigoniensem, in sacerdotali ordine constitutum, idem unanimiter convenerunt, virum utique plene et mature etatis, utpote qui tricesimum annum etatis sue exegit, de legitimo matrimonio procreatum, vita et moribus et litterarum sciencia merito commendandum, in spiritualibus et temporalibus plurimum circumspectum, quem talis secundum formam in compromisso appositam in hunc modum elegit: In nomine Dei Patris et Filii et Spiritus Sancti amen. Anno, mense et die talibus. Ego talis unus de compromissariis supradictis de voluntate et consensu collegarum meorum, iuxta formam compromissi mihi et eis traditam, vice mea et predictorum meorum collegarum ac omnium de capitulo, ex potestate mihi et predictis collegis [7]) ab universis et singulis de ipso capitulo tradita et invocata Spiritus Sancti gracia ad honorem Dei et gloriosissime virginis Marie matris eius et talis sancti nostri Patroni et omnium Sanctorum, magistrum P. Strigoniensem prepositum, in quem nos compromissarii supradicti unanimiter convenimus, in nostrum et ecclesie nostre eligo episcopum et pastorem, et de ipso provideo dicte ecclesie in pastorem; [8]) eandemque eleccionem seu provisionem in his scriptis pronuncio et publico in communi, dictam vero eleccionem, sic canonice et solemniter celebratam et in communi publicatam, omnes unanimiter recepimus et approbavimus, more solito pulsatis campanis, cum cordis iubilo »Te Deum laudamus« sollemniter decantando. Consequenter

[1]) W. I. tractare.
[2]) W. I. difficultis.
[3]) W. I. paucos.
[4]) W. I. postulacionem nostram.
[5]) w W. II. brak słowa »ipsius«.
[6]) W. I. predicarent.
[7]) W. II. meis collegis
[8]) w W. I. brak tego zdania od słów »et de« do »pastorem«.

autem conveniente populo ad pulsationem campanarum, B. de mandato nostro dictam eleccionem ipsi populo publicavit. Idem vero electus, sibi [1]) die tali eleccione huiusmodi presentata, licet se multipliciter excusaret, tandem nobis vehementer instantibus, invocato divine pietatis auxilio, die tali dicte [2]) eleccioni consensit. Sanctitati igitur Vestre duximus unanimiter supplicandum, ut eleccionem supradictum sic canonice celebratam dignemini confirmare, et electo nostro predicto munus consecracionis misericorditer impartiri, quatenus, auctore Deo, nobis et toti provincie [3]), velut pastor idoneus, preesse valeat utiliter et prodesse; nosque et alii sibi commissi sub sacro regimine ipsius [4]) possimus [5]) coram Deo salubriter militare. Ad huiusmodi autem confirmacionem et consecracionem nomine nostro a Vestra Sanctitate petendam A. et B. de nostro capitulo nostros procuratores et eciam instructores ordinavimus et constituimus, et propter hoc eos ad Vestre Sanctitatis pedes duximus destinandos, dantes eis plenam et liberam potestatem petendi confirmacionem, consecracionem et, si necesse fuerit, dispensacionem et provisionem et iurandi in [6]) animas nostras, si visum fuerit expedire; promittentes, nos ratum, gratum et firmum perpetuo habituros, quicquid per eos in premissis vel aliquo premissorum fuerit procuratum. Ut autem omnium nostrorum vota in predictis omnibus et singulis concordasse noveritis, et in hanc eleccionem et peticionem venire, hoc canonicum decretum Sanctitati Vestre mittimus roboratum propriis manibus et subscriptum, et ad maiorem cautelam sigillo nostri capituli et eciam propriis sigillatum. Ego talis archidiaconus Strigoniensis supradictis [7]) omnibus et singulis consensi et consencio et propria manu subscribo.

Per inspiracionem fit eleccio, hoc modo. Si, dum canonici primo intrant capitulum pro eleccione celebranda, nullo speciali tractatu precedente, quasi divina revelacione et inspiracione, omnes, nullo contradicente, consenciunt in aliquem repente, et simul eum eligant et nominent [8]), dicentes una voce [9]): eligo P. eligo P., talis eleccio dicitur facta per inspiracionem, ex quo omnes canonici uno ore et uno spiritu eligunt, non est vis sive dicant: eligo, sive eligimus: quia una est censenda [10]) eleccio propter unanimes voluntates, et tunc formabitur sic decretum: Sanctissimo patri et domino suo, domino

---

[1]) Słowa »sibi« brak w W. I.
[2]) Słowa »dicte« brak w W. I.
[3]) W. II. diocesi.
[4]) Słowa »ipsius« brak w W. I.
[5]) W. II. possumus.
[6]) Słów »et iurandi in« brak w W. I.
[7]) W. II. et predictis.
[8]) W. I. moneant.
[9]) W. I. voce simul.
[10]) W. I. cessanda.

Clementi[1]) divina providencia sacrosancte Romane ac universalis ecclesie summo pontifici, P. prepositus et capitulum ecclesie Strigoniensis, eius humiles filii et devoti, pedum oscula beatorum. Ne pro defectu pastoris gregem dominicum lupus rapax invadat, aut in spiritualibus et[2]) temporalibus ecclesia viduata grave dispendium paciatur, conditores canonum deliberacione provida statuerunt, ut ultra tres menses vacare non debeant ecclesie cathedrales. Ea propter bone memorie R. archiepiscopo[3]) nostro anno, mense et die talibus, sicut Domino placuit, viam universe carnis ingresso, ipsius corpore, ut est moris, cum reverencia ecclesiastice tradito sepulture, nos tales canonici Strigoniensis ecclesie, qui tunc presentes eramus, convenientes in unum ad eleccionem futuri nostri pontificis canonice celebrandam talem terminum cum continuacione dierum sequencium duximus statuendum. Citatis igitur interim et tunc presentibus omnibus, qui debuerunt, voluerunt et potuerunt commode interesse, in ecclesia[4]) nos recepimus, de electione futuri pontificis tractaturi; et nobis in unum locum et propositum[5]) congregatis, unusquisque divina[6]) inspiratione, repente, nulla nominatione nulloque alio tractatu precedente, in P. virum utique plene et perfecte etatis, utpote qui tricesimum annum etatis sue exegit, de legitimo matrimonio natum, vita et moribus et litterarum sciencia commendandum consensit[7]), et una voce simul ac unanimiter omnes et singuli in episcopum elegerunt, et pulsatis campanis »Te Deum Laudamus« sollenniter decantarunt[8]). Consequenter autem conveniente populo etc., ut supra, in forma proxima. Publicatum, ut supra.

Datum Posonii IV^to^ Idus Novembris, Pontificatus Dni Clementis pape V, anno IIII°.

Et hec data fuit non nigro sed rubro scripta. Quibus autem constitucionibus visis et diligenter inspectis, inventisque sinceris in omnibus, ipsas ad instantem peticionem honorabilis viri Dni Henrici de Baruth prepositi Wratislaviensis, qui sua et Wratislaviensis ecclesie ac ipsius capituli asseruit interesse, per Iohannem Guntheri subscriptum publicum notarium scribi, exemplari seu transsumi fecimus et in hanc formam publici redigi documenti, volentes et decernentes, et huic presenti exemplo seu transsumpto ubique locorum seu terrarum in iudiciis et extra iudicia, plena fides adhibeatur ipsumque exemplum seu transsumptum fidem faciat in agendis, ac si ipse constituciones originales inibi apparerent. Quibus omnibus et singulis auctoritatem nostram ordinariam interponimus et decretum, et ad maiorem evidenciam premissorum sigillum officialatus nostri presentibus est appensum.

1) W. II. Innocentio.
2) W. I. ac.
3) W. II. W. episcopo.
4) w W. I. brak słów »in ecclesia«.
5) Słów »et propositum« brak w W. II.
6) W. I. una.
7) W. I. consensu.
8) W. I. decantando.

Actum et datum in Nysa oppido Wrat. dioc. in domo habitationis nostre Apeczkonis scolastici et officialis Wrat. supradicti, quinto Nonas Iulii A. D. MCCCXL°, indictione VIIIª presentibus et honorabilibus et discretis viris dominis Ticzcone de Pawicz[1]) canonico, Conrado et Nicolao Baruth[2]) vicariis Wrat. ecclesie, Magistro Laurencio de Kalow, Conrado de Lewinburg advocato consistorii Wrat.[3]) Laurencio Sobeslai notario publico, Henrico Petri Albi de Wratislavia clerico, Nicolao fratre nostro, testibus ad premissa rogatis[4]). Et ego Iohannes Gunteri de Nysa clericus Wrat. dioc. publicus imperiali auctoritate notarius presens exemplum seu transsumptum de mandato et auctoritate dni officialis et ad peticionem dni N.[5]) prepositi Wrat. predictorum de ipsis originalibus constitucionibus exemplavi et scripsi[6]) in quatuor arcubus seu peciis pergameni simul sutis et signo meo in iuncturis ipsorum arcuum seu peciarum predictorum signatis, nil deponendo, nil addendo, nil minuendo, quod sensum mutat, vel viciat intellectum. Et quia facta diligenti comparacione seu collacione cum prescripto Dno Apeczcone officiali Wrat. de ipso exemplo seu transsumpto presenti ad constitutiones originales prescriptas item utrumque inveni per omnia concordare, ideo hic me sub ipso exemplo cum eodem meo signo consueto et nomine subscripsi in testimonium premissorum[7]).

Expliciunt constituciones Dni Gentilis, Amen. Amen. Amen.

---

[1]) w W. II. T. de Panewicz.

[2]) W. I. Baran.

[3]) w W. II. brak słów »Conrado de Lewinburg« nadto zamiast advocato jest advocatis.

[4]) Całego ustępu od słów »Laurencio Sobeslai« do słowa »rogatis« brak w W. II.

[5]) Głoski »N« brak w W. I. prawdopodobnie jestto pomyłka zamiast »H« gdyż proboszcz wrocławski jak wyżej w klauzuli wyrażono nazywał się Henryk.

[6]) W. II. conscripsi.

[7]) Cała ta klauzula notaryalna znajduje się w W. II. w tekście znacznie skróconym istotną różnicę między tym rękopisem a W. I. zaznaczyliśmy w przypiskach powyższych.

Najdawniejszy układ systematyczny
prawa polskiego z XV wieku.

Wydał B. ULANOWSKI.

Praca naukowa nad prawem polskiem rozpoczyna się dopiero w w. XVII, kiedy najpierw na uniwersytecie Zamojskim Tomasz Drezner, a później na uniwersytecie Krakowskim profesorowie prawa rzymskiego zaczęli bądź wykładać prawo polskie jako osobny przedmiot, bądź tylko uwzględniać przepisy prawa koronnego i litewskiego przy wykładach instytucyj Justyniana.

Już przedtem w w. XVI myśl kodyfikacyi zmusiła praktycznych prawników do głębszego wnikania w materyjał ustawodawczy nagromadzony od dwóch stuleci. Ale co się tyczy dawniejszego prawa, nie sięgano po za mechaniczną kompilacyję Łuskiego, siląc się tylko na jej uzupełnianie nowszemi ustawami i na ujęcie luźnych przepisów w pewien system, któryby ułatwił korzystanie z nich przez sędziów i innych państwowych funkcyjonaryjuszów. Pomiędzy praktykami kilku odznaczyło się większą erudycyją i zmysłem prawdziwie naukowym. Przyłuski i Zawadzki pozostaną zawsze, obok kodyfikatorów z r. 1532, najświetniejszymi przedstawicielami epoki, w której z prawdziwym zapałem poświęcano się wielkiemu zadaniu uprzystępnienia społeczeństwu obowiązującego prawa. W XIV i XV stuleciu poprzestawano jedynie na kompilowaniu rozmaitych zabytków i na przepisywaniu takich, które w praktyce cieszyły się większą powagą. Czynili to przedewszystkiem notaryjusze sądowi,

którzy z obowiązku zawodowego zapoznawać się musieli z pomnikami prawa pisanego, aby następnie w razie danym informować urzędników sądowych, nie posiadających jeszcze podówczas fachowego wykształcenia.

Owocem działalności notaryjuszów są te wszystkie kodeksy przeważnie z XV stulecia, z których czerpiemy wiadomość o pomnikach prawa polskiego oraz niemieckiego zastosowywanego w Polsce.

Przy pomocy tych rękopisów nowsi badacze starają się ustalać teksty zabytków, które nie dochowały się w oryginalnem brzmieniu, i oznaczyć z możliwą scisłością tenor każdej ustawy w chwili jej wydania.

Praca ta jednak wyzyskuje tylko jedną stronę przedmiotu. Dochodzimy przez nią do historyi ustawodawstwa krajowego lub do poznania, w jaki sposób tworzyły się kompilacyje prawa zwyczajowego, ale nie dowiadujemy się, które mianowicie ustawy lub zwyczajowe przepisy były w pewnym okręgu sądowym znane i zastosowywane, które znowy bądź wskutek nienależytej promulgacyi i zapomnienia, bądź też wskutek świadomego pominięcia wyszły z obiegu i na rozwój stosunków nie wywarły znaczniejszego wpływu.

Krytyczne edycyje, odtwarzające pierwotne teksty prawne, bywają w czasach dzisiejszych niejednokrotnie mylnie pojmowane. Nauka prawa bowiem nie tylko się interesuje pytaniem, jakiem było oryginalne brzmienie pewnego zabytku, ale musi także uwzględnić stan tekstów, którymi się posługiwali współcześni ludzie, o krytyce tekstów nie mający wyobrażenia. Nadto niesłychanie ważnem jest stwierdzenie, jakim zasobem wiedzy prawnej rozporządzał przeciętny notaryjusz, a co zatem idzie, sędzia lub podsędek czerpiący informacyj o prawie obowiązującem od notaryjusza.

Tekst zabytku prawnego, krytycznie wydany, najczęściej bardzo się różni od każdego z osobna odpisu, który znajdujemy w współczesnych rękopisach. Zapominać jednak nie można, że w w. XIV lub XV nie sądzono według tekstów takich, jakie zawarte są w dzisiejszych publikacyjach naukowych, lecz przeciwnie według tych często błędnych lub fragmentarycznych, które albo posiadał dany notaryjusz albo które znajdowały się w kancelaryi pewnego sądu. Najbardziej rażące błędy lub opuszczenia w średniowiecznych odpisach zabytków prawnych, obchodzą nas nie tylko z powodu, że dają

miarę niedbałości lub nieuctwa kopistów, ale także dla tego, że niedostatki tekstów prawnych najniewątpliwiej nie były bez ujemnego oczywiście wpływu na sposób, w jaki prawo realizowane było w danym powiecie sądowym.

Historycy prawa z największą skrzętnością poszukują za każdym pomnikiem prawnym i znalazłszy ich pewną ilość, ogłaszają w zbiorach w porządku chronologicznym. Chociażby to były same tylko ustawy, dla jednej wydane ziemi, to jeszcze ten, ktoby na podstawie takiej nowożytnej edycyi chciał kontrolować judykaturę współczesną lub przedstawić obraz stosunków prawnych w tej właśnie ziemi, z pewnością by znacznie odbiegł od rzeczywistości. Wychodziłby bowiem z założenia, że osoby zatrudnione w sądach danego terytorjum znały równie dobrze, jak dzisiejszy badacz, całość pomników prawnych przeznaczonych dla tego właśnie okręgu i je wszystkie równomiernie według zasad o interpretacyi prawa zastosowywali w praktyce.

To jednak byłoby złudzeniem, którego należy się wystrzegać. Dzisiejszych zapatrywań i dzisiejszej zapobiegliwości, właściwej zresztą i teraz tylko uczonym, nie można przypisywać rutynowanym nieraz bardzo, ale zwykłym oportunizmem urzędniczym kierującym się przeważnie funkcyjonarjuszów dawnych sądów polskich.

I obecnie słychać nierzadko skargi, że należycie publikowane i każdemu przystępne ustawy nie bywają przez urzędników uwzględniane. A przecież, urzędnicy dzisiejsi to ludzie fachowo wykształceni i mogący z łatwością przyswoić sobie znajomość każdej dawniejszej lub nowszej obowiązującej normy.

W XIV i XV stuleciu sędziowie polscy bodaj czy wszyscy umieli czytać i czy wszyscy znali dostatecznie język łaciński. Z ich strony współudział w zadaniu wyczerpania przy judykaturze rozporządzeń prawa pisanego, był z pewnością bardzo niedostateczny; ciężar główny spoczywał w tej mierze na notarjuszach. Ci zaś własnym przemysłem starać się musieli o teksty prawne i przy najlepszych nawet chęciach nie zawsze mogli przy tem liczyć na powodzenie.

Zdobycie sobie pewnego zapasu tekstów prawnych bądź stopniowo, bądź przez nabycie lub przepisanie gotowego już kodeksu było dla notarjusza rzeczą bardzo żywotną, dawało mu dopiero otu-

chę, że zadaniu swemu należycie sprosta. Im więcej taki kodeks obejmował różnolitych zabytków np. prócz ustaw polskich, także pomniki prawa niemieckiego i kościelnego, tem notarjusz, który w takim tekscie nieustannie się rozczytywał, szersze miał pole działania i był bardziej uzdolniony do wykonywania funkcyj notaryjalnych nietylko w sądach ziemskich lub grodzkich, ale także w sądach miejskich i konsystorskich.

Jest to prawie pewnem, że ujednostajnienie praw partykularnych pojedyńczych dzielnic polskich, przez wzajemną recepcyję prawa małopolskiego w Wielkopolsce i na odwrót, przeprowadzonem zostało głównie pod wpływem notarjuszów, w których interesie leżało, żeby te same przepisy obowiązywały po wszystkich sądach ziemskich, bo tem samem widoki ich do łatwiejszej karyjery powiększałyby się przez możność przenoszenia się z miejsca na miejsce.

Każdy zatem rękopis zawierający wyłącznie lub przeważnie teksty prawne jest dla siebie odrębną kompilacyją, z której korzystał szereg notarjuszów, a za ich pośrednictwem cały zastęp urzędników sądowych.

Nietylko więc rękopisy takie są środkiem poznawania rozmaitych średniowiecznych zabytków prawnych, ale prócz tego każdy z nich, jako całość, przedstawia nam horyzont wiedzy prawnej ludzi, którzy przy pomocy danego kodeksu trudnili się wymiarem sprawiedliwości.

Pierwotnie, tj. w w. XIV, zbierano luźne ustawy i prejudykaty, ażeby zaspokoić najbardziej piekące potrzeby. Później kiedy w ten sposób powstało kilka grup przedtem rozstrzelonych przepisów, i kiedy te grupy zyskały pewną ściśle oznaczoną indywidualność, łączono je ze sobą według najrozmaitszych systemów. Statuta Warckie pojawiły się w chwili, kiedy dawniejsze kompilacyje były już w kilku odmianach zupełnie gotowe, i dla tego statuta te nie zostały przez nie zaabsorbowane, lecz owszem zachowały swoją odrębność. Z tego powodu od r. 1423 poczyna się nowy okres w historyi kodeksów prawniczych Polskich, których główną zawartość stanowią odtąd t. z. Statuta Kazimierza W., w tej lub owej redakcyi, i statuta Warckie. Do tego zrębu dodawano inne bądź wcześniejsze bądź poźniejsze zabytki. Zależało to wyłącznie od osoby, która zbiór zakładała albo go uzupełniała, od stanowiska jej i środków, jakimi rozporządzała, jakie pomniki miały wejść do tworzącej

się kompilacyi. Notarjusza stale zatrudnionego w Poznaniu lub Łęczycy co innego oczywiście interesowało, jak kollegów jego Krakowskich lub Mazowieckich. Notarjusz stykający się z wojewodą musiał np. postarać się o tekst przywilejów żydowskich, bo wojewoda wykonywał jurysdykcyję nad Żydami. Notarjusz, który czas jakiś był pisarzem miejskim, posiadał w swym zbiorze prawo magdeburskie lub kollekcyję ortylów; ten znowu, który pracował czas jakiś w sądzie biskupim, zaopatrywał się w jaki podręcznik processu kanonicznego.

W każdym razie, żeby pozostać przy samem prawie polskiem, konstatujemy zjawisko, że po r. 1423 rozpoczyna się większa ruchliwość na polu uzupełniania ubogich początkowo zbiorów. Im oczywiście kodeks późniejszy, tem większą obejmuje ilość tekstów. Przy tem rozwija się praca nad układaniem sum do statutów, tj. krótkich wyciągów ułatwiających szybkie zoryentowanie się w dyspozycyjnej treści pomników ustawowych. Zabytki nie podzielone na artykuły, zostają obecnie mniej lub bardziej trafnie rozbite na pojedyńcze ustępy, które zyskują rubryki czasem dobrze, częściej nieudolnie redagowane.

Nie jest to jeszcze praca naukowa nad zabytkami prawnymi w dzisiejszem rozumieniu, ale pierwszy krok do niej, albo raczej jej surrogat, stosownie do potrzeb epoki i do uzdolnienia pracowników.

Działalność tę poznać można we wszystkich jej szczegółach, zbadawszy z całą dokładnością rękopisy prawa polskiego jeden po drugim. Nie wchodzimy obecnie bliżej w ten przedmiot, tembardziej że przy obszernym wydaniu statutów ziemskich, obejmującem dwa tomy niniejszej publikacyi [1]), zamieszczamy wyczerpujące opisy prawie wszystkich kodeksów, które należy uwzględnić przy badaniu źródeł prawa polskiego z epoki średniowiecznej.

Społeczeństwo polskie nie stykało się bezpośrednio ani w XIV ani w XV stuleciu z tekstami prawnymi i słabe tylko miało wyobrażenie o naturze i rozległości prawa pisanego [2]). Przecież wśród

---

[1]) Drugi i czwarty tom Archiwum Komisyi Prawniczej.

[2]) Bardzo pod tym względem są pouczające słowa Łaskiego wyjęte z jego przedmowy do zbioru z r. 1506: »Quequidem leges hic memorate vetustiores adeo suppresse fuere, ut duo vel tres aut barones aut patricii Poloni omnino non fuerint tot conditas Regni leges scientes, nemi-

walk konstytucyjnych, które rozpoczynają się z panowaniem Jagiełły, i ten przedmiot omawiany był na zjazdach szlacheckich. Urzędnicy ziemscy nie stanowili podówczas biurokratycznej i zwartej falangi, któraby odmienne miała interesy od reszty szlachty. Przez nich o braku skodyfikowanego prawa dowiadywali się i inni; wszyscy wreszcie, którzy prowadzili po sądach procesy i stykali się z notarjuszami, uzyskać mogli chociaż mgliste wyobrażenie o właściwym stanie rzeczy.

Ztąd pochodzi, że już wśród wypadków, które poprzedziły wydanie przywileju Czerwińskiego z r. 1422, a później kilkakrotnie jeszcze, domagano się, ażeby sędziowie wydawali wyroki nie z głowy ale według prawa pisanego. Król miał się postarać, aby dostateczna ilość egzemplarzy poprawnego zbioru ustaw została przygotowaną i urzędnikom do użytku rozdaną.

Dopiero jednak przy schyłku panowania Kazimierza Jagiellończyka życzeniom szlachty stało się zadość. Z rozkazu króla zredagowano niewielki zbiór, który w dwóch edycyjach, drukiem ogłoszony został [1]).

Kollekcyja ta jest nader uboga, bo obejmuje prócz statutów Kazimierzowskich i Warckich jeszcze tylko przywilej Nieszawski i statuta Korczyńskie z r. 1465. Nie trudno zrozumieć, że na długo zbiór ten wystarczyć nie mógł, a z pewnością już w chwili jego ukazania się, nikt z praktycznych prawników polskich w pracy urzędowej na nim jednym poprzestać nie mógł. Co się tyczy strony redakcyjnej, to ta niczem się nie różni od procederu zastosowywanego przez notarjuszów sądowych, zestawiających rozmaite zabytki prawne dla prywatnego swego użytku. Trzymano się porządku chronologicznego, nie troszcząc się ani o system ani o wyczerpanie do dyspozycyi będących materyjałów.

Nie da się z całą dokładnością oznaczyć, kiedy pierwsze drukowane zbiory statutów ziemskich się pojawiły. W każdym razie jednak przed d. 8. Lipca 1489 r. [2]), bo pod tą datą toczy się przed

---

nem autem revera offendi insimul collectas habentem«. Jeżeli takie panowały stosunki w początku XVI stulecia, o ileż gorzej musiało być jeszcze w XIV lub XV wieku.

[1]) Krytyczny przedruk tych edycyj z uwzględnieniem tekstu Łackiego, już jest gotowy i niebawem ukaże się na widok publiczny.

[2]) Akta Konsystorza Lubelskiego T. VI. fol. 263.

sądem konsystorskim w Lublinie proces, którego przedmiotem są »statuta iuris terrestris in sexternis impressa«. Nie może to być inna książka, jak jedna z dwóch znanych edycyj, które zawdzięczamy Kazimierzowi Jagiellończykowi.

W r. 1505 ogłoszonym zostaje obszerny zbiór Łaskiego, którego zawartość uwidoczniona jest w dokładnym spisie rzeczy znajdującym się na str. 15—17. Jeżeli nowa kollekcyja bogactwem treści znacznie góruje nad wszystkimi poprzednimi, rękopismiennemi i drukowaną, to strona metodyczna w niczem nie okazuje postępu. Uwzględnione zabytki idą jeden po drugim bez żadnego planu, a nawet porządek chronologiczny zachowanym nie został.

Pomników prawa polskiego przedrukował wprawdzie Łaski stosunkowo wiele, ale mimo to zbiór jego dalekim jest od wyczerpania przedmiotu, jak to już na pierwszy rzut oka jest widocznem. Idąc za przykładem niektórych kompilacyj rękopismiennych z XV wieku wciągnął Łaski do swej kollekcyi prawo magdeburskie a prócz tego jeszcze summę Rajmunda Partenopejczyka.

Jedynem śladem pracy naukowej nad zgromadzonym w zbiorze Łaskiego materyjałem są z jednej strony wcale dobrze ułożone indeksy rzeczowe, ktorych jest trzy, jeden do prawa polskiego, drugi do prawa niemieckiego a trzeci do summy Rajmunda, oraz t. z. summarjusz drukowany na marginesach obok odpowiednich ustępów.

Podobnie jak w kompilacyjach poprzednich, tak samo i w zbiorze Łaskiego niema mowy o systematycznem ugrupowaniu przepisów odnoszących się do tej samej materyi; mają temu brakowi zaradzić wykazy rzeczowe, te jednak mogą tylko ułatwić wyszukanie pewnego przepisu, nie zastępują wszakże naukowego układu, na który albo Łaski nie umiał się zdobyć, lub który uważał za zupełnie zbędny.

Edycyje z czasów Kazimierza Jagiellończyka przedziela od zbioru Łaskiego odstęp czasu lat co najmniej 17-tu.

Zwykle ukazanie się urzędowego wydania zabytków prawnych wywołuje pewne zainteresowanie, jest bodźcem do zakładania nowych kollekcyj prywatnych, którym za podstawę służy właśnie ów zbiór officyjalny. Dość przeto dziwnem wydawać się musi, że prócz Łaskiego, który zresztą pracę swą podejmował również w chara-

kterze urzędowym edycyjom uwagi swej nie poświęcił. W ogóle dotychczas nie tylko nie posiadaliśmy żadnych wskazówek, co do sposobu, w jaki przyjęto kollekcyję Kazimierza Jagiellończyka, ale jedynie mogliśmy stwierdzić zupełne milczenie w źródłach współczesnych i późniejszych, nie wyłączając Łaskiego, o fakcie dla historyi prawa polskiego w każdym razie bardzo doniosłym.

W rzeczywistości inny był przebieg rzeczy i zbiór drukowany z XV w. nie przeszedł bynajmniej niepostrzeżony. Dowodu na twierdzenie nasze dostarcza cenny bardzo rękopis niegdyś Bandtkiego, później nabyty przez hr. Wiktora Baworowskiego a znany w nauce jako kodeks B. III.

Z opisu zamieszczonego w »Ius Polonicum« str. XIII dowiadujemy się, że pierwotnie część pierwszą kodeksu B. III. stanowiła drukowana ędycyja z XV w. Później jednak zapewne sam właściciel oddzielił druk od tekstu rękopismiennego, nie uwzględniając, że przez to rozrywa części składowe stanowiące ze sobą integralną całość. W opisie swojim Bandtkie wylicza zawartość kodeksu, i zaznacza, że do zabytków prawa polskiego znajdują się w nim dwa indeksy, których jednak bliżej nie określa. Powstanie kompilacyi, przechowanej w kodeksie B. III, Bandtkie całkiem słusznie odnosi częściowo do czasów Kazimierza Jagiellończyka, a częściowo do rządów Jana Olbrachta.

Prawdopodobnem jest, że Bandtkie, który kod. B. III. niezmiernię wysoko cenił, przecież całej jego wartości nie zrozumiał. Uderzała Bandtkiego stosunkowo znaczna bardzo liczba pomników prawnych wciągniętych do tego rękopisu, ale on sam jako całość nie znalazł u swego właściciela należytego uznania.

Kodeks B. III liczy obecnie kart 251 formatu małe 4-to, a prócz tego jeszcze jedną kartę pergaminową i dwie karteczki znacznie mniejsze później doszyte. Oprawa jest nowożytna skórzana, widocznie sporządzona po oddzieleniu już edycyi drukowanej.

Treść kodeksu B. III jest następująca:

1) Fol. 1—9. Przywilej Nieszawski dla Wielkopolski z r. 1454.

2) Fol. 11 — 15 (fol. 10 niezapisane) Statuta Opatowieckie z r. 1474.

3) Fol. 15°. De crimine lese Maiestatis etc. secundum Pollicratum L° VII c. XXV°. Pochodzenia tego tekstu nie znamy.

4) Fol. 16⁰. Sequitur ministerialium iuramentum.

5) Fol. 16 — 17⁰. De casibus, pro quibus pena Syedmnadzescza Regie Mti debet applicari.— Jest to 127 artykuł statutów Kazimierza W.

6) Fol. 22—26⁰ (cała prawie karta 17ta i 4 następne niezapisane). Edykt Władysława Jagiełły z r. 1433 w potwierdzeniu z r. 1458 (Cf. Bandtkie, Ius Polon. p. 246—249), z dodatkiem na str. 26: »Sensus patet statuti suprascripti.«

7) Fol. 26—28⁰. Statut Kazimierza W.' »De expeditione bellica« w potwierdzeniu z r. 1457 (Bandtkie op. cit. p. 235—239).

8) Fol. 28 — 29⁰. Statut Opatowiecki (Statutum exercituale) z r. 1474 (Cf. Bandtkie, op. cit. p. 317).

9) Fol. 29 — 30⁰. Hic patet registrum iurium terrestrium in XXI articulos divisorum. Jest to streszczenie przepisów zawartych w trzech zabytkach poprzedzających.

10) Fol. 31 — 34⁰. Statuta Piotrkowskie z r. 1447. (Bandtkie Ius Polon. p. 252 sq..

11) Fol. 34 — 41⁰. Przywilej Krakowski Władysława Jagiełły z r. 1433.

12) Fol. 41 — 54⁰. Przywilej Kazimierza W. dla Żydów wielkopolskich w potwierdzeniu Kazimierza Jagiellończyka z r. 1440 (s) z dodatkiem roty, według której Żydzi mają składać przysięgę.

13) Fol. 55 — 61⁰. Statuta Piotrkowskie z r. 1493. (Bandtkie, Ius Polon. p. 323). Bezpośrednio po tekscie statutów Jana Olbrachta pisarz nakreślił cynobrem następujący dwuwiersz:

Per tria sunt septem, septem sex, sex quoque tres sunt
Et bene si numeres, milia quinque tibi dabit.

14) Fol. 62—69⁰. Sequuntur summarii casus iurium terris regni largitorum etc. Pierwszy układ systematyczny.

15) Fol. 70. Registrum principale sequitur. — Wykaz 7 tytułów, na które poprzedni zbiór się rozpada.

16) Fol. 72—73⁰ (karty 70⁰—72⁰ niezapisane). Sequitur tabula registri iurium ad iudicium pertinencium principalis. — Wykaz 29 tytułów, na które następujący bezpośrednio układ się dzieli. Przy końcu fol. 73 pisarz nakreślił cynobrem:

Phiton in suum fusit coclear vinum,
In vicini capsam mellis duplicavit massam.

17) Fol. 73° znajdują się następujące sentencyje:

O homo memento novissima tua et non peccabis.
Ex dictis beati Bernardi patet:
Si michi sunt vires et predia magna — quid inde.
Si domus et opes et forma venusta — quid inde.
Auri sit species, argenti massa — quid inde.
Si vivar laude mea clara propago — quid inde.
Si mea sponsa decens, si sit formosa — quid inde.
Si michi nati de Regis stirpe — quid inde.
Longus servorum michi serviat ordo — quid inde.
Si doceam socios in qualibet arte — quid inde.
Et rota fortune me tollat ad astra — quid inde.
Si felix annis regnavero mille — quid inde.
Tam cito pretereunt hec omnia, quod — nichil inde.
Serviat ergo Deo quisque, quoniam — satis inde.

18) Fol. 74—124°. Summarii casus patent Kazimiri et Wladislai regum statutorum et constitucionum ad ordinem iudiciorum pertinencium. — Jest to drugi, obszerniejszy od pierwszego, układ systematyczny rozpadający się na 29 tytułów.

19) Fol. 132—238° (fol. 125—131° niezapisane) Podręcznik prawny znany jako »Summa Raymundi Parthenopei.«

20) Fol. 239—245°. Trzy bulle Grzegorza XI i jedna Urbana VI, oraz list anonima do nieznanego księcia w przedmiocie »iusti et iniusti belli.« Te same pisma znajdujemy też w zbiorze Łaskiego, który prócz tego zamieścił między tekstem bulli Urbana VI i anonimowym listem krótki rozdział: »De legibus duodecim Ligurgi principis, quas Lacedemoniis condiderat etc.« zkądinąd nieznany.

21) Fol. 246 znajduje się początek rejestru do sumy Rajmunda, który jednak został cały pomazany. cynobrem.

22) 246°—249°. Wykaz tytułów, na które się dzielą trzy księgi sumy Rajmunda. (Iste liber continet in se tres partes, quarum prima tractat de iure personarum, secunda de iure rerum, tertia de iure accionum, quorum omnium premissorum plenam noticiam quis habere poterit per registrum seu tabulam immediate sequentem).

23) Fol 249°. Tablica stopni pokrewieństwa.

24) Fol. 251° (fol. 250 niezapisane) znajduje się następujący wiersz:

Omnia dat dominus, non habet ergo minus.
Reges delicantur, achini semper plectuntur.
Reges qui vivunt, non omnes gubernare possunt.
Serviet minori, qui prudencia uti nequit,
Dum potui, semper studui vir magnus haberi,
Vix volui virtute frui nec lege teneri.
Quid profuit, quod tanta fuit michi cura legendi
Et nimium desiderium quesita sciendi?
Quid metricos, quid prosaycos studuisse poetas,
Cum peterem, nec deficerem res nosse secretas.
Nil volui, nisi laude frui clarusque videri,
Plus cupiens dici sapiens, quam doctus haberi.
Parce Deus, ne quin reus trahar ad cruciatum,
Da veniam, fac, ut veniam delendo reatum
Ad te Criste Ihesu, tuum michi prebe solamen.
Quamvis peccator tibi dixerim hoc modulamen
Hinc ex proposito finem hunc concludat. Amen.

Sed quis erit fructus, si te flos nominis ornat
Et de messe boni nil tua vita ferat.

Forma, genus, vires, sapiencia, res et honores
Morte ruunt subita, sola manent merita.

Quid sis, quid fueris, semper mediteris,
Sic minus atque minus peccatis subicieris.

25) Fol. 251°. Regina celi letare alleluia. Quia quem meruisti portare alleluia etc. (Krótka modlitwa zakończona słowami: »in deliciis tuis facta Dei genitrix alleluia, oremus«).

Omnipotens ac mitissime Deus, qui gloriosissimam virginem Mariam, matrem tuam, tuo preciosissimo sanguine perfudisti et eius cor in vino medullitus sauciasti, concede nobis indignis famulis tuis, ut per lamentabilem eius a te separacionem a tribulacione presenti et a peste epidemie morteque corporis et anime liberemur et ad vitam proficiscamur eternam per dominum nostrum Ihesum Cristum filium tuum, qui tecum vivit et regnat in unitate Spiritus Sancti Deus per omnia secula seculorum. Amen.

Omnipotens sempiterne Deus, qui tres magos orientales: Casper, Melchier et Balthazar, ad tua mirabilia, ut te misticis venerarent muneribus, stella ducente perduxisti et sine impedimento redu-

xisti. Concede nobis famulis tuis in itinere, quod acturi sumus, ut per horum trium magorum pias intercessiones et merita, sanitatem, securitatem et prosperitatem obtinere valeamus, ipsoque vero sole et vera stella atque vero lumine, domino nostro Ihesu Cristo, adiuvari mereamur, qui tecum vivit et regnat in unitate Spiritus Sancti Deus per omnia secula seculorum. Amen.

25) Fol. 253. Jest to karta pergaminowa, stanowiąca niegdyś dokument, obecnie użyty za okładkę, brzeg prawy ścięty przy oprawie, dlatego brakuje wszystkich zakończeń poszczególnych wierszy.

Rmo in Christo patri et dno dno Andree, Dei gracia Episcopo Pozna[niensis] ecclesie, aut eius suffraganeo, dnis et patribus graciosissimis, V[incencius], plebanus in Schamarzewo et altarista Pisdrensis ecclesie, filialem [obedientiam] cum orationibus semper devotis. Rme pater et dne dne [colendissim]. Quia Albertus Petri filius, de Nowemyasto clericus vestre Poznan. [diocesis, osten]sor presentium in minoribus constitutus ordinibus, attendens, quod in omni cre[atura, que sub] celo est, vanitas est occupata, nichil humano cordi lecius, nichil sublimius, [nichil sa]lubrius, nichil suavius, quam suo conditori in sinceritate cordis humiliter et [assidue fa]mulari, postpositis huius mundi instabilis blandiciis ad sacros clericorum ordines [subdyacona]tus, dyaconatus et presbiteratus totis conatibus desiderat promoveri, propterqu[od in]stanter supplicavit, ut sibi liceat ad meam provisionem predictos sacros clericorum or[dines adi]pisci. Ego autem visa ipsius humilitate et continua attencione pro eo et cum eo [supplico ve]stre Rme Pti, quatinus memoratum Albertum, de cuius vite honestate, [morum] probitate et laudabili conversatione, quantum humane nature competit, dignum . . . . . . ad dictos sacros clericorum ordines assumere ad meam provisionem velitis propter Deum [divineque] retributionis ob respectum, cui de victu et amictu ac beneficio providere volo p[erpetue], veluti pater et dominus graciosissimus. In cuius rei testimonium sigillum meum presentib[us est] subappensum. Actum et datum in Schamarzewo die Dominico ipso festo Nativitatis sacratissime Virginis et matris Marie A. D. MCCCCCLXXVI. (d. 8 Septembris).

Za kartką pergaminową znajdują się jeszcze w rękopisie dwie karteczki znacznie mniejszego formatu papierowe, z których pierwsza zapisana.

Anno Dni Millesimo etc. 95.

Item dedi dno Rayszky f. V^{ta} post Invocavit in domo Drygyar in arenis unam marcam

Item in capite Ieiunii quatuor temporum recepi pro me $^1/_2$ marcam.

Item dedi lectori in summo XIV gr.

Item recepi pro quartali Pentecosten $^1/_2$ marcam.

Item contra Drzewyeczsky pro processibus apposui $1^1/_2$ marcam tribus vicibus.

Item dedi lectori in summo pro Pentecosten XIIII gr.

Item recepi pro me ad s. Michaelis quartalia $^1/_2$ marcam.

Item dedi lectori eodem tempore XIIII gr.

Item pro festo Natalis Dni recepi $^1/_2$ marcam.

Item pro eodem festo et tempore dedi lectori fertonem.

Item ibi ad summum per 3 annos, quibus prohibuit [dnus] Episcopus candelas sacerdotibus dare propter retarda[cionem] lecture, dedi VIII gr. pro cera ad legendam ..... lecturam et explendam.

Item pro quartali in capite Ieiunii $^1/_2$ marcam.

Item dedi lectori in summo pro quartali duplice in capite Ieiunii et S. Trinitatis XIIII scotos.

Item pro me eodem quartali Trinitatis recepi $^1/_2$ marcam.

Item dominico die ante festum s. Iohannis dedi dno Raysky II marcas.

Itam eidem f. VI-ta sub octava Visitacionis dedi marcam.

Item $^1/_2$ marcam eodem die.

Item eidem a Kostrzynszka dedi $^1/_2$ sexagenam.

Item procuratori suo baccalario Lublyn dedi ex iussu suo...

Item lectori in summo pro quartali s. Michaelis dedi...

Item eodem pro quartali recepi $^1/_2$ marcam pro me.

Item pro actu consistorii dedi grossum.

Item pro declaracione dedi grossum.

[Item] Lorincz..... sex in..... penes Furman $^1/_2$ marcam minus mediente.

[Item] Zanhaller dedit $^1/_2$ marcam minus mediente.

[Item] dedi servitoribus civitatis sollicitantibus debitores pro fatigis eorum grossum.

Anno Dni MCCCCXCVI f. 2-da festi Presentacionis Virginis alme domino Iacobo notario dni officialis..... dedi a tribus altaribus contribucionem regiam ..... fertones integraliter.

[Item] lectori in summo dedi XIIII gr.

[Item] eidem iterum dedi pro alio quartali Nativitatis XIIII gr.

[Item] pro obligacione ex actis contra Pesschel, iuvenem generum suum et Dobyeslaum olim burgrabium Poznaniensem... dnum officialem dedi fertonem.

Pro panno Rykoscha, quod iusserat Alberto nepoti... domino comparare recipiens marcam a Nicolas brasaeatore... platea dedi eidem.

Kostrzynska feria tercia sub actu Visitacionis dedit dno Raysky soli XL gr.

Recepi $^1/_2$ marcam pro quartali s. Michaelis [et dedi] famulis civitatis gr. pro diligencia.

Dedi item (?).

Dedi 3 fertones cum sex gr. lectori in summo.

Luki pochodzą ztąd, że kartka zawierająca przytoczony rachunek jest po brzegach znacznie uszkodzoną.

Rąk odróżniamy w kodeksie B. III. pięć. Pierwsza zapisała karty 1 — 124 oraz 237 — 251, a nadto od niej pochodzą liczne marginesowe uwagi, rozrzucone po całym rękopisie, i dodatek na fol. 139, liczący 5 wierszy i nalepiony na dolną część kartki. Druga przepisała prawie całą summę Rajmunda od karty 132 do 232°. Trzecią spotykamy na kartach 233—236°; od czwartej pochodzi pochodzi dokument pergaminowy, od piątej rachunek z r. 1495 i 1496. Wszystkie te ręce należą do schyłku XV stulecia i są sobie współczesne, z wyjątkiem czwartej, która, jak okazuje data dokumentu pergaminowego, należy do ósmego dziesiątka XV wieku.

Zgadza się to z zawartością kodeksu, który obejmuje jako ostatni zabytek prawa polskiego, statuta Jana Olbrachta z r. 1493, i w którym na karcie 26tej Kazimierz Jagiellończyk nazwany jest »rex modernus«. Jak zobaczymy jeszcze poniżej, kompilacyja zamieszczona w kod. B. III. rozpoczętą została dopiero po ukazaniu się drukowanej kollekcyi z czasów Kazimierza Jagiellończyka. Kollekcya ta, jak nadmieniliśmy, była już rozpowszechnioną w początku r. 1489. W tym samym mniej więcej czasie spisanym został kodeks B. III, który jednak ukończonym został nie wcześniej, jak w r. 1493 a prawdopodobnie dopiero w roku następnym.

Załatwiwszy się z formalną stroną kodeksu B. III, przechodzimy do rozpatrzenia się w jego treści, a przedewszystkiem w tych jego częściach składowych, które są przedmiotem naszego wydawnictwa.

Zabytki pomieszczone w kod. B. III. dzielą się na dwie grupy. Pierwsza obejmuje pomniki prawa polskiego i sięga aż do karty 124, drugą stanowi podręcznik prawny Rajmunda Partenopejczyka. Pierwsza grupa składa się znowu z dwóch części, z których pierw-

sza zawiera same teksty prawne, drugą przeciwnie wypełniają dwa układy, nazwane w rękopisie: »Summarii casus.«

Pierwsza część rozpada się na 5 ksiąg. Okoliczność ta uwidocznioną jest przez sygnatury zamieszczone na górnych marginesach pojedyńczych kartek (L. III, L. V, L. VII).

Księgi pierwszej, drugiej i czwartej brak, a nad statutami z r. 1493, które stanowią, jak się o tem zaraz przekonamy, księgę ósmą, nie umieścił już kopista sygnatury: L. VIII.

Podział ten nie obejmuje wszystkich zabytków spisanych na pierwszych 61 kartkach kodeksu.

Księgę IIIcią stanowi jeden tylko przywilej Nieszawski dla Wielkopolski; księga Vta zawiera statuta Opatowieckie z wyłączeniem idących bezpośrednio potem tekstów, w spisie treści wymienionych pod L. 3, 4 i 5; na księgę VItą składają się teksty uwidocznione w spisie pod L. 6, 7, 8, 9 i 10, przyczem artykuły, na które redaktor zbioru wszystkie te zabytki podzielił, mają wspólne liczbowanie bieżące (art. I—XX); przywilej krakowski Jagiełły z r. 1433 (Nr. 11) przypada na księgę VII, z wyłączeniem przywileju dla Żydów (Nr. 12); księgę VIIIą nareszcie, stanowią, jak już wspomnieliśmy, statuta Jana Olbrachta z r. 1493.

W tym podziale zastanawia brak księgi I, II i IVtej, oraz okoliczność, że pewne zabytki stoją po za podziałem na księgi, chociaż nie są zgrupowane w jedną całość, ale umieszczone bądź przy księdze Vtej bądź przy VIImej.

Zagadkę tę tłumaczy okoliczność, już poruszona poprzednio, że kod. B. III obejmował niegdyś, gdy został nabyty przez Bandtkiego, także drukowaną edycyję ustaw polskich z XV wieku. Edycyja ta, przypominamy, zawiera jako księgę pierwszą statuta Kazimierza W., jako księgę drugą statuta Warckie, jako księgę trzecią przywilej Nieszawski dla Małopolski, a umieszczone na końcu zbioru artykuły Korczyńskie mogą uchodzić w obec tego za księgę czwartą, chociaż ani w pierwszej ani w drugiej edycyi takiego oznaczenia niemają. Dla czego jednak w takim razie osoba, która układała kompilacyję zawartą w kodeksie B. III zamieszcza raz jeszcze przywilej Nieszawski i to jako księgę III-cią? Tłumaczy się to tem, że kompilator, niewątpliwie Wielkopolanin, nie znalazł w edycyi drukowanej przywileju Nieszawskiego przeznaczonego dla ziem Wielkopolskich. Ma-

jąc zaś zkądinąd jego odpis, nie uważał za stosowne utworzyć z niego osobnej księgi, lecz włączył go do księgi, zawierającej już w edycyi drukowanej podobny przywilej dla Małopolski.

Odnośnie do tekstu ogłoszonego w edycyi drukowanej, jako przywilej Nieszawski, zauważyć należy, że mamy tu jaskrawy przykład nieudolności, z jaką odbywała się redakcyja officyjalnego zbioru ustaw polskich. Rozglądnąwszy się bowiem w treści tego rzekomego przywileju, widzimy, że nie ma on wcale formy ustawy, że redakcyja jego odpowiada raczej petytom uchwalonym na zjeździe szlacheckim i królowi do uwzględnienia przedstawionym, niżeli przywilejowi wystawionemu przez monarchę. Jeden tylko artykuł XXXV stylizowany jest odpowiednio; król przemawia w nim w pierwszej osobie; inne zredagowane są albo wprost w formie żądań, albo tak ogólnikowo, iż równie dobrze znajdować się mogą tak wśród petytów jak w ustawie. Porównawszy tekst Nieszawski według edycyi z XV w. z petytami Opockiemi [1]) dochodzimy do przekonania, że oba te zabytki w najściślejszym pozostają ze sobą związku. Art. 14 Petytów w tekscie edycyi drukowanej został opuszczony, za co przybyły art. XXXIII—XXXV, petytom Opockim nieznane; ale po za tem, pokrewieństwo bijące w oczy i tem dziwniejsze, że posiadamy autentyczną redakcyję przywileju Nieszawskiego dla Małopolski, która znacznie odbiega i od petytów Opockich i od tekstu zawartego w edycyi drukowanej. Najniewątpliwiej redaktor zbioru officyalnego czerpał z jakiegoś rękopisu, w którym pod mylącym nagłówkiem, zamiast przywileju przez Kazimierza Jagiellończyka wydanego, znajdowały się petyta w innej nieco postaci, niżeli w rękopisie Ptrb. II, w którym się znajdują petyta Opockim. Może też różnica tekstów pochodzi ztąd, że przed ogłoszeniem drukiem, petyta mylnie przez redaktora uważane za przywilej Nieszawski, zostały stylistycznie przerobione i trzema artykułami uzupełnione [2]).

Zarzut nieudolności, któryśmy uczynili osobie zajętej przy redagowaniu zbioru urzędowego z XV w. dotyczy także, ale w mniejszym stopniu, kompilatora, który zbiór urzędowy uzupełniał. Powaga

[1]) Porów. Ulanowski, Trzy zabytki do historyi parlamentaryzmu w Polsce w XV w. str. 15—21.

[2]) Porów. Bobrzyński, O ustawodawstwie Nieszawskiem. (Pamiętnik Wydziału Prawa z r. 187⁷/₈ str. 200 i 201).

druku uwalniała go od zbyt dokładnego badania treści zabytków, które w nowej, dotychczas nie praktykowanej formie zostały uprzystępnione.

Kollekcyja zawarta w kod. B. III powstawała stopniowo i rozpoczęta została zapewne zaraz po ukazaniu się edycyi drukowanej tj. najpóźniej w 1489, jeszcze za życia Kazimierza Jagiellończyka, który, jak nadmieniliśmy, występuje dwukrotnie w nagłówkach dodanych przez kompilatora jako »rex modernus«. Później dopiero przybyły statuta z r. 1493, nad którymi układacz zbioru nie umieścił już sygnatury L. VIII. Być także może, że w kod. B III. mamy nie pierwszą redakcyję zbioru uzupełniającego edycyję drukowaną, lecz już drugą. Pierwsza obejmowałaby księgę trzecią z przywilejem Nieszawskim dla Wielkopolski, oraz księgę V, VI i VII bez tych wszystkich tekstów, które zawiera kod. B. III, ale które nie są objęte podziałem na księgi. Pierwsza ta redakcyja pochodziłaby z czasów jeszcze Kazimierza Jagiellończyka. Dopiero później po roku 1493, ta sama lub inna osoba mogła, wziąwszy pierwszą redakcyję za podstawę, uzupełnić ją statutami z r. 1493, oraz innymi tekstami jak np Przywilejem dla Żydów. Że z góry pisarz kod B. III z takim zamiarem brał się do pracy, wskazują niezapisane kartki pozostawione między księgą III i IV oraz V i VI[1].

Gdyby pisarz kod. B. III poprzestał na uzupełnieniu edycyi drukowanej, to okoliczność, że przeprowadził w dalszym ciągu podział na księgi i w obrębie pojedyńczych zabytków — na artykuły, nie stanowiłaby jeszcze dla niego tytułu do większej zasługi, niżeli ta, którą zdobywali sobie jego poprzednicy, tworząc rozmaite zbiory pomników prawnych. Nawet dodatki takie, jak na karcie 26 (Sensus patet statuti suprascripti) lub na karcie 290 (Hic patet registrum iurium terrestrium in XXI articulos divisorum) nie potrafiłyby mu znaczniejszej przysporzyć sławy.

Ale nasz kompilator poszedł o krok dalej, ujmując przepisy zawarte w ośmiu księgach swej kollekcyi w dwa odrębne systematyczne układy.

Do układów tych, zaznaczamy to wyraźnie, weszły tylko te postanowienia, które się mieszczą w zabytkach objętych podziałem na księgi, nie zaś w dodatkach, chociażby tak ważnych i obszernych, jak Przywilej Żydowski.

Pierwszy układ (Summarii casus iurium terris regni largitorum et de ordine terrarum singulariter observato pro Reipublice commodo laudabiliter institutorum) rozpada się na 7 tytułów i poświęcony jest prawu publicznemu, oczywiście nie w rozumieniu dzisiejszem, ale w świetle idei średniowiecznych. Treści tego układu nie podajemy, bo czytelnik najlepiej ją pozna ze spisu tytułów i z fragmentów przez kompilatora uwzględnionych. Wystarczy tylko zaznaczyć, że myśl podzielenia materyjału na dwie odrębne grupy, jak na owe csasy, jest nową. Czy ją kompilator trafnie przeprowadził, to oczywiście najrozmaiciej można osądzać. W każdym razie jest to pierwsza próba utworzenia systemu prawa publicznego polskiego w przeciwstawieniu do prawa ściśle sądowego.

Drugi układ znacznie obszerniejszy (Summarii casus patent Kazimiri et Wladislai regum statutorum et constitucionum ad ordinem iudiciorum pertinentium) liczy tytułów 29 i traktuje o ustroju sądów, o procesie, o prawie karnem i cywilnem, czyli w ogólności o prawie sądowem, tak jak ono pojmowane było w XV wieku. Tytuł XVI-ty »De sentenciis iudicii« rozpada się na kilka roździałów opatrzonych osobnymi nagłówkami.

Przy każdym artykule jednego i drugiego układu znajduje się odnośnik, wskazujący, na podstawie jakich tekstów, w kompilacyi się znajdujących, dany artykuł został ułożony. Ponieważ księga III-cia w kompilacyi dwukrotnie występuje, raz w edycyi drukowanej, drugi raz w rękopismiennem uzupełnieniu, dla tego przepisy przywileju Nieszawskiego dla Małopolski cytowane są jako cap. I, II etc. (co stanowi normalny sposób cytowania w obu układach), gdy przeciwnie rozporządzenia przywileju Nieszawskiego dla Wielkopolski powoływane są jako art. I, II etc.

W pracy swej kompilator postępował z niezwykłym taktem i prawdziwie naukowym zmysłem. Jeżeli kilka przepisów, różnych ustaw odnosi się do tej samej instytucyi prawnej, to ułożywszy na ich podstawie artykuł do jednego z układów systematycznych, kompilator przytacza przy danym artykule wszystkie teksty będące z nim w związku. Jeżeli przeciwnie jaki artykuł, należący do jednej z ośmiu ksiąg kompilacyi, zawiera przepisy do kilku instytucyj prawnych się odnoszące, to ten artykuł powołany będzie w ukła-

dach systematycznych tylekrotnie w różnych miejscach, do ilu artykułów w układach systematycznych posłużył za podstawę.

Jest to proceder całkiem inny od tego, który zastosowywano dawniej przy układaniu sum do statutów Kazimierzowskich i Warckich, w których pojedyńcze artykuły były tylko streszczeniem odpowiednich ustępów z głównych tekstów.

Z reguły materyjał użyty do jednego układu, pomijał kompilator przy zestawianiu artykułów do układu drugiego; ale nie zawsze; jak wynika z wykazu III-go, dziewięć artykułów kompilacyi wspólnych jest obu systematycznym układom..

Nie uwzględnił kompilator 21 artykułów przeważnie z księgi III-ciej.

Statuta Piotrkowskie z r. 1493, stanowiące właściwie VIII-mą księgę kompilacyi, cytowane są w sposób następujący: »in ul l. c. IIII« tj. »in ultimo libro, capitulo IIII«.

Jak się zdaje, kompilator zbierał materyjał do systematycznych układów na luźnych kartkach, które do porządku przyprowadziwszy, według pewnego planu przepisywał. Dowodzą tego dolepione do kart rękopisu skrawki, na których znajdują się opuszczone przy przepisywaniu artykuły. Jest to także dowodem, że kompilator przeprowadził rewizyję swej pracy i opuszczenia troskliwie uzupełniał.

Tablice zamieszczone przy naszem wydaniu uwydatniają z całą dokładnością wszystkie okoliczności i szczegóły, których dotykamy tu tylko pobieżnie dla scharakteryzowania natury i wartości obu systematycznych układów.

Summa Rajmunda Partenopejczyka wypełnia drugą połowę kod. B. III. Utwór ten tak samo, jak jego autor, jest dotychczas w średniowiecznej literaturze prawniczej zupełnie zagadkowym. Nie mówiąc już o dawniejszych autorach jak Ossoliński i Bandtkie, to nawet i tacy znawcy źródeł średniowiecznych, jak Savigny [1]) i Helcel [2]), do żadnych w tym przedmiocie nie doszli pewniejszych rezulatatów. Brak informacyi źródłowych o Rajmundzie Partenopejczyku nie da

[1]) Gesch. des Römischen Rechts im Mittelalter VI, str. 493.

[2]) Starod. Pr. Pol. Pomn. I, str. XLIX uw. 1 oraz str. L uw. 2.

się zastąpić żadnemi hipotezami, i dla tego nie dotykalibyśmy nawet tej kwestyi, gdyby nie okoliczność, że skoro i w zbiorze Łaskiego znajduje się summa Rajmunda, a teksty Łaskiego i kodeksu B. III nie są identyczne, koniecznem jest wytłumaczenie tej różnicy, mogącej pewne rzucić światło na stosunek naszego zbioru do późniejszej nieco kollekcyi z r. 1506.

Summa Rajmunda liczy u Łaskiego ksiąg cztery, w kod. B. III o jedną mniej. Brak mianowicie w naszym rękopisie tych ustępów, które rozpoczynają się w »Commune privilegium« na karcie LIX° a kończą na karcie LXIIII.

Z polskich uczonych najwięcej zajmował się podręcznikiem Rajmunda — Bandtkie, który trzechkrotnie [1]) do tego przedmiotu powracał i znał prócz tekstu Łaskiego jeszcze cztery teksty rękopismienne tego zabytku (mianowicie przechowane w kod. B. III oraz kod. Nr. 2126, 2134 i 2140 Bibl. Jagiell.)

Z tych tekstów dwa zawarte w ręk. Nr. 2140 (z r. 1459) oraz w ręk. 2136 (bez daty, ale niewiele późniejszym od poprzedniego) są zgodne nietylko ze sobą, ale także z tekstem Łaskiego, z jedną tylko odmianą, że zamiast krótkiego ustępu, który w Łaskim przedziela bullę Urbana VI od listu: »Egregie princeps«, oba rękopisy zawierają inny ustęp rozpoczynający się od słów: »Sciendum, quod secundum veriorem opinionem presbiter fornicarius...« a kończący na słowach: »Quatenus saltem hoc modo et hac medicina a malo cohibeantur MCCCC° XXVIII° finit«.

Natomiast kodeks Nr. 2127 podobnie jak kod. Os. III. (Helcel, Star. Pr. Pol. Pomn. I str. XLIX) zawierają summę Rajmunda w tej samej redakcyi, co kod. B. III.

A zatem księga IV summy Rajmunda jest utworem znacznie dawniejszym od zbioru Łaskiego, chociaż nie ulega wątpliwości, że nie pochodzi od tego samego autora, który napisał trzy pierwsze księgi.

Przypatrzywszy się bliżej treści ustępów, które znajdują się w Łaskim i 2 kodeksach Biblioteki Jagiell., a których niema w kod.

---

[1]) Patrz rozprawy bezimienne Bandtkiego w Indices lectionum Uniw. Jagiell. z lat 1816, 1825 i 1831.

B. III, oraz Nr. 2126 przychodzimy do przekonania, że jest to kompilacyja ułożona w każdym razie w Polsce i to na podstawie statutów synodalnych prowincyi Gnieznieńskiej a przedewszystkiem statutów synodu Kaliskiego z r. 1420.

Należy tylko zestawić art. III, V, VI, VII, VIII, IX, XI i XII rzekomej księgi IV-tej summy Rajmunda z rozporządzeniami synodu Kaliskiego zamieszczonemi pod tymi samymi nagłówkami (str. 228, 201, 209, 214, 228, 224, 244, 257 edycyi Prof. Heyzmana, Star. Pr. Pol. Pomn. IV), ażeby się przekonać, że mamy do czynienia bądź z dosłownymi ekscerptami, bądź z przeróbką, bardzo się zbliżającą do brzmienia oryginalnych statutów. Pochodzenie art I, II, IV, X i XIII nie da się wprawdzie oznaczyć z równą ścisłością, ale ich treść bardzo się zbliża do rozporządzeń synodów polskich, mianowicie synodu Płockiego Jakóba z Kurdwanowa z r. 1423, tak że niewątpliwie i tych pięć artykułów ułożonych zostało na podstawie statutów synodalnych, tylko z większą swobodą w redakcyi.

W rękopisach Nr. 2134 i 2140 Bibl. Jagiell. znajdujemy datę roku 1428 po ostatnim tekscie, który wyprzedza list: »Egregie princeps«. Możliwem jest, że data ta odnosi się do chwili, w której przepisaną została summa Rajmunda wraz z uzupełnieniem do kodeksu będącego pierwowzorem dla rękopisu Nr. 2134 i 2140. W takim razie kompilacyja z 13 artykułów wraz z bullami papieżów Grzegorza i Urbana powstałaby przed r. 1428, co jest bardzo prawdopodobnem, uwzględniwszy zaznaczone powyżej pokrewieństwo tych artykułów do statutów Mikołaja Trąby. Przypuszczenie Helcla, że księga IV-ta jest może utworem Rajmunda de Pennaforte (op. cit. str, XLIX uw. 3), pozbawiona jest wszelkiej podstawy.

Tak więc wypadnie uznać, że ktokolwiek był Rajmund Parthenopeus, i kiedykolwiek podręcznik swój ułożył, to dzieło to w pierwotnej redakcyi liczyło tylko trzy księgi, z których ostatnia kończyła się na słowach: »et commodum bonorum foveatur« (Łaski fol. LIX); później dodawano jeszcze w dalszym ciągu rozmaite ustępy, a przed r. 1428 dorobiono księgę czwartą, do której włączono i te wszystkie teksty, które przedtem szły bezpośrednio po księdze trzeciej. Okoliczność, że jeszcze w końcu XV wieku, jak tego dowodzą kod. B. III i Os. III, kursowały redakcyje summy Rajmunda bez 13 artykułów opartych na statutach synodalnych, nie

powinna zadziwiać, bo jest to bardzo zwykłem zjawiskiem, że jedno i to samo dzieło rozszerzone było w średnich wiekach w redakcyjach wielce odmiennych.

Taką jest treść kod. B. III. i doniosłość zabytków w nim zawartych. Obecnie należy się jeszcze zastanowić nad pytaniem, kiedy i przez kogo ułożony został zbiór w tym kodeksie przechowany, oraz jaki jest stosunek kod. B. III. do kollekcyi Łaskiego.

Na pierwsze pytanie staraliśmy się już odpowiedzieć poprzednio, tu jeszcze raz zaznaczamy, że powstanie kod. B. III przypada na okres pomiędzy r. 1489 tj. najwcześniejszą możliwą datą pojawienia się edycyi drukowanej z XV w., a r. 1496, w którym uchwalone zostały drugie z rzędu statuta Piotrkowskie za panowania Jana Olbrachta. Pomnik ten z pewnością znalazłby się w kod. B. III, gdyby ten rękopis nie był już przed r. 1496 ukończonym.

Osoba, do której należy odnieść zbiór przechowany w kod. B. III była z pewnością rodem z Wielkopolski, jak to wynika z uwzględnienia przez nią przywileju Nieszawskiego dla Wielkopolski oraz przywileju dla Żydów tej dzielnicy. Osoba ta, której szukać należy zapewne wśród notarjuszów Poznańskich lub Kaliskich z końca XV w., posiadała zapewne wykształcenie prawnicze i zmysł metodyczny należycie rozwinięty. Pole do hipotez stoi tu otworem. Można np. przypuszczać, że Jan Ostroróg, żyjący jeszcze podówczas, mógł albo sam wziąść świeżo ogłoszony zbiór urzędowy za punkt wyjścia do dalszych prac kompilacyjnych, albo przynajmniej kogoś ze swych podwładnych do tego zachęcić. Możebne to, ale prawdopodobnie nigdy wykazanem nie będzie, dla tego przechodzimy do pytania, czy Łaski znał kod. B. III lub inny jemu podobny rękopis. Mniemam, że nie, a na poparcie wskazuję na różnice w podziale ustaw na artykuły, w rubrykach, oraz w tekscie summy Rajmunda. Indeksy rzeczowe Łaskiego ułożone w porządku abecadłowym nie mogą iść w porównanie z systematycznymi układami kod. B. III. O ile więc na teraz powiedzieć można, kod. B. III stoi odosobniony; świadczy on chlubnie o nieznanym prawniku, który ułożył objętą tym kodeksem kollekcyję, ale czy wywarł jakikolwiek wpływ na współczesnych, stwierdzić niepodobna.

Przy wydaniu kompilacyi prawa polskiego z kod. B. III zachodziła wątpliwość, czy należy także prócz systematycznych układów ogłaszać i teksty na księgi podzielone. Mniemaliśmy, że należyte ocenienie układów byłoby niemożliwem w razie opuszczenia części pierwszej, na której układy się opierają. Nie było to jednak naszem zadaniem dać krytyczną edycyję zabytków zawartych w kod. B. III. Chcieliśmy tylko w myśl uwag poprzednio rozwiniętych zapoznać uczonych z najznakomitszym zbiorem z XV wieku, w jego oryginalnej postaci. Prostowaliśmy tylko rażące błędy; zresztą oddaliśmy wiernie treść kod. B. III, odsełając szukających za tekstami należycie opracowanymi do specyalnych wydań krytycznych, w których znaleść można wszystkie zabytki prawne uwzględnione w kod. B. III.

[LIBER III.][1]

Sequuntur statuta Nyschevyensia, que sic incipiuntur[2]: [f. 1]

In nomine domini amen. Ad perpetuam rei memoriam. Cum in legum constitucionibus salus Reipublice consistat, pacisque suavitas conservetur, proinde nos Kazimirus, Dei gratia rex Poloniae, necnon terrarum Cracovie, Sandomirie, Siradie, Lancicie. Cuyawie, magnus dux Lithwanie, Russie, Prussieque dominus et heres etc. significamus tenore presencium, quibus expedit, universis, tam presentibus quam futuris, presencium noticiam habituris, quomodo attendentes constituciones predecessorum nostrorum quasdam in oblivionem deductas, alias reformacione et alias addicione egere, ad instanciam nobilium regnicolarum regni nostri, coram nobis constitutorum, terrarum prefati regni nostri duximus presentibus innovandas, emendandas et reformandas in melius, ceteris aliquid censuimus addiciendum, ut iudices terrarum regni nostri ipsis innixi, ex ipsis erudicione sumpta, in iudicio observent stateram equitatis. ‖ [f. 1[0]]

De confirmacione statutorum I.

Inprimis igitur verbo nostro regio pollicemur omnes incolas regni nostri in iuribus quibusvis ipsis a predecessoribus nostris datis integraliter conservare, nullique bona recipere mandabimus aut captivare faciemus, nisi talis prius fuerit iure convictus.

De stipendio per Regiam Maiestatem terrigenis persolvendo II.

Item pollicemur, quod dum et quando nos extra fines regni proficisci contingerit, omnibus terrigenis nostris nobiscum euntibus exolvemus iura[3])

---

[1]) Przypominamy, co już zaznaczone zostało we wstępie, że księga I, II i IVta, oraz pierwsza część księgi III-ciej (z przywilejem Nieszawskim dla Małopolski) znajdują się w drukowanych edycyjach sporządzonych w końcu XV w. przed r. 1489.

[2]) Porów. Bobrzyński »O ustawodawstwie Nieszawskiem Kazimierza Jagiellończyka« w Pamiętniku Wydziału prawa Uniw. Jagiell. za rok 1872 str. 205 i np.

[3]) Cod. infra.

terrestria, videlicet super quamlibet hastam quinque marcas, pro dampnis eciam et pro captivitate satisfaciemus, iuxta quod ipsis est a nostris predecessoribus concessum.

De capitaneatus obtencione III.

Item cum singula officia suis sint actibus deputata, pollicemur per presentes, quod in terris Maioris Polonie nullum palatinum aut castellanum capitaneum preficiemus.

De dignitatibus vacantibus in regno IV.

Item cum indigene pro suis meritis || et virtutibus sint foren- [f. 2] sibus merito preferendi, pollicemur per presentes, quod dignitates, castellanatus et officia in terris Maioris Polonie personis bene meritis, etate, intellectu et prudencia vigentibus, distribuemus, dabimusque dignitatem persone, que illius terre indigena fuerit, in qua dignitas ipsa vacabit, habebitque bona hereditaria ibidem.

De distribucione curialium dignitatum V.

Ut viam murmuri precludamus, pollicemur, quod in (s) cancellariatum, vicecancellariatum, marschalkatum et alia officia curie nostre distribuemus indistincte viris idoneis, sive fuerint de terris Maioris Polonie sive de Cracoviensi.

De obligacionibus castrorum vel capitalium civitatum VI.

Item cum bona et possessiones mense regalis nedum pro persona regis, sed eciam pro tuicione et conservacione regni sint a principio ordinata, pollicemur, quod non ponemus in obligacionem pro pecuniis castra || aut terras principales, in quibus capitaneatus consistunt, et si [f. 2⁰] quis a nobis castra aut terras huiusmodi sic in obligacionem receperit, pecunias per ipsum datas eo ipso amittit.

De exaccionibus per Regiam Maiestatem non exigendis VII.

Item pollicemur, quod peramplius non expectemus aliquas soluciones aut contribuciones fertonum aut sex grossorum a terrigenis aut ab hominibus eorum, sed in solucione duorum grossorum de quolibet laneo debemus esse contenti.

De limitibus fiendis cum regalibus bonis VIII.

Preterea pollicemur, quod omnibus petentibus a nobis limitacionem seu distinccionem limitum inter bona mense nostre regalis et bona peten-

cium consenciemus et dabimus duos dignitarios seu officiales et succamerarium, qui nomine nostro potestatem plenam limites habebunt faciendi.

De litteris regalibus iudicare prohibentibus IX.

Item pollicemur, quod non dabimus litteras iusticie prohibitorias, aut has, per quas posset impediri aut deferri iudicium, in preiudicium alterius partis, actoris aut rei. Quod si aliquando huiusmodi litteras de ‖ can- [f. 3] cellaria nostra per importunam instanciam aut quovis alio modo emanare contingerit, sint ipso facto nulle, iudicesque per huiusmodi litteras iusticiam differre minime sint astricti.

De concordia per Regiam Maiestatem inter magnates facienda X.

Item promittimus, quam cito Deo adiuvante de expedicione in terras nostras nos reverti contingerit, omnes differencias inter spirituales et seculares personas exortas in convencione generali sopiemus.

De indiccione iudiciorum capitaneorum XI.

Item statuimus, quod capitanei nostri non iudicent in arciori tempore iudicia sua, nisi in sex ebdomadis, quodque ante hec ipsorum iudicia huiusmodi ante unam ebdomadam preconizentur et proclamarentur, locusque huius in iudicio huius (s) proclamacione publica [1]) proclametur.

De quatuor articulis per capitaneos iudicandis XII.

Item statuimus, quod capitanei nostri non iudicent indistincte preterquam quatuor articulos: pro concussione vie regie, ubi mercatoribus infertur violencia, pro incendio, pro invasione domus violenta et pro oppressione feminarum. ‖ [f. 5⁰]

De iudiciis burgrabiorum in Polonia Maiori XIII.

Item statuimus, quod in terris Maioris Polonie capitanei cum burgrabiis non iudicent aliqua iudicia, quod si iudicaverint, eorum iudicio [2]) standum non erit.

De iusticia in adventu regis cum capitaneo facienda XIV.

Item pollicemur, quod semper in adventu nostro in aliquem districtum terrarum nostrarum petentibus iusticiam fieri cum capitaneis nostris, ipsam expedire faciemus.

---

[1]) Cod. proclamacioni pnblice.

[2]) Cod. iudicium.

De celebracione generalium terminorum XV.

Item statuimus, quod iudicia peremptoria, sive termini generales, fiant tribus vicibus in anno in quolibet districtu, omnesque officiati, qui iudiciis consueverunt presidere, personaliter presidere tenebuntur et sint astricti, exceptis palatino et capitaneo, qui dum convencionibus aut negociis regiis fuerint impediti, poterint vice sua surrogare terrigenas bene possessionatos et prudentes, iuris peritos; ceterum vero presidentes iudiciis, ut iudex, subiudex, vexillifer, semper personaliter interesse debebunt, preterquam si aliquis eorum infirmus esset, aut legacione regia seu regni fungens alicubi mitteretur, nam tunc pro uno semel poterit || alium in iudicio po- [f. 4] nere vice sua; alias semper extra casus istos interesse personaliter sint astricti.

De dissimili sentencia cause equalis XVI.

Item statuimus, quod pro iudiciis iuste expediendis et negociis in iudicium deductis fideliter conscribendis, sit unus liber iudiciorum seu actorum in quolibet districtu, et dum in aliqua causa in iudicium deducta super aliquo articulo, audita proposicione et responsione, fuerit in iudicio sentenciatum, quod illa sentencia in librum actorum inscribatur, ut postea super eodem articulo, vel ei simili, similis sentencia proferatur. Huiusmodi autem iudicia iudicentur ex libro statutorum regis Kazimiri dive memorie et ex statutis in Wartha confectis, quodque in huiusmodi iudiciis non recipiant dilacionem termini, preterquam infirmitate, de qua primo per iuramentum constare debebit, in secundo autem infirmus comparere debebit et respondere.

De solariis notariorum in iudicio XVII.

Item statuimus, ut notarii terrestres in iudiciis non exigant a notis preterquam in primo termino medium grossum, et in ultimo tantumdem, aut a notis tocius cause recipiant unum grossum, pro lectura vero litterarum, quam facient in iudicio nihil penitus exigere debebunt; vacante autem notariatu alicuius terre, terrigene in conven'cione generali nominabunt [f. 4⁰] quatuor personas idoneas pro eodem officio, prout de iudicibus et subiudicibus servari solitum est, ex quibus quatuor sic nominatis, dominus rex uni eorum conferet notariatum ad placitum suum.

De conservacione terrestrium actorum XVIII.

Item statuimus, quod libri terrestres actorum iudicialium serventur iuxta statuta Warthensia sub tribus clavibus, quarum unam iudex, aliam subiudex, terciam notarius observent, completoque iudicio remanere debebit in loco, ubi factum est iudicium, tribus diebus, pro dandis copiis petentibus eas.

De controversiis in iudicio non iudicandis XIX.

Item statuimus, quod in iudiciis terrestribus et capitaneorum non iudicentur controversie parcium, vulgariter *wspory*, sed facta proposicione per actorem et responsione per reum, iudex amputatis altricacionibus superfluis faciat partibus iusticiam expeditam.

De marca calumpniosa XX.

Item de marca calumpniosa, alias *pothwarną*, sic duximus statuendum, quod dum quis evocabit ad iudicium aliquem pro vulneribus, ‖ mini- [f. 5] sterialis ad instanciam vulnerati vulnera conspiciat, aut sint notabilia aut fixa, beneque quod experiantur huiusmodi per locionem aque et (si) ipse ministerialis coram iudicio aliter deduxerit, quam in citacione vulnerati expressum est, luat vulneratus marcam *pothwarną* et causam eo ipso perdet.

De expurgacione pro causa calumpnie XXI.

Item cum omnis regula iuris viam precludat calumpniis, censuimus statuendum, quod si alicui obici contingat calumpniam, calumpniatorque ab antiquo nuncupetur, quia videlicet procuraverit aut procurat causam calumpniosam et iniustam, et presertim pro precio aut muneribus, non racione amicicie vel favoris aut subieccionis causa, tali homini per iudicem erit huiusmodi purgacio indicenda, qualis pro nobilitate solet fieri; purgacione autem facta per eum, calumpniam obiciens [1]) luat calumpniato se purganti penam trium marcarum et iudicio totidem.

Quot vicibus calumpniator ‖ se de calumpnia expurgabit [f. 5v] XXII.

Talis autem purgacio ipsis calumpniatoribus dumptaxat tribus vicibus est indicenda, si vero quarta vice de opere calumpnie quis inculpatus fuerit, amplius ad expurgacionem admitti non debet, sed pro suo scelere, nares sibi precidi debent, ad instar equi castrati, et eo ipso sit honore privatus, nec iure nobilium peramplius uti poterit.

Cui iudicium ex officio dabit procuratorem XXIII.

Si quis vero in iudicio constitutus rem suam debite proponere nesciverit, aut in lingua impeditus fuerit, neque amicum pro eo loqui volentem habere poterit, iudicium ibi sedens ex suo officio petenti procuratorem idoneum deputare debebit.

---

[1]) Cod. obicientem.

Pro quo pignora exigantur XXIV.

Item statuimus, quod quocienscunque per capitaneos nostros aut eorum vicesgerentes impignoraciones fieri contingat ex decreto iudicii terrestris aut pro exaccionibus || regalibus, ut non exigant ipsi capitanei plus, quam [f. 6] illud, quod pro pignore recipitur, quod pro suis servitoribus aut ministeriali consueverant ipsi pignorantes facere, quod omnino deinceps fieri prohibemus.

De subieccione iuri tenutarios regalium bonorum XXV.

Item statuimus, ut tenutarii bonorum mense nostre regie, si vicinis aut aliis hominibus iniuriati fuerint, teneantur stare iudicio terrestri, postquam fuerint per iniuriantes evocati; et si pellant pecora aut pecudes ad domum aut curias regales occasione differencie granicierum racione destruccionis seminatorum [1]), tenebuntur huiusmodi dare ad fideiussoriam caucionem super decretum dominorum, iuxta consuetudinem terre diucius observatam; quod si secus fecerint, luant sicut et alii nobiles penis, que pene poterint peti et exigi ab eis eciam in pecuniis, si quas habuerint in bonis regalibus inscriptas.

De solariis ab exaccionibus rega||libus non exigendis XXVI. [f. 6⁰]

Item statuimus, quod burgrabii aut exactores regales seu capitanei nostri non exigant *spyszne* ab hominibus tam nobilium, quam spiritualium personarum, quod si fecerint, neque possessionati fuerint, poterint in hospicio eorum per burgrabium loci aut preconsulem arestari, donec acceptum restituerint; penam eciam trium marcarum luant illi, a quo huiusmodi *spyszne* exigerint.

De inhibicionibus in forisacionibus per cives faciendis XXVII.

Item quoniam [2]) in empcionibus et vendicionibus rerum venalium equalitas est observanda, statuimus, ut civitates nostre et alie non faciant prohibiciones in foris pro utilitate sua et incommodo aliorum, extendendo aliqua signa in foro, prohibicionem designancia, sed unicuique ad forum venienti, liberum sit vendere et emere rem suam ad placitum suum; quod si in contrarium fecerint, habeat capitaneus loci potestatem ipsos puniendi pena trium marcarum.

De fugitivis kmethonibus in || tenutam regalem XXVIII. [f. 7]

Item statuimus, ut tenutarii bonorum nostrorum, civitatum nostrarum, et terrigene ac eciam spirituales homines profugos illis, a quibus profugie-

[1]) Cod. seminorum.

[2]) Cod. quando.

runt, postquam fuerint per eos requisiti, restituant et ad eorum restitucionem teneantur, secundum iuris terrestris consuetudinem, quod si requisiti contra hoc statutum fecerint, nec restituere curaverint, extunc luant penam trium marcarum profugos petenti, et iudicio trium, et nichilominus pena soluta profugos restituere sint astricti.

Pro vulneribus nobilibus et eorum subditis in iudicio terrestri cives respondebunt XXIX.

Item statuimus, quod cives civitatum nostrarum, nobilium et spiritualium pro vulneribus et homicidio ius Polonicum hominibus villarum nostrarum, spiritualium et nobilium ministrare tenebuntur.

De solariis capitaneorum a resignacionibus fratrum indivisorum XXX.

Item statuimus, quod capitanei nostri, coram quibus fieri consuevit resignacio bonorum, non recipiant a resignacione plus, quam ab una persona a fratribus indivisis, videlicet unam marcam et notarius unum fertonem. [f. 7°]

De filio et fratre adulto bellum intercedente XXXI.

Item statuimus, quod si quis habuerit filium adultum ex terrigenis nostris, aut frater fratrem potentem ferre arma bellica, poterit absque licencia nostra ipsum vice sui ad expedicionem mittere, qui supplebit locum eius, tanquam solus personaliter interesset, sic tamen, quod ipsum eo modo expediret, prout ipsemet iturus esset.

De officiis palatinorum XXXII.

Item volumus, ut quilibet palatinus in suo palatinatu, sive castellanus, ubi abesset palatinus, potestatem habeat in singulis civitatibus, artificibus quibuscunque, eciam pincernis, certam mensuram et modum vendendi res suorum artificiorum constituere, ne terrigene nostri aut eorum homines, vendicionibus ipsorum aggraventur, quodque annis singulis facere tenebuntur, sub penis ad nostrum arbitrium contra non facientes statuendis.

De iudiciis castellanorum non iudicandis XXXIII.

Statuimus insuper, ut castellani, prout ante consueverunt, sua iudicia exerceant, quorum iudiciis nobiles terrigene, aut ipsorum kme- [f. 8] thones, deinceps non parebunt, neque aliquas penas racione contumacie luant, sed castellani predicti coram iudicio terrestri iure convincant.

De pecuniis *glowne* excipiendis XXXIV.

Insuper pecunias, quas antea pro capitibus a nostrorum terrigenarum hominibus recipiebant, amodo exigere non debebunt, sed unusquisque heres huiusmodi pecuniam, alias *glowne*, iure sibi id decernendo recipiat.

De marca ab introductione castellanatus per terrigenas non solvenda XXXV.

Item statuimus, quod castellani donacione nostra alicui castellanie succedentes [1]) marcam introduccionalium, alias *przywytanego*, quam prius a quolibet terrigena in illo castellanatu degenti recipere consueverunt, deinceps non exigant, quam deponimus presentis statuti vigore.

De instauracione belli generalis XXXVI.

Item pollicemur, quod nullas novas constituciones faciemus, neque terrigenas ad bellum || moveri mandabimus absque convencione communi [f. 8⁰] terrestri in *Srzoda* instituenda.

Littere regales Iudeis date, statutis contrarie, non debent teneri XXXVII.

Item cum infideles non debeant ampliori prerogativa gaudere, quam Cristi Dei cultores, neque servi melioris debent esse condicionis, quam filii, statuimus, ut Iudei pociantur iuribus iuxta constituciones Warthenses, prout alii nobiles terrarum nostrarum, quantum ad prescripciones utantur prescripcione trium annorum in obligacionibus et inscripcionibus ipsorum, nec poterint dare aliquam summam pecunie super obligacionem aliquorum bonorum aut super litteras inscripcionum. Quod si contra huius statuti prohibicionem fecerint, eo ipso pecunias perdent, obligacio autem et inscripcio ipso facto sint nulle, litteras eciam quascunque, super libertatem ipsis Iudeis in regno nostro degentibus per nos post diem coronacionis nostre concessas et iuri divino contrarias, penitus revocamus, abolemus, easque nolumus esse [f. 9] alicuius vigoris atque roboris, quam renovacionem et abolicionem in regno per proclamacionem ministerialium generalem omnibus innotescere faciemus, hec omnia firmissime habere et ea inviolabiliter observare, ab aliisque observari faciemus. In cuius rei testimonium sigillum nostrum presentibus est subappensum, testimonio litterarum.

Actum in Nyeschewa feria tercia proxima post festum Sancti Martini et confessoris, anno Domini millesimo quadringentesimo quinquagesimo quarto, presentibus Magnificis Iohanne de Czyzow castellano, Iohanne de Thanczyn palatino Cracoviensibus, Iohanne de Olyeschnycza Sandomi-

[1]) Cod. succedens.

riensi, Stanislao de Ostrorog Calisiensi, Petro de Opporow Lanciciensi, Nicolao de Cosczyelecz Iunowladislaviensi palatinis, Petro de Schamothuli Poznaniensi, Przedborio de Conyeczpolye Sandomiriensi, Petro de Gay Calisiensi castellanis, et aliis multis || fidelibus testibus circa premissa. [f. 9⁰] Datum per manus Magnifici Iohannis de Conyeczpolye cancellarii et Venerabilis Thome de Strzampyn, magistri in theologia decretorum doctoris et vicecancellarii regni Polonie, sincere nobis dilectorum. *(d. 12 Novembris 1454).*

[LIBER V.]

Secuntur statuta in Opatowyecz edita, et primo 1474[1]): ‖ [f. 11]

De divisione patris cum filiis tempore vite I.

Item quando filiis mater moritur, si vult pater ad secundas nupcias intrare, tunc filiis medietatem bonorum omnium assignabit, cum tali tamen condicione, quod istam medietatem bonorum debet tenere ad tempora vite sue; sed post decessum patris sortes dictorum bonorum super pueros denotatos devolvantur, in residuitate vero filii secunde uxoris sorciantur. Hoc tamen senciendum est de reformacione dotaliciorum, per patrem uxoribus assignatorum.

De inculpacione alicuius pro capite occiso per actorem iam soluto II.

Item quando aliquis cadit in homicidium per alicuius iuramentum, soluto capite, si aliquem impediat dicens; tu occidisti et ego solvi; reus tenetur proprio iuramento se de eodem expurgare. ‖ [f. 11⁰]

De quo tutor pueris faciet racionem III.

Item si aliquis aliquem recipit cum rebus immobilibus et mobilibus in curam suam, peractis temporibus de nullo, nisi de censibus et iumentis indomitis, racionem facere tenetur.

De testibus ad iuramentum iam admissis IV.

Item quicunque suspicatur de testibus contra ipsum producentibus, quos si mittit ad iuramentum, post contra illos causam movere non poterit, quia sibi nulla questio spectat.

---

[1]) Porów. Bandtkie, Ius Polonicum str. 313—316.

De sorte aliquali hereditaria non exdivisa V.

Item qui repetit in aliquo facto dicens; quod tu non divisisti mecum talem partem hereditatis, qualem solus detines, tunc illud solum cum ipso dividere tenetur; cetera stant iuxta pristinam divisionem.

De sorte aliqualiter inter fratres ammissa infra divisionem ar[ticulus] VI.

Item infra divisionem antiquam inter fratres vel sorores qualescunque factam, si aliquis ipsorum ammittit in sua porcione quandam condicionem, cum videlicet iure divisio antiqua debet semper stare, sed hic quidem, qui amisit, amici componere id tenentur ad ipsum. || [f. 12]

De vulneracione alicuius procuratoris ar. VII.

Item si prolocutor sive advocatus alicuius, cui causa hereditaria in iudicio commissa fuerit, per ipsum adversarium cause vulneratus fuerit, si hoc possit probare, tunc amittit causam, pro qua citatus fuerit vel eciam citaverat; si autem non potuerit, tunc ille vulneratus per iuramentum proprium vulnus obtinebit, actor vero, quo iure causam obtinere voluit, eodem iure amittit eandem.

De amissione dotaliciorum post mortem mariti, relicta vivente VIII.

Item statuimus, quod quicunque maritus cuiuslibet mulieris habens pueros moritur, si ipsa secundas nupcias intrare voluerit, extunc dotalicium circa pueros remanebit, propria vero cum sua dote alium maritum, si vult, accipiat; si vero prole carebit maritus, extunc dotem similiter et dotalicium pro se obtinebit.

De sede viduali articulus IX.

Item statuimus, quod vidua non in alia veste, nisi nigra vel subnigra, debet ambulare, cingulos argenteos vel aureos nec crinalia portare, clenodia omnia, cuiuscunque sint condicionis, sive pepla nobilia tenetur a se amovere; alias si excesserit et per aliquem amicum mariti defuncti approbata fuerit, bonis omnibus mariti || sui privari debet. [f. 12⁰]

Quomodo nobilis pauper, habens kmethonem aut duos, tenetur ire ad expedicionem X.

Item qui se dicit esse militem, et habens unum kmethonem vel duos, tenetur habere pantherium, thoracem, pileum, hastam vel balistam, ad omnem expedicionem regiam in equo bono vel curiali, sed non tantum per se, sed per dominum sibi eligendo.

Pauper nobilis kmethones non habens quomodo ad expedicionem tenetur XI.

Item omnis, qui dicit, se esse militem, kmethones non habens, sed bonos agros, serviat cum iopula, torace, clipeo et pileo, *glyczam* habeat, in equo, sed tamen sub quocunque domino; si vero neglexerit, tunc solvat marcam domino regi annuatim et mediam marcam racione expedicionis.

De expedicione bellica viduarum XII.

Item vidua habens sedecim marcas in redditibus domini sui mortui in solucionibus, galeam domino regi ad omnem expedicionem servare teneatur.

Quo tempore nobilis non poterit citari XIII.

Item quia omnis miles sit astrictus iudicio terminorum interesse, ideo protunc per nullam personam tenetur citari; si vero citatur, extunc actor sibi fertonem || et domino regi alium dare et solvere sit astrictus. [f. 13]

De prorogacionibus terminorum in colloquio generali XIV.

Item in colloquio generali adversarii parte ex utraque per nuncios suos primum et secundum terminum transponere possunt, tercio vero termino parere tenebuntur.

De accipiendo ad videndum XV.

Item quando Petrus et Paulus recipiunt ad videndum qualemcunque terminum in causis, si Petrus Paulum, aut Paulus Petrum protunc, aut famulum suum coram officiali vulneraverit, officialis iurabit, idem factor ab accione cadat per totum amittendo, cum pena, que dicitur *pyanthnadzesczya* pro camera nostra et actori vulnerato totidem persolvenda.

Quomodo feminabus bona paterna et avitates cadunt, obstante prescripcione XVI.

Item pater habens duos filios et unam filiam, et ipsa filia fuerit nuptui tradita patre vivente ultra decem annos, si vero eadem filia pro bonis hereditariis, seu pro avitate, post mortem patris agere voluerit, in eis partem cupiendo habere, visum fuit nobis et nostre milicie, ipsam ab accione cadi, obstante huiusmodi prescripcione. || [f. 13⁰]

De natis tempore vite cum patre separatis vel abdivisis XVII.

Item quando pater cum filiis vel filiabus tempore vite abinvicem separatus fuerit vel abdivisus, ipso moriente super omnes cadit.

De capite occiso et iam soluto XVIII.

Item quando unus conqueritur super alium: quod tu occidisti michi fratrem, et hoc cupiens in eo per iuramentum solucionem capitis obtinere,

et ipse respondit: quod tu caput fratris tui in alio per modum concordie repetisti solutum, quod sum probare paratus, — visum fuit nobis et nostre milicie, quod id probare sit admittendus.

De fure effugiente iuri non presentato XIX.

Item quando aliquis suum furem sine officiali capit, si tunc, ipsum ducendo ad ius, ad propria descenderit cum eodem, et post hoc fur aufugit, iuri non presentatus, visum fuit nobis et baronibus nostris, quod per hoc non evadet, nec evadere potest.

De vulneracione militis per kmethonem denegativa XX.

Item quando miles conqueritur de kmethone dicens, quod tu me vulnerasti, et kmetho respondit, quod tu te solusmet incidisti et id paratus sum probare per milites probos, | qui hoc viderunt, — visum fuit nobis et [f. 14] baronibus nostris, ipsum probare; alias actor per iuramentum suum vulnus obtinebit etc.

De recepcione feni alicuius violenter XXI.

Item quando aliquis aliquem capit cum feno vel quibuscunque rebus in curru ducentem, currum et equos et solum, si potest, per collum ad iudicium ducat.

De citacione tutoris pro iniuria orphani articulo XXII.

Item Petrus filiastrum recepit in curam suam cum omnibus ipsius bonis, si citaverit aliquem filiastro iniuriantem, citatus sibi respondere tenebitur, sed tamen cum provisione matura vel bona, ne in posterum per ipsum filiastrum impediatur.

De effectu citacionis extradende XXIII.

Item quando aliquis citatur, citans tenetur exprimere causam, pro qua citat, quia iudex non potest ferre aliter aliquam sentenciam, nisi precedat citacio, accio, litiscontestacio [1]), quod iudex cognita causa sciat, super quo ferre sentenciam diffinitivam; alias si profert sentenciam, non valet, nam frequentissime contingit, quod aliquis citat aliquem pro aliquo magno vel parvo negocio vel verbis, si reus [2]) non comparet per se vel per aliquem nuncium, excusando suam || contumacionem rei, dicens: ego citavi pro [f. 14⁰] hereditate seu pro aliqua magna vel parva causa et ministerialis iuvenis afficiatur, vel ignarus vel iurat, et sic ille citans ammittit causam iuxta

[1]) Cod. litiscio, testacio.
[2]) Cod. res.

assercionem actoris et iuramentum ministerialis super eo, ut premittitur et est premissum.

Clericus suam porcionem a proximioribus vendere non potest ar. XXIV.

Item, prout eciam antiquitus est observatum, innovamus, quod quilibet clericus habens hereditatem cum fratribus suis, vel quibuscunque cognatis, porcionem hereditatis qualiscunque non potest quocunque modo a fratribus filiastris, vel quibuscunque cognatis vendere, vel eciam quomodolibet perpetue alienare, sed bene in sua necessitate obligare [1], cuicunque sibi placet, terciam sortem ipsorum removendo. Hereditates autem vel bona per ipsum clericum quomodocunque comparata, illa bona aut hereditates sive possessiones clericus potest et licebit sibi dare, vendere, donare cognato vel extraneo vel alienare, cuicunque voluerit, nemine sibi contradicente. Si autem moritur tenendo illa bona per ipsum comparata, hec ad successores proximiores devolvantur.

De iumentis indomitis spiritualium personarum post mortem derelictis XXV. [f. 15]

Item ubicunque clericus habet iumenta indomita, vel ad gregem aggregata, illa post mortem ipsius ad legitimos successores, cum sint quasi hereditas, transire debent, nullo omnino preiudicante.

De crimine lese Maiestatis etc. secundum Pollicratum libro VII capitulo XXV. [f. 15⁰]

Crimen lese Maiestatis est, qui dolo persequitur principis ymagines, aut membrorum universitatem, unde inquit Pollicratus, quod qui adversus caput, aut universitatem membrorum agit dolo malo aut malicia, quisve presumit, crimen est gravissimum et sacrilegio proximum, et quia, sicut enim illud solum Deum attemptat, ita et istud principem, quem constat esse in terris, unde si quis adversus principem seu principis securitatem aut populi quid mollitur, sive per se, sive per alium, crimine lese Maiestatis reus efficitur et pene subditur. Sunt autem plurima, que lese Maiestatis formantur crimen: ut si de morte principis tractaretur aut magistratuum, aut si aliquis alicuius patriam tulerit, vel suscitare adversus Rempublicam populum sollicitaverit, cuiusve opera, dolo malo hostes populi Reipublice metu, armis, telis, pecunia, quave alia re adiuvantur, vel ab amicis hostes Reipublice

[1] Cod. allegare.

fecerit, cuiusve dolo malo opus id malum factum fuerit, quo magis adversus Rempublicam, talis enim, qui nec regioni nec Reipublice rebus obtemperaverit, sed talia commiserit, in iudicio convictus et in vincula perpetue coniectus condempnabitur.

Sequitur ministerialium iuramentum, quo iurabunt, quando tonduntur per palatinos etc. [f. 16]

Ego Petrus etc. exnunc et postea semper fidelis ero Serenissimo domino Iohanni Alberto etc. R. P., negocia iudiciorum mihi credita et commissa ac citaciones fideliter faciam, et super quibuscunque negociis in testimonio requisitus fuero, fideliter recognoscam, non amore, odio, precio vel favore, sed pro Deo et iusticia sancta, nec ero consenciens cuiuscunque malicie, que possit quoquomodo opprimere veritatem, obediens eciam ero iudicio regali et iudicum sue Maiestatis omniaque michi commissa per dominos palatinos et ceteros iudiciorum iudices terrestrium et castrensium iudiciorum fideliter agam et recognoscam, eciam non recognoscam nec promovebo falsam causam et omnia michi commissa absque omni dolo et fraude, ad dextram sive sinistram partem non declinando, fideliter ac virtuose promovebo: ita me Deus adiuvet et sancta Crux ac omnes Sancti. Amen.

De casibus, pro quibus pena *syedmnadzeszcza* Regie Maiestati debet applicari. [f. 16°]

Preterea pena, que consuevit nostro fisco sive nostre camere applicari, que dicitur *syedmnadzescza*, statuimus, quod tantummodo in casibus infrascriptis et non in pluribus: Primus casus est, ubi aliquis pro incendio inculpatus fuerit, iuxta formam iuris et legitime se expurgare non poterit. Secundus casus, ubi aliquis de violencia, sive spolio publice strate, accusatus in sui expurgacione defecerit. Tercius casus, ubi aliquis in iudicio ipsum parvipendens cultellum vel gladium presumpserit extrahendum. Quartus, cum aliquis iudicatus seu condempnatus fuerit, et iussu satisfacere vel sufficientem fideiussoriam caucionem facere contempserit, et de iudicio per suam rebellionem discesserit. Quintus, quando quis tres arbores cum apibus succiderit, vel apes cum melle subtraxerit seu exposuerit et fuerit legitima probacione convictus. Sextus, quando quis exciderit vel cremaverit tres gades, sectas, vel tres monticulos gadum dissipaverit. Septimus, abducens furtive vel eciam violenter tria vel quatuor iumenta indomita, seu illa vulnerans vel occidens. Octavus, villam alicuius ingrediens violenter si aliquem occiderit vel enormiter vulneraverit. Nonus, qui vim virgini vel mulieri in

via intulerit et eam stupraverit, vel rapuerit. Decimus, si quis ad domum alicuius militis aggrediens, ipsum in suorum presencia puerorum occiderit. Eandem eciam penam quilibet nobilium, quotquot fuerint [f. 17] cum eodem occisore, prebentes eidem auxilium ad occidendum, solvere tenebuntur. In 1 l. c. XXVII.[1])

[1]) T. j. odpowiedni artykuł w Statutach Kazimierza W.

[LIBER VI.]

Sequuntur iura seu privilegia terrestria per [f. 22] olim Serenissimum dominum Wladislaum regem Polonie edita et per Serenissimum dominum Kazmirum, Dei gracia regem Polonie, in convencionibus Pyotrkoviensibus generalibus celebratis confirmata omnibus incolis tocius regni [1]). Super hoc enim privilegium presens confirmacio patet in hunc modum.

In nomine Domini. Amen. Nos Kazimirus, Dei gracia rex Polonie, Magnus dux Lithwanie, heres Russie et dominus Prussie etc. ad perpetuam rei memoriam significamus per presentes. Et si regni nostri subditis clemencie nostre et regalis provisionis in augendis commodis ac iuribus, immunitatibus et libertatibus conservandis consensum extendimus, quanto magis ecclesiis, unde laus et honor altissimo Iesu Cristo omnium creatori, salusque provenit animarum, necnon personis et membris ecclesiasticis id facere et impendere convenit, proinde felicis memorie Serenissimus princeps dominus Wladislaus, rex Polonie etc. progenitor et predecessor noster [f. 22⁰] charissimus, iniquitati hominum occurrendo ac ecclesiastice libertati eiusque membris et personis, eciam et secularibus, paci et indempnitati sui regiminis consulcius providendo, suas certas et patentes litteras statuti fecit et condidit huiusmodi sub tenore.

Sequitur prologus super presens statutum.

Wladislaus, Dei gracia rex Polonie, necnon terrarum Cracovie, Sandomirie, Cuyavie, Lancicie, Lithwanieque princeps supremus, Pome-

---

[1]) Porów. Bandtkie, Ius Polon. str. 246.

ranie, Russieque dominus et heres, ad perpetuam rei memoriam. Et (si) subditorum nostrorum secularium commodum et benignitate regia libenter intendimus, iuraque et libertates ipsorum contra detestandam malignorum pravitatem tuicionis nostre presidio conferimus, multo magis tamen regis pacifici domini universorum exemplo, per quod reges regnant et principes dominantur, ecclesiam suam beatam et personas spirituales ac seculares sibi subiectas in iuribus, libertatibus ac statutis, a sanctis patribus, canonibus editis, conservare et tenere convenit et ipsas ab omni opressionum incursu preservare.

De raptoribus bonorum ecclesiasticorum ‖ iuri spirituali subiectis I. [f. 23]

Noscat tam presens etas, quam posteritas futurorum, quod quamquam sacris canonibus salubriter sancitum et lege humana utiliter sit provisum, quod quicunque princeps sive capitaneus, baro aut nobilis, miles sive vasallus et generaliter omnis alia persona spiritualis aut secularis, cuiuscunque status, dignitatis, gradus et condicionis existat, decimas, quas in signum universalis dominii pro alimento serviencium reddi censuit, necnon domos, tributa, castra, villas, municiones, possessiones et quevis bona, ac alias res mobiles et immobiles ad ecclesias et pia ac religiosa loca, personasque ecclesiasticas spectancia, ac eciam pauperum hominum in ipsorum bonis degencium rapuerit, invaserit, occupaverit, aut illicite detinuerit, vel exaccionaverit, talias sive collectas imposuerit sive iniuste impignoraverit, aut occasione pignoris aliquid extorserit, vel sub quovis colore exquisito gravaverit, vel rapi, invadi, occupari, detineri, impignorari, seu exaccionari mandaverit vel ordinaverit, seu raptum habuerit, aut raptorem, invasorem, occupatorem et detentorem illicitum, cum re rapta, invasa, occupata et detenta conservaverit, seu in defensionem susceperit, aut in bonis eisdem notorium damp num vel manifestam offensam intulerit, nisi omnia [f. 23⁰] et singula invasa, rapta, occupata seu impignorata restituerit, necnon de iniuriis et dampnis datis ac offensa manifesta, condignam emendam et satisfactionem impenderit, cum ipsorum complicibus penis et censuris ecclesiasticis debent subiacere. Tamen quia nonnullarum personarum secularium regni nostri adeo erepsit et inolevit iniquitas, ut[1]) penas ac censuras in et contra tales, tam a canone, quam ab homine promulgatas, in sensum dati reprobum ultra annum animo indurato in contemptum clavium sancte matris ecclesie, animarum suarum periculum, statutorumque vilipendium et scandalum Cristi fidelium plurimorum sustinere non formidant, propter quorum culpam gladius ulcionis sepius perimit innocentes, unde eciam pullulant hereses variaque insurgunt animarum pericula.

[1]) Cod. et.

De perseverantibus in excommunicacionibus per unum annum II.

Nos igitur, qui intensis desideriis predecessorum nostrorum exemplo tanquam tutor et conservator iurium, libertatum et privilegiorum ecclesie, presbiterorumque sibi subiectorum propagacionem libertatis ecclesiastice ex debito affectamus, ad execucionem debitam statutorum huiusmodi procedere cupientes, cum frustra conderentur leges, nisi execucioni debite demandarentur, ex quo eciam quos timor Dei et devictio spiritualis a malo non revocat, pena || temporalis debet coarcere, presenti nostro regio de- [f. 24] creto de consilio et unanimi prelatorum et baronum nostrorum voto, sciencia et assensu, volumus, decernimus et firmissime ac irrefragibiliter perpetuo observari pollicemur, statuimusque et ordinamus per presentes, ut dum aliquis indigena regni nostri, cuiuscunque status et condicionis existat, propter raptum decimarum vel aliarum rerum ecclesiasticarum occupacionem aut racione excessuum quorumcunque, sive eciam ob contumaciam non comparendo iuri et mandatis sancte ecclesie sentencia excommunicacionis iuste fuerit innodatus ipsamque pertinaciter ultra annum sustinuerit, nec curaverit ad gremium sancte matris ecclesie reddire et pro excessu debitam emendam exhibere, extunc anno huiusmodi elapso omnia bona eiusdem excommunicati mobilia et immobilia, que tunc possiderit, debent recipi per capitaneos locorum, quibus subiacent et apprehendi, tenenda et possidenda tam diu per capitaneos huiusmodi, quousque per eosdem excommunicatos vel per capitaneos memoratos de huiusmodi bonis dampna, valor et emenda regi, lesis et iniuriam passis plenarie exolvantur, quibus solutis bona prelibata prefatis excommunicatis non nisi absolutis decrevimus viceversa per capitaneos prenotatos restituenda.

De capitaneis excommunicatos non corrigentibus III.

Mandamus igitur omnibus et singulis regni nostri capitaneis, tenutariis ac eorundem vicesgerentibus, quatinus ad recompensandam talium excommunicatorum pertinaciam, duriciam et temeritatem premissa nostra saluberrima decreta, execucioni debite debeant demandari perpetue || et in evum [f. 24⁰] tociens, quociens per prelatos, vel alias personas tam ecclesiasticas, quam seculares super hoc alias fuerint requisiti et moniti. Quod si prefati capitanei, tenutariique nostri, aut loca eorundem tenentes et pro tempore existentes, in execucione premissorum tardi fuerint vel negligentes, extunc ipsos ob huiusmodi negligenciam per loca ordinariorum iaculo anathematis indulgimus fore feriendos [1]), harum, quibus sigillum nostrum est appensum, testimonio litterarum. Actum Cracovie sabbato proximo ante festum Purificacionis Sancte Marie virginis anno Domini millesimo quadringentesimo tricesimo tercio, presentibus Reverendis in Cristo patribus dominis Sbigneo Cracoviensi et Iohanne Chelmensi episcopis necnon Magnificis et nobilibus Nicolao de Michalyow castel-

---

[1]) Cod. seriendos.

lano, Petro de Pyeschkowaszkala palatino Cracoviensibus, Iohanne Glowacz de Olyeschnycza marschalko regni Polonie et Iohanne de Conyeczpolye, ac aliis pluribus militibus nostris dilectis. Datum per manus venerabilis Wladislai de Oporow decretorum doctoris, decani Cracoviensis, sedis Apostolice prothonotarii, regni nostri predicti vicecancellarii sincere nobis dilecti. Ad relacionem eiusdem Magnifici Iohannis de Conyeczpolye (*d. 31. Januarii 1433)*.

Conclusio huius statuti IV.

Nos itaque vestigia progenitoris et predecessoris nostri prelibati charissimi tote (s) mentis nostre conatu insequi et amplecti satagentes, litteras huiusmodi statuti laudabiles in se continentes cum earum toto tenore de consensu et voluntate prelatorum, baronum, consiliariorumque regni [f. 25] nostri approbamus, innovamus, ratificamus et confirmamus tenore presencium mediante. Quocirca omnibus et singulis, presentibus et futuris regni nostri capitaneis, tenutariis et eorum vicesgerentibus mandamus, quatinus predictas nostri predecessoris statuti litteras in omnibus clausulis, punctis et condicionibus teneant et ad unguem perpetue et inviolabiliter observent, aliosque in suis capitaneatibus, tenutis et districtibus ipsis quomodolibet subiectos supposicionibus (s), cuiuscunque preeminencie, gradus aut condicionis existant, arceant et compellant iuxta vim et formam predictarum progenitoris nostri litterarum tociens, quociens tam per prelatos, quam per alias personas ecclesiasticas et seculares fuerint super hoc requisiti et postulati. Quod si ipsi capitanei et tenutarii aut ipsorum vicesgerentes pro tempore existentes in premissorum execucione se remissos et negligentes, aut alio quocunque modo difficiles redderint, extunc ipsos et eorum quemlibet propter huiusmodi inadvertenciam ac contemptum mandatorum nostrorum excommunicacionum sentenciis et censuris ecclesiasticis, in eos per loci ordinarios eorumque vicarios et officiales generales pro tempore fulminandis et provulgandis, subdimus, subicimus et perpetuo decrevimus subiacere et obligamus tamdiu percellendos, quousque ad ipsarum [1]) execucionem litterarum cum effectu curaverint procedere. Actum in convencione Pyothrkoviensi generali pro festo Sancti Adalberti celebrata feria quarta post festum Sancti Georgii proxima vicesima sexta mensis Aprilis anno Domini millesimo quadringentesimo quinquagesimo octavo, presentibus || ibidem Reverendissimo Reverendis- [f. 25⁰] que in Christo patribus dominis: Iohanne sancte ecclesie Gneznensis archiepiscopo et primate, Thoma Cracoviensi, Iohanne Wladislaviensi, Andrea Poznaniensi episcopis, venerabilique Lyuthcone de Brzezye utriusque iuris doctore, archidiacono Gneznensi vicecancellario regni Polonie, Magnificis, Generosis, Strenuis et Nobilibus: Iohanne de Czyzow castellano, Iohanne de Thąnczyn palatino Cracoviensibus, Luca de Gorka Poznaniensi, Stanislao de Ostrorog Calissiensi, Derslao de Rythwyany Siradiensi, Petro de Opporow

[1]) Cod ipsam.

Lanciciensi, Nicolao de Cosczyelyecz Brzestensi [1]) palatinis, Andrea Odrowąnsch de Sprowa palatino et castellano Leopoliensi, Iohanne de Pylcza, Hyncza de Rogow Syradiensi regni Polonie vicethesaurario, Petro de Curowo Sandeczensi, Petro de Strygkow Iunovladislaviensi, Stanislao de Schydlowyecz Zarnoviensi castellanis, Creslao Woyschyk de Woycza Cracoviensi, Sandivogio de Kaczenycze Sandomiriensi, Iohanne Curopathwa de Laczuchow, Lyublinensi succamerariis, Nicolao de Brzezye regni Polonie marschalco, Iohanne Kraska [2]) de Lubnycza pincerna Conynensi, Iohanne de Szczekoczyn dapifero Sandomiriensi, Nicolao Pyenyązek de Wythowcze Cracoviensi capitaneis, Iohanne de Molschtyn, Iohanne de Tharnow, Iacobo de Dampbno pincerna, Nicolao de Chransthow Cracoviensi (s), ac Venerabilibus Iacobo de Syenno Gneznensi et Cracoviensi preposito, Iacobo Kuoth de Dambno decano Gneznensi, Iohanne de Pnyevy decretorum doctore archidiacono, Iohanne Woyschyk de Woycza custode Cracoviensi, Petro Wspynek de Radlow Gneznensi et Poznaniensi || canonico et aliis quampluribus fidelibus [f. 26] circa premissa. Datum per manus prefatorum Reverendi in Christo patris domini Iohannis episcopi Iunowladislaviensis cancellarii, ac Venerabilis Iohannis Lyuthkonis de Brzezye utriusque iuris doctoris archidiaconi Gneznensis vicecancellarii regni Polonie sincere nobis dilectorum. Ad relacionem prefati Venerabilis Lyuthkonis de Brzezye doctoris utriusque iuris, archidiaconi Gneznensis, regni Polonie vicecancellarii.

Sensus patet statuti suprascripti.

Kazimiri presentis regis Polonie Lithwanie, Russie, Prussieque domini et heredis etc. presens statutum commemorat Wladislai regis privilegium et statutum factum contra invasores bonorum et personarum ecclesiasticarum, confirmans illud, ut capitanei regales sint defensores et conservatores eiusdem statuti et huius statuti contraveniencium correctores, ut persone iuste viventes in ipso regno valeant bonis suis proprie et pacifice uti, frivolique et nequam refrenati penis et statuti huius institucionibus per capitaneos locorum deprimerentur sub fulminacionibus excommunicacionum spiritualium in ipsismet ipsis et eorum vicesgerentibus erigendis.

Sequitur statutum regis Kazimiri primi et per regem Kazimirum modernum confirmatum iuxta te||norem presentem et primo: [3]) [f. 26⁰]

[1]) Cod. Roszpyeriensi.
[2]) Cod. Kurscha.
[3]) Porów. Bandtkie, Ius Polon. str. 235.

De stacionibus per belligeros in bonis alicuius non faciendis V.

Kazimirus, Dei gracia rex Polonie, Magnus dux Lithwanie, heres Russie et dominus Prussie etc. universis et singulis capitaneis regni nostri, tam generalibus quam particularibus, quibuscunque terris et districtibus presidentibus, fidelibus nostris dilectis, regium favorem et benevolenciam. Magnifici, Generosi, Strenui et Nobiles fideles nostri dilecti. Quamquam felicis recordacionis Kazimirus Polonie rex, predecessor noster, cum pluribus hostibus regni sui per multa tempora, bella et expediciones habuerit, fecerit, tenuerit et egerit, nunquam tamen tempore sui felicis regiminis regni per bellatores tot et tam gravia dampna, pericula, sacrilegia, effracciones ecclesiarum et devastaciones bonorum ecclesie ac monasteriorum fuerunt et sunt commissa, quot et quam gravia tempore nostri felicis regiminis regni, quod dolenter referimus, fuerunt et sunt perpetrata et commissa. Statuerunt enim et laudabiliter ordinaverunt prefatus predecessor noster cum prelatis et baronibus regni sui, quodquidem omnes et singuli regnicole, quibuscunque nominibus censeantur, ad expedicionem euntes, nunquam in civitatibus, villis, allodiis et aliis bonis tam ecclesiarum et monasteriorum quam et secularium, que edificia haberent, sed in campis vel rubetis staciones faciant, nullasque [f. 27] rapinas bonorum quorumcunque committere et violencias inferre cuiquam debeant.

Sequitur taxa super solucionem rerum per euntes ad expedicionem VI.

Item statuerat cum prelatis et dominis predictis pro leviori comparacione expensarum ad expedicionem transeuncium ac pro commodo et utilitate regni prefatis, quod euntes ad expedicionem expensis suis comparandis bovem pro media marca, vaccam pro octo scotis, porcum pro fertone, muttonem pro duobus grossis, duas ancas pro grosso, sex pullos pro grosso, cassulam tritici pro tribus grossis, cassulam siliginis pro duobus grossis et cassulam avene pro grosso emere debuissent; id statutum per longum tempus consuetudinis terrigenarum nostrarum fuit et est tentum et laudabiliter observatum, sed tempore nostri felicis regiminis quorundam regnicolarum nostrorum detestanda perversitas, nesciens abstinere a vetitis, neque debito modo gaudere de concessis, tam laudabile statutum in abusum dampnabilem deducens, non tantum premissa, sed multo magis plura maiora mala, que Maiestatis divine offensam et regni nostri desolacionem inducere videntur, fortiter perpetrando, commiserunt, prout ex subditorum nostrorum querelis et clamoribus percepimus querulosis, et nos ipsi certa experiencia probavimus, ex quibus in regno nostro multa scandala, magna pericula et gravia incommoda, necnon || ecclesiarum et monasteriorum sunt secuta et [f. 27⁰] ampliorata, et qui nisi celeri remedio succurrantur, verisimiliter presumuntur in futurum. Nos igitur hiis premissis et aliis malis occurrere ac indempnita-

tibus regni nostri et ecclesiarum ac monasteriorum utilitatibus provida circumspeccione providere cupientes, tam laudabile statutum predecessoris nostri de consilio pariter et assensu prelatorum et consiliariorum regni nostri approbantes illud auctoritate nostra regia confirmamus, vobisque et cuilibet vestrum dantes in mandatis, quatinus tam laudabile statutum ac ipsius approbacionem et confirmacionem in civitatibus et oppidis regni nostri publicare et proclamare faciatis, illudque ab omnibus regnicolis nostris sub obtentu gracie nostre firmiter observari precipiatis.

De pena *syedmnadzescza* aut maiori succumbenda VII.

Et illis, quibus dampna intulerint, penam *sedmnadzescza* vel maiorem penam illius terre, per cuius terrigenas statuto predicto contraventum fuerit, una cum illatis dampnis et iniuriis solvere tenebuntur.

De probacione super dampna per belligeros facienda VIII.

Per illius solius iuramentum, cui dampnum factum fuerit, quicunque ille sit, coram nobis probare debebit, pontificibus exceptis, qui cum sepius ex diversis causis in remotis partibus agere habent, per procuratores ipsorum discretos, spirituales vel nobiles seculares, coram nobis illud prestent. Vobis nichilominus || huiusmodi transgressores statuti presentis nostra [f. 28] approbacione et confirmacione iudicandi, condempnandi et satisfacere compellendi et puniendi, omnibus dilacionibus remotis, omnimodam damus et committimus tenore presencium facultatem. Quod si vos aut aliquis vestrum in exhibenda iusticia iniurias aut dampna passis, postquam per eos requisiti negligentes aut remissi fueritis, poterint persone ecclesiastice contra vos et quemlibet vestrum ob huiusmodi negligenciam [1]) uti iure spirituali, et per iudices ecclesiasticos censuris ecclesiasticis compellere, quibus vos subicimus.

Quo iure pro dampnis belligerorum experiri tenentur IX.

Volumus tamen [2]) esse in opcione et arbitrio iniuriam passi, quod possit et valeat super dampnis et iniuriis sibi illatis ad ecclesiasticum vel secularem iudicem recurrere.

Conclusio huius statuti patet.

Mandantes vobis et cuilibet vestrum, ac omnino habere volentes, quod presentes nostras huiusmodi approbacionis et confirmacionis litteras in librum terrestrem de verbo ad verbum inscribi ad perpetuam rei memoriam inferrique faciatis in testimonium futurorum, secus sub obtentu gracie nostre

[1]) Cod. negligen (negligentes?).
[2]) Cod. tantum.

non facturi. Actum in Pyothrkow in convencione Pyothrkoviensi generali anno Domini millesimo quadringentesimo quinquagesimo septimo, sabbato post festum Sancti Andree Apostoli proximo, presentibus ibidem Reverendissimo Reverendisque in Cristo patribus dominis: Iohanne sancte ecclesie Gneznensis archiepiscopo et primate, Thoma Cracoviensi, Iohanne Iunovladislaviensi cancellario, Andrea Poznaniensi episcopis, Venerabilique Iohanne Lyuthkonis de Brzezye utriusque iuris doctore, archidiacono ‖ Gneznensi vicecancellario regni Polonie, necnon Magnificis, Generosis, Strenuis et Nobilibus: Iohanne de Czyzow castellano et capitaneo Cracoviensi, Stanislao de Ostrorog Calisiensi, Derslo de Rythwyany Syradiensi, Petro de Oporow Lanciciensi, Nicolao de Kosczelyecz Brzestensi, Iohanne de Cosczyelecz Wladislaviensi palatinis, Andrea de Sprowa palatino et capitaneo Leopoliensi, Petro de Schamothuli Poznaniensi, Petro de Gay Calisiensi, Hyncza de Rogow Syradiensi et regni Polonie vicethesaurario, Creslao de Curoszwyanky Lyublinensi, Petro de Strygkow Iunowladislaviensi, Stanislao de Schydlowyecz Zarnoviensi castellanis, Creslao Woyschyk de Woycza Sandomiriensi, Iohanne Kuropathwa de Laczuchow Lyublinensi succamerariis, Floriano de Paczanow Cracoviensi, Cristino de Smolsko Iunowladislaviensi dapiferis, Iacobo de Dambno Cracoviensi, Iohanne Kraszka de Lubnycza Calisiensi pincernis et aliis quam pluribus fidedignis circa premissa. Datum per manus prefati Reverendi patris domini Iohannis episcopi Wladislaviensis cancellarii et Venerabilis Iohannis Lyutkonis de Brzezye, utriusque iuris doctoris, archidiaconi Gneznensis vicecancellarii regni Polonie, sincere nobis dilectorum, sigillo nostro presentibus subappenso in fidem premissorum. Ad relacionem eiusdem Reverendi patris domini Iohannis episcopi Iunowladislaviensis, regni Polonie cancellarii (*d. 3 Decembris 1457*). [f. 28ᵛ]

Sequitur statutum exercituale in Opatowyecz editum et primo[1]).

De transeuntibus ad expedicionem et dampna ‖ inferentitibus spiritualium personarum X. [f. 29]

Kazimirus, Dei gracia rex Polonie, Magnus dux Lithwanie, Russie, Prussieque dominus et heres, universis et singulis capitaneis signanter tamen Cracoviensi, Sandomiriensi, Nove civitatis, Radomiensi, Lyublinensi et aliis ubilibet constitutis presentibus requirendis, sincere et fidelibus (s) nobis dilectis graciam nostram cum favore. Magnifici et Generosi sincere nobis dilecti. Non sine gravi animi molestia ac divine ulcionis metu cottidianas spiritualium regni nostri querelas, lacrimis eciam permixtas, audivimus, quomodo per

---

[1]) Porów. Bandtkie, Ius Polon. str. 317.

terrigenas, belligeros, qui ad expedicionem generalem proxime preteritam procedebant, in bonis ecclesiasticis preter morem terrestrem dampnificati sunt. Volentes igitur ulcionem divinam intercipere nostraque animadversacione prevenire cum omnibus consiliariis nostris, in Opathowyecz exercitualiter congregatis, talem modum invenimus, statuimusque, per quem ipsi spirituales dampna sua per viam iuris repetant breviorem et quilibet pro dampnis suis possit coram capitaneo loci, cui dampnificator subiacet ille, ipsum convenire, quem idem capitaneus pro dampnis illatis non secus, quam pro articulo castrensi, uno ex quatuor in iure descripto, iudicare debebit et admittere probacionem actori, sicut pro violencia domestica, aut si actor id elegerit, quod arbitrio eius deferimus, purgacionem iuramenti more castri reo indicet; si vero capitaneus in longa distancia fuerit, coram quo reus deberet trahi ad causam, poterit actor spiritualis opportunitate captata, dum ipsi in partibus [1]) Cracoviensibus et non Maioris Polonie essemus constituti, ad nostri presenciam reum citare, quem nulla districtus evocacione volumus excipi, [f. 29⁰] sed more bellico actori iusticiam ministrare; que omnia descripta de spiritualibus et bene possessionatis terrestri dominio intelligere volumus, de aliis vero spiritualibus inferioris condicionis, qui propter eorum egestatem iudiciis terrestribus maxime sic remotis non sufficient impendere, extunc poterint in iure eorum ecclesiastico dampnificatores suos convenire, in quo quicunque iuste convicti fuerint et censuras ultra annum sustinuerint, volumus, ut rigidissima constitucio edita de talibus observetur, et quod turri mancipentur. Hanc volumus a iudicibus spiritualibus et ab actoribus severitatem moderare, ut nec illi in petendo sive extimando dampna sua, nec isti in decernendo modum excedant racionabilis equitatis. In cuius rei testimonium sigillum nostrum est appensum. In nova civitate Corczyn feria quinta proxima ante dominicam Oculi anno domini millesimo quadringentesimo septuagesimo quarto. Ad mandatum domini Regis (*d. 10 Martii 1474*).

Hic patet registrum iurium terrestrium in XXI articulos divisorum XI.

Wladislai regis: Primo, commemorando fidelitatem subditorum, (I) omnes terras Russie et Lithwanie esse terras regni demonstraverunt, et quamvis essent plures filii regum, tamen unum regnum est perficiendum. Secundo, super hoc est omnium singulariter tocius regni tam secula- (II) rium, quam spiritualium confirmacio personarum. Tercio, specialiter eccle- (III) siastica privilegia et terminos illese conservare, beneficia non conferre, nisi personis illius terre nobilibus, ubi vacaverint, et de nullo expectati- [f. 30] vam facere, neque dare, illa non suffocare, neque minuere proventus et cen-

[1]) Cod. dum ipsis partibus.

sus eorum sine iuris examine. Quarto, nulli ducum seu de ducali (IIII) genere descendenti, neque extraneo alienigene pro tempore neque in evum castrum vel fortalicium aut civitatem ad regendum dari debet, neque talibus capitaneatus aliquos, aut surrogacio in tenuta concedi poterit. Quinto, extra metas terrigenis euntibus satisfactio condigna debetur (V) et pro captivitate dumptaxat rex satisfacere tenetur; iuxta metas vero facto conflictu, pro captivitate et dampnis condigne rex satisfacere debebit. Sexto cives et kmethones capti pro capiendis iuxta libitum capien- (VI) tis possint depactari, nobiles vero et superiores debent regi dari et a singulis sexagena. Septimo, extra metas euntibus pro singulis hastis (VII) debent dari quinque marce in civitate notabiliori cuiuslibet districtus, antequam extra metas fuerint egressi, et has pecunias datas, si non iverint infra biennium extra metas, restituere tenentur. Octavo, moneta non (VIII) potest cudi in regno, nisi cum consensu prelatorum et baronum. Nono, (IX) kmethones ab omnibus solucionibus absolvuntur preter dacionem duorum grossorum de quolibet manso, eciam si illum plures tenuerint et arent, sculteti autem et servitores eorum, ad hanc solucionem non tenentur, molendinatores eciam et thabernatores ac ortulani non colentes mansos agri nec medios, non spectant dicte solucioni, que solucio fieri debet a festo Sancti Michaelis usque ad festum Sancti Nicolai, postea vero exactor de villa non solvente unum bovem primo tollat, deinde post duas septimanas, duos sine spe restitucionis et pro quittacionibus exactor recipiat nichil, cives autem de agris civilibus non tenentur duos grossos solvere in civitatibus habitantes et colentes || per se vel per alios agros, manentes vero extra [f. 30°] civitatem, eciam ius et onus civitatis ferentes de ipsa dacione non excusentur. Decimo, in aliqua terra iusticionarium rex non locabit et ne- (X) que surrogabit. Undecimo, privilegia data per Kazimirum et Lodwi- (XI) gum omnibus conservare tenetur. Duodecimo, rex staciones non (XII) faciat in bonis subditorum, sed si casu ubi descendere sibi contingerit, omnia pro pecuniis sint comparanda. Tredecimo, terrigena sub cu- (XIII) iuscunque presidio natus, non debet pro aliquo excessu capi, nec sibi aliqua vindicta inferri, nisi iudicio racionabiliter fuerit convictus et Regie Maiestati aut suo capitaneo per iudices illius terre debite presentatus, furibus et ceteris malefactoribus exceptis, publicis incendariis, homicidis, aut in raptu mulierum, villarum depopulacionibus et spoliacionibus deprehensis, qui contra se sentenciam diffinitivam reportabunt et condempnentur iuxta excessus (et) criminis qualitatem, nec eciam bona debent alicui recipi vel possessiones, nisi fuerit per iudices competentes aut barones debite condempnandus. Decimoquarto, rex granicies petentibus cum bonis suis non dencga- (XIV) bit. Quindecimo, ut omnes terre regni et inhabitatores uno et equali (XV) iure regentur. Decimosexto, eciam confirmacio eorundem privilegio- (XVI) rum patet. Decimoseptimo, quia a concordatis lite pendente non (XVII) debet pena recipi regalis. Decimooctavo, quod penas super nobili- (XVIII)

bus et terrigenis nemini rex dabit, sed pro se exigat, si voluerit. Decimonono, quod terra Dobrzynensis et alie terre a solucione avene ab- (xix)
solvantur[1]. Vigesimo, ut notarii terrestres sint prompti semper in (xx)
iudiciis, ubi commode poterint, iudiciis intersint, alias surrogatos suos iudicibus presentare aut baronibus, et quod sint bone fame ac approbati, alias dominus Rex alium poterit constituere. Vigesimo primo, causa legitima (xxi)
notarium poterit excusare.

Sequitur statutum in Pyothrkoviensi convencione generali per Kazimirum tercium regem ‖ Polonie editum, [f. 31]
quod sequitur in hunc modum[2].

Et primo prologus sequitur.

Kazimirus tercius, Dei gracia rex Polonie, Magnus dux Lithwanie, Russieque heres. Ad perpetuam rei memoriam. Prout ad hoc nos Omnipotens Deus auctor iusticie, dispositor equitatis, pro sua voluntate ductor, regni fastigio licet immeritos voluit sublimare, ut ipsam prosequamur iusticiam et equitatem ac in regno nostro Rempublicam dirigamus, sollicitudine igitur nobis divinitus concessa attendentes Serenissimos dominos et principes Kazimirum secundum et Wladislaum nostrum genitorem charissimum, eciam secundum, reges Polonie, divos predecessores nostros, iura et constituciones divinamque et humanam pariter redolentes iusticiam, quibus totum regnum Polonie in colloquiorum et iudiciorum processu regulariter ordinaretur et regeretur, condidisse, nec tamen per illa sufficienter omnibus, que Respublica emerguit, providisse, novas constituciones, iura et editamenta in convencione Pyothrkoviensi generali die Sancti Bartholomei apostoli anno Domini millesimo quadringentesimo quadragesimo septimo celebrata, matura deliberacione prehabita laudavimus, approbantibus et consencientibus presentibus principibus, prelatis, baronibus et nobilibus regni nostri condidimus, edidimus et provulgavimus et presentibus condimus, edimus et provulgamusque per universum regnum nostrum Polonie in colloquiis et terminis generalibus particularibusque et quibuscunque iudiciis terrestribus decetero volumus et precipimus observare et ‖ penetrare, quarum tenor sequitur in hunc modum. [f. 31⁰]

De fratre seniore alicui bona hereditaria indivisa obligante XII.

Inprimis siquidem appendentes, quod plures filii primogeniti vel seniores parentibus defunctis licenter et sine metu aliquo vel respectu substanciam

[1] Cod. absolvuntur.

[2] Porów. Bandtkie, Ius. Polon. str. 252 i np. Krytyczne wydanie tego zabytku, dokonane na podstawie wszystkich znanych rękopisów, znajduje się w IV tomie Kom. prawniczej.

paternam sumptu [1]) prodigo effundunt et que in splendorem et augmentum eorum parentum, virtutibus, obsequio vel meritis collecta, nimia incontinencia deficiunt, taliter, quod fratres et puerili etate positi bonis paternis, quorum eis equa particio debetur, fraudantur; quocirca perpetuo statuimus et decernimus edicto et inviolabiliter observare precipimus, quod nec filius senior aut primogenitus possit vel valeat bona fratrum suorum sub quocunque colore, ingenio sive industria ultra porcionem ipsum concernentem [2]) vendere, obligare, alienare, donare aut distrahere, nisi forte debitorum onus per parentes contractum id exigeret et exposceret, sed nec pro solucione huiusmodi debitorum licebit sibi vendere aliquid, obligare, sive distrahere, nisi ad id seniorum domus sue accesserit consilium, consensus et voluntas, et quod pecunia extrinseco ex vendicione proveniens debitorum summam non excedat; ubi vero parva aut nulla parentum extarent debita, frater senior deductis congruis oneribus impenset et exceptis censibus et proventibus ex bonis provenientibus fideliter ad solvendum huiusmodi debitorum impenset, residuaque conservabit, inter [3]) ceteros fratres equaliter parciendos. Si quid autem huic decreto nostro contrarium factum fuerit, totum id irritum decernimus et inane. || [f. 32]

De expurgacionibus pro causa furti fiendis XIII.

Sic enim equitatis libra servabitur, si auxilium largiamur imparibus, et metum legum pro parvulis insolentibus ponendum est. Licet cuncta iura detestantur scelera et omne, quod iniquum est, regius horreat auditus, sed ea maxime, que spoliatorum et furum in Republica arte, dolo, vel violencia patrata incommoda, quo multiplicata est eorum nequicia, et propterea firmamus [4]) edicto perpetuo, ut quilibet, cuiuscunque condicionis existat, vocatus, infamatus vel culpatus de furto vel spolio teneat suam innocenciam equali ordine, tranquillitate et testium numero, quasi suam nobilitatem esset probaturus, clarificare, purgare et demonstrare, alias volumus eum tanquam furem legibus puniendum subiacere; illi autem tantummodo volumus purgacionis porrigi beneficium, qui semel aut bis et ad maximum ter de furti aut spolii crimine vocatus vel culpatus fuerit, si vero quarto, ipsum legibus relinquimus plectendum, si autem quarto cum turba, tumultu venire presumpserit purgaturus, omnes decernimus honore [5]) privatos.

De contumacia citati pro causa furti XIV.

Omnium insuper de furto et spolio culpatorum et contumacum in primo, secundo, tercio et quarto termino non parencium bona thesauro nostro regio

[1]) Cod. sumpte.
[2]) Cod. continentem.
[3]) Cod. iure.
[4]) Cod. firmans.
[5]) Cod. fore.

infiscamus, mandantes omnibus capitaneis, ut de illis se intromittant nomine nostro et illarum realem apprehendant possessionem.

De obstaculis in fluminibus fieri prohibendis XV.

Inter ceteras Reipublice curas sollicitat vehe||mencius mentem [f. 32⁰] nostram, ut singulas [1]) evellamus dampnosas observancias et abusus, et, que incrementum Reipublice adiciunt, plantemus. Sane et si flumina regni nostri Polonie: Wysla, Wyeprz, Styr, Narew, Wartha, Dunayecz, Buk, Nyepr, Thyszmyenycza, Nida, Wysloka, Proszna et quecunque alia, in regno nostro consistencia, cum suis alveis iuris regii sint, nec possit quisquam illa iure privato vendicare, plures tamen [2]) in numero obstaculis et sepibus mercatoribus per illa transitum clauserunt, estimantes capturam piscium magis, quam Reipublice rerum necessariorum habundare. Unde solenni deliberacione prehabita decrevimus, flumina predicta et eorum alveos liberos transeuntibus infra et sursum cum quibuscunque generibus rerum venalium habere, et propterea homines omnes, cuiuscunque status et condicionis existant, cum rebus eorum et mercibus quibuscunque, cuiuscunque generis, speciei vel maneriei existant, per prefatos fluvios facientes descensum vel ascensum libere transeant, prohibentes, ne occasione qualicunque et signanter rupcionis obstaculorum, ad solucionem thelonei vel dampni cogi debeant, cum non sepibus sed retibus sit piscandum. Ubi tamen aliquem obstaculi delectat utilitas, portus in illo faciat latos, qui transeuntibus liberum prebeant navigium. Si quis autem nostre huiusmodi constitucionis saluberrime temerator extiterit, et in aqua a transeuntibus sub quocunque colore, arte vel ingenio aliquid exigerit et exigere presumpserit, ablata a transgressore sine quavis dilacione restituantur, et si transgressor citatus in primo, || secundo et tercio conventu [f. 33] non paruerit, pena, que dicitur *szyedmnadzescza*, puniatur, per capitaneum loci exigenda; omnia autem premissa ad obstacula nostra regia, in quibuscunque locis consistant, volumus referre, et hanc constitucionem a nostris obstaculis regalibus volumus inchoari, ut nulli gravis [3]) sit iussio, que principem constringat.

De theloneis Rempublicam ledentibus cassatis XVI.

Thelonea insuper post mortem domini Wladislai secundi, genitoris nostri, sub qualicunque forma verborum occasione qualicunque in terris sive in aquis concessa, tanquam Rempublicam graviter ledencia, cassamus et annullamus, ac illorum decetero exaccionem districte prohibemus.

---

[1]) Cod. singulis.
[2]) Cod. enim.
[3]) Cod. generis.

De strictissimo mandato celebracionis generalium terminorum et negligencia commissa in actore XVII.

Assidua colloquiorum sive generalium terminorum celebracio est pacis communis conservacio et cuiuslibet discidii intestini[1]) exclusio, ad quorum celebracionem palatini, castellani, capitanei, iudices ceterique dignitarii et officiales regni nostri tenentur convenire et tanto diligencius intendere ac practicam facere, quanto ad id sunt ex onere dignitatum et officiorum suorum strictius obligati. Quocirca presenti edicto et nostra regia auctoritate omnibus palatinis, castellanis, capitaneis, iudicibus districte precipimus et mandamus, ut colloquia et terminos generalia iuxta vices suas et tempora in omnibus terris et districtibus regni || nostri Polonie celebrent et [f. 33⁰] illis personaliter, nisi forte languor gravis corporalis aliquem aut in rebus publicis regni ardua legacio excusarent, intersint, nec aliquem, nisi in duobus casibus predictis de absencia volumus excusari, in quibus nichilominus casibus precipimus et mandamus omnibus egritudine gravatis, aut legacione regni oneratis, ut locum suum per personam idoneam quilibet ipsorum suppleat et collocet et illi vices suas per litteras committat, ut colloquium integrum censemus locaturum, ac si principalis interesset. Si quis autem colloquio aut terminis interesse, vel locum suum per personam idoneam surrogare, ut premissum est, neglexerit, convenire eum per illum vel illos, quibus propter absenciam suam administracio iusticie dilatatur, coram nobis iubemus, ut nostra sentencia et decreto ad solvendum omnia dampna, que ex defectu colloquii vel terminorum generalium actores contraherint, condempnentur.

De mercatoribus per novas vias transeuntibus XVIII.

Item prohibemus omnibus mercatoribus, ne cum rebus et mercanciis audeant per novas vias et loca transire, sed iuxta constitucionem dive memorie domini Kazimiri secundi, predecessoris nostri, antiquas stratas conservent, alias omnes decreto nostro huic contravenientes permittimus et decernimus capitaneis nostris capi et ipsorum omnia bona thesauro nostro infiscari. || [f. 34]

De committentibus bella cum extraneis sine consensu Regie Maiestatis XIX.

Inproba nonnullorum temeritas et audacia suas possessiones et iniurias ulcisci (volencium), violenciam et guerras execrabiles sepenumero regno nostro excitavit et dampna procuravit immensa, propter quod prohibemus presenti edicto, ne aliquis, cuiuscunque status aut condicionis existat, quacunque lacessitus offensa, dampno vel iniuria[2]) sine nostro consensu audeat bellige-

---

[1]) Cod. incestus.

[2]) Cod. dampna vel iniuriam.

rare aut guerras personis extraneis aut intraneis movere. Si quis autem in contrarium presumpserit facere, ad dampnorum omnium, que nos aut nostri subditi contraherint, eum decernimus convictum et ad solvendum cogi debetur; si autem plena solucio aut parcialis dampnorum propter eius inchoacionem guerre regno aut personis mercatorum in bonis suis reperiri non poterit, extunc eum decernimus in corpore mulctandum.

De theloneis iniuste excipiendis XX.

Item de hiis, qui thelonea per terram rapiunt, dispositum est, quod iura eorum coram Regia Maiestate requisiti reproducant super theloneis talibus, si que habent, et si quis talium thelonea exigencium inventus fuerit, ius aliquod non habere, sed propria temeritate talia ductus ‖ exigebat, extunc presentis per laudi decretum bona sua, ubi talia thelonea recipiebat, amittentur et amitti debent merito, pro Regia Maiestate confiscanda, contra quos nichilominus dominus rex iudicium locabit, et presidentes sentenciam ferre debebunt, iuxta disposicionem articuli presentis. [f. 34⁰]

[Liber VII].

Sequitur privilegium seu statutum regis Wladislai, in quo ostendit filium suum Wladislaum sibi succedere in Polonie regno etc.[1]).

Wladislaus, Dei gracia rex Polonie, necnon terrarum Cracovie, Sandomirie, Siradie, Lancicie, Cuyavie, Lithwanieque princeps supremus, Pomeranie, Russieque dominus et heres, significamus tenore presencium, quibus expedit, universis, quomodo libramine vere racionis pensantes, intemerate fidei et insuperabilis virtutis constanciam, quibus incole regni nostri Polonie in bellis et certaminibus, que cum prosperis, auspice Domino, nostrorum triumphorum successibus sepe sepius pro defensione nostra et regni eiusdem (hostium) sustinendo insultus suscepimus, placere nobis meruerunt, et votis nostris obsecundacione fideli, non absque variis periculis corporum et extenuacione[2]) rerum, devota subieccione ubique paruerunt, eorum intuitu et aliorum ‖ contemplacione meritorum, que excelsa dona nostre [f. 35] munificencie non indigne promerentur, volentes eciam, ut benivolencia eorum et fidei stabilitas ipsos a fletibus eriperet, quos cum tanta sinceritate in filios nostros preclaros principes Wladislaum et Kazimirum direxerunt, quorum unum quidem apciorem ad regimen regni cognoverunt, quem nostris requisicionibus pro rege, principe, domino et herede regni huius Polonie et terrarum Lithwanie ac Russie, quas preclarus princeps et dominus Sigismundus Kyersthuthy, magnus dux Lithwanie, frater noster charissimus, prout in presenciarum possidet et debet ad tempora vite sue possidere, et post obitum eius ad nos et filios nostros predictos ac coronam successione hereditaria devolvi, sicut patentibus litteris ad hoc confectis est firmatum, devote et humiliter susceperunt et corona regni, sceptrisque regalibus cum

---

[1]) Porów. Bandtkie, Ius Polon. str. 224 i np. oraz Lewicki, Cod. Epistol. s. XV. T. II. p. 308 i np.

[2]) Cod. exterminacione.

solennitate cerimoniorum debita muniri promiserunt, tanquam verum et legitimum successorem, postquam etatem legitimam habuerit, insignire [1]), dignis pro grata vicissitudine regie celsitudinis muneribus compensentur, omniaque iura et ipsorum privilegia, que dudum [2]) circa coronacionem nostram et aliis postmodum momentis et temporibus ipsis concessimus, vel que eis alii reges et principes veri heredes regni Polonie, predecessores nostri, ab antiquis temporibus (concesserunt), patrocinio nostri privilegii presentis ratificamus, approbamus, renovamus et confirmamus, sub infrascriptorum moderamine articulorum, quorum regulacione, || si que obscura tenor [3]) privilegiorum [f. 35⁰] predictorum comprehendit, sensum recipient [4]) clariorem et ambigua omni dubietate carebunt, per que intellectus confundi et nasci errores consueverunt.

De conservacione spiritualium et secularium dignitatum et earundem distribucione I.

Primo quidem, quod universas edes sacras seu ecclesias in omnibus earum iuribus, emunitatibus et libertatibus ac metis et distinccionibus antiquis, quibus temporibus divorum predecessorum nostrorum Polonie regum et ducum fruebantur, volumus omnimode conservare; dignitates autem ecclesiasticas et seculares regni Polonie equo modo circa iura et consuetudines ac libertates ipsorum, que et quas temporibus Serenissimorum principum [5]) Kazimiri, Lodvici et aliorum regum ac ducum et heredum regni Polonie obtinebantur, dimittimus persistere et permanere, quasquidem dignitates, cum eas vacare contingerit, nulli extraneo terrigene, nisi nobili benemerito et in fama laudabiliter conservato, illius terre, in qua dignitas huiusmodi vel honor vacaverit, terre videlicet Cracoviensis terrigene Cracoviensi, terre Sandomiriensis terrigene Sandomiriensi et in Maiori Polonia Maioris Polonie terrigene, et (sic de) singulis terris regni Polonie, dabimus vel quomodolibet conferemus.

De litteris expectativis regalibus || super spirituales dignitates nemini conferendis II. [f. 36]

Super quibus eciam dignitatibus eclesiasticis et secularibus litteras expectativas nulli dabimus persone in futurum; et quod predictas dignitates tam ecclesiasticas, quam seculares non debemus minuere nec suffocare, nec eciam possessiones, census aut solaria ad ea pertinencia absque iuris debito examine auferre.

---

[1]) Cod. successorem et postquam habuerit insignia.
[2]) Cod. dum.
[3]) Cod. tenorum.
[4]) Cod. reciperet.
[5]) Cod. principorum.

De castris, fortaliciis, civitatibus extranee nacionis nemini conferendis III.

Item quia per tenutarios castrorum et fortaliciorum aliene gentis et extranee nacionis regnum in se et in suis partibus crebrius periclitari contingit, pro eo et ex eo, nulli ducum, de ducali genere descendenti seu extraneo et alienigene cuipiam aliquod castrum, fortalicium aut civitatem ad regendum pro tempore, nec in evum dabimus aut quomodolibet conferemus, nec eciam aliquem talium in capitaneum aut tenutarium terre alicuius aut terrarum regni nostri predicti preficere[1]) volumus, nec eciam surrogare.

De satisfaccione tempore belli pro dampnis et captivitate terrigenis per Regiam Maiestatem IV. [f. 36°]

Item promittimus insuper et spondemus, quod dum ad requisicionem nostram nobiles nostri regni extra metas eiusdem regni nostri ad repellendam hostis seviciam transferre contingerit, ipsis satisfaccionem condignam pro captivitate ceterisque dampnis notabilibus faciemus; metas vero seu granicies sepe dicti regni memorati nobiles ab insultu et incursu emulorum et hostium propriis sumptibus tueri debent et omnimode teneantur. In casu vero, quo aliquis emulus regni nostri quocunque modo regnum ipsum intraverit et cum eodem conflictum[2]) inter metas eiusdem regni terrigenas nostros[3]) facere contingerit, extunc ipsis terrigenis pro captivitate dumptaxat, si vero extra metas id ipsum fieri contingerit, tunc et pro dampnis, si que, quod absit, incurrerint, et pro captivitate satisfaccionem condignam impendere.

De captivis, per terrigenas captis, depactandis et Regie Maiestati deferendis V.

Et si quis ex nostris baronibus, nobilibus, proceribus seu terrigenis aliquem vel aliquos captivum vel captivos, cuiuscunque status, condicionis aut eminencie fuerit, captivaverit, illi vel illis promittimus (a quolibet huiusmodi captivo) dare et solvere unam sexagenam monete in regno nostro currentis et recipere pro nobis captivum depactandum, (exceptis) civibus et plebeis[4]), quos ille depactet, vel illi depactent, qui eos duxerint [f. 37] seu duxerit captivandos, pro libito sue voluntatis.

De stipendio in expedicione extra metas regni per Regiam Maiestatem terrigenis exolvendo VI.

Item quod quando prefatis nostris terrigenis extra metas regni nostri expedicionaliter exire seu se transferre mandabimus seu mandaverimus,

[1]) Cod. regni nostri, quod proderi (s) proficere.

[2]) Cod. inflictum.

[3]) Cod. plebis.

[4]) Cod. terrigenis nostris.

quinque marcas super hastam cuilibet dare et solvere ac distribuere promittimus in civitate notabiliori cuiuslibet districtus, seu antequam extra metas regni exiverint predicti; casu vero seu excessu temporis offerente, dum infra spacium duorum annorum post distribucionem pecuniarum, sicut promittitur, factam, ad expedicionem non processerimus, extunc idem terrigene ab huiusmodi pecuniis et serviciis racione dictarum pecuniarum faciendis erunt liberi penitus et soluti ac exempti; si autem infra decursum eorundem duorum annorum ad expedicionem cum eisdem terrigenis nostris transitum fecerimus et extra metas regni cum expedicione processerimus, extunc predicti terrigene ab eisdem pecuniis et serviciis pretextu earundem similiter sint soluti.

De moneta consiliariorum sine consensu non cudenda in regno VII. ‖ [f. 37⁰]

Item promittimus pro inclitis filiis nostris predictis, quod postquam dante Domino unus illorum in regem electus sceptra regni Polonie amplectetur [1]), monetam ex quocunque genere metalli absque consensu et consilio speciali prelatorum et baronum in regno Polonie cudere non permittet, quemadmodum nos sine ipsorum consensu et consilio huiusmodi monetam cudere noluimus nec cusimus.

De libertate regalium contribucionum VIII.

Absolvimus insuper et perpetue liberamus omnes et singulos omnium nostrorum terrigenarum kmethones ab omnibus solucionibus, contribucionibus et exaccionibus, vecturis, laboribus et equitaturis, ac podwodis dictis, gravaminibus, angariis et frumentorum dacionibus, dictis *szepp,* preterquam duos grossos monete usualis Polonicalis et in regno Polonie communiter decurrentis; quosquidem duos grossos quilibet kmetho predictorum terrigenarum de quolibet laneo possesso, eciam si illum plures persone possideant, scultetis eorum et servitoribus, quos ab huiusmodi solucione [2]) duorum grossorum esse volumus liberos et exemptos, necnon et molendinatoribus, thabernatoribus et ortulanis, non habentibus nec colentibus agros, hoc est mansos seu laneos integros vel medios, dumptaxat exceptis seu demptis, singulis annis in futurum in festo Sancti Michaelis archangeli usque ad diem Sancti Nicolai ‖ solvere sit astrictus; si autem predictorum molendinatorum sive [f. 38] thabernatorum aut ortulanorum aliquis integrum laneum agrorum coluerit, tunc ad solucionem duorum grossorum, si vero medium laneum, ad solvendum unum grossum similiter monete predicte nobis sint astricti, ad quosquidem grossos monete prescripte alias Serenissimo principi domino Lodvico regi Ungarie et Polonie solvere libere se submiserunt.

---

[1]) Cod. amplecteret.

[2]) Cod. quos ad huiusmodi solucionem.

De pignoracione exaccionis prima IX.

Quod si infra prefixum tempus, nobis aliqua villa pecuniam huiusmodi solvere neglexerit, extunc huiusmodi exactor noster, quem pro tollenda eadem exaccione duxerimus deputandum, in eadem villa unum bovem racione non solucionis absque spe restitucionis habebit recipiendi omnimodam facultatem.

De pignoracione secunda et descripcionalibus non excipiendis X.

Si vero infra quatuordecim dies post eiusdem bovis recepcionem eadem villa et quevis alia dictam pecuniam non solverit, extunc exactor noster duos boves consimili modo sine spe restitucionis recipiat atque tollat; memoratus eciam exactor pecuniarum predictarum, pretextu descripcionalium nostre exaccionis, quod [1]) dicitur *napyszne*, nichil exigat, neque tollat, et nichilominus litteris suis kmethones quittet de solutis.

De suburbanis civitatum solucioni duorum grossorum subiacendis XI.

De civitatibus autem antiquis et novis tempore regiminis [f. 38⁰] nostri locatis sic statuimus, quod ille civis seu oppidanus, qui civitatem cum uxore, filiis et familia inhabitat et agrum solus vel per suum ortulanum sive agricolam colit, non tenetur [2]) ad predictam *poradlne* pensionem, sed si ante oppidum vel civitatem resideret, solvat prefatam *poradlne* pensionem, ac si in villa resideret, non obstante, quod ad ius et iurisdiccionem eiusdem oppidi seu civitatis pertineret, vel cum eis eiusdem onera sufferret, vel pertinere et sufferre prohibeamus.

De iusticiario in regno non habendo et iuribus per omnia tenendis XII.

Item spondemus, quod in nulla terra nostra tocius regni nostri Polonie iusticiarium constituere volumus vel quomodolibet surrogare. Preterea promittimus singulos articulos et clausulas in privilegiis nullo vicio falsitatis prorsus suspectis [3]), Serenissimorum principum dominorum Kazimiri et Lodvici ac omnium aliorum regni ducum, et vera successione heredum antiquorum regni Polonie, ecclesiis, terrigenis et civitatibus concessis, nostrorum predecessorum, contentas, presertim commodum et profectum nostrum regnique Polonie sepelati et ipsius incolarum concernentes, firmiter et inviolabiliter perpetuis temporibus observare et tenere.

[1]) Cod. quo.
[2]) Cod. teneat.
[3]) Cod. suspectas.

De stacionibus regalibus non per vim sed pro pecuniis comparandis XIII.

Item pollicemur, quod nullas staciones seu procuraciones vel descensus in civitatibus, villis et hereditatibus, curiis ac prediis ecclesiarum, nobilium et terrigenarum nostrorum faciemus; si vero casualiter oportunitate et necessitate | nos cogente, stacionem in bonis, civitatibus, castris aut [f. 39] curiis ecclesiarum, nobilium nos facere contingerit, extunc nil vi vel potencia recipere faciemus, nec facere (recipi) permittemus, ymmo queque necessaria nostris pecuniis propriis volumus comparare.

De indebita captivacione terrigenarum XIV.

Ceterum promittimus et spondemus, quod nullum terrigenam possessionatum pro aliquo excessu seu culpa capiemus, seu capi mandabimus, nec aliquam vindictam in ipso faciemus, nisi iudicio racionabiliter fuerit convictus, et ad manus nostras vel nostrorum capitaneorum per iudices eiusdem terre, in qua idem terrigena residet, presentatus.

Quomodo iuste captivetur terrigena possessionatus iure non convictus XV.

Illo tamen [1]) homine excepto, qui in furto vel in maleficio publico, utpote incendio, homicidio voluntario, raptu virginum vel mulierum, villarum depopulacionibus et spoliis deprehenderetur; similiter illis, qui de se nollent debitam facere caucionem vel dare iuxta quantitatem excessus vel delicti, dumptaxat exceptis.

De bonis terrigenis non recipiendis XVI.

Nulli autem bona seu possessiones recipiemus, nisi fuerit iudicialiter per iudices competentes vel barones nostros nobis condempnatus.

De graniciebus cum bonis regalibus per terrigenas postulandis XVII. | [f. 39°]

Item promittimus, quod omnibus terrigenis cum bonis et hereditatibus ipsorum ac nostris regalibus granicies postulantibus ac petentibus non denegabimus.

De contribucionibus avene Polonie et Russie terrarum pro Regia Maiestate XVIII.

Item pollicemur, quod omnes terras nostras regni Polonie, eciam terram Russie includendo, salvis tamen [2]) avene contribucionibus, de quibus nobis ad tempora vite nostre sola Russia respondebit, ad unum ius et ad unam legem

---

[1]) Cod. tantum.

[2]) Cod. ab.

communem omnibus terris reducemus, reducimusque, adunamus, unimusque tenore presencium mediante.

De confirmacione iurium terrigenis largitorum XIX.

Item attendentes, quod dicti nostri regnicole et inhabitatores regni nostri in favore nostre Maiestatis, privilegiis ipsis per nos et per predecessores nostros concessis quandoque derogaverunt, eadem ipsorum privilegia et statuta nostra et predecessorum nostrorum, regum et ducum ac heredum legitimorum et verorum regni Polonie predicti, ad statum priorem reducimus, reintegramus, restauramus, ac presentis scripti patrocinio confirmamus, ratificamus et declaramus ipsa robur obtinere et (s) perpetue firmitatis.

De penis concordancium lite pendente non excipiendis XX.

Item si terrigene, aut quivis alii incole regni Polonie pendente lite in iudiciis pro quibuscunque causis concordari voluerint, a penis nostris, ac iudicum et subiudicum, palatinorum et castellanorum, concordatos eosdem liberos facimus et solutos. || [f. 40]

De penis iudicialibus super terrigenis per Regiam Maiestatem nemini dandis XXI.

Item promittimus, quod nulli penas super nobilibus, ad quas nobis iudicialiter fuerint condempnati, exigendas donabimus, sed eas per nos aut nostros capitaneos seu officiales exigemus et exactas iuxta beneplacitum nostrum convertemus.

De distribucione avene Cuyaviensis et Dobrzynensis terrarum cassanda XXII.

Item omnes incole terrarum Cuyaviensis et Dobrzynensis de avena solita, quam nobis solvere consueverunt, ad decem annos dumptaxat nobis respondere sint astricti, quibus revolutis ab huiusmodi avena liberi sint et exempti.

De notariis terrestribus iudicio interesse tenentibus legittime XXIII.

Item notarii terrestres ad officium notariatus promoti semper soli iudiciis et non per aliquos surrogandos, nec subscribas resideant, ubi commode poterint, alias licet eis habere substitutos, quos baronibus et iudicibus terrarum, in quibus officium huiusmodi possident, substituendos presentare teneantur, et quod tales sint bone fame et a dictis baronibus et iudicibus ad huiusmodi officium approbati; alias a nobis continuo hoc ipsum officium aliis abilioribus et magis assiduis sit conferendum; nulla autem levis causa nisi ardua absenciam notariorum poterit excusare. Harum, quibus sigillum nostre Maiestatis est appensum, testimonio litterarum. Actum in Cracovia feria sexta infra octavas Epiphaniarum Domini anno eiusdem millesimo quadringentesimo tricesimo tercio, || presentibus ibidem: Reverendissimo [f. 40v]

et Reverendis in Christo patribus, Magnificis et nobilibus: Alberto sancte ecclesie Gneznensis archiepiscopo et primate, Sbigneo Cracoviensi, Iohanne Wladislaviensi, Iohanne Chelmensi episcopis, Nicolao de Michalow castellano et capitaneo Cracoviensi, Petro Szaffranyecz Sandomiriensi, Martino de Calinowa Syradiensi, Iohanne de Lychyny Brzestensi, Iarando de Grabye Wladislaviensi palatinis, Petro de Bnyn Gneznensi, Laurencio Zaramba Syradiensi, Alberto Malsky Lanciciensi, Dobeslao de Olesnycza Woynyciensi, Cristino de Kozyeglowy Sandecensi, Domaratho de Cobilany Byeczensi, Cristino Brzestensi, Iohanne de Crethkow Dobrzynensi, Warsio de Samborzecz Zawychostensi, Paulo Zlodzey Malogostiensi, Stanislao Gamrath Polanecensi, Paschkone de Goslawicze Conariensi [1]), Stanislao de Gosdna Brzezensi castellanis, Iohanne de Olesznycza regni nostri Polonie marschalko, Petro de Pyeschkowa Skala Cracoviensi, Petro Cordzbok Poznaniensi, Stanislao Byelyawsky Lanciciensi, Stanislao Skonsky (s) Wladislaviensi, Andrea de Lyubyn Dobrinensi, regni nostri Polonie thesaurario, succamerariis, Paulo de Bogumylowicze Cracoviensi, Iohanne de Szprothawa (s) Sandecensi, Abraha de Szbąszchyn Poznaniensi, Petro de Wydawa Syradiensi, Nicolao de Slup Dobrinensi iudicibus, Stanislao de Charbinowicze Sandomiriensi, Zegotha de Moykowicze Syradiensi, Allexio Dobrinensi, Nicolao de Coszczyelyecz Bydgostiensi vexilliferis, Petro de Strykow ‖ pincerna Lanciciensi, Si- [f. 41] gismundo Bobowsky Cracoviensi, Zavissio de Olesznycza Sandomiriensi subiudicibus, et aliis militibus, nobilibus in generali parlamento [2]) seu convencione constitutis. Datum per manus predicti Reverendissimi patris et domini Iohannis episcopi Wladislaviensis, regni Polonie cancellarii, et Venerabilis Wladislai de Oporow decretorum doctoris, decani de Cracovia, sedis apostolice protonotarii, eiusdem regni vicecancellarii *(d. 9 Januarii 1433)*.

Secuntur Iudeorum statuta Polonie Maioris et Lancicie terrarum, et primo prologus sequitur. [f. 41⁰]

In nomine Domini. Amen. Nos Kazimirus, Dei gracia rex Polonie, terrarum Cracovie, Sandomirie, Siradie, Lancicie, Cuyavie, Magnus dux Lithwanie, Pomeranie, Russie, Prussieque dominus et heres etc. Ad perpetuam rei memoriam. Significamus tenore presencium, quibus expedit, universis presentibus et futuris, presencium noticiam habituris, quomodo coram Maiestate nostra personaliter constituti Iudei nostri de terris Polonie, videlicet de Poznaniensi, Calisiensi, Siradiensi, Lanciciensi, Brzestensi, Wladislaviensi palatinatibus et districtibus ad ipsas spectantibus sua excepcione adduxerunt et ostenderunt, quod iura, que habuerunt a celebris memorie Serenissimo principe dno Kazimiro rege Polonie, predecessore nostro, mediata, et quibus aliorum regum

[1]) Cod. Cuyaviensi.
[2]) Cod. peralamento.

predecessorum nostrorum a diuturnis[1]) temporibus semper et usque hactenus usi fuerint, sed tunc, quando civitas nostra Poznaniensis voragine ignis nobis presentibus fuit consumpta, ipsis essent eciam in cinerem redacta, petentes humiliterque nobis supplicantes, quatinus iuxta iurium eorundem copiam, quam coram nobis exhibuerunt, eadem iura innovare, ratificare et confirmare eisdem dignaremur graciose, quorum ‖ quidem iurium ac copiarum tenor de verbo ad verbum sequitur et est talis. [f. 42]

Sequitur prologus.

In nomine Domini. Amen. Nos Kazimirus, Dei gracia rex Polonie necnon terrarum Cracovie, Sandomirie, Lancicie, Cuyavie dominus et heres Poznaniensis, volumus devenire ad noticiam universis tam presentibus quam futuris, quia ad nostre Maiestatis, nostrorumque nobilium terrigenarum presenciam venientes quidam nostri Iudei de regno nostro mansionem habentes in Polonia Maiori, offerentes privilegium Serenissimi ducis Boleslai dive memorie datum, qui prius fuit dux et dominus terrarum Polonie, ipsorumque Iudeorum iura et statuta in se continens, quodquidem privilegium cum statutis nostra Regalis Maiestas nostrorumque baronum ac nobilium terrigenarum divina providencia et matura deliberacione ponderantes seriem dicti privilegii de verbo ad verbum, ac nichil in eo reperientes, quod nostre displiceret Maiestati aut iuri in aliquo articulo derogare videretur, hoc attendentes dictum privilegium Maiestatis nostre ac nostrorum nobiliumque terrigenarum maturo cum consensu iussimus et adhesimus renovare et confirmare, acceptum gratumque statuendo.

Per quod testimonium Iudeus convinci(tur) ‖ per Cristianum articulus I. [f. 42⁰]

Primo enim statuimus, quod si per aliquem Cristianum aliquis Iudeus pro qualicunque re mobili vel immobili, sive pro causa criminali, que tangeret res aut personas Iudeorum, (impetitur), talis Cristianus non aliter, nisi cum duobus Cristianis bonis et eciam cum duobus Iudeis bonis, qui in sua humanitate omnes non fuerint suspecti, neque infames, et cum fuerint taliter accepti, tunc dicti Cristiani iurare debent super sanctam crucem, videlicet: ita nos Deus adiuvat et sancta crux etc., ut mos est Cristianorum; Iudei vero iurabunt super rodale decem preceptorum secundum consuetudinem ipsorum Iudeorum supra summam, que se extenderet in quinquaginta marcas puri argenti fusi et ultra, et quicquid inferius esset, quam predicta summa fusi argenti quinquaginta marcarum, tunc ipsi Iudei super feruncam, alias na *kolcze*, iuxta scalam in hostio pendentem debent iurare secundum morem ipsorum, hoc est tali modo seu rotha: ita nos Deus adiuvat, qui illuminat et obscurat et libri Moysi etc. Ita debet fieri iuramentum Iudeorum et non aliter pro quacunque re, sit parva sive magna, tenendo feruncam, et hoc debet mandare ministerialis vel *szkolny*, cui demandaretur.

[1]) Cod. diurnis.

De pignoribus Cristianis per Iudeum denegandis ar. II.

Item si aliquis Cristianorum Iudeum impediret dicens, quod sibi sua pignora invadiavit, et Iudeus || hoc negaverit, tunc ipse Cristianus [f. 43] si simplici verbo Iudeo fidem noluerit adhibere, Iudeus iurando sibi Cristiano erit ab eo liber.

De summa super pignore abneganda III.

Ceterum si Cristianus pignus seu vadium impignoraverit in minori summa pecuniarum, et Iudeus asserit fore summam maiorem, extunc Iudeus prestito sibi iuramento secundum morem ipsorum, talis Cristianus sibi Iudeo debet et tenetur principalem suam pecuniam pariter et cum usura absque omni dilacione dare.

Que pignora Iudeus non accipiet IV.

Insuper Iudeus potest recipere omnia pignora, que sibi oblata fuerint, quibuscunque nominibus vocitentur, exceptis sanguine madefactis et vestibus sacris, que pro cultu divino sunt Deo dicate, que nullatenus acceptabit, dempto, quod alicui presbitero daret ad servandum, quia solus servare non potest.

De rebus furtive vel per violenciam alicui ablatis et Iudeo impignoratis V.

Item si aliquis Cristianus impediret Iudeum propter pignus, quod Iudeus habet, quod eidem Cristiano illud furtive seu per violenciam fuerit ablatum, Iudeus ille iurando super illud pignus, quod eodem tempore, quando michi hoc vadium seu pignus est invadiatum, nescivi, quod furtive ablatum vel per violenciam raptum fuisset, sed credidi fore vadium iustum || [f. 43⁰] et liberum, Iudeus eciam iurabit iuramento suo, in quantis sibi sit huius-modi vadium invadiatum, et sic expurgacione facta Cristianus sibi Iudeo principalem pecuniam, in qua tale vadium seu pignus sit obligatum, et usuram a tempore obligacionis excrescentem realiter et cum effectu persolvere tenebitur et debebit.

De expurgacione Iudeorum pro pignoribus per voraginem ignis vel per raptum vi ablatis VI.

Item, quod absit, si casu infortuitu incendium ignis eveniret, aut furtive res et bona Iudei unacum aliquibus pignoribus depredarentur, tunc prefatus Iudeus testimonio aliquorum Iudeorum sibi viciniorum protestare debet, quod res seu bona una cum pignoribus sibi invadiatis furtive sunt sibi ablata et recepta, et nihilominus eidem Cristiano volenti habere talia pignora invadiata, Iudeus prestito iuramento secundum morem ipsorum erit liber et solutus ab ipso Cristiano; et si Iudeus talis iurare non presump-

serit, extunc iure sibi Cristiano tantum, quantum prius super vadium perditum dedit, addere tenebitur, et per hoc ab ipso Cristiano liber erit.

De contencione Iudeorum inter se ipsos VII.

Item si Iudei inter se de facto discordiam contencionis commiserint, aut aliquam guerram, vel Iudeus cum Cristiano et mutua se contencione percusserint et vulneraverint, tunc neque iudex civitatis, neque consules, neque eciam aliquis hominum, tantummodo palatinus ipsorum Iudeorum, aut ille, qui loco eius presidet, eosdem iudicet, et illi taliter iudicabunt in iudicio locando scabellum cum Iudeis.

De appellacione causarum Iudeorum VIII. || [f. 44]

Si vero prefatus Iudeus sic contendens cum quocunque hominum prefatorum postulaverit reponi talem causam ad nostram Maiestatem, tunc palatinus vel eciam et iudex ab eodem constitutus, quicunque pro tempore fuerit, huiusmodi causam ipsius ad nos deferre debebit, et eciam quecunque causa verteretur inter Iudeos et palatinum, aut eius substitutum, talis causa, dummodo postulaverit, debet deferri ad adventum nostre Maiestatis.

De contribucionibus Iudeorum IX.

Item nullus palatinus aut capitaneus debet aliquos redditus, alias *poplathky*, seu contribuciones, alias *dany*, apud Iudeos excipere, nisi quo eos ipsi Iudei de sua voluntate condonaverint, et hoc ideo, quia nos ipsos pro nostro thesauro reservamus.

De caucione inter Iudeos discordiali X.

Et eciam statuimus, quod quicunque causatur propter aliquam discordiam aut contenciones inter Iudeos, conveniatur; hoc tamen nullus nisi illorum antiquiores iudicare debent, dempto, quod veritatem in ipsis componere nequiverint, extunc hoc ad dominum palatinum deferre debent.

De pena rebellionis Iudeorum XI.

Item si aliquis Iudeorum suis superioribus non esset obediens, extunc talis domino palatino luat penam trium marcarum, et superioribus eciam suis similiter penam trium marcarum.

De vulneracione et capilacione Iudei per Cristianum XII. || [f. 44^{0}]

Insuper si Cristianus cum Iudeo contenderit insimul quovismodo et si idem Cristianus Iudeum vulneraverit vulnere cruentato aut livido, aut sibi maxillam inflixerit, vel crines de capite extraxerit, sive eruerit, tunc nos damus sibi Iudeo talem iurisdictionem nostram, quod prefatus Iudeus taliter

vulneratus, prefato iuramento secundum consuetudinem ipsorum, super feruncam, alias *na kolcze*, ipsorum Iudeorum scole hostii iurare debet, tunc talis Cristianus, si per Iudeum superiuratus fuerit, debebit et tenebitur eidem pro maxilla a quolibet digito quinque marcas et a vulnere livido decem marcas, a vulnere vero cruentato medietatem suorum bonorum tam mobilium quam et immobilium Iudeo predicto, residuam vero medietatem ipsorum bonorum pro nobis et successoribus nostris et pro palatinis huiusmodi districtus reservamus, et alias iuxta nostram voluntatem iudicabimus premissa, sed pro crinibus de capite Iudei extractis Cristianus prefatus sibi Iudeo solvere tenebitur secundum decretum dominorum, in eodem iudicio residencium, iuxta posicionem iuris.

De pena capitali Iudei occisi XIII.

Ceterum, quod absit, si aliquis Cristianus aliquem ex Iudeis occiderit, extunc proximior Iudeus Iudei occisi, si Cristianum super rodale decem preceptorum superiuraverit secundum tenorem Iudeorum, tunc volumus et statuimus, quod talis Iudeus ipsum Cristianum superiuratum mortificare debet, taxando pro capite caput; et hoc aliter non sit faciendum. || [f. 45]

De occisore Iudaico aufugiente XIV.

Si vero talis Cristianus, qui occiderit Iudeum, aliquo modo aufugerit, ita, quod non possit capi, nec in manibus haberi, extunc ipsius bona eiusdem Cristiani tam mobilia, quam et immobilia, quecunque habuerit, primo medietas dictorum bonorum et hereditatum debet devolvi super proximiores consanguineos Iudei interempti, reliqua vero medietas pro cancellaria nostra regia debet pertineri.

De salvo conductu Iudaici occisoris XV.

Item si talis profugus Iudei interempti salvum conductum habere voluerit, dari sibi non debet, nisi cum consensu dictorum consanguineorum ipsius Iudei interempti.

De liberalitate Iudeorum aput Cristianos XVI.

Item volumus et statuimus, quod si aliquis ex Iudeis venerit in domum alicuius Cristiani, nullus hominum Cristianorum sibi aliquod impedimentum gravamenque vel molestiam inferre debet.

De securitate mercanciali Iudeorum XVII.

Item quilibet Iudeus, potest libere et secure ire aut transire, equitare sine omni impedimento vel aresto a civitate ad civitatem, ab una provincia ad aliam in regno nostro secundum morem, secure, libertatis sine impedi-

mento et aresto in omnibus civitatibus nostris et ipsorum subditorum vel provinciis, et quilibet Iudeus in regno nostro potest libere et secure sine omni impedimento secum || ducere omnia bona sua et res seu mer- [f. 45°] cancias, quascunque voluerit et habere potuerit, ipsasque vendere et alienare, commutare, ac ad usus suos beneplacitos convertere, in locoque civitatis vel oppidi morari et stare libere et secure, sine omni impedimento et aresto, quamdiu sibi fuerit oportunum in omnibus civitatibus, oppidis, villis et aliis locis regni nostri; in regno nostro quilibet eos paciatur societate et salvo conductu in solitis locis theloneo soluto, prout alii Cristiani solvunt, et non aliter persolvendum.

De theloneis a corporibus mortuorum Iudeorum ducendis non excipiendis XVIII.

Si vero contingat ipsis Iudeis secundum consuetudinem ipsorum ducere mortuum Iudeum vel Iudeam de una civitate ad aliam civitatem vel provinciam, tunc theloneator huius loci nulla thelonea a tali Iudeo mortuo exigere audeat; et si aliquis ex theloneatoribus in contrarium nostrorum presencium statutorum et mandatorum a tali Iudeo mortuo theloneum receperit, extunc statuimus et volumus, quod talis theloneator iudicari debet, sicut fur et predo atque raptor, eiusque bona, quecunque sint, ad nos devolvi debent.

De libertate Iudeorum balneandi in balneis Cristianorum XIX. || [f. 46]

Item volumus et statuimus, quod quilibet Iudeorum potest libere et secure ad balneum civitatis generale cum Cristianis intrare, et nichil superflui solvere debent, nisi prout alii incole civitatis.

De carnificiis Iudeorum XX.

Eciam ubicunque Iudei mansionem habuerint in aliqua civitate vel oppido regni nostri, possunt eis mactare pecora, pecudes pro carnibus ad suam utilitatem; et si alique carnes eis secundum morem ad voluntatem et placitum non fuerint, tunc eas vendere possunt, quo melius poterint vel eis videbitur.

De lapidis amocione XXI.

Item si aliquis Cristianus in ipsorum Iudeorum cimiterio, ubi sit eorum sepultura, lapides violenter eiecerit, seu ammoverit ad alia loca, aut quomodocunque destruxerit, ille quicunque taliter fecerit, res et bona ipsius super cameram nostram regiam devolvi debebunt, quod volumus fieri et tenere firme secundum iurisdiccionem ipsis[1]) Iudeis per nos datam.

---

[1]) Cod. temporis.

Si quis proiecerit super ipsorum scolam XXII.

Item si aliquis Cristianus temerarie et presumptuose super scolas ipsorum iactaverit, tunc idem Cristianus palatino nostro, ipsorum tutori, duo talenta piperis pro tali pena solvere tenebitur et debebit. || [f. 46⁰]

De citacione Iudeorum XXIII.

Item si aliquis Iudeus per iudicem ipsorum citatus fuerit, et si tunc primo et secundo non paruerit, pro quacunque causa citatus fuerit, pro qualibet vice suo iudici talentum piperis unum solvere tenebitur et debebit, si vero tercia vice citatus non paruerit, pro quacunque re citaretur, illam eo facto perdit et ammittit.

De sentencia iudicii Iudeorum XXIV.

Item iudex ipsorum Iudeorum non debet aliquam sentenciam promulgare nec proferre aut sentenciare, nisi prius habito super hoc speciali ipsorum consensu Iudeorum.

Per quem Iudeus citari tenetur XXV.

Item iudex ipsorum Iudeorum non debet aliquem Iudeum iudicare in iure suo, nisi talis Iudeus citatus cum citacione per *Scolny* et per ministerialem fuerit, tunc primo iudex predictum Iudeum debet iudicare secundum hoc, pro quo citatur.

De protestacione vulnerum Cristianorum XXVI.

Item si aliquem Cristianum contingerit publicare vulnera, quecunque sint, per Iudeum sibi data, tunc debet ea monstrare *Scolnemu* ipsorum Iudeorum et eciam ministeriali, et ipse iudex non debet iudicare nec iudicium locare in causa tali alibi, nisi circa *Scolny* ipsorum, aut eciam ubi dicti Iudei cum iudice || ipsorum ex utraque parte consencient et locum [f. 47] aptum cum ipsis elegerint, seu deputaverint, et ibidem si adducet Cristianus duobus Iudeis et duobus Cristianis, quod sibi idem Iudeus eadem vulnera dedit et intulit, extunc idem Iudeus sibi solvere debet eadem, iuxta consuetudinem terrestrem.

De vadiis furatis Iudeis invadiatis XXVII.

Ceterum si alicui Cristiano quodcunque vadium fuerit furtive ablatum et invadiatum inter ipsos Iudeos, debet interrogare seniorem scole ipsorum, et senior scole super anathemate ipsorum ipsos requirat de tali vadio, et idem servitor scole debet hoc facere cum scitu seniorum Iudeorum; et si aliquis Iudeorum tale vadium furtive ablatum negaverit ante seniorem scole

et Iudeum seniorem et post ea aput quempiam arestatum fuerit, tunc ipse talis Iudeus per hoc perdat suas pecunias totas, super huiusmodi vadium datas, et suo domino palatino tenetur solvere tres marcas pro pena.

Quid reponat querens vadia furta. XXVIII.

Item statuimus et volumus hoc habere, quod nullus ex Cristianis debet querere aliqua vadia violenter, quecunque sint, in habitaculis seu in domibus ipsorum Iudeorum, nisi prius posita || una marca auri puri in limite [f. 47°] hostii ipsius Iudei, quam levare debet ipse Iudeus, tunc primo inquirat de ipso vadio idem Cristianus.

Si Cristianus querat non reponendo auri marcam XXIX.

Et si aliquis ex Cristianis non attendens et non curans statuta nostra violenter in domum Iudei intraverit, querendo res suas quascunque, non ponendo aurum pretactum, talis Cristianus debet iudicari, ut predo vel raptor.

Iudeus non debet citari in ius spirituale XXX.

Item statuimus et volumus, quod nullus Cristianus citare debet aliquem Iudeum in iudicium spirituale, quocunque modo fuerit, quod pro quacunque re quacunque citacione spirituali Iudeus citatus fuerit, non debet nec tenetur respondere coram iudice in iudicio spirituali, sed citetur talis Iudeus in presenciam sui palatini, qui pro tempore fuerit, et ulterius prefatus palatinus cum capitaneo nostro protunc existenti tenebitur defendere et tueri et intercedere ipsum Iudeum a tali citacione iuris spiritualis.

Quomodo Iudeus vadia aliena vendere licite potest XXXI. || [f. 48]

Insuper statuimus, quod quilibet Iudeus, qui haberet aliquod vadium, quodcunque sit et cuiuscunque valoris esset, et steterit ultra debitum terminum invadiacionis seu summe, ita, quod iam Iudeus ultra servare nollet, quod iam non staret pro isto, tunc prefatus Iudeus debet tale vadium ostendere et ponere coram palatino ipsorum, aut ipsius vicesgerente, et post ea debet prefatus Iudeus avisare ipsum Cristianum per ministerialem pro prefati vadii exempcione, tunc ministerialis sibi Iudeo debet committere pretatum vadium ad suos usus beneplacitos, ubicunque voluerit convertere; eciam prefatus Iudeus, si pratactum vadium taliter non monstraverit, ut premissum est, et vendiderit, tunc tenebitur ipse Iudeus palatino penam trium marcarum.

De obligacionibus Iudeorum XXXII [1]).

Item de speciali consensu Maiestatis nostre statuimus et volumus habere, quod quilibet Iudeorum nostrorum potest accomodare et inscribere

---

[1]) Na marginesie pisarz cynobrem zanotował: »Hoc est destructum et infra«.

pecunias seu bona sua nobilibus nostris terrigenis, cuiuscunque status et condicionis fuerint, super bona obligatoria, litteris sigillis ipsorum terrigenarum et nostris sigillatis || et subappensis obligata, et super ipsorum [f. 48⁰] bona hereditaria, que tenent et possident in terris regni nostri Polonie. Similiter possunt prefati Iudei nostri, de nostro indultu, omnibus terrigenis nostris, cuiuscunque status fuerint, suas pecunias dare et ipsas eisdem libris terrestribus, castrensibus, civilibus, pretorialibus et scabinorum confirmare secundum modum et consuetudinem, eciam possunt super vadia accomodare suas pecunias, cuiuscunque valoris fuerint, et ipse Iudeus non plus debebit recipere de usura a talibus vadiis, nisi per unum grossum septimanatim a qualibet marca, quamdiu talia vadia aput ipsos Iudeos steterint [1]).

Si Cristianus Iudeis accomodata solvere contempserit XXXIII [2]).

Et si contingerit, quod aliquis ex Iudeis nostris monuerit aliquem Cristianum ex suis quibuscunque debitoribus, qui debitores sibi fuerint obligati, sive obligacionibus litterarum cum sigillis suis, sive institucionibus librorum pretactorum, et si prefati debitores temerarie non curaverint ipsis Iudeis pro vadiis facere plenam solucionem, || prout sunt obligati in [f. 49] omnibus clausulis ipsorum, extunc vobis palatinis, capitaneis, burgrabiis nostris, ipsorumque vicesgerentibus et aliis officialibus protunc existentibus precipimus habere volentes, quatinus ipsis nostris Iudeis finale complementum iusticie cum prefatis terrigenis nostris, ipsorum debitoribus, ministretis et vestris subditis ministrare faceretis, ita pro pecunia sicut pro usura, et aliter non facturi; et ad introligacionem bonorum hereditariorum nostrorum in terris nostris si procederint et ministeriales affectaverint super pignora nostro regio mandato, vos supradicti et quilibet vestrum debeatis et tenemini ipsis nostris Iudeis prebere auxilia et subsidia, secundum iuris formam, eosdem Iudeos ab omnibus iniuriis ipsorum tuentes et defendentes ipsosque Iudeos in ipsa bona taliter, ut prefertur, nostrorum terrigenarum introligantes.

Quomodo terrigene bona Iudeis evincere debent XXXIV.

Si vero aliqui fuerint introligati per vos et subditos vestros in aliqua bona hereditaria nostrorum terrigenarum, statuimus et decrevimus, quod in cuius terrigene bona, aliqui ex Iudeis introligati fuerint, talis terrigena noster || sibi Iudeo debet ponere fideiussores bene possessionatos, [f. 49⁰] quos ipse Iudeus acceptaverit, illius districtus, in quo bona ipsius fuerint situata, quod talis noster Iudeus eadem bona hereditaria possit pacifice tenere et quiete possidere, absque omni cuiusvis impedimento, tali sub condicione,

---

[1]) Przy ostatniem zdaniu pisarz na marginesie cynobrem zanotował: »De usura Iudeorum ab una marca«.

[2]) Na marginesie pisarz cynobrem skreślił: »Hoc est destructum infra per totum«.

prout eciam dicta bona hereditaria iurisdiccionem habeant, nichil iuris aut dominii ibidem diminuendo.

Quomodo bona nobilium Iudeis deveniunt in perpetuitatem XXXV.

Et si contingerit, quod aliquis ex nostris terrigenis, cuius bona hereditaria aliquis ex Iudeis tenebit per introligacionem realiter factam, et idem terrigena non curaverit eadem bona exemere infra decursum annorum terrestris prescripcionis, statuimus, quod idem Iudeus eadem bona hereditaria potest libere vendere et in suos usus, prout sibi melius videbitur, convertere et expedire.

Quid tenetur Iudeus de hereditate ad expedicionem generalem XXXVI.

Et eciam statuimus, quod quicunque Iudeus bona hereditaria tenuerit per aliquam introligacionem, || ad expedicionem generalem dare [f. 50] tenetur, et hoc ideo, quia ipsi Iudei pro nostro thesauro in terris nostris sunt conservati.

Patre decedente debitore pueri tenentur Iudeo ad obligacionem XXXVII.

Insuper statuimus, quod si aliquis terrigena noster, cui aliquis Iudeus aliquam summam pecunie super aliquam obligacionem aut librorum inscripcionem concesserit et de hoc mundo decesserit, si autem pueri ipsius supervixerint, non habentes annos discrecionis, ipsi pueri Iudeum prefatum annis puerilibus pro ipso debito evadere non debebunt, sed ipsi palatini et capitanei nostri et ipsorum officiales sibi Iudeo subvenire debent secundum ipsius obligaciones, et hoc ideo, quia ipsi Iudei debent fieri suis pecuniis parati pro necessitatibus nostris, sicut subditi nostri.

De subieccione pueri mortui ad Iudeos in eorum suspicionem XXXVIII.

Item si contingerit aliquem ex Cristianis importare aliquem infantulum seu iuvenem mortuum ad quempiam ex Iudeis sine scitu ipsorum in eorum suspicionem, talis Cristianus, quicunque sit, non aliter sicut alius fur sit plectendus.

De inculpacione Iudei de opere malo || XXXIX. [f. 50v]

Item statuimus, ne decetero aliquis Iudeus sit inculpandus ab aliquo Cristiano pro re sic docente, quod ipsi Iudei de necessitate uterentur sanguine Cristianorum annuatim, aut eciam sacramentis ecclesie Cristianorum, ex

quo statuta pape Innocencii [1]) nos docent et instituciones, quod in talibus rebus non sunt culpabiles, quia hoc est contra legem ipsorum; et si ultra aliquis Cristianus sua temeritate aliquem Iudeum pro talibus rebus inculpaverit, tunc eis tale ius damus et concedimus, quod talis Cristianus, si voluerit adducere et probare tribus Iudeis bonis, in regno nostro possessionatis, qui in sua humanitate essent infames, et in fide essent immobiles, et quatuor Cristianis, qui eciam essent possessionati bene in regno nostro et in sua humanitate infames in fideque immobiles, et si huiusmodi testimonium Cristianus probaverit contra Iudeum, tunc Iudeus ipse erit reus mortis, et eadem plectendus, et si huiusmodi testimonium Cristianus contra ipsum Iudeum sic diffamantem non produxerit, neque probare potuerit, tunc solus eadem morte sit condempnatus, et hoc ideo, quia Iudeus dampnari debuit; et si pro talibus rebus nobiles nostri terrigene vel cives regni nostri ipsis Iudeis nostris violenciam fecerint, iure ipsos non vincendo, tunc bona ipsorum pro camera nostra regia devolvi debent, et colla ipsorum pro gracia nostra speciali. || [f. 51]

Coram quo iudice Iudeus respondere tenetur. XL.

Et si quis ex terrigenis regni nostri quempiam Iudeum citaverit, hoc eciam statuimus, quod prefatus Iudeus non tenetur coram aliquo Iudeo respondere, nisi coram palatino, qui pro tempore fuerit, et suo speciali.

De vadio violenter Iudeo recepto XLI.

Eciam si contingerit, quod aliqui ex Cristianis volentes exemere vadia ipsorum alicui ex Iudeis invadiata, in ipsorum Iudeorum die festo Sabbati, aut in aliquo ipsorum alio festo, in quibus festis ipsi Iudei non sunt ausi pecunias tangere pro vadiis exemendis et pecuniam eandem tollere, et Cristianus non curans tale festum ipsorum, quodcunque sit, volens suum vadium rehabere, temerarie et per violenciam rupto ipsorum Iudeorum habitaculo, et abstulerit predictum vadium, talis Cristianus non aliter iudicari debet, nisi sicut fur et predo.

Super quid et quo tempore Iudeus suas pecunias concedere debet XLII.

Item possunt accomodare Iudei pecunias suas super equos et alia pecora, sed tantum super evidens testimonium, sed noctis tempore non accomodent.

Quomodo pro falsificacione monete, pro furto et pro quovis maleficio Iudeus debet || iudicari XLIII. [f. 51⁰]

Item statuimus et decrevimus, quod si aliquis Iudeus per aliquem Cristianum, vel per quempiam, pro qualibet falsi moneta, vel furto aut pro

[1]) Cod. statuta proprie innocencie.

quocunque maleficio parvo vel magno inculpatus fuerit, ita, quod tangeret ipsius collum aut ipsius bona, talis Iudeus non debet captivari per aliquem dignitarium nostrum in regno nostro, nec iudicari, nisi per palatinum ipsorum Iudeorum vel ab ipso vices gerentem, per eundemque palatinum debet captiveri et super caucionem fideiussoriam dari, et pro omnibus articulis, pro quibus inculpatus fuerit. propinquior est Iudeus ad expurgandum se de tali infamia, assumptis secum aliquibus Iudeis pro testimonio contra illum, qui ipsum inculpaverit, et pro omnibus itaque penis, quas ipse Cristianus luerit Iudeo et palatino, solvere debebit, sicut terrigene circa iura nobilia nostrorum terrigenarum.

De illis, qui Iudeum defendere noluerint de violencia tempore nocturno XLIIII.

Insuper si contingerit, quod aliquis ex Iudeis clamaret super violenciam publice sibi a quolibet hominum illatam tempore nocturno et clamaret super vicinos suos Cristianos secum in villa vel || civitate commorantes, [f. 52] et tales vicini audientes ipsum Iudeum clamare a tali violencia defendere et coadiuvare noluerint, statuimus et decernimus, quod omnia bona illorum Cristianorum vicinorum, quecunque sint, devolvi debent super cameram nostram regiam, colla vero ipsorum reservantes pro gracia nostra.

De libertate mercanciarum Iudeorum XLV.

Insuper statuimus, quod omnes Iudei nostri manentes in regno nostro possunt libere et secure et sine quovis impedimento et aresto omnes mercancias suas et alias res venales, quomodocunque vocentur, emere, comparare et mercari cum eisdemque iuxta modum Cristianorum in regno nostro existencium, et si aliquis Cristianorum talia premissa ipsis Iudeis facere denegaverit, aut ipsos in talibus negociis quomodocunque perturbaverit, hoc faceret contra omnia iura et statuta nostra regalia, et magnam exinde nostram indignacionem incurret.

De vendicione communi mercanciarum XLVI.

Item statuimus, quod omnis mercator, quicunque sit, res suas in annuali sive in septimano foro vendens, sicut Cristiano sic et Iudeo vendere debet, quod si aliter fecerint, et quod ipsi Iudei super hoc conquesti fuerint, extunc bona ipsorum venalia pro nobis et palatinis nostris recipi debent. Et ut omnia || premissa robur et (s) perpetue firmitatis obtineant, ad [f. 52⁰] presens privilegium sigillum nostrum est subappensum.

Conclusio horum statutorum.

Et itaque nos Kazimirus, Dei gracia rex prefatus, iuribus Iudeorum prescriptorum auditis et cum ceteris regni nostri consiliariis cum debita

maturitate revisis, et examinatis ac ponderatis singulis articulis, clausulis et condicionibus in eis expressis, volentesque, ut ipsi Iudei, quos nobis et regno nostro pro speciali conservando thesauro, tempore nostri felicis regiminis se agnoscant esse a nobis consolatos, pro eisdem Iudeis in terris Maioris Polonie, videlicet: in Poznaniensi, Calisiensi, Syradiensi, Lanciciensi, Brzesthensi, Wladislaviensi palatinatibus et omnibus districtibus, civitatibus, et oppidis ad ipsa spectantibus et in eisdem habitantibus et degentibus, nunc presentibus et aliis undique et alias Maioris Polonie terras advenientibus, huiusmodi iura superius descripta, in omnibus eorum presentibus condicionibus, clausulis et articulis innovamus, ratificamus et confirmamus, presentibus decernentes robur habere perpetue firmitatis, harum, quibus sigillum nostrum presentibus est appensum, testimonio || litterarum. [f. 53] Datum Cracovie feria secunda ante festum Assumpcionis Marie, anno Domini millesimo quadringentesimo quadragesimo [1]), presentibus ibidem Magnificis, generosis et strenuis Luca de Gorka Poznaniensi, Stanislao de Ostrorog, Calisiensi palatinis, Hyncza de Rogow castellano Sandomiriensi vicethesaurario, Petro de Szczekoczyny vicecancellario regni Polonie, Andrea de Thanczyn, Andrea Kraska de Lubnycza pincerna Calisiensi et capitaneo Romensi (s), Creslao Woschyk do Woycza cubiculario Regie Maiestatis supremo et aliis presentibus fide dignis circa premissa. Datum per manus Magnificorum Iohannis de Conyeczpolye cancellarii et Petri de Szczekoczyno vicecancellarii regni Polonie, sincere nobis dilectorum.

Hoc est iudicium et illud iuramentum, cum quo aut per quod Iudeus debet evadere Cristianum, quod scriptum est in iure imperatorum: Ipse debet verti contra solem seorsum et stare nudipes supra unam sedem, indutus clamide et debet || habere pileum iudaicum super [f. 53°] caput. Quod si lapsus ter, qualibet vice fertonem amittit, et si quarto manet in causa reus, tunc debet sibi dicere ille, qui iuramentum predicat: ego te moneo M. Iudee per has tres litteras et per hanc legem, quam dominus dedit Moysi in tabula, et per decem precepta, que dominus dedit in tabula lapidea Moysi in monte Synay, et quod liber iste, aut hoc rodale verum sit ac iustum, super quem tu Iudee iurare debes huic Cristiano I. pro tali causa, sive culpa, pro qua te huc in iudicium deduxit, et tunc sic iurare debet:

Si tu in hac causa reus non sis, pro qua te hic idem Cristianus vir I. inculpat, quod te sic Deus adiuvet, idem Deus, qui fecit celum et terram creavitque aerem et rorem, montes cum vallibus, frondes, flores et gra-

1) Datę tę oczywiście mylną Bandtkie prostuje przyjmując rok 1447, w którym w Poznaniu nastąpił, jak donosi Długosz, znaczny bardzo pożar.

mina, et si tu reus es, quod terra te absorbeat, que Datan et Abyron absorbuit, et si tu reus es, quod te venenum et gutta, lepraque invadat, quo precibus Elizey Naaman Sirum dimisit et Hesy invasit, et si tu reus es, quod te ignis comburet celestis et caducus invadat morbus ‖ [f. 54] et sanguinis fluxus, et si reus es, quod tu pereas in tua anima et in tuo corpore et in tuis rebus, et si reus es, quod nunquam in sinum Abrahe pervenires, et ut tibi accidat, sicut uxori Loth, que transmutata fuit in effigiem salis, dum Sodoma et Gomora periit, et si reus es, quod ad resurreccionem nunquam pervenires, ubi Cristiani, Iudei et gentiles ante creatorem omnium rerum resurgant, et si reus es, quod te lex deleat, quam dominus dedit Moysi in monte Synay, quam dominus Deus solus scripsit suo digito super tabulam lapideam, et confundat te omnis scriptura, que scripta est in quinque libris Moysi, et si tuum iuramentum non est iustum et verum, quod te deleat Adonay et sua deitas ac potencia. Amen.

[LIBER VIII.]

Iohannes Albertus, Dei gracia rex Polonie, supremus dux [1] [f. 55] Lithwanie, Russie, Prussieque etc. dominus et heres Magnifico Petro de Curozwyanky, regni nostri thesaurario et capitaneo Cracoviensi, sincere nobis dilecto graciam nostram regiam. Magnifice fidelis noster dilecte. Non est incognitum Sinceritati Tue, quomodo de unanimi voto, consilio et deliberacione omnium prelatorum, baronum, procerum et communitatum [2]) regni nostri in presenti convencione congregatorum pro bono statu et pace regni eiusdem atque subditorum nostrorum debito regimine, ordine et iusticia constituciones, statuta et decreta sub articulis infrascriptis confecimus, disposuimus, laudavimus in hunc, qui sequitur modum.

De temerario ad iudicium ingressu I.

Inprimis ad abolendam temeritatem et vias insolencie, qua terrigene regni nostri tam maioris quam Minoris [3]) Polonie iudicia terrestria violare, eademque contencionibus et rixis plerumque perturbare consueverunt, statuimus, quod ullus ad domum ‖ iudiciorum cum armis quibuscun- [f. 55*] que excogitatis decetero intrare audeat, sub pena XIV marcarum per iudicem repetenda, atque sub amissione armorum, que capitanei locorum vel burgrabii terrestres, alias hii, qui iudicio president, pro se capiant; si vero iussu temerario aliquis in iudicio gladium vel cultrum vel lanceam vibraverit, ipse in sexaginta marcis pecuniarum iudicio luat irremissibiliter exigendis, et si vulneraverit aliquem, collo privetur.

---

[1]) Porów. Bandtkie, Ius Polon. str. 323 sq.
[2]) Cod. comitatuum.
[3]) Cod. Maiores quam minores.

De articulis per capitaneum iudicandis II.

Item inherentes statutis antiquitus sancitis, inhibemus, ut nullus capitaneorum nostrorum audeat iudicare aliter, quam statuta priora ostendunt, pro quatuor articulis tantum, in ipsis statutis expressis; alias si per ipsum vel per quempiam illorum secus factum fuerit, illud totum cassum, irritum et inane esse volumus, quidquid per ipsos taliter fuerit sentenciatum; in terris vero Maioris Polonie, videlicet palatinatibus Poznaniensi et Calisiensi, servetur consuetudo antiqua, ita, quod burgrabii non iudicent nec inscripciones aliquas perpetuas accipiant. || [f. 56]

De reposicione terrestrium actorum tempore belli III.

Item in districtibus omnium terrarum secundum statuta antiquiora acta terrestria pro temporibus consuetis reponantur, ubi presideant camerarii cum notario propter inscripciones faciendas indigentibus, eciam et post missionem primarum restium, quoniam pro illo tempore plurimi necessitantur inscripcionibus, tam pro pecuniarum mutuacione [1]), tam eciam pro dotum assignacione.

De iudiciis obligacionum et kmethonum fugitivorum IV.

Item in prima actorum huiusmodi posicione post festum Nativitatis Cristi celebretur (iudicium) pro obligacionibus et kmethonibus fugitivis, tanquam in termino peremptorio, non obstante eo, quod termini terrestres quoquomodo fuerint reclamati et prorogati, exceptis terris Maioris Polonie, que in eo habent consuetudinem bonam, cui hoc non derogat statutum.

De citacione super convencionem generalem V.

Item postquam aliqua citacio fuerit recepta, que ex parte actoris deberet fore || ad convencionem generalem, volumus, ut in ea ter- [f. 56⁰] minus assignetur super diem sextam post ingressum nostrum in locum convencionis, sub pena trium marcarum; et hoc propterea, ut elapsa una septimana post ingressum nostrum in locum convencionis condempnaciones et iudicia exerceantur, ne impensis et expensis magnis homines graventur.

De violenciis domesticis VI.

Item ad restringendam malorum hominum temeritatem decrevimus, ut si quis intrans domum alicuius manu violenta, hospitem, uxorem vel filium aut familiarem ipsius interfecerit, aut eciam enormiter vulneraverit, talis si citatus fuerit ad iudicium castrense, non aliter convinci debeat, nisi testibus decem octo nominatis, ex hiis autem sex electis nobilibus bone fame et possessionatis illius districtus aut palatinatus, ubi tale crimen patratum fuerit, cum quibus testibus actor, prestito iuramento, accionem suam

---

[1]) Cod. mutacione.

obtinebit, et taliter victus vita privabitur, complices vero sui iuxta antiquam consuetudinem et constitucionem puniantur.

De solucione et pena capitis occisi IX[1].

Item statuimus, quod homicide casuales pro ca||pite nobilium solvant centum viginti marcas, et per unum annum et sex septimanas convicti iure in turrim deputentur, nec turris correccionem ullo modo evadant, eciam si cum amicis occisi concordiam quoquomodo inierint; si vero talis homicida timens correccionem de regno aufugerit, sive sit possessionatus sive non, infamis perpetue ipso facto pronuncietur, publicandus per proclamacionem ministerialis. [f. 57]

De raptu feminei sexus X.

Item de raptoribus virginum et feminarum ita volumus esse statuendum, ut talis raptor, si fuerit iure convictus, secundum antiquiora statuta perpetuis temporibus honore privetur, et femina se rapi consenciens bonis omnibus hereditariis et quibuscunque aliis ipsam concernentibus rebus, videlicet dote, perpetuo privetur.

De limitibus cum bonis regalibus faciendis XI.

Item de oppressionibus multorum subditorum nostrorum, occasione [2] limitum inter bona nostra regalia et terrestria subortis et suboriendis, volentes providere, promittimus granicies petentibus secundum statuta antiqua ad discernendum equitatem commissarios || illius terre et districtus, in quibus bona limitanda consistunt, videlicet duos dignitarios et duos officiales cum suo succamerario, deputare, capitaneoque seu tenutario bonorum nostrorum mandare, ut pariter cum commissariis eisdem [3] ad limitandum bona eadem exirent et providerent eosdem commissarios expensis, in hiis presertim bonis, que habemus libera et sine obligacione, qui quidem commissarii, postquam exiverint, debent ex utraque parte senes advocare, a quibus recepto iuramento iuxta eorum recognicionem et testimonium ad limitacionem procedant, si vero senes ipsi discordes fuerint, extunc commissarii iuxta suas consciencias concordantes discordiam senum secundum suum videre, [f. 57⁰]

---

[1] W Cod. B. III kopista przez omyłkę opuścił drugą połowę art. VI, od słów: »Si quis vero aliquam personam« oraz art. VII tej redakcyi, która przechowała się w kod. P. II i za którą poszedł w tem miejscu całkiem słusznie Bandtkie. Widocznie jednak w texcie, z którego kopista kodeksu B. III czerpał statuta z r. 1493, art. VI (według brzmienia kod. P. II) rozpadał się na 2 odrębne artykuły. Inaczej bowiem, mimo opuszczenia, w kod. B. III po art. VI szedłby art. VIII a nie IX-ty.

[2] Cod. accione.

[3] Cod. eiusdem.

limitacionem ipsam prosequantur et terminabunt; ubi autem et dicti commissarii discordarent, volumus, quod illi ipsorum, qui plures in voto fuerint concordes, habeant plenam granicies determinandi facultatem, non obstante eciam capitanei aut tenutarii nostri contradiccione.

De restitucione kmethonum fugitivorum XII.

Item de kmethionibus eciam fugitivis ita diffinimus, quod si kmetho alicuius persone status spiritualis vel secularis ad aliquam personam aufugierit, sive eciam in bona || nostra regalia, debemus et tenebimur [f. 58] statim per eum, cuius ipse kmetho erat, requisiti, illum nostro capitaneo et tenutario restituere demandare; terrigena vero, ad quem talis kmetho aufugierit citatus, eundem restituere debet secundum statutum antiquitus conscriptum sub penis ibidem contentis et conscriptis, et pro eo kmethone taliter recepto in primo termino, tanquam in peremptorio, respondere debet, cui terminus nonnisi vera infirmitate, prout supra descriptum est, dari debet, quod et de capitaneo kmethonem restituere nolente volumus esse intelligendum. Qui convictus iure penis suprascriptis sicut terrigena puniatur, nonque, nisi penis fideiussis a iure recedere debet, si vero recesserit, puniatur maiori pena nostra regali quatuordecim marcarum, ad quarum solucionem regia Maiestas ipsum compellere debet pariter cum kmethonis restitucione.

De recessu kmethonis in terra Cracoviensi XIII.

Item kmethiones de loco ad locum se anno quolibet moventes, ipsi et domini eorum ad dampna proveniebant plurima, quorum indempnitati parte ab utraque consulendo ita statuimus, quod amodo kmethones a dominis suis status utriusque in partibus terre Cracoviensis quoquomodo de agris suis recedere non audeant, || nisi prius kmetho quilibet edificaverit aream [f. 58v] suam, et debita solverit domino suo iuxta consuetudinem, exceptis terris [1]) Russie, et terris Maioris Polonie, ubi antiqua consuetudo servetur.

De limitibus per succamerarium non transponendis XIV.

Item expensas bonorum hominum et personarum status utriusque inanes minorare cupientes, qui transposicionibus limitum iniustis per succamerarium plerumque gravantur, statuimus et observandum esse volumus, quod amodo succamerarii omnium terrarum tocius regni terminos graniciales per semetipsos pro suo velle transponere non valeant, sub penis quatuordecim marcarum in eo, qui aliter fecerit, per nos exigendis, excepto, quod super hoc esset parcium consensus vel subintraverit causa legitima.

---

[1]) Cod. terre.

De libertate kmethonum tenenda XV.

Item hereditatum multarum in omnibus terris desertacionem attendentes statuimus, ut homines in villis terrigenarum et omnium || persona- [f. 59] rum utriusque status libertatem habentes, ab ipsis heredibus concessam, durante eadem libertate tantummodo et non ultra, ab omnibus exaccionibus regalibus et censibus ecclesiasticis et a decimis pecuniariis, manipularibus et medonum sint exempti et liberi, exceptis tantum missalibus, alias *meszchne*, ubi talis solucio frumento solvitur, columbacione ac denario Sancti Petri.

De repeticione dotis reformate XVI.

Item volentes occurrere erroribus exortis et exoriendis occasione dotum feminarum, quas dotes post feminas steriles nonnulle persone iure repetebant per testium tantummodo probacionem, nulla reformacione in actis habita, statuimus, quod dos, que non fuerit coram nobis aut in actis reformata iuxta iurisordinem et antiquam consuetudinem, nullius debet esse roboris et momenti.

De inhibicionibus spiritualium in iudicio seculari non faciendis XVII.

Item viam discordiarum frequencius exortarum et exoriendarum inter statum spiritualem et secularem precludere volentes, que occasione inhibicionum, quas prelati spirituales in iudicio seculari ipsorum litteris (et) interdictis || facere consueverunt, statuimus, quod deinceps ipsi prelati [f. 59⁰] spirituales a talibus inhibicionibus faciendis penitus cessent, presertim in causis ad iudicium seculare pertinentibus, exceptis causis iuri spirituali subiectis, de quibus se iudicium terrestre nullatenus intromittere audeat.

De dampnis per stipendiarios faciendis XVIII.

Item compacientes iniuriis, dampnis et violenciis pauperum hominum tam spiritualium, quam et secularium, qui per stipendarios per modum rapine non parum molestabantur et inaniter opprimebantur, volumus, ut tales stipendarii, tantam severitatem in pauperes committentes, ad omnimodam satisfaccionem et solucionem astringantur. Hoc speciale adicientes, quod quilibet magister comitive non providens comitivam suam, neque se continens a talibus dampnis in turrim deiciatur detinendus usque ad plenariam satisfaccionem.

De observacione libri resignacionum XIX.

Item quia ex observacione librorum terrestrium capitaneatus Maioris Polonie, in quibus vendiciones et empciones bonorum inscribuntur, multe suspecciones primis temporibus || habebantur, decernimus, ut acta amodo [f. 60] eiusdem capitaneatus non aliter observentur, quam sub clausula duarum [1])

[1]) Cod. clausula duorum.

clavium, quarum primam palatinus et secundam castellanus Poznanienses servabunt, propter facultatem recepcionis litterarum cuiuslibet persone, et hoc debet teneri post decessum capitanei terre eiusdem, hoc est Nicolai de Cuthno, palatini Lanciciensis; et sic de aliis.

De solario capitaneorum ab introligacionibus non excipiendo XX.

Item consuetudinem exquisitam per capitaneos nostros in gravamen terrigenarum utriusque status abolere volentes, qui decem marcas ab intromissione in aliqua bona a terrigenis recipere consueti erant, volumus, ut talis solucio omnino cesset, tanquam iniusta et contra inscripcionem inventa, nec sexagena per burgrabium in tali facto exigatur.

De prescripcionibus inscripcionum XXI.

Item ex relacione Magnificorum Iohannis de Oporow Brzesthensis et Mathie de Sluzow Iunowladislaviensis palatinorum intelleximus apud eos in terris Cuyawie talem errorem inoluisse, quod libri tam castrenses, quam terrestres nullam habebant || prescripcionem contra omnium regni [f. 60⁰] nostri iurium et consuetudinum sancciones, statuimus ergo, quod libri prefati secundum consuetudinem terrarum Maioris Polonie de cetero observentur, ita, quod cuiuslibet inscripcionis in eisdem contente post decursum trium annorum et sex septimanarum prescripcio omnimodo preteriri debebit; et excepto, quod sit in vim reempcionis, que nullam debent habere prescripcionem.

De confirmacione statutorum XXII.

Volumus insuper, quod omnes constituciones antique regum et principum et aliorum nostrorum antecessorum statutaque Nyeschoviensia in suo robore permaneant et firmitate, articulis presentibus dumptaxat ad triennium duraturis, hiis videlicet, qui de novo sunt per nos instituti, et quos alie constituciones et statuta regni nostri priora non habeant, ad quos se hoc triennium non extendat.

De dilacionibus terminorum XXIII.

Item volumus, quod decetero non sint alique dilaciones in iudiciis tam castrensibus, quam terrestribus per litteras nostras, que parti citanti plerumque || consueverunt facere preiudicium in favorem citati, excepto, [f. 61] quod ipse citatus occupatus sit nostra aut Reipublice aliqua notabili accione.

De rebellione incolarum regni XXIV.

Item decrevimus, ut omnes iuri non obedientes corrigantur iuxta iuris disposicionem regni nostri antiquam, laudis et constitucionibus antiquitus descriptam.

De salviconductus denegacione XXV.

Item volumus, quod nullus decetero malefactorum salvumconductum a iure habere debeat, sed, quod iuris est, sufferat pro delicto; si vero talis de maleficio accusatus, vim vel violenciam pertimesceret, illi procul dubio plena securitas poterit et debet dari et concedi.

De conservacione terrestrium actorum XXVI.

Item statuimus, quod libri terrestres in qualibet terra et capitaneatu sub clausura [1]) trium clavium, || quarum palatinus unam, notarius [f. 61[0]] aliam, iudex vero illius terre terciam diligenter observabunt.

Quocirca tue sinceritati committimus et mandamus omnino habere volentes, quatinus premissas constituciones, lauda et decreta publice proclamare et observare facias [2]), proclamacionem eandem aliquociens iterando, ne quis de contrario ignoranciam pretendat [3]) aliqualem, et quantum te ipsum contingit, diligenter firmiterque et irrevocabiliter teneas, observes et defendas, aliter nullatenus facere ausurus, sub obtentu gracie nostre.

Datum in convencione Pyotrkoviensi generali feria quinta ante dominicam Reminiscere proxima, anno domini MCCCCXCIII. *(d. 28 Februarii 1493).*

---

[1]) Cod. clausula.
[2]) Cod. faciat.
[3]) Cod. pretereat.

I.

Sequuntur summarii casus iurium terris regni largitorum et de ordine terrarum singulariter observato pro Reipublice commodo laudabiliter institutorum. Et primo dicitur. [f. 62]

I. Propter quid statuta sunt instituta etc.

Leges enim sunt edite seu facte, ut earum metu refrenetur humana audacia et iustorum innocencia tuta consistat et ut improbis formidato supplicio nocendi refrenetur facultas.

II. De iuribus magnatibus terre conservandis. Et primo:

1. De capitaneatus obtencione etc.

Nullus palatinus effici debet in aliqua terra regni, dempto capitaneatu Cracoviensi; in 3 l. c. IIII. ar. III.

2. De dignitatibus vacantibus in regno.

Dignitates vacantes dnus Rex indigene illius terre dare tenebitur et non alieno, ubi vacaverit dignitas eadem; in 3 l. c. V. ar. IIII. || [f. 62⁰]

3. De conservacione spiritualium dignitatum et earum distribucione

Dominus Rex universas edes sacras ecclesiasticas in ipsarum emunitatibus iuxta iura et consuetudines suorum predecessorum debet conservare, easdemque si contingerit vacare, nemini distribuere alieno, nisi terrigene de eadem terra nobili et bene merito; in 7 l. c. I.

4. De litteris expectativis super dignitates nemini conferendis.

Dominus Rex super dignitates tam ecclesiasticas, quam seculares litteras expectativas nemini dare debet in futurum, nec eciam census aut solaria neque possessiones ad ea pertinentes sine debito iuris examine ab eisdem auferre; in 7 l. c. II.

5. De iusticiario in regno non habendo et iuribus per omnia tenendis.

Dominus Rex in aliqua terra tocius regni Polonie non debet iusticiarium constituere, neque quomodocunque surrogare, promittendo singulos articulos in privilegiis contentos suorum predecessorum, ducum || atque regum [f. 63] Polonie in toto tenere et inviolabiliter observare temporibus perpetuis; in 7 l. c. XII.

III. De ordine pro rei publice commodo in terris observando.

1 De illis, qui committunt cum extraneis bella sine consensu Regie Maiestatis.

Quicunque, et cuiuscunque status sit seu condicionis, commiserit cum extraneis gwerras sive bella sine consensu Regie Maiestatis, et quecunque persone regni propter hoc sint dampnate, idem factor omnia dampna passis solvere tenebitur, alias in corpore sit mulctandus; in 6 l. c. XIX.

2. De captivacione indebita terrigenarum.

Dominus Rex et sui capitanei non debent aliquem terrigenam captivare, incarcerare neque bonis privare, nisi talis prius fuerit iure convictus; in 3 l. c. X, ar. I, in 7 l. c. XIIII et XVI.

3. Quomodo iuste captivetur terrigena possessionatus iure non convictus. || [f. 63^{0}]

Quicunque hominum in furto vel maleficio publico, utpote: incendio, homicidio voluntario, raptu virginum vel mulierum, villarum depopulacionibus et spoliis, deprehenderetur, detineri debet ad satisfaccionem; in 7 l. c. XV.

4. De iure terrigenis observando.

Omnia iura dominus Rex per suos antecessores terrigenis concessa manu tenere et conservare debet in robore; in 3 l. c. I.

5. De stipendio per R. Maiestatem terrigenis exsolvendo.

Dominus Rex si terrigenas extra metas sue terre ad bellandum producere voluerit, extunc ipsis super quamlibet hastam per quinque marcas solvere tenetur, ipsos eciam, si contingerit, de captivitatibus liberando et dampna, si qua perceperint, persolvendo, prout ab antiquis predecessoribus R. Maiestatis fuerat observatum; in 3 l. c. III, ar. II.

6. Taxa super solucionem rerum per euntes ad expedicionem receptarum.

Euntes ad expedicionem pro expensis comparandis bovem pro media marca, vaccam pro octo scotis, porcum pro fertone, muttonem pro duobus grossis, duas ancas pro || grosso, sex pullos pro grosso, cassulam [f. 64]

tritici pro tribus grossis, cassulam siliginis pro duobus grossis et cassulam avene pro grosso emere et solvere tenentur; in 6 l. c. VI.

7. De exaccionibus per R. Maiestatem non excipiendis.

Dominus Rex non debet exigere a terrigenis neque ab hominibus ipsorum aliquas daciones fertonum aut sex grossorum, sed solum de laneo in duobus grossis contentetur; in 3 l. c. XXIX, ar. VII, et in 7 l. c. VIII.

8. De hiis, qui solucioni *poradlne* tenentur.

Kmethones terrigenarum de quolibet laneo possesso, eciam si et plures persone possideant illud, scultetis dumptaxat et eorum servitoribus salvis et molendinatoribus, tabernatoribus atque ortulanis huiusmodi agros non colentibus eciam exceptis, ad solucionem duorum grossorum currentibus annis a festo s. Michaelis usque ad diem s. Nicolai volumus fore astrictos; in 7 l. c. VIII.

9. De suburbanis civitatum solucioni *poradlne* subiacendis etc.

Civis quilibet in civitate solus cum uxore sua et familia residens et per suum ortulanum sive agricolam agrum colens non teneatur duorum grossorum solucioni, sed ille, qui ante oppidum vel civitatem residet, tenetur huiusmodi pensionem; in 7 l. c. XI. ‖ [f. 64⁰]

10. De obligacionibus castrorum sive capitalium civitatum.

Si quis dederit pecunias suas super quascunque civitates, terras seu castra principalia, ubi capitaneatus consistunt in eisdem, talis easdem pecunias amittere debet; in 3 l. c. II, ar. VI.

11. De castris, fortaliciis aliene genti in gubernandum non deferendis.

Dominus Rex nulli ducum seu de ducali genere descendenti seu extraneo et alieniene, castrum, fortalicium aut civitatem ad regendum pro tempore et in evum dare debet aut conferre, nec eciam in capitaneum alicuius terre regni preficere [1]) neque surrogare; in 7 l. c. III.

12. De subieccione iuri tenutarios regalium bonorum.

Tenutarii bonorum regalium tenentur iniuriatis coram iudicio iuri parere et iudicialiter respondere de eisdem pecuniis in bonis regalibus habitis, si aliis bonis propriis in ipso districtu carent; in 3 l. c. XXI et ar. XXV.

---

[1]) Cod. proficere.

13. De iusticia in adventu regis cum capitaneo facienda. ‖ [f. 65]

Dominus Rex in adventu suo in quamlibet terram inhabitatoribus eiusdem terre cum capitaneo eiusdem terre iusticiam pro qualibet iniuria sibi per ipsum illata ante recessum suum facere debet; in 3 l. c. IX ar. XIIII.

14. De sale de zuppis terrigenis vendendo.

Sal de zuppis Bochnya et Wyelyczka terrigenis de terris Cracoviensi, Sandomiriensi et Lyublinensi Regia Maiestas emere admisit pro domestica necessitate, videlicet in Bochnya quemlibet centenarium pro octo grossis, in Wyelyczka vero pro sex grossis, tribus vicibus per annum, et hoc zupparius ipsis dare debet sub pena trium marcarum; in 3 l. c. XXXII.

15. De inhibicionibus in forisacionibus per cives faciendis.

Cives non faciant aliquas inhibiciones super forisaciones advenarum signis extensis, et quia super foro exclamato quilibet suas res vendere et alias pro usu suo emere licite potest, alias incurrent penam quatuordecim marcarum, quas de ipsis capitanei regales exigere habeant facultatem; in 3 l. c. XXIII, ar. XXVII.

IV. De iure et disposicione mercatorum. ‖ [f. 65^0]

1. De mercatoribus per novas vias transeuntibus.

Mercatores per novas vias transeuntes ultra statutum Kazimiri regis et antiquas stratas dimittentes per capitaneum capi et bonis privari ac thezauro nostro infiscari tenebuntur; in 6 l. c. XVIII.

2. De obstaculis in fluminibus faciendis.

In fluminibus per regnum currentibus nemo obstacula in contemptum seu dampnum et difficultatem mercatorum ubique currencium facere presumat et presertim in hiis, videlicet: Wyszla, Wyeprz, Styr, Narew, Wartha, Dunayecz, Bug, Nyepr, Thyszmyenycza, Nyda, Wyszlka et Proszna, neque ab eisdem ibi transeuntibus thelonea quocunque ingenio sive arte excogitata excipere seu exigere sub pena, que dicitur *szyedmnadzesszczya*, per capitaneos locorum exigenda; in 6 l. c. XV.

V. De iure theloneatorum.

1. De theloneo de terrigenis non exigendo.

Theloneatores ubicunque existentes, tam regales quam spirituales quam et secularium dominorum, de terrigenis pro necessitate domestica sal aut quascunque res de civitatibus in toto regno Polonie ducentibus theloneum sub pena trium marcarum exigere non presumant; in 3 l. c. XXXI. ‖ [f. 66]

2. De theloneis cassatis etc.

Thelonea in aquis et terris concessa, que ledunt rem publicam sunt cassata post mortem domini Wladislai regis Polonie; in 6 l. c. XVI.

3. De theloneis iniuste et sine iure exigendis.

Si quis per terras thelonea receperit, super id carentibus iuris (s), bonis suis debet privari, et hoc per locacionem iuris et decretum iudicii secundum presens statutum; in 6 l. c. XX.

VI. De ordine bellice expedicionis.

1. De ordinacione nobilium sub vexillis.

Quilibet in expedicione generali existens sub certo vexillo, sub quo locatus fuerit, locum suum continue capere debet cum sua stacione. Quod si quis in contrarium huius se sub certo suo vexillo non subordinaverit et sub ipso temporibus debitis non conquiescerit, tales per succamerarium, sub quo degunt, debent capi et regie presentari Maiestati, equi vero ipsorum succamerario pro ipsa pena applicentur; in 1 l. c. III.

2. Quomodo nobiles tenentur ad expedicionem.

Barones et nobiles terrarum Polonie, quantum melius et efficacius poterint, debent et tenentur ad rem publicam certis armatis hominibus servire, sed || extra metas non sunt obligati, nisi ipsis satisfaccio per Regiam [f. 66°] Maiestatem impendatur; in 1 l. c. CXXII.

3. De stipendio per R. Maiestatem terrigenis persolvendo.

Dominus Rex terrigenis extra metas regni expedicionaliter transeuntibus quinque marcas super quamlibet hastam in civitate notabiliori cuiuslibet districtus, seu antequam extra metas regni exiverint, distribuere et dare tenetur. Casu vero, si contingerit ipsos terrigenas dictis pecuniis receptis ad expedicionem ire extra metas non congruerit (s), extunc ingruente necessitate infra decursum duorum annorum tenebuntur nobis impendere servicia premissa, post decursum vero duorum annorum dicti terrigene pretextu huius ab eisdem pecuniis et serviciis sint similiter soluti; in VII l. c. VI, et in 3 l. c. III, ar. II.

4. De filio patrem intercedente adulto.

Filius adultus sufficienter potest loco patris sufficere expedicioni generali, patre domi relinquente; in 3 l. c. XXVI.

5. De eodem et indiviso fratre.

Frater fratrem potentem ferre bellica arma sine licencia domini Regis vice sui ad expedicionem expedire poterit, tanquam ipsemet iturus esset; in 3 l. ar. XXXI.

6. Quomodo serviet miles pauper.

Quicunque se militem asserit et habet kmethonem || aut duos, [f. 67] tenetur habere ad expedicionem bellicam toracem, galeam, hastam vel balistam cum equo bono vel curiali; in 5 l. c. X.

7. De servicio militis kmethonem non habentis.

Omnis, quicunque se militem asserit, kmethones non habens, sed bonos agros, serviat super expedicionem generalem cum iopula, torace, clipeo, pileo et habeat *glyczam* in equo, sed tamen sub quocunque domino. Quod si in contrarium fecerit, extunc domino Regi marcam solvat annuatim et mediam marcam racione expedicionis generalis; in 5 l. c. XI.

8. De satisfaccione terrigenis pro captivitate et pro dampnis per Regiam Maiestatem.

Dominus Rex, dum nobiles regni ad repugnandum hostes extra metas regni eduxerit, illis pro captivitate et pro dampnis satisfacere teneatur; in 7 l. c. IIII.

9. Quomodo dominus Rex terrigenis dumptaxat pro captivitate satisfacere teneatur.

Nobiles regni terras suas ab insultu hostium terrarum metas invadencium infra limites earundem terrarum propriis sumptibus tueri et defendere debent, quibus Regia Maiestas dumptaxat pro captivitate satisfacere teneatur; in 7 l. c. IIII. || [f. 67⁰]

10. De expedicione militum generali.

Barones et nobiles terrarum Polonie, quantum melius et efficacius poterint, tenentur et debent ad rem publicam certis armatis hominibus servire, sed extra metas non sunt obligati, nisi ipsis satisfaccio per Regiam Maiestatem impendatur; in 1 l. c. CXXII.

11. De depactacione hostilium captivorum.

Barones, nobiles, proceres seu terrigene captivos depactare poterint pro libito sue voluntatis, quibus depactandis eosdem restituant seu deducant et extradant Regie Maiestati. Et nichilominus Regia Maiestas illi, qui illos duxerit, a quolibet captivo tenetur dare unam sexagenam; in 7 l. c. V.

12. De sculletis tenentibus ad expedicionem.

Omnes sculteti tam spiritualium quam et secularium personarum iuxta ipsorum facultates ad quamlibet expedicionem eciam transire tenentur; in 1 l. c. VII.

13. De expedicione bellica viduarum.

Vidua, habens sedecim marcas in redditibus domini sui mortui in solucionibus, galeam domino Regi ad expedicionem servare teneatur; in 5 l. c. XII.

14. De expedicione bellica illius, qui habet bona in duabus terris.

Si quis habet bona hereditaria in duabus terris, sique illa terra, in qua domicilium habet et residenciam, || si ipsum expedicio bellica in ipsa [f. 68] terra presentem non arestaverit; in 3 l. c. XXVI.

15. De clericis ad expedicionem tenentibus.

Clerici sub umbra clericali viventes et tenentes paterna bona servire tenentur de eisdem ad expedicionem generalem aut eadem bona suis consanguineis laycis assignent et renuncient; alias, quod si ad expedicionem prefatam de eisdem bonis neglexerint, bona eorum prefata Regie Maiestati perpetuo sint applicanda; in 1 l. c. VIII.

16. De defensione terrarum intra metas.

Nobiles et terrigene regni ab insultu et incursu hostium terras suas propriis sumptibus tueri et defendere tenentur; in 7 l. c. IIII.

17. De stacionibus faciendis per euntes ad expedicionem.

Omnibus et singulis regnicolis, quibuscunque nominibus censeantur, est institutum, quod euntes ad expedicionem generalem in oppidis, villis, allodiis, et aliis edificiis in bonis tam spiritualium quam secularium personarum staciones facere non presumant, sed in campis seu rubetis faciant easdem, neque aliquas rapinas seu violencias inferre sint ausuri; in 6 l. c. V.

18. De dampnis per belligeros spiritualium personarum inferendis.

Si euntes ad expedicionem generalem in bonis ecclesiasticis || [f. 68⁰] aliqua dampna intulerint, tales violatores per capitaneum illius terre iudicentur, et hoc pro domestica violencia; quem violatorem capitaneus pro eodem articulo, tanquam pro uno ex quatuor articulis descriptis, more bellico iudicabit et actori iusticiam ministrabit; in 6 l. c. X et ar. n(ovo) XVIII.

19. De probacione super dampna per belligeros facienda.

Per illius solius iuramentum, cui dampnum factum fuerit, probacio fieri debet, pontificibus exceptis, pro quibus procuratores ipsorum discreti spirituales vel nobiles id prestare poterint; in 6 l. c. VIII.

20. De eodem et econverso.

Iuramentum probacionis est in arbitrio actoris, ita, quod si ipse actor iuramentum prestare poterit vel saltim reo deferre neganti; in 6 l. c. X.

21. De pena *szyedmnadzeszcza* per belligeros exolvenda.

Belligeri alicui dampna inferentes pro iniuriis illatis passis satisfacere teneantur cum pena, que dicitur *szyedmnadzeszczya*, vel maiori, que sit illius terre; in 6 l. c. VII.

22. Taxa solucionum belligerorum.

Euntes ad expedicionem generalem recipiendo pro expensis suis solvant pro bove ½ marcam, pro vacca octo scotos, pro porco fertonem, pro muttone duos grossos, pro duabus ancis unum grossum, pro sex pullis unum eciam grossum, pro || cassula tritici tres grossos, pro cassula avene [f. 69] unum grossum iuxta statutum Wladislai Regis, quod est approbatum confirmatum et exclamatum; in 6 l. c. VI.

VII. De fulminacionibus excommunicacionum.

1. De raptoribus ecclesiasticis excommunicandis.

Si aliquis princeps, capitaneus, miles, nobilis, aut vasallus, sive communis alia persona, decimas, domos, castra, oppida, villas, municiones, possessiones et quevis alia bona mobilia et immobilia spiritualium personarum aut ipsorum hominibus ad bona ecclesiastica pertinentibus rapuerit, invaserit, occupaverit aut illicite detinuerit seu iniuste impignoraverit, aut aliquid occasione pignoris seu quovismodo exquisito extorserit, penis et censuris ecclesiasticis una cum suis complicibus talis usque ad plenariam satisfaccionem subiacebit; in 6 l. c. I.

2. De perseverantibus in excommunicacione per unum annum.

Confirmatum est statutum, ut supra, cum huiusmodi addicione, quod quicunque indigena regni, cuiuscunque status seu condicionis fuerit, iuste inciderit in sentencias excommunicacionum et in eisdem per annum perseveraverit, extunc anno elapso omnia bona eiusdem excommunicati, mobilia et immobilia, que tunc possiderit, per capitaneos locorum debent recipi, quibus subiacent, et debent apprehendi, debentque per ipsos fieri tenenda tamdiu, quousque per ipsos capitaneos dampna et valor Regi et ipsis lesis integraliter fuerint persoluta, nec restituantur, nisi viceversa fuerint absoluti; in 6 l. c. I et II. || [f. 69⁰]

3. De capitaneis excommunicatos non corrigentibus.

Si autem capitanei locorum terrigenas sub ipsis degentes excommunicatos ad compescendam duriciam et temeritatem ipsorum, sic, ut prefertur, premissam execucionem decreti huiusmodi debite non deduxerint, neque deducere curaverint, extunc ipsi per locorum ordinarios spiritualium in iaculum anathematis feriendum per Regiam Maiestatem sunt submissi; in 6 l. c. III et IIII.

4. Confirmacio et conclusio huius statuti.

Confirmacio statuti Wladislai Regis per dominum Kazimirum Regem Polonie patet in toto contra invasores bonorum spiritualium et ecclesiasticarum personarum, quod pro talibus quibuscunque dampnis inferendis tam

ipsi factores, quam eciam et ipsorum conservatores iuste excommunicentur et excommunicati modo premisso per capitaneos locorum corrigentur. Quod si capitanei facere neglexerint, extunc solimet ipsas excommunicaciones subiciuntur sustinere; in 6 l. c. IIII.

Registrum principale sequitur. [f. 70]

II.

Summarii casus patent Kazimiri et Wladislai Regum statutorum et constitucionum ad ordinem iudiciorum pertinencium, et primo sequitur. I. [1] [f. 74]

1. Propter quid statutum est institutum.

Statutum non est institutum super preteritis rebus, sed super presentibus et futuris negociis, ideo in iudicio nemo secundum usum preteritum iudicetur, quod derogaret statuto; in 1 l. c. I.

2. De confirmacione statutorum.

Omnia iura per predecessores nostros lata et confirmata in suo robore permaneant et in toto observentur, nec eis in aliquo derogetur; in 7 l. c. XIX et XII, et in 3 l. c. XXXV, ar. I et ar. n. XXII.

3. De uno iure et una moneta in regno.

Cum sit unus Rex et unus dominus, eciam uno et equali iure omnes terre regni tam Cracovienses et Polonie Maioris ac cetere regni terre inhabitatores utantur et iudicentur, et eciam una moneta in toto regno debet haberi, ‖ que non debet cudi sine consensu prelatorum et baronum; [f. 74⁰] in 1 l. c. CXXI et in 7 l. c. VII [2]).

4. De statutis in iudicio reponendis.

Omnes iudices tam generalium quam et particularium terminorum debent in omnibus iudiciis iura Kazimiri et Wladislai Regum conscripta habere, ubi iudicant, et quemlibet petentem admittere ad eadem et iuxta contenta illorum iudicare; in 3 l. c. XXVII.

---

[1]) Artykuły, przy których znajduje się gwiazdka (*), pomieszczone są na skrawkach dolepionych między kartkami rękopisu.

[2]) Pisarz dodał jeszcze »et ar. XXVI«, ale później te wyrazy przekreślił.

5. De captivacione terrigenarum indebita.

Dominus Rex et sui capitanei non debent aliquem terrigenam incarcerare neque bonis privare, nisi iure convictum; in 3 l. c. X et in 7 l. c. XIIII et XVI.

6. De casibus, pro quibus terrigena debite captivatur.

Ille, qui in furto vel maleficio publico, utpote: incendio, homicidio voluntario, raptu virginum vel mulierum, depopulacionibus et spoliis, deprehenderetur vel eciam qui pro delicto de se facere noluerit debitam caucionem, talis iuste captivetur sine iuris conviccione; in 7 l. c. XV.

7. De litteris regalibus iudicare prohibentibus.

Littere regales ius et iusticiam prohibentes tam in iudicio castrensi, quam in terrestri non admittantur, sed cuilibet ipsis non attentis iusticia ministretur; in 3 l. c. XXX et ar. IX. || [f. 75]

8. Cui debent teneri littere ius prohibentes.

Littere regales ius prohibentes nemini dari debent, nisi hiis, qui in bello aut in rebus et negociis reipublice fuerint, ut dumptaxat pro illo tempore huiusmodi negociatores non iudicentur; in 4 l. c. VIII.

II. De iudicibus generalibus.

1. De quantitate iudicum in qualibet terra.

In qualibet terra unus iudex generalis omnibus sufficiat, sicut est institutum, ut in terra Cracoviensi unus et in Sandomiriensi alter iudices habeantur; in 1 l. c. XI.

2. De iudice sine districtu iudicante. *

Statutum est, quod si aliquis iudex in aliquo locorum quidcunque iudicaverit, extunc iudicium ipsius nullam habeat facultatem; in 1 l. c. XV.

3. Iudex generalis pro centum marcis iudicabit.

Iudices et subiudices propriis in personis et non per camerarios iudicio presidentes pro summis centum marcarum triginta marcis extendentibus in ipso pacto iudicabunt; in 4 l. c. VI.

4. Iudex pro capite castellani iudicare potest.

Iudices in qualibet terra et castellania sua pro quolibet capite castellanorum iudicandi et cognoscendi habeant facultatem; in 1 l. c. XII.

III. De terminis generalibus. || [f. 75⁰]

1. De iudicio terrestri in adventu Regis.

In adventu Regis, dum Rex subintraverit limites alicuius terre, tunc iudex et subiudex eiusdem terre in curia Regis iudicare tenebuntur, coram

quibus si fuerit aliqua questio hereditaria, iudices debent eandem referre Regie Maieststi ad discernendum cum baronibus suis. Quam si propter aliquam difficultatem aliarum rerum dominus Rex decernere non potuerit, extunc adiunctis sex aut ad minus baronibus quatuor iudex eandem causam decernere poterit et habebit facultatem; in 1 l. c. XI.

2. De celebracione et locacione generalium terminorum.

Termini generales seu colloquia assignata ubilibet celebrabuntur, et mors seu absencia unius aut duorum dignitariorum ad sedem colloquialem spectancium non impediet terminos, sed ipsi dignitarii colloquio presidentes loco absencium seu deficiencium locare possunt, et alios terrigenas legales et possessionatos in ipsorum vices locandi et surrogandi ad iudicandum plenam habeant potestatem; in 6 l. c. XVII.

3. De tempore celebracionis generalium terminorum.

Termini generales semel in anno in qualibet terra celebrabuntur, videlicet: Cracovie in crastino Purificacionis Marie, Sandomirie in crastino Nativitatis Marie, in Lyublin in crastino sancti Iohannis Baptiste, in || [f. 76] Radom in crastino Circumcisionis Domini, in Wyszlycza vero in crastino s. Martini; in 3 l. c. XI.

4. De neglectione iudicandi generalium terminorum.

Assidua colloquiorum seu generalium terminorum celebracio debet fieri iuxta vices suas et tempora in omnibus terris ac districtibus regni Polonie celebrata, de quibus negligendis nulla nisi duplex excepcio excusandi dignitariis locorum est concessa: aut egritudine gravatum aut legacione regni premissum necessitas excludere possit; actamen locum suum quilibet per ydoneam personam tenebitur idem locare; quod si quis contra hoc fecerit, conveniri per eundem possit coram Regia Maiestate, quem in administracione iusticie neglexerit, ut ex decreto Regie Maiestatis in omnibus dampnis actori condempnetur; in 6 l. c. XVII et in 3 l. ar. XV.

5. De reclamacione generalium terminorum.

Termini generales nunquam debent esse reclamati, sed semper peremptorii et iudicabuntur temporibus assignatis; in 4 l. c. IIII.

6. De inhibicionibus spiritualibus in iudicio seculari non faciendis.*

Statutum est, quod prelati spirituales ab inhibicionibus penitus cessent faciendis, et presertim in causis ad iudicium seculare pertinentibus, exceptis causis iuri spirituali subiectis, de quibus se iudicium terrestre nullatenus intromittere audeat; in ult. l. c. XVII.

IV. De terminis particularibus.

1. De tempore iudicandi particularium terminorum.

Termini particulares quatuor vicibus per annum in quolibet districtu celebrabuntur, videlicet singulis quatuor temporibus, et specialiter in districtibus capitalibus; in 3 l. c. XII. || [f. 76⁰]

2. De eodem et presidencium procuracione.

Termini particulares semel in uno mense in quolibet districtu poterint iudicari, in quibus presidere debent (camerarii) iudicis, subiudicis, palatini et succamerarii, sine quibus iudex, subiudex et eorum camerarii nichil iudicabunt, neque aliquis ipsorum aliquas causas nisi proprias poterit procurare; in 2 l. c. XIIII.

3. Quot vicibus iudicia terrestria celebrabuntur.

Iudicia terrestria quater in anno iuxta priorem constitucionem celebrabuntur; in 4 l. c. III.

4. De hora iudicii assignata etc.

Iudices iudicio presidentes iudicare debent a mane usque ad horam meridiei quascunque litigancium causas, et si primo die terminorum expediri non poterint, extunc in crastinum terminus prorogetur, et sic deinceps; in 1 l. c. XIIII.

V. De iudiciis novi anni.

1. De accione in iudicio pro fugitivo kmethone.

Quicunque sit, cuiuscunque status, ad iudicium terrestre citatus pro kmethone fugitivo, in primo termino tanquam in peremptorio parere et huiusmodi kmethonem profugum requisitus non restituens cum pena restituere compellatur, quas penas caucione, non rece dendo a iure, fide- [f. 77] iussoriali reformare teneatur; hoc eciam de capitaneis regalibus huiusmodi profugos restituere nolentibus est intelligendum ut supra; in ultimo l. c. XII.

2. De celebracione iudiciorum novi anni.

Iudicium novi anni in prima actorum reposicione post festum Nativitatis Cristi pro obligacionibus et kmethonibus fugitivis peremptorie celebretur; in ult. l. c. IIII.

3. De reposicione actorum tempore belli.

Acta terrestria in districtibus omnium terrarum post emissionem primarum restium, camerariis cum notario presidentibus, propter inscripciones et dotum reformaciones reponantur; in ult. l. c. III.

4. De libertate kmethonum tenenda.

Quilibet kmetho in locacione deserti agri, libertate sibi per dominum suum concessa durante, ab omnibus exaccionibus regalibus et censibus eccle-

siasticis et a decimis manipularibus et pecuniariis ac medonis sint liberi, missalibus exceptis, alias *meszchne*, ubi talis solucio solvitur frumento, et columbacione ac denario sancti Petri; in ul. l. c. XV.

5. De recessu kmethonum in terra Cracoviensi.

Kmethones de loco ad locum se moventes non audeant recedere de agris, nisi area reedificata et debitis domino suo solutis, Russie et Maioris Polonie terris || exceptis, ubi antiqua consuetudo servetur; in ul. l. c. XIII. [f. 77⁰]

6. De conservacione terrestrium actorum.

Liber terrestris colloquii generalis seu terrestria acta sub clausula trium clavorum observetur, quarum iudex unam, subiudex aliam, notarius vero terrestris terciam habeant et conservent clavem. Et quando talis liber extrahetur ad recipiendum litteras de eodem, tunc debet fieri per ministerialem exclamacio, quod esset omnibus affectantibus notum et patendum; in 2 l. c. XIII.

7. De eodem.

Acta terrestria observentur sub clausula trium clavium, quarum unam iudex, aliam subiudex, terciam notarius terrestris servabunt, et completo iudicio remanere in loco debebit tribus diebus pro dandis petentibus copiis; in 3 l. ar. XVIII et ul. XXVI.

VI. De iudiciis capitaneorum.

1. De quatuor articulis per capitaneum iudicandis.

Quatuor articulos quilibet capitaneus in suo iudicio iudicabit et non magis, videlicet: pro incendio, pro depredacione strate publice, alias dicit mercatorum, pro invasione alicuius domicilii violenta et pro violencia feminarum; in 2 l. c. XVII, || in 3 l. c. VII, ar. XII et in ul. l. c. II. [f. 78]

2. De addicione articuli quinti.

Cause pro kmethonibus fugitivis sive illorum, qui violenter fuerint recepti, per capitaneum sint iudicande; in 4 l. c. X.

3. De addicione articuli sexti.

Cause pro dampnis facientibus (s) per euntes ad expedicionem per capitaneos regales iudicari tenebuntur; in 6 l. c. X.

4. De indiccione iudiciorum capitaneorum.

Capitaneus non sepius nisi in sex septimanis sua exercet iudicia et ante iudicia ipsius citacio una septimana extradatur; in 3 l. c. VI, ar. XI.

5. De burgrabiis capitaneorum.

Burgrabii capitaneorum non possunt celebrare seu iudicare aliqua iudicia, nisi ut sint in eodem districtu bene possessionati; in 3 l. c. VIII.

6. De iudiciis burgrabiorum in Polonia Maiori.

In Poznaniensi et Calisiensi districtibus burgrabii capitaneorum aliqua iudicia non iudicent; quod si iudicaverint, ipsorum iudicium standum non erit; in 3 l. ar. XIII.

7. De observacione libri resignacionum. || [f. 78°]

Item liber resignacionum capitaneatus Maioris Polonie Poznanie per capitaneum in pretorio reponatur et sub custodia duorum clavium observetur, quarum unam palatinus et aliam castellanus Poznaniensis servabunt propter facultatem recepcionis eiusdem; in ul. l. c. XIX.

VII. De iure et ordine ministerialium.

1. De vocacione ministerialium ad conspiciendum occisos.

Si ministerialis vocatus fuerit ad conspiciendum aliquem occisum, non in maiori solum in uno grosso debet contentari, quem sibi ille, qui ipsum procuraverit ad conspiciendum, dare debet; in 1 l. c. LXV.

2. De recepcione ministerialis ad videndum.

Si partes inter se agentes recipiunt ad videndum qualemcunque terminum in causis, et si ibidem coram ninisteriali unus alterum aut ipsius familiarem vulneraverit, idem actor ab accione cadat cum pena *pyanthnadzyeszczya*; in 5 l. c. XV.

3. De falsa pronunciacione iuramenti per ministerialem.

Si ministerialis aliter formam iuramenti pronunciaverit testibus, quam habuerit in mandatis, et de hoc in iudicio convictus fuerit, perpetue de officio deponatur; in 1 l. c. CXXXVII. || [f. 79]

4. De iniusta ministerialis alicuius vexacione.

Si ministerialis aliquem indebite vexaverit aut contra aliquem citacionem sine iudicis mandato extradiderit, officii (s) ministerialatus et omnibus suis bonis privari et in facie caracterari adustione tenebitur; in 1 l. c. XVIII.

VIII. De citacionibus et modo citandi.

1. De citacione super convencionem generalem.

Si quis aliquem super convencionem generalem pro quocunque casu citare voluerit, terminum sibi super diem sextum proximum post ingressum Regie Maiestatis assignabit sub pena trium marcarum; in ul. l. c. V.

2. De citacionibus militum.

Nullus militale ius habens aliter citetur, nisi per litteras regales sive capitaneorum; in 1 l. c. CXXXIX.

3. De effectu citacionis.

Dum aliquis citatur, citanti (s) ex parte actoris in toto causa exprimatur, quia aliter iudex super causam sentenciam ferre non poterit, nisi cognita debite accione; in 5 l. c. XXIII.

4. De reposicione citacionis per ministerialem.

Aput wladarium sive scultetum per ministerialem || citatorium [f. 79⁰] actore presente vel eius nuncio proponatur illi, contra quem causa fuerit dirigenda, causa citacionis, per quem citatur, exposita et certo termino comparendi sibi assignato; in 1 l. c. CXXXIX.

5. Quomodo ministeriales quem citare tenebuntur, neque aliquis citari debet, nisi per ministerialem.

Nullus iudex per aliquam aliam personam, quam per certum suum officialem seu ministerialem faciat et expediat suas citaciones, milites vero superiores per litteras, excepto pro crimine recenti in iudicio noviter commisso, pro quo per quemlibet familiarem iudex citare poterit; in 1 l. c. XXI.

6. Quis potest dare ministerialem ad citandum.

Dominus Rex, capitaneus, palatinus, iudex et subiudex ac eciam *wozny* possunt dare ministerialem ad citandum; et qui habent ius militale, quod non aliter nisi per litteras citentur; in 1 l. c. CXXXIX.

7. De illo, qui procurat contra aliquem citacionem sine legitimo actore.

Si quis contra aliquem citacionem ex parte alicuius procuraverit, actore ignorante, extunc ille, qui talem procurat citacionem, taliter citato solvere penam *pyanthnadzyeszczya* teneatur; in 1 l. c. XXII.

8. Quibus citaciones per iudices extradentur. || [f. 80]

Castellani iudices et subiudices sine certo actore et causa expressa non debent decernere nec dare aliquas citaciones; in 1 l. c. XXII.

9. De falsis citacionibus in iudicio producendis.

Calumpniatores et falsas citaciones in iudicio offerentes dignitarii iudicio presidentes puniendi, corrigendi et mutilandi habebunt facultatem; in 4 l. c. XI.

10. De citacionibus sine litteris faciendis in curia regali vel iudicio generali.

Curia presente Regie Maiestatis vel iudicio generali existente, poterit officialis ad mandatum Regie Maiestatis sive iudicis vel capitanei in hospicio aut in foro vel extra curiam regalem aut iudicium sine littera citare; in 1 l. c. CXXXIX.

11. De termino inopinate citati in curia Regis.

Si quis inopinate vel ex inproviso in curia Regis vel in iudicio arestatus et ad Regie Maiestatis sive iudicis audienciam evocatus fuerit, taliter citato iudex vel actor questionem modo debito exponere et in scriptis tradere teneatur; et ad respondendum, si fuerit questio hereditaria, ut pro summa quadraginta marcarum, eidem terminus trium septimanarum per iudicem assignetur, et pro minori debito vel pro iniuria verbali in crastinum terminus prorogetur; in 1 l. c. XVII. || [f. 80⁰]

12. De termino eodem per iudices dando.

Citato in curia Regis pro questione hereditaria magna iudex vel subiudex non potest ultra tres septimanas terminum alicui assignare; in 1 l. c. XI.

13. Quomodo ministerialis dominum ville citabit.

Ministerialis quando citat dominum ville, debet accedere ad portam seu ad domum ipsius domini, tangendo suo solito baculo portam, et clamando citet eundem et litteras citacionis porrigat, exponendo, cuius mandato, ad cuius instanciam et pro qua causa citatus fuerit, secundum tenorem citacionis; similiter et de villanis; in 1 l. c. XVI.

14. Quomodo citetur, qui sit in partibus remotis.

Taliter citetur, qui sit in partibus remotis et non in sua terra, ut in iudicio aut in aliquo loco eminenti sit nominatus, vel eciam circa parochiam, in qua sit hereditas, pro qua questio moveatur, tribus vicibus per ministerialem proclamando ad prosecucionem sue defensionem sue cause certum locum et terminum sibi assignando citetur. Qui si non paruerit, tunc licite ad diffinicionem cause procedatur, ipsius contumacia non obstante; in 1 l. c. XXIII.

15. Nullus miles citetur in iudicio terrestri.

Quilibet miles in iudicio terrestri tenetur interesse et protunc per nullam personam citari tenetur; quod si per || aliquem citatus fuerit, [f. 81] actor sibi fertonem et domino Regi alium solvere sit astrictus; in 5 l. c. XIII.

16. Quot vicibus quis citari tenetur pro causa furti.

Omnium insuper de furto vel spolio culpatorum et contumacum in in primo, secundo, tercio et quarto termino non parencium bona thezauro regio sunt infiscanda; in 6 l. c. XIIII.

17. De tempore citacionis extradendi (s).

Citacio ex parte actoris contra citantem super iudicia capitaneorum ante adventum termini una septimana extradatur, excepto termino arestacionis, quod dicitur *lyczowany;* in 3 l. c. VI et ar. XI.

18. De citato pro causa criminali etc.

Citati pro delicto seu causa criminali in iudicio regali respondere teneantur et convicti debita pena puniantur, non obstante ipsorum qualicunque auctorum delicti nominacione, ac si et super hoc privilegiis regalibus fuerint communiti, que eciam sunt cassata et revocata. In causis vero hereditariis et aliis quibuslibet questionibus per citatos in iudicio nominati, tales citati iurisdiccionem declinare volentes, cuiuscunque status seu condicionis existant, habeantur pro convictis; in 1 l. c. XX.

19. De intercessione citati in iudicio.

Si quis citatus et coram iudicio pro aliqua causa criminali aut aliqua alia conventus fuerit, diceret, ‖ se hoc alterius fecisse mandato, nominando criminis auctorem, et ille tunc ad iudicium veniens principalis, ipsum liberabit, asserens ipsum suo mandato id fecisse, et protinus respondebit pro eodem; quod si id non fecerit, extunc citatus respondere compellatur; in 1 l. c. CXLIII. [f. 81⁰]

20. De famulo in contencione dominum suum iuvante.

Si famulus alicuius in contencione dominum suum iuvando gladio exempto aliquem vulneraverit, pro eo indignacionem vulnerati vel ipsius amicorum nullatenus incurrat; in 1 l. c. CXLVIII.

IX. De procuratoribus causarum.

1. De procuratoribus virginum vel dominarum.

Si que domina vel virgo citans aut citata venerit ad terminum sibi prefixum, iudex presidens in iudicio suum officialem cum eius adversario ad hospicium illius domine mittere teneatur, coram quo accionem et defensionem sue cause suo procuratori sive advocato, cui placet, in toto delegabit; in 1 l. c. IX.

2. De procuratoribus generalibus.

In iudiciis regni quilibet homo, cuiuscunque sit status seu condicionis, potest habere suum procuratorem; in 1 l. c. X.

3. Cui iudicium ex officio dabit procuratorem.

Rem suam debite proponere nescienti, prepedite lingue, amico loqui pro eo volente carenti, iudicium suo ex ‖ officio sibi petenti ydoneum procuratorem debebit deputare; in 3 l. c. XXIII. [f. 82]

4. De vulneracione alicuius procuratoris.

Si procurator alicuius, cui causa hereditaria in iudicio commissa fuerit, per ipsum adversarium cause vulneratus fuerit, si hoc probare possit, tunc amittit causam, pro qua citatus fuerit vel eciam citaverat. Si autem probare

non potuerit, tunc ille vulneratus per iuramentum proprium vulnus obtinebit; actor vero, quo iure causam obtinere voluit, eodem iure amittit eandem; in 5 l. c. VII.

5. Quis non potest causas alicuius in iudicio procurare.

Iudex, subiudex, camerarii et eorum vicesgerentes iudicio assistentes seu ad iudicium pertinentes non possunt alterius causas procurare, nisi suas proprias; in 2 l. c. XIIII.

X. De solariis officialium.

1. De memoriali iudicis in iudicio.

In causis hereditariis magnis, sive et non hereditariis, iudex pro taxa solucionis *pamyanthne* ultra quatuor grossos exigere et recipere non presumat; in minoribus vero causis tantummodo duos grossos exigendi facultatem habiturus; in 1 l. c. XLVIII.

2. De quantitate memorialis in terminis particularibus.

Officiales aut camerarii et subiudices particularium terminorum non debent a triginta marcis et infra || quam duos grossos recipere pro [f. 82⁰] memoriali, a maioribus vero causis ultra triginta marcas se extendentibus quatuor grossos recipiendi habeant facultatem; in 2 l. c. XV.

3. De eodem.

Iudices, subiudices et eorum loca tenentes non exigant plus pro memoriali et aliis solucionibus, quam in statutis Kazimiri et Wladislai regum continetur; in 3 l. c. XIIII.

4. De memoriali a pluribus personis in una accione agentibus.

Ab una questione, dicta *zaloba*, per quempiam coram iudicio exposita, plures personas tangente, unum tantum memoriale exigatur; in 2 l. c. XVI.

5. De solario capitaneorum ab expurgacione alicuius pro infamia furti vel alia.

Nobilium pro nota infamie [1]) seu pro furto honorem suum expurgancium capitanei regales ab ipsa expurgacione sexagenam non exigant, sed solum in memorali debent contentari; in 3 l. c. XXV.

6. De solariis capitaneorum a resignacionibus fratrum indivisorum.

Capitanei, coram quibus consuevit esse resignacio bonorum, non recipiant a resignacione de fratribus indivisis plus, quam ab una persona, videlicet unam marcam, et notario || unum fertonem; in 3 l. ar. XXX. [f. 83]

---

[1]) Cod. infamia.

7. De solariis officialium a pueris non exigendis.

Iudices, subiudices et eorum loca tenentes a pueris in iudicio nichil exigant sub pena, que dicitur *pyanthnadzyeszczya*; in 3 l. c. XIIII.

8. De solariis notariorum in iudicio.

Notarii a notis et a minutis de actis tam super inscripcionibus et super controversiis a postulantibus pro qualibet minuta unum accipiant grossum, a pueris vero nichil exigant; contra hoc vero statutum facientes penam *pyanthnadzyeszczya* succumbent persolvendam; in 3 l. c. XIIII.

9. De eodem aliter.

Notarii terrestres in iudiciis non exigant a notis preterquam in primo termino medium grossum et in ultimo tantundem, aut a notis tocius cause recipiant unum grossum; in 3 l. ar. XVII.

10. De eodem a lectura litterarum in iudicio.

Idem notarii a lectura litterarum, quam faciant in iudiciis, nichil penitus exigere debebunt; in 3 l. ar. XVII.

11. De solario notariorum a notis in iudicio.

Notarii terrestres in omnibus terris regni, videlicet: Polonia Maiori, Syradia, Lancicia, Cuyawia, Dobrzyn etc. pro notis accipiant sua iura equaliter, secundum quod notarii Cracoviensis et Sandomiriensis terrarum recipiunt, || videlicet pro una inscripcione usque ad finem cause unum [f. 83⁰] grossum aut in principio medium et in fine medium grossum; in 2 l. c. XVIII.

12. De solarium officialium a testibus producendis.

Officiales de uno producente testium habeant quatuor scotos; in 1 l. c. CXXXVII.

13. De solario notariorum ab eodem.

Scriptores iudiciorum de testibus producendis, si scribere et signare eorum dicta oportebit, tres grossos recipiant; ubi vero terminos peremptorios scribunt, de nota et signatura in grosso medio contententur; in 1 l c. CXXXVII.

14. De interessencia in iudicio notariorum.

Notarii terrestres semper in iudiciis resideant soli vel illos, de quibus baronibus et iudicibus plena fiducia constat, poterint habere subscribas seu surrogatos; nulla autem levis causa, nisi ardua absenciam notariorum poterit excusare, alias per Regiam Maiestatem hoc ipsum officium aliis abilioribus et magis assiduis sit conferendum; in 7 l. c. XXIII.

15. De solario succamerariorum a limitibus hereditatum faciendis.

Si succamerarius inter aliquas personas una die unam, duas vel tres hereditates limitaverit et consumaverit, recipiat mediam marcam, sed a pluribus diebus, sive plures hereditates limitaverit sive unam, tres marcas et duas || secures cum duobus fossoriis suo iure tollat; in 1 l. c. CXXXVII. [f. 84]

16. De solariis ab exaccionibus regalibus non excipiendis.

Capitanei, burgrabii et alii quicunque exactores regales non exigant de hominibus tam spiritualium quam et secularium personarum inscripcionales. Quod si secus fecerint et si non sint possessionati, debent in hospiciis arestari per burgrabium aut per consulem illius civitatis, donec restituant id, quod extraxerint, cum pena trium marcarum illi, de quo huiusmodi inscripcionales exierunt, persolvenda; in 3 l. c. XXII et ar. XXVI, et in 4 l. c. IX.

17. De solario capitaneorum ab introligacionibus.

Capitanei et burgrabii ipsorum ab intromissione in aliqua bona a terrigenis nichil penitus recipiant; in ul. l. c. XX.

XI. De rebellis in iudicio aut in curiis.

1. De temerario ad iudicium ingressu.

Nullus ad domum iudicii cum armis quibuscunque excogitatis sub pena quatuordecim marcarum per iudicium repetenda et sub armorum amissione audeat intrare, que arma capitaneus loci vel || burgrabius terrestris, alias hii, qui in iudicio president, pro se recipiant; in ul. l. c. I. [f. 84⁰]

2. De illo, qui ad iudicium cum strepitu venerit.

Si quis ad iudicium causa alicuius consanguinei seu familiaris cum strepitu, quadam reverencia debita non servata, venerit, pena, que dicitur *pyanthnadzyeszczya*, puniatur; in 1 l. c. XIX.

3. De violenciam in iudicio committente.

Si quis ausu temerario iudicium invaserit et violenciam commiserit, secundum penam statutam punietur et duodecim septimanis carceribus recludatur; in 4 l. c. I.

4. De incarceracione debita aut non.

Nullus incarceretur neque bonis privetur, nisi iure convictus; in 3 l. c. X et in 7 l. c. XIIII et XVI.

5. De iuri non obedientibus.

Iuri non obedientes iuxta iuris disposicionem corrigantur et laudum et constitucionem antiquitus descriptam constitucionem (s); in ul. l. c. XXIIII.

6. De gladii vel cultri in iudicio extraccione vel alicuius vulneracione.

Si quis ausu temerario in iudicio gladium vel cultrum aut lanceam vibraverit, sexaginta marcas iudicio luat irremissibiliter exigendas, et si aliquem || vulneraverit, collo privetur; in ul. l. c. I. [f. 85]

7. De convictis in iudicio et temerarie discedentibus sine satisfaccione.

In iudicio convictus non potest recedere, nisi victori satisfaciat de conviccione, alias suo adversario in manus tradatur ligatus; qui si effugierit in captivitate manens, per hoc a potestate adversarii sui et a solucione debiti erit liber et solutus, preter debitum furti, quod semper condempnati solvere tenebuntur; in 1 l. c. IIII.

8. De vibracione gladii coram Regia Maiestate vel suo capitaneo.

Si quis coram Regia Maiestate vel coram suo capitaneo gladium vel cultellum extraxerit et aliquem vulneraverit, sine gracia puniatur; si vero extraxerit et non vulneraverit, in gracia consistat ipsorum; in 1 l. c. CL.

9. De extraccione gladii coram archiepiscopo.

Si quis coram domino Archiepiscopo gladium vel cultellum extraxerit et aliquem vulneraverit aut non, pena *syedmnadzyeszczya* puniatur, pro domino Archiepiscopo applicanda; si vero quis turpia coram ipso protulerit, penam eidem domino Archiepiscopo *pyanthnadzyesczya* persolvat; in 1. l. c. CL.

10. De extraccione gladii coram iudicio.

Si quis in iudicio cultellum extraxerit, neque aliquem vulneraverit, in gracia consistat Regie Maiestatis. Si vero aliquem || vulneraverit, [f. 85⁰] pena *szyedmnadzyeszczya* puniatur et leso penam *pyanthnadzyeszczya* solvat; in 1 l. c. CXLIX.

11. De subtraccione rerum in curia militis.

Si quis in curia militis aliquas res minutas subtraxerit, periculo auris et privacioni subicietur. Si vero coram milite gladium vel cultellum extraxerit, nec aliquem vulneraverit, in gracia militis existat. Si vero vulnus alicui intulerit, manus eius perforetur; in 1 l. c. CL.

XII. De dilacionibus terminorum.

1. De dilacionibus terminorum generalium.

Dilacio terminorum generalium talis debet fieri, quod primus per simplicem infirmitatem prorogetur; secundus infirmitate vera absque confessore et allegacione capellani, pro qua infirmitate in tercio termino iuramentum

prestabit corporale, quod tunc vera fuit innodatus infirmitate. Si autem in eadem infirmitate casualiter perduret, tunc tercio iterum poterit terminum prorogare, quia, prout iacebat in ipsa infirmitate, hucusque non convaluit. Et nichilominus in quarto colloquio pareat aut procuratorem suum transmittere non postponat, alioquin causam amittet; in 2 l. c. I.

2. De dilacione terminorum particularium. || [f. 86]

Dilacio vero terminorum particulariorum (s) primo et secundo per simplicem infirmitatem, tercio vero per veram sine allegacione capellani termini prorogentur, pro qua in quarto termino totaliter prestabit iuramentum, quod veraciter pro ipso termino fuit infirmus. Si vero contingerit ipsum in ipsa infirmitate diucius perseverare, tunc iterum poterit quarto ipsum terminum prorogare, prout superius dictum est de colloquio generali; hoc intelligatur de reo citato; in 2 l. c. I.

3. De dilacione terminorum actoris.

Dilacio termini actoris in colloquio generali aliter fieri non debeat, nisi per veram infirmitatem reponatur primus, in terminis vero particularibus per simplicem infirmitatem excusetur semel; in 2 l. c. I.

4. De dilacionibus terminorum quorumlibet.

Dilacio terminorum tam generalium quam particulariorum (s) ac eciam et castrensium terminorum potest prima vice fieri per simplicem infirmitatem, secunda per veram, tercia vice in termino tercio comparebit et iuramentum mettercius prestabit, quod protunc vere fuit infirmus; in 3 l. c. XIII.

5. De dilacionibus terminorum in iudiciis.

Dilacio terminorum in iudiciis non debet fieri preterquam vera infirmitate, de qua prius per iuramentum constare debebit; in secundo autem termino infirmus comparere et respondere tenebitur et debebit; in 3 l. ar. XVI. || [f. 86⁰]

6. Dilacio terminorum hec debet fieri tenenda.

Dilacio terminorum si fieri debet, aliter non fiat, nisi vera infirmitate allegata, et ille [1]), cuius nomine proposita extitit, cum testibus mettercius iurabit, quod pro illo tempore veraciter infirmabatur; in 4 l. c. V.

7. De dilacionibus terminorum per litteras R. Maiestatis.

De cetero in iudiciis tam castrensibus, quam terrestribus, ut non sint per litteras regales alique dilaciones, que parti citanti plerumque consueverunt facere preiudicium in favorem citati, excepto, quod ipse citatus in Regie Maiestatis aut reipublice [negocio sit] occupatus notabili aliqua accione; in ul. l. c. XXIII.

---

[1]) Cod. illius.

8. De resposicione terminorum pro maiori habendo.

Reposicio seu dilacio terminorum pro maiori, nisi semel fieri debet, pro qua eciam mettercius iurabit cum testibus, et cum littera iudicis more terrestri probabit; in 4 l. c. V.

9. De dilacionibus terminorum extra terram existentis.

Dilacio seu reposicio terminorum huic, qui sit extra terram, debet fieri ad decemocto septimanas, videlicet: pro primo termino sex septimane, pro secundo alie sex, et pro tercio termino eciam alie sex. Qui si non comparuerit pro termino peremptorio, extunc iudex ad sentenciam diffinitivam licite procedat, ipsius con||tumacia non obstante; in 1 l. c. CXL. [f. 87]

XIII. De expurgacionibus quibuslibet.

1. De expurgacione nobilitatis alicuius.

Si quis aliquem exprobaverit nobilem esse bene procreatum, idem infamatus, sex testes nobiles, videlicet: de sua stirpe duos seniores genitos, de secunda eciam duos et de tercia similiter duos [producat], qui iurabunt, quod est ipsorum frater et de domo ac stirpe illorum procreatus; in 1 l. c. XXXII.

2. De expurgacione pro causa infamie calumpnie.

Si quis aliquem pro calumpnia coram iudicio inculpaverit, expurgacio sua sit, tanquam ex nobilitate; inculpans luat sibi penam *pyanthnadzesszczya*, postquam fuerit expurgatus; in 3 l. c. XVII.

3. De eodem.

Si alicui per quempiam obicitur infamia calumpnie ita, quod procuraverit causam calumpniosam et iniustam, presertim pro precio et muneribus, non racione favoris aut subieccionis, tali homini erit talis expurgacio per iudicem indicenda, qualis pro nobilitate institui solet. Facta autem expurgacione obiciens luat penam obicienti trium marcarum et iudicio trium; in 3 l. ar. XXI. || [f. 87⁰]

4. Quot vicibus expurgabitur pro calumpnia inculpatus.

Tribus vicibus pro causa calumpnie expurgacio infamatis est admittenda ; quarta autem vice si inculpatus fuerit, expurgacione carebit, sed pro mercede sua caracter sibi in facie inpingi debebit, nec utetur amplius nobilium iure; in 1 l. c. XVII.

5. De eodem.

Tribus vicibus pro causa calumpnie expurgabitur; quarta vice vero pro suo scelere nares sibi precidi debent ad instar equi castrati et eo ipso sit honore privatus, nec peramplius uti poterit nobilium iure aut eodem aliquatenus se tueri possit; in 3 l. ar. XXII.

6. De marca calumpniosa.

Si quis aliquem ad iudicium pro vulneribus evocaverit, tunc ministerialis ad instanciam vulnerati vulnera conspiciat, et bene de hoc per locionem aque experiatur, an sint notabilia sive fixa; et si ipse ministerialis coram iudicio aliter deduxerit, quam in citacione vulnerati est expressum, tunc vulneratus luat penam calumpniosam, alias *pothwarnq*, et causam eo ipso perdat; in 3 l. ar. XX.

7. De expurgacione pro infamia furti.

Si aliqui fuerint eiusdem parochie sive districtus, et de furto unus alterum ad iudicium voluerit evocare, infra annum tantummodo habeat facultatem; anno vero elapso reus per testes ydoneos teneatur se expurgare; in 1 l. c. XXX. || [f. 88]

8. De expurgacione prime infamie furti.

Si quis miles vel alius vir nobilis, cui de eo prius in iudicio questio non fuit mota, de furti vel latrocinii crimine accusetur, proprii iuramenti prestacione a tali accusacione poterit se expurgare; in 1 l. c. LXXV.

9. De expurgacione pro raptu violenti die forensi.

Si quis alicui die forensi in via publica pecuniam reciperet violenter de ipsius pera, reus pro tali causa cum duodecim testibus et non paucioribus fidedignis ab huiusmodi crimine tenebitur se expurgare; in 1 l. c. CVII.

10. De expurgacione pro furtu apium seu mellificiorum.

Si quis aliquem traxerit ad iudicium, asserens, quod ipse apes seu mellificia ipsius sibi furtive abstulisset et in domum suam propriam deportasset, si hoc per testes, qui viderent ipsum ipsius apes seu mellificia sic furtive sibi abstulisse et in domum suam propriam portasse, probare poterit, probabit; alias reus negans, si bone fame fuerit, proprio iuramento poterit se expurgare; in 1 l. c. XXXV.

11. De expurgacione pro invencione alicuius rei.

Si quis de aliqua re inventa coram iudicio inculpatus fuerit, quod ipsam inveniret, et monitus non restitueret eandem, reus, si negaverit, proprio evadet iuramento; in 1 l. c. CVIII.

12. De causis criminalibus in absencia actoris.

Nullus pro aliqua causa criminali aliquem aliena inculpare poterit, nisi ipse, cuius intersit, propria; nec Regia || Maiestas neque sui capitanei talem cognoscere nec condemnare debent, nisi iure convictum sive in iudicio confessum; in 1 l. c. CXXXVIII. [f. 88°]

13. Quomodo expurgabitur pro furto vel spolio inculpatus.

Sic enim equitatis servabitur libra, quod si aliquis, cuiuscunque sit condicionis, vocatus, infamatus de furto vel spolio, teneat suam innocenciam equali ordine, tranquillitate et testium numero, quasi suam nobilitatem esset probaturus, clarificare, purgare et demonstrare, alias tanquam fur legibus sit puniendus; in 6 l. c. XIII.

14. Quot vicibus pro furto vel spolio inculpatus expurgabitur.

Qui semel aut bis et ad maximum ter de furti aut spolii crimine vocatus vel culpatus fuerit, illi tantum beneficium purgacionis porrigatur; si vero quarto, ipse legibus plectendus relinquatur; in 6 l. c. XIII.

15. De expurgacione quarte infamie spolii vel futti.

Si quis pro causa spolii vel furti inculpatus quarta vice cum turba, tumultu venire presumpserit purgaturus, omnes fore privati decernantur; in 6 l. c. XIII.

16. De triplici conviccione pro causa furti vel spolii.

Si quis tribus vicibus de furto vel spolio convictus in iudicio fuerit, remaneat perpetuo infamis, nec eidem porte pateant dignitatum, nullaque donaria in || vestibus aut aliis rebus penitus utatur; in 1 l. c. [f. 89] CXXVIII.

17. De restituentibus res furtas seu ablatas.

Si quis alicui res ipsius furtive seu spolio ablatas restituerit, infamis perpetuo habeatur, tanquam ille, qui in iudicio pro eodem convincatur; in 1 l. c. CXXVIII.

18. De teste deficiente in expurgacione pro causa furti.

Si de furto vel spolio accusato et in iudicio non convicto, in ipsius expurgacione unus testis defecerit, pro eo infamis nullatenus habeatur, sed passo dampnum satisfacere teneatur; in 1 l. c. CXXVIII.

19. De expurgacione accusati de violencia.

Si quis aliquem alias bone fame in iudicium pro quibusdam violenciis evocaverit, actor teneatur, quod asserit, comprobare; alias reus tantummodo proprio iuramento se valeat expurgare; in 1 l. c. XXIX.

20. De homine paupere divitem pro violencia citante.

Cum pauper divitem pro violencia citat, dives per testes poterit se expurgare, alias iuxta violencie qualitatem debita pena est mulctandus; in 1 l. c. XCVIII.

21. De ignobili nobilem vituperiose increpante.

Si aliquis nobilis dicat sibi aliquem imparem verba vituperiosa protulisse, idem ignobilis negans || proprio iuramento ab increpacione [f. 89⁰] ipsius absolvatur; in 1 l. c. XX.

22. Pro qua infamia nobilis expurgari non tenetur.

Kmetho nobilem non potest de nobilitate increpare ore proprio, nec nobilis sibi de ipso facto tenebitur expurgari; in 2 l. c. XXI.

23. De defloracione feminei sexus.

Si quis virginem stupraverit vel mulierem polluerit violenter, et si id in recenti contra illum proclamatum fuerit, in iure Polonico coram iudice conpetenti respondere teneantur, sentenciaque puniri iuxta commissi criminis qualitatem; in 1 l. c. LXX.

24. De expurgacione violencie feminei sexus et econverso.

Si quis in domo, silva aut ubicunque virgini, vidue vel coniugate eam opprimendo violenciam fecerit, et si ipsa evadens violenciam oppressoris infra triduum ad villam viciniorem veniens seu in eadem villa existens ad villanos lacrimando clamaverit et narraverit sibi violenciam illatam et subsequenter signa manifesta ostenderit, et si de hoc dicti villani fuerint protestati et ipsa iuraverit, oppressor in gracia Regie Maiestatis et amicorum femine existat violate; alias si eadem aliquem calumpniose pro huiusmodi crimine inculpaverit et id, ut premissum est, non probaverit, reus cum sex testibus se expurgabit sue condicionis, ipsaque calumpniatrix, cuiuscunque sit status, pena debita punietur seu castigetur; in 1 l. c. CXXVII. || [f. 90]

25. De expurgacione wladarii aut familiaris contra dominum suum.

Cum dominus contra wladarium suum seu contra familiarem pro aliquibus rebus vel iniuriis moverit questionem, idem inculpatus iuramento non differente (s) cum sex testibus teneatur se expurgare; in 1 l. c. CIX.

XIV. De probacionibus quibuslibet.

1. De probacione super hereditatem sine litteratoria tenentem.

Si quis vellet quempiam pro hereditate impetere, dicendo possessorem eandem in obligacione aut pignoracione possidere, quam fortassis possidet legitime, quod tunc possessor actore repulso ad probacionem testium admittatur, et maxime ubi utraque pars caret testimonio litterarum; in 2 l. c. X.

2. De probacione super violenciam alicui factam.

Si quis alias bone fame in iudicium pro quibusdam violenciis evocatur, actor teneatur, quod asserit, comprobare, alias reus tantummodo proprio iuramento se valeat expurgare; in 1 l. c. XXIX.

3. De probacione super vulnera alicui illata.

Si quis asserat se per aliquem fore vulneratum, ministeriali et duobus nobilibus sua vulnera protestabit seu demonstrabit, deinde in iudicio mettercius iurabit, quod a tali homine fuit vulneratus; in 3 l. c. XXVIII. || [f. 90⁰]

4. De eadem vulnerum protestacione.

Si quis aliquem ad iudicium pro vulneribus evocabit, ministerialis ad instanciam vulnerati vulnera conspiciat, an sint notabilia sive fixa, beneque de hoc per locionem aque debet experiri; in 3 l. ar. XX.

5. De probacione super vulnera per prius vulneratum illata.

Si quis aliquem vulneraverit insequendo, vulnera sua per ipsum sibi prius illata ulciscendo et non vitam defendendo, talis per actorem, qui ipsum ad iudicium traxit, pro suis vulneribus per probacionem admittendam convincatur; in 1 l. c. XXXIIII.

6. De probacione in contencione aut extra alicuius vulnerum per quempiam illatorum.

Si quis contra aliquem proposuerit, quod ipsum vulnerasset et reus dixerit actorem in contencione et discordia se ipsum vulnerasse, si poterit, hoc probabit, alias si extra contencionem et discordiam actor vulneratus fuerit, per iuramentum vulnus suum obtinebit; in 1 l. c. XXXVII.

7. De probacione nobilis vulneris contra kmethonem.

Si nobilis kmethonem pro vulnere inculpaverit et kmetho dixerit, ipsum nobilem se ipsum vulnerasse, quod, si ipse kmetho per milites probos, qui hoc viderunt, probare poterit, admittatur, alias actor per iuramentum proprium vulnus obtinebit; in 5 l. c. XX.

8. De probacione super vulnus alicui penes extincccionem candele illatum. || [f. 91]

Si quis penes contencionem candelam extinxerit et in ipsa contencione aliquis vulneratus fuerit, extunc actori super vulnus iurato extinctor candele in vulnere reo ignorante condempnetur; in 1 l. c. LXXVIII.

9. De mutilacione quatuor digitorum.

Si quis pro mutilacione quatuor digitorum post annum elapsum reum traxerit ad iudicium, hoc mettercius iuramento probabit; in 1 l. c. LI.

10. De probacione super vulnera momorsa ex incitacione canis.

Si quis aliquem inculpaverit, quod ipsum canis tuus ex incitacione tui momordit, actor id tenetur conprobare, alias reus evadet proprio iuramento; in 1 l. c. LXXVII.

11. De probacione super violenciam domus cum vulneribus.

Si quis alicui violenciam domus et vulnera intulerit et aduc ipsum pro aliis vulneribus solus citaverit, volens ipsum de violencia evadere, ipse, cui violencia domus est illata cum vulneribus, super violenciam domus inferentem cum vulneribus ad probandum admittatur; in 1 l. c. XXXVI. || [f 91⁰]

12. De negacione ministerialis vulnerum protestatorum.

Si quis per ministerialem aliquod vulnus protestaverit et ministerialis dictum vulnus vidisse negaverit, actor per testes, qui hoc vulnus viderunt, ad probandum de calumpnia admittatur; in 1 l. c. XXXVI.

13. De probacione violencie feminei sexus.

Si quis virgini, vidue vel et coniugate in campo, silva, domo aut ubicunque opprimendo violenciam fecerit, mulier evadens violatorem infra triduum veniens ad villam viciniorem dictam violenciam protestabit; in 1 l. c. CXXVII et in ul. l. c. X.

14. De probacione concordie facte contra actorem pro capite occiso.

Si quis aliquem pro capite occiso fratris sui prius concordato citaverit, reus contra actorem concordiam probare debebit; in 5 l. c. XVIII.

15. De nominacione testium ad probandum.

Si quis testes aliquot nominatos ad probandum susceperit vel sibi elegerit, de cetero eosdem contempnere non poterit; in 1 l. c. XXXIX. || [f. 92]

16. De admissione testium ad probandum.

Si quis testes aliquos ad probandum aliquid admiserit, post hoc contra eosdem causam movere non poterit; in 5 l. c. IIII.

17. An testibus in causis producendis potest obici excommunicacio.

Si aliquibus testibus producendis obicitur excommunicacio, producens, si potest, alios testes nominandi et producendi habeat facultatem. Si vero alios non poterit habere, extunc apud excommunicantem debito modo cum fideiussoria caucione vel iuratoria deposicione aut satisfaccione et cum reverencia absolucio requiratur et petatur ad testimonium tantummodo perhibendum, ne per hoc veritas opprimatur. Quod si excommunicator, modo premisso petitus, beneficium absolucionis denegaverit, extunc iudex absque vulneracione cause testimonia eorundem testium acceptare debet et ipsorum testimonia habeant firmitatem; in 1 l c. XXXVIII.

18. De probacione super res creditas.

Si quis civis aut creditor pannos aut alias res seu mercancias alicui terrigene ad prestam dederit seu mutuo concesserit, preter litteram obliga-

cionis, in qua constaret de debito, tunc agens talem contractum per testes || probare debebit, alias reus proprio evadet iuramento; in 1 [f. 92⁰] l. c. XXXI.

19. De probacione super res ablatas.

Si quis res ablatas alicui restituerit et pro pluribus inculpatus fuerit, quod si reus de eisdem negaverit, actor tunc probabit iuramento; in 1 l. c. LXXVI.

20. De probacione super servos illiberos.

Si quis alicuius servos illiberos fugitivos servaverit et de eisdem in proximo domino Regi non protestaverit, et si hoc dominus servorum contra illum probaverit, illiberum solvet domino servorum cum pena *pyanthnadzyesczya;* in 2 l. c. XXX.

21. De probacione empcionis prati.

Si quis per aliquem inculpatus fuerit, quod pratum ipsius falcaret, et ipse reus dicit ipsum pratum apud ipsius wladarium emere ad falcandum et iam illud fore solutum, quamvis ipse wladarius iam sit mortuus, ipse reus super hoc mittatur ad probandum; in 1 l. c. CII.

22. De probacione super ovem perditam in grege.

Pastor ville si pro ove perdita inculpatus fuerit, et pastor dixerit ipsam cum grege in villam inpulisse, idem pastor hoc per suum iuramentum probabit; in 1 l. c. LXXIX. || [f. 93]

XV. De prescripcionibus.

1. De prescripcione tenende hereditatis.

Possessor si aliquam hereditatem tempore pacis et concordie tenuerit per tres annos et per tres menses pacifice et quiete, tunc postea quemlibet impedientem eadem prescripcione tenute pacifice evadere potest et evadet; in 1 l. c. XL.

2. De eodem; in 1 l. c. XXIII in fine.

3. De prescripcione hereditatis obligate vel inpignorate.

Si quis alicui aliquam hereditatem obligaverit vel impignoraverit, infra triginta annos ipsam redimendi habeat facultatem, et hoc, si fecerit de eadem obligacione protestacionem secundum statutum, alias ab omni iure sue hereditatis cadat; in 1 l. c. XLI.

4. De prescripcione simili eiusdem; in 2 l. c. IX.

5. De prescripcione vendite hereditatis.

Si quis alicui aliquam hereditatem vendiderit et partem pecunie solverit et aliam aduc solvere neglexerit, et emptor eandem || here- [f. 93⁰] ditatem per tres annos et per tres menses pacifice tenuerit, tunc eadem

hereditas iam ab ipso exemi non poterit, obstante prescripcione prefata; in 1 l. c. XLVI.

6. De prescripcione granicierum empte hereditatis.

Si quis aliquam hereditatem emerit, tunc penes introligacionem vocet vicinos graniciales ad conspiciendum granicies. Qui vocati, si granicies ostensas sibi non contradixerint, et ipse sic per tres annos et per tres menses emptam hereditatem pacifice tenuerit, et si non fuerint granicies notabiles, tunc possessor cum sex testibus ad probandum granicies admittatur, iuvante prescripcione; in 2 l. c. XII.

7. De prescripcione vendite hereditatis contra proximiores hereditatem eximere volentes.

Hereditatem venditam post decursum trium annorum et trium mensium ab emptore nullus proximior iure propinquitatis eximere potest; in 1 l. c. CXXIII.

8. De prescripcione tenenda. || [f. 94]

Quicunque aliquam hereditatem ultra prescripcionem debitam detinuerit, nullo impedimento amplius de eadem convincetur; in 1 l. c. LIII [1]).

9. De prescripcione inscripcionum.

Omnes inscripciones tam terrestrium quam et castrensium actorum in omnibus terris regni ultra tres annos et sex septimanas nullam obtineant potestatem, preter inscripciones obligacionum et in spem reempcionis resignacionum, que pristinis institucionibus gaudebunt; in ul. l. c. XXI.

10. De prescripcione infancium.

Pueri etate legitima carentes, hoc est masculus ad quindecimum, femella ad duodecimum annos non aliter, nisi per tutores ipsorum tales, quos ipsis pater ipsorum instituerat, lites contestare tenentur, similiter et vidua per tutores per ipsius maritum sibi constitutos, si illa ipsos affectaverit; in 2 l. c. IIII.

11. De prorogacione litis infantibus ad etatem.

Pueri si ad iudicium super questione hereditaria trahantur, aut alia quacunque controversia, tunc ipsis eadem litiscontestacio ad etatem debitam prorogetur; in 1 l. c. CXIII.

12. De prescripcione femine maritate.

Si mulier maritata credit se habere aliquod || ius racione dotis [f. 94⁰] vel aliquo alio modo ad aliquam hereditatem, et si infra decem annos pro eadem nullam fecit questionem, ab omni iure suo cadat, obstante prescripcione; in 1 l. c. XLII.

---

[1]) Cod. mylnie LIIII.

13. De prescripcione viduarum.

Vidua autem ad quamcunque propinquitatem crediderit se ius aliquod habere in hereditaria porcione, et si infra sex annos de eodem non fecerit questionem, ab omni iure cadat, obstante prescripcione; in 1 l. c. XLIII.

14. De prescripcione hereditaria generali.

Prescripcio utriusque sexus, videlicet, virorum tres annos, maritatarum feminarum decem et viduarum sex, ad agendum pro rebus et hereditatibus ipsis debitis et obligatis, dumptaxat in iudicio assignatur, alias ab accione cadant, obstante huiusmodi prescripcione; in 1 l. c. CXIIII.

15. De divisione inter fratres facienda.

Si fratres inter se fuerint separati vel divisi ac inter ipsos contingat quempiam ipsorum in questione hereditaria sentenciam diffinitivam reportare, postmodum vero alter, ac si voluerit, non poterit eandem innovare; in 1 l. c. XLIX. || [f. 95]

16. De separacione filiorum per patrem.

Si pater cum filiis suis vel filiabus tempore vite abinvicem separatus fuerit vel abdivisus, ipso moriente super omnes cadit; in 5 l. c. XVII.

17. De porcione in hereditate non exdivisa.

Si fratres fuerint inter se divisi et unus illorum dixerit alteri: tu tenes talem partem hereditatis, quam mecum non divisisti, tunc solum illud cum ipso exdividere tenetur et non magis; in 5 l. c. V.

18. De prescripcione divisionis fratrum.

Si fratres qualescunque inter se fuerint separati vel divisi et in eadem separacione permanserint per tres annos et per tres menses in taciturnitate, amodo nullus ipsorum dictam divisionem nullo modo repetere poterit; in 1 l. c. CXI.

19. De ammissione bonorum ante divisionem.

Si aliquis fratrum indivisorum ante divisionem faciendam aliquid iure ammiserit, talis condicio non super omnes, sed super ipsius sortem devenire debet; in 5 l. c. VI.

20. De obligacione bonorum indivisorum per unum fratrem.

Frater senior seu primogenitus non potest bona hereditaria ultra sortem sibi spectantem alicui dare, donare, || alienare, distribuere, seu [f. 95^0] obligare, preter onus debitorum ipsorum predecessorum, propter quorum solucionem id facere possit, sed tamen cum consilio et consensu consanguineorum seniorum; in 6 l. c. XII.

21. De prescripcione avitatis virginis maritate.

Si pater filiam suam nuptui tradiderit, et ipsa maritata steterit ultra decem annos patre vivente, si vero post mortem patris cum fratribus pro bonis hereditariis seu pro avitate agere voluerit, ab omni accione cadat, obstante prescripcione; in 5 l. c. XVI.

22. De amissione bonorum virginis per exdotacionem.

Si quecunque virgo cum bonis hereditariis sit in alicuius patrui tutela, quam idem tutor si dotaverit pecuniis paratis, minori summa, quam ipsius bona constarent, et si ipsa steterit cum marito per tres annos et per tres menses in taciturnitate, amplius eadem bona repetere non potest, obstante sibi prescripcione; in 1 l. c. XLV.

23. De prescripcione duorum annorum.

Si quis super sua hereditate sepes alicui in fundis positas per decursum duorum annorum stare consenserit, amplius pro eo questionem facere non poterit, obstante prescripcione duorum annorum; in 1 l. c. XLIIII. || [f. 96]

24. De prescripcione rerum accomodatarum.

Si quis alicui res aliquas accomodaverit seu in mutuum receperit et de eisdem sibi infra tempus quatuor annorum questionem non moverit, amplius sibi eandem movere non poterit; in 1 l. c. XLVII.

25. De prescripcione capitis occisi.

Si quis contra reum pro capite occiso a die criminis commissi ante decursum trium annorum questionem non moverit, de cetero ipsam movere non poterit, huiusmodi prescripcione obstante; in 1 l. c. CXV.

26. De prescripcione furticinii.

Si quis aliquem pro crimine furti coram iudicio accusare voluerit, si sint in vicinitate unius parochie aut ville, simul divina audientes, agat contra reum ante decursum unius anni. Si autem abinvicem actor et reus sint distantes, agat contra reum ante decursum trium annorum, alias reus vigore prescripcionum prefatarum actorem evadet; in 1 l. c. CXII.

27. De eodem cum alia condicione.

Vicini unius ville seu parochie pro causa furti dumptaxat infra decursum unius anni questionem contra se movere habeant facultatem, || [f. 96^{0}] quod si unus contra alium eandem questionem fecerit, huiusmodi prescripcione non obstante, extunc reus racionabiliter per testes ydoneos tenebitur se conprobare in ipso facto innocentem; in 1 l. c. XXX.

28. De prescripcione furti pecorum, et sic de aliis.

Pro furtu vel spolio in pecoribus, pecudibus vel rebus minutis, quilibet reum infra decursum unius anni ad iudicium evocandi habeat facultatem;

pro iumentis vero vel equis infra duos annos, post annos vero supradictos non aliter, nisi cum testibus ad agendum admittatur; in 1 l. c. CXLVI.

XVI. De sentenciis iudicii quibuslibet.

1. De diffinicione cause per iudicem.

Iudex antequam sentenciam proferat, oportet, ut precedat citacio, accio, litis contestacio, quod iudex cognita causa sciat, super quo proferat sentenciam diffinitivam, alias si proferat, non valet; in 5 l. c. XXIII.

2. De dissimili sentencia cause equalis.

Si in aliqua causa in iudicium deducta super aliquo articulo sentencia diffiniatur et in acta inscribatur, tamen in huiusmodi vel ei simili causa || [f. 97] ex libro statutorum Kazimiri et Wladislai per iudicem sentencia proferatur; in 3 l. ar. XVI.

3. De controversiis in iudicio non iudicandis.

In iudicio terrestri et castrensi controversie non iudicentur, sed exaudita proposicione et responsione iudex, altricacionibus amputatis superfluis, iusticiam partibus faciat expeditam; in 3 l. ar. XIX.

4. De eodem; in 3 l. c. XVI.

5. De sentencia iudicis contra reum absentem promulganda.*

Si quis citatus et in termino non paruerit peremptorio, extunc iudex ad sentenciam procedat diffinitivam, contumacia rei non obstante; in 1 l. c. CXL.

6. De sentencia iudicis contra reum absentem.*

Si quis citatus in termino peremptorio non paruerit, extunc ipsius absencia seu contumacia non obstante ad decisionem seu diffinicionem cause licite procedatur; in 1 l. c. XXIII.

7. De iniuriis infantibus illatis.

Si infantibus iniuria per quempiam fuerit illata post obitum patris, dum devenerint ad annos discrecionis, possunt iuridice agere contra iniuriatos (s) tempore debito, excepcione prescripcionis non obstante; quod si ad etatem pervenientes tempore debito agere pro eisdem contempserint, tunc ipsis prescripcio obstat propter negligenciam allegatam; in 1 l. c. LXXIIII.

8. De debito pecuniario.

Pro debito pecuniario summe pote sexaginta vel plurium marcarum decemocto septimanarum terminus est ad solvendum instituendus inclusive: pro primo termino sex, pro secundo alie sex et pro tercio ultime sex sunt terminate, sicut et illo (s), qui sit extra terram et citatus; in 1 l. c. CXL.

9. De limitibus granicierum fluvio me||diante. [f. 97⁰]

Ubicunque hereditates conveniunt aut ville invicem aliquo fluvio aut rivo mediante, ita, quod quelibet hereditas teneat ripam illius fluminis ad ipsam protensam, et si idem fluvius obmisso primevo alveo suum divertit meatum per alia loca non ministerio hominis sed propria virtute, tunc alveus primus pro veris limitibus est deputandus. Et ibidem in lacu illo de utraque villa homines inhabitantes licite faciant suas piscaturas. Sed si fluxus fluminis a primevo meatu per reparacionem hominis retrahatur, tunc decursus fluminis antiqui pro terminis semper est habendus; in 1 l. c. II.

10. De probacione granicierum non bene scopulatarum.

Ad docendum granicies in campis aut in silvis recepto succamerario de iure et ostendantur sibi adminus tres scopuli in campo vel alia signa notabilia, alias *vyaszdy*; in silvis vero signa ad instar crucis facta, ut moris est. Et exinde succamerarius discernens sub honore et consciencia sua, partem, que meliora signa ostenderet, debet mittere ad probandum. Ubi autem utraque pars signis notabilibus caret, extunc actor cum testibus ad probacionem, prout fit ex iure, admittatur; in 2 l. c. XI.

11. De limitibus per succamerarium non transponendis. || [f. 98]

Succamerarii omnium terrarum tocius regni terminos graniciales pro suo velle per semet ipsos sine consensu parcium transponere non presumant sub pena quatuordecim marcarum; in ul. l. c. XIIII.

12. De limitibus nobilium cum regalibus bonis.

Dominus Rex debet cum suis terrigenis limites facere inter sua et ipsorum bona, si petatur, et per duos dignitarios ac succamerarios granicies facere et signare tenetur iuxta consuetudinem antiquitus observatam; in 3 l. c. XX.

13. De graniciebus cum bonis regalibus postulandis.

Dominus Rex ad faciendum limites cum terrigenis tenetur duos dignitarios et duos officiales cum suo succamerario deputare, cum quibus capitaneus vel tenutarius dictorum bonorum ad limitandum tenebitur exire et ipsos regalibus expensis seu propriis providere. Qui commissarii, vocatis senibus utrarum parcium et ab eis accepto iuramento, iuxta ipsorum testimonium procedant ad limitacionem, si vero senes fuerint discordes, tunc commissarii iuxta ipsorum consciencias terminabunt. Si vero et ipsi commissarii fuerint discordes, extunc maior pars concordancium determinandi granicies habeant plenam facultatem, non obstante eciam capitanei seu tenutarii regalium bonorum contradiccione; in ul. l. c. XI.

14. De limitibus fiendis cum bonis R. Maiestatis; in 3 l. ar. VIII.

15. De eodem; in 7 l. c. XVII.

A. De iniuria in personam. [1])

16. De improperacione alicuius a matre.

Si nobilis nobili improperaverit, asserens ipsum fore filium meretricis et statim non revocat aut negat, quod dixit, neque probat eum esse talem, ut asserebat, pro vituperio illius, quem sic vituperavit, racione pene solvat sexaginta marcas, velud ipsum occidisset; idem dictum est de sola ipsius matre, si ipsam meretricem nominaverit et non revocaverit, nec id, quod asserit, probaverit, in similem penam incidisse; et revocando debet dicere: id, quod sum locutus, mentitus sum, sicut canis; in 1 l. c. LXXXVIII.

17. De infamia per occisorem occiso in iudicio illata.

Si filius contra aliquem conqueritur de sua matre, quod sibi interficeret matrem, et reus ipsum diceret non esse de thoro legitimo, sed ex vagabunda muliere, caput predictum debet esse persolutum; in 1 l. c. LXI.

18. De vulneracione alicuius in ludo.

Si quis aliquem pro vulneracione in iudicium deduxerit et reus dixerit, id non voluntate propria fecisse, sed solacii causa, prout amici solent iocando, extunc reus sibi propter hoc in solucione condempnetur; in 1 l. c. CIII.

19. De famulo in contencione dominum suum iu||vante. [f. 99]

Si quis famulus, dominum suum in contencione iuvando, exempto gladio aliquem vulneraverit, pro eo indignacionem vulnerati vel ipsius amicorum nullatenus incurret; in 1 l. c. CXLVIII.

20. De famulo alicui aufugiente.

Si quis alicuius servum aufugientem aput se conservaverit aut ipsum de manibus suis domino Regi in proximiori non protestaverit, et si hoc dominus servi contra ipsum per testes approbaverit, ipsum illiberum domino, cuius fuerit, solvere tenebitur cum pena *pyanthnadzyeszczya*; in 2 l. c. XXX.

21. De capite militis per militem occiso.

Si nobilis nobilem occiderit, pro capite occiso sexaginta, pro mutilacione cuiuslibet membri triginta et pro simplici vulnere quindecim marcas solvere teneatur; in 1 l. c. LX.

22. De solucione et pena capitis militalis.

Pro capite nobili occiso centum et viginti marce persolvantur, occisor vero in turri per unum annum et sex septimanas deputetur, ac si et cum amicis occisi quoquomodo concordiam intraret; si vero occisor timens huiusmodi correccionem de regno aufugerit, perpetuo per ministerialis proclamacionem infamis habeatur; in ul. l. c. IX.

---

[1]) Tę oraz następne, literami B, C, D, E i F oznaczone, rubryki pisarz nakreślił cynobrem.

23. De homicidio unus tantum accusetur.

De homicidio tantum unus, et non plures, accusetur; || consortes vero eiusdem accusati per probos et idoneos testes de homicidio et vulneribus se expurgabunt, alias in expurgacione deficientes puniantur; in 1 l. c. LVIII. [f. 99[0]]

24. De occisione fratris, sororis vel proximioris.

Quicunque fratrem, sororem vel proximiorem occiderit, idem ab omni propinquitate et ipsius nati hereditaria cadant. Et ipse fratricida aut patricida propter hoc infamis habeatur; in 1 l. c. LXII.

25. De illis, qui casu moriuntur.

Si quis morte casuali et inopinata decesserit, hoc est de arbore cadendo vel in aqua mergendo aut quovis alio modo, si dubitaretur de illo, non castellania, sed proximiores culpabilem inquirere debent; in 1 l. c. LIX.

26. De inculpacione alicuius pro capite occiso iam concordato.

Si quis pro capite occiso ab aliquo per concordiam faciendam solucionem receperit et alium citaverit pro eodem, cupiens aliam solucionem in ipso per iuramentum obtinere, reus, si poterit, solucionem per concordiam factam probabit et per hoc evadet; in 5 l. c. XVIII.

27. De inculpacione alicuius pro capite occiso iam soluto.

Si quis citatus pro homicidio caput occisum persolverit et tunc iterum ipse solvens alium pro eodem || impediverit, dicens: quia ego solvi illud caput, quod tu occidisti, — reus tenetur se de eodem expurgare proprio iuramento; in 5 l. c. II. [f. 100]

28. De occisione capitis kmethonis per kmethonem.

Pro occisione capitis kmethonis, per kmethonem facta, domino huius iurisdiccionis pro pena quatuor marce per occisorem, pro capite occiso tamen proximioribus occisi sex marce persolvantur, alias occisor pena capitali puniatur; in 1 l. c. LVII.

29. De solucione capitis kmethonis occisi.

Si quis kmethonem occiderit, pro capite decem marce solvantur, videlicet proximioribus sex marce et domino occisi quatuor, et pro quolibet vulnere kmethonis, vulnerato una marca et domino ipsius alia; si vero talis occisi vel vulnerati fuerint duo domini, tunc inter eosdem per medium dividatur; in 1 l. c. LXIII.

30. De solucione pro capite occiso olim instituta.

Statutum fuit aliquando: pro capite militali occiso triginta marce, pro mutilacione vero pedis, manus vel nasi [1]), reus quindecim marcas solvere

[1]) Cod. nasus.

tenebatur, pro pollice vero mutilantis (s) octo marce, pro quolibet autem alio digito leso tres marce, et pro vulneracione quorumlibet membrorum || [f. 100[0]] pena, que dicitur *pyanthnadzyeszczya*, puniatur; in 1 l. c. LXIII.

B. De violenciis.

31. De violencia pauperi per divitem facta.

Si dives pauperi violenciam intulerit et dives se de eodem per testes non expurgaverit, extunc dives iuxta violencie qualitatem debita pena est mulctandus; in 1 l. c. XCVIII.

32. De raptu feminei sexus.

Raptor virginum vel feminarum, si iure convictus fuerit, iuxta statuta antiquiora honore temporibus perpetuis privetur, et femina se rapi consenciens, omnibus bonis hereditariis et quibuscunque aliis ac ipsius dote perpetue privetur; in ul. l. c. X.

33. De violenciis virginum vel mulierum.

Violatores virginum vel mulierum scelere facto solebant se quam plurime iure Theutunico tueri, ut facilius commissi criminis eludant accionem; tales astringantur ad ius Polonicum et secundum sentenciam institutam puniantur; in 1 l. c. LXX.

34. De protestacione violencie virginalis vel mulierum.

Si quis virginem vel viduam coniugatam in campo, silva, domo vel ubicunque opprimuerit, si ipsa evadens violatorem, ibidem in villa existens seu ad viciniorem || veniens ad villanos, infra triduum proclamacionem [f. 101] fecerit et signa manifesta ostenderit, et si tunc subsequenter iuraverit, reus in ipsius et eius amicorum gracia existat. Si vero contra ipsum calumpniose egerit et reus sex testibus sue condicionis se expurgaverit, ipsa calumpniatrix, cuiuscunque sit status, pena debita castigetur; in 1 l. c. CXXVII.

C. De accionibus hereditariis.

35. De fratre bona indivisa alicui obligante.

Nullus frater senior vel primogenitus potest et valeat bona hereditaria indivisa ultra sortem sibi spectantem alicui dare, donare, alienare, distrahere seu obligare preter onus debitorum suorum predecessorum, propter quorum solucionem id facere possit, sed tamen cum consilio et consensu consanguineorum seniorum; in 6 l. c. XII.

36. De tribus fratribus habentibus unum molendinum.

Si tres fratres habent unum molendinum et unum molendinatorem, quilibet ipsorum pro excessibus suis cum ipso iure mediante licite experiri potest; in 1 l. c. LIIII.

37. De kmethonibus habentibus mellificia in alterius domini bonis.

Si quis kmetho in alterius domini bonis mellificia habuerit, ille de tributo, denariis sive de melle domino nemoris respondebit; alias idem dominus nemoris || pro tributo suo ipsum poterit iudicare et inpignorare, [f. 101⁰] prout de communi molendinatore est prenotandum; nec dominus, sub quo deget, poterit ipsum defensare; in 2 l. c. XXVI.

38. De bonis derelictis post mortem civilium vel villanorum.

Dum aliquis villanus vel civilis hac vita functus decesserit, de bonis eiusdem calix ecclesie parochiali comparetur, residua vero bona per ipsum relicta super proximiores ipsius absque quovis impedimento devolvantur; in 1 l. c. LV.

39. De recessu kmethonis libertatem habentis.

Si quis kmetho apud quempiam dominum in quacunque villa deserta aliquem agrum cum libertate acceptaverit et silvam extirpare ad ampliorandum eundem agrum cum domino composuerit, abhinc recedere non poterit, donec illud extirpaverit; in 2 l. c. XXII.

D. De iniuriis ligneis.

40. Incidens ligna in silva aliena quomodo recipiatur.

Si aliquis limites transgrediendo in alicuius silva vel gayo ligna utensibilia inciderit, is, cuius silva fuerit, incidentem prius in securi, secundo in palio vel tunica, tercio vero in bobus vel equis, factis in arbore signis, impignorare tenebitur, et tunc tercia vice recipi||endo unum pro se [f. 102] observare potest, et alium dabit super caucionem; in 1 l. c. CXXX.

41. De incisione lignorum preciosorum.

Statutum est, quod si quis in silva sua quempiam arestaverit et ipse ibidem inciderit ligna preciosa, sicut taxus, vulgariter *czysz*, et alia sibi similia, talis poterit per dominum silve capi et ad caucionem petitam dari, quia sibi pignus dictum silvestre pro tali dampno sufficere non valeret; similiter et de gays, ubi pauce sunt silve, observetur; in 2 l. c. XXV.

42. De succensione silvarum ex arwopirio.

Si vero aliquis silvam aut gayum alicui ex arwopirio succenderet, pro ipso facto in iure Polonico tenebitur respondere, salvo tamen suo honore. Si vero in ipso facto kmetho convictus fuerit et non habet, unde solvat, vitam redimat decem marcis, prout plebeum caput portat; in 2 l. c. XXVII.

43. Taxa fructifere et pomifere arboris patet.

Pro qualibet arbore fructifera seu pomifera excisa passo dampnum duodecim grossi cum pena *pyanthnadzycszczya* exsolvantur; in 1 l. c. LXXXVI.

44. De eodem.

Statutum est: pro qualibet arbore fructifera vel pomifera succisa passo dampnum septem grossi cum pena *pyanthnadzyeszczya* exsolvere teneantur, in capitulo sequenti; in 1 l. CVIII. || [f. 102⁰]

45. Taxa arborum communium et diversarum.

Si quis limites transgrediendo in alicuius silva vel gayo inciderit utensibilia ligna, ei, cuius silva fuerit, incisor a qualibet [1]) quercu furtive succisa solvat fertonem cum pena *pyanthnadzyeszczya,* in gayo vero a propaginibus seu a plantis minutis per quatuor scotos et a qualibet [1]) quercu mericarum per duos scotos, ab arbore vero cum apibus succisa unam marcam pacienti et aliam iudicio reus persolvat; que vero sit ad apes aptata, sed sine apibus succisa, dampnum passo reus mediam marcam et iudicio totidem persolvat; in 1 l. c. CXXX.

E. De dampnis terrestrium rerum.

46. De depascacione frumentorum.

Si quis alicuius frumenta depascaverit iumentis seu pecoribus suis, a quolibet iumento vel pecore unam quartam denariorum solvere tenebitur; in 1 l. c. LXVI.

47. De arestacione pecorum in frumentis.

Si quis alicuius pecora in frumentis abegerit et per diem et noctem servaverit, die crastina ad curiam castellanie sue, sive sit regalis vel et cuiuscunque iudicis, depellendi habeat facultatem; in 1 l. c. LXVIII.

48. De eodem; vide aliter in 3 l. ar. XXV. || [f. 103]

49. De recepcione frumentorum.

Si quis alicui frumenta de nocte ubicunque receperit, dominus frumenti equos capiencium cum aliis rebus libere tollat. Et si quem ex raptoribus occiderit, remaneat inpunitus. Si vero idem defensor vulneratus vel occisus fuerit, raptor solvat vulnera leso [2]) vel caput; in 1 l. c. LXXXVII.

50. De falcastracione graminum [3]).

Incidentes seu falcastrantes gramina cum falce in tunica vel palio inpignorentur; in 1 l. c. CXLVII.

51. De recepcione feni vel quibuscunque rebus.

Si quis aliquem cum feno vel quibuscunque aliis rebus capit in curru

---

[1]) Cod. quolibet.

[2]) Cod. lesa.

[3]) Cod. graminorum.

ducentem, currum et equos et solum, si poterit, ad iudicium deducat; in 5 l. c. XXI.

52. De subtraccione piscium frumentorum aut feni de campo.

Si quis in alicuius villa, lacu, piscina vel aqua fluenti, in campis, feno vel frumento furtum fecerit, convictus in iudicio dampnum passo et domino ville, in qua hoc furtum fecerit, penam solvere teneatur; in 1 l. c. CXLVII.

53. De venacione leporum super alterius bonis.

Statutum est, quod nullus a festo sancti Adalberti usque ad congregacionem omnium frugum hyemalium et estivalium in bonis alterius || [f. 103⁰] lepores venare presumat, alias passo dampnum luat penam trium marcarum; in 2 l. c. XXVIII.

54. De venacione cervorum et onagrorum.

Si quis eciam alicui feras, sicut cervum, onagrum vel aprum agitatum, ante canes occulte receperit vel usurpaverit, talis usurpans pro ferinis sive canibus tres marcas penarum et alias tres marcas cum ipsa fera solvere sit astrictus: in 2 l. c. XXIX.

55. De equo sane accommodato et mutilato restituto.

Si quis alicui equum sanum accommodaverit et sibi ipsum viceversa claudicantem restituerit, accommodator ipsum servare debet duas septimanas quiete et absque omni labore; et si in ipso tempore non convaluerit, extunc amicabiliter, prout potuerit, pro eodem equo cum accommodante componere teneatur; in 1 l. c. LVI.

F. De causis criminalibus.

56. De equo subtracto tempore nocturno.

Si per furem alicui equus tempore nocturno subtractus fuerit et paciens de tempore cum instancia vicinos de fure requisiverit; si tunc vero vicini furem insequi contempserint, ad solvendum equum sint condempnati; in 1 l. c. L. || [f. 104]

57. De profugis furta committentibus.

Profugi furta et spolia seu latrocinia committentes, de terra discedentes, si pro ipsis maleficiis per amicos ad graciam regiam restaurentur, tamen de commissis iudicialiter respondere et satisfacere tenebuntur. Et nichilominus tales infames habeantur; in 1 l. c. LXXXIIII.

58. De foventibus malefactores in bonis suis.

Eciam et hii, qui ipsos malefactores occulte servaverint et ipsis hospicium prebuerint, sive cum ipsis de rapinis et male conquesitis sorcierint, omnes infames virisque probis impares debent reputari; in 1 l. c. LXXXIIII.

59. De vagantibus hincinde furta committentibus.

Sunt aliqui, qui extra propria vagantes rapiunt aliena; de talibus est statutum, quod tales bonis suis privari debent. Et si tunc gracie Regie Maiestatis reconciliati fuerint, propter hoc infames habeantur; in 1 l. c. LXIIII.

60. De fure captivato et effugiente.

Si quis furem captivaverit et fur de eadem captivitate iuri non presentatus effugierit, propter hoc non evadet, nec evadere potest; in 1 l. c. LII. || [f. 104⁰]

61. De causis criminalibus in absencia actoris.

In causis criminalibus in absencia actoris seu accusantis neque Regia Maiestas neque sui successores neque ipsorum capitanei aliquem hominem cognoscere neque aliquem condempnare debent, nisi in iudicio confessum et convictum; in 1 l. c. CXXXVIII.

XVII. De ordine in iudicio servato.

1. De hora iudicandi et personis ad iudicium vocandis.

Iudicia a mane usque ad meridiem in quibuscunque causis debent pertractari. Et si primo die terminorum expediti non fuerint, extunc in crastinum secundum ordinem vocancium suas causas disponere et terminare tenebuntur. Et secundum ordinem citacionum ministerialis vocare litigantes debet, ita, quod, que causa prius fuerit vocata, prius terminetur; in 1 l. c. XIII [1]).

2. De veniente temerarie ad iudicium non habita causa.

Si quis ad iudicium temerarie venerit, nulla causa habita legitima, pena *pyanthnadzeszczya* puniatur; in 1 l. c. XIIII.

3. De eodem.

Si quis ad domum iudicii cum armis || quibuscunque excogi- [f. 105] tatis venerit, pena quatuordecim marcarum puniatur, armaque illius per capitaneum vel burgrabium loci terrestrem, alias per iudices presidentes recipiantur; in ul. l. c. I.

XVIII. De contumacionibus.

1. De contumacione citati pro hereditate vel pecunia obligata.

Si quis citaret aliquem pro hereditate aut pro pecunia obligata, si tunc reus in termino peremptorio non paruerit, actor pecuniam suam vel hereditatem obligatam lucrabit, reo tamen pecunia ipsius restituta; in 1 l. c. I.

2. De contumacia citati pro hereditate vel pro rebus obligatis.

Si quis reus pro questione hereditaria citatus in termino peremptorio non conparuerit, actor tunc mittitur in possessionem et reus pronuncietur

[1]) W oryginale mylnie XIIII.

ab omni iure cecidisse. Pro pecunia vero vel pro quibuscunque rebus obli gatis, si creditor pecuniarum cum obligante rerum tempore accomodacionis seu alienacionis nullam fecerit caucionem vel mencionem, apposita condicione, si minoris vel maioris res obligate fuerint sumpcionis, quam credita pecuniarum summa, quod illis || venditis seu alienatis, si decreverit [1] [f. 105⁰] summa, restituatur, aut si defecerit, adimpleatur, extunc creditor, id, quod fecit ex sua negligencia, habebit, quasi pro tota summa vadio recepto; in 1 l. c. XXVIII.

3. De contumacia rei et actoris.

Si citatus parere termino noluerit, pro primo et secundo termino solvat seorsum octo scotos pro pena, et pro tercio termino si non paruerit, ab accione cadat cum pena. Si vero actor in primo termino non paruerit, ab accione sua cadat cum pena trium marcarum; in 1 l. c. CXXXIX.

4. De eodem.

Si actor citans termino non paruerit, extunc reus parens causam obtinebit, contumacia actoris non obstante. Si vero reus parere contempserit, actore per se vel per suum nuncium parente, reus pena duorum boum mulctetur [2]; in 1 l. c. XXVII.

5. De contumacia citati pro causa furti.

Si quis citatus pro causa furti primo, secundo, tercio et quarto termino parere contempserit, bona ipsius thesauro regio sint infiscanda; in 6 l. c. XIIII.

XIX. De excessibus iudicum.

1. De revocacione sentencie iudicis.

Si quis putat se per iudicem iniuste iudicasse, || sentenciam [f. 106] ipsius huc in loco revocare debet. Et quia si ibi non fuerit revocata, postea non poterit revocari, alias reus seu provocans debitam penam incideret pro iudicibus expressam; in 1 l. c. LII.

2. De sentencia iudicis iniusta, quomodo debet appellari.

Si iudex aliquem alicui parti adverse iniuste sentenciare voluerit seu condempnare, et si pars iniuriam passa ad locum superiorem appellaverit et iudex sibi appellare non admiserit, extunc pars condempnata ponat iudici tres marcas aut pelles mardurinas. Et si idem iudex per partem condempnatam vincatur, eidem tres marcas aut pelles iudex rubore suffusus cum pena *pyanthnadzeszczya* restituat; in 1 l. c. CXVI.

---

[1]) Cod. decrescerit.
[2]) Cod. mulcetur.

3. Post appellacionem cause, quod iudex iudicabit.

Iudex in appellacione sentencie cuiuslibet tantum eandem appellatam non iudicabit, alias vero omnes, si voluerit, iudicare potest, eo non obstante; in 4 l. c. II.

4. De redargucione sentencie iudicis in presencia R. Maiestatis.

Si quis in presencia R. Maiestatis vel suorum baronum dixerit se perpere, id est perverse vel iniuste, iudicasse, statim iudex per suos collegas, qui secum in iudicio presiderunt, probare debebit, quod iuste iudicavit. Si autem arguens sentenciam de falso iudicem vincere voluerit, id per sex testes similis || dignitatis, cuius noscitur esse iudex, tenebitur con- [f. 106⁰] probare, idemque redarguens, nisi repositis tribus marcis aut pellibus mardurinis, nullatenus audiatur; in 1 l. c. CXIX.

5. De redargucione sentencie castellanorum, et sic de aliis.

Si quis redarguerit sentenciam castellani Cracoviensis aut Sandomiriensis vel Lyublinensis aut iudicum, subiudicum, camerariorum, succamerariorum, notariorumque ipsarum terrarum, tunc castellano Cracoviensi pelliceam hermellinam, alias *gronoszthayowy*, castellanis vero Sandomiriensi et Lyublynensi necnon et palatinis pelliceas mustellinas, alias *popyelycze*, subiudicibus vero et iudicibus vulpinas et succamerariis per sex marcas, camerariis autem omnium istorum dignitariorum per sex scotos, iudicibus castellanorum per mediam marcam, cuilibet notario terreno pelliceas vulpinas, aliis vero castellanis, Cracoviensi, Sandomiriensi et Lyublinensi exceptis, per sex scotos ab[sque] omni contradiccione, et antequam ad aliam audienciam admittatur, dare et satisfacere teneatur; in 1 l. c. XCIX.

6. De redargucione sentencie subiudicis et iudicum castellanorum. || [f. 107]

Redarguens sentenciam subiudicis non audietur, donec sibi tres fertones aut pelles vulpine assignentur, de castellanis vero, prout de iudicibus est senciendum; iudicibus vero castellanorum pelles agnine assignentur, quas pro se obtinebunt, si suum iudicium ostenderint fore iustum; in 1 l. c. CXX.

7. Quomodo iudex de sentencia redargui non potest.

Iudex in presencia domini capitanei vel in terminis generalibus baronibus presentibus non potest redargui de malo iudicio, excepto si de iudicato dubitaretur et ad iudicem recipiatur, alias *wszthecz*; quod si in memoria retinuerit et concordatur, tunc statim dicere vel in crastinum deferre teneatur; in 1 l. c. CXVII.

XX. De penis quibuslibet.

1. De penis terminis non parencium.

Si quis citatus pro primo et secundo termino non parens, luat penam seorsum octo scotorum; in 1 l. c. CXXXIX.

2. De penis pro plagis militum.

Si miles militi plagam aut ictum dederit ad sanguinis effusionem, reus pacienti penam *pyanthnadzeszczya* solvere teneatur. Si autem ‖ illi [f. 107⁰] inferatur, qui non habet ius militale, tunc marca grossorum pro tali vulnere, si vero kmethoni, tunc pena sex grossorum per inferentem assignetur; in 1 l. c. XC.

3. De penis vulnerum quarumcunque personarum.

Si kmeto militem vulneraverit, pro una plaga aut pluribus vulnerans militi penam *pyanthnadzeszczya* solvere teneatur et iudicio totidem, pro capite vero militali sexaginta marce et scarthabello triginta marce; militi vero de sculteto vel de kmethone creato quindecim marce pro capite occiso; militi vero alias *szlyachczye* pro vulner deceem marce, scarthabello quinque marce; sculteto vel kmethoni militibus factis per tres marcas pro vulneribus est statutum; in 1 l. c. CI.

4. De penis vulnerum et capitis militum.

Si miles militem sibi parem occiderit, pro capite sexaginta, pro mutilacione cuiuslibet membri triginta, et pro simplici vulnere quindecim marcas solvere teneatur; in 1 l. c. LX.

5. De pena pro capite occiso.

Homicide nobilium casuales pro capite centum et viginti marcas [solvant] et per unum annum in turrim deputentur; et si propter hoc de terra aufugerit perpetuo infamis habeatur; in ul. l. c. IX.

6. De pena violencie domestice. ‖ [f. 108]

Si quis domum alicuius manu violenta intraverit et ibidem hospitem aut familiarem ipsius interfecerit vel enormiter vulneraverit, qui, si sit iudicialiter victus, privabitur vita; in ul. l. c. VI.

7. De pena violencie feminei sexus.

Si oppressores virginum vel mulierum per easdem in recenti fuerint proclamati, iure Polonico convincantur et debita pena puniantur; in 1 l. c. LXX.

8. De penis concordancium lite pendente non exigendis.

Omnes huius regni inhabitatores si pro quibuscunque rebus vel causis citatis lite pendente concordati fuerint, a penis regalibus et omnium iudicum ac quarumcunque aliarum sunt liberi et soluti; in 7 l. c. XX.

9. De penis recepte rei alicuius violenter.

Si quis alicui mantellum aut aliquam rem sine forma iuris vel iure non repetendo receperit, restituat eam cum pena sex marcarum; in 1 l. c. XCII.

10. De penis recepcionis boum violenter.

Si per quempiam alicui quatuor boves recepti fuerint violenter et vio lencia fuerit protestata, a qualibet septimana dampnum passo quatuor scotos-cum pena || *pyanthnadzeszczya* et iudicio totidem solvere teneatur; [f. 108⁰] In 1 l. c. XCIIII.

11. De penis recepcionis feni violenter.

Pro curru feni violenter recepti tres grossi cum pena *pyanthnadzyeszczya* per dampnum inferentem passo solvere teneatur, quam iudex exigere et dampnum passo solvere debet; in 1 l. c. XCV.

12. De penis recepcionis frumenti in die violenter.

Pro una cassula cuiuscunque grani in die recepti pena iudicio sex marcarum et dampnum passo *pyanthnadzeszcza* solvere teneatur; si vero in nocte pro furtu habeatur; in 1 l. c. XCVI.

13. De penis pro dampnis per iumenta factis.

Si quis a vigilia sancti Adalberti infra hinc et festum sancti Michaelis alicui iumentis indomitis dampnum intulerit, dampnum passo cum pena unius marce solvere sit astrictus, si fuerit convictus in iudicio; dampnum paciens iumenta ad suam domum propriam pellere non presumat; in 1 l. c. CXXXI.

14. De penis seminantis agros alienos.

Si quis alicuius agros seminaverit violenter, semine careat, cum pena *pyanthnadzyeszczya*; in 1 l. c. XCIII. || [f. 109]

15. De penis pascencium porcos in glandinibus alienis.

Si quis porcos aut scrophas super glandinibus alterius silve pascaverit, pro prima vice dampnum passus unum porcum, pro secunda duos mactare poterit, et si tercia vice ibidem eosdem invenerit, omnes scrophas ad curiam regalem sibi magis vicinam depellere poterit, easdem per medium divisurus. Actamen, ubi illos porcos prius mactaverit, faciet signa in arbore incisa, quod proprio confirmabit iuramento; in 1 l. c. CXXXII.

16. De conduccione scropharum per silvas alienas.

Si quis porcos vel scrophas per alterius silvas glandinibus habundantes ad suas silvas seu pro precio acquirentes intermediatas conducere voluerit, ille, per cuius bona pelli debeant, in sua silva ex utraque parte vie, qua conductor transire debet, ad triginta ulnas glandines suos colligat vel pecudibus propriis depascet, ut ipse conductor scrophas suas seu porcos sine illius offensa vel dampno dicta via poterit pellere ad silvam sibi deputatam; in 1 l. c. CXXXIII.

17. De penis golotarum. || [f. 109⁰]

Si familiaris alicuius, dictus *golotha* alias *oblomek*, dampna alicui intulerit, dominus suus pro ipso satisfacere teneatur; in 1 l. c. XCVII.

18. De penis iumenti indomiti interfecti.

Si aliquis iumentum alicuius interfecerit, quatuor marcas; polendrum vero interficiens tres marcas; ubi vero ictu vel plaga lesum ad dorsum fuerit, marcam cum dimidia; pro polendro vero secundi anni huiusmodi plagas inferenti (s) quinque marcas; pro polendro vero occiso trium aut quatuor aut quinque annorum secundum iuramentum actoris reus persolvere teneatur; in 1 l. c. CXXIX.

19. De penis incisionis lignorum.

Si quis limites transgrediendo ligna utensibilia in alicuius silva vel gayo inciderit, dominus silve incidentem prius in securi, secundo in palio vel tunica, tercio in bobus vel equis seu in uno equo, sed si in duobus bobus vel equis ipsum impignoraverit, tunc unum pro se obtinebit, alium vero super caucionem fideiussoriam dimittat, signum in arbore, ubi impignoravit, faciendo; in 1 l. c. CXXX.

20. De penis incidencium alicuius quercus furtive. [f. 110]

Si quis in alicuius silva vel gayo aliquot quercus furtive inciderit, pro qualibet[1]) quercu fertonem cum pena trium marcarum et iudicio tres marcas persolvat. Si vero propagines minutas inciderit, tunc quatuor scotos solvat et pignora tantummodo recipiantur; pro quercubus vero mericarum per duos scotos incidens solvere teneatur; in 1 l. c. CXXX.

21. De penis incidencium silvas alienas.

Si quis inciderit quercum in alicuius silva vel gayo[2]), invito domino, ad axem valentem vel de minoribus seu de aliis lignis currum impleverit, penam *pyanthnadzyeszcza* dampnum passo solvat et pro qualibet arbore fructifera seu pomifera succisa dampnum passso XII grossi cum pena *pyanthnadzyeszcza* persolvantur; in 1 l. c. LXXXVI.

22. De penis incidentis arborem cum apibus.

Si quis arborem cum apibus alicuius succiderit, dampnum passo marcam et iudicio aliam persolvat. Et si apibus aptata et sine apibus succisa fuerit, dampnum passo mediam marcam et iudicio totidem succidens persolvat; in 1 l. c. CXXX. [f. 110⁰]

23. De penis kmethonis de agro recedentis.

Kmetho, cum recedit a domino suo, medietatem plantacionum iam insertarum et radicatarum in solio seu area sub pena sex marcarum dimittere teneatur; in 1 l. c. XCI.

---

[1]) Cod. quolibet.

[2]) Cod. gayo.

24. De divisione penarum quarumlibet.

Divisio penarum pro vulnere kmethonis in sanguinis effusione talis fieri debet, videlicet: due partes leso, tercia vero iudicio, ubi causa agitatur, dari, debent; in 1 l. c. LXXXIX.

Pene speciales.

25. De casibus pene *syedmnadzeszcza.*

In quatuor casibus pena *szyedmnadzesscsya* camere regie applicetur: quorum primus est pro incendio, qui non poterit expurgari; secundus pro violencia vel spolio strate publice, eciam non expurgatus; [tercius] pro extraccione gladii coram iudicio; quartus, si condempnatus ad satisfaccionem de iudicio decesserit per rebellionem; in 1 l. c. XXVI.

26. De penis regalibus super terrigenis nemini dandis.

Dominus Rex promisit penas suas super terrigenis nemini dare, sed eas pro suo beneplacito convertere; in 7 l. c. XXI.|| [f. 111]

XXI. De pignoracionibus.

1. De ordine et taxa pignoracionis.

Pignora pro penis iudicii per ministerialem et per duos familiares iudicis et non magis excipi debent. Quod si dominus ville pro primo termino contumax extiterit, in duobus bobus impignoretur, similiter et pro secundo termino; si vero villani contumaces extiterint, solummodo in uno bove inpignorentur, super tercio vero termino si non paruerint, ab accione cadant per sentenciam iudicis, pignora tamen recipiantur in penis sine ipsa pena. Quod si pignora fuerint denegata aut repercussa, puniatur rebellis pena *pyanthnadzyeszczya.* Si autem fuerit ita dolosus dominus ville et rebellis, quod iudex non sit ita potens, quod sibi pignus receperit, vel forte iudex propter ipsius potenciam pavesceret, puniatur pena, que dicitur *szyedmnadzyeszcza,* que est pro camera Regia applicanda; in 1 l. c. XXIIII.

2. Quis pignora excipiat et econtrario.

Super pignora pro penis iudicii exigenda iudex non magis, quam duos familiares || transmittere presumat, nec aliquos alios, quam iure [f. 111⁰] convictos et condempnatos impignorare sit ausurus. Quod si contra hoc statutum aliquem innocentem et iure non victum nec condempnatum impignoraverit, extunc pignora sic indebite recepta debet super caucionem dare termino expurgacionis sibi assignato. Quod si ipse pignoratus pro ipso termino suam innocenciam ostenderit, extunc a quolibet ipsorum pignorancium penam *pyanthnadzyeszczya* in speciali dampnum passo persolvat; in 1 l. c. XXV.

3. Pro quo pignora exigantur.

Pignora, si sint pro penis iudicii vel eciam pro penis exaccionum regalium per ipsos capitaneos seu officiales solummodo excipi debent, et non debent pro sua familia exigere, sed omnes in pignore contententur; in 3 l. c. VIII et ar. 24.

4. De pignoracione exaccionis prima.

Si quis exaccionem duorum grossorum regalium tempore debito non solverit, talis per exactorem deputatum pro prima vice impignoretur in uno bove tantum, cuius nullam spem habeat ¦ restituendî; in 7 l. c. IX. [f. 112]

5. De pignoracione secunda.

Si vero post primam inpignoracionem kmethones ville dictam exac cionem in quatuordecim diebus non solverint, extunc idem exactor in duobus bobus absque omni spe restitucionis inpignorabit; in 7 l. c. X.

6. Quid exigatur a pena XV et a pena furti.

Item officiales, quando inpignorant, non magis recipiant, nisi a pena XV unum bovem et pro pena furti bovem mediocrem; in 1 l. c. CXXXVII·

7. Kmetho pro pena domini non inpignoretur.

Pro pena, obligacione aut fideiussoria caucione domini kmetho non inpignoretur, sed dominus de suo proprio satisfacere teneatur; in 1 l. c. CLII.

8. Pignora recepta quo depellantur.

Pignora recepta teneantur depelli ad curiam regalem, que si remote fuerit, tunc ad curiam castellani vel palatini proximiorem depellantur; in 1. l. c. CXVIII.

9. De tempore conservacionis pignorum. ‖ [f. 112⁰]

Pignora per iudices debite recepta in estivo tempore duabus septimanis, in hyemali vero octo diebus illibata observentur, alias dampnum passo iuxta ipsius iuramentum cum pena XV persolvantur; in 1 l. c. V.

XXII. De prestanciis quibuslibet.

1. De civibus aliquid ad prestam terrigenis credentibus.

Si aliquis mercator aut civis alicui nobili pannos aut alias res seu mercancias ad prestam dederit aut mutuo concesserit, preter litteram obligacionis, in qua constaret de debito, civis agens per testes probabit, alias reus ne gans proprio evadet iuramento; in 1 l. c. XXXI.

2. Iudeus super litteras obligatorias pecunias nemini dabit.

Iudeus nulli Cristiano pecunias suas super litteras obligatorias prestet aut mutuet [1]), sed tantum super pignus sufficiens, quod sibi in credita pecunia sufficere videbitur, prestare valebit; in 1 l. c. CXXXVI.

3. Si Iudeus dederit pecunias super || aliquas litteras seu obligaciones. [f. 113]

Si quis dederit alicui Cristiano pecunias suas super aliquas litteras seu obligaciones, extunc cadat ab eadem solucione; in 2 l. c. XIX.

4. Littere regales Iudeis date statutis contrarie non debent teneri.

Iudei serventur iuxta Wartensia statuta quo ad prescripciones, sicut et ceteri nobiles, sed si littere alique aut privilegia per Regem modernum eis date fuerint, que derogarent statuto, in nichilum redigentur et revocentur, in 3 l. c. XIX et ar. XXXVII.

5. De usuris Iudeorum et observacione prestanciarum.

Iudeus de usura non magis in septimana a Cristiano recipere debet, nisi a grosso quartam et a marca grossum cum graciarum accione. Et si de usura accrescenda debitorem infra duos annos ad iudicium non vocaverit, extunc usuram ultra duos annos accrescentem ammittere debet; in 1 l. c. LXXXV.

XXIII. De fugitivis et inutilibus || hominibus. [f. 113v]

1. De fuga debitoris de captivitate effugientis.

Si quis in iudicio convictus ligatus in manus adversarii tradatur et si tunc de eadem captivitate effugierit, a potestate adversarii sui, ipso facto ab omni debito est liber et solutus preter debitum furti tantum; in 1 l. c. IIII.

2. De fure ante presentacionem iudicii de captivitate effugiente.

Si quis furem captivaverit et ad propria cum ipso descenderit et ibi, antequam iuri presentatus fuerit, effugierit, per hoc non erit liber nec solutus; in 5 l. c. XIX.

3. De fugiente de terra et nocumenta faciente.

Si vero aliquis maliciose et absque culpa de terra profugierit et nocumenta terrigenis aut cuicunque intulerit iurique citatus non paruerit, bona ipsius immobilia, preter dotalicium uxoris, camere regie Maiestatis perpetue applicentur et mobilia cum baronibus dividantur; et si captivaretur, in gracia consistat Regie Maiestatis; in 1 l. c. CXXXIIII. || [f. 114]

4. De eodem ad graciam Regiam restaurato.

Si aliqui furta vel latrocinia committentes profugi de terra efficiuntur spontanea voluntate et sic occasionem querentes mala committere non for-

[1]) Cod. mutuat.

midant, de quibus commissis penitencia ducti amicorum suorum intercessione si ad graciam Regie Maiestatis restaurati fuerint, tamen pro furtis illatis viris bonis tenebuntur iudicialiter respondere iuxta diffinicionem factam per iudicem deputatum, et tamen nichilominus infames habeantur, nec nobilibus infama et sublimitate valeant adequari. Tandem et ipsi, qui fures fovent occulte insidiantes aut profugos et hospicium illis prebent et cum eis sorciuntur, similimodo infames reputantur; in 1 l. c. LXXXIIII.

5. De eodem.

Extra propria vagantes et aliena rapientes bonis ipsorum priventur; et si tales gracie Regie Maiestatis reconciliati fuerint, infames habeantur; in 1 l. c. LXIIII.

6. De treugis pacis profugo dandis.

Si quis de aliquo crimine seu maleficio fuerit accusatus coram Regia Maiestate vel suo capitaneo et ad ostendendum suam innocenciam ad ius non fuerit admissus et ob hoc ipsum fugere contingerit, || tunc recur- [f. 114⁰] ret ad palatinum aut ad episcopum illius terre, et ipsorum quilibet habet potestatem dare sibi treugas pacis duorum mensium, infra quod tempus palatinus ipsum servare poterit, sibi iusticiam acquirendo, quam si habere non valuerit, extunc palatinus ipsum ad metas terre conducere debet, qui infra annum a conductu pacificus permaneat, graciam Regie Maiestatis acquirendo, et post, ipsa denegata, si aliqua dampna causa huius terrigenis aut cuivis intulerit, ob hanc causam infamis non debet reputari, nec Regie Maiestati nec suo capitaneo ad mortem extradi, neque terrigene sive ipsius amici propter hoc incurrent Regiam indignacionem; in 1 l. c. CXXXIIII.

7. De salvi conductus denegacione*.

Nullus malefactorum salvum conductum a iure debeat habere, nisi ille, qui sit de maleficio accusatus et vim pertimesceret in expurgacione sibi fore faciendam; in ul. l. c. XXV.

De kmethonibus.

8. De fugacione kmethonis libertatem habentis.

Si aliquis kmetho in villa agrum apud dominum illius ville susceperit, ubi propter amplioritatem agri silva aliqua deberet extirpari, et aduc habita libertate exinde exire voluerit, recedere non potest, donec id, quod sibi contingit, extirpabit. Postea satisfaciendo id, quod deposcit illius hereditatis ius, persolvendo licite recedere poterit; in 1 l. c. LXXIII [1]), in 2 l. c. XXII.

---

[1]) Pierwszą sygnaturę notarjusz przekreślił, a drugą zamieścił na marginesie.

9. De causis legitimis ad recedendum || kmethonum [f. 115] a domino suo.

Villani propter causas infrascriptas, non tantum unus vel duo, sed et omnes, de una villa licite recedere possunt, et non propter alias: primus casus, si dominus ville opprimat alicuius filiam seu uxorem; secundus, si villani pro excessu sui domini bonis ipsorum depredantur; tercius, si per annum pro culpa domini sint depositi in excommunicacione; — pro ipsis casibus non tantum unus sed et omnes de una villa unanimiter licite recedere possunt; in 1 l. c. LXXIII.

10. De fugitivis kmethonibus in tenutam regalem.

Tenutarii regalium bonorum, similiter et cives regales et nobilium, profugos homines nobilibus restituere tenentur sub pena trium marcarum et iudicio totidem et nichilominus restituant eosdem; et tales iure Polonico [1]) iudicentur; in 3 l. c. XXIIII et ar. XXVIII.

11. De ortulanis recedentibus a domino suo.

Ortulanus, qui habet agros in triplo, tenetur edificia conducere et edificare, qui vero in triplo agros non habet, de paratis tantum, de quibus inculpatus fuerit, edificare tenetur; || in 3 l. c. XXXIIII. [f. 115v]

12. De tempore agendi pro kmethone fugitivo et que pena sequitur ipsum.

Si quis kmetho a suo domino fugerit, dominus ipsius, si sibi constaret de eo, ubi sit, infra annum pro ipso agendi habeat facultatem, alias non. Si vero ipse kmetho iure evictus ad dominum suum redire noluerit, extunc idem kmetho tres marcas pro pena et censum annualem integre persolvat et per hoc sit liber in iure terrestri. Si vero kmetho residens in iure Theutunico effugerit a domino suo in noctis tempore, extunc id, quod relinquit in domo, dominus pro se obtinebit, et ubicunque inventus fuerit, cum toto restituatur; in 1 l. c. CXXXV.

13. De exempcione sculteti inutilis per dominum suum.

Scultetum inutilem dominus licite exemere potest de iudicio terrestri, dominus cum sculteto, eligendo duas personas sagaces, qui neutri illorum sunt suspecti, pro taxacione eiusdem scultecie facienda. Et sic secundum taxacionem ipsum exemere potest; in 2 l. c. XXIIII.

14. De sculteto et kmethone a domino sine culpa fugiente. || [f. 116]

Si scultetus sive kmetho de agro seu hereditate sua absque culpa domini sui fugerit, si per dominum ville in bannitum iudicium maius [2]) ultra

[1]) Pierwotnie pisarz zamieścił: »in iudicio terrestri«, ale później na marginesie dopisał: »iure Polonico«.

[2]) Cod. maiorem.

triplum et ultra ius quartum evocatus fuerit, ut redeat ad suam hereditatem, et non paruerit, tunc dominus ville potest suum agrum locare, cum quo poterit. Si autem ille profugus iniurias sive dampna possessori agri incusserit, dominus ille, sub quo degerit, ius Polonicale cum ipso postulantibus tenebitur [1]) ministrare sub pena *pyanthnadzcszcza* tociens, quociens fuerit oportunum; in 2 l. c. XXIII.

15. De exempcione scultecie sine heredis consensu.

Sculteciam aliquam nullus terrigenarum emere in alicuius villa sine consensu ipsius heredis licite potest; quam si emerit contra id statutum, hoc sit irritum et inane; in 1 l. c. CX.

XXIV. De orphanis et tutoribus eorum.

1. De prescripcione puerorum etate carencium et eorum accione.

Si aliquis pueros annis [2]) carentes discrecionis super hereditaria questione traxerit ad iudicium vel qualicunque alia ex interlocucione iudicis, terminus ad annos discrecionis || ipsis prorogetur, que questio tempore [f. 116⁰] ipsorum etatis si ipsis innovatur, nullam excepcionem taciturnitatis obicere valebunt, dumptaxat utantur temporis prescripcione, si que fuit apud ipsorum progenitores, antequam fuissent super eadem causa tracti et evocati; in 1 l. c. CXIIII.

2. De eodem.

Pueri etate legitima carentes contra iniuriantes licite agere possunt, cum ad annos pervenerint discrecionis, prescripcione aliqua non obstante, usque post annos, si fuerint negligentes; in 1 l. c. LXXIIII.

3. De etate puerorum ad litis contestacionem.

Pueri atque orphani dum sunt patre orbati, sepius per aliquos ad iudicium evocantur, qui discrecione carentes lites nequeunt contestari seque tueri. Ideo est statutum masculo ad quindecimum, femelle ad duodecimum annum minime respondere. Actamen si pater vivens pueris aut uxori, si ipsa affectaverit, de quo sibi maior fides apparet, constitueret certos tutores, ipse tueri pueros poterit ad annos suprascriptos, nec ipsum proximiores post mortem patris a tutela poterint removere; in 2 l. c. IIII. || [f. 117]

4. De articulis, pro quibus pueri respondere tenentur.

Pueri legitima etate carentes ad iudicium tracti tantum pro tribus articulis respondere tenentur. Primus, quod si aliquis patri ipsorum aliquam hereditatem obligaverit et a pueris ipsam redimere voluerit, tunc pueri pe-

[1]) Cod. tenebuntur.
[2]) Cod. annos.

cuniam obligatam recipere tenentur. Secundus articulus, si pater ipsorum aliquem in caucionem fideiussoriam induxerit, et ipse fideiussor, aduc actore seu patre puerorum vivente, citatus fuerit, tunc pueri respondere vel solvere tenebuntur, fideiussorem liberando. Tercius articulus, si pater vivens pro aliqua hereditate citatus fuerit, pro eadem pueri respondere tenebuntur; in 1 l. c. CXXIIII.

5. Pueris quilibet in iudicio respondere tenetur.

Citatus per pueros etate carentes quilibet respondere tenetur, actamen cum caucione, ne in posterum per eosdem inpediatur; in 5 l. c. XXII.

6. Tutores non possunt bona puerorum vendere nec limitare.

Tutores puerorum post mortem ipsorum patris nondum ad annos educatorum [1]) non possunt hereditates ipsorum vendere || nec gades [f. 117⁰] limitare, neque et hereditatem aliquo modo perdere; alias ipsi pueri viceversa hereditatem suam a possessore licite repetere et lucrari possint, nulla eis obstante prescripcione; in 1 l. c. CXXIIII.

7. De quibus tutor pueris racionem facere tenetur et de quibus non.

Tutor peractis temporibus puerorum annorum discrecionis non magis, nisi de censibus et iumentis indomitis, ipsis tenetur facere racionem; in 1 l. c. CXXV.

8. De eodem; in 5 l. c. III.

9. Pater bona puerorum materna quamdiu tenere potest.

Pater bona puerorum materna post obitum ipsorum matris, dum non existit bonorum dissipator, licite tenere potest, usque dum ad secundas convolaverit [2]) nupcias; et post secundas nupcias non magis tenetur, nisi porcionem, quam recepit post matrem ipsorum, racione dotis pueris assignare; in 2 l. c. V.

10. De eodem.

Pater bona puerorum || materna post mortem ipsorum matris [f. 118] licite tenere potest, usque dum ad secundas convolaverit [3]) nupcias, et post secundas nupcias usque ad mortem, excepto, quod illa bona indebite dissiparet; in 1 l. c. LXXXIII.

---

[1]) Cod. educatis.
[2]) Cod. convaluerit.
[3]) Cod. convaluerit.

11. Filie secunde uxoris cum fratribus prime uxoris in bonis paternis non sorciuntur.

Si pater habuerit filios cum prima uxore et filias cum secunda, tunc patre moriente filie secunde uxoris non pertinebunt ad aliquam partem paternam, sed filii prime uxoris superstites suas sorores maritabunt, dote eisdem assignata iuxta terre consuetudinem, excepta sorte ipsarum materna, quam pro se integraliter obtinebunt; in 2 l. c. VI.

12. Virgo iam pubera quomodo debet maritari sine tutoris consensu.

Si tutor virginem aliquam cum bonis ipsius hereditariis nomine tutorio, iam puberam ac nubilem, nuptui tradere noluerit, volens bona ipsius ulterius possidere, tunc ipsa potest || cum consensu aliorum amicorum sibi [f. 118⁰] eligere virum, neque ipsam aliquis poterit bonis privari, obstante quadam institucione, que incipitur: »Statuimus, quod quicunque virginem etc.«; in 2 l. c. VIII.

XXV. De propinquitatibus hereditatum.

1. De propinquitate bonorum paternorum.

Si pater cum filiis suis vel filiabus tempore vite abinvicem separatus fuerit, ipso moriente super omnes cadit; in 5 l. c. XVII.

2. De successione hereditaria in clerici morte.

Post mortem clerici hereditates per ipsum clericum comparate super consanguineos proximiores, quas reliquerit [1]), iure propinquitatis convolabunt; in 5 l. c. XXIIII.

3. Quomodo et quantum clericus potest alienare a proximioribus de paternis bonis.

Clericus de paternis bonis terciam partem licite perpetue alienare potest a proximioribus suis et residuitatem in sua necessitate || allegare, sed bona per ipsum comparata potest vendere, dare et alienare tempore vite sue sine omni contradiccione, cui placet; in 5 l. c. XXIIII. [f. 119]

4. De successione clericalium iumentorum.

Post mortem clerici iumenta indomita et ad gregem aggregata ad proximiores consanguineos iure propinquitatis convolabunt, tanquam et hereditates; in 5 l. c. XXV.

XXVI. De dote et donacionibus.

1. De exdotacione virginum de bonis paternis.

Assignacio dotis in pecunia parata debet fieri in presencia amicorum, et post mortem patris debent fratres germani, si supersint, sorores suas dotare de bonis ipsorum paternis. Si autem mortuo patre tantum sorores essent,

---

[1]) Cod. reliuquerint.

carentes fratribus germanis, extunc hereditates paterne super ipsas filias convolabunt, quas fratres ipsarum patrueles si habere voluerint, tunc milites sive amici secundum ipsorum conscienciam eadem bona taxare debent, et ipsi fratres a die taxacionis ipsis sororibus secundum taxam dictam amicorum infra decursum unius anni || paratis pecuniis solvere tenebuntur; [f. 119⁰] quod si non solverint infra unum annum, extunc dicte sorores prefatas hereditates obtinebunt eviterne; in 1 l. c. CVI.

2. Sed tamen vide aliter de eodem.

Patre mortuo si tantum filie et non filii remanserint, carentes fratribus germanis, et patrui ipsorum aut proximiores ipsas ad se receperint nomine tutorio et eas observaverint tamdiu, quousque ipsas maritaverint, et de eisdem bonis ipsas quibuscunque pactis seu condicionibus excludere cupientes cum pecunia ipsas exdotaverint, caucione ipsis id affirmando, hoc pactum debet esse irritum et inane; et ipse filie dicta sua bona sponte vendendi iuxta ipsarum voluntatem habebunt omnimodam facultatem; in 2 l. c. VII.

3. De filia per patrem exdotata.

Si quis nobilium filiam suam tempore vite sue dote competenti exdotaverit, ipso defuncto a fratribus magis repetere non poterit; in 1 l. c. CXXVI.

4. De filia sic exdotata et carente || successione. [f. 120]

Si pater vivens filiam nuptui tradiderit, ipsam dote competenti exdotando, post mortem patris de maiori questionem movere non poterit, neque tales fratribus defunctis in hereditatibus succedant; in 1 l. c. CXXVI.

5. De dote nobili virginali.

Si post mortem patris filia cum fratre remanserint soluti et non dotati, extunc frater sororem, videlicet: si fuerit filia palatini, centum marcis de bonis paternis exdotare tenebitur; si vero nobilium inferiorum a palatino, extunc in sexaginta marcis contentetur; si autem possessiones fuerint minores, extunc frater cum amicis sortem ad ipsam spectantem taxare debet et eandem sibi solvere, si voluerit, pecuniis paratis racione exdotacionis; in 1 l. c. CXXVI.

6. De confirmacione donacionis cuiuslibet.

Donacio omnis perpetuam habeat potestatem, ac si donacio quedam privilegio caruerit, sed saltim morte donatoris seu eius, cui donacio facta fuerit, et presertim hiis, qui in bello viriliter pugnantes interficiuntur, donacio confirmetur et perpetuam habeat potestatem; in 1 l. c. CXLIIII. || [f. 120⁰]

7. De tenuta viduali post mortem mariti.

Uxor marito mortuo non potest magis tenere, nisi dotem seu dotalicium suum, ubi habet reformacionem, omnibus aliis bonis mariti sui proximioribus condescendentibus; in 2 l. c. II.

8. In quibus dos et donacio uxori debet reformari.

Dotem et donacionem uxor marito mortuo obtinebit, videlicet in pecuniis, et quelibet parafernalia, videlicet in vestibus, gemmis et lapidibus preciosis extantibus, que si maritum alium accipere voluerit, hoc facere poterit, ut omnia bona paternalia puerorum per divisionem concernencia cum alia parte bonorum maternorum ad pueros devolvantur, et cum alia parte bonorum suorum maritum accipiat iuxta suam voluntatem; in 1 l. c. CV.

9. De eodem; in 1 l. c. CXLV.

10. Que spectant ad dotem et dotalicium.

Quelibet mulier marito suo mortuo penes dotem et donacionem remanebit parafernaliaque in vestibus et || gemmis pro se obtinebit, [f. 121] thesauro, videlicet: pecuniis et argento, equis magnis, armis et equireis exceptis, que pro pueris reserventur, pecoraque et quevis alia, que in dote sua et dotalicio fuerint, una cum equis vectigalibus, quibus tempore mariti sui vehebantur, demptis vestibus et equis parvis mariti valoris trium marcarum, que in equalem sortem pueris cadere debent; in 2 l. c. III.

11. De habitu viduali post mortem mariti.

Vidua post mortem mariti non debet ambulare, nisi in veste nigra, cingulis argenteis, aureis, crinalibus, peplis et clenodiis quibuscunque amotis, sub privacione bonorum mariti defuncti; in 5 l. c. IX.

12. De dote, dotalicio ad pueros spectante.

Si mulier marito mortuo alium virum accipere voluerit, hoc potest facere cum sua propria (dotalicio et)[1]) dote, et post ipsius mortem omnia ipsius bona super pueros devolvantur; in 1 l. c. CXLV.

13. De repeticione dotis reformate.*

Dos extradita post feminas steriles per testium probacionem, ubi nulla reformacio coram Regia Maiestate vel et actis fuerit actitata, iuxta iuris ordinem nullius debet esse roboris vel momenti; in ul. l. c. XVI.

XXVII. De ludo taxillorum. || [f. 121⁰]

1. De lusore nondum emancipato.

Si filius utrisque parentibus vivis et sanis super ludo taxillorum aliquam pecunie summam ammiserit, ad cuius solucionem parentes non debent fieri astricti, et neque Iudei tali filio pro pecunia super talem ludum accomodata sub qualicunque contractu contra ipsius parentes [2]) de satisfaccione habeant questionem movendi facultatem; in 1 l. c. LXXX.

---

1) Dwa te wyrazy dopisane na marginesie.
2) Cod. parantes.

2. De ludo taxillorum fratrum indivisorum.

Frater senior, possidens sortes paternas cum fratribus non divisas, si quid tempore huius tenute super ludo globorum sive taxillorum de ipsis bonis seu quibuscunque rebus ammiserit, super ipsius sortem tempore divisionis conducetur. Et si eciam quid tali ludo lucratus fuerit, pro se obtinebit; in 1 l. c. C.

3. De ludo taxillorum per terrigenas exercendo.

Si quis terrigena cum alienigena super prestam seu fideiussoriam caucionem taxillos luserit, quocienscunque pro ipso debito dictum debitorem || vel fideiussorem verbis turpibus monuerit, tociens penam [f. 122] *pyanthnadzesczya* incurrat; in 1 l. c. LXXXI.

XXVIII. De fideiussoria caucione.

1. De impedimento fideiussoris pro debito per actorem soluto.

Si quis fideiussorem ad iudicium pro aliqua caucione traxerit et fideiussor allegaverit se per actorem esse liberatum, idem fideiussor hoc tenebitur comprobare; in 1 l. c. CIIII.

2. Quomodo actor fideiussorem liberare debet.

Fideiussor, super tempus si non fuerit per actorem liberatus, non alia dampna impendat actori, nisi accipiat ab eo pignus, si est debitum parvum, et causa distrahatur. Si vero sit debitum magnum, possessio bonorum debitoris in valore sibi assignetur; in 1 l. c. CXLII.

3. De negacione induccionis in caucionem.

Debitor, si fideiussori, quem in caucionem pro aliqua pecunie summa || induxerit, ipsam caucionem negaverit, tunc super viginti [f. 122⁰] marcas debiti per solum fideiussorem, super quadraginta per metsecundum, super maiorem vero summam per mettercium per iuramentum convincetur; in 1 l. c. CXLI.

XXIX. De iure cuilibet competenti.

1. In quo iudicio quis cui respondebit.

Actori reus respondere non tenetur, nisi in iudicio seu in foro sibi competenti; in 1 l. c. LXVII.

2. De eo, qui citat aliquem contra privilegium suum.

Si quis aliquem contra suum privilegium citaverit, si privilegium in iudicio ostendatur, actor solvat sexagenam, in qua iudicio debet condempnari; sed si actor iuraverit, quod de ipso privilegio nescivit, erit a solucione liber; in 1 l. c. LXXII.

3. Kmetho pro vulnere nobili in iudicio terrestri respondebit.

Civis aut kmetho nobilem vulnerans pro eisdem vulneribus coram iudicio terrestri et non civili respondere tenetur; in 3 l. c. XXXIII. || [f. 123]

4. De eodem.

Cives regales et quicunque pro vulneribus et homicidio hominibus regalium et nobilium villarum ius Polonicum ministrare tenebuntur; in 3 l. ar. XXIX.

5. De illis, qui relicto iure Theutunico et Polonico utuntur.

Si alicui hereditati seu ville ius Polonicum concessum fuerit, et eodem obmisso iure Polonico se regere et tueri consueverint, tales etiam post nec se eodem tueri poterint; in 1 l. c. LXXI.

6. De iure incendariorum.

Incendarii sive exustores extra forum Theutunicum trahantur, neque in aliqua civitate arestati eodem iure se tueri possunt, sed coram iudicio terrestri respondere, sentenciari et puniri debent iuxta commissi criminis qualitatem; in 1 l. c. LXIX.

7. Quilibet portabit suam iniquitatem.

Pater pro filio nequam non puniatur, et econverso; sic est et de aliis consanguineis intelligendum, excepto, quod pater in culpa filii, et econverso, de participacione accusatus defecerit in sui expurgacione, tunc iuxta exigenciam criminis commissi || in bonis mobilibus seu in parte hereditatis puniatur; in 1 l. c. CLIII. [f. 123⁰]

8. Filius tempore vite patris utatur sigillo paterno.

Quia pater cum filiis una persona iurisfaccione censentur, ideo filii patre vivente sigillo proprio uti non poterint, nisi paterno; in 1 l. c. VI.

9. De districtibus in Polonia Maiori.

In palatinatu Calisiensi tres districtus pro iudiciis faciendis fieri debent tantum, videlicet: in Calisch, Gnezne et Nakyel; in 3 l. ar. XVII [1]).

10. De officiis palatinorum.

Quilibet palatinus in suo palatinatu in civitatibus singulis annis artificibus quibuscunque et pincernis certam mensuram et modum statuat vendendi, ne incole regni per ipsorum inordinatam vendicionem nimis aggraventur; in 3 l. ar. XXXII.

---

[1]) Cytat ten jest mylny; w przywileju Nieszawskim wydanym dla Wielkopolski niema przepisu co do podziału województwa Kaliskiego na 3 powiaty; podobne zarządzenie znajduje się tylko w przywileju Cerekwickim: Bandtkie, Ius Polonicum str. 268.

11. De eleccione officialium iudiciorum.

Notariatu terrestri vacante terrigene in convencione terrestri quatuor personas ydoneas ad hoc nominabunt, ex quibus dominus Rex tribuet uni illorum notariatum ‖ ad placitum suum, prout de iudicibus et sub- [f. 124] iudicibus servari est solutum; in 3 l. ar. XVII.

12. De constitucionibus novis Iudeis non faciendis.

Dominus Rex pollicitus est nullas Iudeis facere constitutiones novas; in 3 l. ar. XXXVII.

13. Quilibet sua vendere libere debet.

Quilibet suo proprio uti libere debet iuxta suam voluntatem, nec ad vendicionem alicuius rei in cuiuscunque necessitate debet fieri astrictus; in 1 l. c. CLI.

14. Oppressor feminei sexus in quo iure respondebit.

Oppressores virginum vel mulierum, si in recenti fuerint proclamati, in iure Polonico coram iudice conpetenti tenentur respondere sentenciaque puniri iuxta commissi criminis qualitatem; in 1 l. c. LXX.

15. De stacionibus regalibus non per vim sed pro pecuniis comparandis.

Dominus Rex non debet aliquas staciones, procuraciones vel descensus in curiis, prediis, villis vel hereditatibus facere ‖ quibuscunque, sed, [f. 124⁰] si sibi casualiter contingerit, tunc non vi vel potencia, sed pro pecuniis propriis necessaria comparare tenetur; in 7 l. c. XIII.

16. De contribucione avene Polonie et Russie terrarum pro Regia Maiestate.

Dominus Rex omnes terras Polonie regni, eciam et terram Russie includendo, a contribucione avene facit absolutas, de qua contribucione sola Russia tantum ad tempora vite respondebit Regie Maiestati, ipsasque terras ad unum ius et ad unam legem conducere et adunire tenetur; in 7 l. c. XVIII.

17. De contribucione avene Cuyawiensis et Dobrzynensis terrarum.

Cuyawiensis et Dobrzynensis terre de avena solita, dumptaxat ad decem annos, respondebunt [1]) Regie Maiestati, et ultra sunt ab eadem solucione libere et solute [2]); in 7 l. c. XXII.

---

[1]) Cod. respondebit.

[2]) Cod. liberi et soluti.

Sequitur tabula registri iurium ad iudicium pertinencium principalis et primo. [f. 72[a]]

[1]) U dołu strony pisarz zanotował: Phiton in suum fusit coclear vinum. — In vicini capsam mellis duplicavit massam.

I.

Wykaz artykułów uwzględnionych w układzie I.

Ex Libro I.

Cap. III, VII, VIII, CXXII.

Ex Libro II.

. . . .

Ex Libro III.

Cap. I, II, III, IV, V, IX, X, XXI, XXIII, XXVI, XXIX XXXI, XXXII.
Art. I, II, III, IV, VI, VII, XIV, XV, XXVII, XXXI.

Ex Libro IV.

. . . .

Ex Libro V.

Cap. X, XI, XII,

Ex Libro VI.

Cap. I, II, III, IV, V, VI, VII, VIII, X, XV, XVI, XVIII, XIX, XX.

Ex Libro VII.

Cap. I, II, III, IV, V, VI, VIII, XI, XII, XIV, XV, XVI.

Ex Libro VIII.

Cap. XVIII.

II.

Wykaz artykułów uwzględnionych w układzie II.

Ex Libro I.

Cap. I, II, IV, V, VI, IX—XXXII, XXXIV—LXXXI, LXXXIII—CXXI, CXXIII—CLIII.

Ex Libro II.

Cap. I—XIX, XXI—XXX.

Ex Libro III.

Cap. VI, VII, VIII, X—XIV, XVI, XVII, XIX, XX, XXII—XXV, XXVII, XXVIII, XXX, XXXIII—XXXV.
Art. I, VIII, IX, XI—XIII, XV—XXII, XXIV—XXVI, XXVIII—XXX, XXXII, XXXVII.

Ex Libro IV.

Cap. I—VI, VIII—XI.

Ex Libro V.

Cap. II—VII, IX, XIII, XV—XXV.

Ex Libro VI.

Cap. X, XII, XIII, XIV, XVII.

Ex Libro VII.

Cap. VII, IX, X, XII—XXIII.

Ex Libro VIII.

Cap. I—VI, IX—XVII, XIX—XXVI.

III.

Wykaz artykułów wspólnych obu układom.

Ex Libro III.

Cap. X, XXIII.
Art. I, XXV.

Ex Libro VI.

Cap. X.

Ex Libro VII.

Cap. XII, XIV, XV. XVI.

IV.

Wykaz artykułów nieuwzględnionych.

Ex Libro I.

Cap. XXXIII, LXXXII.

Ex Libro II.

Cap. XX, XXXI.

Ex Libro III.

Cap. XV, XVIII.
Art. V, X, XXIII, XXXIII—XXXVI.

Ex Libro IV.

Cap. VII, XII, XIII.

Ex Libro V.

Cap. I, VIII, XIV.

Ex Libro VI.

Cap. IX, XI.

V.

Wykaz synoptyczny artykułów, znajdujących się w ośmiu księgach kompilacyi, które zostały uwzględnione bądź w I-szym bądź w II-gim układzie.

(Liczby drukowane kursywą oznaczają artykuły wciągnięte do układu I-go).

Liber I.

Cap. I. — I. 1; XVIII. 1.
» II. — XVI. 9.
» III. — *VI. 1.*
» V. — XI. 7; XXIII. 1.
» IV. — XXI. 9.
» VI. — XXIX. 8.
» VII. — *VI. 12.*
Cap. VIII. — *VI. 15.*
» IX. — II. 1; IX. 1.
» X. — IX. 2.
» XI. — III. 1; VIII. 12.
» XII. — II. 4.
» XIII. — XVII. 1.
» XIV. — IV. 4; XVII. 2.
» XV. — II. 2.
» XVI. — VIII. 13.

Cap. XVII. — viii. 11; xiii. 4.
» XVIII. – vii. 4.
» XIX. — xi. 2.
» XX. — viii. 18; xiii. 21.
» XXI. — viii. 5.
» XXII. — viii. 7, 8.
» XXIII. — viii. 14; xv. 2; xvi. 6.
» XXIV. — xxi. 1.
» XXV. — xxi. 2.
» XXVI. — xx. 25.
» XXVII. — xviii. 4.
» XXVIII. — xviii. 2.
» XXIX. — xiii. 19; xiv. 2.
» XXX. — xiii. 7; xv. 27.
» XXXI. — xiv. 18; xxii. 1.
» XXXII. — xiii. 1.
» *XXXIII [1]).
» XXXIV. — xiv. 5.
» XXXV. — xiii. 10.
» XXXVI. — xiv. 11, 12.
» XXXVII. — xiv. 6.
» XXXVIII. — xiv. 17.
» XXXIX. — xiv. 15.
» XL. — xv. 1.
» XLI. — xv. 3.
» XLII. — xv. 12.
» XLIII. — xv. 13.
» XLIV. — xv. 23.
» XLV. — xv. 22.
» XLVI. — xv. 5.
» XLVII. — xv. 24.
» XLVIII. — x. 1.
» XLIX. – xv. 15.
» L. – xvi. 56.
» LI. — xiv. 51.
» LII. – xvi. 60; xix. 1.
» LIII. — xv. 8.
» LIV. — xvi. 36.
» LV. — xvi. 38.
» LVI. — xvi. 55.

Cap. LVII. — xvi. 28.
» LVIII. — xvi. 23.
» LIX. — xvi. 25.
» LX. — xvi. 21; xx. 4.
» LXI. — xvi. 17.
» LXII. — xvi. 24.
» LXIII. — xvi. 29, 30.
» LXIV. — xvi. 59; xxiii. 5.
» LXV. — vii. 1.
» LXVI. — xvi. 46.
» LXVII. — xxiv. 1.
» LXVIII. — xvi. 47.
» LXIX. — xxix. 6.
» LXX. — xiii. 23; xvi. 33; xx. 7; xxix. 14.
» LXXI. — xxix. 5.
» LXXII. — xxix. 2.
» LXXIII. — xxiii. 9.
» LXXIV. — xvi. 7; xxiv. 2.
» LXXV. — xiii. 8.
» LXXVI. — xiv. 19.
» LXXVII. — xiv. 10.
» LXXVIII. — xiv. 8.
» LXXIX. — xiv. 22.
» LXXX. — xxvii. 1.
» LXXXI. — xxvii. 3.
» *LXXXII.
» LXXXIII. — xxiv. 10.
» LXXXIV. — xvi. 57, 58; xxiii. 4.
» LXXXV. — xxii. 5.
» LXXXVI. — xvi. 43; xx. 21.
» LXXXVII. — xvi. 49.
» LXXXVIII. — xvi. 16.
» LXXXIX. — xx. 24.
» XC. — xx. 2.
» XCI. — xx. 23.
» XCII. — xx. 9.
» XCIII. — xx. 14.
» XCIV. — xx. 10.

[1]) Artykuły oznaczone gwiazdką pominięte zostały w obu układach.

Liber II.

Cap. XXII. — XVI. 39; XXIII. 8.
» XXIII. — XXIII. 14.
» XXIV. — XXIII. 13.
» XXV. — XVI. 41.
» XXVI. — XVI. 37.
» XXVII. — XVI. 42.
» XXVIII. — XVI. 53.
» XXIX. — XVI. 54.
» XXX. — XIV. 20; XVI. 20.
» *XXXI.

Liber III.

Cap. I. — *III. 1.*
» II. — *III. 10.*
» III. — *III. 5; VI. 3.*
» IV. — *II. 1.*
» V. — *II. 2.*
» VI. — VI. 4; VIII. 17.
» VII. — VI. 1.
» VIII. — VI. 5; XXI. 3.
» IX. — *III. 13.*
» X. — *III. 1;* I. 5; XI. 4.
» XI. — III. 3.
» XII. — IV. 1.
» XIII. — XII. 4.
» XIV. — X. 3, 7, 8.
» *XV.
» XVI. — XVI. 4.
» XVII. — XIII. 2.
» *XVIII.
» XIX. — XXII. 4.
» XX. — XIII. 6; XVI. 12.
» XXI. — *III. 12.*
» XXII. — X. 16.
» XXIII. — *III. 15;* IX. 3.
» XXVI. — XXIII. 10.
» XXV. — X. 5.
» XXVI. — *VI. 4, 14.*
» XXVII. — I. 4.
» XXVIII. — XIV. 3.
» XXIX. — *III. 7.*
» XXX. — I. 7.

Cap. XXXI. — *V. 1.*
» XXXII. — *III. 14.*
» XXXIII. — XXIX. 3.
» XXXIV. — XXIII. 11.
» XXXV. — I. 1.

Art. I. — *III. 2;* I. 2.
» II. — *III. 5; VI. 3.*
» III. — *II. 1.*
» IV. — *II. 2.*
» *V.
» VI. — *III. 10.*
» VII. — *III. 7.*
» VIII. — XVI. 14.
» IX. — I. 7.
» *X.
» XI. — VI. 4; VIII. 17.
» XII. — VI. 1.
» XIII. — VI. 6.
» XIV. — *III. 13.*
» XV. — III. 4.
» XVI. — XII. 51; XVI. 2.
» XVII. — X. 9, 10; XXIX. 9, 11.
» XVIII. — V. 7.
» XIX. — XVI. 3.
» XX. — XXIX. 4.
» XXI. — XIII. 1.
» XXII. — XIII. 5.
» *XXIII.
» XXIV. — XXI. 3.
» XXV. — *III. 12;* XVI. 48.
» XXVI. — X. 16.
» XXVII. — *III. 15.*
» XXVIII. — XXIII. 10.
» XXIX. — XXIV. 4.
» XXX. — X. 6.
» XXXI. — *VI. 5.*
» XXXII. — XXIX. 10.
» *XXXIII.
» *XXXIV.
» *XXXV.
» *XXXVI.
» XXXVII. — XXII. 4; XXX. 12.

Liber IV.

Cap. I. — xi. 3.
» II. — xix. 3.
» III. — iv. 3.
» IV. — iii. 5.
» V. — vii. 6, 8.
» VI. — ii. 3.
» *VII.
» VIII. — i. 8.
» IX. — x. 16.
» X. — vi. 2.
» XI. — viii. 9.
» *XII.
» *XIII.

Liber V.

Cap. *I.
» II. — xvi. 27.
» III. — xxiv. 8.
» IV. — xiv. 16.
» V. — xv. 17.
» VI. — xv. 19.
» VII. — ix. 4.
» *VIII.
» IX. — xxvi. 11.
» X. — _VI. 6._
» XI. — _VI. 7._
» XII. — _VI. 13._
» XIII. — viii. 15.
» *XIV.
» XV. — vii. 2.
» XVI. — xv. 21.
» XVII. — xv. 16; xxv. 1.
» XVIII. — xiv. 14; xvi. 26.
» XIX. — xxiii. 2.
» XX. — xiv. 7.
» XXI. — xvi. 51.
» XXII. — xxiv. 5.
» XXIII. — viii. 3; xvi, 1.
» XXIV. — xxv. 2, 3.
» XXV. — xxv. 4.

Liber VI.

Cap. I. — _VII. 1, 2._
» II. — _VII. 2._
» III. — _VII. 3._
» IV. — _VII. 3, 4._
» V. — _VI. 17._
» VI. — _III. 6; VI. 22._
» VII. — _VI. 21._
» VIII. — _VI. 19._
» *IX.
» X. — _VI. 18, 20:_ vi. 3.
» *XI.
» XII. — xv. 20; xvi. 35.
» XIII. — xiii. 13, 14, 15.
» XIV. — xviii. 5.
» XV. — _IV. 2._
» XVI. — _V. 2._
» XVII. — iii. 2, 4.
» XVIII. — _IV. 1._
» XIX. — _III. 1._
» XX. — _V. 3._

Liber VII.

Cap. I. — _II. 3._
» II. — _II. 4._
» III. — _III. 21._
» IV. — _VI. 8, 9, 16._
» V. — _VI. 11._
» VI. — _VI. 3._
» VII. — i. 3.
» VIII. — _III. 7. 8._
» IX. — xxi. 4.
» X. — xxi. 5.
» XI. — _III. 9._
» XII. — _II. 5;_ i. 2.
» XIII. — xxix. 15.
» XIV. — _III. 2;_ i. 5; xi. 4.
» XV. — _III. 3;_ i. 6.
» XVI. — _III. 2;_ i. 5; xi. 4.
» XVII. — xvi. 15.
» XVIII. — xxix. 16.
» XIX. — i. 2.

Cap. XX. — xx. 8.
» XXI. — xx. 26.
» XXII. — xxix. 17.
» XXIII. — x. 14.

Liber VIII.

Cap. I. — xi. 1, 6; xvii. 3.
» II. — vi. 1.
» III. — v. 3.
» IV. — v. 2.
» V. — viii 1.
» VI. — xx. 6.
» IX [1]). — xvi. 22; xx. 5.
» X. — xiv. 13; xvi. 32.
» XI. — xvi. 13.

Cap. XII. — v. 1.
» XIII. — v. 5.
» XIV. — xvi. 11.
» XV. — v. 4.
» XVI. — xxvi. 13.
» XVII. — iii. 6.
» XVIII. — *vi. 18.*
» XIX. — vi. 7.
» XX. — x. 17.
» XXI. — xv. 9.
» XXII. — i. 2.
» XXIII. — xii. 7.
» XXIV. — xi. 5.
» XXV. — xxiii. 7.
» XXVI. — v. 7.

[1]) Po art. VI idzie w ręk. B. III. bezpośrednio art. IX.

ŚREDNIOWIECZNE
PRAWA MAZOWIECKIEGO POMNIKI
z rękopisu Petersburskiego

wydał

OSWALD BALZER.

Rękopis, z którego poniżej wydajemy średniowieczne zabytki prawa mazowieckiego, przechowuje się obecnie w Bibliotece cesarskiej w Petersburgu, opatrzony sygnaturą *Lat. Q. II. 274.* Jest to kwartant papierowy, wysokości 22 cm., szerokości 17 cm., w oprawie ze skóry z XVI wieku; na wewnętrznej stronie kompatury pierwszej (przedniej) nalepiona kartka z jakiegoś w dwie kolumny w XV wieku pisanego traktatu przyrodniczego; na wewnętrznej zaś stronie kompatury drugiej (tylnej) nalepiona kartka z jakiegoś formularza listów, w których adresatką jest Terencya. Rękopis zawiera razem 80 kart czyli 160 stronic, liczbowanych (z wyjątkiem ostatniej) ręką późniejszą cyframi porządkowemi od 1—79; składa się zaś z kilku osobnych zeszytów, których porządek jest następujący:

1. Sekstern, obejmujący kartę 1—12. Znak wodny (nr. 1) przedstawia figurę owalną; w dolnej części owalu pas z obu stron ku dołowi wygięty; w środku pasa trzy symetrycznie ułożone figurki owalne, jakoby gruszki szypułkami ku dołowi zwrócone. Powyżej pasa w ścianach owalu z obu stron, mniej więcej do połowy wysokości, wychodzą dwie gałązki, zakończone trójliściem, i łączą się od dołu z trzecią takąż gałązką trójlistną, wewnątrz owalu nad pasem

ku górze wznoszącą się, dwiema szypułkami bezlistnemi po obu bokach otoczoną. U szczytu owalu nieforemna kula, a na niej krzyż z ramionami na zewnątrz rozszerzającemi się. Filigran ten przedstawia wielkie podobieństwo (jakkolwiek w drobniejszych szczegółach zachodzą różnice) do filigranu, podanego u Lelewela *Bibliogr. ksiąg dwoje* tabl. XVIII, nr. 8.

2. Sekstern, obejmujący karty 13—24. Znak wodny nr. 1.

3. Sekstern, obejmujący karty 25—36. Znak wodny nr. 1.

4. Kwintern, obejmujący karty 37—46. Na kartach 38—45 znak wodny nr. 1; natomiast karty 37 i 46, t. j. pierwsza i ostatnia karta kwinternionu, nawzajem sobie odpowiadające, mają znak wodny odmienny (nr. 2). Jest to figura owalna, węższa aniżeli poprzednio, u góry ścięta, dwiema ściankami pod kątem rozwartym schodzącemi się zamknięta. W dolnej części owalu pas, w środku którego znajdują się trzy kwadraty, rogami do podstawy ułożone; nad każdym kwadratem powyżej pasa umieszczony ząb. W ścianach owalu i wewnątrz jego pola, podobnie jak w filigranie nr. 1, trzy gałązki trójlistne, tylko krótsze i mniej wygięte; podobnież dwie szypułki bezlistne, które gałązkę środkową otaczają, o wiele krótsze. Na szczycie figury koło, a nad niem krzyż o ramionach wszędzie jednostajnie szerokich; z górnego ramienia krzyża wychodzi gwiazda sześcioramienna, osadzona na wysokim pręcie. Skąd w tym zeszycie wzięły się owe dwie karty z odmiennym filigranem, wyjaśnimy poniżej.

5. Kwintern, obejmujący karty 47—56. Znak wodny znowu inny (nr. 3), przedstawia figurę owalną, u góry dwiema ściankami, prawie pod półpełnym kątem schodzącemi się, ściętą. W dolnej części owalu pas z pięciu kółkami wewnątrz, nad każdem kółkiem powyżej pasa osobny ząb. Trzy gałązki trójlistne w bocznych ścianach owalu, tudzież w polu środkowem, podobne do takichże gałązek, opisanych pod nrem 2; tylko grubość ich znaczniejsza, a dwie szypułki po obu bokach gałązki środkowej zakończone są kółkami. Na górnym daszku owalu osadzony bezpośrednio na rozszerzonym u dołu postumencie krzyż o ramionach jednostajnie szerokich, z którego (podobnie jak pod nr. 2) wychodzi gwiazda sześcioramienna, osadzona na wysokim pręcie.

6. Sekstern, obejmuje karty 57—68. Znak wodny nr. 3.

7. Sekstern, obejmuje karty 69—80. Znak wodny nr. 3.

Rękopis, co do treści swej, rozpada się na dwie części. Część pierwsza, obejmująca cztery pierwsze zeszyty, t. j. karty 1—46, zawiera zbiór średniowiecznych pomników prawa mazowieckiego, a mianowicie 21 statutów mazowieckich, począwszy od statutu Ziemowita III z 21 kwietnia 1377 r., a skończywszy na statucie Konrada III z 20 września 1496 r., nie ze wszystkiem chronologicznie uporządkowanych; jeden ze statutów, a mianowicie statut Janusza I z 31 lipca 1387 r. jest tu dwukrotnie podany, za każdym jednak razem tylko fragmentarycznie, tak, że oba te fragmenty dopiero nawzajem się uzupełniają. Nadto znajdujemy tu jeszcze zbiór zwyczajów ziemi mazowieckiej, złożony z 24 artykułów, dalej zbiór laudów i prejudykatów mazowieckich, złożony z 15 artykułów, wreszcie prywatny układ prawa, złożony z wyimków ze statutów Kazimierza W., tudzież Zwierciadła saskiego i *Ius Municipale* magdeburskiego *(Sächsisches Weichbild)*. Część druga rękopisu, obejmująca trzy dalsze zeszyty, t. j. karty 47—79, zawiera ciekawy układ prawa niemieckiego, nazwany Dystynkcyami, wskazujący gdzieniegdzie na właściwości miejscowe, mazowieckie.

Część pierwszą (statuty i zwyczaje mazowieckie), pisały na przemian dwie ręce A. i B.; obie, jakkolwiek co do charakteru odmienne, wykazują znamiona pisma z końca w. XV i początków XVI; obie używają jeszcze gotyki. Pisarz A. zapisał pierwszych 16 kart rękopisu. Na karcie 9', ukończywszy statut Konrada III z 4 grudnia 1471 r, pozostawił około dziesięciu końcowych wierszy stronicy niezapisanych, a następny statut, tegoż Konrada III z 20 września 1496 r., począł pisać dopiero na dalszej stronicy, t. j. na karcie 10. Podobnież na karcie 13' ukończywszy pisać zwyczaje ziemi mazowieckiej, pozostawił około ośmiu wierszy końcowych stronicy niezapisanych, a najbliższy pomnik, t. j. statut książąt Włodzisława I i Bolesława IV z 16 sierpnia 1452 r., począł pisać na najbliższej stronicy, t. j na karcie 14. Ręka A. przeszła nawet na pierwszą stronę karty 17, gdzie zapisała pierwszy wiersz; tutaj, nie dokończywszy rozpoczętego statutu Janusza I z 31 lipca 1387 r., urwał pisarz pracę, poczem zaraz w następnym (drugim) wierszu na tejże stronicy zaczyna się ręka B. Nowy pisarz nie dokończył jednak statutu z r. 1387, lecz rozpoczął od statutu Ziemowita III z 21 kwietnia 1377 r., ponieważ zbiór Stefana Mniszowskiego, z którego odpisywał (zob.

niżej), od tego statutu się rozpoczynał; dopiero w dalszym ciągu, na karcie 19, kiedy i w zbiorze Mniszowskiego przyszła kolej na statut z r. 1387, pisarz B. przepisał go, opuszczając wszakże tę część, którą już poprzednio pisarz A. skopiował. Począwszy tedy od drugiego wiersza karty 17, ciągnie się ręka B. przez cały dalszy ciąg seksternu drugiego i przez cały sekstern trzeci aż do końca karty 36'; tutaj urywa się w środku artykułu 9 statutu Bolesława IV z 26 lutego 1453 r. Następująca karta 37, pierwsza w zeszycie czwartym, pisana jest już inną, późniejszą ręką D. (zob. niżej), i to tylko w części; ręka ta napisała dokończenie przerwanego artykułu 9 rzeczonego statutu, tudzież rubrykę następującego po nim artykułu 10 tegoż statutu; na tem jednak pracę przerwała, pozostawiając zarówno resztę stronicy 37, jako też całą stronicę 37' niezapisaną. Karta 38, druga w zeszycie czwartym, pisana jest znowu ręką A., a zaczyna się od środka artykułu 15 wzmiankowanego statutu Bolesława IV z 26 lutego 1453 r., i doprowadza go do końca, a w dalszym ciągu podaje jeszcze zwód laudów i prejudykatów mazowieckich, tudzież początek wspomnianej poprzednio kompilacyi prawnej, złożonej z wyimków ze statutów Kazimierza W. tudzież Zwierciadła saskiego i *Ius Municipale.* W ten sposób ręka A. dochodzi aż do pierwszego wiersza karty 43' t. j. aż do środka art. 15 rzeczonej kompilacyi; w środku wiersza rozpoczyna się znowu ręka B. i pisze dalszy ciąg rozpoczętego (15) artykułu kompilacyi, tudzież artykuły dalsze, aż do końca karty 45', gdzie znowu tekst w środku artykułu 42 kompilacyi urwany. Karta 46, ostatnia w zeszycie 4, zawiera ręką D. skreślone dwie zapiski nekrologiczne o dwu członkach rodziny Nietykszów, o których jeszcze niżej mówić będziemy. Obie te zapiski zajmują część stronicy 46; reszta tej stronicy tudzież stronica 46' niezapisane.

Okoliczność, iż zeszyt trzeci urywa się w środku artykułu 9 statutu z r. 1453, a druga karta zeszytu czwartego rozpoczyna się w środku artykułu 15 tegoż statutu; że początek statutu z 1453 r. pisany jest ręką B., a koniec jego (od art. 15), i co dalej potem w rękopisie następuje, pisane są ręką A., obie zaś ręce A. i B. są współczesne; że dalej karta 37, rozdzielająca część artykułu 9 rzeczonego statutu od części artykułu 15 i dalszych, zapisana późniejszą ręką D., bynajmniej jako część integralna pierwotnego rękopisu

uważaną być nie może, zwłaszcza, że jak widzieliśmy, posiada znak wodny (nr. 2), odmienny od znaku wodnego we wszystkich trzech poprzednich zeszytach rękopisu, tudzież w kartach 38 — 45 zeszytu czwartego; prowadzi do wniosku, że z pierwotnego rękopisu zatraciła się jakaś część, na której bądź to ręką B., bądź ręką A. zapisane były brakujące artykuły statutu z r. 1453, a mianowicie dokończenie artykułu 9, artykuły 10—14, tudzież początek artykułu 15, i że w miejsce tej części wsuniętą i wprawioną została jedna karta (obecnie karta 37), na której ręka D. zamierzyła dopisać brakujące artykuły statutu z r. 1453, czego jednak, jak widzieliśmy, dokonała tylko połowicznie. Odpowiadająca w zeszycie karcie 37 (pierwszej) karta 46 (ostatnia), nie została już przez pisarza D. użytą do uzupełnienia przerwanej również skutkiem zatraty części pierwotnego rękopisu kompilacyi prawnej, ale zapisaną została datami nekrologicznemi o Nietykszach. Wyjaśnić jeszcze trzeba, ile kart z pierwotnego rękopisu uległo zatracie. Biorąc wzgląd na pojemność jednej strony wzgl. karty naszego rękopisu, i porównując ją z pojemnością brakujących artykułów (jak je skądinąd znamy), które na owych kartach zatraconych musiały być wypisane (t. j. koniec artykułu 9 artykuły 10—14 i początek artykułu 15), dochodzimy do niewątpliwego wniosku, że między dzisiejszą kartą 36 a dzisiejszą kartą 38 rękopisu musiały się znajdować jeszcze dwie karty; zatem także musiały im w drugiej części zeszytu, po karcie 45 odpowiadać również dwie karty; czy obie w całości, czy tylko część ich zapisane były dalszym ciągiem kompilacyi prawniczej, przerwanej na artykule 42, rozstrzygnąć się nie da. W każdym razie wsunięte w miejsce brakującej części rękopisu karty, zapisane ręką D. (37 i 46), uzupełniają zachodzący brak tylko w części; jest ich bowiem tylko dwie, podczas gdy zatraconych kart było cztery. Że tak a nie inaczej rzecz się miała, dowodzi zresztą porównanie zeszytów; trzy pierwsze zeszyty są bowiem seksternami, co naprowadza na domysł, że i zeszyt czwarty, do tej samej części rękopisu należący, powinien być seksternem; tymczasem, nawet z uzupełnieniem dwu kart, zapisanych ręką D., jest on tylko kwinternionem.

Okoliczność, iż ręka A. i B. piszą tekst statutów, dwukrotnie na przemian się zmieniając, kontynuując artykuły a nawet zdania w środku przerwane, dowodzi, że obaj pisarze są współcześni, i że

nawzajem w pracy się wyręczali. Ważniejszą rolę odgrywał przytem snać pisarz A., i być może, że dla jego to właśnie użytku kodeks był pisany; kilkakrotnie bowiem, lubo wyjątkowo, poprawia on przez stósowne dopiski marginesowe usterki, popełnione przez pisarza B.

Ręka A. pisze w ogóle nieco szerzej, atramentem ciemno brunatnym, który jednak pod koniec staje się coraz jaśniejszym, prawie żółtym; takiż sam kolor żółty mają też dopiski marginesowe tej ręki. Wierszy na jednej stronicy rękopisu mieści ta ręka 27—29. Rubryki artykułów pisane są tłustszem pismem w pierwszym wierszu; jeżeli rubryka przechodzi do drugiego wiersza, naówczas pisarz używa już cieńszego, zwykłego pisma. Czasem nawet w pierwszym wierszu, mimo że rubryka nieskończona, część tylko napisana tłustszem, reszta zwykłem pismem. W części pierwszej rękopisu, spisanej przez A. (t. j. do karty 17), każdy nowy artykuł (z jednym tylko wyjątkiem), rozpoczyna się w nowym wierszu. Natomiast w części dalszej rękopisu, którą ręka A. pisała (k. 38—43), rubryki artykułów rozpoczynają się częstokroć w środku wiersza, bezpośrednio po ostatnim wyrazie poprzedniego artykułu.

Ręka B. pisze atramentem tego samego koloru, co ręka A.; litery nieco więcej zaokrąglone niż u A. Pismo bardziej ścisłe, daje 27 do 33 wierszy, najczęściej 31 lub 32 wiersze na jednej stronicy.

Ponieważ w rękopisie mamy podany już statut Konrada III z 20 września 1496 r., przeto powstanie niniejszej części rękopisu odnieść można co najwcześniej do końca wieku XV. Że zaś spisano ją nie o wiele potem, a więc co najpóźniej w początkach wieku XVI, dowodzi charakter pisma, jak niemniej okoliczność, że już w latach trzydziestych wieku XVI, jeżeli nie wcześniej, rękopis przeszedł w posiadanie innych osób.

Druga część rękopisu, obejmująca zeszyty 5—7, t. j. karty 47 do 80, a zawierająca wspomniane powyżej Dystynkcye prawa niemieckiego, pisaną była inną ręką, którą oznaczamy literą F. Czas powstania tej części jest snać nieco późniejszy, niż części pierwszej, jak na to wskazuje charakter pisma, które jest wprawdzie jeszcze gotyką, ale objawia już wyraźną tendencyą do przejścia w italikę. Pismo w miarę zbliżania się do końca coraz niedbalsze; daje początkowo po 31—32 wierszy, później coraz mniej, aż do 29 wierszy na stronicę. Napis tytułowy całego zbioru: *Incipiuntur iura theu-*

tunicalia, distinciones iuris. Liber primus. In nomine domini Amen, wykonany większemi i tłustemi literami, czarnym atramentem. Rubryki poszczególnych artykułów pisane tłustszem, choć od poprzedniego napisu ogólnego mniejszem pismem. Z początku, aż do pierwszej połowy karty 57, rubryki te są pisane czerwonym atramentem. Na pierwszej stronicy (t. j. na karcie 47) rubryki rozpoczynają się także w środku wiersza; począwszy od stronicy 47' każdy artykuł rozpoczyna się w nowym wierszu, osobną rubryką, która w razie potrzeby przechodzi do następnego lub następnych wierszy. Począwszy od str. 57 rubryki pisane są już czarnym atramenten, pismem tłustszem; i tutaj również poczyna się każda rubryka w nowym wierszu; w razie potrzeby przechodzi czasem pismo tłustsze do wiersza następnego, co jednak nie zawsze się zdarza. Na karcie 79' kończy się ten zabytek słowami: *Finis huius opusculi, videlicet statutum (sic) theutunicalium. Benedictus sit deus in secula seculorum, Amen, qui omnes iniustos condemnat et iustos beatificat.* Karta 80 niezapisana, a przeto i w paginacyi, o której wspomnieliśmy powyżej, nieuwzględniona.

Nie jest wykluczoną rzeczą, że obie części rękopisu, jak go dzisiaj posiadamy, t. j. Statuty mazowieckie i Dystynkcye prawa niemieckiego, stanowiły pierwotnie osobne całości dla siebie, i dopiero później, przy oprawie, razem złączone zostały. Przemawia za tem okoliczność, iż obie części pisane są odmiennemi rękami, na papierze z odmiennymi filigranami. Ze względu jednak, że na karcie 63' znajduje się dopisek marginesowy ręki D., tej samej, która cały szereg dopisków i poprawek poczyniła na części pierwszej rękopisu, przyjąć trzeba, że w czasie, w którym dopiski rzeczone były czynione, t. j. jeszcze w pierwszej połowie wieku XVI, obie części znajdowały się już w posiadaniu tej samej osoby; że prawdopodobnie jeszcze wtedy razem oprawione nie były, okażemy niżej [1]).

Na dalsze koleje rękopisu rzucają po części ciekawe światło dopiski i poprawki późniejszych rąk, jakich mianowicie w pierwszej części znajdujemy podostatkiem. Najwcześniejsze z tych dopisków, sprostowanie dwu błędów tekstu, pochodzą z ręki C., używającej

---

[1]) Str. 202.

atramentu siwawego, współczesnej snać lub mało co późniejszej od rąk A. i B., o której jednakowoż nic pewnego powiedzieć się nie da.

Największą ilość poprawek i dopisków, bądź to na marginesach, bądź nad wierszami, w liczbie ponad sto, nie licząc dopisków na osobnych kartach 37 i 46, o których wpomnieliśmy poprzednio, podała ręka, którą oznaczamy literą D. Ręka ta pisze skoropisem z pierwszej połowy XVI w. i jest niewątpliwie późniejszą od rąk A.—C. Pewne światło na osobę pisarza rzucają przedewszystkiem dwie zapiski nekrologiczne, zaciągnięte jego ręką na karcie 46. Brzmią one jak następuje: *Anno Domini 1548 nobilis Ffelix Nyethyxa Ioannis filius extremum vite sue clausit die (sic) et ffesto sancti Leonardi sexta die mensis Novembris fferia tercia post Omnium Sanctorum ante meridiem. Anno Domini 1536 nobilis Stanislaus Nyethyxa Ioannis filius extremum vite sue clausit fferia tercia in meridie infra octavas Ascensionis Domini.* Okoliczność, że zapiska o fakcie o dwanaście lat późniejszym, wyprzedza zapiskę o fakcie o tyleż lat wcześniejszym, dowodzi, że obie zapiski, a przynajmniej ostatnia, nie są współczesne, lecz dodatkowo, co najwcześniej r. 1548, do rękopisu wciągnięte. W tym tedy czasie żył i był w posiadaniu niniejszego rękopisu pisarz D. Nie wyklucza to oczywiście przypuszczenia, że już przedtem, na kilka lub kilkanaście, albo nawet i więcej lat, mógł ten rękopis posiadać, i w czasie tym inne dopiski w nim czynić, co, jak niżej okażemy, koniecznie przyjąć należy. Nasuwające się pytanie, skąd się tu wzięły zapiski o dwu Nietykszach, i drugie, z niem się łączące, jaki jest stosunek pisarza D. do tego rodu, nie da się na pewno rozwiązać. Przypuszczenie, jakoby pisarz z rodu tego pochodził, zachwiewa uwaga, że członków jego nazywa *domini*, a sam o stosunku swego pokrewieństwa czy powinowactwa z nimi bynajmniej nie wspomina, choć wzmianka taka byłaby tu na miejscu. Z drugiej strony, ze względu na okoliczności, które poniżej przytoczymy, trudno przypuścić, iżby pisarz był osobą podrzędniejszego znaczenia, w stosunku jakiejś służbowej czy materyalnej zależności do Nietykszów zostającą. Rozwikłanie nasuwających się wątpliwości jest tem bardziej utrudnionem, że i o samych Nietykszach posiadamy bardzo tylko szczupłe i niedostateczne wiadomości. W współczesnych, dotąd wydanych źródłach, nie znalazłem

o nich żadnych wzmianek; Paprocki [1]) umie o nich tylko tyle powiedzieć, że są herbu Mora, i że to był dom na Mazowszu starodawny i znaczny; Niesiecki [2]) prócz tych szczegółów ma jeszcze tylko kilka luźnych dat o Nietykszach z XVII w., a Milewski [3]), choć szczegółowo badał dokumenty do historyi rodzin mazowieckich, nie znalazł snać żadnego, odnoszącego się do Nietykszów, nie wspomina bowiem o nich wcale w swoim Herbarzu.

Ważniejsze wskazówki podaje nam treść dopisków, zamieszczonych ręką D. na marginesach i nad wierszami w części pierwszej rękopisu, obejmującej statuty mazowieckie. Dopiski te są dwojakiego rodzaju; jedne możnaby nazwać oryentacyjnemi, drugie zaś obejmują poprawki i uzupełnienia tekstu statutów. Dopiski oryentacyjne stały się potrzebnemi z tego powodu, że w tekście rękopisu zwykle po kilka lub nawet kilkanaście statutów złączonych jest razem; nie ma nad nimi najczęściej ani napisów, wyróżniających je jako osobne całości, ani też w statutach samych podanych wiadomości, na podstawie których jedne od drugich dałyby się oddzielić; sądząc z samego rękopisu, należałoby przyjąć w wielu wypadkach, że w danym razie mamy do czynienia z jednym tylko statutem, gdy w rzeczywistości jest ich więcej. Otóż pisarz D. we właściwych miejscach podopisywał wszędzie na marginesach, gdzie się rozpoczyna nowy statut, podając zarówno imię księcia, który go wydał, jako też i rok, a najczęściej i miejsce wydania. Porównując owe dopiski ze zbiorem średniowiecznych statutów mazowieckich, przydanym do Zwodu Goryńskiego, dochodzimy do wniosku, że determinacya, przeprowadzona na marginesach rękopisu, zgadza się wszędzie z rozdziałem owych statutów, jaki znajdujemy u Goryńskiego. Druga grupa dopisków, najliczniejsza, poprawia wielokrotnie tekst rękopiśmienny statutów. Rozpatrując się bliżej w tych poprawkach, widzimy, że prawie bez wyjątku zmierzają one do zupełnego upodobnienia tekstu rękopisu z tekstem Goryńskiego, i to nietylko w takich miejscach, gdzie w rękopisie są błędy i opuszczenia, ale częstokroć nawet w takich, gdzie

[1]) Herby, wyd. Turow. 726.
[2]) Herbarz, wyd. Bobr. VI, 561.
[3]) Herbarz, 1870.

tekst jego jest całkiem poprawny, lecz od tekstu Goryńskiego odmienny. Nawet rubryki poszczególnych artykułów rękopisu, jakkolwiek zawierają trafne streszczenie odnośnych przepisów prawnych, są częstokroć przedmiotem poprawek dlatego tylko, że odpowiednie rubryki u Goryńskiego inaczej były stylizowane; a nie brak także przykładów, lubo wyjątkowych, gdzie dobry i zgoła poprawny tekst rękopisu zostaje zmieniony na gorsze, dla tego tylko, że ów gorszy tekst podaje Goryński.

Wobec tego mógłby się nasunąć zgoła naturalny wniosek, że pisarz D., przyszedłszy w posiadanie naszego rękopisu, a rozporządzając równocześnie drukowanym (u Wietora r. 1541) egzemplarzem Zwodu Goryńskiego, zarazem zaś uważając, jak słuszna, tekst Goryńskiego za autentyczny, dokonał całego szeregu poprawek w swoim rękopisie, ażeby jego tekst ile możności upodobnić do tekstu autentycznego. Mimo to, po dokładniejszem wglądnięciu w rzecz, przypuszczenia tego nie będzie można utrzymać. Niektóre bowiem, acz nieliczne poprawki, jakkolwiek podają tekst bardzo do tekstu Goryńskiego zbliżony, zawierają przecież stylistyczne różnice; rozumiem, że gdyby pisarz D. poprawiał rękopis według wydania Wietorowego, różnice takie nie byłyby możliwe. Ważniejszą i bardzo wymowną jest poprawka marginesowa, przydana na karcie 16' do jednego z artykułów, mieszczących się w fragmencie statutu z r. 1387. Artykuł ten stanowi, iż za usilstwo kobiet płaconą być winna nawiązka w wysokości czterech grzywien. Nie ma go w statucie z r. 1387, jak jest podany u Goryńskiego; że jednak stanowił on integralną część tegoż statutu, wynika z tłómaczenia Macieja Rożańskiego, który go podaje [1]), co prawda, z tym ważnym dodatkiem, iż rzeczony przepis odnosi się do usilstwa nieszlachcianek; podczas gdy postanowienie artykułu w naszym rękopisie brzmi tak ogólnie, iż mógłby być odniesiony do usilstwa jakiejkolwiek kobiety, a więc i szlachcianki. Otóż cały ten artykuł pisarz D. przekreślił, a na marginesie dopisał: *non sit in Novo de violacionibus et vindicta.* Przyjmując, że ręka D. poprawiała rękopis na podstawie drukowanego zwodu Goryńskiego, moglibyśmy zupełnie zrozumieć, że

[1]) Bliżej o tem jeszcze niżej.

artykuł ten przekreśliła, skoro go tamże nie znalazła; zrozumielibyśmy nawet dopisek marginesowy tej treści: *non est in Novo de violacionibus et vindicta.* Ale użycie zwrotu *non sit in Novo* pozostaje w takim razie bez wytłómaczenia. W jakim bowiem celu pisarz dodawałby ostrzeżenie, polecając nie zamieszczać tego artykułu w nowym zbiorze prawnym *(in Novo)*? Dopisek ten da się zatem zrozumieć tylko w takim razie, jeśli przyjmiemy, że w czasie, kiedy chodziło o sporządzenie jakiegoś nowego (w stosunku do dawniejszych statutów książęcych) zwodu praw mazowieckich, pisarz D. użytkował z rękopisu, i przez stosowne ostrzeżenie zwrócił uwagę na to, aby rzeczonego artykułu w zbiorze tym nie zamieszczać; w takim zaś razie trzeba zarazem przyjąć, że bądź to sam D. miał jakiś wpływ na ułożenie owego nowego zwodu, a więc należał do komisyi kodyfikacyjnej, bądź też przynajmniej był pomocnikiem lub doradcą któregoś z członków takiej komisyi. Powodem do tego ostrzeżenia stała się snać błędna, a raczej niedokładna stylizacya artykułu, mówiącego jakoby o usilstwie wszelakiej kobiety, nawet szlacheckiego stanu, a wyznaczającego za ten czyn tak niską nawiązkę (4 grzywien); tem bardziej, że w innym artykule statutu z r. 1387, przechowanym w rękopisie (ale opuszczonym w zbiorze statutów średniowiecznych Goryńskiego), nawiązka za usilstwo szlachcianki oznaczoną została na 40 grzywien. Ostrzeżenie pisarza D. odniosło pożądany skutek; albowiem w Zwodach Prażmowskiego i Goryńskiego artykułu o nawiązce 4 grzywien za usilstwo (chciażby tylko nieszlachcianki) nie znajdujemy; natomiast znalazł się przepis o usilstwie szlachcianki [1]), przyczem nawiązka podniesioną została do 60 grzywien, jak to zresztą pisarz D. w dopisku nad wyrazami *quadraginta marcas* (w statucie z r. 1387) proponował. Wreszcie i za usilstwo nieszlachcianki ustanowioną tamże została nawiązka znacznie wyższa.

Z uwag tych wypływa, że dopiski i poprawki ręki D., na rękopisie uskutecznione, stanowiły rodzaj pracy przygotowawczej do kodyfikacyi prawa mazowieckiego, w którejto czynności bądź to sam D., bądź osoba w bliższym stosunku doń zostająca, brała udział jako członek komisyi kodyfikacyjnej. Ową kodyfikacyą, o którą chodziło, mogła zaś być tylko bądź to kodyfikacya Prażmowskiego,

[1]) Bandtkie, Ius Pol. 386, 387.

bądź też Goryńskiego; ponieważ już zwód Prażmowskiego stosuje się do propozycyi D., przeto dopiski i poprawki tej ręki powstały nie później jak r. 1531 (rok ułożenia Zwodu Prażmowskiego); są one zatem wcześniejsze, aniżeli pojawienie się Zwodu Goryńskiego w druku. Że poprawki i dopiski są prawie identyczne z tekstem statutów u Goryńskiego, tłómaczę tem, że pisarz D. miał przed sobą jakiś inny rękopis statutów mazowieckich średniowiecznych, bardzo pokrewny rękopisowi, z którego Goryński, a prawdopodobnie i Prażmowski użytkowali w dodatkach do swoich Zwodów.

Po ręce D. jedna już tylko ręka, którą nazwiemy ręką E., poczyniła kilka dopisków do tekstu statutów. Używa ona atramentu czarnego, pismo zaś samo pochodzi z końca XVI lub pierwszej połowy XVII wieku.

Dla wyczerpnięcia opisu kodeksu dodajemy jeszcze, że na karcie 1, na której rozpoczynają się zabytki prawa mazowieckiego, przez całą niemal długość marginesu, umieściła inna jeszcze ręka z drugiej połowy XVI wieku zapiskę: *Ex Libris Nicolaj Marianj m. p.*, a na karcie 47, na której rozpoczynają się Dystynkcye prawa niemieckiego, taż sama ręka: *Ex Libris Nicolaj Mariani m. p.* Był to widocznie chwilowy posiadacz kodeksu, snać jeszcze nieoprawnego, skoro na obu jego częściach, osobne całości stanowiących, umieścił zapiski oznaczające właściciela. Wreszcie na końcowej, niezapisanej karcie 80 znajduje się (późna) zapiska w języku rosyjskim, wskazująca, iż rękopis liczy 79 kart, opatrzona podpisem przełożonego Biblioteki cesarskiej w Petersburgu.

Pierwsza część rękopisu (k. 1—46) zawiera następujące zabytki prawa mazowieckiego w następującym porządku:

1. Bolesława V statut warszawski z 12 października 1472 roku, karta 1—4 (324) [1].

---

[1]) Ujęte w nawias cyfry oznaczają liczby porządkowe regestów ustaw mazowieckich średniowiecznych w mojej pracy: Corpus iuris Polonici medii aevi. Tam też pod odnośnymi numerami są podane wydania dotychczasowe tychże ustaw.

2. Bolesława V statut niewiadomego miejsca z r. 1472, k. 4—6 (325).
3. Konrada III statut czerski z 4 grudnia 1471 r., k. 6'—9' (323).
4. Konrada III statut czerski z 20 września 1496 r., k. 10—11' (328).
5. Zwyczaje ziemi mazowieckiej, k. 11'—13'.
6. Włodzisława I i Bolesława IV statut czerwieński z 16 sierpnia (?) 1452 r., k. 14—15' (318).
7. Włodzisława I i Bolesława IV statut błoński z 14 maja 1453 r., k. 15'—16' (320).
8. Janusza I statut zakroczymski z 31 lipca 1387 r. (fragm.), k. 16' do 17 (289).
9. Ziemowita III statut sochaczewski z 21 kwietnia 1377 r., k. 17 do 18' (286).
10. Janusza I statut zakroczymski z 31 lipca 1387 r. (fragm.), k. 18' do 19' (289).
11. Janusza I statut czerski z 25 lipca 1389 r., k. 19'—20' (292).
12. Janusza I statut zakroczymski z 20 marca 1390 r., k. 20'—21' (294).
13. Janusza I statut zakroczymski z 9 kwietnia 1391 r., k. 21'—22 (295).
14. Janusza I statut zakroczymski z 26 listopada 1397 r., k. 22—22' (299).
15. Janusza I statut warszawski z 24 kwietnia 1401 r., k. 22'—24' (300).
16. Janusza I statut warszawski z 23 kwietnia 1406 r., k. 24'—25' (302).
17. Janusza I statut nowomiejski z 3—8 lipca 1407 r., k. 25'—26 (303).
18. Janusza I statut warszawski z 10 marca 1410 r., k. 26—26' (304).
19. Janusza I statut zakroczymski z 1412 r., k. 26'—27 (305).
20. Janusza I statut warszawski z 2 lipca 1414 r., k. 27—28 (307).
21. Janusza I statut warszawski z 22 lipca 1421 r., k. 28—30' (309).
22. Janusza I statut zakroczymski z 4 sierpnia 1426 r., k. 30'—33' (313).
23. Bolesława IV statut zakroczymski z 26 lutego 1453 r., k. 33'—36' i 38—39' (319).
24. Lauda i prejudykaty mazowieckie, k. 39'—41.
25. Kompilacya prawnicza, obejmująca wyimki ze statutów Kazimierza W. i ksiąg prawa niemieckiego, k. 41—46'.

Tylko nieznaczna część powyższych zabytków jest w rękopisie zdeterminowaną; osobne, tłustszem pismem umieszczone na czele napisy, określają zabytki powyżej pod nr. 1, 3, 4, 5, 6, 9, 10, 23 przywiedzione; statuty nr. 12 i 14 napisów takich nie posiadają, wszelako przynajmniej w tekście początkowych artykułów podano, iż na odnośnem miejscu zaczyna się nowy statut, i jaki. Inne zabytki takich indywidualizujących je dopisków nie mają, skutkiem czego wydają się jakoby dalszym ciągiem pewnych przed niemi osobno zdeterminowanych statutów; a więc statut nr. 2 jakoby dalszym ciągiem statutu nr. 1; statuty nr. 7 i 8 jakoby dalszym cią-

giem statutu nr. 6; statut nr. 11 jakoby dalszym ciągiem statutu nr. 10; statut nr. 13 jakoby dalszym ciągiem statutu nr. 12; statuty nr. 15 do 22 jakoby dalszym ciągiem statutu nr. 14; i wreszcie zabytki nr. 24 i 25 jakoby dalszym ciągiem statutu nr. 23. Wydzielenie przeważnej części statutów jako osobnych całości nie sprawia jednakowoż żadnej trudności, jeśli odnośne teksty rękopisu porównamy z tekstami statutów mazowieckich, znanych nam z innych wydań; w ten sposób jako osobne całości wydzieliliśmy statuty nr. 2, 7, 11, 13, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21 i 22. Bliższego natomiast wyjaśnienia i uzasadnienia wymaga determinacya statutu nr. 8, tudzież zabytków nr. 24 i 25.

Statut nr. 8 uznaliśmy jako statut, a raczej fragment statutu Janusza I, wydanego w Zakroczymiu 31 lipca 1387 r. Fragment ten składa się z 4 artykułów. Artykuł pierwszy, ten sam, o którym już poprzednio przy innej sposobności wspominaliśmy, brzmi: *De violencia illata mulieri, virgini aut vidue. Item statuimus: quando quis ausu temerario mulieri, virgini vel vidue violenciam fecerit, quatuor marcas pro violencia dare tenebitur, exceptis penis ducum uel iudicum uel quorumcunque honoratorum.* Następuje on w rękopisie bezpośrednio po statucie błońskim książąt Włodzisława I i Bolesława IV z r. 1453, złożonego z trzech artykułów, a ponieważ nie jest odeń na zewnątrz bynajmniej oddzielony, przeto mogłoby się nasunąć przypuszczenie, że należy doń jako jeden z dalszych jego artykułów, a mianowicie jako artykuł z rzędu czwarty. Wszelako przypuszczeniu temu sprzeciwia się przedewszystkiem ta okoliczność, że statut błoński, o ile go znamy z innych tekstów, artykułu tego nie zawiera. Następnie, i to rzecz rozstrzygająca, statut błoński urządza tylko takie stosunki prawne, gdzie mogła powstać kolizya między prawami księcia Bolesława z jednej a Włodzisława z drugiej strony, albo pomiędzy obywatelami obu dzielnic, gdy przeciwnie artykuł niniejszy stosunków takich nie dotyczy. Należy on zatem niewątpliwie do innego statutu; że tutaj podany jest jako dalszy ciąg statutu błońskiego, nie może dziwić wobec opisanych poprzednio właściwości naszego rękopisu.

Pytanie, do jakiego statutu rzeczony artykuł zaliczyć, jest tedy otwartem; wszelako, ażeby je należycie rozwiązać, trzeba prze-

dewszystkiem zbadać inny zabytek prawa mazowieckiego, i sprostować błędne o nim mniemanie, jakie się dotąd utrzymywało. Mam tu na myśli wydany naprzód przez Kownackiego [1]) z rękopisu Sier. IV a następnie przez Helcla [2]) z tegoż samego rękopisu, a nadto z kodeksu D. V zabytek, pod nazwą: »Statut przez Panów Rady księcia Ziemowita IV d. 10 lipca 1421 niewiadomo gdzie uchwalony.« Rozpatrując bliżej treść tego zabytku, dochodzimy do wniosku, iż determinacya ta jest błędną. Na czele artykułu 1 mamy tu zapiskę: *Sub anno* i t. d. (data 10 lipca 1421 r.) *nos domini de consilio nostro hunc statuimus principalem articulum pro nobilibus et kmethonibus, videlicet:* i t. d. Wynika stąd, że w istocie statut ten uchwalony został przez jakichś dygnitarzów, bez obecności księcia, zaczem uchwałę tę uważać należy raczej za jakieś laudum wiecowe, aniżeli za statut we właściwem tego słowa znaczeniu. Atoli, stosownie do zapowiedzi, na czele zamieszczonej, do uchwały tej zaliczyć będzie można tylko te artykuły, które określają stosunki prawne między panami a chłopami. Jest to 7 pierwszych artykułów niniejszego zabytku, które całą tę sprawę wyczerpują. Następny już, ósmy i dalsze artykuły, stosunków kmiecych nie dotyczą, i dla tego za dalszy ciąg rzeczonego laudum nie mogą być uważane; jakkolwiek zaś od poprzednich siedmiu nie są na zewnątrz (podobnie jak wszystkie dalsze) oddzielone, to jednak nie można w tem widzieć żadnego dowodu przeciw powyższemu mniemaniu, albowiem w wiekach średnich częstokroć kilka lub kilkanaście zabytków prawnych łączono w jednę całość, jak tego, między innymi, dowodzi nasz (petersburski) rękopis. Jakie jest pochodzenie art. 8 i 9, określić się nie da; pewne podobieństwo, jakie art. 8 wykazuje z art. 11 statutu warszawskiego Janusza I z 22 lipca 1421 r. [3]), nie daje dostatecznej podstawy do twierdzenia, jakoby stamtąd zaczerpnięty został. Art. 10, zaczynający się od słów: *Item dominus Semovitus dux talem statuit articulum* wskazuje znowu, że mamy tu podany odmienny zabytek prawny, statut któregoś z Ziemowitów mazowieckich, niewia-

---

[1]) Pamiętn. Warsz. XXI. 181 i n.
[2]) Starod. pr. pol. pomn. I. 279 i n.
[3]) Ius Pol. 431.

domo gdzie i kiedy wydany. Pomijając na razie artykuł 11, a biorąc na wzgląd dalsze, widzimy naprzód, że artykuły 12 — 19 są statutem Janusza I z r. 1387 [1]), art. 20—24 statutem Janusza I z r. 1389 [2]), art. 25 — 29 statutem Janusza I z r. 1390 [3]), art. 30 — 32 statutem Janusza I z r 1391 [4]), art. 33—34 statutem Janusza I z r. 1397 [5]); pochodzenie art. 35 i 36 nie da się już dzisiaj wyjaśnić, należą one snać do jakiegoś dziś zatraconego statutu. W rękopisie D. V następuje w dalszym ciągu jeszcze 10 artykułów statutu Janusza I z 22 lipca 1421 r. [6]), które Helcel opuścił, odniósłszy bowiem powstanie całego zabytku do dnia 10 lipca 1421 r., nie mógł włączać tu statutu o kilkanaście dni późniejszego; uważał tedy ową kontynuacyą w kod. D. V za wtręt późniejszy [7]). W rzeczywistości, jak widzimy, zapatrywanie Helcla na charakter całego zabytku jest z gruntu mylne; nie jest to bowiem jednolity akt ustawodawczy, »statut panów Rady Ziemowita IV z r. 1421«, ale raczej prywatny zwód większej ilości statutów mazowieckich, w znacznej części dziś wyosobnić się dających, nie ułożonych nawet chronologicznie i nie oddzielonych na zewnątrz przez pisarza [8]).

Spostrzeżenie to jest bardzo ważne ze względu na pytanie, które rozbieramy, albowiem ów rzekomy statut panów Rady Ziemowita IV jest jedynym, który w tekście łacińskim podaje ów artykuł (tutaj pod liczbą porządkową 11) o usilstwie niewiast i o przypadającej za ten występek nawiązce czterech grzywien. Gdyby zapatrywanie Helcla było uzasadnionem, natenczas kwestya przynależności rzeczonego artykułu byłaby rozstrzygniętą sama przez się; należałoby go uważać za jedno z postanowień, wydanych przez pa-

---

[1]) Ius Pol. 420.
[2]) Ibid. 421.
[3]) Ibid. 422.
[4]) Ibid. 424.
[5]) Ibid. 424.
[6]) Ibid. 431.
[7]) Starod. pr. pol. pomn. I. 290, uw. 24.
[8]) W mojem Corpus iuris Pol., idąc za zdaniem Helcla, umieściłem jeszcze w regestach ustaw mazowieckich, rzekomy statut Panów Rady Ziemowita IV jako osobny pomnik ustawodawczy pod nr. 308. Należy tedy numer ten skreślić.

nów Rady Ziemowita IV r. 1421. Wszelako gdy się okazało, że ów rzekomy statut z r. 1421 jest zwodem prywatnym kilku rozmaitych statutów, przeto pytania tego nie można uważać za rozwiązane, albowiem niewiadomą jest rzeczą, z jakiego statutu ów artykuł o usilstwie niewiast przeszedł do niniejszego zwodu. Ze względu na miejsce, jakie w zwodzie zajmuje, możnaby postawić dwa przypuszczenia: albo, że należy do statutu ks. Ziemowita, niewiadomo którego, w miejscu i czasie niewiadomym wydanego, albowiem bezpośrednio poprzedni artykuł (10) pochodzi z tegoż statutu Ziemowitowego; albo też, że należy do statutu Janusza I z 31 lipca 1387 r., albowiem bezpośrednio następny artykuł (12) i dalsze (aż do 19) z tegoż statutu są zaczerpnięte. W naszym rękopisie (petersburskim) artykuł ten następuje bezpośrednio po statucie błońskim z r. 1453, do którego jednak, jak poprzednio okazaliśmy, z pewnością należeć nie może; bezpośrednio zaś po nim następują w rękopisie dwa artykuły *(De violencia per nobilem facta virgini seu mulierj* i *De vindicta pro tali violencia)*, które niewątpliwie zaczerpnięte zostały ze statutu Janusza I z 31 lipca 1387 r. W obu tedy zwodach, niezależnie od siebie skompilowanych, artykuł o usilstwie niewiast i nawiązce 4 grzywien łączy się bezpośrednio z innymi artykułami statutu z r. 1387, i to samo już przemawia za tem, ażeby go do tegoż statutu jako jego część składową zaliczyć. W tekście łacińskim statutu z r. 1387, jak go znamy z wydania Goryńskiego i rękopisu Wilanowskiego, nie ma wprawdzie rzeczonego artykułu; wszelako spostrzeżenie to powyższego przypuszczenia nie osłabia, nie ma bowiem pewności, czy teksty Goryńskiego i Wilanowski są pełne.

Dla usunięcia wszelakich, jakieby się tu jeszcze nasunąć mogły wątpliwości, rozważyć należy dwa artykuły statutów mazowieckich, jak je znamy z tłómaczenia Macieja z Rożana. Jeden z nich, zamieszczony jako artykuł 17 statutu Ziemowita III z 27 kwietnia 1377 r. brzmi [1]: *Gwałt kmiotownie. Item gdy kto śmiałością złą niewieście albo wdowie gwałt uczyniłby albo dziewce dziewictwo*

---

[1]) Lelewel, Księgi ustaw 135.

albo panieństwo zgwałcił, cztyrzy grzywny za taki gwałt dać będzie winien, wyjąwszy winy książęce, sądzi albo którychkole ginszych czestnikow. Tekst polski, jak z porównania widać, jest dosłownem tłómaczeniem artykułu łacińskiego, o którym mówimy, z tym jedynym wyjątkiem, że w tym ostatnim nie ma mowy o gwałcie kmiotówny, lecz w ogóle o gwałcie niewiasty, zdawałoby się: jakiegokolwiek stanu. Przyjąć jednak raczej należy, że w tekście łacińskim, tak w zwodzie naszym, jako też i w zwodzie wydanym przez Helcla, przez omyłkę tylko opuszczono wzmiankę o kmiotównie, wina bowiem zgwałcenia szlachcianki, wynosząca tylko cztery grzywny, byłaby bezwątpienia za niską. Jakoż w istocie inny artykuł statutu z roku 1387 stanowi, że za zgwałcenie szlachcianki płacić należy 40 grzywien, a statuty Prażmowskiego i Goryńskiego [1]) podnoszą winę nawet do 60 grzywien. Wobec stwierdzonej w ten sposób identyczności między niniejszym artykułem a 17 artykułem statutu Ziemowita III z r. 1377, jak go podaje tłómaczenie Rożańskiego, należałoby tedy przyjąć, że artykuł niniejszy jest częścią statutu z r. 1377. Przeciw takiemu wnioskowi nasuwa się jednakowoż wątpliwość już z tego względu, że w tekstach łacińskich statutu z r. 1377 jak je znamy skądinąd (z Goryńskiego, z rękopisu Wilanowskiego i rękopisu D. V wydanego przez Helcla) artykułu tego wcale niema. Ważniejsza rzecz ta, że Rożański w tłómaczeniu statutu Janusza I z 31 lipca 1387 r. podaje następujący przepis jako art. 9 [2]). *Gwałt nieszlachciance uczyniony. Item aczby zaprawdą takiż gwałt niektórej pannie, wdowie albo niewieście, kmiotównie albo nieszlachciance, od niektórego szlachcica albo włodyki stałby sią, tedy za taki gwałt ten isty gwałtownik takiej dziewicy, wdowie albo niewieście obykłej liczby ziemie mazoweskiej cztyrzy grzywny bądzie winowat winą zaprawdą starodawna obykłą, t. j. piądziesiąt ksiądzu i jego czestnikom, na ktere słusze zapłacić ma być przyciśnion.* Stylistycznie artykuł niniejszy różni się od artykułu łacińskiego, o którym mówimy, ale co do treści jest identyczny, za-

---

[1]) Ius Pol. 386, 387.
[2]) Lelewel, Księgi ustaw 137.

wiera tylko bardziej dokładne co do szczegółów postanowienia. W ten sposób zyskujemy nowy dowód, że artykuł o usilstwie niewiast i przypadającej za to winie 4 grzywien, należy do statutu z r. 1387. I tutaj też jest dlań najwłaściwsze miejsce; wszystkie bowiem inne, skądinąd znane nam postanowienia statutu z r. 1387 mówią bez wyjątku o gwałcie i porwaniu niewiast, tudzież o skutkach prawnych, karnych i prywatnych, jakie stąd wynikają. Artykuł nasz łączy się zatem ściśle, co do treści i przedmiotu, z innemi postanowieniami statutu z r. 1387, i dla tego też winien być doń jako jego część składowa zaliczony. Do statutu z r. 1377 dostał się w tłómaczeniu Rożańskiego snać przez jakieś nieporozumienie lub omyłkę.

Stwierdziwszy w ten sposób, jaką jest przynależność omawianego tu artykułu, nie ma już żadnych trudności co do zdeterminowania trzech dalszych, bezpośrednio po nim w rękopisie naszym następujących. Dwa z nich (*De violencia per nobilem facta virgini seu mulieri* i *De vindicta pro tali violencia*) znajdują się we wszystkich łacińskich i polskich tekstach jako część składowa statutu z r. 1387; ostatni wreszcie (*De violencia nobilis virginis*) brakuje wprawdzie znowu w tekście Goryńskiego i w rękopisie Wilanowskim, ale w zwodzie, ogłoszonym przez Helcla pod mylnym tytułem statutu panów Rady Ziemowita IV, zajmuje, jako art. 17, miejsce między dwoma sąsiednimi artykułami (16 i 18), z których oba należą do statutu z r. 1387 [1]), a w tłómaczeniu Rożańskiego [2]) zaliczony jest również do tego samego statutu.

Przechodzimy do omówienia dwu dalszych zabytków, w rękopisie naszym zawartych, w powyższym spisie pod nrami 24 i 25 przytoczonych. Obejmują one, razem wzięte, 57 artykułów, z których 15 pierwszych wydzielamy jako zwód laudów i prejudykatów mazowieckich, a 42 ostatnich jako kompilacyą prawniczą, złożoną z wyjimków ze statutów Kazimierza W. tudzież z ksiąg prawa niemieckiego w Polsce obowiązujących. W rękopisie naszym oba te zabytki nie są od siebie na zewnątz oddzielone, lecz łączą się bezpośrednio

[1]) Starod. prawa pol. pomn. I. 283.
[2]) Lelewel, Księgi ustaw 137.

ze sobą, jakoby stanowiły jednolitą całość; a tak samo połączone są jakoby w jednę całość z bezpośrednio je w rękopisie wyprzedzającym statutem zakroczymskim Bolesława IV z 26 lutego 1453 r. Że jednakowoż ani pierwszych 15, ani dalszych 42 artykułów do statutu tego nie należy, wynika nietylko stąd, że statut ten, o ile nam z innych wydań (u Goryńskiego i z rękopisu Wilanowskiego) jest znany, artykułów tych nie zawiera, ale wprost z ich treści. Już artykuł drugi *(Piscatores Varschovienses)* w szeregu owych 15, które zaliczamy do zbioru laudów i prejudykatów mazowieckich, jest niewątpliwem laudum, wydanem na jakimś wiecu przez panów mazowieckich, tak że zachodzić może tylko pytanie, czy przypadkiem artykuł bezpośrednio go wyprzedzający, t. j. pierwszy *(Super pena vallata statutum)* nie stanowi jeszcze części składowej statutu z r. 1453. Wątpliwość tę rozstrzyga uwaga, że w tekście statutu z roku 1453 nie ma w innych znanych nam jego wydaniach nigdzie owego artykułu; zaczem prawdopodobniejszem staje się przypuszczenie, że należy on już do zwodu laudów i prejudykatów mazowieckich, których częścią składową jest już niewątpliwie następujący po nim bezpośrednio artykuł drugi.

Że ów zbiór 15 artykułów jest pochodzenia mazowieckiego, wskazuje przedewszystkiem okoliczność, że znalazł się w rękopisie, który powstał na Mazowszu, a bardziej jeszcze sama treść niektórych tamże zawartych postanowień. Już w art. 1 jest mowa o uiszczeniu winy sądowej raz *principi*, drugi raz *ducatui;* podobnież art. 2 wzmiankuje o *ducissa* i *duces* tudzież *negocium ducale;* w art. 11 wspomniany jest *consensus dominorum ducum;* art. 12 dotyczy sprawy, w której jeden z urzędników występował w procesie *nomine dominorum ducum;* wina sądowa, która z tego powodu orzeczoną została, ma przypaść *aut domino duci aut capitaneo;* wreszcie w art. 14 wspomniane są *cause ducales.* Wzmianki o księciu, sprawach książęcych i t. p. nie mogą być inaczej tłómaczone, jak tylko w ten sposób, że odnośne przepisy powstały na Mazowszu. Art. 2 zresztą, jak wprost z jego treści wynika, dotyczy sprawy między rybakami warszawskimi a starostą warszawskim, a art. 12 wymienia starostę łomżyńskiego jako pełnomocnika książąt *(dominorum ducum)* w odnośnym procesie. Stwierdziwszy w ten sposób mazowieckie pochodzenie artykułów 1, 2, 11, 12, 14, nie możemy się

wahać przyznać takiegoż samego pochodzenia łączącym się z nimi i pośród nich rozrzuconym artykułom 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 13 i 15, tem bardziej, że nie dadzą się one odnieść do jakiegokolwiek innego znanego nam zabytku prawnego. W art. 9 powiedziano wprawdzie: *ex statutis domini Kazimiri regis Polonie statuimus*, i podano w dalszym ciągu główszczyzny i nawiązki za rany w wysokości, jaką przepisuje art. 58 zwodu zup. statutów Kazimierza W.; nie można jednak uważać niniejszego artykułu za prosty tylko excerpt z statutów Kazimierzowskich, przez prywatnego układacza dokonany (jak to później co do przeważnej części 42 artykułów kompilacyi prawniczej stwierdzimy); bo naprzód po owym artykule 9 następuje jeszcze kilka artykułów niewątpliwie mazowieckich (w szczególności art. 11, 12 i 14), a powtóre sam tekst art. 9 *(ex statutis... statuimus)* wskazuje wyraźnie, że mamy tu do czynienia z wynikiem osobnego aktu ustawodawczego na Mazowszu, któremu za wzór posłużył odnośny przepis statutów Kazimierza W. Wiadomo, że ustawodawstwo mazowieckie w wielu względach zostawało pod wpływem ustawodawstwa polskiego, i liczne przepisy, przeważnie bez wskazania źródła, z ustawodawstwa polskiego przejmowało; tutaj zaszedł podobny wypadek, z tą tylko różnicą, że źródło wyraźnie wskazanem zostało. Że i ten ostatni sposób korzystania z statutów polskich praktykowanym był na Mazowszu, dowodzi art. 33 Uchwał łąkoszyńskich [1], w którym w sprawie o zbrodnię pożogi wyraźnie powołano i dosłownie przytoczono odnośny przepis (art. 27) statutu warckiego.

Nasuwa się z kolei dalsze pytanie: jakim jest charakter zabytków w rzeczonym zwodzie 15 artykułów pomieszczonych? Niektóre artykuły, i to przeważna ich część, nie dają pod tym względem same przez się dostatecznego wyjaśnienia; wyrażają się one ogólnikowo w formie kategorycznej: *solvet, tenetur respondere, luet penas, debet iudicari* i t. p. Art. 1 nosi napis: *Super pena vallata statutum;* w art. 9 powiedziano: *ex statutis domini Kazimiri regis Polonie statuimus;* w art. 14: *insuper statuimus.* Kto jednak owe statuty wydawał, tego z treści przytoczonych tu artykułów dojść

[1]) Star. prawa pol. pomn. I. 296.

nie można. Bliższego wyjaśnienia dostarczają tylko art. 2 i 12, a następnie art. 8. W artykule 2 powiedziano, że dygnitarze mazowieccy *(domini dignitarii)* rozpatrywali proces między starostą warszawskim a rybakami warszawskimi w sprawie opłaty targowego, przyczem biorąc wzgląd na starodawny zwyczaj *(habita informacione de consuetudinibus antiquis)* uchwalili i zatwierdzili tenże zwyczaj, *(sic statuerunt declarauеruntque confirmando consuetudinem antiquam)* stanowiąc, iż rybacy mają stawać z rybami w pewnem oznaczonem miejscu, gdzie starosta odbierze od nich targowe, poczem wolno im będzie (z pewnemi ograniczeniami) sprzedawać ryby każdemu chęć kupna mającemu. Podobnież w art. 12 powiedziano, jako starosta łomżyński wystąpił ze skargą przeciw N. z J., o to, iż tenże woźnemu wysłanemu na ciążę, ciążę odbił, zaczem panowie orzekli *(domini decreuerunt)*, iż tenże N. winien księciu lub staroście zapłacić 10 kop groszy, a woźnemu nawiązkę za rany w wysokości nawiązki szlacheckiej. W obu wypadkach mamy zatem właściwie wyrok, wydany przez dygnitarzy, zgromadzonych snać na wiecu, w pewnej sprawie sądowej, a wiadomo, że tego rodzaju wyroki, zmieniane częstokroć w laudum wiecowe, stawały się normą prawną w rozstrzyganiu podobnych wypadków na przyszłość. W art. 8 wreszcie, skutkiem poruszonej wątpliwości, czy szlachcic, osiadły w mieście na prawie niemieckiem, może być świadkiem w sądzie ziemskim, sędzia orzekł *(iudex recognovit)*, że nic temu nie stoi na przeszkodzie, byleby strona druga nie sprzeciwiła się takowemu świadectwu. I tu więc podany jest prejudykat, tylko snać już nie na wiecu uchwalony. Ponieważ inne artykuły, z których treści podobne wnioski wyprowadzić się nie dadzą, są pomiędzy owymi trzema artykułami (2, 8, 12) rozrzucone i bezpośrednio z niemi połączone, a do jakichkolwiek innych znanych nam statutów książęcych i jakichkolwiek innych znanych pomników prawa mazowieckiego odnieść się nie dadzą, przeto najsnadniej przypuścić, że i one zawdzięczają swe powstanie tym samym okolicznościom, co i owe trzy bliżej tu omówione artykuły, że więc są albo laudami wiecowemi albo prejudykatami sądowymi. Że do postanowień, jakie zawierają, nie ma przydanego szczegółowego opisu faktu, który je wywołał (jak to widzimy w art. 2 i 12), w tem nie ma dowodu przeciw poprzedniemu przypuszczeniu, boć naprzód lauda wiecowe nie zawsze

(owszem tylko wyjątkowo) taką historyą sprawy podają, a powtóre, jeśli nawet w oryginalnym tekście historya taka podaną była, mogła ona być opuszczoną przez kompilatora.

Cały tedy zabytek, o którym mówimy, jest, jak wszystko za tem przemawia, zbiorem laudów wiecowych i prejudykatów sądowych mazowieckich. Kto go ułożył: czy pisarz naszego kodeksu, czy też kto inny, rozstrzygnąć na pewne nie można, i nie ma do rozwiązania tej kwestyi dostatecznych danych w naszym rękopisie, prócz tej jednej chyba, że tekst całego zwodu nie jest ze wszystkiem poprawny, co wskazywałoby na to, iż praca naszego pisarza nie była oryginalną, ale raczej, iż przepisał on tu (z błędami) zbiór poprzednio już przez kogo innego ułożony. Ważniejszą jest rzeczą dowiedzieć się, z jakiego czasu pochodzą owe lauda i prejudykaty w zbiorze pomieszczone. Co do przeważnej ich części nie da się nic pewnego pod tym względem powiedzieć, albowiem w rękopisie naszym są one razem, bez wyjaśnienia proweniencyi, połączone, a treść ich również żadnych w tej mierze wskazówek nie podaje. Tylko niektóre artykuły zawierają kilka danych, na których dadzą się oprzeć pewne wnioski. Laudum zamieszczone w art. 2 miało nawet pierwotnie w zwodzie niniejszym datę; zaczyna się ono bowiem od słów: *Anno Domini etc. domini dignitarii... statuerunt;* niestety data została opuszczoną i słowami *etc.* zastąpioną. Sprawa sądowa powyższem laudum rozstrzygnięta, toczyła się według tekstu naszego artykułu pomiędzy starostą warszawskim *N. de R.* a rybakami warszawskimi. I ten szczegół nie daje jeszcze podstawy do bliższego określenia chronologicznego; ze znanych nam bowiem zabytków mazowieckich nie da się zestawić jakikolwiek, chociażby tylko przybliżony spis starostów warszawskich, a w szczególności nie znamy żadnego tamtejszego starosty, którego imię zaczynałoby się na N. a nazwisko rodowe na R. Wspomniany pod datą 15 stycznia 1490 r. [1]) *Iohannes de Rudzumo*, starosta warszawski, nie był tu zapewne miany na myśli, albowiem imię jego zaczyna się na inną literę. Natomiast pewne światło na pochodzenie niniejszego laudum rzuca jego postanowienie, polecające rybakom warszawskim wstrzymać się ze

[1]) Lewicki, Codex epist. III, 384.

sprzedażą ryb, *quandocunque fuerit domina ducissa aut duces aut domini in negocio ducali in Varschovia;* w tym wypadku rodzinie książęcej i czestnikom mazowieckim zastrzeżone zostaje prawo pierwokupna. Wymienienie księżny przed książętami wskazuje, że laudum przyszło do skutku w czasie, kiedy obok (widocznie młodych) książąt mazowieckich, i to przynajmniej dwu, żyła ich matka-wdowa, księżna mazowiecka. Ponieważ jednak w temże samem laudum powiedziano, że spór między starostą warszawskim a rybakami rozpoznawany był przez czestników mazowieckich *ex mandato principis*, przeto wynika stąd, że w czasie tym przynajmniej jeden z owych książąt doszedł już do lat sprawnych i rządy na Mazowszu wykonywał.

Wypadek sprawowania rządów przez młodych, przynajmniej dwu książąt, za życia jeszcze ich matek, przyczem przynajmniej jeden z nich doszedł już do lat sprawnych, zdarzył się w dziejach Mazowsza trzykrotnie. Naprzód po śmierci Włodzisława I 11 grudnia 1455 r. [1]), tudzież po skończeniu rządów opiekuńczych, sprawowanych przez jego wdowę Annę, w imieniu nieletnich synów Ziemowita VI i Włodzisława II, które ustały 2 stycznia 1459, z chwilą upełnoletnienia Ziemowita VI [2]); rządy młodych książąt (a mianowicie Ziemowita) trwały do początków roku 1462, w którym naprzód Ziemowit, a wnet potem Włodzisław, umarli [3]). Drugi raz, po śmierci Bolesława IV, 10 września 1454 r. [4]), tudzież po skończeniu rządów opiekuńczych księżny wdowy Barbary, w imieniu nieletnich synów Konrada III, Kazimierza, Bolesława V i Janusza II, które ustały, co do Płockiego, już 14 kwietnia 1462 r., z chwilą upełnoletnienia Konrada III i oddania mu rządów w Płocku [5]), a co do ziemi warszawskiej chyba równocześnie, albowiem już pod datą 11 marca 1463 r. [6]) wszyscy czterej synowie wystawiają dokument bez współ-

---

[1]) Kalend. Płoc., Mon. Pol. V. 461 i Długosz, Hist. Pol. IV. 346 (10 grudnia).

[2]) Kalend. Płoc., Mon. Pol. V. 445.

[3]) Kalend. Płoc., Mon. Pol. V. 445. 447. Spom. Sochacz., Mon. Pol. III. 121. Długosz, Hist. Pol. V. 335. 340.

[4]) Kalend. Płoc., Mon. Pol. V. 456; Długosz, Hist. Pol. V. 189.

[5]) Kalend. Płoc., Mon. Pol. V. 449.

[6]) Kod. dypl. Mazow. nr. 213.

udziału matki. Wspólne ich rządy trwały przez kilka lat następnych, a mianowicie aż do roku 1471, pod którąto datą po raz ostatni w sprawie prywatnej wystawiają wspólny dokument [1]; w czasie tym żyła jeszcze ich matka Barbara (zmarła po 22 czerwca 1482 r. [2]). Po raz trzeci: po śmierci Konrada III, 28 października 1503 r. [3]. i po skończeniu rządów opiekuńczych, sprawowanych przez jego wdowę Annę Radziwiłłównę w imieniu nieletnich synów Stanisława i Janusza III, które ustały w r. 1518, wtedy bowiem Anna usuniętą została od sprawowania rejencyi [4]). Pierwszy wypadek nie wchodzi tu w rachubę, gdyż Włodzisław I i jego synowie rządzili w Płockiem, podczas gdy dzielnica warszawska należała do Bolesława IV a potem jego synów; dla tego przewidziana w laudum ewentualność przybycia księżny i książąt do Warszawy nie dałaby się tu zastosować. Również wyłączyć należy i trzeci wypadek, gdyż laudum mogłoby w takim razie powstać co najwcześniej dopiero r. 1518; rękopis nasz, w którym laudum owo się mieści, jest jednakowoż wcześniejszego pochodzenia. Wobec tego przyjąć należy, że laudum pochodzi z pierwszych lat rządów młodych synów Bolesława IV, t. j. z lat 1462—1471.

Artykuł 12 zwodu zawiera uchwałę, zapadłą skutkiem procesu, wytoczonego przez Pawła z R. (*Paulus de R.*) starostę łomżyńskiego, przeciw niejakiemu N. z J. Podobnie jak co do warszawskich, tak też i co do łomżyńskich starostów nie da się ze znanych nam zabytków ułożyć jakikolwiek, chociażby tylko przybliżonemi datami określony rejestr, a nie mamy też skądinąd żadnej wiadomości, kiedy mógł żyć starosta łomżyński tego imienia i nazwiska. I tutaj więc na podstawie rzeczonej wzmianki niepodobna opierać żadnych wniosków chronologicznych. Charakterystyczną jednak jest rzeczą,

---

[1]) Por. Balzer, Genealogia Piastów 525, uw. 3. Dokument z r. 1472 (Kod. dypl. Mazow. nr. 226), w którym również wspólnie występują Kazimierz i Janusz, nie wchodzi tu w rachubę, chodziło tam bowiem o rokowania zakonu krzyżackiego z książętami mazowieckimi, zaczem obaj książęta, choć już samoistnie w osobnych dzielnicach rządzili, mogli w nich wziąć wspólny udział.

[2]) Kod. dypl. Mazow. nr. 247.

[3]) Miechowita, Chron. Pol. 374.

[4]) Por. Pawiński, Ost. księżna mazow. Ateneum 1891, III. 424.

[illegible] onego artykułu ów starosta łomżyński występował [illegible] anemu *nomine dominorum ducum;* i tutaj więc mamy [illegible], że uchwała powstała w czasie, kiedy rządy wykonywali [illegible] dwaj książęta, i to widocznie już samoistnie władający, skoro ich prokurator sądowy już nie w imieniu rejentki, ale samych książąt występuje. Spostrzeżenie to, w związku z poprzedniem, co do art. 2 uczynionem, każe przyjąć jako rzecz najprawdopodobniejszą, że i art. 12 powstał w czasie 1462—1471 r. Wreszcie do tego samego wniosku prowadzi też bliższe zbadanie treści art. 11, albowiem i tutaj postanowiono, iż o zakład (*pena vallata*), niezapisany do ksiąg sądowych, strony mogą zawrzeć przyjacielską ugodę *absque consensu dominorum ducum.*

Tak więc rozpatrzenie trzech artykułów zwodu, o których coś bliższego co do czasu ich powstania powiedzieć się dało, prowadzi nas do wniosku, że wszystkie one pochodzą z czasu 1462—1471 r. Stąd nasuwa się wniosek, że i inne artykuły, które nie zawierają tego rodzaju wskazówek, mniej więcej w tych czasach i stosunkach powstały, są one bowiem pomiędzy owe artykuły 2, 11 i 12 wplecione i pośród nich rozrzucone. Że w niektórych artykułach jest wzmianka o księciu tylko, nie zaś o książętach (np. w art. 1: *principi tenetur*), w tem nie ma dowodu przeciw poprzedniemu mniemaniu, gdyż są tam tylko postanowienia statutowe, które nie potrzebowały się liczyć z chwilowym stanem rzeczy, a wypowiadały zasady ogólne; wszak w art. 12, dotyczącym, według wyraźnej, poprzednio przytoczonej wzmianki, procesu, prowadzonego w imieniu książąt (*ducum*), znajduje się w dalszym ciągu zwrot: *lapsus decem sexagenas aut domino d u c i aut capitaneo.*

Stwierdziwszy, jakiem jest pochodzenie poszczególnych artykułów, w zwodzie naszym pomieszczonych, musimy jeszcze podnieść, że jakkolwiek wszystkie one zdają się pochodzić z okresu początkowych rządów synów Bolesława IV, to jednakowoż niewątpliwie nie można ich uważać za jednolity akt ustawodawczy, a więc n. p. za szereg uchwał, wydanych na tym samym wiecu. Dowodzi tego przedewszystkiem okoliczność, że gdy artykuły 2 i 12 wyszły na jakimś czy jakichś wiecach, to już art. 8 zdaje się być orzeczeniem jakiegoś sędziego, zapewne ziemskiego; nie spotykamy się tu bowiem już ze zwrotem *domini decreverunt, statuerunt,* ale: *iudex recogno-*

vit. Powtóre, na czele art. 2 znajduje się jeszcze szczątek daty, pod którą został wydany, w czem dowód, że przynajmniej art. 1 powstał przy innej sposobności; gdyby bowiem i on równocześnie z art. 2 wydany został, natenczas data znajdowałaby się niewątpliwie na czele art. 1. Wreszcie widzimy, że ten sam przedmiot, którego dotyczy art. 1 (zakład, *pena vallata*), jest także przedmiotem osobnej uchwały w art. 11; przypuścić trzeba, że gdyby cały kompleks zebranych tu postanowień zawdzięczał swe powstanie temu samemu aktowi ustawodawczemu, natenczas oba te artykuły, treścią tak blisko siebie stojące, byłyby się też rzeczywiście znalazły obok siebie.

Zwód nasz jest zatem układem prywatnym, złożonym przez niewiadomego autora z większej ilości laudów wiecowych i prejudykatów sądowych, których już dzisiaj dokładnie wyróżnić i od siebie oddzielić nie można. Cel, do którego autor w ułożeniu tego zwodu dążył, nie da się z całą pewnością określić; snać chodziło tu o użytek praktyczny, i dla tego uważam za rzecz najprawdopodobniejszą, że autorem tym jest jakiś urzędnik sądowy. Przyjąć trzeba, że zwód ten znajdował się już gotów w rękopisie, z którego odpisywał go nasz pisarz, albowiem w odpisie nie jest on na zewnątrz oddzielony od bezpośrednio tamże go wyprzedzającego statutu zakroczymskiego Bolesława IV z 26 lutego 1453 r.; był zatem snać i w owym rękopisie wcześniejszym z tymże statutem połączony; rzeczony statut (pomijając ugodę Bolesława IV z Włodzisławem I w Błoniu z 14 maja 1453 r.) jest ostatnim, który wyszedł na Mazowszu za życia Bolesława IV; połączenie statutu z naszym zwodem w rękopisie przemawia zatem również za poprzednio wyprowadzoną hypotezą co do czasu powstania zwodu.

Bezpośrednio po omówionym tu zabytku następuje w rękopisie inny zwód, w powyższym spisie naszym oznaczony nrem 25, od poprzedniego znowu na zewnątrz nieoddzielony, jakoby jego ciąg dalszy. Składa się on w obecnym stanie z 42 artykułów, ale pierwotnie zawierał ich snać więcej; przy końcu karty 45' urywa się on właśnie w środku artykułu 42; następne dwie karty pierwotnego rękopisu, jak okazaliśmy powyżej [1]), zaginęły i zostały zastąpione

[1]) Str. 194. 195.

inną kartą przez pisarza D dodaną; na tychto zaginionych kartach znajdował się snać dalszy ciąg niniejszego zabytku. Ile jeszcze artykułów obejmował, i czy po nim następował lub następowały jeszcze jakie inne zabytki, nie da się już dzisiaj rozstrzygnąć.

Charakter niniejszego zwodu jest zgoła odmienny od bezpośrednio poprzedniego (nr. 24); nie są to już jakiekolwiek zabytki prawa mazowieckiego, ale kompilacya przepisów prawnych, zaczerpniętych przeważnie z statutów Kazimierza W. lub też summy do tychże statutów, jaka w wiekach średnich obiegała, po części zaś z pomników prawa niemieckiego w polskich miastach obowiązującego, mianowicie z Zwierciadła Saskiego tudzież Saskiego *Weichbildu (Ius Municipale)*. Poniższe zestawienie okazuje pochodzenie każdego artykułu [1]):

Art. 1	wzięty	z Stat. Kaz. W. . . .	54.
„ 2	„	„ Ius Mun.	139.
„ 3	„	„ Stat. Kaz. W. . . .	153.
„ 4	„	„ „ „ „	135.
„ 5	„	„ Zwierc. Sas.	III. 7.
„ 6	„	„ „ „	III. 7.
„ 7	„	„ „ „	III. 57.
„ 8	„	„ Ius Mun.	43.
„ 9	„	„ Zwierc. Sas.	II. 13.
„ 10	„	„ Stat. Kaz. W.	28. 29.
„ 11	„	„ „ „ „	32.
„ 12	„	„ „ „ „	45.
„ 13	„	„ „ „ „	144.
„ 14	„	„ „ „ „	76. 77.
„ 15	„	„ „ „ „	96.
„ 16	„	„ „ „ „	99.
„ 17	„	„ „ „ „	84. 85.
„ 18	„	„ „ „ „	88.
„ 19	„	„ „ „ „	53.
„ 20	„	„ „ „ „	57 i pocz. 58.
„ 21	„	„ „ „ „	60.
„ 22	„	„ „ „ „ . . .	koniec 80.

[1]) Cyfry przy Statutach Kazimierza W. i Summie do tychże Statutów wskazują artykuły Zwodu głównego w wydaniu Helcla. Cyfry przy Ius Municipale oznaczają artykuły tegoż zabytku. Przy Zwierciadle Saskiem cyfry rzymskie oznaczają księgi, cyfry arabskie artykuły.

Art.	23	wzięty	z	Summy	do	Stat.	Kaz.	W.	112.
„	24	„	„	„	„	„	„	„	130.
„	25	„	„	„	„	„	„	„	127 i rubryka 128.
„	26	„	„	„	„	„	„	„	123.
„	27	„	„	„	„	„	„	„	71.
„	28	„	„	„	„	„	„	„	106.
„	29	„	„	„	„	„	„	„	105.
„	30	„	„	„	„	„	„	„	104.
„	31	„	„	„	„	„	„	„	100.
„	32	„	„	„	„	„	„	„	97.
„	33	„	„	„	„	„	„	„	93.
„	34	„	„	„	„	„	„	„	92.
„	35	„	„	„	„	„	„	„	90.
„	36	„	„	„	„	„	„	„	83.
„	37	„	„	„	„	„	„	„	82.
„	38	„	„	„	„	„	„	„	75.
„	39	„	„	„	„	„	„	„	74.
„	40	„	„	„	„	„	„	„	70
„	41	„	„	„	„	„	„	„	67.
„	42	„	„	„	„	„	„	„	55.

Wyimki ze statutów Kazimierza W. zgadzają się dosyć wiernie z pospolitym tychże statutów tekstem; czasami opuszczone są tylko arengi odnośnych artykułów. Niemniej bliskie pokrewieństwo zdradzają wyimki z Summy do Statutów Kazimierzowskich z ogłoszoną przez Helcla Summą główną [1]). Dla tego nie można wątpić, że sumy owej nie sporządził sam kompilator, ale opierał się na jakimś już gotowym jej tekście, z którego dość wiernie korzystał. Natomiast wyimki z Zwierciadła Saskiego i *Ius Municipale* przedstawiają bądź to tylko streszczenie odnośnych artykułów, które w oryginalnym tekście są o wiele obszerniejsze, bądź też zawierają tylko pewne stamtąd wyjęte ustępy.

W układzie całego zwodu widnieje tendencya do rozmieszczenia artykułów według pewnego systematycznego porządku, choć często związek pomiędzy nimi jest tylko powierzchowny, a zresztą i sama zasada systematycznego układu nie zawsze ściśle przestrzeganą. Art. 1 mówi o wygodzeniu konia; art. 2—6 o stosunkach prawnych żydów, a ponieważ dwa ostatnie artykuły z tej grupy (5 i 6) za-

---

[1]) Starod. prawa pol. pomn. I. 1 i n.

czerpnięte zostały z ksiąg prawa niemieckiego, przeto układacz przydaje bezpośrednio po nich jeszcze trzy dalsze, z tychże ksiąg wzięte, choć już co do treści z poprzedniemi się nie łączą, t. j. art. 7 o exkomunice cesarza, art. 8 o miarach i wagach w miastach i art. 9 o rozmaitych rodzajach kary śmierci. Art. 10 i 11, już z statutów Kazimierzowskich zaczerpnięte, dotyczą prawa dowodowego, art. 12 i 13 dawności, art. 14 i 15 niedozwolonych gier; przyłącza się do nich art. 16 o zranieniu w grze, do czego jako art. 17 dodane postanowienie o obrazie czci. Art. 18 i 19 mówią o dziedziczeniu; art. 20—23 o zabójstwie i infamii; art. 24—26 o szkodach przez bydło zrządzonych, do czego dodane inne postanowienia, dotyczące bydląt; art. 27 i 28 o expurgacyi. Kilka dalszych artykułów nie łączy się ze sobą co do treści: art. 29 mówi o szkodach, art. 30 o znalazku, art. 31 o rękojemstwie, art. 32 o ranach. Art. 33—36 dotyczą gwałtownego zaboru lub złodziejstwa; art 37 i 38 szkód, art. 39 zranienia, art. 40 i 41 dawności, wreszcie art. 42 zabójstwa. Porządek, jakiego się trzymał układacz, nie odpowiada porządkowi jakiegokolwiek ze znanych nam zwodów statutów Kazimierzowskich.

Wewnętrzna wartość całego zwodu jest stosunkowo bardzo małą; ale zabytek sam ciekawy przez to naprzód, że rzuca pewne światło na ówczesną metodę kompilowania podręczników prawniczych, a powtóre i przez to, że jest jednym dowodem więcej na stwierdzenie okoliczności, jak żywo na Mazowszu zajmowano się pomnikami ustawodawstwa polskiego, i tłómaczy, dla czego ustawodawstwo to tak wybitnie wpływało na rozwój i treść ustawodawstwa mazowieckiego. Z tego powodu zabytek ten przedrukowujemy w naszem wydaniu.

O samym autorze kompilacyi i czasie jej powstania, nic pewnego powiedzieć się nie da, a mianowicie też niewiadomo, czy jest to ten sam autor, który ułożył zwód laudów i prejudykatów mazowieckich (nr. 24). Układając kompilacyą, miał on snać więcej teoretyczne, aniżeli praktyczne cele na oku; gdyż statuty Kazimierza W. nie obowiązywały na Mazowszu, a excerpta tej treści, jak art. 7, określający (na podstawie Zwierciadła saskiego), w jakich wypadkach cesarz może być wyklęty, nie mogły w Polsce nigdy mieć praktycznego znaczenia.

Rozpatrzywszy w ten sposób pochodzenie każdego zabytku z osobna, musimy jeszcze omówić rękopis petersburski jako całość, a więc wyjaśnić pytanie, czy zbiór statutów, zwyczajów, laudów i prejudykatów mazowieckich, jakie tu znajdujemy, jest układu pisarza (raczej pisarzów A i B), którzy rękopis ten spisali, czy też korzystali oni już z jakichś gotowych zbiorów; w ostatnim zaś wypadku: jakim jest stosunek zbioru niniejszego do rękopisów, na których się oparli, tudzież innych zbiorów statutów mazowieckich, jakie się do naszych czasów dochowały.

W rękopisie naszym jest wyraźny i niewątpliwy na to dowód, że pisarze jego (A i B) korzystali ze zbioru statutów mazowieckich już istniejących, i to kilku, przynajmniej trzech. Przypominamy, że na karcie 1—17 mieści się następujących 8 zabytków prawa mazowieckiego: dwa statuty z r. 1472, jeden z 1471, jeden z 1496, zwyczaje ziemi mazowieckiej, statut z r. 1452, statut z r. 1453 i fragment statutu z r. 1387 (nr. 1—8). Przerwawszy w tem miejscu kontynuacyą, rozpoczął pisarz B. na karcie 17 przepisywać nową grupę statutów, począwszy od statutu z r. 1377, i odtąd podaje czternaście takichże statutów w chronologicznym porządku aż do r. 1426 (nr. 9—22), poczem następuje statut z r. 1453, zbiór laudów i prejudykatów, tudzież kompilacya ze statutów Kazimierzowskich i ksiąg prawa niemieckiego (nr. 23—25). Otóż już sam wzgląd na to, że pierwsza część rękopisu mieści (z wyjątkiem fragmentu statutu z r. 1387) same statuty z drugiej połowy wieku XV, podczas gdy druga część rozpoczyna się od statutów z drugiej połowy XIV w. i podaje dalsze statuty, w chronologicznem następstwie, aż do końca pierwszej ćwierci XV stulecia, wskazuje na to, że ta druga część istniała pierwotnie osobno, i dopiero przez naszego pisarza, bez zmiany w ugrupowaniu, włączoną została do rękopisu. Stwierdza to ponad wszelką wątpliwość napis, jaki na karcie 17, na czele tej drugiej części, przed statutem z r. 1377, znajdujemy. Brzmi on jak następuje: *Statuta terre Mazouie ex libro olim domini Stephani prepositi Warschoviensis, canonici Plocensis et Illustrissimi principis domini ducis Boleslai etc. cancellarij, qui cancellarius est feria secunda Pasce in Warssovia anno 1472...* (tu opuszczono orzeczenie). Mamy tedy wyraźny dowód, że począwszy od karty 17 pisarz

nasz przepisywał statuty z innego niż poprzednio kodeksu, a mianowicie z rękopisu, należącego do niejakiego Stefana, kanclerza księcia Bolesława.

Kto jest ów kanclerz Stefan? Na to dają nam odpowiedź dokumenty mazowieckie. W dyplomacie Bolesława IV z 19 października 1433 r. [1]) znajduje się ustęp: *Scriptum [per manus Stephani] Nicolai de Mnischewo prepositi Warschoviensis et cancellarii curie nostre.* W dokumencie Bolesława IV z 24 września 1434 r. [2]) wspomniany *Stephanus Nicolai de Mnyschewo prepositus Warschoviensis et canonicus Plocensis* jako kanclerz księcia. W dokumencie z 3 marca 1436 r. [3]) występuje *Stephanus prepositus Warschoviensis* również jako kanclerz Bolesława IV. Dokument tegoż Bolesława z 20 lipca 1436 r. [4]) nosi zapiskę: *Scriptum per manus Stephani Nicolai de Mnischewo prepositi Warschoviensis et cancellarii nostri.* W dokumencie Ziemowita V, Włodzisława I i Bolesława IV z 3 listopada 1438 r. [5]) występują trzej kanclerze: Stefan, Gotard i Stanisław; ponieważ skądinąd wiadomo, że kanclerzem Ziemowita V był w czasie tym Gotard Babski [6]), a kanclerzem Włodzisława I Stanisław z Gołotek [7]), przeto wspomniany tu Stefan jest niewątpliwie kanclerzem Bolesława. Również w dokumencie z 23 lutego 1447 r. [8]) kanclerz tegoż Bolesława nazwany *Stephanus Nicolai de Mnyschewo.* Statut Bolesława z 14 czerwca 1448 r. [9]) podaje w ustępie końcowym: *Scriptum per manus Stephani Nicolai de Mnischevo, prepositi Varschoviensis canonici Plocensis ecclesiarum ac curie nostre cancellarii* [10]). Jeszcze 2 kwietnia 1432 r. kanclerzem Bolesława jest

---

1) Kod. dypl. Mazow. nr. 171. Wyrazy ujęte w nawias nie znajdują się w zdefektowanym dokumencie; że jednak lukę tak a nie inaczej uzupełnić należy, wskazują cytaty, które poniżej w tekście przytaczamy.

2) Gawarecki, Przywil. miast Płoc. 151.

3) Kod. dypl. Mazow. nr. 177.

4) Lewicki, Codex epist. II. nr. 239.

5) Kod. dypl. Mazow. nr. 181.

6) Ibid. nr. 178. 183. 184. 187.

7) Ibid. 176. 186. 191.

8) Ibid. nr. 194.

9) Bandtkie, Ius Pol. 457.

10) Do tekstu zakradła się omyłka; zamiast cancellarii podano camerarii.

Gotard [1]), a już 1 października 1453 roku jest nim Maciej, syn Alberta [2]).

Z powyższych dat wynika tedy, że Stefan Mniszewski, syn Mikołaja, prepozyt warszawski i kanonik płocki, uzyskał urząd kanclerski u Bolesława IV w czasie między 2 kwietnia 1432 r. a 19 października 1433 r. i sprawował go bez przerwy przez lat kilkanaście, ustąpił zaś zeń dopiero między 14 czerwca 1448 r. a 1 października 1453 r., w każdym razie za życia Bolesława. Jest to niewątpliwie ta sama osoba, o której mówi zapiska, z rękopisu naszego przytoczona, boć i tam wymieniony jest Stefan, i tam sprawuje on urząd kanclerski u księcia Bolesława, i tam wreszcie nazwany jest prepozytem warszawskim i kanonikiem płockim. Stąd wynika na pewno, że podana przy tej zapisce data 1472 r., o której z powodu opuszczonego orzeczenia nie było pewności, coby miała oznaczać, nie jest z pewnością datą ustanowienia Stefana kanclerzem [3]), a najprawdopodobniej jest datą śmierci jego; że więc zdefektowane zdanie uzupełnić należy: *qui cancellarius est feria secunda Pasce in Warssovia anno 1472 [mortuus]*. Był to snać dopisek, który ktoś na książce Mniszewskiego zamieścił wkrótce po jego śmierci, i stąd przedostał się ten szczegół do naszego rękopisu. Jest wprawdzie rzeczą nieco dziwną, że Stefan, o którym niewiadomo, iżby się posunął na jakąkolwiek inną godność, nie wytrwał w urzędzie kanclerskim aż do śmierci, lecz usunął się odeń, ażeby potem jeszcze około 20 lat przeżyć w charakterze dostojnika kapitulnego; jednakże możliwość takiego przypuszczenia nie da się bezwarunkowo wykluczyć; a w najgorszym razie przyjąć też można, że data roczna, jak ją czytamy w naszym rękopisie, została zmyloną, i że zamiast roku 1472 umieścić należy może cyfrę 1452 r; w takim razie wypadłoby, że Mniszewski, który w r. 1448 jest jeszcze kanclerzem, a w r. 1453 nim już nie jest, zmarł na urzędzie kanclerskim na wiosnę 1452 r. Którekolwiek z obu tych przypuszczeń będzie w każdym razie bar-

---

1) Kod. dypl. Mazow. nr. 170.

2) Ibid dod. nr. 12.

3) Dunin, Prawo mazow. 32 podaje wbrew rzeczywistemu stanowi rzeczy, jakoby tekst zapiski brzmiał: qui cancellarius est factus feria secunda Pasche in Varss. anno 1473.

dziej uzasadnionem, aniżeli gdybyśmy przyjęli, że w czasie około r. 1472 inny jakiś Stefan był kanclerzem u Bolesława V. Wprawdzie z okresu między r. 1453 — 1475 nie mamy wiadomości, kto sprawował urząd kanclerski w księstwie warszawskiem; dopiero pod datą 21 maja 1475 r. [1]) występuje jako kanclerz Bolesława V Piotr Chotkowski; atoli trzebaby na to szczególnego zbiegu okoliczności, iżby ów skądinąd nieznany kanclerz Bolesława V. występujący około r. 1472, nosił zarówno to samo imię, jako też piastował te same dwie godności kościelne, co i dawniejszy Bolesława IV kanclerz, Stefan Mniszewski [2]).

Skoro tedy Stefan jest kanclerzem za czasów Bolesława IV, to przyjmując nawet, iż zmarł dopiero r. 1472, najsnadniej przypuścić, iż ów zbiór statutów mazowieckich, który sporządził czy też sporządzić kazał, a który w odpisie przeszedł do naszego rękopisu, powstał właśnie w czasach jego kanclerstwa, boć wtedy miał on dla niego jako urzędnika książęcego, stykającego się co chwila z kwestyami prawnemi, najdonioślejsze znaczenie. Zbiór ten powstał zatem conajpóźniej r. 1453, w którym Mniszewski mógł być jeszcze kanclerzem. Z tego wypływa wniosek, że zwód laudów i prejudykatów mazowieckich, jakie w rękopisie naszym (pod nr. 24) spotykamy, nie znajdował się już w kodeksie Mniszewskiego, zawiera on bowiem zabytki z lat 1462 — 1471, późniejsze od ustalonej właśnie daty końcowej powstania kodeksu Mniszewskiego. Gdy zaś

---

[1]) Kod. dypl. Mazow. nr. 231.

[2]) Nawiasowo dodajemy, że rodzina Mniszewskich cieszyła się zdawna wielkimi względami u książąt mazowieckich, zwłaszcza warszawskich, i dostarczyła im całego szeregu wybitnych dostojników. W roku 1377 imiennik kanclerza, Stefan Mniszewski, jest podkomorzym na Mazowszu (Bandtkie, Ius. Pol. 417); w r. 1452 Jan Mniszewski jest kasztelanem raciąskim, a inny imiennik kanclerza, Stefan Mniszewski, podstolim płockim (Ibid. 438). W r. 1482 kanclerzem Bolesława V jest Mikołaj Mniszewski, dziekan płocki, archidyakon i oficyał warszawski (Ibid. 465). Tenże Mikołaj Mniszewski utrzymał się później również i za Konrada III na stanowisku kanclerza i występuje w tym charakterze w dokumentach z r. 1496 i 1497 (Kod. dypl. Mazow. nr. 263. 265). Zestawienie powyższe nie jest może wyczerpującem; szczegółowe poszukiwania w dokumentach mazowieckich zapewne je uzupełnią. Szczególna rzecz, że Herbarz Milewskiego, zajmujący się historyą rodzin mazowieckich, nic o Mniszewskich nie wie.

owe lauda i prejudykaty łączą się bezpośrednio, bez oddzielenia na zewnątrz, z statutem zakroczymskim Bolesława IV z 26 lutego 1453 r., bezpośrednio je w rękopisie naszym wyprzedzającym (nr. 23) i przez to na wspólne pochodzenie, jak powyżej zaznaczyliśmy, wskazywać się zdają, przeto i ów statut z r. 1453 jako nienależący do kodeksu Mniszewskiego, wyłączyć należy. Do tego samego wniosku dochodzimy zresztą, rozpatrując rzecz z innego jeszcze punktu widzenia. Gdyby już sam Mniszewski do kodeksu swego wciągnął był statut zakroczymski Bolesława IV, natenczas datę powstania tego kodeksu należałoby przenieść na czas po 26 lutego 1453 r.; ale w takim razie byłoby dla nas zupełnie niezrozumiałą rzeczą, dla czego Mniszewski, kanclerz Bolesława IV, który cały szereg statutów dawniejszych umieścił w swym zbiorze, pominął właśnie te, które dla niego i dla praktyki najwięcej przedstawiały interesu, t. j. statut Bolesława IV z 17 — 23 lutego 1447 r., statut tegoż księcia z r. 1448 i statut Bolesława i Włodzisława I z r. 1452 [1]). Chcąc racyonalnie brak tych przywilejów wytłómaczyć, należy przypuścić, że zbiór Mniszewskiego powstawał w czasie, kiedy jeszcze owe statuty nie istniały, a więc przed 23 lutego 1447 r. W takim zaś razie jako proweniencyą z kodeku Mniszewskiego uważać będzie można tylko statuty z lat 1377—1426, zajmujące w naszym rękopisie miejsce nr. 9—22. Wniosek ten popiera także rozpatrzenie zewnętrznej strony tekstu. Jak widzieliśmy poprzednio [2]), w całym powyższym zbiorze tylko statut pod nrem 9 (Ziemowita III z r. 1377) i pod nrem 10 (Janusza I z r. 1387) mają osobne, tłustszem pismem wykonane napisy, oznaczające ich pochodzenie; wszystkie dalsze statuty aż do nr. 22 włącznie, napisów takich nie posiadają, i łączą się ze statutem z r. 1387 jakoby dalszy jego ciąg; natomiast statut zakroczymski Bolesława z r. 1453 (nr. 23) ma już w rękopisie osobny napis, co również naprowadza na wniosek, że zaczerpnięty został przez pisarza skądinąd, nie z kodeksu Mniszewskiego.

Wyosobniwszy w ten sposób środkową i główną część naszego rękopisu, jako pochodzącą z kodeksu Mniszewskiego, rozpatrzmy

---

[1]) Balzer, Corp. iur. Pol. nr. 316. 317. 318, gdzie zarazem podane miejsca wydania tychże statutów.

[2]) Str. 203.

z kolei pytanie, czy zbiór ten nie przeszedł do innych znanych nam zbiorów statutów mazowieckich średniowiecznych. Na pytanie to odpowiedzieć trzeba twierdząco. W zbiorze średniowiecznych ustaw mazowieckich, przydanym do Zwodu Goryńskiego, który w drugiej swojej części nie jest bynajmniej chronologicznie uporządkowanym, pierwsza część przestrzega ściśle porządku chronologicznego, takiego samego, jaki znajdujemy w kodeksie Mniszewskiego; a owa część pierwsza zawiera właśnie te same statuty mazowieckie z lat 1377 do 1426, w tym samym co i w kodeksie Mniszewskiego porządku [1]. Zbiór Goryńskiego jest bogatszy o jeden tylko statut z r. 1404 [2], z jednego tylko artykułu złożony, złączony, jakoby dalsza część, z bezpośrednio go tamże wyprzedzającym statutem z r. 1401. Podobnież w rękopisie Wilanowskim (o ile z porządku, podanego przez Kownackiego, sądzić mogę), który również w dwu częściach podaje zbiór statutów mazowieckich, a w części pierwszej nie ma bynajmniej chronologicznego porządku, część druga podaje statuty mazowieckie z lat 1377 — 1426, chronologicznie w tym samym porządku, jaki jest w kodeksie Mniszewskiego, ułożone [3]. I w Wilanowskim rękopisie podany jest ów statut o jednym artykule z r. 1404 [4], podobnie jak w zbiorze Goryńskiego. Przekład polski statutów mazowieckich, dokonany przez Macieja z Rożana, nie zawiera nic więcej, jak tylko statuty mazowieckie z lat 1377 — 1426, a więc znowu te same, które podaje kodeks Mniszewskiego, i znowu w tym samym porządku, jak one tam po sobie następują; nawet ów statut z r. 1404, którego nie ma w kodeksie Mniszewskiego, opuszczony również u Rożańskiego [5]. Wreszcie do zwodu statutów mazowieckich, zatytułowanego mylnie przez Helcla »Statutem panów Rady Ziemowita IV«, przeszła również część zbioru Mniszewskiego, t. j. statuty z lat 1387, 1389, 1390, 1391, 1397 [6], w tym samym porządku, jak się te statuty ze sobą w zwodzie Mniszewskiego łączą [7].

---

1) Ius Pol. 417—438.
2) Ibid. 426.
3) Pam. Warsz. XXI. 146—175.
4) Ibid. 164.
5) Lelewel, Księgi ustaw pol. i mazow. 133—152 i wydanie homograficzne rękopisu Puławskiego, nakł. Bibl. Kurnickiej.
6) Starod. prawa pol. pomn. I. 280—290.
7) Por. str. 205. 206.

Spostrzeżenie to jest nader ważnem; dowodzi ono bowiem, że zwód statutów mazowieckich z lat 1377—1426, tak jak go reprezentuje kodeks Mniszewskiego, był w wiekach średnich znacznie na Mazowszu rozpowszechniony i bądź to przepisywany (lub tłómaczony) w pierwotnym swoim stanie (Maciej z Rożana), bądź też stanowił on jądro i zawiązek innych pełniejszych zbiorów, pomnażanych statutami późniejszymi (zwód Goryńskiego, rękopis Wilanowski), bądź wreszcie był w części w innych zbiorach excerpowany (zwód Helcla).

Wyjaśnieniem stosunku tekstu owego zbioru statutów z lat 1377—1426, jak go przekazał kodeks Mniszewskiego, a raczej odpis jego w rękopisie petersburskim, do tekstu zawartego w owych powyżej przytoczonych zbiorach, zajmować się nie mogę; rzecz ta wymagałaby bardzo szczegółowego i drobiazgowego rozbioru. Nadmieniam tylko ogólnie, na podstawie starannego porównania, że tekst Mniszewskiego wykazuje stosunkowo najwięcej podobieństwa do tekstu, który służył Maciejowi z Rożana za podstawę do tłómaczenia; wskazuje na to nietylko zaznaczony poprzednio szczegół, iż oba teksty nie mają statutu z r. 1404, ale także i okoliczność, że oba nie mają nadpisów nad poszczególnymi statutami, tak, że postanowienia zawartych w zbiorze statutów zdają się być jakoby jednolitym aktem ustawodawczym; wreszcie i styl, o ile z tłómaczenia sądzić można, a także i rubryki artykułów, wspólny brak lub wspólna nadwyżka pewnych postanowień w stosunku do innych tekstów, wykazują, względnie biorąc, największe pomiędzy niemi pokrewieństwo. Wszelako zaprzeczyć się nie da, że w niektórych szczegółach tekst kodeksu Mniszewskiego zbliża się więcej do tekstu Goryńskiego, wykazując różnice w stosunku do tłómaczenia Macieja z Rożana; i na odwrót tekst tego ostatniego okazuje gdzieniegdzie większe pokrewieństwo z tekstem Goryńskiego, a różnice w stosunku do kodeksu Mniszewskiego. Z tego wynika, że kodeks Mniszewskiego, o ile z odpisu w rękopisie naszym sądzić możemy, nie był oryginałem, ale kopią, niewiadomo czy oryginału, czy, co prawdopodobniejsza, już jakiejś kopii oryginału, którego pewne właściwości przeszły w części do jednych, w części do innych znanych nam dziś odpisów. Zadaniem przyszłego krytycznego wydawnictwa statutów mazowieckich będzie wzajemny stosunek owych odpisów wyświecić, i na tej podstawie przeprowadzić ich filiacyą, przez co spra-

wa ustalenia właściwego, krytycznego tekstu ustaw mazowieckich znakomicie ułatwioną zostanie.

Jakkolwiekbądź, uwagi godną jest rzeczą, że właśnie w czasach Bolesława IV mamy do zaznaczenia fakt, iż kanclerz księcia zbiór dawniejszych statutów mazowieckich posiada, i bliżej się snać owymi pomnikami dawniejszego ustawodawstwa miejscowego zajmuje. Z faktem tym zestawić trzeba drugi, wyraźnie zapisany na końcu tłómaczenia Macieja z Rożana: *Dokonały się są księgi praw oświeconych książąt Mazoweskich, na przykazanie oświeconego książęcia Bolesława... wyłożone z łacińskiego w polski wykład przez poczestnego księdza Macieja z Rożana, pisarza skarbnego... pisany przez rąką Mikołaja Suleda... lat narodzenia Bożego tysiąc cztyrzysta piąćdziesiątego* [1]. Ponieważ zbiór, zawierający jeszcze statut z r. 1426, powstał w każdym razie dopiero po tym czasie, a odpisany już był w r. 1450, przeto owym księciem Bolesławem, który dał polecenie przełożenia zbioru, może być tylko Bolesław IV. Oba te fakta wskazują, że władca ten żywo interesował się sprawą ustawodawstwa mazowieckiego; i słuszna przypuścić, że jak przekład polski, tak też i sam zbiór łaciński statutów powstał za jego inicyatywą. Prócz kilku statutów z lat 1447, 1448 i 1452 wydał Bolesław IV r. 1453 w Zakroczymiu statut, uzasadniając jego pojawienie się słowami [2]: *cupientes ut subiecti nostri... sub decenti iurium et iudiciorum disposicione confoveantur, regantur et dirigantur, iusticiaque unicuique concorditer et pariformiter in toto dominio nostro tribuatur... statuta et iura infra articulatim descripta, antiqua iura meliorando statuimus... per ipsos nostros subditos et iudices ducatus nostri... observanda perpetue et in evum.* Jest to więc nietylko przygodny statut, jak wiele dawniejszych, zawierający tylko kilka okolicznościowych postanowień, ale jakoby praca kodyfikacyjna o szerszym planie i zakresie, motywowana niemal tak samo, jak ongi motywowaną była kodyfikacya Kazimierza W., zawierająca przytem, według wyraźnej zapowiedzi, reformę niektórych dawniejszych zasad prawnych. Jest też w istocie ów statut zakroczymski Bolesława IV największym co do objętości pośród wszystkich

---

1) Lelewel, Księgi ustaw 152.
2) Ius Pol. 440.

statutów mazowieckich średniowiecznych, a jednym z najbogatszych co do treści. Z zamiarem takiej kodyfikacyi nosił się snać Bolesław przez dłuższy czas, zanim ją wprowadził w życie, a ów zbiór statutów dawniejszych, z jego snać rozkazu sporządzony, jak niemniej przekład, którego dokonać polecił, były potrzebnem do tego dzieła przygotowaniem.

Z tego punktu widzenia tłómaczy się jeszcze inne ciekawe zjawisko, z jakiem się spotykamy w przekazach średniowiecznego ustawodawstwa mazowieckiego. Wiadomo, że ów zbiór czternastu statutów z lat 1377—1426, objęty kilku wyżej wymienionymi kodeksami i wydawnictwami, nie jest zupełnym zbiorem wszystkich w owym czasie na Mazowszu wydanych statutów; brakuje w nim 12 statutów Ziemowita IV z lat 1387—1424 [1]); dopiero w ostatnich czasach, z innych przypadkowo odkrytych, odmiennego pochodzenia rękopisów, mogliśmy się z nimi zaznajomić. Czem wytłómaczyć to opuszczenie? Oto niewątpliwie tem, że były to statuty, obowiązujące w dzielnicy płockiej. Można zupełnie zrozumieć, że dla Bolesława IV, który rządów w Płockiem nie wykonywał, statuty te nie przedstawiały praktycznej wartości, i dla tego opuszczone zostały w zbiorze, który z jego inicyatywy przyszedł do skutku.

Wyosobniwszy w ten sposób w rękopisie naszym wszystko, co pochodziło z kodeksu Mniszewskiego, jako osobną część składową, dochodzimy do wniosku, że za taką osobną część składową uważać należy zarówno to, co w rękopisie zbiór ten poprzedza, jako też to, co po nim następuje; a więc w powyższym spisie nr. 1—8, tudzież nr. 23—25. Ta ostnia część, jak już powyżej zaznaczyliśmy, jakkolwiek zawiera materyał bardzo różnolity, bo jeden statut, jeden zbiór laudów i prejudykatów, i jednę kompilacyą ze statutów Kazimierzowskich i ksiąg prawa niemieckiego, zdaje się być jednak, ze względu na jej zewnętrzne znamiona, zaczerpniętą z jednego (nie kilku) źródła. Co do części początkowej (nr. 1—8) nie da się pytanie to

[1]) Podane w mojem Corpus iuris Pol. pod nrem 287. 288. 290. 291. 293. 296. 297. 298. 308. 310. 311. 312. Pod nrem 308 zapisany jest wprawdzie ów, jak go Helcel nazywa: »statut panów Rady Ziemowita IV«, który właściwie jest zwodem większej ilości statutów mazowieckich, atoli, jak widzieliśmy (str. 205), znajduje się w nim także przynajmniej jeden statut Ziemowita, prawdopodobnie Ziemowita IV.

chociażby tylko z pewnem prawdopodobieństwem określić. Porządek i następstwo poszczególnych części składowych są tu zgoła odmienne, aniżeli porządek i następstwo odpowiednich zabytków w zbiorze Goryńskiego i w rękopisie Wilanowskim; dla tego nie można nawet przypuścić, iżby miały wspólne pochodzenie, tem bardziej, że i tekst naszego rękopisu w porównaniu z tekstem Goryńskiego wykazuje bardzo daleko idące różnice [1]. Chronologiczne następstwo statutów jest z gruntu bałamutne: po dwu statutach z r. 1472 idzie statut z r. 1471, potem statut z r. 1496, następnie Zwyczaje mazowieckie, a potem znowu statuty z r. 1452 i 1453, wreszcie statut (fragment) z r. 1387. Trzeba tedy przypuścić, że pisarz korzystał z jakiegoś nieudolnie złożonego, dziś nam nieznanego zbioru statutów, albo też, że sam z poszczególnych statutów taki nieudolny zbiór złożył.

Rękopis Petersburski nie był dotąd w nauce naszej prawie wcale znanym, ani tem mniej zużytkowanym. Zasługę wykrycia go ma ś. p. Hube, który też poczynił zeń pewne wypiski i zanotował sobie niektóre szczegóły o jego zewnętrznej stronie. Na podstawie dat udzielonych sobie przez Hubego, podał o nim wiadomość Dunin [2], wszystko jednak co tu powiedział, zarówno opis kodeksu, jako też cytaty niektórych ustępów, a wreszcie i streszczenie jego zawartości, przepełnione jest błędami; a sąd o wartości rękopisu i hypoteza o jego pochodzeniu, bez autopsyi i dokładnego zbadania pospiesznie wypowiedziane, zgoła są błędne. Nie można tedy zaprzeczyć, że istniała potrzeba uprzystępnienia tego zabytku dla nauki, tem bardziej, że ma on wielkie znaczenie dla przyszłej pracy nad krytycznem wydaniem statutów mazowieckich, a ogłoszony chociażby sam tylko, bez związku i porównania z innymi tekstami, przyczynić się może do pogłębienia znajomości średniowiecznego prawa mazowieckiego. Zawiera bowiem nietylko zabytki,

[1]) Porównanie z tekstem rękopisu Wilanowskiego usuwa się jako niemożliwe, wiadomo bowiem, że wydanie Kownackiego w Pam. Warsz. jest tylko polskiem streszczeniem tegoż rękopisu.

[2]) Dawne prawo mazow. 31—33.

zgoła dotąd nieznane, jak ciekawy i ważny zbiór zwyczajów mazowieckich, tudzież zwód laudów i prejudykatów (nie mówiąc już o wspominanej kilkakrotnie kompilacyi); ale nawet co do statutów, które znamy z innych wydań, przynosi wiele nowego. Tekst jego nie jest wprawdzie wolny od błędów, i wymaga niejednokrotnie sprostowań; zawiera jednak także w wielu miejscach lekcye lepsze, czasem postanowienia odmienne, czasem nowe, zgoła dotąd nieznane artykuły statutów; podaje często pełniejsze, autentyczne ich brzmienie, wobec którego teksty znane przedstawiają się tylko jako wyciągi lub streszczenia. Różnice te pomiędzy tekstem niniejszym a innymi tekstami są stosunkowo mniejsze co do zabytków, objętych drugą częścią rękopisu, pochodzącą z kodeksu Mniszewskiego; atoli i tutaj są one w wielu wypadkach ważne i uwagi godne. O wiele dalej sięgają one co do zabytków, objętych pierwszą i trzecią częścią rękopisu.

Z tych wszystkich powodów uważałem za rzecz potrzebną podać do druku nietylko te zabytki rękopisu, które dotąd nie były znane, ale i te, które znamy już skądinąd. Nie potrzebuję dodawać, że ogłaszam rękopis tylko jako materyał do przyszłego krytycznego wydania statutów mazowieckich, nie zaś jako rzeczywiste tychże statutów wydanie krytyczne. Stąd wynikło, że podaję brzmienie zabytków w tej formie, jaką zawiera rękopis, nawet w tych wypadkach, gdzie słuszne zachodzą powody uważać tekst gdzieindziej ogłoszony za rzeczywisty, autentyczny tekst zabytku. Tylko tam, gdzie zachodzi widoczny błąd pisarza, lub opuszczenie, znoszące lub zaciemniające sens zdania, poprawiam je, przeważnie na podstawie gdzieindziej ogłoszonych tekstów, a zwłaszcza zbioru Goryńskiego, podając skrupulatnie w przypiskach błędną lekcyą rękopisu. Sądzę, że w ten sposób, bez ubliżenia ścisłości wydawniczej, oddam przysługę badaczom, którzy z wydania niniejszego korzystać zechcą, zanim przyjdzie do skutku krytyczna edycya pomników ustawodawstwa mazowieckiego. Zresztą trzymam się wiernie pisowni rękopisu, przeprowadzając tylko zmiany co do wielkich i małych liter, stosownie do przyjętych dziś pod tym względem zasad; modernizuję także interpunkcyą. Tytuły poszczególnych zabytków, przeważnie w rękopisie

opuszczone, dodaję, opatrując każdy statut liczbą porządkową; również i artykuły poszczególnych zabytków oznaczam bieżącemi liczbami porządkowemi. Wszystkie te dodatki, nieuzasadnione rękopisem, ujęte są w nawiasy kwadratowe.

Odmianek, zachodzących pomiędzy tekstem rękopisu a innymi skądinąd znanymi tekstami, nie zaznaczam, co wynikło już stąd, że wydawnictwo niniejsze jest tylko publikacyą materyału, nie zaś tekstu krytycznie ustalonego, a także, i to przedewszystkiem, ze względów praktycznych; w wielkiej części bowiem różnica tekstu niniejszego w stosunku do innych jest tak znaczną, że chcąc odmianki podać, trzebaby chyba owe inne teksty przedrukować w całości. Natomiast przydaję do wydawnictwa dwie kategorye przypisków; jedna z nich obejmuje błędne lekcye pierwotnego rękopisu i w ogóle uwagi co do jego strony formalnej, jakie się w danem miejscu nasuwają; w drugiej zawarte są dopiski, uzupełnienia i poprawki późniejszych rąk, o których poprzednio mówiliśmy. W przypiskach litery A. B. C. D. E. oznaczają poszczególnych pisarzy, jak ich na wstępie wyróżniliśmy; litera G. oznacza zbiór Goryńskiego, litera H. wydawnictwo Helcla (*Starodawne prawa pol. pomn.*), litera M. tekst Maciejowskiego (*Historya prawod. słow.* t. VI), litera R tłómaczenie Macieja z Rożana, litera W. rękopis Wilanowski w streszczeniu Kownackiego.

Jakkolwiek wydawnictwo niniejsze jest tylko publikacyą materyału, a poznanie rękopisu jako całości nie jest też obojętnem dla badań naukowych, to jednak nie sądziłem, iżby należało przedrukować z rękopisu jeden zabytek za drugim, tak jak one tamże po sobie następują. Porządek ten bowiem, jak z poprzedniego spisu [1]) widać, jest bardzo chaotyczny, i dla tego wydawnictwo niniejsze, w podręcznem użyciu naukowem, dla którego musi być przeznaczonem tak długo, pokąd nie nastąpi krytyczne wydanie średniowiecznego ustawodawstwa mazowieckiego, przedstawiałoby rozliczne niedogodności. Z drugiej strony, dokładny opis rękopisu, który powyżej podaliśmy, jak niemniej wymienienie poszczególnych jego

[1]) Por. str. 202. 203.

części składowych, w porządku, jak one po sobie w rękopisie następują, umożliwią każdemu, komu na tem będzie zależało, odtworzyć sobie dokładny obraz rękopisu, tak jak się on w całości w rzeczywistym stanie przedstawia. Układamy tedy cały materyał w pewien porządek, a mianowicie w dwie grupy, z których pierwsza obejmuje statuty mazowieckie według ich chronologicznego następstwa, a druga inne zabytki prawne, a więc zbiór zwyczajów mazowieckich, zbiór laudów i prejudykatów, tudzież kompilacyą z statutów Kazimierza W. i ksiąg prawa niemieckiego. Poniższa tablica wykazuje stosunek, jaki zachodzi pomiędzy porządkiem naszego wydawnictwa a porządkiem przeprowadzonym w rękopisie; nadmieniam, że cyfry ujęte w nawias oznaczają liczby porządkowe poszczególnych zabytków w uprzednim spisie (str. 202. 203.) według następstwa ich w rękopisie wymienionych.

1 (9) Ziemowita III statut sochaczewski z 21 kwietnia 1377 r.
2 (8) Janusza I statut zakroczymski z 31 lipca 1387 r. (fragm.).
3 (10) Janusza I statut zakroczymski z 31 lipca 1387 r. (fragm.).
4 (11) Janusza I statut czerski z 25 lipca 1389 r.
5 (12) Janusza I statut zakroczymski z 20 marca 1390 r.
6 (13) Janusza I statut zakroczymski z 9 kwietnia 1391 r.
7 (14) Janusza I statut zakroczymski z 26 listopada 1397 r.
8 (15) Janusza I statut warszawski z 24 kwietnia 1401 r.
9 (16) Janusza I statut warszawski z 23 kwietnia 1406 r.
10 (17) Janusza I statut nowomiejski z 4 lipca 1407 r.
11 (18) Janusza I statut warszawski z 10 marca 1410 r.
12 (19) Janusza I statut zakroczymski z 1412 r.
13 (20) Janusza I statut warszawski z 2 lipca 1414 r.
14 (21) Janusza I statut warszawski z 22 lipca 1421 r.
15 (22) Janusza I statut zakroczymski z 4 sierpnia 1426 r.
16 (6) Włodzisława I i Bolesława IV statut czerwieński z 16 sierpnia (?) 1452 r.
17 (23) Bolesława IV statut zakroczymski z 26 lutego 1453 r.
18 (7) Włodzisława I i Bolesława IV statut błoński z 14 maja 1453 r.
19 (3) Konrada III statut czerski z 4 grudnia 1471 r.
20 (1) Bolesława V statut warszawski z 12 października 1472 r.
21 (2) Bolesława V statut niewiadomego miejsca z 1472 r.
22 (4) Konrada III statut czerski z 20 września 1496 r.
23 (5) Zwyczaje Ziemi mazowieckiej.

24 (24) Zbiór laudów i prejudykatów mazowieckich z lat 1462—1471.
25 (25) Kompilacya prawnicza, obejmująca wyimki ze statutów Kazimierza W. i ksiąg prawa niemieckiego.

W końcu miło mi złożyć szczere podziękowanie Świetnemu Zarządowi Biblioteki cesarskiej w Petersburgu za wypożyczenie mi niniejszego rękopisu na dłuższy czas do użytku naukowego.

I.

[Statuta Semoviti III ducis in Sochaczow 21 Aprilis 1377 edita].

In [1]) nomine Domini amen. Hec sunt iura, statuta in terra Mazovie [2]), conscripta per Serenissimos principes, videlicet dominum Semovitum, dei gracia ducem tocius Mazovie, necnon dominum Iohannem, ducem Warschoviensem, et ducem Semovitum, ducem Czyernensem, ubi affuerunt strenui et nobiles terre eiusdem, videlicet dominus Nassutho Vysnensis, Nyemyerza Szochaczeviensis, Albertus Varschoviensis, Sassinus Ravensis, Schyschka Wysschegrodzyensis [3]), Rogala Gostinensis castellani ect. Actum in Szochaczewo feria secunda post dominicam cantate anno Domini 1377 etc. amen.

[1] Ut iudicia antiqua non reiterentur.

Primo et principaliter omnia iudicia, que tempore ducum vigebant pie memorie, videlicet domini Semoviti antiqui, Troydeni et Wankonis, [abrogamus] [4]), ita tamen, quod eadem iudicia antiqua, pro quibuscunque causis extiterint, amodo reiterari non debent, sed pocius premissa iudicia et cause [5]) omnes a memoria debent removeri perpetuumque silencium eisdem imponimus pariter et imposuimus.

[2] Non resignantem accionem que [6]) pena sequitur.

Item omnis homo ille, qui non fuerit circa accionem, que dicitur *prza*, in iudicio coram iudicibus, et non resignat suam accionem, idem ad

---

[1]) Przed niniejszym tytułem znajduje się w rpisie podany tytuł całego zwodu Statutów, odtąd się zaczynającego: Statuta terre Mazovie ex libro olim domini Stephani prepositi Warschoviensis, canonici Plocensis et Illustrissimi principis domini ducis Boleslai etc. cancellarii, qui cancellarius est feria secunda Pasce in Warssovia anno 1472 [mortuus]. Por. wstęp str. 223. — [2]) Rp. Mozovie. — [3]) Rp. Wysschedrodzyensis. — [4]) Rp. niema abrogamus; uzupełniamy zgodnie z H. — [5]) Rp. esse. — [6]) Rp. qua.

perdicionem neque ad penam iudicari tenetur nec [causam] [1]) suam[*]) perdet [2]).

[3] Frater non respondebit fratre extra terram existente.

Item si quis homo fuerit citatus ad iudicium, et ipse propter sui fratris absenciam [3]) respondere coram iudice recusaret, et si idem absens per honesta servicia et sua facta de terra recederet, tunc eidem absenti ad unum annum, et si in anno parere nequiverit, tunc ad secundum annum, et si similiter secundo anno stare non poterit, tunc ad tercium annum terminus superflue ei per iudices assignari debet. Et si in eodem tercio anno non supervenerit, tunc frater, qui nolebat respondere absque suo fratre, pro parte sue hereditatis respondere debebit, ad partem vero fratris sui absentis intromittere se non debebit.

[4] Prescripcio maleficiorum.

Item domini duces Semovitus senior, Iohannes et Semovitus iuniores [4]), omnes suos malefactores seu fures vel latrones, cuiuscunque condicionis fuerint aut status, conscribere [debent mandare] [5]) et eosdem unus ad alterum in scriptis enarrare. Et si quis ex eisdem prescriptis suam innocenciam et infamiam non curaverit expurgare, extunc iuxta factum suum, prout demeruit, licite sustinere debet.

[5] Obligacio in XXXta annis non redempta perpetuatur.

Item si aliquis homo suam hereditatem alicui pro pecuniis aut pro quibuscunque rebus obligat a tempore hodierno, illa obligacio ad XXXta

---

[1]) Rp. nie ma causam. Tak ma też tekst H. — [2]) Końcowa część niniejszego zdania, niecałkiem jasna, z pewnością przedstawia tekst zepsuty; powiedziano tam, że pozwany ad perdicionem neque ad penam iudicari tenetur. W odpowiednim ustępie u G. podano właśnie (zgodnie zresztą z zasadami powszechnie w prawie polskiem przestrzeganemi), że za pierwszem niestaniem pozwany nie traci sprawy, lecz podlega tylko karze niestane (ad perdicionem cause non debet iudicari, sed penam contumacie alias *niestane* solvere tenebitur). Że w istocie i w niniejszym tekście tak sprawę rozumieć należy, dowodzą ostatnie słowa ustępu nec [causam] suam perdet; owa zaś pena, o której tu mowa, zdaje się być właśnie pena contumacie, na którą pozwanego w razie niejawienia się skazywano; potwierdza to mniemanie sam napis niniejszego artykułu, zapowiadający, jaka kara spada na niejawiącego się i niedającego się zastąpić pozwanego; o karze tej nie byłoby wzmianki w całym artykule, gdybyśmy tu nie odnieśli wyrazu pena. W takim zarazie ustęp powinien raczej brzmieć: idem non ad perdicionem sed ad penam [*niestane*] iudicari tenetur, nec [causam] suam perdet. Tekst łaciński, z którego tłómaczył R., był jednak snać taki sam, jak w niniejszym rękopisie, przekład jego brzmi bowiem: ten ani ku straceniu, ani ku winie ma być skazan, ani swej rzeczy straci. — [3]) Rp. absencia. — [4]) Rp. maiores. — [5]) W rp. nie ma debent mandare; uzupełniamy według G.

[*]) Nad słowem suam dodała ręka D. dwie kreski, przez co zapewne oznaczyć chciała, że wyraz ten nie jest tu zrozumiały lub niewłaściwie użyty; jakoż w istocie dopiero po uzupełnieniu brakującego słowa causam (por. przyp. 1) daje on sens właściwy.

annos integros durabit, et si eciam in iisdem XXX annis eadem hereditas per heredem legitimum non fuerit redemta, tunc ille, qui in obligacione tenet, in perpetuum tenebit; ille vero [obligatarius] [1][a]) ipsam hereditatem perpetuis temporibus non rehabebit.

[6] Divisio, licet non ratificata, post triennium perpetuatur.

Item si inter aliquos homines facta fuerit divisio [b]), ita quod unusquisque ex fratribus suam habeat porcionem, et hec tamen divisio non esset per eosdem in presencia ducum vel iudicum ordinata ad tercium annum, et tunc unus alterum non debebit inquietare, sed unus alium post elapsum trium annorum in tranquillitate sedere permittat.

[7] Actor homicidii queratur [c]).

Item si inter aliquos homines, cuiuscunque condicionis extiterint, gwarra seu dissensio evenerit, extunc ille, cui pater, frater vel quispiam ex amicis est interfectus [d]), reum temptare et inspicere debebit, iustum vero non debebit impedire. Et si ausu temerario iustum in domo vel extra domum irritaverit, tunc [e]) honore et bonis suis privetur et precipue ipsum cum collo evitare opportebit.

[8] De inculpato pro forticinio.

Item cum aliquis fuerit inculpatus pro forticinio vel diffamatus, talis sex testes [2]) producere debet, et illi testes pro ipso iurare debebunt, ipse autem solus non iurabit. Tamen eosdem testes de triplici geneloya producere debet pro sua infamia; quos utique testes terre seniores acceptabunt.

[9] Concordia cuiuslibet cause innotescat iudicio [f]).

Item quando mediatores de iure [3]) concordie vel alicuius dissensionis se ad iudicium attraherent, tunc debent suam ordinacionem coram dominis enarrare. Si autem alibi extra iudicium inire concordiam voluerint, aliis testibus se educant.

[10] Masculus a XV, femina a XII annis respondebit.

Item cum puer masculus XV annos a nativitate sua non haberet, talis in iudicio respondere non debebit, sed elapsis sibi XV annis debet sibi

---

[1]) Rp. nie ma obligatarius. — [2]) Rp. testis. — [3]) Rp. terre. Błąd niniejszy rp. powtarza się u H.

[a]) Ręka D. po słowie vero dopisała u góry obligatarius (por. przyp. 1). — [b]) Po słowie divisio dopisała ręka D. u góry perpetua in bonis eorum hereditariis. — [c]) Dop. marg. D. et iustus dimittatur. — [d]) Po interfectus dopisała ręka D. in eadem gwerra. — [e]) Do tych słów odnosi się dop. marg. D. talis iure victus. — [f]) Wyrazy: cuiuslibet cause innotescat iudicio przekreśliła ręka D. a na marginesie dopisała de iure aut extra.

unum actorem [1]) ordinare, qui dicitur *pyercza*, et mediante actore illo ad obiecta respondere sit astrictus. Puella vero ad XII annos non tenetur respondere.

[11] Inculpatus pro furticinio per principem.

Item quando princeps aliquem hominem pro furticinio inculpaverit, ipsum asserens esse furem, extunc eidem terminus ad sex septimanas, iterum ad secundas [sex] [2]) [a]) septimanas, et superflue ad tercias sex septimanas assignetur [3]); et si iterum in eisdem decem et octo septimanis iustum se non fecerit, tunc princeps in sua bona hereditaria et mobilia se intromittere debebit, ipse autem cum collo suo debet se vitare.

[12] De eodem [b]).

Item quando princeps aliquem furem suspendere mandaret, et [4]) aliquam super eo vindictam sumeret pro suis excessibus, tunc ad suam hereditatem vel ad sua bona ipse princeps minime intromittere se debebit, quia ipse omne debitum in collo suo persolvit, sed utique uxorem vel pueros ipsius in eisdem bonis residere debet permittere pacifice.

[13] Articulus [c]).

Preterea, quando aliquis homo furticinium aliquod perpetraret, et postmodum fugeret in terram alienam, et ibidem in terra aliena suspenderetur, extunc dux in [et] [5]) [d]) ad omnia bona sua libere se intromittat, et ipsa bona perpetue obtineat.

[14] Quantitas pene pro verbere kmethonum.

Item quando aliquis miles kmethonem vulneraverit, tunc kmetho super eundem militem debet querulari [e]), dominus vero eiusdem kmethonis circa iudicium [f]) assistere debet [g]). Et si idem kmetho super adversario iudicialiter [vulnera] [6]) [h]) adquesierit, tunc talis dominus, cuius kmetho fuerit vulneratus, tres marcas recipiet; kmetho vero pro suis vulneribus sex scotos accipiet, penis ducalibus exceptis.

---

[1]) Po słowie actorem następuje w rp. słowo ad, które sam pisarz przekreślił. — [2]) W rp. nie ma sex, uzupełniamy go zgodnie z G. — [3]) Rp. assignatur. — [4]) Rp. et super. — [5]) W rp. et niema. — [6]) W rp. vulnera niema.

[a]) Po słowie secundas dopisała ręka D. u góry: sex (por. przyp. 2). — [b]) Dop. marg. D. Fur totum delictum collo exolvit. — [c]) Dop. marg. D. Fur in exilio suspensus. — [d]) Dop. marg. D. et (por. uw. 5). — [e]) Dop. marg. D. et agere iudicialiter. — [f]) iudicium przekreśliła ręka D. a u góry dopisała zamiast tego: eundem. — [g]) Po debet dopisała ręka D in iudicio. — [h]) Po aliter dopisała ręka D. u góry vulnera sua (por. przyp. 6).

[15] Homicidium militis super militem.

Item quando miles militem interfecerit[a]), pro milite interfecto quadraginta marcas grossorum[b]) monete communis numerique in terra[1]) Mazovie currentis persolvere tenebitur interficiens.

[16] Agens pro immobilibus[c]) vicinis conprobabit.

Item cum duo homines inter se moverint[2]) querimonias pro agris, campis et usibus ceteris, extunc ille, qui asserit suos usus illos esse, debet approbare cum vicinia[3]), que dicitur *ossada*, vel cum senioribus alias *starczy*. Et si quispiam pro suis campis vel aliis usibus ad spacium trium annorum taceret, tacere debet imperpetuum.

[17] Quantitas vituperii militis per militem.

Item quando aliquis miles alicui militi vituperium intulerit, extunc ille, cui vituperium est illatum, suam miliciam approbando, debet statuere ex sua geneloya duos pociores et seniores, de duobus geneloys aliis per duos testes producere debet in testimonium, et cum approbaverit, extunc ille diffamans[4]) diffamato quinque marcas pro vituperio et V duci dare debebit.

II.

[Statutorum Iohannis I ducis in Zakroczym 31 Iulii 1387 editorum fragmentum][5]).

[1] De violencia illata mulieri, virgini aut vidue [kmethonisse][6]).

Item statuimus, quando quis ausu temerario mulieri, virgini vel vidue [kmethonisse][7]) violenciam fecerit, quatuor marcas pro violencia dare tenebitur, exceptis penis ducum vel iudicum vel quorumcunque[8]) honoratorum[d]).

[2] De violencia per nobilem facta virgini seu mulieri[e]).

Item si aliquis ex terrigenis alicuius nobilis alterius vel militis filiam vel filiastram seu aliquam consanguineam nobilem manu violenta receperit, volens eandem sibi habere in uxorem legitimam, extunc, postquam idem

---

[1]) Rp. terraque. — [2]) Rp. noverint. — [3]) Rp. vicina. — [4]) Rp. diffamas.—[5]) Por. wstęp str. 204 i n. — [6]) Co do niniejszego uzupełnienia por. wstęp str. 208. — [7]) Por. wstęp str. 208. — [8]) Rp. quorumque.

[a]) Dop. marg. D. homicida iure victus. — [b]) Po grossorum dopisała u góry ręka D. et. [c]) Dop. marg. D. hoc est agris et aliis usibus. — [d]) Artykuł cały przekreśliła ręka D, a na marg. dopisała: non sit in novo de violacionibus et de vindicta. — [e]) Dop. marg. D. Vide finem huius statuti infra in tercio folio: Pena violatoris arrepti. Por. str. 240 uw. 2.

violator sic eandem matrimonialiter cognoverit, ut prefertur, dotem aliam cum ea nullam habebit preterquam [induvium][1][a]), in quo eandem tempore recepcionis violenter invenit.

[3] **De vindicta pro tali violencia.**

Talis violator pena tali puniri debet, quod omnibus bonis suis mobilibus et immobilibus penitus privari debet, quorum bonorum medietas prima ad ipsum dominum ducem pertinere debebit hereditarie, altera vero medietas parentibus vel amicis eiusdem virginis vel mulieris vel vidue eciam hereditarie irrevocabiliter appropriabitur. In personam vero violatoris, uti predicitur, ultimum supplicium per ipsum dominum ducem iuxta graciam suam exerceri debebit, aut idem violator diffugia tempore vite sue sustinere debebit [2]).

[4] **De violencia nobilis virginis**[3]).

Item si aliquis nobilis vel miles nobili virgini, vidue vel mulieri violenciam intulerit, tunc pro huiusmodi violencia quadraginta[b]) marcas grossorum consueti numeri terre Mazovie exolvere debebit cum duplici pena quinquagenali etc.

III.

[Statutorum Iohannis I ducis in Zakroczym 31 Iulii 1387 editorum fragmentum].

Statuta aliorum terminorum anno Domini millesimo tricentesimo octoagesimo septimo [4]). In Zacroczym feria tercia in vigilia sancti Petri ad Vincula infra terminos generales, celebratos per Serenissimum principem dominum Iohannem seniorem, ducem Mazovie dominumque Czyernensem et heredem, presentibus suis baronibus omnibus, tunc terminis generalibus huiusmodi assidentibus, articulus [5]) super violenta [6]) recepcione virginum vel viduarum aut mulierum [7]) quarumcunque sub disposicione infrascripta [8]) maturo consilio prehabito est [9]) racionabiliter diffinitus cum consensu dictorum baronum perpetue duraturus in isto ducatu.

---

[1]) W rp. induvium niema. — [2]) Niniejsze artykuły nie wyczerpują postanowień statutu Janusza I, jak go skądinąd znamy, w niniejszej materyi. Dokończenie tych postanowień zamieścił pisarz B. w dalszej części rękopisu, po statucie Ziemowita III z r. 1377, o trzy karty dalej (w rękopisie). Do tej sprawy odnosi się dopisek marg. D. zamieszczony na str. 239 uw. e. — [3]) Co do przynależności niniejszego artykułu por. wstęp str. 204 i n. — [4]) Rp. sexto; że należy czytać septimo, por. Balzer, Corp. iur. Pol. nr. 289. — [5]) Po słowie articulus następuje w rpisie słowo in, które sam pisarz przekreślił. — [6]) Rp. violencia. — [7]) Rp. viduarum, poprawiamy zgodnie z G. — [8]) Rp. infrascripte. — [9]) Rp. et.

[a]) Po preterquam dopisała ręka D. u góry: induvium. Por. uw. 1. — [b]) Nad słowem quadraginta dopisała ręka D. sexaginta.

[1] Pena violatoris arrepti [1] [a]).

Si vero parentes vel amici, die vel tempore violencie memorate ipsum violatorem insequentes aliqualiter possent mancipare, tunc taliter mancipatum, ad vindictam in eo sumendam, eundem domino duci presentare tenebuntur. Si vero tempore detencionis eiusdem parentibus vel amicis ipsum violatorem occidere contigerit, pro huiusmodi occisione nullus amicus penitus occisi eiusdem ipsum debebit vindicare. Si autem aliquis hniusmodi nostrum statutum transgredi presumserit temerarie, talem violatorem vindicando, talis transgressor consimili pena capitali per ducem puniri debebit. Huiusmodi autem virgo, vidua vel mulier temporibus talis mariti ad bona propria nullum ius habebit penitus, sed ab eisdem bonis integraliter et ex toto amoveri debet. Sed si eandem virginem, viduam vel mulierem super talem maritum vivere contigerit, tunc [2]) ius et possessionem propriam bonorum propriorum ipsius, prout ante violenciam habuit sibi illatam, plenarie rehabebit. Si vero tales ad ecclesiam fugiant, sive ad civitates aut villas Theutunicales, extra forum ipsorum trahantur, et in iure Polonico, tamen coram iudice competenti, tenebuntur respondere, sentenciari et puniri pena digna, iuxta exigenciam criminis vel eius probacionem.

[2] Violencia nobilium per extraneos terrigenas.

Si vero alienienam, qui non est terrigena ipsius domini ducis, consimilem violenciam patrari et facere contigerit, extunc cum tali uxore non aliam dotem, preterquam solum induvium [3]) [b]), in quo [4]) recepit eandem, tantummodo obtinebit. Sed si eandem, cui talis violencia est illata, maritum suum violentum supervivere contigerit, tunc ad ius propriorum bonorum, ut prius, redibit.

[3] Quantitas dotis nobilium violenter receptarum [5]).

Item si quis nobilis vel miles, alicuius filiam vel cognatam nobilem in domo ipsius, vel alias ubicunque, sine voluntate parentum [6]) vel amicorum receptam, suo cognato alicui vel amico in uxorem legitimam reddiderit, extunc tali virgini, vidue vel mulieri huiusmodi dotem non de bonis paternis vel amicorum eiusdem assignare debebit, sed de bonis propriis eandem dotabit [7]) iuxta valorem seu taxam dotis paternalis, que eandem quo-

---

[1]) Jestto dokończenie artykułu, który inny pisarz (A) o trzy karty wstecz w tymże rpisie częściowo zamieścił. Por. uw. a i str. 204 i n. — [2]) Rp. tunc ad. — [3]) Rp. dimidium. — [4]) Rp. qua. — [5]) Rp. receptorum. — [6]) Rp. parantum. — [7]) Rp. totabit.

[a]) Dop marg. D. vide ante in tercio folio. O znaczeniu tego dopisku por. uw. 1. — [b]) Ręka D. przekreśliła błędny wyraz dimidium, znajdujący się w rpisie, a dopisała u góry induvium. Por. uw. 3.

vis modo sequi de iure debuit. Parentes vero eiusdem virginis, vidue, vel amici proximi, hanc dotem, que ipsam ex paterna successione concernere debebit, que eidem virgini, vidue vel mulieri dari debuit iuridice, eius parentes vel amici, quorum interest, pro se irrevocabiliter reservabunt[1][a]) tam in bonis mobilibus quam immobilibus integraliter et ex toto.

IV.

[Statuta Iohannis I ducis in Czersk 25 Iulii 1389 edita][2])

[1] De kmethonibus, mansis non locatis, recedentibus [b]).

Quandocunque aliquis kmetho de aliqua villa ius Theutunicum habente in aliam villam, manso suo non locato, transiverit, talis kmetho illi domino, a quo recessit, unam sexagenam grossorum et censum unius anni dare, et eciam domum, de qua exivit, reformare cum sepibus tenetur.

[2] De kmethone propter iniuriam recedente.

Si vero kmetho talis propter aliquam iniuriam, sibi per eundem dominum factam, ab eo recesserit et hoc testimonio sufficienti approbaverit[c]), [domino, a quo recessit, simpliciter nihil dabit. Si vero non approbaverit][3]), tunc dominus, a quo kmetho recessit, debet scultetum cum duobus iuratis seu scabinis post illum kmethonem ad illum dominum, ad quem kmetho transivit, mittere, qui scultetus cum eisdem iuratis super honorem ipsius[d]) recipere debent, quod iste kmetho domino suo, a quo recessit, ius non fecit, prout debuit. Extunc ille dominus, apud quem est kmetho talis[e]), sexagenam grossorum et censum unius anni de [bonis][4])[f]) eiusdem kmethonis eidem domino, a quo recessit, dare tenetur, et domum[g]), ut premissum est, reformare. Si vero talis kmetho nihil habuerit, talis dominus, cuius est kmetho, si ipsum vult habere, debet sexagenam cum censu, ut premittitur, eidem domino persolvere; si vero hec solvere noluerit, kmethonem illum per collum sibi restituere debebit. Si autem omnia premissa ille dominus,

---

[1]) Rp. te servabunt. — [2]) Statut ten w rpisie od bezpośrednio tamże go wyprzedzającego statutu Janusza I. z 31 lipca 1387 r. (III) na zewnątrz nieoddzielony. — [3]) Część zdania, niewątpliwie tu przez omyłkę opuszczoną, uzupełniamy według G. — [4]) Rp. nie ma bonis.

[a]) Wyraz te przed servabunt ręka D. przekreśliła, a dopisała w jego miejsce litery re, skutkiem czego powstało słowo: reservabunt. Por. uw. 1. — [b]) Dop. marg. D. Statuta in Cirszko domini ducis Ioannis 1380 (sic). — [c]) Po słowie approbaverit dopisała ręka D. u góry: domino nihil dabit, a dalej na marg.: si vero non approbaverit. Por. przyp. 3. — [d]) Wyrazy honorem ipsius przekreśliła ręka D., a na boku dopisała: iuramentum antiquum ipsorum. — [e]) Po słowie talis dopisała ręka D. u góry: de manso. — [f]) Po słowie de dopisała ręka D. u góry: bonis. Por. uw. 4. — [g]) Po słowie domum dopisała ręka D. u góry: cum sepibus.

apud quem est kmetho, non adimpleverit, extunc dominus, a quo recessit kmetho, ipsum citabit et conqueretur de ipso iudicialiter, et quocienscumque [1] [a]) aget pro ipso, tociens sibi in pena quinquagenali remanebit [b]), donec pro predictis prefato domino, a quo recessit kmetho, ipsum satisfacere opportebit.

[3] In libertate residens iugera extirpabit.

Quandocumque kmetho residet [2]) in aliqua villa libertatem habente, et talis villa si inculta sit et nemorosa, tenetur in suo manso, in quo residet, duo iugera agrorum vulgariter *morgy roley* ad yemem, et tercium iuger in vere quolibet extirpare et excolere. Et hoc quilibet scultetus in iudicio bannito debet proclamare.

[4] De penis premissa non facientibus.

Si vero kmetho nihil de eisdem iugeribus extirpare curaverit, tunc domino suo sex scotos pro inobediencia debet persolvere, et nihilominus huiusmodi iugera extirpare ipsum opportebit [3]).

[5] Indultum deposicionis palliorum.

Predictus dominus dux Iohannes, consueta sue pietatatis gracia prehabitoque maturo suorum dominorum consilio [4]), consideratis diversis oppressionibus suorum subditorum, huiusmodi articulum constituit, ordinavit et perpetue duraturum determinavit, quod sicut pallia iuramenta prestantibus et circa ipsa lapsis recipiebantur et deponebantur, tales oppressiones et deposiciones palliorum amplius debent annichilari et destrui, nec inunquam inperpetuum in hominum memoria haberi.

[6] Precium preconis a testibus plenis.

Similiter et preco a testibus plenis grossum, et ab uno teste medium grossum recipere tenetur et non plus.

[7] Merces notariorum a litteris iudicialibus.

Item quando notarius terrestris legit litteram iudicialem in iudicio, duos grossos a lectura littere tollet. Quando vero litteram iudicialem scribit, tunc octo grossos recipiet.

---

[1]) Rp. quocumque. — [2]) Rp. residens. — [3]) Rp. extirpare (przez omyłkę powtórzone). — [4]) Rp. consilium.

[a]) W słowie quocumque, znajdującem się w rpisie (uw. 1) ręka D. przekreśliła cumque, a dopisała u góry: ciens, tak że stąd powstał wyraz quociens. Por. przyp. 1. — [b]) Po słowie remanebit ręka D. dopisała u góry: iudicio, a na marginesie: et parti *pyethnadzyesczya*.

V.

[Statuta Iohannis I ducis in Zakroczym 20 Martii 1390 edita].

[1] Quantitas homicidii nobilium.

Sub anno Domini millesimo CCCLXXXX inclitus princeps dominus Iohannes dux Mazovie cum suis consiliariis et cum suis tocius terre Mazovie [1]) baronibus die dominica Iudica, in convencione cum suis dominis predictis in Zacroczym celebrata, tales articulos instituit et ordinat in hunc modum. Quod quicumque nobilis interfectus fuerit, [occisor] [2]) quinquaginta sexagenas grossorum minus duabus sexagenis pro capite ipsius solvere teneatur. Cum vero miles quivis interfectus fuerit, qui non est nobilis, sed solum habet ius militare, pro eius capite 20 sexagene grossorum solvi debentur.

[2] Venia pro homicidio nobilium.

Si vero nobilis interfecerit nobilem, 50 sexagenas grossorum minus duabus, ut premittitur, solvere debebit [3]) et omagium, quod dicitur *pokora*, iuxta consuetudinem antiquam pro contracta inimicicia mettredecimus facere debebit. Si vero non habet aliquod, cum quo huiusmodi caput posset persolvere, [tunc collo suo persolvere] [4]) debebit. Si vero ipsius amici moleste ferrent et dolerent pro collo ipsius interfectoris, extunc ipsi amici possunt, si volunt, leso et molesto, vel cui molestia facta fuerit, persolvere; vel eciam ille, cui molestia illata est, si vult, potest eum dimittere.

[3] De inicio [5]) [a]).

Si vero alicui culpa aliqua pro homicidio data et ascripta fuerit, et si ipse dicit: Id, quod feci, pro suo inicio feci, hoc debet approbare talibus nobilibus, sicut solus est, et hoc videlicet testibus, qui debent prestare iuramenta, solus autem iurare non debet; et postquam sic probaverit et se expurgaverit, tunc erit iustus, liber et solutus a solucione predictarum pecuniarum et ab inimicicia, que dicitur *wrozba*.

---

[1]) Rp. Mozovie. — [2]) Rp. nie ma occisor. — [3]) Rp. debebunt. — [4]) Rp. nie ma wyrazów ujętych w nawias; uzupełniamy według G. — [5]) W rp. napis brzmi: De iudicio; jest to jednak łatwo (nawet ze względów paleograficznych) usprawiedliwić się dająca omyłka, zamiast: De inicio. Że tylko ten ostatni napis jest usprawiedliwiony, dowodzi zarówno treść artykułu, jako też porównanie z napisami jego w innych znanych nam tekstach tegoż statutu.

[a]) Ręka D. przekreśliła słowa: De iudicio, znajdujące się w rpisie, i dopisała u boku: Inicium homicidii.

[4] Homicidium militis per nobilem et econverso.

Item si nobilis interfecerit militem, debet persolvere pro capite ipsius XX sexagenas grossorum. Si vero idem interfector non posset persolvere propter suam nimiam paupertatem, extunc manu sua [debet][1]) persolvere et luere, vulgariter *pokupycz*. Si vero interfecerit miles nobilem, extunc debet persolvere pro ipso quinquaginta sexagenas minus duabus, et veniam facere, vestimenta sua usque ad cingulum dimittens, cum nudo evaginato gladio mettredecimus, ut premissum est, et petere propter Deum, ut sibi dimitteret et indulgeret ille dolens huiusmodi offensam, et ille dolens debet sibi propter Deum dimittere. Si vero non habuerit, sic quod non habet, quo persolvat, extunc collo persolvat. Si vero amici eius dolerent, extunc collum eius possunt redimere etc.

[5] Homicidium militis per militem perpetratum.

Si vero miles militem interfecerit, viginti sexagenas grossorum dare et veniam poscere iuxta antiquam consuetudinem et facere debebit. Si vero idem interfector solvere non posset, extunc collo suo debet persolvere. Si vero amici eius dolerent de perempcione eius, extunc, si volunt, possunt ipsum redimere; et ille eciam, cui molestia facta est, si ipsum homicidam voluerit gratis dimittere cum suo collo aut manu, hoc licite et libere facere potest[2]).

[6] Homicide contumacis bona recipiantur.

Si vero aliquis culpabilis ex predictis renuerit venire ad auctoritatem, sic quod iuri parere nollet, neque ad annum et sex septimanas nollet leso satisfacere, extunc quicquid sue facultatis seu possessionis in terra habuerit, hoc totum illi, cui molestia facta est, dari debet, sic quod[3]) ille lesus debet totum tenere pacifice et quiete ac absque omni impedimento. Si vero illi leso contingerit, quod vindictam repeteret in eo, qui culpabilis est et profugus, extunc omnia illa bona, que alias tenuit, debet reddere illius propinquis[4]), in quo vindicta facta est. Si vero ille fugiens seu profugus ibi in sua fuga et exilio perierit et mortuus fuerit, et hoc non interveniente vindicta illius lesi et molesti, extunc ille lesus tamdiu tenebit et possidebit bona interfectoris, donec proximi ipsius interfectoris persolvent eidem leso collum. Si vero eadem bona essent maiora, sic quod plus valerent, quam predicte pecunie dande et solvende, tunc propinqui ea tenebunt.

---

[1]) W rp. niema debet. — [2]) Rp. posset. — [3]) Rp. quid. — [4]) Rp. debet reddere illius propinqui illius interfecti, co nie daje żadnego sensu. Po zamianie wyrazu propinqui na propinquis i opuszczeniu słów ipsius interfecti postanowienie staje się zupełnie zrozumiałem i jest niewątpliwie jedynie możliwem. G. i R. podają tu zgoła błędną treść.

[7] **Agens pro hereditate infra triennium agat.**

Iste articulus taliter est diffinitus et constitutus, quod quicunque habuerit intencionem agendi pro aliqua hereditate, ille debet inchoare causam suam, extunc infra triennium inchoabit. Quicunque vero ex predictis causam suam neglexerit inchoare infra triennium, ut premittitur, idem actor iam dicto triennio revoluto cadet a suo iure, immo perpetuum silencium debet ei imponi.

[8] **Hereditatis vendicio redimatur per propinquos.**

Item, si aliqui [1]) terrigene pro suis bonis sive hereditatibus forum perpetuum in presencia ducis contraxerint et munimenta super eo ducis reciperent in testimonium sue emcionis, et si infra triennium a tempore vendicionis propinquiores amici eiusdem vendentis huiusmodi emcionem pro eisdem bonis venditis in iudicio non attentaverint, aut huiusmodi bona non redimerent, extunc elapso predicto triennio imperpetuum tacere debebunt.

VI.

[Statutum Iohannis I ducis in Zakroczym 9 Aprilis 1391 editum][2]).

De ortulanis.

Quicunque ortulanus, sutor, faber, sartor et quilibet homo, qui agrum non habet, et in censu residebat, surgit non in tempore debito, domino, a quo recessit, ipsum censum solvat; si vero in labore sedet, tunc 15 grossos solvat et domum cum sepibus reformare tenebitur. Agricola vero, qui dicitur *rathay*, qui recedit a suo domino non in debito tempore, ille tres marcas debet domino suo dare usuales.

VII.

[Statuta Iohannis I ducis in Zakroczym 26 Novembris 1397 edita].

[1] **Depascens prata violenter penam [3]) L luet [a]).**

Ex quo cuilibet non sufficit virium fortitudine pollere, aut pulcritudine armorum esse redimitum, si bonis moribus aut factis pulcherrimis non fuerit

---

[1]) Rp. alicui. — [2]) Statut ten na zewnątrz nie jest w rpisie oddzielony od bezpośrednio go tamże wyprzedzającego statutu Janusza I. z 20 marca 1390 (V). — [3]) Rp. pena.

[a]) Dop. marg. D. Statuta in Zacroczym 1397.

decoratus [1]), igitur nos Iohannes, Dei gracia dux Mazovie et Russie [2]), cum nostris consiliariis nunc in Zacroczym convocatis, nutu Cunctipotentis considerantes, sub anno Domini Millesimo CCC 9° 7° feria secunda post festum sancte Catherine, quod iuxta temporum antiquitatem in terra nostroque dominio subiecta, nonnulle cause in iudiciis [3]) non concorditer, sed iuxta animorum diversitatem, licet in uno et eodem facto, varie et diversimode decidebantur et diffiniebantur, ex qua varietate et multociens post, vexaciones remanebant [4]) ac remanent quodammodo immortales, quocirca ad laudem Dei Omnipotentis et Gloriose Virginis Marie tociusque celestis curie, ad profectum, commodum et utilitatem nostrorum subditorum, decrevimus predictorum iudiciorum eicere et evellere varietatem, statuentes, quod [5]) deinceps temporibus perpetuis iuxsta infrascripta statuta omnes et singuli iudices terre nostre Mazovie debent et teneantur iudicare et eadem statuta distincte et firmiter observare etc. Unde dum contingit, quandocunque aliquis homo evocato [6]) [a]) uno alio ad iudicium, querularetur, quod frumenta sua aut prata violenter depasceret, talis [7]) [b]) questio iudicabitur ad penam L; et si in eadem questione violencia non fuerit expressa, hec [8]) [c]) questio iudicabitur ad penam sex marcarum [d]). Et si actor contra reum in deposicione sua triumphum reportabit in adquirendo [e]) damnum suum, actor non compellatur [f]) [ad iuramentum super damno aquisito. Sed ipse actor] [9]) ex parte sua unum et reus ex altera, sua, alium compositores [10]) [g]) eligant, et secundum composicionem damni utraque pars contentari debet.

[2] **De furto ponderis graminum.**

Item quocienscunque vicinus de vicino vel aliquo alio questionem deponeret, quod accedens pratum furtive suum, unum pondus graminum exportaret, pars adversa, si negat, proprio iuramento negacionem affirmet. Et interim si confitebitur, vel in iuramento quoquomodo labetur, in pena sex marcarum [h]) actori, et ducatui cum honoratis, quorum interest penam

---

[1]) Rp. decuratus. — [2]) Rp. Rusie ibi. — [3]) Rp. iudicis. — [4]) Rp. remanebunt. — [5]) Rp. que. — [6]) Rp. evacuato. — [7]) Rp. et; poprawiamy je zgodnie z G. na talis. — [8]) Rp. et; poprawiamy zgodnie z G. na hec. — [9]) Słowa ujęte w nawias widocznie w rp. przez omyłkę opuszczone, uzupełniamy według tekstu G. — [10]) Rp. compromissiones.

[a]) W słowie evacuato, znajdującem się w rp. (przyp. 6), ręka D. przekreśliła litery acuato a dopisała u góry vocato, przez co powstało słowo evvocato. — [b]) Ręka D. przekreśliła et, znajdujące się w rpisie (przyp. 7), a dopisała u góry talis. — [c]) Ręka D. przekreśliła znajdujące się w rpisie słowo et (przyp. 8), i dopisała u góry hec. — [d]) Ręka D. przekreśliła słowo marcarum i dopisała u góry grossorum. — [e]) Nad słowem adquirendo dopisała ręka D. u góry aquirendo. — [f]) Po słowie compellatur dopisała ręka D. na prawym marginesie ad iuramentum, a w następnym wierszu na lewym marginesie sed ipse actor. — [g]) Słowo compromissiones, znajdujące się w rp. (przyp. 10) ręka D. przekreśliła i dopisała nieco niżej compositores. — [h]) Ręka D. przekreśliła wyraz marcarum i dopisała u góry grossorum.

recipere, in secunda pena[a]) condemnabitur. Secundario si de eo querulabitur, similiter proprio iuramento duntaxat solitarius evadet. Et si non iurabit, vel equaliter in iurando lapsus fuerit, in similibus penis, ut supra, condemnabitur, videlicet actori in pena sex marcarum, et ducatui cum honoratis in secunda. Tercio siquidem ex superabundanti si contra eundem querela sit deposita in casu simili, si idem negabit, ad iuramentum metsextus sentencietur, et idem, ut predicitur, metsextus iurabit. Et [si][1]) iurare cum testibus noluerit, vel non potuerit, aut in iurando lapsus fuerit, condemnetur in pena quinquagenali actori.

VIII.

[Statuta Iohannis I ducis Varsoviae 24 Aprilis 1401 edita][2]).

[1] Modus resignacionis mellificiorum [b]).

Insuper volentes removere ausus temerarios, vexaciones, impugnaciones et errores[3]) infra scriptos, habitas et habitos, statuimus, quod quandocunque et quocienscunque aliquis rector seu gubernator mellificiorum sive apisteriorum dictus *barthnyk* in nostrarum terrarum districtibus nollet vel [non][4]) posset seu se excusaret mellificia sive apisteria, dicta *barczy,* per ipsum tenta et habita, regere et tenere in quacunque hereditate apud ipsum dominum, extunc illi domino vel capitaneo mellis circa pagacionem et annuam solucionem dictam *lyscz*[c]) eadem mellificia debebit et tenebitur personaliter resignare.

[2] Resignans mellificia caucionem imponat.

Item resignacione huiusmodi habita dictus resignans debebit ponere sufficientem caucionem fideiussoriam, quod de et super eo nunquam aliquas[5]) minas incuciat et decetero impedire et vexare non attentet hominem, in quem huiusmodi resignacio fuerit facta, et quem idem dominus pro regimine suorum mellificiorum taliter per resignacionem vacancium ordinaverit, et quod idem homini, in ipsa mellificia succedenti, quem idem dominus ad regenda eadem invenerit, personaliter constitutus, in presencia eiusdem domini vel vices suas gerentis[6]) dicta mellificia in personam eiusdem hominis resignabit. Item quandocunque et quocienscunque resignans ipsa mellificia

---

[1]) W rp. niema si. — [2]) Statut ten w rpisie nie jest oddzielony na zewnątrz od bezpośrednio go tamże poprzedzającego statutu zakroczymskiego Janusza I. z 26 listopada 1397. (VII). [3]) Rp. errores et. — [4]) W rp. non niema. — [5]) Rp. aliquis. — [6]) Rp. gerentes.

[a]) Po słowie pena dopisała ręka D. u góry sex marcarum. — [b]) Dop. marg. D. Statuta in Varszovia anno 1401. — [c]) Wyraz *lyscz* ręka D. przekreśliła i napisała u góry: *kycz.*

solverit suo domino vel cuius interest [1]), extunc in die sancti Adalberti super quodlibet manuale debet educere et palam demonstrare binas apes vivas et valentes in suo examine vulgariter *roy* integras.

[3] Diffugium rectoris mellificiorum non resignantis [2]).

Item si idem rector mellificiorum super premissis sufficientem fideiussoriam non fecerit, nec resignacione huiusmodi habita, neque melle, quod de iure solvere debuerat, soluto, diffugium fecerit aut premissa facere vitaverit, extunc dominus, qui [3]) secundum huiusmodi statutum ubicumque et [4]) n quocunque oppido vel in villa ipsum fugientem invenerit, associato sibi *starosta* [a]), si ipsum habet, si autem non habet, tunc cum nostro precone, cuius intererit, iuxta consuetudinem antiquam eum fugientem impignorabit in ipso melle non soluto, et quem profugum dominus ville vel oppidi, in qua vel in quo repertus fuerit, neque per se neque per alterum quemcunque hominem presumat defendere vel tueri temerarie. Si autem huiusmodi dominus ville vel oppidi ausu temerario, huiusmodi nostrum statutum non advertens, ipsum fugientem presumserit defendere per se vel per alium, ut premittitur, extunc ad instanciam illius, cui talis violencia facta fuerit, idem violator citabitur ad nostrum vel nostrorum successorum iudicium, et si tunc citatus de eodem excessu violencie contra ipsum proposite iudicialiter se iustum non fecerit, in pena L nobis vel nostris successoribus et dominis honoratis, quibus interest, prolabetur, et suo adversario in penam, que dicitur *pyączsnadzesczcze* condemnetur, et nihilominus eo non obstante huiusmodi hominem profugum defendere non presumat. Si autem indurato animo idem violator iteratis vicibus eundem hominem, sic ut prefertur, profugum, per se vel per alium defendere presumserit, extunc similiter ad instanciam eiusdem citabitur, et si coram iudicio constitutus se iustum pro eodem excessu, de quo tunc accusatus fuerit, non fecerit, extunc in duplici pena [5]) [b]) LL pro nobis et dictis honoratis, et idem parti adverse in duplici pena *pyaczqna[dzesz]cza* [6]) censemus ipsum condemnandum. Et si punitus dictis penis et non correctus eandem violenciam in defendendo admiserit seu perpetraverit, tunc citatus, ut supra similiter dictum est, si se iustum non fecerit, in penas tres predictas condemnandus prolabetur per iudicium. Et tociens dictis penis inobediens sit corrigendus, quociens eandem violenciam in defendendo commiserit et [7]) se iustum, ut dicitur, non fecerit.

---

[1]) W rp. szyk nie dający sensu: solverit vel suo domino cuius interest; przestawiamy vel zgodnie z tekstem G. — [2]) Rp. resignant. — [3]) Rp. cui. — [4]) Rp. se. — [5]) Rp. in pluci plena. — [6]) Rp. *pyaczqnacza*. — [7]) Rp. ut.

[a]) Po słowie *starosta* dopisała ręka D. u góry: mellificii. — [b]) Wyraz pluci, znajdujący się w rp. (przyp. 5) ręka D. przekreśliła i dopisała u góry: duplici.

[4] De repulsa insecutorum per kmethones.

Item si kmethones ville alicuius vel incole oppidi sepius repetitam violenciam in defendendo dictum profugum perpetraverint preter [a]) mandatum et voluntatem ipsorum [b]) domini, prescriptis penis secundum morem suprascriptum omnes et singuli, si se iusti de eadem violencia, per se quilibet eorum singulariter non fecerint, puniantur.

[5] Mutuum adquiritur super altero obligacionem tenenti eiusdem debitoris

In pravam [c]) consuetudinem a quibusdam nostris subditis noscitur fore deductum [1]), quod ipsi plerumque eorum creditoribus debitam et mutuatam detinentes [d]) [pecuniam] [2]), obligatis suis bonis hereditariis, in nostro dominio seu ducatu existentibus, in detrimentum salutis et honoris eorundem, ipsum debitum solvere non advertunt. Ad succidendam [e]) itaque [3]) [f]) hanc perniciosam consuetudinem statuimus, quod cum quis noster subditus, cuiuscunque status, condicionis et eminencie extiterit [4]), aliquid pecuniale vel aliarum rerum mobilium debitum alicui seu aliquibus hominibus ex causa mutui [5]) [g]) vel quomodocumque tenetur [6]), vel in aliquas [7]) [h]) penas [i]) iudicialiter fuerit condemnatus, quibusque [8]) non solutis et ipsius bonis [9]) [j]) hereditariis obligatis, ut prefertur, ipsa debita solvere non advertat, extunc ipse creditor vel quispiam, cui aliquid [10]) predictus [11]) debitor tenetur [12]) in dictis bonis hereditariis obligatis, hoc est in illo, quod in obligacione obtinet, investigandi et repetendi dictum debitum seu pecunias debitas habebit plenam et omnimodam facultatem et potestatem, illeque dicta bona, ut prefertur, in obligacione detinens, dictis creditoribus tanquam primus debitor persolvere et satisfacere teneatur. Quas quidem pecunias taliter persolutas, super dicta bona taliter obligata computabit, super eo [13]) litteras nostras recepturus. Si autem idem dictis creditoribus satisfacere per solucionem renuerit,

---

[1]) Rp dictum.— [2]) Rp. pecuniam nie ma, uzupełuiamy zgodnie z G.— [3]) Rp. habitamque.— [4]) Rp. extiterint. — [5]) Rp. motui. — [6]) Rp. tenentur. — [7]) Rp. aliquis. — [8]) Rp. communibusque. — [9]) Rp. boni. — [10]) Rp. aliquis. — [11]) Rp. predictis. — [12]) Rp. teneutur. — [13]) Rp. eos.

[a]) Wyraz preter ręka D. przez wpisanie odpowiednich liter poprawiła na propter. — [b]) Ręka D. przekreśliła wyraz ipsorum i dopisała u góry sui. — [c]) Przed wyrazami in pravam dopisała ręka D. item. — [d]) Wyraz detinentes zamieuiła ręka D. na retinentes, przekreśliwszy literę d i napisawszy zamiast niej r. Nad temże słowem dopisała taż ręka brakujący tu wyraz pecuniam (por. przyp. 2).— [e]) Przy wyrazie succidendam, który w rękopisie napisany jest w formie skróconej succiden, ręka D. rozwiązując skrócenie, dopisała dam. — [f]) Wyraz habitamque, znajdujący się w rpisie, ręka D. przekreśliła, a na marg. w miejsce jego dopisała et evellandam.— [g]) Wyraz motui, znajdujący się w rp. (przyp. 5) ręka D. przez stosowną zmianę litery o poprawiła na mvtui. — [h]) Wyraz aliquis, znajdujący się w rpisie (przyp. 7) ręka D. przez stosowną zmianę litery i poprawiła na aliquas. — [i]) Po słowie penas dopisała ręka D. u góry aut damna. — [j]) Wyraz boni, znajdujący się w rp. (przyp. 9) ręka D. przez dopisanie s zamieniła na bonis.

contempserit seu non valuerit, extunc idem creditor eidem tenenti ipsa bona hereditaria et sibi obligata, solutis ex toto pecuniis vel quocunque alio debito, in littera obligacionis contentis, primo debitore excluso, se valebit intromittere auctoritate presentis statuti de dictis bonis hereditariis, sicut premittitur, obligatis. Que quidem bona hereditaria racione obligacionis ipse creditor eciam tenebitur pacifice et quiete tamdiu, donec ipsi per illum, cuius interest, dicta talis pecunia, vel res alie, super eisdem bonis concesse et in nostris litteris contente, fuerint plenarie persolute. Si vero detinenti ipsa bona hereditaria, sibi taliter [1]) obligata per heredem, in quibus talis creditor nititur suum debitum adquirere, primo creditori [2]) [a]), secundum exigenciam nostrarum litterarum, pecuniam seu res restituere non valuerit [3]), noluerit [4]) vel qualitercumque ommiserit [5]), tunc eundem in dicta obligacione amplius pro eodem debito suo impedire non debebit; verum tamen, si alia bona debitoris sui [6]) senserit [7]), que nulli de iure debebuntur, in illis [8]) suum debitum adquirere poterit.

IX.

[Statuta Iohannis I ducis Varsoviae 23 Aprilis 1406 edita] [9]).

[1] De penis solvendis iudicio [b]).

Item attendentes, quod per frequentem nostrorum subditorum impignoracionem plerunque pauperes nostri subditi damna plurima et offensiones multiplices paciebantur pro eo, quod condemnatis in penis brevis [10]) [c]) terminus [11]) solvendi ipsas penas deputabatur, igitur pene dicte *pyeczdzyesztha* et iura, que nostre curie ceterisque honoratis seu ipsorum suppariis consueverunt applicari [12]), statuimus, quod ipsi nostri subditi in dictas penas *pyaczdzyeszyath* et furti [d]) prolapsi et condemnati, a die condemnacionis infra sex septimanas continue se sequentes neque per aliquem nostrum officialem ex parte nostri, nec per aliquem honoratorum nostrorum seu suppariorum eorundem impediri debeantur pro solucione penarum earumdem. Quas quidem penas dicti condemnati infra easdem sex septimanas succes-

---

[1]) Rp. aliter. — [2]) Rp. creditor.— [3]) Rp. valuerint.— [4]) Rp. noluerint.— [5]) Rp. ommiserint.— [6]) Rp. suis — [7]) Rp. senserint.— [8]) Rp. in alio.— [9]) Statut ten w rpisie nie jest na zewnątrz oddzielony od bezpośrednio go tu wyprzedzającego statutu Janusza I z 24 kwietnia 1401 r. (VIII).— [10]) Rp. vernis.— [11]) Rp. terminis.— [12]) W budowie zdania widoczny anakolut.

[a]) Słowo creditor, znajdujące się w rp. (przyp. 2), ręka D. przez dopisanie litery i zamieniła na creditori. — [b]) Dop. marg. D. Anno domini 1406 Statutum Ioannis ducis in Varsovia. — [c]) Nad słowem vernis. znajdującem się w rp. (por. przyp. 10) ręka E. dopisała u góry iu, a słowo vernis przez odpowiednie kreski przemieniła na primis, z czego powstało słowo inprimis.— [d]) Wyrazy et furti przekreślone ręką D.

sive solvere debebunt, cessante impedimento impignoracionis. Quod tamen impedimentum impignoracionis non evitabunt elapsis dictis sex septimanis, si de illis penis ipsis, quorum interest, satisfacere ommiserint. Excipiuntur tamen ab hoc statuto parve pene, videlicet sex marcarum [a], *nyestane*, *pyecz*[*nadzeszcz*]*a* [1]), que more antiquitus [2]) tento a condemnatis in eisdem exigentur.

[2] Iuranti notarius iubeat procedere.

In abusiva consuetudine noscitur esse tentum, quod cum aliquis vel aliqui iuraverint, tam per se, quam per testes, quamvis ex toto formam iuramenti [b]), per notarium causarum et per preconem expositam [3]) [c]), indebite [d]) expresserit, tamen per omnes, eodem iuramento assidentes vel astantes, tacebatur, ubi iurans tanquam in extasi positus, nesciens, utrum suum iuramentum expleverit, crucem tangere nequiebat. Ut igitur unus [alterum] [4]) indemnem [5]) [e]) vigilet observare, statuimus et pronunciamus, quod cum quis, vel que [f]), sive per proprium iuramentum, sive per testes iuraverit, et cum formam iuramenti sibi expositam modo debito expresserit, tunc illico procurator, vel notarius, vel preco, seu quicumque officialis seu ministerialis noster ipsi iuramento astans [iurantem informare debet et rotham seu formam iuramenti sibi declarare et exprimere, ut suum iuramentum deducat] [6]) in effectum, dicendo sic: Procede ulterius. Si autem in forma iuramenti erraverit, taceatur, donec idem iurans finem faciet iuxta morem circa ipsa iuramenta antiquitus observatum [7]).

[3] Forme iuramenti exposite pro debitis.

Item quia in causis expediendis celeritas [8]) est racionaliter restringenda, ideo statuimus, quod cum aliquis vel alique racione debiti ultra 20 sexagenas ad nostrum iudicium evocatus fuerit, et neganti ipsum debitum iuramentum iudicialiter diffinitum extiterit, tunc per ipsum iuramentum purgans se de eodem debito, tribus vicibus metsextus, tanquam pro bonis hereditariis, iurabit, et sibi usque ad terciam vicem per preconem forma iu-

[1]) Rp. *pyecza*. — [2]) Rp. antiquorum. — [3]) Rp. exposita. — [4]) Rp. alterum nie ma. — [5]) Rp. indenonem. — [6]) W rp. wyrazów w nawias ujętych nie ma, uzupełniamy według G. — [7]) Rp. antiquita observata. — [8]) Rp. celebratas.

[a]) Wyraz marcarum ręka D. przekreśliła, a u góry dopisała grossorum. — [b]) Po słowie iuramenti ręka D. dodała znak opuszczenia, a na marginesie dopisała sibi iurandam. — [c]) Nad słowem exposita, znajdującem się w rpisie (por. przyp. 3) ręka D. dała znak skrócenia, oznaczając przez to, iż czytać należy expositam. — [d]) W wyrazie indebite ręka D. przekreśliła in, a dodała u góry non, z czego powstał zwrot non debite. — [e]) Wyraz indenonem, znajdujący się w rpisie (por. przyp. 5) ręka D. przekreśliła i dopisała zamiast niego alterum a damnis. — [f]) Wyrazy vel que ręka D. przekreśliła.

ramenti resumatur. Si autem pro summa minori, ut viginti et infra, iurare debebit secundum antiquam consuetudinem; tunc sufficiet, quod semel per preconem vel per illum, cuius intererit, ipsi iuranti seu ipsis iurantibus eadem forma iuramenti exponatur.

[4] **De caucione fideiussoria.**

Consuetudo in nostris terris servabatur, quod cum aliquis pro pecuniarum aut aliarum rerum debito fideiussor extiterat, et si principalis debitor aliquam partem debiti suo creditori exolverat in absencia fideiussoris eiusdem, et ipso facto idem fideiussor ab ipsa caucione fideiussoria fuerat absolutus, ideo eandem consuetudinem excludentes statuimus, quod quamvis in absencia et preter scitum fideiussoris ipse debitor [1]) suo creditori de aliqua parte ipsius debiti satisfecerit, nihilominus dictus fideiussor ad solucionem remanencie ipsius debiti racione sue fideiussorie obligatur.

X.

[Statuta Iohannis I ducis in Nowemiasto 4 Iulii 1407 edita] [2]).

[1] **Kmethones iuvamen** [3]) [a]) **et alia iura solvent** [b]).

Item cum aliquis kmetho de villa cuiuscumque terrigene, non exhibito [4]) iure in terra nostra statuto, tento, habito et observato, domino suo, a quo recessit in alterius terrigene villam, incolatum [5]) [c]) in eadem accepturus, se transtulerit, idemque dominus sive terrigena, ad quem se transtulit, ipsum kmethonem aliqua summa pecunie sive aliquo iuvamine supportaverit, qui quidem kmetho per primum dominum suum, sive kmethonem antecessorem suum [d]), simili vel maiori iuvamine sive minori fuerit supportatus, talis dominus, a quo recessit, postquam secundum morem et consuetudinem terre duobus iuratis protestatus fuerit de non exibito iure [6]) et iuvamine, idem nobilis sive terrigena, ad quem predictus kmetho fugit sive libere transierit, ad solvendum ius et omne iuvamen, ut predicitur, iuxta confessionem iuratoris, principali domino kmethonem predictum compellat, et demum sua iura de residuitatibus, si quas tales kmetho habuerit, exigat et repetat, si sibi placet.

---

[1]) Rp. creditor.— [2]) Statut ten w rpisie nie jest na zewnątrz oddzielony od bezpośrednio go tamże wyprzedzającego statutu Janusza I z 23 kwietnia 1406 r. (IX). — [3]) Rp. iuvantes. — [4]) Rp. ex debito. — [5]) Rp. incolatam. — [6]) Rp. more.

[a]) Słowo iuvantes, znajdujące się w rpisie (por. przyp. 3) ręka D. przekreśliła i napisała u góry iuvamen. — [b]) Dop. marg. D. Statuta in Nowemyasto 140;. — [c]) Wyraz incolatam znajdujący się w rpisie (por. przyp. 5) ręka D. przez przekreślenie końcówki tam i dopisanie w jej miejsce -tum, zmieniła na incolatum. — [d]) Po słowie suum ręka D. dała znak opuszczenia, a na boku dopisała: ipsum loco sui locantem.

[2] De colloquio dominorum cum incolis.

Quocienscunque et quandocunque exnunc aliquis kmetho cum aliquo terrigena condictaverit, quod ad ipsum, [mansum] [1]), medium mansum sive minus possessurus se transferre debuerit, talis terrigena duobus scabinis propriis, si eos habuerit, et si non, tunc alienis de loco propinquiori, quos deducere poterit, acceptantem protestetur. Qua protestacione facta ipse kmetho iuxta quantitatem bonorum acceptorum, videlicet, si mansum acceptat, sexagenam, et si minus acceptavit, tunc eciam minorem sentenciam eidem domino sive terrigene persolvat, occasione qualibet [2]) procul mota. Si autem eiusdem testificacio realis non fuerit, tunc kmetho ab impeticionibus eiusdem absolvatur.

XI.

[Statuta Iohannis I ducis Varsoviae 10 Martii 1410 edita] [3]),

[1] Quantitas pene racione percussionis maxille [a]).

Item statuimus de consilio et consensu predictorum dominorum [et] [4]) ordinavimus, quod quandocunque et quocienscunque nobilis nobilem ausu temerario [5]) maxillare presumserit, questione in iudicio deducta, percuciens passo iniuriam a maxilla quinque sexagenas grossorum [monete] [6]) communiter currentis persolvat et in quintuplici pena quinquagenali [fisco] [7]) nostro et nostrorum successorum et honoratorum persolvenda condemnetur, ad quos pene spectant. Si vero talis violentus pluribus maxillis, nobilis nobilem, ut prefertur, pupugerit, a qualibet maxilla quinque grossorum penam persolvat, puta secundum consuetudinem antiquam a quolibet digito in una pena condemnetur predicta; similiter nobis et successoribus nostris et honoratis per quinque penas solvat.

[2] Pro maxilla militum.

Item si miles quis militem maxillaverit, per dimidiam terciam sexagenam grossorum monete communis a qualibet maxilla eidem maxillato, tociens [8]) quociens excesserit, iudicialiter condemnatus solvat. Hoc tamen intelligitur in utroque articulo de prescriptis, si et in quantum tam nobilis

---

[1]) W rp. mansum nie ma; uzupełniamy go ze względu na drugą część niniejszego artykułu, zgodnie zresztą z G. — [2]) Rp. occasionem quamlibet. — [3]) Statut ten w rpisie nie jest na zewnątrz oddzielony od bezpośrednio go tamże wyprzedzającego statutu Janusza I z 4 lipca 1407 r. (X). — [4]) Rp. et nie ma. — [5]) Rp. temerarie. — [6]) Rp. monete nie ma. — [7]) Wyraz fisco uzupełniamy ze względu na następujący przymiotnik nostro. G. ma trafniejszą lekcyą: nobis aut nostro successori aut honoratis. — [8]) Rp. teneris.

[a]) Dop. marg. D. Statuta Varschowie 1410.

quam miles iuxta decreta iudicum [1]) suam innocenciam per testes idoneos non expurgaverit. Et nihilominus nobis et nostris successoribus ac honoratis per quinque penas L condemnatus solvat.

[3] Actor iurabit super summa rerum, quas adquirit.

Item statuimus, decernimus, exnunc declaramus, quod quociens et quandocunque aliquis homo in altero homine, ad iudicium per citatorium tracto, aliquam summam [2]) pecunie sive [3]) quarumcumque rerum actor in reo iudicialiter adquisierit, et si talis reus [4]) ipsam summam pecunie vel taxam rerum, tantam quantam proponens in accione sua fore asseruerit, fuisse et esse non crediderit, tunc actor de verbo ad verbum super predicta summa pecunie sive rerum post preconem iurare debet. Et locum crucifixi, in quem taliter iurans [digitos] [5]) ponat, preco sive ministerialis, ne in iuramento labatur [6]), indicabit.

XII.

[Statuta Iohannis I ducis in Zakroczym incerto die anno 1412 edita] [7]).

[1] Creditor exigat pro damno tantum, quantum de pena capitali [*]).

Item statuimus [et] [8]) decernimus exnunc, quod talis creditor tantum de damno ab eodem debitore exigat, si vult, quantum fuerit de pecunia principali seu capitali, nec iudex sibi creditori ipsum in maiori summa preter sortem capitalem condemnare presumat.

[2] Purgacio vituperii nobilium.

Item statuimus, quod quociens et quandocunque aliquis nobilis in sua nobilitate per quempiam fuerit diffamatus, ipseque nolens [9]) sue fame bone denigracionem sufferre, testibus fidedignis, videlicet de propriis armis duobus et duobus clenodiis extraneis, eciam per duos testes de quolibet eorum, pociores et seniores, suam nobilitatem sufficienter declarando approbabit; [tunc] [10]) ipse diffamans diffamato in quinque sexagenis grossorum pecunie promte, et nobis in pena L condemnetur.

---

[1]) Rp. iudicium. — [2]) Rp. summe. — [3]) Rp. suum. — [4]) Rp. rerus. — [5]) Rp. digitos nie ma; uzupełniamy zgodnie z G. — [6]) Rp. labetur.— [7]) Statut ten w rękopisie nie jest oddzielony od bezpośrednio go tamże wyprzedzającego statutu warszawskiego Janusza I z 10 marca 1410 r. (XI). — [8]) W rp. et nie ma.— [9]) Rp. volens. — [10]) Rp. tunc nie ma.

[*]) Dop. marg. D. Statuta in Zacroczym Ioannis ducis 1412.

[3] **Pena pro vulneribus nobilium et militum.**

Quandocunque et quocienscunque aliquis homo temeritate [ductus] [1]) alium hominem, videlicet nobilem, in facie vel in manibus et aliis locis discoopertis vulneraverit publicis et patentibus vulneribus, extunc pro quolibet vulnere specialiter tres marcas monete communis vulnerato solvat; pro quolibet vero vulnere cooperto dimidiam alteram marcam monete predicte, ad quamlibet marcam triginta grossos computando, det et persolvat [2]). Si vero miles communis fuerit, medietatem respectu nobilis pro consimilibus vulneribus maioribus et minoribus, manifestis et coopertis, tollat et recipiat ab eodem sibi iniuriam inferente.

XIII.

[Statuta Iohannis I ducis Varsoviae 2 Iulii 1414 edita] [3]).

[1] **Domina sterilis terciam partem dotis ab amicis, si vult, alienabit.**

Statuimus, quod quandocunque et quocienscunque aliqua nobilis mulier, cuiuscunque status et eminencie fuerit, dotalicium suum dictum *possag* vel dotem alias *vyano* dictam in villa seu hereditate vel per caucionem mariti sui sibi assignatum habuerit, et ipsa sit sterilis proleque [4]) de se per maritum suum procreata caruerit, tunc mortuo suo marito licebit dicte vidue ob remedium sue anime aut cognatorum suorum terciam partem huiusmodi dotalicii seu dotis [5]) quovis cessante impedimento impartiri, duobus porcionibus huiusmodi dotalicii seu dotis pro illis, quorum interest, et quibus de iure conpetant, reservatis.

[2] **Quando [a]) porcionatur mulier legitima racione derelictorum inter fratres.**

Quandocunque aliquis nobilis noster terrigena natam seu filiam maritaverit seu matrimonialiter viro legitimo coniunxerit, post cuius quidem matrimonii consumacionem, si que [6]) bona paterna remanserint et vacaverint. tunc huiusmodi bona, post mortem patris aut fratris suorum remanencia, ad ipsam minime [b]) pertinebunt. Eo presertim excepto, si ipsa filia nullum fratrem germanum vivum [7]) [c]) habuerit, ad quem huiusmodi bona hereditaria

---

[1]) Że wyraz ductus znajdował się w pierwotnym tekście, wykazuje tekst G., gdzie wyraz ten położony obok słowa temerarie, pomimo, że przy tym ostatnim był zbędny. — [2]) Rp. persolvet. — [3]) Statut ten w rp. nie jest oddzielony na zewnątrz od bezpośrednio go tamże wyprzedzającego statutu zakroczymskiego Janusza I z r. 1412 (XII).— [4]) Rp. prole qua.— [5]) Rp. dotis et. — [6]) Rp. qua.— [7]) Rp. unum.

[a]) Wyraz Quando ręka D. przekreśliła, a na marg. dopisała: Quomodo soror participat in hereditate paterna et quomodo non. — [b]) Wyraz minime ręka D. przekreśliła. — [c]) Wyraz unum, znajdujący się w rp. (przyp. 1) ręka D. przekreśliła i dopisała u góry vivum.

iure hereditario spectare deberent [1] [a]), tunc dicta bona ad ipsam filiam pertinebunt per eam pacifice possidenda. Isto eciam adiecto [2] [b]), si ipsam filiam seu mulierem fratres sui maritaverint, et aliqua bona hereditaria eorundem remanserint, tunc eadem mulier una cum ipsis fratribus participabit de eisdem bonis, sic quod ipsa bona remanencia ipsam concernent ad eamque pertinebunt, sicut ad aliquem fratrem suum. Cum autem eadem mulier coram nobis vel nostris successoribus pro tempore existentibus huiusmdi bona hereditaria resignaverit, et iuri suo, quod sibi ad ea [3] [c]) competebat, renunciaverit, iusque predictum in fratres suos transtulerit, tunc amodo ad huiusmodi bona eadem mulier nullum ius obtinebit.

[3] Divisio mulieris cum amicis mariti defuncti.

Item quociens et quandocunque aliqua relicta post mortem sui mariti legitimi in presenti seculo [4] [d]) viva remanserit, dotemque sibi deputatam per eundem maritum, dum viveret, assignatam et ascriptam in bonis hereditariis habuerit, nullamque prolem ex eodem marito genuerit, tunc dote sua, sic ut predicitur, per maritum suum sibi deputata [5]), stet [6]) contenta, residuis bonis hereditariis pro cognatis [7]) eiusdem mariti mortui, ad quos spectare videbuntur, de iure devolutis [8]). Si autem eadem vidua nullam dotem per maritum ipsius viventem in aliquibus bonis hereditariis sibi deputatam habuerit, extunc in [9]) domo, quam idem vir suus, dum vivebat, inhabitare consueverat, et in bonis domus eiusdem, post mortem dicti mariti derelictis, manebit usque ad tempora [10]) vite sue, reliquis vero bonis, si insuper aliqua extiterint, ad cognatos eiusdem mariti mortui, quibus ad ea ius competere videbitur, vel illum, qui de iure suo interesse putaverit, devolutis. Si vero aliqua bona in pecuniis paratis vel in auro sive argento, vel in gemmis [e]) seu margaritis dictis, post mortem mariti sui remanserint, tunc omnia bona et singula predicta in pecuniis, auro, argento, vel margaritis supra dictis, eadem vidua cum cognatis eiusdem mariti sui legitimis, ad quos de iure noscantur pertinere, per medium debebit dividere, pecoribus autem et pe-

---

[1]) Rp. deberat.— [2]) Rp. abiecto.— [3]) Rp. eam.— [4]) Rp. facto. Poprawiamy według G.— [5]) Rp. deputatam.— [6]) Rp. stat.— [7]) Rp. cognotatis.— [8]) Rp. dvolutis.— [9]) Po wyrazie in następują w rp. wyrazy duobus bonis, które sam pisarz przekreślił. — [10]) Rp. ipsius. Poprawiamy według G.

[a]) Wyraz deberat znajdujący się w rp. (przyp. 1) ręka D. przekreśliła i dopisała u góry debuerant. — [b]) Wyraz abiecto znajdujący się w rp. (przyp. 2) ręka D. przekreśliła i dopisała u góry adiecto. — [c]) W wyrazie eam, wypisanym w rp. sposobem skrócenia ea (przyp. 3) ręka D. przekreśliła znak skrócenia, oznaczając przez to, iż należy czytać ea. — [d]) Wyraz facto, znajdujący się w rp. (przyp. 4) ręka D. przekreśliła i dopisała u góry seculo. — [e]) Wyraz in gemmis ręka D. przekreśliła.

cudibus [domus] [1]) predicte [2]), cuiuscunque generis extiterint, ac bladis, frumentis, grani et generis quorumlibet [3]) [a]), hyemalibus et estivalibus, ad eandem viduam devolutis omnino, de quibus dicti cognati non debent [4]) participes existere nec ad eos pertinebunt aut spectabunt.

XIV.

[Statuta Iohannis I ducis Varsoviae 22 Iulii 1421 edita] [5]).

[1] Articulus dotalicii [b]).

Statuimus, quod quociens et quandocunque aliqua domina nobilis dotalicium suum alias *vyano* in aliquibus bonis, villa seu villis, porcione sive porcionibus, habuerit per maritum suum assignatum, et cum nostris litteris ratificatum, tunc post decessum ipsius mariti gaudere ipso dotalicio et contentari debet. Si autem dotalicium non habuerit, et eiusdem maritus plures villas seu hereditatum porciones habuerit, extunc post decessum mariti sui in villa et domo, in quibus maritus suus de hac luce decessit, ad tempora vite sue, vel quamdiu ad secundas nupcias non convolaverit [6]), pacifice et quiete permanebit; alie siquidem ville seu porciones hereditatum quarumcunque ad proximos mariti sui, quibus de iure debebunt, spectabunt. Si autem una villa tantum fuerit, sive porcio qualiscunque, et pueros eadem mulier habuerit, tunc ipsa villa seu porcio in equales porciones inter matrem et pueros dividatur, et nihilominus domus super matrem teneatur. Si vero pueros ex se non procreaverit, tunc totam villam, porcionem aut porciones, in quibus eam reliquit [7]) maritus, ipsa domina habeat. Verum eciam, si habeat ipsa pueros de se procreatos, et ipsi pueri nondum ad debitam discrecionem pervenerint, per ipsam matrem usque ad annos discrecionis teneantur et regantur, dummodo ipsa iuxta eosdem pueros suos utiliter et provide debiteque [8]) [c]) regat. Si autem in ipso regimine puerorum suorum per consanguineos sive amicos damnosa et inutilis reperta fuerit, tunc victa per ipsos, regimen tanquam ab inutili ab ipsa removeatur, ipsaque bona ad manus amicorum, duntaxat illorum, qui ipsis pueris melius facerent, in regimine committantur.

---

[1]) W rp. domus nie ma, uzupełniamy według G. — [2]) Rp. predicti. — [3]) Rp. granis et granis quorumlibet. Poprawiamy według G. — [4]) Po słowie debent następują w rp. zbędne słowa existere esse. — [5]) Statut ten nie jest w rpisie oddzielony na zewnątrz od bezpośrednio go tu wyprzedzającego statutu warszawskiego Janusza I z 2 lipca 1414 r. (XIII). — [6]) Rp convaluerit. — [7]) Rp reliquid. — [8]) Rp debite. Poprawiamy zgodnie z G.

[a]) Wyraz granis, napisany w tekście sposobem skrócenia (przyp. 3), ręka D. przekreśliła i napisała u góry generis; ręka zaś E. dopisała na marginesie wyraz granis, który potem przekreśliła. — [b]) Dop. marg. D. Statuta in Varsovia Ioannis ducis 1421. — [c]) Do wyrazu debite znajdującego się w rpisie (przyp. 8) ręka D. dopisała que.

[2] Exemcio bonorum hereditariorum a sororibus.

Item quociens et quandocunque aliqua bona hereditaria per quoscunque terrigenas a sororibus iuxta consuetudinem terre redemi debeant, tunc ipsa bona, qualiscunque valoris sint, per amicos utriusque partis componantur, et paratis pecuniis monete communiter in terra currentis redimantur et solvantur, exnunc cessante composicione equorum, equarum, pecorum et pecudum, vel aliarum rerum.

[3] Respondens pro debito iuramento se iustificabit.

Item statuimus, quod quocienscunque aliquis nostrorum terrigenarum super quibuscunque debitis contra alium terrigenam, litteris autenticis non habitis, questionem coram nobis aut nostris iudicibus habuerit vel disposuerit, extunc ille, contra quem agitur, et non actor, suam innocenciam expurgare debet iuxta consuetudinem terrestrem.

[4] Diffugium clandestinum kmethonum.

Item si aliquis [homo] [1]) a suo domino, suis bonis derelictis et dimissis, ad alium locum fugerit, talis a die, quo fugam dederit, in duabus septimanis ad dominum, a quo fugit, redeat, et bona sua, super omni iure terrestri satisdanda [a]), et infra sex septimanas solvendo caucionem debitam, more solito ponat. Ita tamen, quod si infra spacium ipsarum duarum septimanarum non fideiusserit, tunc omnia et singula bona sua, apud eundem dominum dimissa, perdet et amittet. Et nihilominus, non obstante dimissione et amissione predictorum bonorum, dominus, a quo fugit, ipsum more solito [2]) super iure suo terrestri aquirendo, ubi poterit, adquirat.

[5] De mutacione loci kmethonis [3]).

Item quociens et quandocunque alicuius ville incola, ortulanus, tabernator, faber [b]) vel quicunque alius mechanicus, incolatum [4]) mutando, a domino suo recedere voluerit, talis duabus septimanis singulis annis ante festum sancti Martini mutacionem status sui illi domino, a quo recederit, intimare teneatur. Si autem hoc ipsum facere neglexerit, et ab ipso domino recessit, tunc ad solvendum talia ac ipsa iura ad alium futurum [annum] [5]) [c]) ipsi domino dare et solvere teneatur [6]). Eciam si quis predictorum non de-

---

[1]) W rp. homo nie ma; uzupełniamy zgodnie z G. — [2]) Rp. soluto. — [3]) Rp. kmethoni. — [4]) Rp. incolarum. — [5]) Rp. annum nie ma; uzupełniamy według G. — [6]) Składnia całego zdania koszlawa; w G. brzmi odnośny ustęp: tunc ad solvendum omnia iura ad annum futurum illi domino, a quo recedit, tenebitur et erit obligatus.

[a]) W wyrazie satisdanda ręka D. zmieniła końcową literę a na o: satisdando. — [b]) Po wyrazie faber dopisała ręka D. u góry sartor. — [c]) Po wyrazie futurum ręka D. dopisała na marg. annum (por. przyp. 5).

bito tempore de villa alicuius domini suam habitacionem mutaturus est, quindecim grossos domino suo, a quo recedit, dare tenetur. Si autem in labore dierum annuali sederit, pro quolibet die solvere per unum grossum obligabitur. Si eciam debito tempore surrexerit, tantummodo ad solvendum censum annualem, in quo constitutus fuit, simulque domum et sepes more solito ad reformandum obligabitur, prout terre consuetudo exigit et requirit.

[6] **Quantitas pene pro kmethonum verberacione.**

Item statuimus, quod postquam alicuius domini spiritualis vel secularis inhabitator ville [a]) alterius domini kmethonem verberaverit, talis dominus, cuius kmetho est percussus, intimare debet domino, cuius inhabitator ville talem verberaverit. Post istam intimacionem unam mediam, cuius kmetho percussus est, et cuius percussit, aliam mediam sexagenam domini ipsorum exigant et recipiant. Et talis kmetho percussus de sua iniuria agat, si vult. Si autem ipsa violencia manifesta non fuerit, et percussor inculpatus negaverit, hoc ipsum per eum factum fore, suam innocenciam iure, quo gaudet et in quo residet, mettercius [b]) expurgabit. Si autem tales percussores unius et eiusdem domini fuerint, tunc ipse dominus totam [1]) [c]) sexagenam pro suo fisco tollat et recipiat. Si autem duo kmethones, quilibet de alia villa, alterius et alterius domini, mutuo se vulneraverint sive verberaverint, uterque domino suo per unam sexagenam pagabit [2]) [d]). Eciam eo adiecto, ne fugiendo ad alium dominum occasionem excusandi se habeant de non solvenda [3]) ipsa pena, asserentes, quod talis dominus minus iuste talem sexagenam ab eo exigit et recipit, volens evadere solucionem iuris, iuxta consuetudinem terre nostre predictus dominus doceat et se iustificet duobus iuratis sive scabinis, quia hoc iuste iuxta predictum statutum talem summam pecunie, de qua supra dicitur, exigit et recipit.

[7] **Quantitas pene pro homicidio incolarum.**

Statuimus, ordinavimus [et] [4]) exnunc ordinamus, quod quociens et quandocunque incole nostrarum, episcopalium, nobilium, tam spiritualium quam secularium et quarumcunque villarum, unus incola seu [5]) kmetho incolam alterius interfecerit [6]), ipse interfector octo sexagenas monete communis pro interfecto det et solvet, videlicet pueris 4, domino, cuius fuit interfectus, tres, et domino suo unam sexagenam. Si vero nobilis sive terrigena

---

[1]) Rp. tot. — [2]) Rp. negabit. — [3]) Rp. solvendi. — [4]) W rp. et nie ma. — [5]) Rp. sue. — [6]) Rp. interfecit.

[a]) Po wyrazie ville dopisała ręka D. u góry sue. — [b]) Po wyrazie mettercius ręka D. dopisała u góry iurando. — [c]) Wyraz tot, znajdujący się w rp. (por. przyp. 1), ręka D. przez dopisanie litery a ze znakiem skrócenia, zmieniła na totam. — [d]) Wyraz negabit, znajdujący się w rp. (por. przyp. 2), ręka D. przez dopisanie kresek zmieniła na pagabit.

communis fuerit, et ipsum kmethonem interfecerit, similiter octo sexagenas preter penam ducalem et dignitariorum persolvat, quatuor pueris, domino tres, et castellano, in cuius districtu est idem kmetho interfectus, [unam] [1]) solvere tenetur.

[8] Accio pro homicidio terrigene infra XX annos inchoetur.

Item haberi volumus, statuimus et ordinamus, quod cum, quod [2]) ab sit, aliquis terrigena temeritate ductus alterum terrigenam, cuiuscumque status, condicionis et eminencie fuerit, interemerit [3]), extunc pueri et cognati pro homicidio, sicut capite interfecti, ad spacium viginti [4]) [a]) annorum a die commissi homicidii sese [5]) continue sequencium, coram nobis et nostris successoribus aut iudicibus contra homicidam [6]) habebunt et exnunc habent agendi et proponendi suam questionem plenam et omnimodam potestatem. Si vero agere et suam questionem contra reum infra predictos annos viginti deponere neglexerint [7]), extunc ipsis XX annis elapsis reus a solucione capitis et a vindicta sanguinis vulgariter dicta *wrozba* absolvatur.

[9] Agens pro mutuo infra X annos inchoet.

Item cum aliquis terrigena, cuiuscunque status fuerit [8]), pro suo debito, litteris et inscripcionibus non habitis, contra unum alium terrigenam querulari et iudicialiter experiri voluerit, tunc infra spacium decem annorum a die mutuati debiti contra reum querulari habeat plenam et omnimodam potestatem. Cessantibus quidem sive elapsis predictis decem annis, sibi [9]) taciturnitas de predicto debito imponatur. Secus esse videbitur, cum talis litteras sive inscripcionum firmamenta habebit quecumque [10]) autentica; tunc de ipsa prescripcione minime presumatur, dum [11]) virtute presentis statuti sit nulla et irrita.

[10] Incole villarum diem septimanatim laborabunt.

Preterea statuimus et de consensu domini episcopi et aliarum predictarum personarum spiritualium et secularium ordinavimus, quod omnes et singuli incole mansos, sive medios, in quibuscunque villis nostris spiritualibus et secularibus possidentes, de quolibet manso [12]) [b]) unum diem, et de me-

---

[1]) W rp. unam nie ma, uzupełniamy zgodnie z G.— [2]) Rp. quid.— [3]) Rp. interimerit.— [4]) Rp. duorum. — [5]) Po wyrazie sese następuje w rp. wyraz extunc, który sam pisarz przekreślił.— [6]) Rp. homicidiam.— [7]) Rp. neglexerit.— [8]) Rp. fuerit et.— [9]) Rp. si.— [10]) Rp. quicumque.— [11]) Rp. tunc.— [12]) Po wyrazie manso następują w rpisie słowa: et de medio, przez omyłkę, a mianowicie przez powtórzenie tego samego zwrotu o kilka słów dalej następującego, tutaj umieszczone.

[a]) Ręka E. przekreśliła znajdujący się w rpisie wyraz duorum (por. przyp. 4) i dopisała u góry: 20.— [b]) Po słowie manso ręka E. dodała na marg. duos.

dio [a]) [unum medium diem] [1]), dum et quando requisitus [2]) fuerit sive requisiti per eorum dominos, irrecuse laborare [debebunt] [3]), ita prout proprios labores peragere consueverunt.

[11] Quando pueri porcionem apud [4]) patrem recipiant.

Ordinavimus et vigore presentis statuti ordinamus, quod omnis terrigena, cuiuscunque status fuerit, et uxorem legitimam habuerit, ex qua pueros utriusque sexus procreaverit, quamdiu Deo volente cum ipsa uxore in humanis perstiterit, ipsi pueri apud ipsum nullam porcionem [mobilium] [5]) bonorum et immobilium preter ipsius voluntatem habeant vel adquirant, nisi tantum, quantum ex gracia speciali ipsis voluntarie dederit et assignaverit. Si vero talis uxor de ac luce migraverit, eciam quamdiu ad secundas nupcias non convolaverit, similiter pueris nihil dabit, sed pocius ipsa bona, de quibus superius mencio fuit facta, pacifice et quiete possidebit. Ipse vero ad secundas nupcias veniens, sive aliam uxorem ducens, predicta bona cum pueris uxoris prime per medium dividat, sic quod pater cum ipsa uxore de medietate, et predicti pueri de altera medietate vivant.

[12] Patre mortuo pueri de quacunque uxore dividantur equaliter.

Nempe si terciam uxorem duxerit et prolem utriusque [sexus] [6]) [b]) ex ea non habuerit, ipsi pueri, quamdiu mater in hac luce cum patre eorum permanserit, apud ipsos nullam porcionem petere poterunt [7]), nisi ea mortua, et patre, ut predicitur, quartam ducente, petere [8]) valebunt. Et sic intelligitur de ceteris, tantum de uno, quantum de altero, ad consumacionem vite. Inter cetera vigore presentis statuti ordinavimus et ordinamus, quod patre, de quacumque uxore pueris sexus utriusque procreatis [9]), de hac luce decedente, omnes et singuli pueri bona ipsorum mobilia et immobilia in equales partes dividant [10]), eciam salvo iure superius iam descripto.

---

[1]) Wyrazów w nawias ujętych nie ma w rp.; uzupełniamy zgodnie z G. — [2]) Rp. requisitas. — [3]) W rp. debebunt nie ma. — [4]) Rp. ad. — [5]) W rp. mobilium nie ma; uzupełniamy zgodnie z G. — [6]) W rp. sexus nie ma. — [7]) Rp. poterint. — [8]) Po słowie petere następują w rp. słowa de altero, które sam pisarz przekreślił. — [9]) Rp. pueros.... procreatos. — [10]) Rp. dividantur.

[a]) Wyrazy et de medio ręka E. przekreśliła. — [b]) Ręka A. uzupełniła na marg. wyraz sexus, brakujący w rp (por. przyp. 5).

XV.

[Statuta Iohannis I, Semoviti V, Troydeni II et Vladislai I ducum in Zakroczym 4 Augusti 1426 edita] [1]).

[1] Vector, si theoloneum pertransierit aut aliquod scelus perpetraverit, bona propria amittet et non mercancias [a]).

Primo statuimus, laudamus et pronunciamus, quod quociens et quandocunque vectores aliqui seu quicunque [res] [2]) alias mercancias sive bona cuiuscunque generis vel speciei sive ponderis vel valoris, per mercatores [3]) sive institores vel alios quoscumque homines ipsis appositas, vulgariter *nalozone*, sive tales mercatores sint ducatuum Mazovie indigene, sive extranei, vel eciam vectigali per partes ducatuum predictorum deduxerint, et talis vector, si aliquid theoloneum non solverit, aut clandestine pertransierit, aut aliquid scelus aut nephas commiserit, extunc solum bona illius vectoris, que protunc ibidem secum habuerit, ad illum dominum, in cuius ducatu hoc perpetraverit, perdet et amittet, mercibus, rebus ac [4]) aliis generaliter quibuscunque bonis, sibi sic, ut premittitur, ex vectigali appositis, semper salvis, que eidem mercatori non debent deperdi.

(2) Indigene utriusque ducatus non debent citari aut arestari in via, nisi ubi resident domestica mansione, excepta recenti violencia.

Item statuimus, laudamus et pronunciamus, quod de cetero quilibet incola sive subditus ducatuum predictorum ex utraque parte, cuiuscumque status [et] [5]) gradus fuerit, cristianus vel iudeus [6]), pro quibuscumque causis, tam magnis quam parvis, ad aliam partem ducatus non debet citari, nec in via arestari, iudicari, nisi in parte illius ducatus, ubi talis residet mansione, exceptis duntaxat violencia recenti et flagranti, circa quam, si quis in continenti deprehensus fuerit aut captus, pro ea ius pati debet inibi, ubi huiusmodi violenciam perpetraverit. Et eciam in causis granicierum quilibet in illius dominio et ducatu, ubi tales granicies [7]) fuerint, et non alibi citari debent et iudicari. Verum tamen, si quis nobilium, in utroque ducatu bona habens hereditaria, et de hereditate sua, in qua personaliter non residet, alicui fecerit violenciam, extunc talis in tali ducatu respondere et iudicari debebit, ubi eadem hereditas iacet, cum huiusmodi violenciam perpetraverit.

[1]) Statut ten nie jest w rpisie oddzielony na zewnątrz od bezpośrednio go tamże wyprzedzającego statutu warszawskiego Janusza I z 22 lipca 1421 (XIV). — [2]) W rp. res niema. — [3]) Rp. marcatores. — [4]) W rp. szyk ac rebus. — [5]) W rp. et nie ma. — [6]) Rp. iudeus vel. — [7]) Rp. granicie.

[a]) Dop. marg. D. Statuta dominorum ducum Ioannis Semoviti Troiedy et Vladislai 1426.

[3] Kmetho aut oppidanus et quilibet fugiens in alium ducatum restitui debet.

Si quis kmetho sive oppidanus et quilibet incola seu subditus de una parte ducatus in aliam clandestine fugierit, vel aliter qualitercumque recesserit, iuribus iuxta consuetudinem terre non solutis, nec satisfaciens domino suo, a quo recessit, iuxta antiquam consuetudinem terre, dum per scabinos illius domini, a quo fugit, de huiusmodi non satisfaccione fuerit pretestacio [1])

[4] De restitucione molendinatoris annui [2]) [a]);

Item si quis molendinator annualis, vulgariter *roczny*, de aliqua parte ducatus in aliam a domino suo de molendino fugierit, talis [3]) dominus, apud [4]) quem fuerit repertus, per iuratos illius domini, a quo fugit [5]), monitus, tenetur eum restituere aut tres marcas solvere. Si autem eum non restituerit, penam L luet [6]) et [7]) nihilominus tres marcas domino solvat illi, a quo molendinator fugit, et molendinatorem pro se reservabit.

[5] De restitucione molendinatoris perpetui.

Item si molendinator hereditarius sive perpetuus de una parte ad aliam partem ducatus fugerit, extunc ille dominus, a quo fugit molendinator, illi domino, ad quem venit, propriis iuratis debet intimare, ut sibi eum restituat sine omni excepcione et occasione. Si vero non restituerit eundem, extunc tres marcas usuales illi domino, a quo fugit, persolvet contradiccione qualibet procul mota, et utique molendinatorem eundem restituere debet.

[6] Theolonea in utroque ducatu a propriis exigi non debent.

Item quocienscunque et quandocunque terrigena aliquis aut oppidanus sive indigena et subditus ducatuum Mazovie de utraque parte ducatus de quibuscunque locis per fluvium quemcunque et cum [8]) quibuscunque rebus et mercibus, cuiuscunque generis vel speciei, in roboribus sive truncis appositis et oneratis ad infra defluxerit, talis defluens per litteras utriusque partis a quolibet amplustro vulgariter *othpaczyne* in solitis et consuetis theoloneis [9]) tantummodo 12 grossos Prangenses et tribuno unum solvet et pagabit. Si vero ille, qui theoloneum exigit et recipit pro tempore [10]), non crediderit [b]), quod huiusmodi bona fuerint propria illius deducentis, talis proprio iuramento se absolvat et libere pertransibit.

---

[1]) Zdanie niedokończone. — [2]) Rp. anni. — [3]) Po słowie talis następuje w rp. zwrot: ubi raptus fuerit et, nie dający tu żadnego sensu, snać przez omyłkę pisarza tutaj zamieszczony. — [4]) Rp. ad. — [5]) Rp. fuit. — [6]) Rp. lucet. — [7]) Rp. et et. — [8]) Rp. de. — [9]) Rp. theoloneus. — [10]) Rp. recepit pro parte.

[a]) Ręka A. przez dodanie odpowiednich kresek zmieniła wyraz anni, znajdujący się w rpisie (por. przyp. 2.) na annui. — [b]) W rpisie pierwotnie zamiast crediderit znajdowało się inne słowo, które dopiero ręka E. przez dodanie rozmaitych kresek zmieniła na crediderit. Jakiem było owo słowo pierwotne, dojść już nie można.

[7] De hominibus viciis denigratis in alium ducatum fugientibus.

Quia incole sive kmethones vel quivis homines sive subditi ducatus utriusque in terram parcium, a quibusvis viciis sive excessibus denigrati, ac iuribus terrestribus, censibus, solucionibus, subsidiis, dominis ipsorum non solutis, a quibus dudum ante constitucionem presentis [1]) laudi per nos facti [2]) temporibus iam preteritis recesserunt, de quibus taliter ordinavimus, quod tales nullam debeant securitatem habere intrandi in illam partem ducatus, de qua fugierint, nisi prius [3]) dominis suis, a quibus fugierunt, satisfaciant condigno.

[8] De gays, dum incola de uno in alio [4]) [a]) ducatu damna facit.

Item quociens et quandocunque aliquis incola sive kmetho et subditus de una parte ducatus [5]) in alia parte ducatus in gayo per preconem inhibito aliquem hominem damna facientem sive ligna scindentem deprehenderit aut arestaverit, extunc talis illi, cui gayum excidit, a quolibet equo sex grossos, et a duobus bobus sex grossos, et a securi, qui absque pecoribus repertus fuerit, tres grossos solvere tenetur, cessante qualibet contradiccione. Si [6]) [b]) vero in silva, merica aut borra communibus ipsum arestaverit et reperierit taliter ligna sive robora excidentem et damna facientem, extunc talis faciens damna a duobus equis sex grossos et a duobus bobus tres et a securi unum grossum solvet et pagabit.

[9] De pecoribus in frumentis aut pratis in alio ducatu recipiendis,

Item si quis incola, oppidanus sive villanus, subditus utriusque partis ducatus, in bonis suis, videlicet frumentis, pratis, aut in hereditate inhibita, alicuius hominis alterius ducatus pecora sive pecudes invenerit sive arestaverit, debet ea compellere vulgariter *zayacz*, et ille, cuius fuerint pecora sive pecudes, a quolibet equo unum grossum, et a quolibet bove vel vacca medium grossum, et a quatuor ovibus unum grossum, similiter a quatuor capris et a quatuor scrophis et a quatuor aucis per unum grossum solvet et pagabit. Si vero ille, cuius pecora impulsa fuerint, huiusmodi pecora intempestive exemere neglexerit, extunc, qui ea racione damnorum suorum impulerit, servare debet per horam vulgariter *othgodzymi* (*sic*) *do godzyny* et postea ipsa pecora ad predium ducale illius ducis, in [7]) cuius ducatu illa hereditas fuerit, ubi illa pecora recepta fuerint, depellat [8]) et officiali ducali ea presentet, et talis officialis ab illis pecoribus tantum recipiat, quantum et ille, cui damnum est factum.

---

[1]) Rp. sumtis. — [2]) Rp. factis. — [3]) Rp. primus. — [4]) Rp. alium. — [5]) Rp. in altera parte ducatus, co ze względu na następujące słowa in alia parte ducatus, jest widoczną omyłką. Poprawiamy zgodnie z G. — [6]) Rp. seu. — [7]) Rp. et. — [8]) Rp. depellant.

[a]) Wyraz alium, znajdujący się w rp. (por. przyp. 4) ręka E. poprawiła na alio. — [b]) Wyraz seu, znajdujący się w rpisie (por. przyp. 6) ręka E. poprawiła na si.

[10] Dum capitaneus aut procurator incolam alterius ducatus detinuerit.

Item si quis capitaneus, procurator, aut eorum vicesgerens vel officialis quicunque, in utraque parte ducatuum predictorum existens, aliquem incolam cuiuscumque condicionis etc. alterius partis ducatus racione quorumcunque excessuum detinuerit, arestaverit et captivaverit, talis capitaneus, procurator aut quivis officialis omnia et singula bona sua debet dare ad caucionem fideiussoriam sine omni dilacione et contradiccione usque ad certam et[1]) perfectam discussionem. Si vero ad caucionem fideiussoriam huiusmodi bona non dederit, talis tunc procurator, capitaneus aut officialis racione huiusmodi inobediencie[2]) unam sexagenam grossorum pene luet, cuius sexagene medietatem domino duci et aliam medietatem illi homini, cuius bona non dedit ad caucionem fideiussoriam, solvet et pagabit. Et si aliquod[3]) damnum habuerit homo ille, cui bona non sunt data ad fideiussionem, talis super damno suo iurabit, et capitaneus sive procurator sibi damnum solvere obligabitur.

[11] Foralia alias *targove* solum a carnibus et piscibus et ollis [a]) recipi debent.

Statuimus et ordinamus, quod de cetero dominus dux Iohannes, dux predictus, in civitatibus et oppidis in ducatu suo existentibus, et sui officiales quicunque, ab hominibus[4]) quibuscunque ducum predictorum filiastrorumque suorum, ad fora civitatum suarum[5]) visitantibus, a quibuscunque rebus, mercanciis. cuiuscunque generis vel speciei aut valoris existant, foralia dicta *targove* recipere non debebunt, carnibus et piscibus et ollis[b]) duntaxat exceptis, a quibus iuxta antiquam consuetudinem predicta foralia tolli debent et levari. Et eodem modo domini duces filiastri sui, Semovitus, Kazymirus, Troydenus et Wladislaus et ipsorum officiales ab hominibus quibuscunque de ducatu domini ducis Iohannis foralia recipere non debebunt, carnibus et piscibus duntaxat exceptis, a quibus similiter foralia recipient et levabunt.

[12] Dum equus, vacca, bos a fure in alio ducatu defenditur.

Item si quis nobilis terrigena vel quivis incola sive subditus ducatuum predictorum partis utriusque equum vel bovem sive vaccam, furtive ablatas, a fure defensaverit aut repercusserit[6]), extunc talis, cuius fuerint, a quolibet equo XV grossos repercucienti et[7]) defendenti solvet et pagabit.

---

[1]) Rp. ad. — [2]) Rp. inobendiencie. — [3]) Rp. aliquo. — [4]) Rp. a pluribus. — [5]) Rp. suorum. — [6]) Rp. reperpcusserit. — [7]) Rp. ad.

[a]) Wyrazy et ollis, dopisane u góry przez pisarza kodeksu (B.) ręka D. przekreśliła. — [b]) Wyrazy et ollis, dopisane u góry przez pisarza kodeksu (B.) ręka D. przekreśliła.

[13] Quando kmetho in alterius partis ducatus tempore debito, iuribus omnibus exolutis, recesserit, mittatur libere cum omnibus bonis suis.

Item quandocunqne aliquis kmetho sive incola alterius partis ducatus in aliam partem ducatus a domino suo tempore deputato recesserit[1]), omnibus iuribus primitus illi domino, a quo recessit, exolutis, tunc talis incola cum omnibus suis frumentis, trituratis et non trituratis, et aliis quibuscunque bonis et rebus, tanquam specifice expressis[2]), libere transibit, quo sibi placebit, quovis cessante impedimento.

[14] De equis et pecoribus vagabundis.

Item si aliquis homo vel incola sive subditus utriusque partis ducatus in altera parte ducatus equum, bovem, vaccam invenerit vagabunde, et eam non[3]) a fure repercusserit, extunc a tali equo, vagabunde invento, illi, qui invenit, sex grossos, et a bove vel vacca tres grossos ille, cuius fuerint, solvet et pagabit.

[15] De illo, qui cum penis fugit in alium ducatum.

Item si aliquis nobilis, terrigena aut oppidanus et subditus ducatuum predictorum de una parte in aliam cum penis, in quibus condemnatus fuerat, effugierit, et per iudicium, cui de hoc constabit[4]), illius partis ducatus, ubi in penis condemnatus fuerat, approbatus fuerit, extunc [per ducem illius ducatus, ad quem fugit, ad solvendum huius]modi[5]) penas debeat compelli, aut ipsum restituere teneatur illi domino, a quo fugit, viceversa.

XVI.

[Statuta Wladislai I et Boleslai IV ducum in Czerwieńsk 16 Augusti (?) 1452 edita].

Aliud privilegium. Statuta terrarum Mazovie per Wladislaum et Boleslaum duces edita compendiose 1452.

---

[1]) Rp. decesserit. — [2]) W rp. zwrot niezrozumiały, widocznie z błędnej lekcyi kopisty wynikły: tanquam pacifice ex premissis. Poprawiamy zgodnie z G. — [3]) Rp. vero. — [4]) Rp. constabat. — [5]) Kopista (B.) opuścił tu widocznie cały wiersz rękopisu, z którego przepisywał, jak wynika stąd, że rozpoczyna ciąg dalszy od środka wyrazu: modi (huiusmodi). Uzupełniamy brak według G.

[1] [a]).

Primo nanque statuimus et laudamus, quod iudices ab utraque parte debent deputari, qui cum plena potestate omnes et singulas causas, iniurias et differencias inter terrigenas et alios subditos dominorum ducum, in metis seu graniciebus ducatuum habitantes, occurrentes et occurrendas iudicabunt, sentenciabunt et diffinient, in penisque quibuscunque iudicialibus et vallatis seu vadii condempnabunt et condemnandi plenam habebunt potestatem. Et quecunque pene, sive iudiciales, aut vallate seu vadii, per huiusmodi iudices concorditer sentenciate fuerint, ipsi terrigene eas solvere et pagare debebunt. Et eciam statuimus, dantes ipsis plenam et omnimodam potestatem, causas et penas suprascriptas, proposicionibus, responsionibus, probacionibus et quibusvis allegacionibus parcium exauditis et diligenter auscultatis, iudicandi, discuciendi, diffiniendi, decidendi et sentenciandi, eo specialiter expresso, quod si predicti iudices, aut aliquis eorum, morte aut infirmitate, vel alio quocunque legittimo impedimento prepeditus, huiusmodi iudiciis interesse non poterit, extunc loco ipsorum aut ipsius alii vel alius nominari et deputari debent, quociens fuerit opportunum. Qui quidem iudices pro una vice in ducatu ducis Boleslai [et altera vice in ducatu ducis Wladislai] [1]) alternative debent presidere causis.

[2] De terrigenis, qui in uno ducatu sedent, et sors hereditatum protendit se post granicies terrestres.

Statuimus et laudamus, quod prout nobiles et terrigene in metis ducatuum residentes, sic quod alii eorum bona hereditaria habent sub uno principe et resident domestica et capitali mansione sub eodem duce, et sors seu pars ipsorum hereditatis protendit se post graniciem terrestrem in ducatum seu dominium alterius domini ducis, extunc si alique differencie seu cause inter subditos utriusque ducatus ibidem occurrerent, per utrosque dominos ducatuum predictorum, seu iudices deputatos et deputandos, iudicari, decidi, sentenciari debent et fine bono terminari.

[3] **De compulsione pecorum** [b]).

Item quocienscunque contingerit, quod pecora seu pecudes aut iumenta in illis sortibus bonorum huiusmodi, in metis ducatuum iacencium, que sortes post graniciem terrestrem se extendunt, in frumentis, pratis aut in alio dampno accepta fuerint alias *zayąthoby bylo,* extunc huiusmodi pecora sic capta poterint impelli et inforestari in villam post graniciem terrestrem,

---

[1]) Słowa ujęte w nawias, w rp. opuszczone; uzupełniamy tekst według G.

[a]) Dop. marg. D Iudices et diete debent deputari ad iudicandum causas in graniciebus ducatuum. — [b]) Dop. marg. D. post granicies.

dummodo in illa sorte terre non esset aliquod habitaculum. Sed nihilominus ad caucionem fideiussoriam super terrigenas illius ducatus, ubi predicta sors terre, que se post graniciem terrestrem protendit, iacet, dari debent. Et in eodem ducatu, ubi ipsa sors terre protensa iacet, huiusmodi causa iure experiri debet et terminari.

[4] Terrigena non tenetur respondere de sorte terre, que se protendit post graniciem terrestrem in alio ducatu.

Item statuimus, quod nobiles terrigene et subditi utriusque ducatus, bona et hereditates in graniciebus ducatuum habentes, de quibus hereditatibus aliqua[1]) sors seu residuitas protendit se post graniciem terrestrem, ducatum dividentem, in illo ducatu, in quo huiusmodi sors hereditatis post graniciem ducatuum se protendit, in omnibus causis citati iuri parere et respondere non tenebuntur, sed ibi, ubi hereditas seu area eiusdem sortis, in qua ipsi terrigene resident domestica et capitali mansione, in illo ducatu iuri parebunt et respondebunt. Excepto eo, quod dum granicies illius sortis protense fuerint perarate alias *przeorane*, excise, dissipate, destructe, aut si aliqua causa occasione granicierum occurrerit, extunc ipsi terrigene, pro huiusmodi graniciebus inculpati et citati, in illo ducatu, ubi huiusmodi sors et granicies consistunt, pro quibus res fuerit gesta, iuri parere et respondere ac iudicata solvere tenebuntur.

[5] De kmethonibus de ducatu fugientibus.

Statuimus, quod quocienscunque aliquis kmetho de uno ducatu in alium fugierit ducatum, extunc ille dominus, sive sit [spiritualis, sive][2]) secularis, a quo ille kmetho fugierit, illum, apud quem est profugus, debet duobus nobilibus avisare alias *obesslacz*, quos nobiles seu nuncios habebit sibi in subsidium et testimonium, ut sibi hominem profugum cum omnibus bonis restitueret; quem restituere statim post huiusmodi avisacionem seu legacionem debebit et presentibus sit astrictus. Quem si non restituerit, et se in hac re citare dederit, extunc post primam citacionem penam trium marcarum grossorum in mediis grossis numeri Cracoviensis ipso facto prolabetur. Et similiter post aliam citacionem alias tres marcas, et post terciam similiter citacionem; sic videlicet, quod pro qualibet citacione, quociens se pro huiusmodi bonis hominis profugi et eius bonorum non restitucione dederit citare, per tres marcas pecunie et numeri predictorum prolabetur ipso facto, de quibus marcis una pars actori alias *powodowy*, alia principi, et tercia[3]) iudicibus deputatis et deputandis equaliter cedere debet. Eo expresso, quod terrigena domini ducis Boleslai, qui huiusmodi penas seu marcas prolapsus fuerit, duci

---

[1]) Rp. alique. — [2]) Słów ujętych w nawias w rp. nie ma. — [3]) Po tercia następuje w rp. słowo principibus, które pisarz przekreślił.

Wladislao, et equaliter terrigena ducis Wladislai, duci Boleslao, similiter et dominis seu iudicibus prefatis, ipsas penas seu marcas, modo premisso distinctas, solvet et pagabit. Capitaneus vero illius ducis, sub quo ipse terrigena, qui huiusmodi hominem profugum cum eius bonis non restituerit, seu marcas lapsus fuerit, residet mansione, vigore presentis statuti debet et tenebitur equitare ad illum terrigenam et eius bona recipere et impignorare et tam diu pro huiusmodi marcis et aliis quibuscunque penis [tenere, donec eas solverit] [1]), quas pro iure terrestri satisfacere aut eciam homines profugos cum eorum bonis restituere debebit et presentibus sit astrictus.

XVII.

[Statuta Boleslai IV ducis in Zakroczym 26 Februarii 1453 edita].

Statuta terre Mazovie per dominum ducem Boleslaum edita [2]). In nomine Domini amen. Ad memoriam rei sempiternam. Boleslaus, dei gracia dux Mazovie, Russie etc. terrarum, nec non Warschowiensis, Viszchegradzyensis, Zocroczymensis, Czechonoviensis et heres Czirznensis, significamus tenore presencium [3]) presentibus et futuris, quomodo in terminis generalibus de anno Domini millesimo CCCC⁰ L III feria secunda proxima post dominicam Reminiscere et aliis diebus sequentibus in Zacroczym per nos unacum prelatis spiritualibus et secularibus dignitariis, baronibus, militibus, nobilibus ducatus et dominii nostri habitis et [4]) celebratis, de eorundem [5]) prelatorum nostrorum, reverendi in Cristo patris domini Pauli, episcopi Plocensis, aliorumque palatinorum, castellanorum, baronum, dignitariorum, ceterorumque nobilium nostrorum, nobiscum in eisdem terminis generalibus residencium et existencium, maturo consilio, cupientes, ut subiecti nostri in ducatu et dominio nostro, cuiuscumque status et condicionis existant, inhabitantes, tempore felicis nostri regiminis sub decenti iurium et iudiciorum disposicione [6]) confoveantur, regantur et dirigantur, iusticiaque unicuique concorditer et pariformiter in toto dominio nostro tribuatur, ad laudem et honorem Dei omnipotentis eiusdemque gloriosissime genitricis Virginis Marie et omnium sanctorum tociusque celestis milicie, necnon ad omnium subditorum nostrorum commodum et profectum, statuta et iura infrascripta articulatim descripta, antiqua iura meliorando, statuimus, edidimus, laudavimus et presentibus laudamus [7]), per ipsos nostros subditos et iudices ducatus nostri firmiter et inviolabiliter tenenda et observanda perpetue et in evum amen.

---

[1]) W rp. widocznie opuszczona część zdania, którą niniejszem na domysł uzupełniamy. W odpowiednim ustępie G. inna konstrukcya. — [2]) Pisarz niniejszej części kodeksu (B.) dopisał na marg. Alia statuta. — [3]) Rp. principium. — [4]) Rp. in. — [5]) Rp. erundem. — [6]) Rp. dissensione. — [7]) Rp. laudamus quod.

[1] In iudicio debet servari obediencia et honestas sub penis pecunialibus et carcerum.

Inprimis igitur, [ut][1]) in iudiciis pax et obediencia et honestas observetur, statuimus, ut si quispiam aliquam inhonestatem verbo aliquo inhonesto, aut facto ad contencionem tendente, aut eciam manus extensionem fecerit inhonestam, extunc talis primo penis L per iudices et officiales pro tribunali sedentes condemnatus, demum vero pena et reclusione turris seu carceris ducalis ad spacium sex septimanarum merito et irremissibiliter sit puniendus. Item si quis ausu temerario iudicem vel subiudicem aut quempiam officialem iudicio presidentem ibidem in iudicio ad contendendum[2]), percuciendum aut duellandum vocare presumserit, extunc in pena L condemnatus, pena reclusionis in turri aut in carcere ducali ad decursum medii anni irremissibiliter sit puniendus.

[2] Citaciones due scribende sunt, una reo danda per actorem, et sub prima citacione citatus tribus vicibus parere debet; si non parebit, causam perdet.

Item statuimus, quod amplius citaciones terrestres scribi et dari debent due, pro quibus notarius terrestris recipiat unum grossum. Actor[3]) vero unam citacionem servare et aliam adversario suo per preconem dirigere et circa citacionem seu termini[4]) prefixionem dare debebit. Dum autem idem citatus in primo termino non paruerit, penam *nyestane* vulgariter dictam prolabetur[5]), et nihilominus sub eadem prima citacione eciam absque secunda citacione personali[6]), quam alias ante preco ex consuetudine iuris faciebat, ipse reus vulgariter *sampyerzs* in secundis terminis communibus, tunc immediate sequendis, parere debet. Et si non paruerit, extunc secundam penam *nyestane* prolabetur, et nihilominus utique similiter sub predicta prima citacione, absque missione preconis ad eum, in terciis terminis communibus, termino immediate sequendo, similiter debet comparere. Qui si non paruerit, causam huiusmodi, pro qua citatus est, perdet et amittet, per actorem vero alia nova citacione ad ferendam sentenciam alias *kusszkazanyv* citari debet in causa inchoata[7]), a qua eciam notarius similiter grossum recipiat. Iterum in primo termino citacio copiari debet in librum per notarium, et absque pecuniarum exaccione inscribi.

[3] Partes terminum in terminis generalibus habentes, ex libris terrestribus notas copiatas secum habeant in parato[8]).

Attendentes[9]), quod quociens termini generales in dominio nostro celebrantur, tociens iudicia causarum, in eisdem terminis iudicandarum et deci-

[1]) W rp. ut nie ma. — [2]) Rp. contentendum. — [3]) Rp. auctor. — [4]) Rp. terminum. — [5]) Rp. prolabitur. — [6]) Rp. personaliter. — [7]) Rp. intorata; u G. memorata. — [8]) Rp. in parata. — [9]) Rp. attendens.

dendarum, propter[1]) queram notarum[2]) in libris terrestribus terrarum seu districtuum nostrorum, causas huiusmodi concernencium, que sepius difficile, immo[3]) in protraccionem[4]) possunt inveniri, negliguntur et protellantur[5]), diesque et hora inutiliter deducuntur, statuimus de cetero, quod dum huiusmodi termini generales celebrabuntur, extunc partes collitigantes, causas ad huiusmodi terminos ipsis prefixas habentes, notas ipsis ad easdem causas necessarias, [a][6]) notariis terrestribus de libris iudicialibus diligenter rescriptas, copiatas et fideliter primitus perlectas et collacionatas, signeto nostro ducali, sub quo citaciones terrestres dantur, firmatas, recipiant et secum habeant in parato, quibus copiis fides tanquam ipsismet[7]) libris originalibus debet adhiberi plenarie. Cause vero huiusmodi ex huiusmodi copiis celerius absque protraccione iudicabuntur et iudicialiter decidentur et sentenciabuntur.

[4] Reus, [cum][8]) actor contra eum proponit, non debet intercipere et impedire proponentem sub penis infrascriptis.

Item statuimus, quod dum actor cum reo seu parte adversa in iudicio se statuerit pro iusticia consequenda, extunc actor seu *powoth* proposicionem seu accionem suam contra reum seu partem adversam libere et absque quolibet impedimento facere et proponere debebit. Reus vero ipsum tacendo audire[9]) debet, ipsum actorem in huiusmodi proposicione nullis verborum intercepcionibus aut quibusvis surrepcionibus interrumpere et impedire debebit usque ad finalem proposicionis terminacionem et consumacionem. Dum autem actor proposicionem et accionem sic pacifice consumaverit et terminaverit, tunc primo reus incipiet facere et dicere responsionem. In cuius responsione actor reum alias *saprzą* nullis verborum intercepcionibus aut quibusvis surrepcionibus debet similiter impedire. Quibus proposicione et responsione absque impedimento per ipsas partes expressis, iudices et domini pro tribunali sedentes ipsis partibus iusticiam ministrabunt et sentenciabunt. In casu vero, si reus actorem in proposicione, actor reum in responsione per verborum intercepcionem aut quibusvis surrepcionibus, una pars aliam surripiendo, in verbo impediverit, quocienscunque hoc fecerit, tociens penas infrascriptas, videlicet si coram iudice terrestri[10]) aut aliis iudicii officialibus in terminis[11]) communibus, sex marcarum, si vero coram nobis duce aut terminis ducalibus, L prolabetur ipso facto, et nihilominus ipsa intercepcio et surrepcio, qua partem surripere voluit, ipsum surripientem in nullo supportabit et relevabit.

---

[1]) Rp. proprie. — [2]) Rp. notarium. — [3]) Rp. minime. — [4]) Rp. protraccione. — [5]) Rp. protellatur. — [6]) W rp. a nie ma. — [7]) Rp. ipsemet. — [8]) W rp. cum niema. — [9]) Rp. audiri. — [10]) Rp. terrestre. — [11]) Rp. terminibus.

[5] Dum quis sentenciatur luendo penas, reclamabit ad ducem; si sentencia retractabitur [1]), penas non solvet.

Item statuimus, quod quocienscunque iudex terrestris cum subiudice ac aliis officialibus, iudicio terrestri presidentibus, aliquem nobilem terrigenam seu quempiam subditorum nostrorum in causa qualicunque iudicialiter sentenciaverit, et idem sentenciatus ad nos seu principem terre, qui pro tempore fuerit, sibi dandum pecierit et clamaverit, et ipse iudex, subiudex, aut ceteri officiales, iudicio presidentes, sibi dare et differre recusaverint, et ipse sentenciatus hiis verbis dixerit: Ex quo vos mihi ad dominum ducem dare non vultis, tunc dabo mihi solus, iudex vero cum subiudice et aliis officialibus dicent eidem sentenciato: Luendo penam sex marcarum habeas satis in sentencia nostra; si noluerit huiusmodi sentencie stare, iterum in alia pena sex marcarum condemnetur; tercio vero, si ipse sentencie stare noluerit, extunc ipso [2]) L primitus condemnato, causam et sentenciam huiusmodi ad nos aut principem terre, pro tempore existentem, ipse iudex, subiudex et ceteri officiales iudicii dare et differre tenebuntur. Si vero ipsa sentencia per nos aut per principes terre fuerit confirmata, extunc idem sentenciatus penas predictas solvet et pagabit; si vero sentencia retractata [3]) fuerit, extunc prenominatus sentenciatus non tenetur ad solucionem penarum prenominatarum.

[6] Quando nobilis nobilem occidens innocentem [4]) de terra expediet absentandum, turri ducali ad annum et sex septimanas punietur; victus iure secundum articulum infrascriptum caput [5]) solvet.

Item statuimus, quod, dum, quod absit, acciderit, quod nobilis nobilem occiderit et homicidium patraverit in eodem. quo patrato [6]) alium innocentem et ab hoc homicidio immunem de terra expediverit et destinaverit absentandum, et solus culpabilis existens, in terra, contra laudum et [7]) consuetudinem terre nostre, maneret, et ipse per fratres, amicos aut patrem [8]) occisi coram nobis, aut principe terre pro tempore existente, aut si nos aut principes terre essemus in remoto, extunc coram iudicio illius districtus, in quo tale patratum fuerit homicidium, fuerit inculpatus pro homicidio memorato, extunc iam nos aut principes terre, qui pro tempore fuerint, ex officio ducali, si tunc in eodem districtu erimus, aut princeps pro tempore existens, debemus mandare auctoritate ducali, ut coram nobis idem inculpatus, aut principe terre, certis die et loco, personaliter assignatis, compareat, se iustificaturus. Si vero nos aut princeps terre essemus extra illum districtum in remoto, prefatum iudicium illius districtus debet et tenebitur prefigere et

---

1) Rp. rectabitur. — 2) Rp. ipse. — 3) Rp. retracta. — 4) Rp. innocenciam. — 5) Rp. capud. — 6) Rp. patrata. — 7) Rp. ad. — 8) Rp. partem.

statuere certum diem eidem inculpato, ut in proximo nostro aut principis terre, pro tempore existentis[1]), in illum districtum adventu[2]), coram nobis aut principe terre, eodem die, ipsi per iudicium prefixo[3]), iudicialiter compareat, se, ut premissum est, iustificaturus. Qui, si comparuerit, et huiusmodi homicidium se patrasse recognoverit, extunc debebit et tenehitur in turri aut in carcere ducali recludi per integrum annum cum sex septimanis, ex eo, quod iuxta laudum terre de terra non absentabatur. Et post demissionem et emissionem de carcere huiusmodi in decem et octo septimanis caput[4]) parti lese exolvere debebit et presentibus sit astrictus. In casu vero, si idem pro homicidio inculpatus, coram principe comparens, negaverit se huiusmodi fecisse homicidium, extunc illa pars, cui molestia facta est, cum duobus clenodii sui[5]) notabilibus et cum aliis viris idoneis de aliis armis cum plenis testibus ipsum homicidam, quod ipse fratrem eius occidit, probabit et iurabit, vulgariter *poprzysznasze*, et dum sic fecerit, extunc ipse reus carceribus, ut supra dictum est, ad decursum anni et sex septimanarum punietur, et similiter post emissionem de carceribus caput[6]) parti adverse exolvat in decem et octo septimanis. In casu vero, si actor seu illa pars, cui molestia facta, ipsum reum et inculpatum more premisso cum testibus plenis non probaverit et non coniuraverit, extunc reus et inculpatus, et cum hoc ille, qui de terra est absentatus, expeditus et destinatus alias *vyslan*, erunt omnes liberi et immunes ab huiusmodi absentacione, carceris punicione et capitis[7]) solucione. Item quando idem inculpatus iuri parere noluerit, et utique in terra maneret, extunc dum actor eo iure contra eum, ut[8]) super, probabit, quod in terra nostra visus est, et coniurabit, extunc quandocunque raptus fuerit, modo premisso carcere[9]) et solucione[10]) punietur. Idemque inculpatus debet venire in pace ante ius et nulla vindicta in eo fieri debet usque ad iuris decisionem.

[7] Is, cui frater occiditur, debet inculpare homicidam[11]) circa sepulturam et alias in iudicio infra sex septimanas.

Item statuimus, quod is, cui frater et consanguineus fuerit occisus, debet, si vult, ipsum homicidam circa sepulturam occisi[12]) publice inculpare [et proclamare. Si vero eum circa sepulturam inculpare][13]) nollet, extunc infra sex septimanas, a die homicidii continue sequendas, coram domino duce terre, aut si dux esset in remoto, extunc coram iudicio illius districtus, aut

---

[1]) Rp. existente. — [2]) Rp. adventum. — [3]) Rp. prefixa. — [4]) Rp. capud. — [5]) Rp. clenodiis suis. — [6]) Rp. capud. — [7]) Po słowie capitis pisarz napisał puni, chcąc snać umieścić wyraz punicione, potem jednak (trafniej) napisał solucione, zapomniał jednak przekreślić litery puni, tutaj zbędne. — [8]) Rp. et. — [9]) Rp. carceris. — [10]) Rp. absolucione. — [11]) Rp. homicidiam. — [12]) Rp. octisi. — [13]) W rp. widocznie cały wiersz przez kopistę opuszczony; omyłka spowodowana snać dwukrotnie powtarzającem się słowem inculpare. Uzupełniamy brak według G.

si iudicia non essent, aut vacarent, sicut plerumque accidit propter pestem aut eciam alia racionabili causa, extunc coram capitaneo eciam eiusdem districtus publice inculpare debebit; que inculpacio coram quocunque, videlicet coram principe aut iudicio sive capitaneo, dum facta fuerit, debet in libro iudiciali inscribi et mandato officialium aut eorum alterius tribus vicibus infra [1]) tres septimanas in foro voce preconis publice proclamari [2]). In casu vero, si ipse, cui frater aut consanguineus occisus fuerit prefato modo [3]), et ordine inculpacionis ommissis et non servatis, super domum illius homicide transiret aut equitaret racione vindicte, extunc sive ibi aliquem percusserit [4]), occiderit aut vulneraverit, penam in statuto antiquo et laudo antiquitus tento et in statuto prescripto contentam incidet et prolabetur ipso facto.

[8] **Pro importacione dotis accio iudicialis admitti non debet; si domine habuerint dotes, recipiant dotalicia super eisdem.**

Statuimus, quod acciones pro importacione [5]) dotis alias *possagv* amplius admitti, audiri et iudicari non debent, sed domine mulieres, cuiuscunque status, condicionis existent, dotes suas habentes, ipsas dotes litteris dotalicii ducalibus [6]) firment [7]) et [8]) litteras dotaliciorum recipient, firmando eis, ut predictum est, dotes earum memoratas. Que littere dotaliciorum ipsis dominabus copiari debent in libris thezauri, et a copia cuiuslibet littere notarii solum unum grossum exigere debent.

[9] **Quando quis iure victus, non habens bona, in dotalicio aut dote uxoris vitaverit, non leditur ius dotalicii seu dotis, sed ipse debet detineri.**

Item statuimus, quod quocienscunque quispiam pro debitis, penis aut aliis quibuscumque rebus et causis iure victus, ea, in quibus iudicialiter condemnatus extiterit, non habens, quo exolvat [9]), vitaverit fugiendo [*]) . .
. . . .

---

[1]) Po słowie infra następuje w rp. słowo sex, które sam pisarz przekreślił. — [2]) Rp. proclamare. — [3]) Rp. nostro. — [4]) Rp. procusserit. — [5]) Rp. pre importacionem. — [6]) Rp. dotalicibus. — [7]) Rp. firmiter. — [8]) Rp. eis. — [9]) Po słowach non habens dał pisarz znak opuszczenia, i dopisał u dołu wiersza: quo exolvat.

[*]) Tutaj urywa się artykuł 9 niniejszego statutu, a na str. 75 następuje dalszy ciąg artykułu 15 tegoż statutu; na brakujących czterech stronicach rpisu znajdowały się snać dokończenie artykułu 9, artykuły 10—14 i początek artykułu 15. (Por. wstęp str. 194. 195). Na wsuniętej w środek karcie (str. 73) ręka D. napisała dokończenie artykułu 9: et uxor sua haberet dotalicium aut dotem alias *posak* et idem vitans seu effugiens apud uxorem suam in dotalicio seu dote moraretur, extunc per huiusmodi ipsius fugientis apud uxorem in dotalicio aut dote mansionem ipsa uxor sua in dote, iure et dotalicio suo ledi non debet nec offendi, sed ipse ad instanciam, cuius ipse fugiens aut vitans iure est victus, recepto subsidio a capitaneo ducali illius districtus, ipsum vitantem in domo uxoris et omni loco in terra nostra, ubi latitaverit fugiendo, detinendi

[15]

. . . . nominando eos propriis nominibus inculpare. Et post huiusmodi scabinorum recognicionem ipse percussus suum percussorem vel percussores, quod eum tot et tot vulneribus vel ictibus livorosis percusserunt, solus proprio iuramento probabit et iurabit; et a cruce non debet exigi ab eodem, nec *pothyczel* fieri debet, sed iurabit post prelocutorem. Quo facto dominus percussoris vel percussorum eosdem caucionibus firmis obligare debebit, quod in duabus septimanis, tunc continue sequendis, penam percussionis, videlicet domino proprio mediam sexagenam, et domino kmethonis percussi aliam mediam sexagenam, kmethoni vero leso vel percusso pro quolibet vulnere aperto per quindecim grossos, et pro livoroso per dimidium octavum grossum pecunie in terra currentis solvent [1]) et plenariam faciet seu facient satisfaccionem. Si vero idem percussor aut percussores caucionem prefatam de solucione premissa facere non possent [2]), extunc receptis sufficientibus pignoribus ab eisdem percussoribus, que sufficerent pro premissorum omnium exolucione, ea scilicet pignora sufficiencia domino kmethonis percussi extradere debent, et si idem percussor aut percussores non essent sufficientes in exolvendo, extunc dominus ipsorum eum aut eos domino kmethonis percussi per manus extradere debebit, quem vel quos ipse dominus, cui sic extraditi fuerint, ad domum et villam suam libere et absque quolibet impedimento abducendi plenam habebit potestatem etc.

[16] Si kmetho, ostensis vulneribus coram scabinis, causam non prosequitur, dominus exiget penam percussionis super eodem.

Preterea, si idem kmetho percussus, vulneribus et percussionibus modo premisso coram scabinis ostensis et publicatis, et percussore seu percussoribus inculpatis, causam prosequi nollet iure mediante, extunc dominus suus percussionis penam, super eodem kmethone, causam huiusmodi non prosequente, exigendi et recipiendi habebit plenam et omnimodam potestatem et facultatem etc.

---

[1]) Rp. solvant. — [2]) Rp. posset.

eum et recipiendi habeat potestatem. Si vero cum penis ducalibus et dignitariorum fugierit et vitaverit, extunc dignitarii et capitanei similiter talem fugientem, ubicunque reperiri [poterit], detinendi et capiendi plenam habebunt, prout habent, potestatem in penis memoratis. **Następnie poczęła ręka D.** pisać jeszcze artykuł 10 statutu: Si nobilis kmethone percusso testibus probaverit, quod post eius inicium ipsum vulneravit, penas violencie et vulnera non solvet, solum domino, cuius est kmetho. **Wypisawszy** jednak tytuł ten, przerwał pisarz dalszą pracę i zostawił resztę str. 73 tudzież całą str. 74 niezapisaną.

[17].

Preterea[a]) statuimus, quod quandocunque kmethones inter se per crines, maxillas aut aliis levibus modis et percussionibus se percusserint, ex quibus percussionibus vulnera et ictus lividi non apparuerint, extunc inculpatus pro tam levi percussione, si negaverit, solus duntaxat proprio iuramento evadet et se expurgabit.

[18] Quando kmetho in gayo fuerit receptus.

Item statuimus, quod quandocunque aliquis dominus aut suus servus aut quispiam ex suis aliquem kmethonem in gayo prohibito damna facientem et robora seu ligna excidentem cum curru, equis, bobus aut iumentis deprehenderit et rapuerit, receperit, extunc [1]) idem kmetho huiusmodi equos, boves, iumenta seu quascunque res, modo premisso sibi receptas, infra quatuor dies a tempore recepcionis continue. sequentes, ab eodem domino, in cuius gayo receptus est, per fideiussorem competentem debet excaucionare [2]). Si vero infra dictum tempus non excaucionaverit, extunc omnia recepta ad dictum dominum, cui damnum fecerit, perdet et amittet. De quibus videlicet equis, bobus, aut iumentis ille dominus seu heres, ad quem huiusmodi recepta fuerint, duntaxat medietatem obtinebit, et aliam domino duci terre illius, aut suo capitaneo illius districtus, in quo huiusmodi bona hereditaria consistunt, dare debebit et presentibus sit astrictus; curru vero cum aliis rebus quibuscunque ibidem receptis pro se excepto et reservato. Et si unus equus, aut iumentum, aut equa vel aliud quodcunque pecus modo premisso receptus aut recepta fuerit, extunc idem nobilis seu terrigena huiusmodi equo sive iumento vel pecore, de scitu capitanei vendito, medietatem pecunie duci aut suo capitaneo dare debebit et presentibus sit astrictus. Si vero idem kmetho, sic receptus, fideiussorem posuerit infra quatuor dies memoratas, extunc idem fideiussor eidem nobili seu terrigene sive domino spirituali aut seculari mediam marcam numeri Cracoviensis caucionare debet in duabus septimanis, a die caucionis continue sequendis, paratis pecuniis solvendam. Preterea, si quis kmetho, curru extra seu post graniciem bonorum alicuius nobilis seu terrigene aut alterius cuiuscunque domini spiritualis aut secularis locato, lignis seu roboribus excisis, ad currum apportaverit, extunc, dum per illum dominum, cui damnum fecerit, aut aliquem ex suis receptus fuerit, modo premisso punietur. Insuper si quispiam kmethonum cum securi tantum in bonis cuiuscunque domini damna faciens receptus fuerit, extunc ipsam securim cum omnibus rebus, quas ibidem secum habuerit, ad illum dominum, in cuius damno receptus fuerit, perdet et amittet

---

[1]) Rp. extunc si. — [2]) Rp. excaucionari.

[a]) Dop. marg. D. De crinibus et levi percussione kmethonum.

ipso facto; quam securim cum rebus receptis idem dominus, cui damnum factum est, pro se ex integro tollet et levabit.

[19] Si princeps terre aliquem pro furto voluerit inculpare, tunc debet mandare, ut idem inculpandus stet in iudicio illius districtus personaliter, et ibi debet inculpari: testes talis inculpatus conscribere debet et in sex septimanis se iustificare.

Item statuimus, quod si de cetero princeps terre aliquem furem in terra et dominio suo voluerit inculpare, extunc mandare debet, ut idem inculpandus in iudicio illius districtus, in quo residet domestica mansione, personaliter stet et se representet. Qui dum personaliter steterit ibidem in iudicio, debet inculpari; qui sic inculpatus iuxta tenorem statuti antiqui testes idoneos nominabit et conscribet, cui ad expurgandum se iuxta statutum antiquum terminus in sex septimanis, tunc continue sequendis, debet dari et assignari. In quo si[1]) ad ius clamatus non paruerit, iterum secundus terminus in aliis sex septimanis immediate sequendis pro huiusmodi expurgacione eidem debet assignari. In quo si similiter ad ius clamatus non paruerit, tunc ex superabundanti tercius terminus peremptorius similiter in terciis sex septimanis, tunc continue computandis, debet dari et assignari pro huiusmodi expurgacione. In quo si non paruerit et se, ut premissum est, iuxta statutum antiquum non iustificaverit, extunc tanquam suspectus, iuxta vim, formam et tenorem huiusmodi statuti antiqui per dominum principem terre merito sit puniendus.

[20] Capitaneus quemquam hominem non potest inculpare pro furto.

Item statuimus, quod nullus capitaneorum, procuratorum seu quorumcunque officialium ducalium quemcunque hominem pro furto poterit[2]) inculpare preter domini principis terre scitum, consensum et voluntatem.

[21] Quando kmetho recesserit, non habens iniuriam, de villa libertatem habente.

Item statuimus, quod quandocunque aliquis kmetho de villa, libertatem habente, nulla sibi iniuria per dominum illius ville illata, de manso aut medio, sive eciam taberna vel orto recesserit, tunc censum illius anni illi domino, a quo recedit, et eciam censum ducalem aliaque iura iuxta terrestrem consuetudinem solvet et pagabit, et eciam dies a tempore, quo se excaucionari procuraverit, usque ad festum Nativitatis Domini, tunc immediate sequendum, domino, a quo recedit, laborabit.

---

[1]) Po słowie si następuje w rp. wyraz similiter, który sam pisarz przekreślił. — [2]) Rp. non poterit.

XVIII.
[Statuta Wladislai I et Boleslai IV ducum in Błonie 14 Mai 1453 edita] [1]).

[1] Dum civis vulnerat nobilem [a]).

Item statuimus, quod dum civis nobilem vulneraverit, extunc ille nobilis eundem civem metsextus coniurabit, quod ab eo vulnus habet; et si testes huiusmodi perduxerit, tunc civis vulnerans pro huiusmodi vulneracione tenebitur solvere quatuor sexagenas eidem nobili pro manus redempcione. Si vero pecuniam noluerit pro redempcione manus recipere, extunc talis nobilis civi vulneranti manum amputabit, in quocumque ducatu dominorum ducum huiusmodi sit commissum etc.

[2] Dum cives occidunt nobilem.

Statuimus, dum contigerit, quod cives alicuius domini ducis aliquem nobilem, proclamata civitate, seu ausu temerario occiderint, extunc hii, qui pro huiusmodi homicidio fuerint inculpati, pro capite parti lese solvere sexaginta marcas monete et numeri Cracoviensis in terra currentis tenebuntur. Et nihilominus dominis ducibus predictis alias sexaginta marcas monete et numeri eorundem, videlicet triginta marcas illi domino duci, cuius terrigena est occisus, et alias triginta marcas illi domino, cuius occisores fuerint, solvere sint astricti, tociens quociens contigerit etc. Item si occurrerit, quod pars lesa solucionem huiusmodi capitis habere noluerit, sed vindictam sanguinis imponere iuridicam, extunc prefati domini ita invenerunt, quod pars lesa, quemcunque ex civibus, unum [2]), pro huiusmodi capite inculpaverit et cum sex testibus electis more terrestri coniuraverit, tunc occisori caput amputabit. Et in hoc solo [3]) pars lesa debet contentari, sic quod civitas cum suis incolis pro huiusmodi occisione nullam ulterius sustinere sive habere debet ulcionem seu lesionem, neque aliam solucionem capitis amplius tenebitur faciendam.

[3 Terrigena, faciens violenciam in altero ducatu, extradi debet in alium ducatum per annum et sex septimanas turri puniendus.

Item statuimus, si quispiam ex terrigenis, cuiuscunque status et condicionis existat, alicuius ducatus, in altero ducatu, puta in civitate, villa, via,

---

[1]) Statut ten w rpisie nie jest na zewnątrz oddzielony od bezpośrednio go tamże wyprzedzającego statutu Włodzisława i Bolesława z 16 sierpnia 1452 (XVI). — [2]) Rp. virum. — [3]) Rp. sola.

[a]) Dop. marg. D. Convencio in Blonye.

aut quocunque alio loco, aliquam fecerit violenciam notabilem, et de hac violencia sufficienter constabit, extunc princeps, in cuius ducatu talis factor violencie residet, ad requisicionem illius principis, in cuius ducatu violencia facta est, violatorem huiusmodi eidem principi tradere debet in ipsius ducatum, uno integro anno turri puniendum. Si vero talis violator, punicionem premissam subterfugiendo, de terra fugerit, extunc princeps, in cuius ducatu bona eiusdem violatoris consistunt, in eadem se intromittendi plenam presentis statuti auctoritate habebit potestatem.

XIX.

[Statuta Conradi III ducis in Czersk 4 Decembris 1471 edita].

Privilegium aliud. Sequuntur alia statuta Serenissimi ducis Conradi edita cum baronibus et dominis. In nomine Domini amen. Ad memoriam sempiternam rei. Consuevit excellencia et liberalitas [1]) principum subditorum suorum negocia et commoda favoribus et graciis, iuribus et prerogativis de innata benignitate prosequi, ut ipsi subditi talibus graciis, favoribus, iuribus et prerogativis se sencientes illustratos et consolatos, ad servicia nostra ac successorum nostrorum se exiberent prompciores. Proinde nos Conradus, dei gracia dux Mazovie etc. significamus tenore presencium, tam presentibus quam futuris harum noticiam habituris, quibus expedit generaliter universis, quod serviciorum merita, quibus nobis et predecessoribus nostris omnes et singuli domini dignitarii, nobiles, milites, terrigene, cives, oppidani, advocati et villani generaliter universi ac communitas terre et districtus nostri Czyrnensis, nobis sincere dilecti, multipliciter complacuerunt [2]), ut [3]) imposterum complacendi se promciores exiberent, volentes ipsos dominos dignitarios, nobiles, milites, terrigenas, cives, oppidanos, advocatos et villanos seu kmethones secularium duntaxat dominorum, ac totam communitatem terre predicte Czyrnensis universaliter universos et singulariter singulos et eorum posteritates iuribus infrascriptis illustrare, ipsis iura et libertates, emunitates, articulatim infrascripta damus, donamus et largimur graciose, perpetue et in evum.

[1].

Inprimis nanque ipsis omnibus nostris fidelibus subditis et eorum posteritatibus iura, privilegia, tam antiqua, quam que domini dignitarii et consiliarii nostri ac successorum nostrorum revidentes, cognoscerent esse sufficiencia et non suspecta nec viciata, ut [4]) remanerent ea in suo robore

---

[1]) Rp. libertas. — [2]) Tu opuszczono snać imiesłów, od którego zależne poprzednie słowa serviciorum merita. — [3]) Rp. et. — [4]) Rp. et.

ac statuta et consuetudines terre antiquas, bonas, laudabiles, approbatas, et per antecessores nostros diu observatas et tentas, tenere et observare imperpetuum debemus et nostros successores ad ea tenenda obligamus.

[2].

Preterea eo expresso, quod quocienscunque et quandocunque alicui ex subditis nostris predictis et eorum successoribus littere, privilegia et munimenta aliqua per furtum, incineracionem ignis, aut aliquo modo, puta per tineas, mures, aut alios eventus infortuitos, destructe, anichilate et amisse forent, tales litteras, privilegia et munimenta iuxta regestra eorum in cancellaria nostra et predecessorum nostrorum, aut eciam in libris terrestribus iudiciorum nostrorum tocius ducatus nostri, si reperte et invente fuerint, extunc predictis nostris fidelibus, subditis nostris, et eorum posteritatibus iuxta predicta regestra cancellarie nostre aut predecessorum nostrorum, aut iuxta notas in libris terrestribus nostrorum iudiciorum contentas, innovare [1]) inscribere et extradere debemus et nostri debebunt successores, quos ad id presentibus obligamus. Si vero huiusmodi note dictorum privilegiorum et litterarum in dictis [2]) regestris cancellarie nostre et predecessorum nostrorum, aut in libris terrestribus iudiciorum nostrorum non invenirentur scripte, extunc talis amissor huiusmodi litterarum et privilegiorum plenos et integros testes super iure et articulis in privilegio amisso contentis, producere debet et de eo sufficienter docere. Quo facto nos et nostri successores talibus subditis fidelibus nostris et eorum posteritatibus talia privilegia, litteras et munimenta dare, innovare [3]) et extradere debemus et promittimus graciose cum successoribus nostris, quos eciam ad id obligamus, prout hoc ex consuetudine antiqua per predecessores nostros diu fuerat [4]) tentum et observatum.

[3] Notarii quid a lectura recipere debeant.

Item damus et confirmamus predictis nostris subditis et eorum successoribus, quod quocienscunque ipsos aut aliquem eorum in iudiciis nostris ducalibus aut terrestribus tocius ducatus nostri privilegia, litteras [5]) ducales sub mediocri sigillo et litteras iudiciales producere contingerit, extunc cancellarii et notarii terrestres nostri et nostrorum successorum a privilegio sex grossos, a littera mediocri sigillo ducali sigillata tres, et a littera iudiciali unum grossum in mediis grossis [exigant] [6]), et non plus a lectura earundem litterarum et privilegiorum predicti subditi nostri et eorum successores pagabunt. Eo excepto, quod dum alicui [7]) ex subditis nostris aut eorum suc-

---

[1]) Rp. invocare. — [2]) Po dictis następuje w rp. wyraz litteris, który sam pisarz przekreślił. — [3]) Rp. invocare. — [4]) Rp. fuerit. — [5]) Po słowie litteras następuje w rp. wyraz iudicial, który sam pisarz przekreślił. — [6]) W rp. exigant nie ma. — [7]) Rp. aliqui.

cessoribus privilegia aut quascunque litteras coram nobis producere mandaverimus aut nostri mandaverint successores, extunc cancellariis et notariis a lectura huiusmodi privilegiorum et litterarum predicti subditi nostri et eorum successores nihil dare tenebuntur. Preter hoc, quando aliquem ex subditis nostris et eorum successoribus pro aliquo inculpaverimus et ad iudicium iuridice evocaverimus, aut nostri inculpaverint aut evocaverint successores, tali modo superius descripto a lectura privilegiorum et litterarum solvere debebunt et tenebuntur perpetue.

[4] De recepcione citacionis.

Item damus et concedimus predictis subditis nostris et eorum successoribus, quocienscunque ipsi subditi nostri et eorum successores se mutuo citare procuraverint [1]) ad nostros terminos ducales, extunc citacione recepta per preconem ante unam septimanam se mutuo citabunt et non infra. Si vero infra unam septimanam se citacionaverint [2]), extunc [citatus] [3]) in illis terminis nostris ducalibus non respondebit, nisi in sequentibus, pena eum nulla sequente. Secus tamen de terminis communibus, quia ad tales secundum consuetudinem antiquam ante tercium diem se citabunt. Notarii vero cancellarie citaciones cum copiis earundem subditis nostris et eorum successoribus, eciam si in [4]) una littera tres citaciones continentur, pro uno grosso scribere et extradere debent. Notarii vero terrestres citaciones cum copiis scribere debent et tradere subditis nostris et eorum successoribus pro medio grosso.

[5] De concordia.

Preterea, quociens inter subditos nostros et eorum successores contingerit, quod pro huiusmodi tribus citacionibus in una littera citacionis contentis, ipsi subditi nostri et eorum successores se mutuo concordaverint, extunc a tali concordia trium citacionum, in una littera citacionis contentarum, non plus nisi unam penam alias *yednane* nobis et nostris successoribus solvere tenebuntur.

[6] De recessu oppidani.

Insuper damus eisdem subditis nostris et eorum successoribus, quod quandocunque aliqui cives, oppidani nostrarum civitatum et oppidorum, necnon eciam nobilium, subditorum nostrorum, et eorum successorum, de civitate aut oppido, domestica mansione ad aliam civitatem se transferre et recedere voluerint, extunc venditis sive non venditis eorum domibus vel agris, absque quavis difficultate, impedimento et arestacione, recedendi libe-

---

[1]) Rp. percuraverint. — [2]) Rp. cittacoverint. — [3]) W rp. citatus nie ma. — [4]) W rp. in dwukrotnie powtórzone.

ram habebunt [1]) facultatem. Si vero capitaneus aut aliquis noster officialis, aut aliquis nobilis ex subditis nostris, et eorum successoribus, aliquem ex civibus et oppidanis nostris et nobilium nostrorum subditorum et eorum successorum, recedere volentem, impedire, turbare et arestare presumserit, talis arestator et turbator seu impeditor tres marcas pene prolabetur, medietatem pro capitaneo nostro, et medietatem illi nobilii, ad quem dictus oppidànus [vadit] [2]). Eo tamen excepto, quod si talis oppidanus, tam noster quam nobilium, qui de oppido recedit, pro aliqua culpa aut debito ante fideiussoriam caucionem fuerit per aliquem citatus, extunc talis citatus in eodem oppido iuri comparere et respondere debebit. Si vero post caucionem fideiussoriam fuerit citatus, extunc non ibi, sed apud illum, ad quem recedit, cuilibet de se querulanti iuri comparere tenebitur.

[7] De percussione civium cum kmethonibus.

Damus eciam subditis nostris et eorum successoribus, quod quocienscunque contingerit, quod civis aut oppidanus noster, vel nobilium et subditorum nostrorum, aliquem kmethonem, aut econtra kmetho civem seu oppidanum percusserit et vulneraverit, extunc talis percussus livida vulnera aut eciam cruentata coram iuratis et scabinis iuxta consuetudinem et statuta terre nostre monstrare et illum percussorem percussus coniurare debebit. Quo facto tam civis, quam oppidanus, quam eciam villanus penam percussionis partibus, quibus interest, et vulnera passo solvet et pagabit etc.

[8] De caucione kmethonis.

Damus insuper subditis nostris fidelibus et eorum successoribus, quod quocienscunque et quandocunque aliquis kmetho, tam noster quam nobilium, aliunde domestica mansione se transferre voluerit, extunc talis kmetho per dominum, ad quem vadit, caucionari debet. Et si quis ausu temerario ad tres fideiussores talem kmethonem dimittere noluerit, extunc ille nobilis, ad quem kmetho vadit, cum tribus fideiussoribus dictis ad capitaneum vel procuratorem nostrum, vel officialem ipsorum, aut iudicem nostrum venire debet, et huiusmodi negocium exponere, quod ad tres fideiussores talem kmethonem dimittere et libere dimitti noluit. Capitaneus vero, aut procurator, aut officialis ipsorum, aut iudex iudiciorum nostrorum in ducatu nostro eidem nobili, ad quem kmetho vadit, debent dare preconem. Qui nobilis recepto precone cum tribus fideiussoribus debet transire ad illum nobilem, qui kmethonem ad caucionem mittere noluit, ad recipiendum eundem

[1]) Rp. habebit. — [2]) W rp. vadit opuszczono.

kmethonem; preco vero [1]) eidem nobili demandare debet auctoritate nostra ducali, ut dictum kmethonem, per tres fideiussores caucionatum, libere dimittat cum omnibus bonis eius. Alias si secus [2]) fecerit, extunc talis nobilis pertinax totum ius terrestre, subsidium, censum et alia omnia, que iuri terrestri deserviunt, perdet et amittet ipso facto, et cum hoc triplicem penam quinquagenalem racione trium fideiussorum, quod ad eorum caucionem kmethonem non dimisit, et triplicem penam *pyąthnadzyesczya* illi nobili, ad quem kmetho vadit, et tres marcas usuales penarum prolabetur. Quarum trium marcarum medietatem pro capitaneo nostro et medietatem pro nobili, ad quem kmetho vadit, decernimus per presentes.

[9] De requisicione.

Item damus et conferimus predictis nostris fidelibus subditis et eorum successoribus, quod requisicio in iudicio vulgariter *pythanye* [a] [3]) iudicibus et subiudicibus nostris et successorum nostrorum amplius a nobilibus et kmethonibus fidelibus et successoribus ipsorum recipi non debet neque extorqueri etc.

[10] De penis kmethonum.

Postremo damus et concedimus predictis nobilibus fidelibus nostris et eorum successoribus, quod quandocunque aliquis kmetho noster aut ipsorum ad ius terrestre in certis causis vocatus fuerit et citatus, et in eodem iudicio in penam quinquagenalem condemnatus, extunc a dicta pena quinquagenali non plus nisi quinquaginta grossos in mediis grossis solvet et pagabit illis, quorum de iure interest.

Preterea predicta iura, superius articulatim, specifice et distinctim taliter descripta, confirmamus, roboramus et perpetuamus per presentes, ac successores nostros ad tenendum et observandum ea obligamus perpetue et in evum. In cuius rei testimonium sigillum nostrum maius de certa nostra sciencia presentibus est appensum. Actum et datum in Czyrsko feria quarta etc. [4]) presentibus ibidem magnificis, strenuis, generosis et nobilibus dominis etc.

---

[1]) Po vero następuje w rp. słowo eundem, które sam pisarz przekreślił.— [2]) Rp. socus.— [3]) W rp. a nie ma. – [4]) Według napisu u G. data pełna brzmieć winna: feria quarta, die S. Barbare virginis anno Domini millesimo quadringentesimo primo. Że jednak rzeczywistą datą wydania tego statutu jest rok 1471, por. Dunin, Prawo mazowieckie 15.

XX.

[Statuta Boleslai V ducis Varsoviae 25 Octobris 1472 edita].

Privilegium [a]). Statuta ducis Mazovie Boleslai iunioris sequuntur. In nomine Domini amen. Ad sempiternam rei memoriam. Gloriosus [b]) Deus in sanctis suis sit, qui cunctos suos ministros magnificat et altis decorat honoribus, extollit insigniis dignitatum et uberiori retribucione prosequitur, quos digniores agnoscit. Proinde nos Boleslaus dei gracia dux Mazovie Russie etc. significamus tenore presencium tam presentibus quam futuris harum noticiam habituris, quibus expedit generaliter universis, quod consideratis grate fidelitatis [1]) serviciis ac studiosis probitatum meritis, que omnes et singuli magnifici, strenui, generosi ac nobiles terrigene totaque milicia Varsoviensis et Zakroczimiensis terrarum etc. erga nos et nostra negocia, que reipublice vultu hilari sedule hactenus gerere consueverunt, et que in posterum aucta cuiusvis fidelitatis constancia, nobis ducatuique nostro et successoribus nostris gratorum serviciorum et complacenciarum genera poterint una cum eorum posteritatibus eo ferventius exhibere [2]), horum intuitu affectum charitatis, quem ad ipsos fideles in visceribus nostris gerimus, volentes ex innata nobis benignitate demonstrare, et ipsos ducalis gracie favore conservare, ut munificencia nostre liberalitatis [3]) prosequtos, favoribus et graciis tempore nostri felicis regiminis communitos se agnoscant, proindeque ad nos successoresque nostros prestanciori ut ardescant constancia et fidelitate; unde ex quo principum decet excellenciam in innato pietatis affectu, non solum subditorum iura, per que in suis statibus tenentur, intemerate conservare, quinimmo ipsos specialibus prerogativis, presertim honorem, statum, commodum et nobilitatem eorum promovere, unde nos Boleslaus omnes et singulos coniunctim et divisim universaliter universos et singulariter singulos prefatos barones, milites, nobiles terrigenas nostros, totamque communitatem gracia speciali visitamus iuribusque infrascriptis illustramus et communimus repremiamurque [4]) perpetue et in evum etc.

[1] De recepcione bonorum per ducem ordine iuris non servato; nec nisi convictum iure debet captivare.

Itaque inprimis iura, privilegia, statuta laudabilia, consuetudines, lauda, per nostros predecessores duces Mazovie felicis recordacionis omnibus do-

---

[1]) Rp. fidelibus. — [2]) Po exhibere następuje w tekście słowo debebunt, które sam pisarz przekreślił. — [3]) Rp. libertatis. — [4]) Rp. repremiamusque.

[a]) U góry dopisała ręka E. Mazovia 1472. — [b]) Dop. marg. C. gloriosus.

minis, baronibus, militibus, nobilibus, terrigenis ac hominibus [1]) status et sexus utriusque Vyschegradiensis et Zakroczymensis terrarum et districtuum eis annexorum concessa, instituta, tenta et observata, in vigore volumus et per presentes pollicemur conservare et integre custodire in omnibus punctis, articulis, clausulis et condicionibus generaliter universis nec unquam alicui bona ipsius iuris ordine non servato recipere, nec bene possessionatos subditos nostros, in aliquo excessu repertos, ut dicitur, iure non convictos detinere, mancipare debemus, nec nostri successores debebunt imperpetuum, quemadmodum et hec premissa per predecessores nostros duces Mazovie et nos usquemodo fuerunt conservata etc.

[2] De lecturis notariorum, quid recipiant.

Item de innata nobis liberalitate [2]) statuimus, ordinamus dictis dominis, baronibus, militibus, terrigenis, nobilibus ceterisque hominibus, cuiuscunque status et condicionis dictarum terrarum extiterint, ut quocienscunque aliqui aut aliquis ex dictis nostris subditis privilegia seu privilegium seu magestatis litteras qualescunque sub mediocri ac [iudiciales sub] [3]) iudiciali sigillis appensis in iudiciis nostris ducalibus et communibus terrestribus vigore citacionis aut ex decreto iuris produxerint seu produxerit, extunc a lectura privilegii sex grossos, mediocris vero tres, et iudicialis unum grossum cancellarii et notarii terrestres nostri et nostrorum successorum tollant exigantque imperpetuum. A lecturis vero privilegiorum et litterarum quarumlibet absque citacione et iure, coram nobis ac ubicunque productorum, nihil exigant nec tollant perpetue etc.

[3] De citacionibus concordialibus, inscripcionibus, lecturis, descripcionibus, rescriptis [a]).

Ceterum volentes difficultates et prorogaciones terminorum nostrorum ducalium, que propter copiam citacionis non traditam emergebant fiebantque, penitus abolere, sanccimus et instituimus, ut citaciones, tam in cancellaria quam in iudiciis terrestribus cum copiis scribantur et postulantibus tradantur. A citacione vero notarii cancellarie grossum, terrestres vero medium grossum, eciam dato, quod in una tres contineantur citaciones littera, et non plus exigant et tollant. Quo casu stante, videlicet quod si partes, tribus in una littera citacionibus contentis, pro quibuscunque causis citate,

---

[1]) Rp. omnibus. — [2]) Rp. libertate. — [3]) Słowa ujęte w nawias zostały tu niewątpliwie przez omyłkę pisarza opuszczone. U G. odnośny ustęp brzmi: privilegia seu privilegium seu maiestatis litteras quaslibet, sub mediocri, ac iudiciales sub iudicum sigilli appensione i t. d. Taki sam jak u G. tekst znajdował się też, jak z tłómaczenia widać, w W.

[a]) Dop. marg. D. de solario ab eisdem.

per medium amicorum ad unionem et concordiam pervenerint, extunc non plus, solum una pena concordie ab huiusmodi tribus sequetur citacionibus ac exigi debet. Ab inscripcionibus vero quibuscunque in librum terrestrem inducendis medium grossum, et a rescripto seu copia unum grossum; a lecturis vero et queris plurium quam unius annorum, unum grossum, anni vero unius nihil; et a qualibet descripcione ternarium notarii terrestres tantum imperpetuum exigant et recipiant. Alioquin si aliquis illorum hoc statutum in parte vel in toto violaverit, extunc sexagenam grossorum in mediis grossis pene prolabetur, cuius medietas pro fisco nostro, medietas vero parti iniuriam passe dari debet et concedi.

[4] De foralibus.

Preterea capitanei et officiales dictarum nostrarum terrarum amodo et deinceps non alia foralia, duntaxat [a] [1]) carnibus, ollis, piscibus, in curru ductis aut in gravibus allatis oneribus et non levibus subiectis iuxta consuetudinem exigant.

[5] De pecoribus vagabundis.

Verum et pecora vagabunda et in pignoribus ad forestam porrecta et recepta pro usu suo non habere sed ad caucionem fideiussorie emittere debebunt imperpetuum. Alioquin si quis ausu temerario eandem nostram sanccionem per predecessores nostros servatam in parte aut in toto violaverit, extunc sexagenam grossorum in mediis grossis pene, medietatem nobis, et aliam parti iniuriam passe dandam incurret; et nihilominus damnum, super quod pars paciens iuraverit corporali iuramento, hoc solvere eidem sub pena quinquagenali tenebitur perpetue et in evum etc.

[6] Zupparii solum sex marcas habent condemnare.

Insuper subiudex cum officialibus seu zuppariis iudicio presidentibus non alias penas, nisi sex marcarum et penas libris terrestribus insertas quinquagenales decernendi et iudicandi plenam habebunt potestatem, sed causas ad maiores se penas extendentes iudicare deinceps non audeant, sed iudicio iudicis iudicandas committant etc.

[7] De cassacione citacionis indebite.

Preter hoc statuimus et decrevimus, ut quociens et quandocunque unus subditorum nostrorum alium inconvenienti citacione ad iudicium evocaverit, extunc rem et causam ad perdicionem non decernendo, talis citans in terminis ducalibus penis quinquagenalibus et in terminis communibus sex marcarum [2]) iuxta antiquam consuetudinem puniatur.

---

[1]) W rp. a nie ma.

[2]) Nad słowem marcarum dopisała ręka D. grossorum.

[8] **Dum quis amittit causam, non debet penari.**

Ultra hec, ne quispiam duplici pena et dampno pro una re afficiatur, statuimus, ut quocienscunque unus alio citato in iudicio causam suam in perdicionem amiserit, extunc penis non debet gravari, sed tantum amissio cause pro sua punicione sufficiat etc.

[9] **De amissione litterarum et rehabicione earum.**

Preter premissa statuimus et concessimus, ut quocienscunque aliquis vel aliqui subditorum dictarum terrarum privilegia, iura et litteras suas quocunque casu infausto et infortuito amiserint aut amiserit, vel ex tinearum aut murium rosione, aut diuturnitate temporis consumpta, vel in eisdem damnum quoquomodo perceperit, tociens in libris privilegiorum thezauri [1]) nostri, sive terrestribus, origines eorum invente, prout de facto queri debent simpliciter, aut alias non invente, recepta et exaudita [2]) super amissis litteris plena testium idoneorum approbacione, nostre Maiestatis mediocri et iudicum sigillis innovare, decernere, confirmare et extradere imperpetuum debebimus et pollicemur per presentes, et nostri successores debebunt iuxta ritum et consuetudinem antiquam perpetue et in evum.

[10] **De capitaneo, quod nullus sit nisi terrigena.**

Et eciam statuimus, quod nullus capitaneus extraneorum sive de alienis terris, in ducatu nostro preferatur [3]) in capitaneum, nisi indigena nostri ducatus [4]).

[11] **De interrogacione in iudicio.**

Equidem statuimus, quod interrogacio, que [5]) de consensu et unanimi voluntate apud nostros iudices non [6]) sine solucione duorum grossorum per iudices vel officiales interrogantibus concedebatur, ut quandocunque evenerit, volumus, sit absque omni exaccione pecuniarum, ac iusticia partibus ad unguem practicata imparciatur et concedatur.

Quos quidem articulos, presenti privilegio insertos, ac alios, dictis dominis, baronibus totique milicie et communitati Varschoviensis et Zacroczymyensis terrarum et districtuum eis annexorum, per nos concessos et donatos, statuto insertos et inserendos, in omnibus articulis, clausulis, distinccionibus et capitulis generaliter universis observare, intemerate custodire volumus, confirmamus, ratificamus [7]) et approbamus, decernentes ipsos habere robur perpetue firmitatis per presentes. In cuius rei testimonium sigillum etc.

---

[1]) Rp. thezaurarii. — [2]) Rp. non exaudita. — [3]) Rp. prefertur. — [4]) Po tych słowach dopisał tenże pisarz jeszcze Ihesus Christus. — [5]) W rp. que fit; to ostatnie słowo nie odpowiada dalszej budowie zdania; trafnie nie podaje go G. — [6]) Rp. ne. — [7]) Rp. radificamus.

XXI.

[Statuta Boleslai V ducis incerto loco anno 1472 edita] [1]).

[1] **De caucione triplici kmethonis recedentis; pro qualibet L[a] luet ad simplicem fideiussorum recognicionem [a]).**

Item statuimus, si quispiam ausu temerario aut aliqua protervitate ductus, kmethonem ad caucionem primam, secundam et terciam, racione fideiussorie iuris terrestris impositam, ad alium emittere noluerit, extunc pro qualibet vice penam quinquagenalem ex recognicione fideiussorum simpliciter sine citacione coram iudicio luere debet. Et demum quarta vice ille nobilis, qui pro ipso kmethone fideiussoriam fecit, [ad nos] [2]), aut si in remoto fuerimus, [ad] [3]) quoscunque nostros [officiales] [4]), qui pro tempore in propinquo fuerint [5]), transire debebit, et preconem ab officio nostro optare, qui sibi per nos aut officiales nostros dari [6]) debet. Quo accepto ad eundem nobilem, qui kmethonem mittere nollet, transire debebit, et eidem nostra auctoritate mandare, ut eundem kmethonem mitteret. Si vero non miserit aut mittere monitus non curaverit, extunc penam trium marcarum ad simplicem preconis recognicionem, medietatem pro fisco ducali et medietatem terrigene, ad quem talis kmetho recedit, solvet et pagabit, et nihilominus illum kmethonem sub penis omnibus prescriptis emittere debebit.

[2] **De fideiussoria iuris terrestris.**

Item statuimus, quod si aliquis subditorum nostrorum alicui caucionem fideiussoriam pro iure terrestri interposuerit et fecerit, et fideiussor pro non explecione caucionis fideiussorie citatus fuerit et recognoverit, idem, pro quo et quantum iure approbatum fuerit, penam sex marcarum luendo, totum complere tenebitur sub pena quinquagenali, ad tempora infra scripta, videlicet: censum pro festo sancti Martini, subsidium et iuvamen atque penam surreccionis sive recessus pro festo sancti Nicolai solvere tenebitur [b]); domus, sepes et allodia atque stabula iuxta antiquam consuetudinem reformare debebit. In casu, si quid ex premissis complere pro quolibet terminorum tempore non curaverit, extunc penam *pyąthnadzesczya* pro quolibet

[1]) Statut ten w rp. nie jest na zewnątrz oddzielony od bezpośrednio tamże go wyprzedzającego statutu Bolesława V z 12 października 1472 r. (XX). — [2]) Uzupełnienie to, tudzież dwa następne, ze względu na sens zdania są konieczne. U G. ustęp ten odmiennie stylizowany.— [3]) Por. uw. 2. — [4]) Por. uw. 2. — [5]) Rp. fuerit. — [6]) W rp. dari dwukrotnie powtórzono.

[a]) Dop. marg. D. Articuli ducis Boleslai 1472 Varsch. et Zakrocz. — [b]) Ręka D. stosując się do tekstu G. przekreśliła słowo atque, a po słowie penam dodała vero, skutkiem czego powstało zdanie zgoła odmiennej treści: censum pro festo sancti Martini, subsidium et iuvamen penam vero surreccionis sive recessus pro festo sancti Nicolai solvere tenebitur.

festorum prescriptorum paratis pecuniis solvere debet, [et] [1]) sub penis quinquagenalibus [2]) utique premissa exequi et complere debet.

[3] Satisfaccionem allegans caucionis probet plenis testibus.

Item si quis ex subditis nostris aliquem pro fideiussoria iuris terrestris ad iudicium attraxerit, et proposuerit, et ille responsionem faceret, satisfaccionem allegando, et super satisfaccionem testibus plenis probaverit, talis solutus et liber erit.

[4] De debito inscripto [a]) non cassato.

Item statuimus, quod dum aliquis ex nostris subditis aliquam summam pecuniarum alteri teneretur, et super eodem debito litteras et inscripciones unus contra alium haberet, et satisfaccionem huiusmodi fecerit, litteramque et inscripcionem non cassaret neque restitueret, et postea, recepta prius satisfaccione, cum litteris et inscripcionibus huiusmodi secundario satisfaccionem nititur acquirere, quibus inscripcionibus non restitutis neque cassatis, debitum solvere tenebitur, qua solucione facta unus contra alium, si negatur, pro duplici recepcione pecuniarum predictarum agere non poterit, neque contra alterum aliqua documenta facere etc.

[5] Occidens post inicium solvat caput.

Item licet in statutis predecessorum nostrorum de interfeccione nobilium est statutum, quod, dum aliquis nobilis nobilem interfecerit, et dixerit: Id, quod feci, hoc post ipsius inicium feci, et sic probacione facta de inicio, a solucione capitis fuit liber et absolutus, volumus itaque, ut post huiusmodi inicium, qui talem interfeccionem capitis perpetraverit, ad solucionem capitis astringatur, et a memoria huiusmodi inicium [3]) nos abolemus perpetue.

[6] De visione pignorancie preconis cum duobus nobilibus.

Item statuimus, quod preco ad pignorandum aut visionem aliquam faciendam cum duobus terrigenis, per partem, apud quam visio fuerit, quesitus, transire debet, et acta visionis et pignorum recepcionis coram iure cum eisdem referre et deponere debebit.

[7] De percussione civium villanos et econverso vel civium inter se.

Item de consilio baronum et dominorum nostrorum toteque communitatis maturo statuimus, volentes, ne inter inhabitatores civitatum et villarum

---

[1]) W rp. et nie ma. — [2]) W rp. sub penis subsequentibus, co jest widoczną omyłką, gdyż poniżej dalszych win w tej sprawie nie podano; dla tego poprawiam: sub penis quinquagenalibus. G ma w tem miejscu: sub pena quinquagenali. W (snać dowolnie?) tłómaczy: pod karami dawnym zwyczajem obostrzonemi. — [3]) Rp. huiusmodi inicii.

[a]) Po słowie inscripto dopisała ręka D. u góry soluto et.

rixe, dissensiones, odia et guerre, occasione correccionis premissorum non statute, orirentur et consurgerent, ut, quocienscunque civis villanum aut villanus civem inter se mutuo percusserint, extunc percussor, si sit civis sive villanus, approbatus scabinis et per percussum coniuratus, iuxta statutum predecessorum nostrorum, dominis, quibus interest, penas percussionis, vulneraque percusso solvet et pagabit. Si vero cives inter se mutuo [se] [1]) percusserint, iure ipsorum et consuetudinibus experiantur et corrigantur. Quod de civitatibus non muratis et apertis intelligere volumus; de muratis autem civitatibus iste articulus non tenet veritatem nec tenere debet.

[8] Nobiles cum fereticis vel lanceis incedere non debent.

Item statuimus, quod exnunc et amodo omnes nostri terrigene et nobiles neque ad fora neque ad ecclesias cum fereticis et lanceis incedere debent. Et si tali statuto nostro minime attentato cum talibus armis incederet, et per preconem aut aliquem alium ministerialem aut aliquem ex ministerialibus (*sic*) aut officialibus nostris arestatns fuerit, talis per capitaneum, aut aliquem, cui interest, citari debet; qui si sic recognoverit, pena quinquagenali punietur; et testibus innocenciam purgabit.

[9] Kmethones cum armis non presumant ambulare.

Item statuimus, quod kmethones, sive persone private et plebee, cum fereticis, lanceis, gladiis, ballistis et clipeis ad quemcunque locum minime intrare debebunt. Et si aliquis eorum per aliquem officialem, utputa capitaneum aut eius vices gerentem, in quocunque loco, de predictis kmethonibus, sic arma portans [2]) inventus fuerit, extunc in carceribus puniendi eum tribus diebus pro tali excessu plenam habebit facultatem. Nihilominus tamen et arma, que protunc habebit, pro se tollet et levabit, dominus vero kmethonis excessum facientis pro huiusmodi rebus sibi receptis omnino silere debebit, nec capitaneum, qui arma recepit, infestare pro eis debebit.

[10] De fabro.

Item volumus, quod faber fereticos faciens, si approbatus fuerit, oculis privabitur.

[11] De subsidio kmethonum per dominos.

Item eciam nullus subditorum nostrorum maiori subsidio et iuvamine, quam quatuor sexagenis grossorum in mediis grossis aliquem de kmethonibus iuvare poterit; alias si quid subsidii magis fecerit, illud penitus perdet et amittet.

---

[1]) W rp. se nie ma. — [2]) Rp. portantem Ten sam błąd u G.

[12] **De caucione kmethonum.**

Item kmethones caucionandi sunt a festo sancti Michaelis usque ad festum sancti Simonis et Iude et non alio tempore.

[13] **De profugis kmethonibus.**

Item nullus subditorum nostrorum hominem seu kmethonem fugientem acceptare de cetero poterit; alias si pro eo citatus fuerit, omni sine difficultate eundem domino, a quo sic fugitive recessit, et dominus esse suum approbaverit, restituere debebit et presentibus sit astrictus. Et si quid subsidii sibi iam dederit, hoc totum penitus amittet et perdet.

[14] **De spoliacione kmethonis in gayo** [a]).

Item de consilio dominorum, volentes utilitati et commodo subditorum nostrorum providere, statuimus, quod dum aliquis nobilis aliquem kmethonem vel quempiam alium non possesionatum, in gayo damna facientem, vel robora aut ligna excidentem invenerit aut arestaverit, et ille damna huiusmodi faciens dare se noluerit, et in defendendo aliquibus vulneribus aut percussionibus afficeretur, si vero dominus kmethonis illius percussi pro huiusmodi percussione [percussorem] [1]) ad iudicium attraxerit et citaverit, extunc, dum talis percussor responderit, quod eundem kmethonem, sic damna facientem, aliter invadere et impignorare et mancipare non potuit, quia se ad recipiendum dare noluit, ideo eum percussit, si vero talis sic factum esse testibus plenis approbaverit, extunc a solucione trium marcarum et vulnerum erit penitus liber et exemptus etc.

XXII.

[Statuta Conradi III. ducis in Czersk 20 Septembris 1496 edita].

Aliud privilegium Serenissimi ducis Conradi principis Mazovie editum cum dominis suis in convencione generali in Czyrsko anno Domini 1496 feria tercia in vigilia sancti Mathei ewangeliste.

[1] **Et primo de invasione domus** [2]) **et hospicii** [b]) **sequitur.**

Statuimus, laudavimus et ordinavimus et exnunc decernimus, quod si quispiam, cuiuscunque condicionis extiterit, ausus fuerit violenter et poten-

---

[1]) W rp. percussorem niema. — [2]) Rp. domui.

[a]) Dop. marg. D. de percussione in silva. — [b]) Ręka D. przekreśliła et hospicii.

cia domum alicuius invadere aut hospicium [1]), et ipsum [a]) aut suam familiam percutere et vulnerare, resque et bona capere et depredare, iuxta antiquum statutum, per nostros predecessores laudatum et ordinatum necnon publicatum, talis violentus [2]) invasor et captor bonorum perdit honorem, et omnia et singula bona, que obtinet et possidet. Et violatus debet accusare coram capitaneo invasorem violentum et captorem. Qui capitaneus debet mittere et dare ex officio preconem cum duobus nobilibus ad videndum damnum et violenciam, et ad [3]) inquirendum, si culpatus vel culpati laborant publica infamia de accusato et patrato scelere. Et damnum passus testibus integris honestis et bone fame iurare debebit, quod talis culpatus fecit hanc violenciam et damnum intulit, et talis, taliter convictus, perdet bona et honorem ipso facto ex iure, tamen prius solvendo de bonis illius condemnati omne damnum violenciam passo; residuum bonorum princeps pro se tollet.

[2] Nullus debet intrare cum armis ad iudicium.

Item statuimus, laudamus, ordinamus et decernimus, quod si aliquis nobilium, cuiuscunque status et condicionis fuerit, ad presenciam iudicis vel subiudicis presidentis iudicio, cum armis, gladio, lancea, securi, feretico, vel cum aliquo huinsmodi intraverit locum iudicii, et ad requisicionem iudicis presidentis iudicio arma non deposuerit, extunc talis solvet penam capitaneo duarum sexagenarum grossorum in mediis grossis et iudici et officialibus aliis unam sexagenam solvere debebit.

[3] De turbacione iuris.

Item decrevimus, quod si quispiam, cuiuscunque status et condicionis extiterit, quod absit, aliquem in iudicio lederet aut vulneraret, aut verbis inhonestis iudicium turbaret, talis solvet quindecim sexagenas grossorum in mediis grossis principi. Et talis ad nullam caucionem fideiussoriam [debet] [4]) dari, sed in turrim reponi. Et tam diu per capitaneum in turri tenebitur, donec prefatas quindecim sexagenas integre et in toto exolverit.

[4] De armis nobilium [b]).

Item volumus, quod nullus nobilium armatus incedat in oppido tempore terminorum celebrancium, sed quam primum hospicium ingressus fuerit et donec de hospicio recesserit, deponat arma ad reservandum, neque ea re-

---

[1]) Po hospicium następuje w rp. słowo aut, które pisarz przekreślił. — [2]) Rp. violentus et. — [3]) Rp. et eum. — [4]) W rp. debet nie ma.

[a]) Ręka D. trzymając się wiernie teksta G. przekreśliła słowa hospicium et ipsum i dopisała na marginesie hospitem. — [b]) Dop. marg. D. Die terminorum cum armis non incedatur. —

assumat, donec domum rediret. Et[a]) si in oppido, terminis celebrantibus, in reversione ad domum transeundo vel equitando, aliquis aliquem occiderit venientem vel equitantem pro terminis vel redeuntem ex terminis, talis pro capite domino principi quinquaginta sexagenas, et nihilominus proximis aut propinquis iuxta statutum idem percussor et homicida solvet penam capitis etc.

[5] Quando unus alium vulnerat in terminis celebrandis [b]).

Item statuimus, si contingerit aliquem vulnerari in terminis celebrandis, extunc talis percussor et invasor similiter solvet penam quindecim sexagenarum grossorum in mediis grossis. Tamen ille, qui in itinere vulneratus esset, extunc in contingenti capitaneo publicet suam vulneracionem. Et si adeo debilis esset, quod adire capitaneum non valuerit et non posset, extunc domino, in cuius bonis sit taliter vulneratus, publicet, et in presencia advocati et scabinorum, ut posset cognosci culpantis veritas, et illi debet ostendere insignia vulneracionis.

[6] Quando kmetho occiderit kmethonem.

Item statuimus, cuiuscunque kmetho occiderit kmethonem, propinquiores illius occisi docebunt testibus integris metseptimus, prout ius Culmense requirit, coniurando reum. Et talis iudicialiter victus et coniuratus tenebitur solvere penam capitis domino, cuius kmetho occisus fuerit, et propinquis iuxta statuta antiqua reponat etc.

[7] De fure publico [c]).

Item si quis publicus fur aut latro per capitaneum fuerit captus et detentus, vel per aliquem alium traditus vel detentus et curie datus fuerit, et capitaneus iusticiam non curaret facere, extunc iuxta statutum antiquum et noviter per olim Illustrissimum principem Boleslaum felicis recordacionis editum et publicatum, talis capitaneus domino duci solvet penam, si fuerit nobilis, penam capitis pro nobili, si plebeus, penam capitis pro plebeo, et illi passo satisfaccionem.

Volumus eciam ut prefata statuta noviter edita publicentur per totum ducatum in terminis communibus celebrandis et in mercanciis, ne quispiam de premissis valeat pretendere ignoranciam etc.

---

[a]) Dop. marg. D. Pena homicidi die terminorum. — [b]) Dop. marg. D. aut euntem ad terminos aut ex terminis. — [c]) Dop. marg. D. Capitaneus non faciens iusticiam cum fure iuxta eius demeritum.

XXIII.

Consuetudines terre Mazovie sequuntur.

[1] Et primo de fideiussoria pecorum.

Quando unus citat alium pro fideiussione equorum [1]) vel pecorum cornutorum vel non cornutorum, ille fideiussor vel suus *isczyecz* non debet ab eo velle alias *zqdacz* iuramentum, a quo pecora fideiussit, absque citacione, nec ius debet admittere iuramentum, nisi prius citet illum. Et si recognoscet, tunc debet solvere in duabus septimanis ab equo vel equa per grossum, a bove vel vacca eciam per grossum, a quatuor scrofis, a quatuor ovibus, a quatuor [2]) capris et a quatuor aucis per grossum.

[2] De assignacione diei visionis.

Quando preco aliquibus partibus assignabit diem visionis alias *vydzenye*, et si una pars diem assignatum non attentaverit, vel eciam adversam partem expulerit aliquibus invasionibus, illa pars non attentans vel invadens suam partem adversam luet penam quinquagenalem et habebit denuo visionem. Eciam in die visionis alias *na wydzenyv* succamerarius et preco possunt iudicare penam quinquagenalem, et quicquid recognoscent [in] [3]) iudicio, debet eis credi.

[3] De littera posita in iure.

Quando aliquis deberet ponere aliquam litteram in iure ex decreto dominorum iudicum, et si sibi vellet reponere terminum in illo die posicionis, debet sibi ius admittere dilacionem alias *odkladv*. Et eciam contra mandatum potest esse dilacio alias *othklath*.

[4] Dum unus alium citat pro fideiussione.

Quando unus alium citat pro fideiussione pecuniarum vel aliquarum rerum, et proponit contra eum in iudicio, et ipse fideiussor stans in iudicio petit prolongacionem termini alias *przewlyeczenya*, quod eciam [4]) citaret illum, pro quo fideiussit, debet ei ius prolongare et dare citare absque voluntate illius partis adverse, et hoc causa istius, ne ille, pro quo fideiussit, evaderet eum propter non citacionem ipsius.

---

[1]) Rp. equarum. — [2]) Po quatuor następuje w rp. wyraz ovibus, który sam pisarz przekreślił. — [3]) W rp. in nie ma. — [4]) Po słowie eciam umieścił pisarz przez omyłkę literę s, którą jednak przez ujęcie pomiędzy dwie kropki oznaczył jako niepotrzebną.

[5] De iure terrestri.

Quando unus citat alium ex terrigenis pro iure terrestri post festum sancti Michaelis, tali citanti debet adiudicare reformacionem ad illa tempora alio anno: ad festum sancti Alberti sepes, casas, allodium, stabula ad tempora iuxta consuetudinem terre, vadium in duabus septimanis, *wsthanye* in sex septimanis. Qui citabit ante festum sancti Alberti et terminus prolongabit se usque ad festum sancti Michaelis, illi ius debet adiudicare in duabus septimanis vadium, *wsthane* in sex septimanis, reformacionem sepis in sex septimanis, casas, allodia, stabula, quodlibet per se in sex septimanis. Et qui citat post festum Simonis, perdet ius terrestre.

[6] De kmethone recedente de labore.

Quando aliquis kmetho absque voluntate domini recedit de labore diei, ille pagabit penam *przeszluszną* et econverso diem laborare ipsum opportebit ex integro.

[7] De equo ligato in prato.

Quando aliquis equum suum ligat in prato alicuius, ille luet penam dimidium octavum grossum et utique debet solvere *oborzne* etc.

[8] De violencia.

Quando aliquis terrigena aliquem terrigenam citat pro violencia facta per aliquos servos vel homines, et nomina illorum non inscriberet in citacione, talis perdet citacionem, luens penam sex marcarum; denuo citet, si vult. Quando vero citat dominum, quod cum familia fecit violenciam, et nomina non inscriberet, non perdet citacionem; vel eciam, quando fideiubet res violenter receptas a domino, cuius servi non sunt nominati in citacione, valet citacio etc.

[9] De impedimentis.

Quatuor sunt impedimenta legalia: infirmitas, captivitas, extra terram mansio et peregrinacio.

[10] Solucio digitorum.

Unde solucio digitorum nobilium: pollex pensat medietatem manus, et alii quatuor medietatem; manus medietatem capitis, pes medietatem capitis, tam nobilium quam kmethonum, genitalia eciam medietatem capitis, oculus eciam medietatem capitis pensat.

[11] De recognicione fideiussorie.

Item quando quis recognoscet fideiussoriam, tenetur complere in duabus septimanis et ille, qui eum induxit in fideiussoriam, debet eum expedire alias *wybawycz* ad sex septimanas etc.

[12] **Fideiussoria simplex.**

Tenetur compleri in duabus septimanis, et inscripta in librum terrestrem eciam in duabus septimanis; et omne debitum simplex non inscriptum in sex septimanis compleri tenetur post recognicionem etc.

[13] **De repercussione pecorum.**

Quando aliquis kmetho alicui kmethoni, vel mulieri, vel famulo alicuius, pellenti pecora ad forestam, repercutit alias *odeymvye*, talis luet penam *przesszluszną* et utique debet solvere *oborsne* etc.

[14] **De littera gubernatoria.**

Gubernator habens litteram mediocris sigilli tantum ad decem annos habet potestatem.

[15] **De exaracione agri.**

Quando aliquis exarans agrum alicuius vel pratum secans, et in iure citatus, post visionem facit negacionem in responsione et producet testes et iuramentum faciet cum testibus, ille, qui citatus, perdet agrum illum, eciam si esset suum, et ille, qui citavit, obtinebit illum agrum vel pratum et similia, licet non esset suum, et potest recipere litteram iudicialem alias *sząndowy lysszth* super premissa.

[16] **De citacione pro adiutorio.**

Quando aliquis terrigena citat aliquem pro adiutorio alias *o pomocz* capitis, ille citatus debet se expurgare testibus, et si se iustum fecerit testibus, nihil dabit; si vero se non expurgabit, luendo penam quinquagenalem solvet penam decem sexagenas grossorum in mediis grossis, capitaneo quinque et parti lese quinque. Quem quidem coadiutorem alias *pomocznyka* potest citare, quando vult, eciam post elapsum anni.

[17] **De intromissione in bona.**

Quando quis aliquem citat pro aliqua violenti intromissione in aliqua bona, et ille citans habet in illa introligacionem, et ipse citatus diceret coram iudicio: ego ius habeo non respondere in terminis communibus, talem ius non supportabit, et ipsum opportet respondere.

[18] **De probacione per scabinos.**

Quando aliquis ducit testimonium cum suis scabinis contra aliquam personam citatam, et ille eis minas incutit, illa pars minantem debet citare; tunc ille citatus debet iurare, quod non minavit eis, et si non iurabit, perdet causam.

[19] De etatibus puerorum.

Quando aliquis citat alicuius pueros, etatem alias *lyath* non habentes, pro aliquo debito vel pro expedicione fideiussoria patris non inscripta, pro illis pueris propinqui debent respondere. Si negabunt in respondendo, tunc iuramentum debet eis protrahi usque ad annos discrecionis. Si vero recognoscent, tunc debent satisfacere aut complere. Si autem debitum vel fideiussoria sunt inscripta, ista non habent dilacionem, solum solucionem.

[20] De recepcione in via benivola.

Quando aliquis citat aliquem pro violenti recepcione in benivola via vel aliquo ubi, per se vel per servum, non nominans servum debet respondere sine destruccione littere citacionis, si effideiubet, illa recepta, fideiussoribus. Et si respondet reus contra actorem, quia recepit in suis bonis vel in via proclamata, tunc solus iurabit et non cum testibus etc.

[21] De inhibicione.

Omnis inhibicio alias *zapowyecz* terminari debet alias *dokonyczycz szyą* ad sex septimanas.

[22] De composicione pecorum.

Composicio pecorum alias *szklath*, quod stat pro sexagena, componunt pro media sexagena, et quod stat pro media sexagena, componunt pro quindecim grossis.

[23] De hereditate.

Nulla domicella potest [bona] [1]) hereditaria vendere neque reformare, solum invadiare potest in pecuniis etc.

[24] De visione.

Quando aliqua pars non vadit post ordinem alias *zavrządem*, succamerarium et preconem in die assignata visionis alias *kv wydzenyv*, ubi alia pars ostendit, illa pars non transiens perdit causam suam cum pena.

XXIV.

[Lauda et iudicata terrae Mazoviae annis 1462–1471 edita] [2]).

[1] Super pena vallata statutum.

Item quando quis citat pro pena vallata et labitur, solus eandem tunc solvere principi tenetur, totam penam vallatam; sed parti adverse nihil

[1]) W rp. bona nie ma. — [2]) Por. wstęp str. 210 i n.

cedet de eadem pena. Et similiter super penam *pyącz[nádzesz]cza* actor dum labitur, penas quinquagenales solvet ducatui, sed parti adverse, id est reo, nihil tenebitur.

[2] Piscatores Varschovienses.

Anno Domini etc. domini dignitarii ex mandato principis querelas inter nobilem N. de R. capitaneum Varschoviensem ab una, et piscatores Varschovienses, partibus ab altera, de et super *thargowe* et aliis consuetudinibus piscium audiverunt, qui domini habita informacione de consuetudinibus antiquis sic statuerunt declaraveruntque, confirmando consuetudinem antiquam, locum certum, videlicet post pontem apud vallem [1]) debent se cum omnibus piscibus statuere, a quibus piscibus capitaneus debet ibidem exigere *thargowe* iuxta consuetudinem antiquam; et recepto *thargowe* primitus [2]) piscatores vendendi huiusmodi pisces habebunt potestatem. Si quis autem piscatorum negaverit se pisces habere, et postmodum per capitaneum aut suos inveniretur, extunc pisces perdet et turri castigabitur. Item de aliis diebus, in quibus *thargowe* non exigitur, quandocunque fuerit domina ducissa, aut duces, aut domini in negocio ducali in Varschovia, extunc ipsi piscatores non debebunt vendere pisces, quousque primitus capitaneus emet, quantum sufficeret ad necessitatem ducalem.

[3] De familia.

Familiares [3]) dominorum pro violencia et furto citati, tenentur in iure terrestri iuri parere et respondere.

[4] De violencia.

Quicunque aliquem citaverit pro aliqua violencia, sive pro cultura agri, aut falcastracione prati, aut pro alio, et non demonstraverit [4]) dampnum, solus luet penas.

[5] Termini solucionis pecuniarum ex sentencia iudiciali.

Item pro decem sexagenis caucionis fideiussorie aut minus [5]), in duabus septimanis. Item ultra decem sexagenas usque ad XXti sexagenas inclusive, in sex septimanis. Item quicunque fuerit ultra XXti sexagenas, hoc in decem octo septimanis etc.

[6] Familiaris.

Item quando familiaris nobilis alicuius domini violenciam fecerit aut furtum, in iudicio terrestri debet iudicari. Si autem fuerit kmetho aut hospes, dominus suus, cuius est familiaris, ius faciet cum eodem.

---

[1]) Rp. valdo. — [2]) Rp. primo. — [3]) Rp. Famliiaris. — [4]) Rp. demonstravit. — [5]) Rp. ad magis.

[7] Reposicio termini.

Item quando quis citatur ad ferendam sentenciam, et terminus sibi infirmitate aut alia causa reponetur, huiusmodi reposicio termini non debet admitti, sed sentencia debet ferri, sive sit presens, sive absens. Si autem *othklath* admittitur, sive per partem adversam quocunque modo, et in libro inscribitur, extunc, actor si astitit terminos, de huiusmodi asticione terminorum nihil est, et actor contra reum de novo proponere debet et reus de novo respondere.

[8] De nobili in civitate sedente.

Item, an nobilis sedens in civitate aut in iure Theutonico, potest fieri testis in iure terrestri, iudex recognovit, quia requisitus de huiusmodi teste, potest produci, dummodo per partem recipiatur [1]).

[9] Dum miles occidit militem.

Item ex statutis Domini Kazimiri Regis Polonie statuimus, quod dum miles parem sibi militem occiderit, pro capite LX, pro mutilacione vero membri cuiuslibet XXX, et pro simplici vulnere XV marcas solvere tenetur.

[10].

Item quando quis emit hereditatem, et non habet ius seu privilegium, non supportabunt eum tres anni etc.

[11] De pena vallata.

Item pro pena vallata non inscripta partes poterunt [2]) se amicabiliter componere absque consensu dominorum ducum.

[12] Quando preco percutitur super ordine.

Item Paulus de R. capitaneus Lomzensis proponit contra N. de J. nomine dominorum ducum, quomodo N. preconem missum ad impignorandum percussit violenter, et idem N. nunquam paruit, et capitaneus contra eum omnes terminos astitit. Domini decreverunt, quod idem nobilis N. lapsus est decem sexagenas aut domino duci aut capitaneo; pro vulneribus vero preconis domini decreverunt solvere preconi more nobilium etc.

[13] Introligacio in bona in debito.

Item quando alicui datur introligacio in terram, ubi non est census, in debito, extunc pro qualibet media sexagena debiti debet dari de terra,

---

[1]) Rp. recipietur. — [2]) Rp. poterint.

ubi poterit seminari modius siliginis, et[1]) de prato, ubi duo currus feni possunt fieri etc.

[14] **De procuratore.**

Insuper statuimus, quod quilibet procurator non plus procurabit, nisi tres causas a tribus personis in unis terminis, exceptis causis ducalibus.

[15] **De visione.**

Quando causa vadit pro hereditate, solus succamerarius personaliter super visione interesse debet. Sed pro exaracione et falcastracione prati ministerialis sufficit[2]).

XXV.

[Compilatio quaedam iuridica ex statutis Casimiri Magni regis et libris iuris Theutonici digesta][3]).

[1] **De commodato equo.**

Nicolaus doposuit querelam de Mathia, quod licet equum sanum sibi ad certam viam, tanquam amico, commodasset, tamen idem Mathias eundem equum sibi restituit claudicantem. Mathias vero respondit, bene eundem equum tanquam proprium servasse et equitasse, nec scit, unde sibi lesura evenerit. Nos autem in tali casu declaramus, predictum equum infra duas septimanas quiete absque aliquo labore per eundem Mathiam fore conservandum[4]); qui equus infra predictum tempus si non convaluerit, extunc pro eodem equo, prout poterit, amicabiliter componere teneatur.

[2] **De iuramento Iudeorum.**

Tale est iuramentum, per quod Iudeus iurare sive evadere Christianum potest, quod scriptum est in lege imperatorum. Ipse debet verti contra solem, seorsum nudipes stare debet, indutus clamide, et pileum iudaicum habere super capite. Si lapsus ter fuerit, totidem fertones amittet; et si quarto, manet in causa reus. Tunc dicit ille, qui sibi predicit iuramentum: Ego te ammoneo N. Iudee, per has tres litteras, et per hanc legem, quam Deus dedit Moysi in tabula lapidea in monte Sinay, quod liber iste aut hoc rodale[5]) verum et iustum sit, super quem tu Iudee iurare[6]) debes huic viro Christiano N. pro tali culpa sive causa, pro qua te ad iudicium adduxit. Extunc sic iurare debet, et sic predicetur sibi, ut sequitur:

[1]) Po et następuje w rp. wyraz non, który pisarz przekreślił. — [2]) Rp. sufficitur. — [3]) Por. wstęp. str. 217 i n. — [4]) Rp. conservatum. — [5]) Rp. nodale. — [6]) Rp. iure.

Quod tu in [1]) hac causa reus non es, pro qua hicidem Christianus te inculpat, in quo te idem Deus adiuvet, qui celum et terram creavit, montes cum vallibus, frondes, flores ac gramina. Et si reus sis, quod te absorbeat terra, que Datan et Abyron absorbuit. Et si reus fueris, quod te venenum et gutta et lepra invadat, que precibus Elizei Naaman dimisit et Iesi invasit. Et si reus fueris, quod te ignis comburat celestis, et caducus invadat morbus, et fluxus sanguinis te invadat. Et si reus fueris, quod tu pereas in tua anima, et in tuo corpore, et in tuis rebus, et ut tibi accidat, sicut uxori Loth, que transmutata fuit in statuam salis, sive in effigiem, dum Sodoma periit et Gomora. Et si reus fueris, quod ad synum Abrahe nunquam pervenias et nunquam ad resurreccionem pervenias, ubi Christiani, Iudei, gentiles, ante Creatorem omnium rerum resurgent. Et si reus fueris, quod te lex deleat [2]), quam Dominus dedit Moysi in monte Sinay, quam Deus solus scripsit digito super lapidea tabula, et te confundat omnis scriptura, que scripta est in quinque libris Moysi. Et si tuum iuramentum non iustum nec mundum fuerit, quod te deleat Adonay et sua Deitatis potencia. Amen.

[3] De usura Iudeorum.

Item statuimus, quod Iudei nostrarum civitatum per septimanam de usura recipiant per unum grossum ab una marca.

[4].

Preterea statuimus, quia ex quo iudaice pravitatis intencio in hoc versatur semper, ut Christianos non [3]) tantum in fide. quantum eciam in diviciarum possessione [4]) semper opprimat; et ideo convenit statuere, ut nullus Iudeus amplius alicui Christiano in regno nostro mutuet aut prestet suas pecunias super litteras obligacionis, sed tantum ad pignus sufficiens mutuare [5]) et prestare valeat secundum consuetudinem antiquitus conservatam.

[5] De Iudeis et Christianis, qualia pignora recipiant.

Iudeus non potest Christianum ab empcione tueri. Si Iudeus occidat vel violenciam faciat manifestam, in qua si fuerit deprehensus, eadem pena puniatur, sicut et Christianus.

[6] De Iudeo, qui calices emit.

Si calices, libros aut preparamenta sacerdotalia altaris Iudeus emerit vel in pignore receperit, precium non amittet, si hoc valeat iuramento proprio et duorum testium comprobare, licet fuerint furtive [recepta] [6]). Si autem defecerit in probacione, perdit precium et non magis.

[1]) W rp. in dwukrotnie powtórzone. — [2]) Rp. deviat. — [3]) Rp. Christianis non nisi. — [4]) Rp. possessionem. — [5]) Rp. mutuat. — [6]) Rp. nie ma recepta.

[7] De excommunicacione Cesaris.

Cezarem nec Papa nec quispiam alter excommunicare potest, cum sit consecratus, preter [in] [1]) tribus excessibus: si in fide katholica errat, vel suam uxorem legitimam refutat aut ecelesiam vel domos Dei consecratas destruit.

[8] De iniustis mensuris et ponderibus.

Si metrete aut alie mensure parve aut iniuste fuerint, quod consules bene possunt agere secundum honorem civitatis et cum triginta solidis emendare.

[9] De malorum punicione.

Nunc videndum est de noxalibus, quali iudicio pro qualibet noxa seu pro quolibet maleficio iudicari et puniri debeant. Fur suspendetur. Item omnes occisores, qui spoliant molendina aut ecclesias, et qui legaciones pro suo agunt profectu, hii omnes debent rotari. Qui virum ledunt usque ad mortem, aut capiunt vel spoliant, aut femine sive virgini violenciam fecerint, hii omnes debent decollari. Qui furtum custodiunt vel predam, et consilium aut auxilium dant super ea consensu et favore, si hii in eo vincentur, pari pena puniri debent.

[10] De violencia strate publice.

Preterea, ut calumniis via precludatur [2]), statuimus, quod si aliquis, alias bone fame, in iudicium pro quibuscunque violenciis evocatur, actor teneatur, quod asserit, comprobare; alias reus tantummodo proprio iuramento, si valeat, expurgare se poterit. Et nota, si fuerint aliqui eiusdem parochie sive districtus, et [3]) de furto [a]) aliquarum rerum alter alium in iudicium voluerit evocare, statuimus, quod infra annum tantummodo inculpatum pro furto [b]) habeat evocandi facultatem. Si vero anno elapso questionem eandem movere voluerit, quod tunc asserit, racionabiliter per testes idoneos tenebitur comprobare etc.

[11] De probacionibus pro vulneribus.

Accepimus, quod Petrus insequendo Iohannem graviter in platea ipsum vulneravit. Quod cum Iohannes in iudicium deduxisset, Petrus licet confiteretur se Iohannem vulnerasse, tamen asserit [4]) se hoc inicio ipsius Iohannis fecisse, qui ipsum Petrum prius vulneravit, quod ipse Petrus asserit [5]) se esse

---

[1]) W rp. in opuszczono. — [2]) Rp. preludatur. — [3]) W rp. et dwukrotnie powtórzone. — [4]) Rp. ascribit — [5]) Rp. ascribit.

[a]) *Po słowie furto ręka C. dała znak opuszczenia i dopisała u góry aut violencia.* — [b]) *Po słowie furto ręka C. dała znak opuszczenia i u góry dopisała aut violencia.*

probaturum. Nos itaque in tali casu decernimus Iohannis probacionem fore admittendam super eo, quod in platea, dum ipsum Iohannem insequeretur, vulneravit, cum dictus P. non vitam defendendo, sed iuiuriam sibi illatam ulciscendo noscitur Iohannem vulnerasse.

[12] De mutuato tritico.

Franciscus Gregorio mutuavit triginta mensuras tritici, quas pluries monitus non restituit, G. vero quesivit ab ipso F., quando sibi predictum triticum mutuasset. Respondit, quatuor anni iam elapsi. Nos vero ipsi Francisco imposuimus silencium propter tanti temporis decursum.

[13] De prescripcione citacionis.

Statuimus insuper, quod passus damna per furtum vel spolium in pecoribus vel pecudibus [1]) infra annum evocandi ad iudicium, quem voluerit, habeat facultatem; pro iumentis vero aut equis per duos annos, peramplius vero non admittetur.

[14] De lusoribus taxillorum.

Ut nocivus ludus taxillorum abiciatur, per quem sepius iusti patres filiorum excessu de bonis pelluntur, et deducuntur absque demeritis ipsorum ad nimiam paupertatem, statuimus, ut si aliquis filius, utroque parente sano existente, perluserit alicuius pecunie quantitatem, predicti ludentis parentes non tenebuntur ipsi victori pro ipsorum filiis ad alicuius pecunie deluse satisfaccionem. Idem dicimus de Iudeis, si Iudei mutuaverint pecuniam filio tali, existentibus parentibus aduc sanis. Sic eciam dicimus de omni contractu inito cum filio, quod non valeat, cum sit in potestate paterna constitutus, propter hoc, quod non habet dominium alicuius rei vel aliquam possessionis tradicionem. Insuper decrevimus, ut nullus deinceps terrigena noster cum alienigena, cuiuscunque status condicionisve existat, in regno nostro ludat taxillos ad prestam, solum pro parata pecunia; quia sic nec ipse victus victori ad aliquam solucionem seu satisfaccionem tenebitur. Si quis vero superveniens post hoc statutum, pro pecunia sic evicta acriter monuerit suum debitorem cum turpibus verbis, vel eius fideiussorem maledixerit, quociens-cunque istud fecerit sive vituperaverit pro debito prelibato, tociens illi pro sua verecundia penam que dicitur *pyacz[nadzesz]cza* [2]) solvat, et nostro iudicio nihilominus similem penam assignabit.

[15] De lusoribus filiis super equos vel alias res.

Filius nondum emancipatus, constitutus in paterna potestate, nec a fratribus divisus seu separatus, si globisando vel tessarisando aliquid perdiderit,

---

[1]) Po słowie pecudibus następują w rp. aut iumentis vel equis, które sam pisarz przekreślił. — [2]) Rp. *pyaczcza*.

talia omnia et singula per eum deperdita volumus et decernimus, quod in ipsius partem seu sortem computentur. Nihilominus decernentes, quod huiusmodi ludentes, si ad pecunias vel equos vel alias quascunque res lucratas [1]) mutuos fideiussores interposuerint, et de ipsis monendi, repetendi et requirendi fecerint, iure communi obstante [2]), quamlibet fideiussoriam caucionem seu obligacionem [3]), penitus nullum ius ex predictis ludis sit adquesitum. Sed duntaxat quoslibet ludos habere concedimus et volumus gracia temporis deducendi et solacii et exercicii habendi.

[16] De ioco et ludo et vulneribus in ludo.

Item Bartholomeus contra Andream deposuit in querela, quod ipsum vulnerasset. A. confessus est ipsum B. vulnerasse, dicens, quod hoc fecerit nolens in ludo et solaciando, tanquam socius et amicus cum amico. Nos audita ipsius A. confessione, attendentes, quod ludus non debeat se extendi ad aliquam lesionem seu eciam offensam, ipsum A. in tali casu decernimus Bartholomeo ad vulnerum [4]) satisfaccionem condemnandum.

[17] De scurilitate, turpiloquio et revocacione.

Quoniam omnis scurilitas verborum est turpiloquium, et omnes ad rixam homines provocans, apud virtuosos homines debet non immerito vitari, atque non aliter [5]) nisi metu pene quandoque aliqui a talibus prohibentur, unde volumus, quod si aliquis linguam suam non refrenans, si nobilis nobili, par pari, dignitarius dignitario, improperaverit, asserendo eum filium meretricis, et statim non revocat aut non negat, quod dixit, neque probat eum esse talem, prout ipsum fore asseruit, pro vituperio ipsius, quem sic vituperavit, [racione] [6]) pene solvat sexaginta marcas, velut ipsum occidisset. Idem dicimus, si matrem eius meretricem nominavit, et non revocat neque probat, quod asseruit, in similem penam ipsum decernimus incidisse; aut revocando debet dicere sic: Id, quod sum locutus, mentitus sum sicut canis etc.

[18] De interfeccione fratris et aliorum proximorum.

Et licet lex tam novi quam veteris testamenti fratricidium et alia seva crimina graviter puniant et damnent, cum quidam [7]) velut hostes [8]) proprii sanguinis et honoris, legis penam nunquam formidantes, fratricidium committunt, sororem vel proximum occidunt, ut ex eius morte bona hereditaria consequantur, volumus itaque, ut unde lucra habere concupierunt, inde damnis affligantur [9]) et puniantur, in quo peccaverunt. Propter quod omnes

---

[1]) Rp. lucratos. — [2]) Rp. non obstante. — [3]) Rp. qualibet fideiussoria caucione seu obligacione. — [4]) Rp. vulneracionem. — [5]) Rp. aliter non. — [6]) Rp. nie ma racione. — [7]) Rp. quidem. — [8]) Rp. hospes. — [9]) Rp. affligentur.

regnicole et nobiles regni, fratres, sorores aut propinquos consanguineos occidentes seu interimentes, non habentes prolem vel habentes, in hereditaria successione nullum accessum obtinebunt, quinimo denunciamus omnes et ipsorum filios privamus omni legitima talium hereditatum successione seu porcione, in quibus bonis seu hereditatibus alii consanguinei, licet remociores in linea, obtinebunt seu obtineant successionem; quos in aggravacionem ipsorum, propter inhumanitatem criminis, ob hoc omnes fratricidas, sororicidas et patricidas infames [1]) pronunciamus et inabiles ad aliquos honores promovendos.

[19] De derelictis et hiis, qui ab intestato [2]) succedunt.

Abusiva consuetudine noscitur esse observatum, quod cum aliqui kmethones ab hac vita sine prole decedunt [3]), ipsorum [domini] [4]) omnia bona mobilia et immobilia vulgariter *pvsczysna* consueverunt occupare, unde nos huiusmodi consuetudinem abusivam reprobando, statuimus, quod de bonis eorundem decedencium, si tantum reperiatur in eisdem, calix pro dimidia marca dandus ecclesie parochiali paretur, reliqua vero bona ad proximiores consanguineos vel affines, cessante cuiuslibet impedimento, devolvantur.

[20] De morte inopinata alicuius.

Item quacunque morte casuali et inopinata [5]) contingat aliquem de hac vita migrare, puta de arbore cadendo vel in aqua submergendo, aut alio quovismodo, statuimus, quod pro tali homine sic decedente nulla questio penitus moveatur. Item, dum ignoratur, quis commisit homicidium, decrevimus, quod castellania de hoc non moveat aliquam questionem, sed consanguinei et proximiores, culpabilem inquirentes, causam, dum poterint, consequantur iuxta iuris formam [6]).

[21] De vagis hominibus rapinas [7]) committentibus.

Sunt nonnulli, qui per indiscrecionem victum longi temporis brevi hora consumentes, assumunt sibi extra propria [8]) occasionem divagandi, et taliter divagantes aliena rapere non formidant. Ut igitur tales a qualibet occasione divagandi saltem formidine pene retrahantur [9]), statuimus, quod taliter divagantes et rapinas committentes, quilibet eorum, bonis, que habent, ipso facto sint privati. Et si continget huiusmodi fugitivos et divagantes nostre gracie reconciliari, volumus nihilominus, quod inter pares suos infames habeantur.

---

[1]) Rp. infantes.— [2]) Rp. qui post vite statum.— [3]) Rp. recedunt.— [4]) Rp. et ipsorum.— [5]) Rp. inopinati.— [6]) Po tych słowach następują w rp. słowa: Ut violenta (sic) audacia refrenetur, które stanowią początek następnego w Zwodzie głównym statutów Kazimierzowskich artykulu. Pisarz jednak dalszego ciągu tegoż artykułu nie podał. — [7]) Rp. rapinis. — [8]) Rp. propriam. — [9]) Rp. retrahentur.

[22] De illis, qui servant occulte fures.

Ceterum statuimus et dicimus illum infamem, qui occulte insidiando habitatoribus regni nostri, fures et profugos servat, et partitur cum eis rapta et male conquesita. Tales non poterunt[1]) se dicere probos, cum impares probis viris reputentur.

[23] De capite prescripto[2]).

Agenti pro capite hominis cuiuscunque excipitur excepcio triennalis.

[24] De iumentis indomitis.

Conservans iumenta indomita a festo sancti Adalberti usque ad festum[3]) sancti Michaelis absque nocumento[4]) alterius pascere tenetur, alias solvat damnum passo.

[25] De occisione iumentorum.

Accusatus de furto vel de spolio, tribus vicibus in iudicio convictus, infamis perpetuo debet remanere, eciam si[5]) rem furtivam vel violenter ablatam restituerit, nec eidem porte pateant dignitatum, eciam si unius testis testimonio defecerit.

[26] De racione tutorum.

Tutor puerorum, cum ad annos pervenerint, de nullo racionem facere tenetur, nisi de censibus et iumentis indomitis; et si non requiritur per triennium, postea non poterit[6]) convinci[7]), ut patet de prescripcionibus.

[27] De bona presumcione.

Si aliquis, cui alias questio furti aut latrocinii mota antea non fuerit, accusetur, propter bonam presumcionem iuramento se expurgabit.

[28] De familiaris contra dominum expurgacione.

Cum wladarius aut familiaris per dominum inculpatur, respectu domini servus[8]) debet se cum sex testibus expurgare.

[29] De arbore[9]) pomifera.

Succidens arborem pomiferam aut fructiferam XII grossos cum pena XV damnum passo exolvere sit astrictus.

[30] De invencione alicuius rei.

Inculpatus pro invencione alicuius rei proprio iuramento se expurgabit.

---

1) Rp. poterint. — 2) Rp. prescripcio. — 3) Rp. a festum. — 4) Rp. nocumenta. — 5) Rp. sive eciam si. — 6) Rp. nisi poterit. — 7) Rp. convici. — 8) Rp. servos — 9) Rp. arbora.

[31] **De fideiussoria.**

Fideiussor, asserens per principalem debitorem debitum esse persolutum, ad probandum admittatur.

[32] **De vulneribus.**

Kmetho vulnerans militem decem marcas exolvat eidem cum pena *pyacznadzyescza*.

[33] **De feno recepto.**

Item pro curru feni tres grossos cum pena *pyacznadzyescza;* item pro copa cuiuscunque grani sex marcas iudicio et damnum passo *pyaczna[dzyes]cza* [1]) restituere tenetur.

[34] **De recepcione boum.**

Recipiens alicuius boves violenter, pro qualibet [2]) septimana L scotos cum pena XV damnum passo et totidem iudicio exolvere tenetur.

[35] **De re violenter recepta.**

Recipiens alicuius aliquam rem violenter cum pena *pyacznadzesczye* restituere tenetur.

[36] **De frumentis furtive [3]) et nocte receptis.**

De nocte recipiens frumenta alterius, si per defensorem vulneratus fuerit vel occisus, penam non incidat defensor [4]). Si vero vulneraverit vel occiderit frumentorum defensorem, leso vulnera et pueris caput solvere sit astrictus.

[37] **De quercu incisa.**

Incidens quercum alienam penam illi 8 grossos solvat, in cuius dominio est incisa.

[38] **De ove non appulsa.**

Si pastor inculpatur [5]) pro aliquo pecude, quod ipsam deperderet ad villam non adducens, pastor iurabit, quod ipsam ad villam appulisset.

[39] **De candele extinccione.**

Prestans occasionem vel paramentum [6]) vulnerato ad vulnera debet condemnari; sic, qui candelam extinguit et deinde quis vulneratur, debet condemnari.

---

[1]) Rp. *pyacznacza*. — [2]) Rp. quolibet. — [3]) Rp. furtum. — [4]) Rp. defensator. — [5]) Rp. inculpator. — [6]) Rp. priamentum.

[40] De etate obiicienda.

Pueri non habentes etatem contra iniuriantes agitare poterunt[1]), cum ad annos pervenerint, et excepcio prescripcionis eis opponi[2]) non poterit, nisi post annos fuerint negligentes.

[41] De privilegii auctoritate.

Ille amittit privilegii auctoritatem, qui non utitur[3]) in causa concessa potestate, prout ius Theutunicum [habens][4]) et non utens eo, amittet ipsum.

[42] De homicidio.

Kmetho kmethonem occidens, ei, cui ius persuaserit, quatuor marcas racione pene, proximioribus autem sex[5]) . . . .

UWAGA. Podany na str. 231 szczegół, jakoby w niniejszem wydawnictwie zachowaną została pisownia rękopisu, należy sprostować o tyle, że pisownia ta, stosownie do zasad przestrzeganych przez redakcyą Archiwum Komisyi prawniczej, została zmodernizowaną, wszelako z zachowaniem *c* zam. *t*, tudzież *e* zam. *ae* lub *oe*. Zresztą pisownię pierwotną zatrzymano tylko w imionach własnych tudzież wyrazach polskich.

---

[1]) Rp. poterint. — [2]) Rp. apponi. — [3]) Rp. eo non utitur. — [4]) W rp. nie ma habens. — [5]) Na tem urywa się rp. Por. str. 194.

KOMISYA SAMBORSKA Z R. 1698.

Wydał

B. ULANOWSKI.

W historyi skarbowości polskiej królewszczyzny zajmują miejsce naczelne. Administracya ich pozostawiała, jak to powszechnie wiadomo i jak częstokroć na sejmach i sejmikach utyskiwano, bardzo wiele do życzenia. Ile jednak jest prawdy na tych skargach a ile przesady, tego dotychczas historyografia nasza nie stwierdziła. A wina nie leży z pewnością po stronie zarządu domenów królewskich w dawnej Polsce. Bo jeżeli gospodarka była zła, jeżeli szlachta żądaniami swemi o udział w rozdawnictwie przyczyniała się do pogorszenia istniejącego stanu, to przynajmniej nie można narzekać na brak źródeł, potrzebnych do ocenienia wszystkich szczegółów tej sprawy dotyczących. Owszem posiadamy niezliczoną ilość lustracyj, rewizyj, komisyj etc. nie mówiąc już o inwentarzach i księgach assessorskich i refendarskich, tak wiele również dostarczających materyału do historyi dóbr monarszych. Z doskonałej Bibliografii Prof. Finkla (str. 817—823) każdy dowiedzieć się może, ile już posiadamy dzieł, rozpraw i wydawnictw odnoszących się do tej materyi, a badacze zaznajomieni z zawartością naszych archiwów i zbiorów rękopiśmiennych wiedzą bardzo dobrze, że olbrzymia ilość kodeksów z tego właśnie rodzaju zabytkami czeka jeszcze na ogłoszenie lub przynajmniej częściowe wyzyskanie.

Same już tylko konstytucye sejmowe dostarczają w tej mierze dużo ciekawych danych, a lauda sejmikowe, na nieszczęście zbyt powolnie ogłaszane, uzupełniają ten obraz może jednostronnie, ale za to bardzo drastycznie.

Kto nie ma czasu rozglądać się w rękopisach, ten może nabrać pewnego wyobrażenia o znaczeniu królewszczyzn choćby z dzieła

Czemeryńskiego [1]), gdzie znajdzie ich wyliczenie. Ztamtąd też dowie się o ekonomii Samborskiej należącej do ziemi Przemyskiej. Stosunki tej królewszczyzny znane nam są lepiej od innych z tego powodu, że sporo dokumentów, oraz rewizya odprawiona w r. 1766, ogłoszonych zostało w Dodatku do Gazety Lwowskiej za r. 1872. Daleko więcej źródeł do historyi ekonomii Samborskiej, i daleko ważniejszych, zawiera Biblioteka Uniwersytetu Lwowskiego, bo aż kilkadziesiąt rękopisów, począwszy od XVI wieku, które dzięki uprzejmości p. Dyrektora Semkowicza mogłem oglądać we Lwowie a później z nich korzystać przez czas dłuższy w Krakowie. Dostarczyłyby one same materyału na bardzo obszerną publikacyę. Nim to jednak nastąpi, uważam za wskazane ogłosić w całości jeden z tych rękopisów, rozmiarami najmniejszy ale treścią bardzo interesujący.

Jest to kodeks papierowy in folio, oprawny w skórę, liczący kart 42. Na oprawie po obu stronach wyciski złocone i herb królewski, nadto na okładce górnej napis wyciśnięty: »Commissia Samborska« — »Anni 1698«.

Jest to więc jeden z dwóch exemplarzy oryginalnych przeznaczonych, jak się dowiadujemy z końcowego ustępu textu, dla skarbu krolewskiego i dla administratora ekonomii.

Z pisma królewskiego, komisyę ustanawiającego, dowiadujemy się szczegółowo o zadaniu komisarzy, zbytecznem by więc było akt ten ponownie w streszczeniu podawać. Nadmienić tylko wypada, że dodają wartości ogłaszanemu przez nas zabytkowi te jego ustępy, które dotyczą poddanych oraz szereg dekretów pozwalających bardzo dokładnie wniknąć w pewne nie dość znane dotychczas strony administracyi królewszczyzn. Podobnych komisyj bywało więcej ze względu na rozmaite dobra koronne. Byłoby nader pożądanem, ażeby zwłaszcza dawniejsze od Samborskiej z r. 1698 co najrychlej zostały publikowane [2]).

---

[1]) O dobrach koronnych etc. Lwów 1870.

[2]) O ekonomii Samborskiej znajduje się dość obszerna wzmianka w Słowniku Geograficznym T. X p. 245, gdzie wyliczonych jest kilka rękopisów z Bibl. Ossolińskich, z Metryki Litewskiej i z Bibl. w Podhorcach odnoszących się do tej królewszczyzny.

C o m m i s s i a   S a m b o r s k a za sczęsliwego panowania Naiasnieyszego Krola JMC. Augusta II Saskiego dziedzicznego Xiązecia y electora w Samborze ex limitatione dnia 18 miesiąca Lipca zaczęta, a dnia 20 Septembra w roku pańskiem 1698 zkończona.

Przez nas Athanazego Miączynskiego podskarbiego nadwornego koronnego, Łuckiego, Krzepickiego, Łosickiego, starostę, Stanisława Godlewskiego regenta koronnego, starostę ziemie Nurskiey, Piotra na Kczewie Kczewskiego chorązego Malborskiego, pisarza Jego Krolewskiey Mości pokoiowego, Walentego Macieia Arcemberskiego J. K. Mci dworzanina y sekretarza od Naiasnieyszego Maiestatu J. K. Mci, Gabriela Winnickiego, podczaszego ziemie Przemyslkiey, ex brachio Jasnie Wielmożnego JM. Pana podskarbiego wielkiego koronnego na mieyscu swoiem naznaczonych y deputowanych commissarzow in assistentia JM. Pana Jana Sliwickiego pisarza Skarbu Rzeczypospolitey koronnego.

Instrumentum commissionis.

August wtory z Bożey łaski krol Polski, Wielki Xiąże Litewski, Ruski, Pruski, Mazowiecki, Zmudzki, Kiiowski, Wołhynski, Podolski, Podlaski, Inflantski, Smolenski, Siewierski y Czerniechowski, a dziedziczny Xiąże Saski y Elector.

Urodzonym Athanazemu Miączynskiemu podskarbiemu nadwornemu koronnemu, Łuckiemu, Krzepickiemu, Łosickiemu naszemu staroscie, Stanisławowi Godlewskiemu regentowi koronnemu, staroscie Nurskiemu, Piotrowi Kczewskiemu chorązemu Malborskiemu pisarzowi naszemu pokoiowemu, Walentemu Arcemberskiemu sekretarzowi naszemu uprzeymie y wiernie nam miłym łaskę naszą krolewską. Urodzeni upłzeymie y wiernie nam mili, gdy za pożądanym wszystkich Rzeczypospolitey stanow do iednostayney zgody skłonieniem się przychodzi nam brac przed się sollicitas curas o przyszłey, da Bog, campagney y coraz większe dla dobra pospolitego podeymowac koszty, opportune donosi nam skarb nasz, isz ekonomia Samborska non postremum promptuarium prowentow stołu krolewskiego per iniuriam homi-

num czyli temporum do tey przyszła deterioratiey, że z niey rathy contraktem opisane od urodzonych administratorow punctualiter skarbu naszego nie dochodzą. Chcąc miec zatem exploratum teyze oekonomiey statum y proventa iey do należytey przywrocic kluby, Uprzeymościom y Wiernościom waszym, (ktorych nam iest apprime zalecona rectitudo et dexteritas), id negotii zlecamy y pilno requiruiemy, abyście ante diem 1-mam Iulii anni praesentis do tey oekonomiey personaliter ziachawszy y iurisdictią swoię commissarską authoritate nostra regia ufundowawszy iuxta obloquentiam ninieyszego instrumentu na puncta niżey opisane seriam inquisitionem in praesentia tych, quorum interest, uczynili, y one do skutku nieodwłocznie przywiedli.

A naprzod poniewasz zatamowania y niewnoszenia punctualnych rath z teyże oekonomiey do skarbu naszego należących potissimam causam urodzeni administratorowie alleguią y referuią na znaczną tey oekonomiey przez woysko związkowe y chorągwie przechodzące ruinę y wynisczenie, przeto Uprzeymościom y Wiernościom waszym primario zlecamy, abyście wszystkich percept prowentu za rok teraznieyszy a die 1-ma Iulii anni 1697 ad ultimam Iunii 1698 należytego y wybranego dostateczną uczynili verifikatią, w czym Uprzeymości y Wierności wasze inwentarze oekonomiczne, także pisarze składowi y inni tamecznych prowentow, czynszow y wszelkich powinnosci ludzie wiadomi informować powinni; uczynicie oraz Uprzeymości y Wierności wasze pilną inquisitią, ieżeli vernalis defluitatio soli in anno 1697 przez areszta związkowe była zatamowana y tak długo w areszcie trzymana, isz za opadnięciem wody na Sanie tasz sol na ładownych statkach do składow dolnych nadwislnych Samborskich zprowadzona bydz ullatenus nie mogła.

A po uczynioney modo praemisso za rok przechodzący prowentu tamecznego verifikatiey uważycie oraz y zmiarkuiecie Uprzeymości y Wierności wasze conditionem et statum praesentem tey oekonomiey, iak wiele summy przy teraznieyszym nadruinowaniu wnosic immediate et in posterum może y w tym skarb nasz dla przyszley contrahentiey iako nayprędzey informowac będziecie.

Jesliby zas znaydowały się iakie praetensie urodzonych administratorow do poddanych y wzaiem poddanstwa do urodzonych administratorow, tedy Uprzeymości y Wierności wasze aequa iudicii lance uważycie, rozsądzicie y deciduiecie.

Tegoż poddanstwa skarg y pretensiy między sobą wzaiemnych, także przeciwko urodzonym woytom osobliwych, Uprzeymości y Wierności wasze przesłuchacie y rozsądzicie, a ieżeli nad dawne commissye co więcey oneris na poddanstwo włożono y robocizny in favorem urodzonych woytow przyczyniono, tedy iure merito abroguiecie y zcassuiecie, zachowuiąc tosz poddanstwo przy dawnych ustawach.

Tychże urodzonych woytow iurisdictiy nad poddanstwem uczynicie Uprzeymości y Wierności wasze należytą circumscriptią, aby administrato-

rowie tameczni żadney od nich w prowentach y należących według inwentarza powinnościach nie mieli praepeditiy y aby się do wybierania podatkow in futurum nie interessowali, ale żeby we wszystkiem ordinatiey zamkowey subiaceant.

Wielkie y w tym dzieie się urodzonym tamecznym administratorom a zatym y prowentom naszym skarbowym praeiudicium, że urodzeni trochtarze przykładki swoie nad zamiar extendunt y statki trochtowe własną solą, cum iniuria naszey skarbowey, praegravant zasalaiąc plus nimio dolne składy. Aby zatym według dawnych zwyczaiow więcey przykładkow nad beczek trzydziesci na iednę szkutę nie praetendowali, Uprzeymości y Wierności wasze stosuiąc się do constitutiey, (ktora samey tylko soli skarbowey liberam defluitationem pozwoliła), efficaci ordinacione opiszecie, zabronicie, y że takowe sole ultra praescriptum numerum in posterum znalezione na komorach przez straznikow confiskowane będą, ostrzeżecie. Tąsz ordinatią warowac będziecie urodzonym administratorom liberam optionem pozwolenia trochtu komu chcąc pro suo arbitrio, ażeby urodzeni trochtarze brac violenter soli na statki swoie bez consensu administratorow non praesumant.

Informuie nas przytym skarb nasz, isz niektore klucze tey oekonomiey, iako to: Zadniestrski, Ulicki, Babinski y Medynicki, z ktorych nieposlednia prowentu importantia należy przeciwko prawu o stołowych dobrach w cudzych ręku y possessiey zostaią, przeto Uprzeymościom y Wiernościom waszym serio zlecamy, abyscie te klucze exnunc do zamkowey dispositiey przyłączyli. A isz na kluczu Zadniestrskim pewna moderno possessori należy praetensia, tedy assekurować będziecie Uprzeymości y Wierności wasze, isz od przyszłych urodzonych administratorow zupełnie y nieodwłocznie będzie compensowana. Klucz zas Ulicki, poniewasz nie za contraktem skarbu naszego w dzierzeniu urodzonego czesnika koronnego zostawał, tedy inquiretis Uprzeymości y Wierności wasze, ieżeli z niego urodzony czesnik koronny iaką do skarbu naszego uczynił importantią, także iezli iaka w tym kluczu nie stała się desolatia. A że urodzony Gidzinski czesnik Lwowski uprosiwszy ad sequiorem informacionem rescript nasz na pewną wioskę cum attinentiis, vigore tegosz rescriptu cały klucz Babinski violenter zaiachał y wszystkie do siebie traxit proventa, przeto Uprzeymości y Wierności wasze, przy odebraniu tegosz całego cum omnibus attinentiis klucza, szkody skarbu naszego y poddanstwa uważycie y opiszecie, aby urodzony Instygator koronny mogł one iure mediante vindicare. Więc y w Medynickiem kluczu, poniewasz między urodzonym possessorem przeszłym y poddanymi rożne zachodzą praetensie, tedy onych ab utrinque wysłuchacie, uważycie y rozsądzicie.

Uskarzaią się poddani kluczow Kupnowskiego y Waniewskiego na wielkie aggrawatie od urodzonego Kalepinskiego starosty Zwolenskiego y innych dzierzawcow natiey Wołoskiey w tych kluczach reclinatoria maiących, weyrzycie zatym Uprzeymości y Wierności wasze w takowe prae-

tensie poddanych, y iesli się iaka w tych kluczach stała desolatia, skarb nasz informować będziecie.

Należyć y to będzie ad seriam animadversionem Uprzeymości y Wierności waszych, abyscie w prawa y przywileie urodzonych dzierzawcow y woytow weyrzawszy uważyli, ieżeli sobie nad nie więcey nie przywłaszczaią, osobliwie około warzenia soli, ktorą ex antiquo warzono tylko tołpeczkami na czerinach przy chrustach, a teraz skarb nasz pewną odbiera informatią, ze ią panwiami wielkiemi warzą y w beczki biią cum detrimento skarbu naszego.

Więc y prawa insze także przywileie, ktoreby się w tey oekonomiey znaydowac miały cum diminutione et avulsione proventow mensae regiae, iuxta praescriptum wyrazney około tego constituciey Uprzeymości y Wierności wasze uważycie y rozeznacie, y iezliby takowe przywileie authoritate nostra nie były confirmowane, one pro nullis et invalidis declaruiecie a proventa do stołu naszego przyłączycie, ktore zas ad importunam instantiam vel malam informationem po szczęśliwey coronatiey naszey cum praeiudicio tychże proventow noviter otrzymane, takowych wszystkich valorem et effectum do dalszey skarbu naszego y nas samych informatiey in suspenso zatrzymacie.

Weyrzycie oraz Uprzeymości y Wierności wasze w prawa y przywileie miasta oekonomicznego Sambora y tamże proventu mieyskiego na ammunitią miasta nadanego, iesli się ad privatos usus nie obraca, exactam rationem odbierzecie y doskonałą we wszystkiem opiszecie relatią.

A że niektorzy sąsiedzi, (iako nas skarb informuie), dobra swoie in colliminio tey oekonomiey maiący do gruntow y lasow ex antiquo do oekonomiey należących violenter interessuią się y z nich proventa zabieraią, tedy Uprzeymości y Wierności wasze wyrozumiawszy, w ktorych kluczach y granicach miałyby takowe dziać się praeiudicia, nieodwłoczną zaraz przy sobie każecie wywieść inquisitią, zabroniwszy tantisper per usum et possessionem uzurpowanych tychże indebite lasow y gruntow do dalszey skarbu naszego y nas samych informatiey.

Donosi tesz nam skarb nasz, isz kilka wsi w krainie Wołoszanskiey et in circa Węgrowie violentissimo insultu wybrali y zrabowali, a zatym należy Uprzeymościom y Wiernościom waszym serio scrutamine pytać się, z czyiey okkaziey takowa stała się violentia.

Niemała y to aggravatia poddanych tameczney oekonomiey, że duchowni ritus Graeci sub titulo soboru poddanych oekonomicznych nieznośnymi oneruią exactiami, weyrzycie tedy Uprzeymości y Wierności wasze w tę querimonią y poddanym naszym authoritate commissoriali należytą ostrzeżecie indemnitatem.

Nakoniec cokolwiek Uprzeymości y Wierności wasze do dobrego tey oekonomiey porządku, także conserwatiey y przyczynienia prowentow naszych bez krzywdy ubogiego poddanstwa congruum rozumiec będziecie, to

wszystko pro singulari prudentia et dexteritate do skutku przywiedziecie, porządną ordinatią opiszecie y tey commissiey actum luculenter conscriptum do skarbu naszego quam primum oddacie.

Względem ktorey pracy Uprzeymościom y Wiernościom waszym skarb nasz osobliwą obmysli gratitudinem y my dalszymi in posterum łaskami nagradzac nie omieszkamy.

Dan w Warszawie dnia 28 miesiąca maia roku panskiego 1698, panowania naszego 1-go August Krol. Locus sigilli. Piotr na Kczewie Kczewski chorąży Malborski J. K. Mci pisarz pokoiowy, Jan Wołczynski stolnik Mielnicki pisarz skarbowy.

Fundatio iurisdictionis.

Vigore ktorego commissiey rescriptu nie mogąc z pewnych ratiy ante diem 1-mam Iulii do Sambora ziachac, gdy przez wydane innotescentie actum commissiey ad diem 18 Iulii odłożylismy, tandem in termino ex limitatione ziachawszy się y iurisdictią naszę commissarską in praesentia JM. Pana Ebertza administratora przeszłego ufundowawszy, takze securitatem publicam actui et personis nostris y innym ludziom do tego aktu należącym ogłosić kazawszy, zaraz ad executionem punctorum commissiey przystąpilismy.

I. Punctum.

O d e b r a n i e r a c h u n k u za rok przeszły od JM. Pana Ebertza.

Poniewasz obligowani iestesmy rescripto commissionis, abyśmy za rok przeszły a die 1-ma Iulii anni 1697 ad ultimam Iunii anni 1698 rachunek dostateczny ze wszystkich tey oekonomiey intrat, percept y proventow od JM. Pana Ebertza przeszłego administratora odebrali, tedy czyniąc dosyć obowiązkowi naszemu y chcąc ten rachunek tym skuteczniey odprawić, kazalismy wszystkiem pisarzom prowentowym, żupnym y składowym, także quotnikom solnym stanąć, regestra wywarzoney, przedaney y spusczoney na dolne składy soli, także wybranych czynszow pokazac, contrakty względem kluczow y arend produkowac, co wszystko pilną applikatią examinuiąc, inquiruiąc y verificuiąc, gdy nakoniec JM. Pan Ebertz do contraktu referuiąc się iako administrator declarował się summy dwochkrocstotysięcy praevia exclusione defalk y defektow prawdziwych rachowac, przeto wziąwszy in seriam trutinam allegowane defekty y defalki, tandem deductis deducendis, takowy percept y expens od onego podany rachunek, ktory tu dla informatiey skarbu inseritur, odebralismy.

R a c h u n e k z JM. Panem Ebertzem a die 1 Iulii 1697 ad ultimam Iunii 1698:

Videlicet należało od JM. Pana Ebertza iako administratora importantiey za rok przeszły według contraktu summa 200.000.

Importował JM. Pan Ebertz:

Naprzod w Thoruniu PP. posłom Kuiawskiem za assignatią beczek soli . . . . Nr. 300	
Item Panu Palendzkiemu za assignatią beczek soli 200, za ktorą wzięli pieniędzmi po fl. 12⅔, facit	fl. 6333 gr. 10
Commisarzom z Krakowa dla odebrania składow dolnych zesłanym według regestru	» 1666 gr. 20
JM. Panu Wodczynskiemu talarow bit. 2 milia a fl. 6 gr. 25	» 13.666 gr. 10
Item JM. Panu Wołczynskiemu talar. bit. 3000 y szelągami fl. 6666⅔	» 27.266
Wielmożnemu JM. Panu staroscie Sanockiemu na assignatią talar. bitych 1500 a fl. 7 gr. 6	» 10.800
J. W. JM. Panu podskarbiemu nadwornemu koronnemu talar. bit. 1000	» 7 000
JM. Panu kasztelanowi Przemyslskiemu talar. bit. 800	» 5.760
JM. Panu staroscie Grabowieckiemu beczek soli Nr. 3000	» 7 000
Summa importantiey	» 79.492 gr. 20

Defektow w niedobraniu prowentow za gotowe pieniądze kładzie, iako to:

Z kluczow Kupnowskiego y Waniewskiego, ktore PP. Wołowscy trzymaią in vim reclinatorii	fl. 5000
Z Ulickiego JM. Pan czesnik koronny nie wniosł za przeszły rok	» 4000
Z Zadniestrskiego niedobraney intraty	» 500
Z Babinskiego, ktory Pan czesnik Lwowski zaiachał .	» 4000
Z klucza Dublanskiego y arend defalki liquidowaney	» 3500
Z Lisnianskiego klucza defalki liquidowaney . . .	» 2000
Z arendy Samborskiey defalki	» 2000
Z arendy Staromieyskiey defalki	» 1000
Z arendy Starosolskiey defalki	» 950
Z arendy Kotowskiey defalki	» 1600
Z arendy Kołpeckiey defalki	» 900
Z zuppy Sprynskiey defalki	» 400
Retenta czynszow za rok przeszły niedobranych, ktore ad verificandum do włosci remittuntur	» 12000
Niedobranych pieniędzy zborowych	» 5000
Defalki z arend drobnych, iako to Jasienickiey, Galowskiey, Łużeckiey, Grozowskiey, Płoskiey, Wołczanskiey	» 700
Z Starey soli niedobraney arendy	» 90

W zuppie Modryckiey za wytopioney soli pakowney beczek Nr. 538 a fl. 2	fl. 1076
W Sosnicy na składzie woda wytopiła cale beczek 561 iako dobrze pakowney po fl. 3½	» 1963 gr. 15
Na statkach J. W. JM. Panu Podskarbiemu w. koronnemu wytoneło beczek 305, JM. Pana Gałeckiego maiora 243, W. JM. Pana chorązego Sanockiego beczek 163 a fl. 3½	» 2495 gr. 15
Na statku Płonskiego utoneło beczek 300, na innych beczek 312, z trochtow 400 a fl. 3½	» 2142
Względem niedorobienia soli, ktorey quotnicy nie wydali według contraktu defalki	» 9000
Defektu na łanach tego roku w Krainach	» 5450
Summa defektow czyni	» 66775
Względem unkosztow administratorskich, iako to na viwendę, sustentatią sług y odprawienie drog, lubo JM. Pan Ebertz praetenduie daleko większą recompensę, iednak commissia hoc loco nie kładzie tylko	» 3732

A tak pokazuie się in expensis vel defectibus summa fl. 150000

Restat do skarbu według tego rachunku summa 50000.

Z ktorego to rachunku, poniewasz JM. Pan Ebertz przeszły administrator został winnym do skarbu J. K. Mci resztę pięcdziesiąt tysięcy złotych, tedy aby tę summę nieodwłocznie do skarbu importował, nakazalismy, y zaraz dwie assignatie na nią iednę Przewielebney w Bogu JM. Pannie Xieni conventu Wszystkich Swiętych Lwowskiego na sześć tysięcy złotych, a drugą JM. Panu staroscie Chełmskiemu na dwanaście tysięcy złotych do pilnego wypłacenia wydalismy.

A ze w tym rachunku położył JM. Pan Ebertz retent czynszowych dwanascie tysięcy złotych na włosci, a gromad podczas robotnego czasu dla verifikatiey zprowadzic nie moglismy, tedy do verificowania pomienionych retent y innych na extraordynaryine expensa pro annis JM. Pana Ebertza wybranych exactiy JM. Pana Kazimierza Gruszewicza authoritate commissiey teraznieyszey naznaczamy, zlecaiąc JMci, aby captato tempore indilato na mieysce krainom y kluczom, (gdzie te retenta praetenduntur), pobliższe ziachawszy onych realitatem verifikował y, iesli są prawdziwe, do cassy oekonomiczney exnunc wypłacic kazał, a iesli nie, defectum onych connotował y dostateczną o tym skarbowi J. K. Mci in scripto informatią quam primum odsyłał, przy ktorey to czynszowych y expensowych wybiorkow verifikaciey JM. Pan Ebertz miec swego z regestrami pisarza powinien.

II. Punctum.

De statu moderno oekonomiey y prowentow iey.

Wyrazic y wypisac niepodobna, iakosmy tę oekonomią in statu afflicto et miserabili zastali, nietylko że przeszły związek w niey założywszy sedem, wszystko poddanstwo despoliavit, ale y przechody potym żołnierskie przy słabym tych lat urodzaiu w niwecz tuteiszą włość zruinowały tak dalece, że niemało poddanstwa wyiść y łany porzucic musiało, iako osobliwa tych łanow za ordinatią naszą uczyniona rewizia swiadczy.

Niemniey y to considerabile, ze klucz Babinski zaiachawszy JM. Pan Gidzinski czesnik Lwowski nietylko crescentią tak roczną y tegoroczną wymłocic kazał, ale y zasiewku na zimę y wiosnę słusznego nie zostawił, w inszych także kluczach znayduią się defekta niedosiewkow, o czym circa actum podania tey oekonomiey dostateczna będzie expressia. A stąd widoma i dowodna consequentia, isz ta oekonomia w roku teraznieyszym zupełney do skarbu J. K. M. przynieść nie może intraty.

Accessit do tego nierychło y pozna JM. Pana administratora teraznieyszego do tey oekonomiey od skarbu intymatia, dlaczego nietylko folwarki w zebraniu crescentiey y zasiewach słusznego miec nie mogły dozoru, ale y zuppy wszystkie oekonomiczne ob defectum pieniężney promotiey cały niemal quartał wakowac musiały.

Atoli iesli oekonomia od przechodow żołnierskich y consistentiey zimowey uciążona nie będzie, tedy za osobliwą JM. Pana administratora teraznieyszego applikatią, gdy promotia żuppna w dozor słuszny wniydzie, gdy stawy zastawione, zasiewki meliorowane, karczmy, młyny ad suum statum przywiedzione będą, spodziewac się na lata następuiące znaczney prowentow auctiey, zwłaszcza gdy przeszły JM. Pan administrator, oddaiąc gorny y dolny według osobliwey infra specifikatiey teraznieyszemu JM. Panu administratorowi solny remanent, zostawuie na niem osobliwe na promotią gospodarstwa tuteyszego lucrum.

III. Punctum.

Względem rozsądzenia spraw.

Maiąc in commissis w teraznieyszym reskrypcie commissiey, abyśmy praetensie przeszłego JM. Pana administratora do poddanych y wzaiemnie poddanstwa do niego, także między panami woytami y poddanymi zachodzące querimonie, skargi y krzywdy rozsądzili, wydalismy umyslnie powtorne in loco commissionis innotescentie, aby się ukrzywdzeni do sądu naszego odezwali y cokolwiek takowych spraw zachodziło, pro iustitia rozsądziliśmy y decidowalismy, iako osobliwy decretorum protokuł circa actum tey commissiey inserowany edocebit.

IV. Punctum.

Zabieżenie aggravatiom od Panow woytow.

Poniewasz nam nietylko skarb J. K. Mci rescripto commissiey insinuavit ale y oczywiste poddanych querimonie informowały, isz niektorzy panowie woytowie, wolnicy y donatariuszowie nad dawne ustawy poddanych robociznami niezwyczaynymi aggrawuią, tedy rozsądziwszy in particulari takowe sprawy podczas commissiey naszey przypadaiące in futurum JM. Panu administratorowi praesenti actu commissionis intimuiemy, aby takowych aggrawatiy poddanstwa władzą zamkowey zwirzchnosci nie dopuszczał, podatkow i exactiy żadnych od poddanstwa wybierac y wymagac nie dozwalał, ale żeby według dawnego zwyczaiu wszyscy panowie woyci, wolnicy y donatariuszowie ordinatiey zamkowey subiaceant.

V. Punctum.

Porządek około defluitatiey.

Zastalismy tu pessimum złego zwyczaiu exemplum, że pp. trochtarze bez consensu administratora y pisarzow iego turmatim do składow solnych statki swoie sprowadziwszy praecipitanter beczki solne wytaczaią y ładuią czasem y na złe szkuty cum periculo utopienia, a co większa nie samą tylko sol skarbową, ale przykładkowey notabilem partem przeciwko prawu na tesz statki biorą cum praeiudicio dolney venditiey. Aby zatym exorbitantia takowa prowentom J. K. Mci skarbowym szkodliwa mogła bydz poskromiona, zlecamy specialiter JM. Panu administratorowi teraznieyszemu, aby pro singulari prudentia lepszey około tey defluitatiey porządek wprowadził, gwałtownego ładowania y zabierania ze składow soli zabronił a przykładkowey więcey nad beczek trzydziesci do iednego statku nie pozwalał, gdysz takowa sol ultra praescriptum numerum wyprawiona niepochybnie na dolnych składach przez strażnikow na skarb J. K. Mci confiskowana bydz musi.

VI. Punctum.

Odebranie kluczow oekonomiey na skarb.

Obligowani iestesmy expresso tenore commissiey teraznieyszey, abysmy oderwane przeciwko prawu tey oekonomiey klucze de manibus possessorum odebrali y do zamkowey na skarb dispositiey przyłączyli, iako to: klucz Babinski, Ulicki, Medynicki y Zadniestrski; czyniąc zatym dosyc wyraznemu commissiey rescriptowi:

Naprzod klucz Babinski ad sequiorem informationem sub titulo wioski Brzęgow uproszony y zaiachany od JM. Pana Gidzinskiego czesnika Lwowskiego odebralismy. A że niemałe w tym kluczu przez tegosz JMci w crescentiach tak rocznich y tego rocznich, także zasiewach y innych prowen-

tach poczynione są szkody, tedy spisac ich urzędowi zamkowemu Samborskiemu y do grodu per oblatam podać zlecamy, aby iuxta praescriptum commissiey JM. Pan instigator koronny mogł te szkody iure mediante vindicare.

Co się tknie klucza Ulickiego, poniewasz JM. Pana czesnika koronnego w obozie na ten czas będącego nasza non prevenit requisitia, tedy wydalismy uniwersał na odebranie klucza tego y samę JM. Panią czesnikową koronną obwiesczaiąc o tym odebraniu expostulowalismy, aby zatrzymaną czterech tysięcy roczną z tego klucza provenientią, ktora się JM. Panu Ebertzowi w defalce przyimuie do skarbu, sine mora wypłacic Jey Mć kazała, w czym gdy żadney rzetelney nie odbieramy od Jey Mci resolutiey, donieść to skarbowi J. K. Mci declaruiemy.

Klucz Medynicki poniewasz JM. Pan starosta Rzeczycki sam ultro declarował w dispositią zamkową oddać, tedy zlecaiąc to odebranie JM. Panu administratorowi względem praetensiy poddanych, umyslnego posyłalismy in fundum inquisitora, przy ktorym wszystkie poddanstwa skargi y wzaiemne JM. Pana starosty Rzeczyckiego praetensie examinowane, decidowane y uspokoione.

Klucz Zadniestrski in possessione JM. Pana kasztelana Wołhynskiego będący lubo podobney odebrania na skarb podlegał ordinatiey, że iednak praetensia JM. Pana kasztelana dwoch tysięcy talarow bitych na tym kluczu zaległa, do ktorych odebrania, ani sam JMć w obozie na ten czas będący, ani plenipotent iego non comparuit, przeto z odbieraniem tegoż klucza tantisper do powrotu JM. Pana kasztelana z obozu y dalszey J. K. Mci decisiy zatrzymalismy się; interim aby namiestnik JMci pilnie y dobrze zasiewał, przeszkod żadnych powinnosciom zamkowym y arendom nie czynił, authoritate commissiey teraznieyszey napomnielismy.

VII. Punctum.

Względem kluczow Kupnowskiego y Waniewskiego.

Dosyć czyniąc praescripto commissiey pp. possessorow natiey Wołoskiey w kluczach Kupnowskim y Waniewskim reclinatoria maiących, nietylko samych między sobą rozsądzilismy, ale y praetensie od poddanych zachodzące decidowalismy.

VIII. Punctum.

Zatamowanie przeszkod w warzeniu y venditiey soli.

Wyrażony iest y nam singulariter zalecony w commissiey punct, abyśmy około warzenia y venditiey soli zachodzące od JM. Panow dzierzawcow y woytow impedimenta na gruncie uważyli, w czym gdy pilną ex munere nostro czynilismy inquisitią, doniesiono iest nam przez officialistow zuppnych, isz antiquitus starostwo Drohobyckie w Modryczu iednę tylko pa-

new miało, a teraz dwie usurpuie cum praeiudicio prowentu skarbowego, iako się to y przez rewizią naszę verifikowało. A zatym pilną uczyniwszy na to animadversią, zalecilismy JM. Panu administratorowi teraznieyszemu, aby się tey skarbu J. K. Mci krzywdy serio upominał y oney czynić nie dopuszczał, interim tosz samo donieść skarbowi krola JM. z powinnosci naszey commissarskiey nie omieszkamy.

Tegosz starostwa dzierzawca JM. Pan Bekierski, (iako nam relatum), otrzymawszy per contractum zuppy starostwa Drohobyckiego, soli z zupp krolewskich na venditią y z gosty albo na credyt brać zakazuie, łatrow y drew ludziom starostwa Drohobyckiego z lasow J. K. Mci Drohobyckich, (ktore dotąd pro communi usu zupp niebronione były), do zuppy krolewskiey wozić zabrania, a z osobna maiąc własny czeheryn, przeciwko prawu y zwyczaiowi sol z niego w beczki bic każe, co isz cum praeiudicio notabili prowentu skarbowego dzieie się, recommenduiemy JM. Panu administratorowi teraznieyszemu, aby nieodwłocznie z tymże JM. Panem dzierzawcą expostulował y skarbu J. K. Mci indemnitatem władzą administratiey swoiey bronił y zasczycał.

Otrzymali tesz tu czeherenicy Drohobyccy declaratią commissiey naszey, aby tylko po cztery grosze od czeheriny płacili, ale tesz y pp. officialistowie zuppni doglądać tego pilno powinni, aby cisz czeherenicy tołpiastą tylko sol warzyli y większych czeheryn nad zwyczay dawny nie usurpowali, a iesliby się pokazały większe, onych zamnieyszyc kazali, co także osobliwey JM. Pana administratora animadversiey recommendatur.

Aleć y we wsi Nahuiewicach w woytostwie JM. Pana Nahuiewskiego, iako nam doniesiono, iusz ten irrepsit abusus, że miasto soli tołpiastey w beczki warzoną biią cum detrimento skarbu, co iesliby tak bydz miało, chociasz za nowym przywileiem, ktorego nam niepokazano, tedy JM. Pan administrator, non obstantibus ullis privilegiis, bronic hunc abusum in virtute commissiey teraznieyszey y niedopuszczać omnino każe.

Tego zas wszyscy panowie officialistowie zuppni, pisarze składowi y straznicy przestrzegac pilno będą, aby soli z zupp innych oprocz krolewskich ku Sanu tak na składy, iako y na venditią ku Zamoysciu nie prowadzono, owszem aby takową sol in praeiudicium skarbowey wywiezioną według prawa zabierano y na skarb confiskowano, mocą ninieyszey commissiey zlecamy.

IX. Punctum.

Uważenie praw y przywileiow.

Ktorekolwiek prawa y przywileie w tey oekonomiey widzielismy cum iustitia et rationabili aequitate zgadzaiące się, approbowalismy, ktore zaś prawu przeciwne albo prowentom J. K. Mci skarbowym szkodliwe znaydowały się, takowe albo totaliter zcassowalismy, albo słuszną onych ad terminos rationabiles circumscriptią uczynilismy.

X. Punctum.

Rachunki miasta Sambora.

Maiąc speciali puncto recommendowaną revisią praw miasta Sambora y odebranie rachunkow z prowętu na ammunitią ordinowanego uprosilismy e medio nostri JM. Pana Walentego Arcemberskiego dworzanina J. K. Mci, collegę naszego, y JM. Pana Gabriela Winnickiego podczaszego Przemyslskiego commissarza skarbu Rzeczypospolitey, aby ziachawszy do ratusza Samborskiego prawa y przywileie miasta tego, iesli są in sua debita exequutione, uważyli, rachunkow z dochodu na ammunitią należącego wysłuchali, y ieżeli iakie praeiudicia et abusus przeciwko dawnym prawom y zwyczaiom in regimen et statum miasta tego irrepserunt, inquirowali, poprawili y connotowali.

Condescensia commissarzow deputowanych ad praetorium.

Actum in praetorio civitatis S. R. Mtis Samboriensis vigore commissionis eiusdem S. R. Mtis sabbatho ante festum Exaltationis S. Crucis proximo anno Domini millesimo sexcentesimo nonagesimo octavo.

Walenty Maciey Arcemberski, dworzanin y commisarz J. K. Mci, Gabriel Winnicki, podczaszy ziemi Przemyslskiey commisarz skarbu Rzptey, e collegio commissionis deputowani condescendimus na ratusz y podług instrumentu commissiey J. K. Mci sprawuiąc się, fundata iurisdictione commissoriali, prawa y przywileie miasta tegosz Sambora iudicialiter comportare y one reproducere kazalismy, ktore gdy nam były produkowane pytalismy się, ieżeli te prawa in suo debito vigore zostaią y praeiudicium albo lesiey iakiey w czym y od kogo nie ponoszą. Na co zaraz przedmiescie Samborskie odezwało się z propositiami swymi przeciwko magistratowi miasta Sambora ratione convulsionis eorundem iurium w niektorych punctach, iako iest niżey wyrażono.

Instantia uczciwych Matheusza Gregusia, Jana Falusia, Thomasza Zimniaka, Andrzeia Mikolayca, Matheusza Migdała lantwoytow swoiem y całego pospolstwa przedmiescia Samborskiego imieniem.

Po tak wielu złych czasach y wytrzymanych to przez związki to przez przechody żołnierza po smierci Naiasnieyszego nam panuiącego Jana III uciskach, że tandem Pan Bog po pladze swoiey na nas ubogich ludzi dobrotliwie weyrzał, dawszy nam łaskawego Pana Naiasnieyszego Augusta Wtorego, za ktorego panowanie w niezamierzone lata supplikuiemy y supplikowac będziemy Naywyższemu Maiestatowi Boskiemu, ktory więcey nisz panskie, bo oycowskie maiąc pieczołowanie o nas ubogich, Wielmożnych W. M. Panow na rozsądzenie krzywd naszych raczył nam tu zeslac; więc my w osobie panskiey przyimuiąc Wielmoznych W. M. Panow cieszkie na-

sze przeciwko Magistratowi y całemu miastu gravamina, krzywdy y w prawach nasze laesie do swiątobliwego sądu punctatim proponuiemy przy podaney imieniem całego pospolstwa przedmieyskiego supplice.

Et primo: że nas Magistrat na niesłuszne składki pociąga, sosze y lauda prywatnie, nie tak, iako prawo mieć chce, ale inconsultis nobis uchwala y czasem ad commodum privatum obraca. Sąd J. K. Mci commissarski po wysłuchaney w tym punkcie et serio zważoney controversiey y reproductiey przez miasto lonharskich regestrow, percept y expens, iako o tym dekreta commissarskie wyraznie constituerunt, od impetitiey w tym punkcie wolny Magistrat cum communitate czyni. Nihilominus poniewasz się po częsci pokazało, że panowie radni, ut moris est, na schadzkach swoich na ratusz tak ratione umowy, contributiy, iako y przy rachunkach od przedmiescia deputowanych lunherow ingrate przyimowali et a consiliis od siebie ich aliquoties oddalali, providendo tedy ulteriori indemnitati iurium, ktoremi in unum się tak miasto, iako y przedmiescie tutantur, nakazuie, aby insistendo prawom y dekretom kommissarskiem singulariter anni millesimi sexcentesimi nonagesimi primi do każdego podatkowania y soszowania, (ktore na społeczne dobro miasta y przedmiescia obracac się będzie), przedmieszczanie rowno z miastem należeli, Magistratus zas y miasto na przedmiesczanow pomienionych contributiey inaczey kłaść nie będą, tylko iako commissia an. 1680 a druga 1691 disposuerunt, to iest, żeby przy każdey takowey uchwale dwoch deputowanych z przedmiescia także przy rachunkach lunharskich grate przyiętych bywało, y nie wprzod po przedmiesciach nowe uchwalać będą contributie, asz eo modo z przeszłey sufficientem oddadzą rationem mocą dekretu tego.

Secundo. Cisz lantwoytowie proponowali, że w podwodach są uciążeni, ktore od nich wyciąga miasto, nie sprawuiąc się secundum privilegium Naiaśnieyszego Krola Zygmunta anni 1532, ktory przywiley tak mieć chce, gdy podwody nad mil pięc daley idą, aby ie miasto swoiem kosztem sustentowało y w szarwarkach tygodniowych potrącało y szkody, ktore się w drodze przytrafiaią, communi sumptu z przedmiesciem nadgradzało, także od iazu grodzenia albo nie zawsze wysyłaią, albo ludzi niezdolnych do roboty, co musi przedmiescie swoimi robotnikami nadgradzać.

O ten punkt pilno inquiruiąc nie znalazł sąd J. K. Mci bydz winnym Magistrat, poniewaz krzywdę tę w podwodach in communi temporum iniuria podczas związku residuiącego w Samborze mieli, kiedy sobie żaden gospodarz w domu wolen nie był, do iazu tesz ubiiania miasto wysyłało, zaczym tak Magistratus iako y communitas a praesenti termino liberi pronunciantur, na przyszłe zas lata Magistrat według przywileiu anni 1634 y commissiey 1691 sprawiać się powinni tak w szarwarkach, podwodach iako y około iazu vigore praesentis decreti.

Ad 3-tium. Aby za długi mieyskie szlachta nie grabiła przedmiesczanow, iako się nam stało z JM. Panem Biereckiem, ktory za miesczanina

przedmiescie nullo iure zagrabił, iudicium decernit, aby miasto wcześnie takie długi z creditorami uspokaiało, żeby przez to niewinni nie bywali w oppressiach, ktora ieżeliby miała bydz takowa z okkaziey miasta, miasto od impetitiey przedmiesczan zastępować powinno y z tey okkaziey urosczone szkody y praetensie nagradzac ma. Jakosz w sprawie z JM. P. Biereckim, ktory za mieszczanina przedmiescie zagrabił, in instanti wydac miasto powinno szkody y unkosztow praetendentibus przedmiesczanom złotych siedmdziesiąt, a dom pozostały obwinionego y zbiegłego miesczanina Grygra Barsczowskiego, ktory causavit tę grabiez in suam possessionem w tych pieniądzach ad extenuationem miasto odebrać powinno.

Ad 4-tum. Praetenduią sobie panowie miesczanie, abyśmy rowno z niemi przyłożyli się na sprawę z panami Kulczyckiemi.

Poniewasz iest to deductum miastu, ze z poddzwonka ratusznego tumult się stał z panami Kulczyckiemi, przy ktorym przedmiesczanie nie byli, ani okkaziey nie dali do tego tumultu, sąd J. K. Mci commissarski od wszelkich contributiy y składek na uspokoienie tey sprawy wolne przedmiescie czyni.

Ad 5-tum. Tutando się przywileiem Naiasnieyszego krola JM. Michała panowie radni, ktory uwalnia dom ieden y ogrod ieden od podatkow, więcey pod to podkładaią gruntow, y lubo obszerności pol trzymaią, od nich nic nie daią.

Ten punkt examinuiąc żadnego takowego z radnych nie pokazali, bo gdy była ta obiectia, kwitami się de persoluto składali, dlaczego iudicium praesens incompetentem bydz actionem uznaie, przestrzega iednak, aby żaden nad obloquentią prawa wspomnianego ad commune aerarium z domow, ogrodow y gruntow pospolitego podatku nie uchylał się płacić, y ieżeliby ktory takowy się znalazł, ad officium administratoriale odniesiony y tam poenis arbitrariis skarany bydz powinien.

Ad 6-tum. Pociągaią nas panowie radni przy electiey lantwoytow przedmieyskich na niezwyczayną sobie in vim tractamenti contributią, iako tesz od dekretow i innych processow za extrakty et iudicata nad prawo na nas wyciągaią, czego że przedmiescie dokazało Magistratowi, sąd J. K. Mci lubo punibilem uznał bydz za to Magistratum, że iednak tylko raz ta extorsia bezprawna bydz się pokazała, poenam condonuie a przytym serio sub privatione de officiis iniungit, ieżeliby zmiarkowac chcieli inposterum pomienione wymyslne składki, od dekretow zas y innych extraktow takową brać powinni solutią, iaka iem iest w statucie mieyskiem opisana, sub simili rigore praesentis decreti vigore.

Ad 7-mum. Na innotescentie J. W. JM. Pana podskarbiego nadwornego koronnego musielismy się do miasta przyłożyc hyberną więcey nad naszą powinność.

Uważaiąc sąd J. K. Mci wielką animadversią nad znacznie pogorzałem natenczas miastem, innotescentie o wydanie pomienioney hyberny

przedmiesciu pro grato acceptować, non plus tylko pro hac sola una vice, każe, czego potym praetendowac do przedmiescia miasto nigdy nie będzie powinno, ale w każdych contributiach, ktore pro bono miasta y przedmiescia subsequentur, do polowy wyplacenia należeć będą powinni iuxta obloquentiam privilegiorum.

Ad 8-vum. Magistrat z miastem quantitate żolnierzy przekładaią nas przedmiesczanow, zkąd iesteśmy iniuriati w większych expensach.

Poniewasz deductum est regestrami, że rowne na pomienionych żolnierzow miasto miewało expensa, insistendo propositiey tego punktu, providendo przyszłym czasom iudicium decernit, aby ilekolwiek zolnierz stawac będzie, polowicę między siebie miasto położyło ludzi et parem medietatem do przedmiescia odsyłało.

E converso instantia miasta przez burmistrzow, aby reverentiam przedmiesczanie onychże iako starszyzny swoiey y wszelkiey zwierzchnosci mieli, ktorey nie miewali, iudicium S. R. Mtis commissoriale, w tym punkcie reassumuiąc commissią anni 1691 d. 2 Decembris, nakazuie, aby urzędowi mieyskiemu, starszyznie y wszelkiey zwierzchnosci według swoich dawnieyszych i tym opisanych przywileiow y commissiey przedmiesczanie subiecti byli, y wszelką iem oddawali reverentią, także w rzeczach z słusznoscią się zgadzaiących posluszenstwo, Magistratus wzaiem y starszyzna żadnego bezprawnego ciężaru na nich kłasc nie powinni, ale we wszystkiem do dispositiey praw y dawnych przywileiow referować się maią y podług opisania ich z przedmiesczany sprawiać się tenentur.

Secundo cisz proposuerunt przeciwko przedmiescia lantwoytom, że się z contributiey, ktore miedzy sobą z gromadami przedmieyskiemi uchwalaią, tak de perceptis iako y expensis, swoiemu pospolstwu nie rachuią, a dlatego ten między niemi nieporządek, że ludzi między sobą znaiących się na pismie et per consequens na arithmetice nie maią, sąd J. K. Mci commissarski iustam illationem do porządku przedmiescia służącą bydz uznawa et reassumendo przez prawa y dekreta commissarskie postanowioną w miescie ordinatią, ktora y w teraznieyszym dekrecie wyżey się wspomina, o rachunkach z lunharami, takową mocą teraznieyszego dekretu czyni ordinatią, aby wzaiemnie iako przedmiescie dwoch z między siebie mężow do słuchania rachunkow na ratusz ordinować powinno, tak tesz y miasto dwoch z miedzy siebie deputowanych przydawać będzie przedmiesciu, ilekolwiek rachunki lantwoyci swoiem gromadom czynić będą z odebranych składek y wszelkich contributiy; ktorzy deputaci exactam czynić będą powinni animadversionem nad tymisz rachunkami y one natenczas in publico illo suburbio consessu odbierać, odebrane rekoma swoiemi podpisać, dę bene aut male calculato pospolstwo y gromady przedmieyskie informować powinni będą, przedmieście wzaiem y z swoiemi woytami należyte mieysce z uczciwoscią będzie iem dawało; ażeby zaś bez controwersiey y dla większey inwestigatiey rzeczy pomieniony się rachunek odprawiał, przestrzegać będą

pp. radni y z miastem, aby taliter od miasta deputowani na verificatie tych rachunkow byli possessionati w gruntach przedmieyskich.

Po expediowanych tedy eo modo ad instantias tak przedmiescia, iako y miasta supplikacyach weszlismy in calculationem prowentow y expens tak mieyskich iako y cekauzowych, ktorych secundum decretum commissionis anni 1681 sufficientissimam znalezlismy ordinationem, więc że się verifikowały expensy z perceptami propter informationem skarbu proventu tylko mieyskiego y cekauzowego ponimus connotacionem ab anno 1681, to iest od postanowienia ordinatiey Wielebnego JM. X. Wyżyckiego opata Czerwinskiego na ten czas z innymi JMciami w teyże commissiey wyrażonymi commisarzami, usque ad annum 1697-mum.

Znalazło się tedy prowentu mieyskiego percepty zł. 39639 gr. 12, cekauzowego prowentu ab eodem anno 1681 ad annum 1697 zł. 3385 gr. 26, ktore to percepty z expensami nam produkowanymi rationabiliter zgadzały się, iako regestra naszymi rękami podpisane obloquuntur.

Condescendimus potym do cekauzow, w ktorych post verificatam realitatem et combinationem z lustratiami corocznymi mieyskiemi znalezlismy po częsci amunitiey cekauzowey auctionem, ktore lustratie ich dobrym porządkiem w xiędze opisane podpisalismy. A poniewasz cekauz mieyski sczupły ma provent et sufficere ammunitiey nie może, tak iakoby należało, nakazuiemy praesentis decreti vigore y nadaiemy proventu nowego auctią, to iest z ratuszney roczney arendy zł. 150. Item czynsz z dworzyska starego y z domow wałowych, co czynić może, do dawnego prowentu pomienioną commissią 1681 nadanego przydaiemy, ktory prowent do dispositiey panow cekauzowych należeć powinien ab actu praesentis decreti vigore na same tylko potrzeby cekauzowe.

A że się z werificatiey regestrow cekauzowych pokazało, et primo in an. 1691, że za kamien prochu z roskazania P. Kolinskiego y P. Martuszkowica syndyka y pana Kupczykiewicza wzięto pieniędzy zł. 27; item anno 1694 za burmistrzowstwa sławetnego Stawkiewicza na ryby zł. 20; item w roku 1695 za burmistrzowstwa sławetnego Woyciechowskiego tenże burmistrz do siebie odebrał sam zł. 181, zabiegaiąc tedy sąd J. K. Mci commissarski tantae licentiae przeciwko wyraznym dekretom y ordinatiom commissarskiem, ktorą intratę cekauzową na same tylko potrzeby cekauzowe chcą mieć erogowaną, tych wszystkich punibiles bydz censet y nakazuie, aby sławetni Kolinski, Martuszkowic y Kupczykowic summę za kamien prochu zł. 27 in instanti do cekauzowych regestrow wnieśli et pro hoc temerario ausu każdy z nich z osobna po trzech grzywien winy na potrzeby cekauzowe dali et iudicio totidem; sławetny Stawkiewicz burmistrz także, aby wziętą na ryby summę zł. 20 wniosł do regestru cekauzowego y winy na potrzebę cekauzową dał grzywien siedm et iudicio totidem; sławetny Woyciechowski burmistrz, aby do regestru cekauzowego wniósł summę zabraną zł. 181 y winy dał grzywien dziesięć na potrzebę cekauzową et iu-

dicio totidem, ktore summy importare y wypłacic z winami powinni do cekauzu od aktu dekretu tego za niedziel cztery et iudicio in instanti sub maiori poena et sessione praetoriani carceris, do czego ad celeriorem exequutionem additur officium administratoriale z urzędem woytowskim, salva repetitione tymże panom burmistrzom summarum et luitarum w tych, ktorzy sub officiis ich te summy brali.

Żeby zaś takowe ausus et excessus nad prawa y dekreta commissarskie napotym nie działy się, sąd J. K. Mci zakłada vadium grzywien sta pro commodo cekauzu et privationem ac incapacitatem nazawsze wszelkich urzędow y praerogatyw, ktorakolwiek osoba ważyłaby się z prowentow cekauzowych pro commodo privato participare. Tosz y pp. cekauzowi teraz y na potym będący vadium podpadać maią, ieżeli się będą ważyli prowenta cekauzowe ad privatos osób usus dispensować, iakosz y ten cekauzowy byłby punibilis, u ktorego się ten mankament w regestrach pokazał, tylko że go swoiem dekretem mors praevenit.

Admonetur zatem Magistratus cum officialibus, aby porządne regestra perceptarum et expensarum corocznie secundum normam sibi praescriptam liquidowali, a po liquidatiey na ratuszu deponowane chowali, sub privatione de officiis et perpetua eorum incapacitate.

XI. Punctum.

Obrona lasow y granic.

Maiąc wyrazne praescriptum commissiey, abyśmy wszelkie szkody y praeiudicia w granicach y lasach oekonomicznych od sąsiad bliskich zachodzące serio scrutamine uważyli, gdy od pp. leśniczych eo nomine od nas requirowanych pewną odbieramy wiadomość, isz lasy Medynickie od pogranicznych wsi Lisiatycz y Pieniczan w dzierżawie JM. Pana strażnika koronnego będących, a lasy Starosolskie od dobr Szuminy y Lasek JM. Pana Mniszcha starosty Sanockiego dziedzicznych wielką ponoszą ruinę y desolatią, zdało się nam authoritate commissoriali posłac in fundum inquisitorow, ktorzyby revisią szkod tamecznych uczynili, a oraz JM. Panow possessorow powagą J. K. Mci requirowali, aby od dalszych czynienia szkod y naiazdow na lasy oekonomiczne supersedowali, ale wysłani od nas pp. revisorowie uczyniwszy dowodną o wielkiem spustoszeniu lasow relatią informowali nas, isz gwałtowney zawziętości y naiazdow na pomienione lasy żadna admonitia compescere nie może, ale inszych trzeba do poskromienia szukać sposobow; my tedy commissarze, quod praesentis consilii erat, JM. P. administratorowi teraznieyszemu serio zlecilismy, aby ex brachio władzy swoiey administratorskiey pomienionych lasow indemnitatem manu forti bronić kazał, niżeli dalsza w tym za informatią naszą od skarbu J. K. Mci będzie resolutia.

Poddanym także oekonomicznym y innym, cuiuscunque conditionis, osobom chcemy miec surowo inhibitum y cale zakazuiemy, aby drew z lasow Starosolskich od żuppy Szuminskiey wozic nię ważyli się, ale tylko do krolewskiey, a to pod zabieraniem y utratą podwod y dobytkow, czego osobliwa panom lesniczym y żupney straży zaleca się attendentia.

XII. Punctum.

Względem incursiey w krainę Wołoszanską.

Inquirowalismy per seriam indagationem, z czyieyby okkaziey stała się Węgierska w krainy oekonomiczne incursia, ale nam dowodnie było deductum, isz JM. Pan Turecki rothmistrz Smolakow ziemi Przemyslkiey ad custodiam granic per laudum destinowany z powinnosci swoiey głownego zboycę y principalnago incursora granic, nieiakiego Becca, osobliwą odwagą poymać y w Samborskiem ratusznym więzieniu, (iakosmy zastali), osadzic kazał: czego mszcząc sie zboycy Węgierscy, zebrawszy niemałą kupę, na wies Turkę dziedziczną JM. Pana rothmistrza tegosz gwałtownie naszli, dwor y wies zrabowali, oyca starego temusz JM. Panu rothmistrzowi zabrali y do Węgier zaprowadzili, przy ktorey incursiey niektorym wsiom krainy Lubochorskiey dostało się, w czym od samego JM. Pana Tureckiego ustną iustificatią odebralismy y dalszą około granic attendentią, przydaiąc nawet Smolakow oekonomicznych iuxta exigentiam, zleciliśmy.

XIII. Punctum.

Względem aggrawatiy od duchownych ritus graeci.

Lubo żadna przy nas od poddanych nie zaszła w tym querimonia, żeby sub titulo soboru duchownego mieli bydz aggrawowani, iesliby iednak in posterum takowe aggrawatie znaydować się miały, JM. Pana administratora teraznieyszego muneris erit, poddanych tuteyszych providere indemnitati.

XIV. Punctum.

Ordinatia dalszego porządku oekonomiey.

Obowiązał nas ostatniem punktem reskript teraznieyszey commissiey, cokolwiekby do dobrego tey oekonomiey porządku y conserwatiey prowentow skarbowych należało, abyśmy pilną animadwersią uczynili y przez osobliwą ordinatią porządnie opisali. Czyniąc zatym dosyć obligowi naszemu, cokolwiek baczylismy tey oekonomiey congruum, in ipso cursu et textu operis iusz dostatecznie wyrazilismy, y tu iednak supplement iescze niektorych ordinatiy potrzebnych przydaiemy.

Supplement ordinatiy do lepszego in posterum porządku.

1-mo. Poniewasz potissima pars prowentow oekonomicznych na karczemnych arendach consistit, a niektorzy pp. woyci, wolnicy, duchowni y sołtysi nad dawny zwyczay mimo własną potrzebę liberam propinationem piw y gorzałek sobie passim usurpuią, tedy JM. P. administrator teraznieyszy seriam animadversionem uczyni, aby ultra antiquos usus żaden sobie karczemnego szynku nie praetendował, ale żeby ta oekonomia ad instar lat tenuty Naiasnieyszey krolowey Jey M. Mariey Kazimiry przy skarbowych karczmach inviolate zostawała; w osobliwey iednak animadversiey JM. Pana administratora terazniеyszego powinny bydz arendy skarbowe w Dublanach y Starym Miescie, aby tam JM. Xięza plebani zadnych szynkow y karczem nie usurpowali, czego aby JM. Pan administrator manu forti bronic kazał, singulariter zlecamy.

2-do. Poniewasz niemałe subsidium arend oekonomicznych są młyny, ktore passim pustoszeią, tedy aby JM. Pan administrator curam reparatiy onych wziął, przed się zalecamy; na ktore to młyny gdyby iakie ode dworu ad malam informationem miały wyniesc alienativa rescripta albo donativy, tedy onych JM. Pan administrator acceptowac nie powinien, owszem avulsa recuperowac, gdysz przez tę avulsią młynow arendy oekonomiczne upadaćby musiały.

3-tio. Pokazało się dowodnie na terazniеyszey commissiey, isz wolnikow, sołtysow, popowiczow ultra spheram et contenta przywileiow znaczny excrevit numerus, ktorzy nie mogąc się na swoich osiadłościach pomiescić, grunta gromadzkie sieią, bydła na nich pasą y wychowuią, a z tychże zasianych gruntow do expensy podatkow z gromadami aequaliter nie chcąc pociągac, zasłaniaią się prawami y gromady ich opłacać muszą, zlecamy tedy JM. Panu administratorowi terazniеyszemu, aby po kluczach y krainach słuszną uczynic kazawszy lustratią, cokolwiekby się więcey takowych osob znaydywało nad specificatią w przywileiu, tych aby z wolnictw, sołtystw y popostw zganiać a na gromadzkie grunta przesadzać kazał.

4-to. Doniesli nam pp. officialistowie żuppni y prowentowi, isz niektorzy pp. donatariuszowie w dzierzawach swoich praepediunt exekutią zamkową, iako to do wyganiania z solą do brzegu, z drwami do żupp y do wybierania czynszow, a zatym proprii muneris będzie JM. Pana administratora terazniеyszego, aby tę exorbitantią poskromić, a zamkową iurisdictią ad observantiam debitam przywieść kazał.

5-to. Uskarzała się przy rewiziey żuppney gromada Kołpecka, że przedtym za wolne drew z lasow Drohobyckich na potrzeby żupp wożenie nie dawali tameczni poddani tylko po fl. 4 na rok do prowentu starościnskiego, a teraz na nich włożono po złotych sześćdziesiąt, a z osobna p. podstarosciemu y pisarzowi trzy bite talary honorarii dawać muszą, y luboby z inszych lasow taniey drew dostać mogli, przeciesz od p. administratora

tamecznego wożąc y nie wożąc drew coguntur do tey roczney pensiey, co isz commissia nasza baczy, iuribus krola JM. y tym poddanym summe praeiudiciosum, tedy zleca JM. Panu administratorowi teraznieyszemu, aby upomniał się serio tey krzywdy poddanych y czynić iey więcey nie dopuszczał.

6-to. Doniesiono iest nam, isz wies Terszow w dzierzawie JM. Pana Ulanickiego y wies Radylicza w possessiey JM. Pana Brockiego zostaiące od zpolnych z oekonomią podatkow, hybern y składek expensowych wyłamuią się y onych wydawac aequaliter nie chcą, co isz supremo iuri Krola JM. y całey oekonomiey praeiudiciosum, tedy obliguiemy serio JM. Pana administratora, iszby te wsi ad aequalitatem podatkowania y podlegania ordinatiey zamkowey przywiodł, czego possessores bronic nie maią sub privatione tych dzierzaw za doniesieniem takowey renitentiey skarbowi Krola JMci.

7-mo. Uważylismy to ab experimento, isz naywiększe stąd na całą oekonomią emergunt zawody, oppressie y ubogich ludzi depauperatie, że poddani oekonomiczni bez wiadomości urzędu zamkowego y przysiężnych dłużą się na grunta swoie u rożnych osob y onym privato ausu karty, zapisy y obligi na dobra swoie wydaią, a potym gdy w wypłaceniu takowych długow non sufficiunt, creditorowie osobliwie szlacheckiey condiciey na wsie y grunta naieżdzaią, exequuią y całą gromadę per potentiam aggrawuią; a zatym in futurum takowym zabiegaiąc oppresiom postanawiamy, aby żaden poddany oekonomiczny bez wiadomosci urzędu zamkowego y przysiężnych zaciągac długu u wszelakich iakieykolwiek conditiey osob na część albo grunty swoie nie ważył się, a ktoby takowemu cuiuscunque status creditor odważył się prywatnie dać pieniędzy, tedy absolute przepadać maią y upominac się ich nikt ullatenus nie powinien. Jesliby zaś cum scitu zamkowego y przysiężnych trafiło się poddanemu zadłużyć, tedy provisia od summy zaciągnioney większa być nie powinna, tylko po złotych dziesiąciu od sta, y ieżeliby większą creditor wyciągał, tedy takowa superata w summę principalną powinna bydz potrącona; co się y na dawnieysze długi sciągac ma ex declaratione teraznieyszey commissiey.

8-vo. Doszlismy tego ex querimonia poddanych, isz gdy urząd zamkowy podatek albo składkę iaką na oekonomią postanowi, ktora więc rzadko punktualnie wydawana była, tedy exequutorowie od zamku zesłani niezmiernymi depactatiami poddanych aggrawuią y do expens na wikt y contentatią niezwyczaynych przywodzą, a zatym poskramiaiąc tę exorbitantią obowiązuiemy JM. Pana administratora, aby expensa tych executiy y wiktowania exekutorow ad certum moderamen reducere kazał, y ktoby ultra modum praescriptum ważył się depactowac poddanych, instantanee karał y szkody nagradzać kazał, ktore przysiężni spisane urzędowi zamkowemu donosic y praesentowac powinni.

9-no. Doniesiono iest nam, isz JM. Pan Pruszczycki chorąży Żytomirski uprosiwszy sobie bezprawny iakiś reskript u przeszłego ś. p. Krola JM. na pewne łąki y pastewniki nad Dniestrem, do klucza Medynickiego należące, z tychże pastwisk accidentie onemu nienależyte wybiera, co isz zdawna do inwentarza oekonomicznego należało, tedy JM. P. administratorowi teraznieyszemu zlecamy, aby ten prowent ex abusiva possessione vindikował y do skarbowego inwentarza przywrocił.

10-mo. Wyszło z podpisem commissiey naszey niemało libertatiy, osobliwie na conflagraty pogorzelcom y innym querulantibus, więc że commissia nasza in absentia protunc JM. Pana administratora y rządcow oekonomicznych dostateczney mieć nie mogła o wszystkiem informatiey, tylko na skwierk ludzi utyskuiących in spem uwagi y decisiey przyszłego JM. Pana administratora te libertatie y folgi podpisywała, tedy tasz commissia singulariter obliguie JM. Pana administratora, iszby słuszną in fundo tych libertatiy uczynic kazał verifikatią y według exigentiey inwentarza y samey słusznosci z niemi postąpił.

11-mo. Informuie się commissia nasza ex ipsa egestate ubogich ludzi, ktorych łzy dotychczas nie osychaią, utyskuiąc na wielkie szkody przez związek przeszły poczynione, ktorych że dotychczas należyta conscriptia y connotatia nie stała się, tedy commissia nasza id muneris zleca JM. P. Kazimierzowi Gruszewiczowi przeszłemu tey oekonomiey pisarzowi, aby po kluczach, krainach, miastach, miasteczkach y całey włosci szkody te in sua qualitate et quantitate dostatecznie opisał y connotował, a zpisane porządnie do grodu per oblatam podać y z kluczow, także krain, przysiężnym, a z miasteczek radnym poprzysiądz one kazał, do czego mu zamkowy urząd dopomodz powinien; a lubosmy ad rationem przyszłey pracy pomienionemu JM. Panu Gruszewiczowi złotych trzysta przez commissarską assignatią naszą naznaczyli, gdy iednak pomienione opus conscriptiey do skarbu przywiedzie, dalszą mu za assignatią J. K. Mci skarbową z contributiy expensowych tey oekonomiey przyrzeklismy gratitudinem.

12-mo. Więc że z tey oekonomiey JM. Panowie administratorowie niektore pensie solne y pieniężne extra contractum annuatim wypłacać zwykli, tedy aby JM. Pan administrator teraznieyszy miał pewną tych pensiy notitiam, zdało się nam pensionarz dawny dobrze wyexaminowany z nowymi auctiami dla informatiey hoc loco inserować.

Pensie roczne tak pieniężne iako y solne z zupp oekonomiey J. K. Mci Samborskiey należyte.

Extra contractum:

Z zuppy Starosolskiey Wieleb. Kapitule Przemyslkiey soli beczek 36
Xięży Wikariom tamecznym soli beczek 24
Mansionarzom 11

Do ambony Samborskiey 40
Do plebaniey Staromieyskiey 40
JM. P. sędziemu Przemysłkiemu 30
JM. P. podsędkowi Przemysłkiemu 20
JM. P. sędziemu grodzkiemu Przemysłkiemu 30
JM. Panu pisarzowi ziemskiemu 20
JM. P. podstarosciemu grodzkiemu 20
JM. P. regentowi grodzkiemu 10
JM. P. vicesregentowi grodzkiemu 15
JM. P. podstarosciemu Starosolskiemu 20
JM. P. patronowi oekonomicznemu 10
Dzwonnikowi Starosolskiemu 26

Z tamtądże pieniężne:

Wielebney kapitule Przemysłkiey na rok złotych . 48
Kosciołowi Tyrawskiemu złotych . . . . 18 gr. 18
Kosciołowi Samborskiemu złotych 32
X. plebanowi na quartał po fl. 12, złotych . . . 48
X. Altaryscie Polskiemu złotych 10
Bakałarzowi Solskiemu złotych 104
Organiscie co tydzien po fl. 1, babkom do szpitala po fl. 1 gr. 15, złotych 130
Zwaryczom do cerkwi na tydzien po fl. 1, złotych . 52
Do woytostwa Staromieyskiego ratione młyna złotych 300

Z żuppy Drohobyckiey:

Przewielebney kapitule Lwowskiey beczek soli 88
JM. P. podstarosciemu Samborskiemu soli beczek 30
P. pisarzowi prowentowemu 20
P. pisarzowi dekretowemu 20

Zamek płaci extra contractum:

Quarty do skarbu . . . . zł. 2445
OO. Bernardynom . . . . » 1200
OO. Dominikanom Samborskiem . . . . . . » 33 gr. 10
Do fary Samborskiey za dziesięcinę Dąbrowską » 20
Za dziesięcinę z Mistkowic Mistkowską . . . » 60
Do altariey Mandrzykowskiey przy katedrze Lwowskiey . . . . » 17 gr. 5

Co zaś skarb przyimuie nowey auctiey.

Z żupp Drohobyckich:

Przewielebny Jey M. Pannie Xieni conventu Sw. Benedykta wszystkich Swiętych Lwowskiego	zł.	6000
OO. Bernardynom Samborskiem nowey auctiey . . .	»	800

A z osobna:

Pomienioney Iey M. Pannie xieni conventu S. Benedykta Wszystkich Swiętych Lwowskiego soli beczek . . .	200
Iey M. Pannie Xieni Samborskiey soli beczek . . .	50
JM. Panu Winnickiemu podczaszemu podolskiemu . .	60

Do ktorego pensionarza poniewasz niektore przybyły nowe auctie, iako to Przewielebney Iey M. Pannie Xieni conventu Lwowskiego reguły S. Benedykta pensiey roczney in paratis flor. szesc tysięcy, teyże Iey Mci pensiey solney beczek dwiescie, Wielebnym OO. Bernardynom Samborskiem vigore dekretu commissarskiego auctiey prowizionalney zł. osmset, JM. Panu Winnickiemu podczaszemu Podolskiemu ex declaratione commissiey beczek soli szescdziesiąt, tedy te nowe auctionis pensie, iako JM. Pan administrator teraznieyszy corocznie wypłacać, tak skarb w ratach pro persoluto przyimować powinien, a iesliby się ktokolwiek z nowymi na iakiekolwiek dożywotnie pensie solne lub pieniężne odezwał reskriptami, takowych JM. Pan administrator iako ad sequiorem informacionem uproszonych acceptować nie ma, ale ich pro decisione do skarbu J. K. Mci odsyłac powinien.

Declaratie commissiey anni 1698.

Declaratia o remanent solny Naiaśnieyszey krolowey Iey M. Mariey Kazimiry.

Na instantią Naiasnieyszey krolowey Iey M. Mariey Kazimiry do nas literaliter y przez JM. Pana Alexandra Kosmowskiego dworzanina pokoiowego wniesioną, a to względem remanentu solnego przez JM. Pana Ebertza administratora od niewiernego niegdy Becala, circa apprehensionem oekonomiey Samborskiey odebranego, a do skarbu Naiasnieyszego ś. p. króla JM. dotychczas niezapłaconego sąd commissarski J. K. Mci pilną wprzód względem tegosz remanentu indagatią uczyniwszy, poniewasz tak ex personali agnitione JM. Pana administratora przeszłego, iako tesz y z commissiey, ktora ten remanent wespół z oekonomią JM. P. Ebertzowi podawała, dowodnie patuit, isz remanentu solnego w gornych żuppach sześć tysięcy dwieście trzydzieści ośm beczek a na dolnych nadwislnych składach beczek dwa tysiąca siedmset cztery własnie y rzetelnie skarbowi Naiasnieyszego

ś. p. krola JM. należało, tedy według zwyczaiu y taxy przez commissią opisaney nakazuie, aby JM. P. Ebertz administrator przeszły tenże remanent do skarbu Naiasnieyszey krolowey Iey Mci gorną beczkę po złotemu iednemu, a dolną po złotych piąciu y groszy połosma rachuiąc, (iako tenże remanent Naiasnieysza krolowa Iey M. JM. Panu staroście Rzeczyckiemu płacić quondam kazała), od daty dekretu tego za niedziel sześc parata pecunia za quitem plenipotenta lub assignatariusza, ktoremu to będzie zlecono, realiter zapłacił, a to sub penis fisci et foro quocunque ac iudicio vindicandis; a że ten remanent cum lucro venditionis na skarb J. K. Mci szczęśliwie teraz panuiącego ex praxi solita dostać się powinien, tedy JM. P. Ebertz przeszły administrator tenże remanent gorny y dolny teraznieyszemu JM. P. administratorowi plene et integre z dosypką beczek, videlicet dziesięć do sta na pak rachuiąc, zostawic y oddac presenti decreto obligatur, względem ktorego na skarb zostawionego remanentu teraznieyszy JM. Pan administrator summę 20.434 złotych krolowey Jey Mci modo suprascripto uznaną y przysądzoną JM. Panu Ebertzowi w tychże sześciu niedzielach powrocic y zapłacic, albo iesli w rachunkach JM. Pan Ebertz iaką summę skarbowi J. K. Mci winien zostanie, pro persoluto przyiąć y potrącic będzie powinien. Co się zas tknie pensiey solney od składu Dybowskiego, annuatim do skarbu Naiasnieyszey krolowey Jey M. należącey, poniewasz JM. Pan Ebertz administrator przeszły firmiter allegat, isz te pensie po stu beczek na rok iuxta usum za wszystkie lata possessiey swoiey punctualiter oddawał y że quity z odebrania przy panu superintendencie dolnym effective zostaią, tedy sąd commissarski necessario uznawa, aby te quity JM. P. Ebertz w sześciu niedzielach skarbowi lubo plenipotentowi Naiasnieyszey krolowey Jey M. presentował, albo in defectu onych pomienione pensie realiter oddał y wyliczył sub rigore supraexpresso.

Declaratia Wielebnym OO. conventu Suleiowskiego:

Produkowali przed nami Wielebni OO. Cistercienses conventu Suleiowskiego dwa przywileie super tredecim plaustratas alias beczułek soli annuatim klasztorowi swemu służące, ieden anni 1262 confirmationis Xiążęcia Bolesława intus originale privilegium Xiążęcia iescze Kazimierza de anno 1176 w sobie includuiący[1]), a drugi confirmationis także książęcia Konrada de anno 1279, tosz samo Casimiri ducis privilegium reassumuiący, vigorę ktorych przywileiow upraszali, ażeby ad usum et possessionem annuam pomienioney trzynastu beczułek soli przypusczeni bydz mogli, więc że w inwentarzu teraznieyszym y commissiach oekonomicznych żadney około tego nie znayduiemy dispositiey, tedy pro sublevanda gratia privilegii convent pomieniony do miłościwey resolutiey jego Krolewskiey Mosci odsyłamy.

---

[1]) Rzyszczewski i Muczkowski, Kod. Dypl. Pol. T. I. Nr. IV, L.

Declaratia na pretensie JM. X. plebana Staromieyskiego:

Produkował przed nami JM. X. Kazimierz Dagobert pleban Staromieyski przywiley ś. p. krola JM. Michała w Krakowie die 20 Octobris a. 1669 na czterdzieści beczek soli quartualiter y na wolną gorzałki propinatią plebanom Staromieyskiem dany y przez Naiasnieyszego ś. p. krola JM. Jana III we Lwowie die 28 Iunii 1678 anno approbowany, vigore ktorych przywileiow tenże JM. Xiądz pleban Staromieyski upraszał, aby tak przy dalszey percepcie soli, iako y wolnym szynku gorzałki y innych liquorow mogł bydz conserwowany, ktorą JM. X. plebana instantią sąd J. K. Mci commissarski względem percepty pensiyey solney iako słuszną approbuiąc, a względem propinatiey prowentom skarbowym szkodliwą bacząc, poniewasz JM. X. pleban na tę propinatią ius fundamentale erectionis nie pokazuie, owszem usus contrarium probat, że in antecessum żaden pleban nie był in possessione szynku tego, tedy sąd tenże illationem JM. X. plebana względem pomienioney propinatiey incompetentem uznawszy JM. Panu administratorowi teraznieyszemu serio zaleca, aby tego szynku władzą zamkową nie dozwalał y, iesliby iaką karczmę chciał JM. X. pleban stawiać, manu forti et brachio Zwierzchnosci administratorskiey bronił y niedopuszczał presentis decreti vigore.

Declaratia pensiey solney y pieniężney conwentowi Lwowskiemu Wielebnych Panien zakonnych reguły S. Benedykta.

Produkowane są na teraznieyszey commissiey imieniem Przewielebney w Bogu Jey M. Panny Eleonory Kazanowskiey Xieni conventu Lwowskiego Wielebnych Panien reguły S. Benedykta dwa przywileie Naiasnieyszego Króla JMci szczęsliwie panuiącego, ieden de data w Krakowie dnia 11 miesiąca Listopada 1697 anno na dwiescie beczek soli z żupp tuteyszych annuatim na potrzeby klasztorne, a drugi de data w Warszawie dnia 7 lutego 1698 na pensią roczną sześciu tysięcy złotych z prowentow oekonomicznych pomienionemu conventowi ex pia J. K. Mci munificentia dane, vigore ktorych przywileiow, aby tenże convent in usu et possessione annua pensiey tak solney iako y pieniężney mogł zostawać, wnoszona była imieniem teyże Przewielebney w Bogu Jey Mci Panny Xieni instantia. My tedy J. K. Mci commissarze maiąc sobie specialiter zalecone od J. K. Mci pomienionego conventu postulata JM. Panu administratorowi teraznieyszemu y napotym będącym serio recommenduiemy, aby pomienione pensie, tak solna dwochset beczek z żupp tuteyszych iako pieniężna sześciu tysięcu złotych, z prowentow oekonomicznych quotannis Wielebnemu conventowi za quitami wydane y wypłacane były praesentis declarationis vigore.

Declaratia Wielebnym OO. Bernardynom conventu Samborskiego.

Było nam produkowane od Wielebnych OO. Bernardynow conventu Samborskiego dawne iescze od krola JMci Stephana prawo tymże Wiele-

bnym OO. na pewne miary zboża, iakoto: żyta kłod dziesięć, pszenicy kłod dziesięć, baranow pietnastu, wieprzow sześć, soli pułkłody, masła fasek cztery, serow kop cztery, kasze tatarczaney kłod dwie, grochu kłod dwie, iagieł kłodę iednę, in vim sustentatiey klasztoru tego annuatim nadane y od Naiasnieyszych krolow per continuam seriem regnantium potwierdzone y approbowane, vigore ktorego prawa, lubo cisz Wielebni Oycowie każdego roku tysiąc dwiescie złotych in recompensam zboża dotychczasz prowentow oekonomicznych odbierali, że iednak niemałą w tym pretendebant szkodę, isz pomienione miary zboża większą nierownie według słuszney taxy mogłyby wynosić kwotę, tedy my J. K. Mci commissarze, moderuiąc tę Wielebnych OO. pretensyą z osobliwego na ubogi klasztor respektu, takową in futurum postanawiamy melioratią, aby iem do pomienioney tysiąca dwóchset złotych quoty iescze ośmset przyłożywszy, dwa tysiąca zpełna, a na quartały dzieląc po złotych pięcset na każdy z prowentow oekonomicznych annuatim wydawano y punctualnie wypłacano, co JMci Panu administratorowi teraznieyszemu y na potym będącym recommenduiemy.

D e c l a r a t i a JM. Panu Winnickiemu podczaszemu Podolskiemu.

Poniewasz to deductum na teraznieyszey commissiey, że poddani J. K. Mci Pana naszego Miłosciwego z rożnych wsi a osobliwie ze wsi Spryni wożąc drwa do żupp y przeieżdżaiąc do zamku Samborskiego wielką szkodę w łąkach dziedziczney maiętności JM. Pana Piotra Winnickiego podczaszego Podolskiego, to iest w Manastyrcu czynią, druga że zupka Sprynska wielką ma wygodę z pomienionego JMci, kiedy lasow swoich dziedzicznych poddanym swoiem do teyze zuppy dodawać nie zabrania, retaliando tę łatwość y uczynność in rem prowentow J. K. Mci naznaczamy pomienionemu JM. Panu podczaszemu Podolskiemu z tey zupki Sprynskiey pensiey doroczney soli beczek sześćdziesiąt, ktore corok JM. Pan administrator teraz y na potym będący quotnikowi Sprynskiemu, (który osobliwą w dodawaniu drew z lasów JM. P. podczaszego Podolskiego ma wygodę), wydawać rozkaże.

D e c l a r a t i a JM. Panu Walkiewiczowi pisarzowi zamkowemu.

Kiedy pracowite JM. Pana Stanisława Walkiewicza pisarza zamkowego w tey oekonomiey merita wspiera wyraźny reskript J. K. Mci we Lwowie dnia 27 sierpnia anno presenti dany, zachowuiąc go przy dalszey pisarstwa zamkowego funktiey, tedy y my, na teraznieyszey commissiey uznawszy ab experientia osobliwą iego w expeditiach zamkowych sposobnosc y wygodną w interesach oekonomicznych usługę, przy tey pisarstwa zamkowego funktiey pomienionego JM. Pana Walkiewicza conserwuiemy y aby mu siedmset złotych pensiey roczney w reskripcie J. K. Mci naznaczone, annuatim wypłacane były, JM. Panu administratorowi teraznieyszemu recomenduiemy.

Declaratia na suplikę Iwana Kurusza młynarza Kotowskiego.

Wniósł do nas suplikę uczciwy Iwan Kurusz młynarz teraznieyszy Kotowskiey zuppy, uskarzaiąc się, isz przeszły młyna tego possessor, uczciwy Lesz Mielnik, prawo y grunta swoie Mielnickie roznym osobom w długach pozawodził, które okupuiąc teraznieyszy mielnik własnych pieniedzy zł. trzysta pięcdziesiąt wydał, a iescze winnego sto trzydziesci zł. długu zostaie, którego wypłaceniu sufficere nie mogąc upraszał, aby go zamek w tym poratował, także do zagacenia groble z włości ludziom dopomodz kazał; więc isz z tego młyna dwie miarce pożytku do zamkowego prowentu należą, tedy za rzecz słuszną commissia nasza poczytała JM. Panu administratorowi teraznieyszemu zalecić, aby do wypłacenia reszty długu pomienionego stu trzydziestu zł. z cassy oekonomiczney, a do zagacenia groble z włości iuxta usum temu młynarzowi sine mora dopomożono.

Declaratia condescensiey do wsi Turczynowic.

Gdy poddani wsi Turczynowic, w dzierżawie p. Eliasza Mocoka będący, z wyraznymi przeciwko p. dzierżawcy skargami y supplikami recurrebant do sądu commissarskiego, upraszał pan Mocok, aby verifikator tych skarg y pretensiy był ad fundum zesłany, sąd tedy commissarski maiąc exploratam prudentiam et activitatem JM. Pana Alexandra Stupnickiego woyskiego Stryiskiego y JM. Pana Michała Zbiiewskiego, ktorzy tymi dniami do Waniewic condescendere maią, upraszа JMci y zleca, aby za iedną okkazią do wsi Turczynowic ziachawszy w te querimonie y skargi poddanych, także wzaiemne do nich pana Mocoka pretensie, weyrzeli, uważyli y rozsądzili, salva appellacione, iesliby się ktorey stronie decisia nie zdała, do sądu commissarskiego reservata et praecustodita.

Finis declarationum.

Decreta commissiey anni 1698.

Dekret między panem Morgulcem, Dimitraszkiem, Barulą actorami y panem Mocokiem pozwanym.

W sprawie między panem Morgulcem rothmistrzem, p. Dimitraszkiem Isacieszkulem y p. Kiriakiem Barulą, aktorami, a panem Eliaszem Mocokiem pozwanym eo nomine, isz tenże pan Mocok obiąwszy sześć łanow we wsi Turczynowicach vigore pomiaru anni 1693 pro sorte pomienionych actorow iure equalitatis należących umowionego z tychże łanow co rok po złotych trzysta pięcdziesiąt additamentu za lat dwie y więcey nie zapłacił y płacenia in futurum żadney nie czyni ani pokazuie securitatem, iako obszernieysza o tem oretenus czyniona była propositia. Sąd J. K. Mci commissarski stron obudwoch personaliter stawaiących controwersiy przesłuchawszy, poniewasz ex

agnitione samego p. Mocoka pokazało się, isz additamentu actorom należącego złotych siedmset dwadziescia dziewięć ad ultimam Iunii anni praesentis rachuiąc zatrzymał, tedy adhaerendo wyrazney pomiaru obloquentiey nakazuie, aby tenże pan Mocok pomienione fl. 729, to iest panu Morgulcowi trzysta siedmdziesiąt pięć a panu Dimitraszkowi z panem Barułą trzysta pięcdziesiąt cztery, w niedziel dwie po S. Marcinie blisko przyszłym do rąk ich za kwitami realiter oddał y zapłacił, a to pod nieodwłoczną na dobrach iego zamkową exekutią, do ktorey sąd commissarski in casu contraventionis JM. Pana Zbiiewskiego przydaie, y aby się cum adminiculo zamkowey pomocy odprawił przyszłemu JM. Panu administratorowi zleca y recommenduie, in futurum zaś iesliby pan Mocok pozwany nie znalazł spokoynego medium et securitatem wypłacania corocznie pomienionego additamentu, ktorąby się aktorowie pomienieni contentowali, co in libera ich optione zostaie, tedy sąd commissarski wolny tymże actorom do częsci swoiey regress, to iest panu Morgulcowi do łanów trzech a panu Dimitraszkowi z panem Barułą także do łanów osobliwych trzech zachowuie y ostrzega, y aby te łany pan Mocok na requisitią actorow w niedziel dwie po S. Marcinie bez żadney odwłoki y contradictiey realiter onym oddał y puścił, nakazuie, a in casu contraventiey zamkowe także bracchium in praesentia pomienionego JM. Pana Zbiiewskiego przydaie y naznacza. A że we wsi Waniewicach nad pomiar między panem Morgulcem z iedney a panem Dimitraszkiem y panem Barułą z drugiey strony uczyniony znaiduią się supra cztery zagrody, tedy iure merito dwie zagrody panu Morgulcowi, które iuż były przedtym in possessione iego, a drugie dwie panu Dimitraszkowi z panem Barułą należeć powinny, tak iednak, aby pan Morgulec na swych zagrodach żadney budować karczmy non pretendat. Wzaiem tesz we wsi Mrozowicach poniewasz dwa podsadki wzwysz nad pomiar znayduią się, tedy per medium ieden panu Morgulcowi, a drugi panu Dimitraszkowi z panem Barułą cedere powinny. A że y we wsi Turczynowicach znayduią się dwie cwierci nad łany pomiarem opisane y z osobna pułłanek Popowski, in usu gromad będący, tedy vigore decretu teraznieyszego tak pomienione dwie cwierci, iako y pułłanek Popowski do possessiey pana Mocoka przyłączaią się, y onemu należeć maią. A poniewasz pan Dimitraszko Isacieszkuł z panem Kiriakiem Barułą tesciem swoiem ieden dział zobopolnie trzymaią, tedy sąd commissarski habita ratione starosci lat y zasług pana Baruły onemu precustodit, iako wszelką od zięcia swego pana Dimitraszki observantią, tak przy częsci działu, poki żyie, spokoyną conserwatią. Co y przyszłego JM. Pana administratora zaleca respektowi. A że pod Waniewicami pusty stawek znayduie się do restauratiey podobny, tedy in quantumby go pan Morgulec swym kosztem, iako się deklarował, wyrobic y zastawic kazał, on sam, a nie kto inszy pożytek z niego odbierać będzie. Jeżeliby zas pan Dimitraszko z panem Barułą do spolnego kosztu aequaliter

przyłożyć się chcieli, tedy tesz pożytek stawku tego per medium do nich należeć będzie.

Dekret między JM. Panem Mikulinskiem y JM. Panem Bąchowskiem.

W sprawie między JM. Panem Mikołaiem Mikulinskiem actorem y uczciwemi Siemionem, Fediem, Wasiem, Michaelem bracią Lininskiemi, kniastwa trzech cwierci we wsi Lininie possessorami, z iedney, a JM. Panem Mikołaiem Bachoskiem pozwanym, z drugiey strony, a to względem concurrentiey de potioritate kupienia trzech cwierci kniastwa we wsi Lininie u pomienionych Lininskich possessorow, gdy JM. Pan Mikulinski actor potioritatem contraktu swego o kniastwo pomienione zawartego praecedentia et prioritate temporis dowodził, a JM. Pan Bachowski pozwany econverso z poslednieyszym ale na fundamencie consensu zamkowego uczynionym contraktem stawał y pierwszemu JM. Pana Mikulinskiego contraktowi, ex quo bez pozwolenia zamku Samborskiego privatim uczyniony, invaliditatem zadawał, upraszaiąc, aby iako collatoralis w iedney wsi tego kniastwa sąsiad bliższym był do kupienia uznany, sąd J. K. Mci commissarski controversiy stron obudwoch personaliter stawiaiących wysłuchawszy, poniewasz ex antiquo usu tey oekonomiey wszystkie przedaże za consensem zamku Samborskiego stawac powinny, a nie mniey uważaiąc, aby ta wieś Linina pluralitate possessorum conditiey szlacheckiey nie była praegravata, tedy JM. Pana Bachowskiego, iako dawnieyszą iusz possessią w tey wsi maiącego przy kontrakcie zamkową iurisdictią ztwierdzonym iure potiori conserwuie y blisszego kupienia kniastwa pomienionego decreto presenti uznawa y declaruie, tak iednak, aby tenże JM. Pan Bachowski zadatek pienieżny JM. Panu Mikulinskiemu, iak wielki się ex agnitione uczciwych Lininskich kniaziow y z dokumentow iego pokaże, w niedzielach dwoch gotowymi pieniedzmi realiter oddał, tak residuum summy tymże kniaziom Lininskiem według contraktu wyliczył y wypłacił, a to sub ammissione causae; ostrzega niemniey sąd commissarski, aby JM. Pan Bachowski iuris quesitor wszystkie onera z pomienionego kniastwa do zamku według rewisiey należące pełnił y odprawował y ludzi w sąsiedztwie poddanych J. K. Mci nie aggrawował pod utraceniem prawa swego, czego przyszły JM. Pan administrator seriam attendentiam mieć powinien.

Dekret między żydami Modryckiem, Truskawieckiem, Stobnickiem quotnikami y Wołczem pisarzem Drohobyckiem a JM. Panem Ebertzem administratorem y JM. Panem Maiorem podżupkiem.

W sprawie między niewiernymi żydami Szaią quotnikiem Modryckiem, Jozefem quotnikiem Truskawieckiem, Hercykiem quotnikiem Stobnickiem, Wołczem pisarzem Drohobyckiem, z iedney, a JM. Panem Ebertzem admi-

nistratorem, także panem Bogusławem Maiorem podżupkiem, z drugiey strony, ex mutuis actoratibus et reatibus.

A naprzod: Ex actoratu żyda Szai quotnika Modryckiego super puncta propositiey iego et quidem: 1-mum: Isz JM. Pan Ebertz zawieraiąc z niem contrakt o żuppe Modrycką, lubo sobie żadnego rękawicznego y superaty za pierwszy rok nie warował, przeciesz eo nomine za rękawiczne złotych trzysta, a za superatę złotych pięcset przez pana podżupka wymógł y w rachunkach potrącił. 2-dum: Isz lubo actor Szaia oprocz remanentu piąciu tysięcy dziewiąciu beczek soli anni 1695 wydał pro anno 1696 ad 1697-mum quoty solney beczek sześć tysięcy sto ośmdziesiąt siedm, co in summa uczyni iedenascie tysięcy siedmset trzydziesci cztery beczek, przeciesz według contraktu należytey zapłaty nie wziął od quotney soli, tylko cztery tysiące sto pięcdziesiąt dziewięc złotych, a zatym upominał się residuum summae, po złotemu od beczki rachuiąc, złotych tysiąc dziewięcset siedmdziesiąt dwa. 3-tium: Isz pan podżupek do podpisania rachunkow tegosz actora kaydanami przymuszał, quity iego zabrał, sługę Hołowieckiego na dom nasłał, ktory do żony iego chorey strzelaiąc był okkazią smierci y że temuż żydowi lustruiąc komorę ze skrzyni iedenascieset złotych pieniędzy gotowych wzięto. 4-tum: Isz tenże żyd Szaia na reparatią żuppy Modryckiey trzysta złotych de proprio wydał, aby mu zatym od JM. Pana administratora były ex nunc powrocone, iako obszernieyszą o tym czynił oretenus propositią.

Potym ex actoratu żyda Jozefa quotnika Truskawieckiego super puncta propositiey iego et quidem, 1-mum: Isz pan podżupek za rok pierwszy rękawicznego y superaty wymogł także na niem złotych ośmset, lubo w contrakcie obowiąsku tego nie było. 2 dum: Isz lubo ten quotnik oprocz remanentu solnego piąciu tysięcy trzechset dziewięciudziesiąt siedmiu beczek anni 1695 wydał quoty solney pro anno 1696 ad 1697-mum beczek sześć tysięcy dziewięćset czterdziesci trzy, co in universum uczyni 12340 beczek, przeciesz według contraktu od quotney soli nie wziął tylko cztery tysiące sto złotych, a zatym upominał się residuum tey summy, po złotemu od beczki rachuiąc, videlicet 2843 złotych. 3-tium: Isz na reparatią żuppy Truskawieckiey wydał de proprio złotych trzysta, aby mu zatym od JM. Pana administratora były powrócone. 4-tum: Isz pan podżupek titulo podarku wymógł u niego soli beczek pięcset, tenże za nową panew nie przyimuie tylko złotych ośmdziesiąt cztery a iego kosztuie złotych sto, także wydanych okupuiąc Daniela pisarza związkowym złotych osmiudziesiąt powrocić nie chce, iako obszernieyszą czynił oretenus querimonią.

Tandem ex actoratu Hercyka quotnika Stobnickiego super puncta propositiey iego. 1-mum: Isz zawarszy contrakt o żuppę Stobnicką lubo z niey oprocz remanentu solnego czterech tysięcy dwochset osmdziesiąt beczek anni 1695 wydał quoty solney ab anno 1696 ad 1697-mum beczek sześć tysięcy sześćset według contraktu a zoszobna superaty beczek ośmset dwa-

dziescia osm, co uczyni in universum 11708 beczek, przeciesz nie wydano mu pieniędzy tylko cztery tysiące ośmset szescdziesiąt dwa złotych y groszy pietnascie, a zatym upominał się restantem summam, videlicet za quotną sol złotych tysiąc siedmset trzydzieści siedm y groszy pietnascie, a za superatę, po złotych dwa y groszy pietnascie rachuiąc, dwa tysiąca siedmdziesiąc złotych. 2-dum: Isz na reparatią żuppy Stobnickiey wydał de proprio złotych trzysta, aby mu zatym od JM. Pana administratora były recompensowane. Nakoniec ex actoratu żyda Wolcza pisarza Drohobyckiego przeciwko panu podżupkowi, isz nie maiąc żadney do niego praetensiey niesłusznie go pobił y rany pozadawał, iako protestatią y obductią fusius dowodził.

Vicissim tesz ex actoratu JM. Pana administratora y pana Maiora podżupka przeciwko Szai quotnikowi Modryckiemu, isz podiąwszy się pro anno 1696 ad 1697-mum beczek sześć tysięcy siedmset dwadziescia pięc quoty solney wyrobic, oney do skarbu tylko trzy tysiące czterysta dziewięcdziesiąt beczek według regestru wystawił, a beczek 2697, iakoby na skarb wydać miał, niesłusznie praetenduie. Także Truskawiecki miał pro eodem anno wyrobic 7200 beczek quoty, a tylko 4467 wystawił, niesłusznie beczek 2476 uzurpuiąc, więc y quotnik Stobnicki za tenże rok miał 6600 quoty wystawić, a tylko 5223 do skarbu importował, niesłusznie także $2203^1/_2$ beczek iakoby na skarb wydanych praetenduiąc, ktorych to beczek pomienioni quotnicy każdy pro interesse suo, poniewasz według contraktu nie wystawili, tedy aby szkodę tak znaczną skarbowi nagrodzili JM. Pan administrator serio dopominał się.

Sąd commissarski J. K. Mci stron wszystkich personaliter stawaiących controwersiy przesłuchawszy, poniewasz od żydow quotnikow y Wolcza pisarza Drohobyckiego, przeciwko p. podżupkowi zachodziły niektore obiecta et praetensiones facti, iako to względem przymuszenia kaydanami do podpisu rachunkow, zabrania onym kwitow, nasłania na dom żyda Szai, zabicia żony y pieniędzy gotowych 1100 złotych ze skrzyni wyięcia, także o pobicie pomienionego pisarza Drohobyckiego, tedy suspensa decisione totius negotii potrzebną bydz ante omnia inquisitią na puncta pomienione sąd tenże commissarski uznał y wywieść onę przed sądem swoiem per testes iuratos nakazał, po ktorey wywiedzeniu per partes utrasque inquisitiey, gdy strony na terminie dzisieyszym personaliter stawaiąc super contenta propositiy swoich obszerne czyniły controwersie sąd commissarski po wysłuchaniu oboiey strony skarg illatiy, obron y dowodow, naprzód do czytania inquisitiey udał się, z ktorych testimonia iurata wyrozumiawszy, a oraz stron wszystkich super moderamen iudicii spusczaiących się, iudicialną odebrawszy submissią, nakoniec ad decisionem pomienionych actoratow według osobliwey każdego propositiey przystąpił.

A naprzod ex actoratu żyda Szai ad primum punctum propositiey iego względem trzechset złotych rękawicznego y superaty pięciuset złotych

za rok pierwszy contraktu, poniewasz p. Ebertz administrator sam principalny contrahent rękawiczne od contraktu uniwersalnego postąpić musiał, y żydzi toż rękawiczne y superatę przy rachunkach rękami własnymi podpisanych acceptowali y na drugi rok benevole pozwolili, tedy w tym punkcie żyda Szai incompetentem actionem uznawa y od tey pretensiey JM. Pana administratora liberum czyni. Ad secundum punctum względem 2697 beczek quotney soli in controverso zostaiącey, a to ex universali quanto 11734 beczek, ktorą quotę zupełną żyd isz własnie do skarbu wydał, firmiter pretenduie, a pan podżupek, isz więcey nad 8499 beczek na skarb nie odebrał, alleguie, poniewasz ex agnitione partium pokazuie się, isz te 11734 beczek de facto et realiter wyrobione były, tylko per varias między żydami y p. podżupkiem simultates z żuppy Modryckiey, (lubo tam zamkowa iest custodia), beczek 2697 niewiedzieć iako y gdzie się podziały, tedy sąd commissarski precidendo w tym punkcie ambigua y oboiey stronie praeiudiciosa iuramenta, stosuiąc się ad iustum moderamen, szkodę w pomienionych 2697 beczkach per medium uznawa y onę ex aequo et aequali na obie stronie dzieli, deciduiąc, iż actor żyd Szaia względem połowy tychże 2697 beczek incompetenter czyni, y od niey JM. Pana administratora y p. podżupka sąd nasz perpetuo uwalnia, drugą zaś połowę numerum 1348 beczek wynosząca sąd nasz commissarski in partem Szai żyda praesenti moderatione przyznawaiąc, takową iusz całey roczney pro anno 1696 ad 1697-mum quoty solney czyni inter partes combinatią, że poniewasz częścią ex agnitione p. podżupka, częścią ex praesenti decisione pokazuie się importowaney za rok tenże do skarbu quoty beczek 4839, a żyd Szaia nie wziął na to według rachunku tylko 4159 złotych, tedy aby restantem summam po złotemu od beczki rachuiąc, videlicet złotych 680 wynoszącą, JM. Pan administrator żydowi temu w niedzielach dwoch oddał y wypłacił, sąd nasz commissarski uznawa y deciduie. Ad 3 punctum względem violentiy y exorbitantiy Hołowieckiego zabicia żony Szaiowey, poniewasz p. podżupek z inquisitiey non arguitur per directum reus, y sługę Hołowieckiego areszt przy niem nie zaszedł, tedy p. podzupka względem tego excessu sąd nasz wolnym czyni y uznaie. Nihilominus względem gwałtownego naiachania na dom actora onego przez ten czas variis modis persequovania y do szkód przywiedzenia, aby tenże p. podżupek ex moderatione iudicii złotych 120 we dwoch niedzielach temusz żydowi zapłacił, sąd nasz uznawa y nakazuie, wzięcie zas pieniędzy 1100 złotych ze skrzyni, poniewasz się ex inquisitione nie pokazało, tedy w tym żydowi Szai perpetuum imponimus silentium. Ad 4-tum punctum względem wydanych na reparatią żuppy Modryckiey 300 złotych, poniewasz JM. Pan administrator wrocenia tey quoty, byle ią żyd słusznymi verifikował regestrami, non inficiatur, tedy, iak prędko żyd tenże dowodne tey reparatiey regestra y probatie pokaże, owszem, iesli tego będzie trzeba, poprzysięże, aby exnunc JM. Pan administrator

pomienione złotych 300 onemu wypłacił, sąd nasz ex iusto uznawa y deciduie.

Co się tknie actoratu Jozefa quotnika Truskawieckiego super primum punctum propositiey iego względem rękawicznego y superaty osmiuset złotych sąd commissarski ten punct simili iudicato iako żyda Szai deciduiąc ex rationibus supraexpressis incompetentem actionem uznawa. Ad secundum punctum względem 2476 beczek quotney soli in controverso zostaiąiącey, a to ex universali quanto 12340 beczek, ktorą quotę zupełną Żyd Jozef, isz własnie do skarbu wydał, firmiter praetenduie, a pan podżupek isz więcey nad 9864 beczek na skarb nie odebrał, alleguie, poniewasz ex agnitione partium pokazuie się, isz pomienione 12340 beczek de facto et realiter wyrobione były, tylko per varias między żydami y p. podżupkiem simultates z żuppy Truskawieckiey, lubo tam zamkowa iest custodia, beczek 2476 nie wiedzieć iako y gdzie się podziały, tedy sąd commissarski praecidendo w tym punkcie ambigua y oboiey stronie praeiudiciosa iuramenta, stosuiąc się ad iustum moderamen, szkodę w pomienionych 2476 beczkach per medium uznawa y onę ex aequo et aequali na obie strony dzieli, deciduiąc, isz actor żyd Józef względem połowy tychże 2476 beczek incompetenter czyni y od niey JM. P. administratora y p. podżupka sąd sasz perpetuo uwalnia, drugą zaś połowę numerum 1238 beczek wynoszącą sąd nasz commissarski in partem Józefa żyda praesenti moderatione przyznawaiąc, takową iusz cały roczney pro anno 1696 ad 7-mum quoty solney czyni inter partes combinatią, że poniewasz częścią ex agnitione p. podżupka częścią ex praesenti decisione pokazuie się importowaney za rok tenże do skarbu quotney soli beczek 5705, a żyd Józef nie wziął na to według rachunku tylko 4225, tedy aby restantem summam, po złotemu od beczki rachuiąc, videlicet złotych 1480 wynoszącą, JM. P. administrator żydowi temu w niedzielach dwóch oddał y wypłacił, sąd nasz commissarski uznawa y deciduie. Ad tertium punctum względem wyłożonych na reparatią żuppy Truskawieckiey trzechset złotych sąd commissarski simili iudicato praetensią tę iako żyda Szai deciduiąc, gdy actor dowodnymi regestrami reperatią pokaze, y iesli tego JM. Pan administrator potrzebować będzie, etiam poprzysięże, aby pomieniona trzechset złotych summa była mu realiter wypłacona, nakazuie. Ad quartum względem wymuszonego podarunku 500 beczek soli y plus expensy na nową panew, także na okupienie Daniela pisarza złotych 80, poniewasz actor de competentia pomienionych praetensiy sufficienter non docet, tedy compensuiąc obie strony w zachodzących ab utrinque praetensiach żydowi temu y wzaiem Panu administratorowi do niego perpetuum imponimus silentium.

Tandem na actorat Hercyka quotnika Stobnickiego ad primum punctum propositiey iego względem satisfactiey za quotną sol, ktorey $2203^1/_3$ beczek in controverso zostaie, a to ex universali quanto 11708 beczek, ktorą quotę zupełną żyd Hercyk, isz właśnie do skarbu wydał, firmiter

praetenduie, a pan podżupek isz więcey nad 9503 beczek na skarb nie odebrał, alleguie, poniewasz ex agnitione partium pokazuie się, isz pomienione 11708 beczek de facto et realiter wyrobione były, tylko per varias między żydami y p. podżupkiem simultates z żuppy Stobnickiey, lubo tam zamkowa iest custodia, beczek 2203½ nie wiedzieć iako y gdzie się podziały, tedy sąd commissarski praecidendo w tym punkcie ambigua y oboiey stronie praeiudiciosa iuramenta, stosuiąc się ad iustum moderamen, szkodę w pomienionych 2203½ beczkach per medium uznawa, y one ex aequo et aèquali na obie stronie dzieli, deciduiąc, isz actor żyd Hercyk względem połowy tychże 2203½ beczek incompetenter czyni y od niey JM. Pana administratora y pana podżupka sąd nasz perpetuo uwalnia, drugą zaś połowę numerum 1102 beczek wynoszącą sąd nasz commissarski in partem Hercyka żyda praesenti moderatione przyznawaiąc, takową iusz całey roczney pro anno 1696 ad 7-mum quoty solney czyni z niem combinatią, że poniewasz częścią ex agnitione p. podżupka, częścią ex praesenti decisione pokazuie się importowaney za rok tenże do skarbu quotney soli beczek 5498, a żyd Hercyk nie wziął na to według rachunku tylko złotych 4862, tedy aby restantem summam, po złotemu od beczki rachuiąc, videlicet złotych 636 wynoszącą, JM. Pan administrator żydowi temu w niedzielach dwóch oddał y wypłacił, sąd nasz commissarski deciduie. Ad secundum punctum względem erogowanych na reparatią żuppy Stobnickiey 300 złotych sąd commissarski simili iudicato praetensią tę iako z innymi superius żydami deciduiąc, gdy actor dowodnymi regestrami reparatią pokaże y ieśli tego będzie trzeba poprzysięże, aby pomieniona trzechset złotych summa była mu realiter wypłacona, nakazuie.

Nakoniec co się tknie actora Wolcza pisarza Drohobyckiego, lubo z inquisitiey pokazało się, że ten żyd przez nie uczciwe słowa małżonce p. podżupka zadane dał okkazią przeciwko sobie do impatientiey y rankoru, że iednak ważył się p. podżupek cudzego poddanego privato ausu bic, tedy aby nagradzaiąc rany y koszty pomienionemu Wolczowi, złotych 80 in triduo wyliczył, sąd nasz commissarski nakazuie, odebranie zaś gwałtowne pieniędzy, iako żyd praetendował, poniewasz się z inquisitiey nie pokazało, tedy w tym punkcie p. podżupka sąd nasz liberum czyni.

Nakoniec wszystkie między żydami actorami y JM. Panem Ebertzem administratorem także p. podżupkiem do dnia dzisieyszego zachodzące mutuo praetensie y obiectie sąd nasz iusto moderamine compensuiąc umarza, cassuie y annihiluie in perpetuum, wszystkiem do siebie stronom imponendo silentium, a to decreti praesentis vigore et moderamine.

Dekret między woytami Mszanieckiemi a JM. Panem cześnikiem Sanockiem.

W sprawie między uczciwemi Hreorem y Iwanem Steczkowicami, actorami, a JM. Panem Alexandrem Humnickiem czesnikiem Sanockiem, po-

zwanym, a to względem exemptiey części pewney woytostwa we wsi Mszancu, o ktorą actorowie woytowie Mszanieccy z JM. Panem czesnikiem bez wiadomosci zamku contrakt byli zawarli, iako obszernieyszą czynili oretenus propositią, sąd J. K. Mci commissarski controversiy obudwoch stron personaliter stawaiących wysłuchawszy, naprzod inhaerendo decretowi anni 1695 administratorskiemu Samborskiemu część pomienioną woytostwa pro exemptibili uznawa y summę 470 złotych, iako realiter tym woytom dano, pro liquida declaruie. Co się tknie zaś summy 150 złotych in vim unkosztow tymże dekretem przysądzoney sąd commissarski stosuiąc się do reskryptu śp. Krola JM. y dekretu anni 1696 skarbowego, a niemniey uważaiąc, isz pozwany JM. Pan czesnik in possessione części pomienioney dotychczas zostaie, a tym actorom iedna 300 złotych summa przez Chilinskiego sługę quondam JM. P. czesnika penitus zginęła, a druga od lat dwoch w grodzie położona nie fructifikuie, tedy tę 150 złotych summę mutuis damnis et expensis compensuiąc pro nulla et cassabili uznawa; a że actorowie z tey części woytostwa in possessione JM. Pana cześnika protunc będącey podczas związku włożonych na łany podatków złotych siedmdziesiąt według karty JM. Pana Gorowskiego consiliarza de proprio zapłacili, tedy aby te złotych siedmdziesiąt ex summa principali 470 złotych superius liquidowaney JM. Panu czesnikowi potrącone y defalkowane były, deciduie, tak, aby actorowie złotych 300 z grodu odebrawszy, a sto ieszcze do nich przyłożywszy, zpełna złotych 400 in exemptionem części pomienioney JM. Panu czesnikowi od daty dekretu tego za niedziel dwie wyliczyli, a wzaiem tesz JM. Pan czesnik część pomienioną woytostwa iako in suam odebrał possessionem, salva iednak deportatione budynku y zasiewków iego własnych, także dwie krowie zagrabione aby tymże aktorom po uczynioney satisfactiey oddał, sąd nasz praesenti decreto nakazuie, waruiąc iednak specialiter, isz iesliby actorowie część pomienioną woytostwa komu innemu zbywać mieli, tedy JM. Pan czesnik według dekretu anni 1695 administratorskiego do kupienia oney bliższym bydz powinien. Co się tknie praetensiey względem żyta actorom zabranego, a wzaiem przez nich wieprza, y wymiaru JM. Panu czesnikowi, te obiedwie praetensie sąd commissarski praecidendo lites między stronami mutuo compensuie y umarza, perpetuum imponendo silentium.

Dekret między JM. Panem administratorem a poddanymi wsi Kołpce.

W sprawie poddanych ze wsi Kołpca przeciwko JM. Panu Ebertzie administratorowi oekonomiey Samborskiey, a to względem zabrania wołow 13 par z wozami y rzeczami tymże poddanym przez nieiakiego pana Piaseckiego z okkaziey iakoby JM. Pana administratora y podżupka iego, iako się oretenus obszerniey uskarżali, sąd J. K. Mci commissarski obudwu stron personaliter stawaiących controversiy przesłuchawszy, poniewasz manifeste

pokazało się, isz p. Piasecki od usług JM. P. administratora odprawiony wszedszy z p. podżupkiem w rożne differentie y JM. Pana Jana Ebertza syna JM. P. administratora do kapturu Lwowskiego pociągnąwszy, rożne przewiódł dekreta prawne, za ktoremi ubogich poddanych na dobrowolney drodze niesłusznie porabował, a JM. Pan administrator przez lat dwie w tey sprawie forum ubique maiący ex re et officio suo czynić intermisit, tedy causam damni tak ex commisso, iako et omisso, tenże sąd uważaiąc nakazuie, aby JM. Pan administrator pomienione par 13 wołow każdego po fl. 50, (lubo wiekszey taxy godne były), ex moderamine rachuiąc, tymże poddanym in una septimana zapłacił, salvum recursum temusz JM. Panu administratorowi do pana Piaseckiego omni genere processus et iudicii zachowuiąc, iako tesz y poddanym względem zabranych wozow y rzeczy, także szkody na taxie wołow per moderamen poniesioney, o ktore poddanych szkody pan instigator oekonomiczny z tymże panem Piaseckiem sine intermissione agere powinien, a że cisz poddani dla zabranych wołow znaczną w gospodarstwie szkodę przez lat dwie poniesli, tedy sąd commissarski ex iusta nad niemi compassione tychże poddanych od wszelkich podatkow inwentarskich y extraordinaryjnych do roku iednego a data praesentis decreti uwalnia y libertuie.

Dekret między JM. pany Nawuiewskiemi y pany Uruskiemi małżonkami.

W sprawie między JM. pany Stanisławem y Franciszkiem podczaszym Nowogrodzkiem Nawuiewskiemi bracią rodzoną, actorami, a pany Pawłem Uruskiem y Ewą prioris voti pana Jana Kropilnickiego et 2-di voti tegosz pana Uruskiego małżonką, pozwanymi, a to względem niesłusznego prawa y possessiey panow Uruskich do pewnego szołtystwa we wsi Smolinie sąd J. K. Mci commissarski controversiy stron obudwoch personaliter stawaiących przesłuchawszy, lubo JM. Pan podczaszy Nowogrodzki, ius petendi do pomienioney scultetiey deducendo, przywiley na nią post fata nobilium Theodori et Iohannis Kropilnickich od Naiasnieyszego ś. p. krola JM. Jana III w obozie pod Żwańcem conferowany pokładał, że iednak p. Ewa Uruska prioris voti Kropilnicka pierwszym iescze ś. p. krola JM. Michała anno 1672 die 25 Octobris in castris ad Lublin otrzymanym przywileiem deduxit, że y na tę scultetią prawo in solidum wespoł z pierwszym małżonkiem służy conferowane y tegosz prawa confirmatią u teraznieyszego Naiasnieyszego krola JM. szczęśliwie panuiącego die 26 Novembris anni 1697 otrzymaną produkowała, tedy JM. Panow Nawuiewskich incompetentem protunc actionem uznawszy, tychże panow Uruskich małżonkow circa pacificam possessionem pomienioney sculteticy conserwuię.

D e k r e t między JM. Panem Ebertzem administratorem y niewiernym Moszkiem Lewkowiczem.

W sprawie między niewiernym Moszkiem Lewkowiczem quotnikiem Starosielskim, actorem, a JM. Panem Ebertzem administratorem, zapozwanym, a to względem narzucenia na pomienionego actora taxy drew na summę 9131 niesłuszney przeciwko wyraznemu contraktowi, potym z tychże drew ośmnastu panwi ad usum proprium JM. Pana administratora wywarzenia, także do sustentatiey pisarza żuppnego z konmi dwiema przez niedziel szesnaście przywiedzenia, item zabrania dwóch koni y innych krzywd z suppliką y skargą ustną obszerniey wyrażonych; sąd J. K. Mci commissarski controversiy stron obudwoch personaliter stawaiących przesłuchawszy potrzebną bydz w tey sprawie super puncta obiecta wprzod inquisitią uznał y do wysłuchania oney inquisitorow e medio sui przydawszy termin ad continuationem sprawy do dnia dzisieyszego zachował, na ktorym terminie po wniesionych znowu personaliter controversiach do przeczytania inquisitiey przystąpiwszy, sąd tenże bliższego actora żyda do poprzysiężenia szkód y pretensiy według punktów superius wyrażonych znalazł y uznał, cum eo iednak moderamine, aby ta przysięga do większey szkód nad połtora tysiąca złotych taxy y praetensiey nie była extendowana; ktorą to przysięgę, poniewasz actor pomieniony iuxta relationem p. instigatora według zwyczaiu żydowskiego na półtoru tysiąca złotych wykonał, tedy sąd J. K. Mci commissarski nakazuie, aby tę pułtora tysięcy złotych summę JM. Pan Ebertz pomienionemu actorowi żydowi in una septimana realiter oddał y wypłacił sub onere totius causae. A że z inquisitiey pokazało się, isz dwoch koni żyda tego własnych słudzy JM. Pana administratora zabrali, tedy aby mu ich in instanti wrocili, sąd nasz JM. Pana administratora samego obliguie.

D e k r e t między JM. Panem podczaszym Żytomirskiem a JM. Panem rothmistrzem zamkowym.

W sprawie między JM. Panem Constantym Zawadzkiem podczasem Żytomirskiem, actorem, a JM. Panem Bazilem Hnilanskiem rothmistrzem zamku Samborskiego, także panem Bazilem Hnilanskiem synowcem iego, pozwanym, o gwałtowne zabronienie intromissiey in medietate woytostwa we wsi Hnily actorowi vigore przywileiu J. K. Mci w Krakowie die 30 Septembris 1697 conferowanego, a to ex remissione JM. Panow commissarzow do odebrania tey połowy woytostwa specialiter zesłanych, sąd J. K. Mci commissarski stron obudwoch personaliter stawaiących controwersiy wysłuchawszy, lubo ta sprawa de potioritate privilegiorum ex natura sui do sądu J. K. Mci zadwornego należała, że iednak strony obiedwie prawa swoie y przywileie na woytostwa połowę po śmierci p. Bazylego Hnilanskiego

wakuiącą na szczęsliwey J. K. Mci coronatiey otrzymane decisioni sądu teraznieyszego mutuo et benevole submittunt, tedy uważaiąc nietylko prioritatem temporis przywileiu JM. Pana Hnilanskiego rothmistrza y synowca iego pana Bazylego w Krakowie die 17 Septembris 1697 otrzymanego, ale tesz et propinquitatem sanguinis a niemniey strictam coherentiam drugiey połowy woytostwa panu rothmistrzowi należącey, co w tey oekonomiey, aby multitudine possessorum poddani J. K. Mci nie byli uciążeni, observari zwykło, ex hiis aliisque rationibus ius potius et magis antelativum przywileiu JM. Pana Hnilanskiego rothmistrza y synowca iego p. Bazylego uznaliśmy, y pozwanych vigore tegosz przywileiu circa pacificam possessionem tey woytostwa połowy decreto praesenti conserwuiemy. A że JM. Pan podczaszy Żytomirski dla otrzymania przywileiu swego na szczęsliwey J. K. Mci coronatiey niemałe koszty podeymować musiał, tedy maiąc wzgląd na rycerskie iego merita ex rationibus permoventibus sąd commissarski nakazuie, aby względem tych unkosztow JM. Pan rothmistrz zamkowy a synowiec iego pan Bazyli złotych 500 JM. Panu podczaszemu we trzech niedzielach wypłacili, ktorą conditią pozwani ponieważ iudicialiter przyięli y od niey nie appellowali, tedy w wypłaceniu pomienioney 500 złotych summy actorowi dosyć uczynili, sąd commissarski sub amissione causae nakazuie y deciduie.

Dekret między Jey M. Panią Hospodarową Wołoską y innymi natiey Wołoskiey klucza Kupnowskiego dzierżawcami.

W sprawie między panią Maryanną Katardzieiowną primi voti JW. niegdy Stephana Petrecego hospodara ziem Mołdawskich a teraz secundi voti JM. Pana Jakuba Kalepinskiego starosty Zwolenskiego małżonką, z iedney, a panem Jerzem Izdefem Armoszem y drugiem także panem Jerzem Izdefem synowcem iego, także JM. Panem Alexandrem Jelskiem rothmistrzem, panem Bazilem Kuparem, p. Jerzem Barbowskiem, z drugiey strony, ex mutuis actoratibus et querimoniis, a to względem niesłusznego iakoby wiosek do klucza Kupnowskiego należących dzierżenia, iako partes mutue et invicem sobie zadawały, sąd J. K. Mci commissarski controversiy stron y osob pomienionych personaliter stawaiących przesłuchawszy, poniewasz wsi gromada Zarayska z cięszką querimonią y suppliką względem krzywd swoich przeciwko p. Armoszowi intervenit, tedy suspensa decisione totius negotii potrzebną bydz w tey sprawie super obiecta inquisitią in fundo uznał y po odprawieniu oney termin do continuatiey sprawy stronom na dzień dzisieyszy conserwował, na ktorym terminie, gdy strony wszystkie znowu personaliter stanęły y obszerne wnosiły oretenus controversie, sąd J. K. Mci commissarski prawa wszystkie y przywileie osob in actionem wchodzących a niemniey praetensie, skargi et postulata in serium examen wziąwszy, takową scorsive na intervenientią każdego uczynił decisią.

A naprzód. Co się tknie prawa y przywileiu Jey M. Paniey hospodarowey przeszłey Wołoskiey a teraznieyszey starościney Zwolenskiey wespół z J. Mcią małżonkiem Jey od Naiaśnieyszego króla JM. szczeźliwie panuiącego w Krakowie die 5 Octobris 1697 in vim potwierdzenia na klucz Kupnowski conferowanego, lubo ten przywiley wszystkie klucza Kupnowskiego wioski w sobie complectitur, że iednak Jey M. Pani Hospodarowa przeszła nie była dotychczas in possessione tylko dwoch wsi Kupnowic y Mystkowic, a na insze wioski seorsiva iura et privilegia inferius specificata zachodzą, tedy tęsz Jey M. P. Hospodarową Wołoską habita ratione tristis exilii, ktore z panstw swoich z małżonkiem zeszłym JM. P. Hospodarem dla życzliwości ku tey oyczyznie aequali sorte poniosła, sąd commissarski circa pacificam possessionem tych dwóch wiosek Kupnowic y Mistkowic wespoł z teraznieyszym małżonkiem Jey Mci ex iusto conserwuie.

Co się tknie wsi Zarayska in possessione pana Jerzego Izdefa Armosza będącey, lubo na nią przywiley Naiasnieyszego króla JMci szczęśliwie panuiącego, w Warszawie 1698 anno otrzymany, tenże pan Armosz produkował y vigore onego circa pacificam possessionem tey wioski conservari upraszał, sąd iednak J. K. Mci commissarski wprzód do czytania inquisitiey przeciw onemu od poddaństwa in fundo wywiedzioney przystąpił, z ktorey poniewasz manifeste pokazały się wielkie oppressie, aggrawatie y krzywdy ubogich ludzi według osobliwego z niem dekretu, dlaczego nie mało poddaństwa z tey wsi powychodziło y drudzy pod dzierżawą pana Armosza subsistere ullatenus nie mogliby, tedy lubo ex tali iuris abusu należałoby p. Armosza od prawa y przywileiu na tę wieś Zaraysko penitus odsądzić, maiąc iednak respekt na podeszłe lata y wierne ku Rzeczypospolitey iego zasługi takową sąd nasz czyni decisią, aby p. Jerzy Izdef synowiec iego a zeszłego niegdy JM. Pana Hospodara siostrzeniec, nam speciali rescripto J. K. Mci z Warszawy die 5 Februarii anno praesenti zalecony, tę wieś Zaraysko cum omnibus attinentiis et proventibus z posłuszeństwem poddanych exnunc w swoię odebrał possessią y odtąd iusz dekretu ninieyszego vigore tą wioską sam szczególnie władaiąc y disponuiąc z niey tylko połowę intraty stryiowi swemu panu Armoszowi ad vitae tempora według uznania zamkowego annuatim in paratis oddawał, a pan Armosz aby sie iusz więcey do dispositiey teyże wsi nie interessował, co sąd nasz commissarski urzędowi tey oekonomiey administratorskiemu specialiter zaleca y recommenduie. A że most we wsi Błażowie do teyże Zarayska wioski vigore divisionis z proventem iego rocznym należy, a pan Michał Topolnicki żadnego na ten prowent fundamentalnego prawa nie pokazuie, tedy to in arbitrio p. Izdefa młodego relinquitur, iesli tegosz p. Topolnickiego przy attendentiey mostu tego conservare zechce, z tą iednak względem tegosz mostu praecustoditią, aby dla wygody ludzi y conservatiey proventu zamkowego corocznie iuxta praescriptum inwentarza był reparowany y con-

servowany pod utratą prawa do intraty mostu tego, czego animadversia urzędowi zamkowemu committitur.

Co do actoratu JM. Pana Jelskiego rothmistrza, poniewasz na wieś Błażow, ktorą z panem Turkołem per medium trzyma y na czynsze z Mistkowic pokazał wprzod exdivisią G. P. JM. Pana Hospodara Wołoskiego we Lwowie die 12 Maii 1689 uczynioną, a potym approbatią Naiaśnieyszego krola JM. Jana III w Żółkwi die 26 Decembris 1693 podpisaną, nakoniec confirmatią teraznieyszego szczęsliwie panuiącego króla JM. w Warszawie die 5 Februarii 1698 otrzymaną, tedy sąd J. K. Mci commissarski tegosz JM. Pana Jelskiego circa possessionem tey wsi Błażowa, iako trzymał dotychczas, conserwuie. A isz w tymże przywileiu y exdivisiey są przydane JM. Panu Jelskiemu czynsze z Mistkowic, ktora wieś in possessione Jey M. Paniey Hospodarowey Wołoskiey zostaie, tedy exorta inter partes questione et controversia, komuby te czynsze należeć miały, gdy poddani tey wsi z supplikami intervenerunt, aby dwoch panow dla ciężkiey od nich aggrawatiey nie mieli, sąd J. K. Mci commissarski moderuiąc oboiey strony praetensie, poniewasz tych czynszow roczna prowenientia summę czterysta siedmdziesiąt złotych według inwentarza wynosi, tedy zostawiwszy liberam exactionem onych circa possessiones fundi y JM. Pana Jelskiego do wybierania ich nie interesuiąc, nihilominus uznawa ex rationabili moderamine y nakazuie, aby potiorem partem czynszow tych, to iest dwieście siedmdziesiąt złotych Jey M. Pani Hospodarowa z JM. Panem starostą Zwolenskiem małżonkiem corocznie JM. Panu Jelskiemu rothmistrzowi z rąk swoich na każde swięto Marcina S. parata pecunia przed urzędem zamkowym za quitem iego oddawali y wypłacali, a to pod surową y nieodwłoczną urzędu tey oekonomiey administratorskiego exekutią. A że pro annis retroactis czynszow tych percepta przy JM. Panu staroscie Zwoleńskiem została, z którey za lat trzy summa 810 złotych JM. Panu Jelskiemu rothmistrzowi należy, tedy sąd tenże nakazuie, aby pomienione złotych 810 iako iusz realiter wybrane JM. Pan starosta Zwolenski durante commissione praesenti JM. Panu rothmistrzowi oddał y wypłacił sub rigore pomienioney exekutiey.

Co się tknie prawa do wsi Septycz possessionis P. Bazylego Kupara, poniewasz na tę wioskę, wydziałem G. P. JM. P. Hospodara sobie naznaczoną, przywilei approbationis Naiaśnieyszego krola JM. Jana III de data w Żółkwi die 21 Maii anno 1694 y confirmatią Naiaśnieyszego krola JM. szczęśliwie panuiącego de data w Warszawie die 5 Februarii 1698 otrzymaną iudicialiter produxit, tedy sąd J. K. Mci commissarski tegosz pana Kupara circa pacificam possessionem tey Septycz wioski conserwuie. Similiter p. Jerzy Barbowski circa possessionem wioski Rozdziałowic vigore przywileiu Naiaśnieyszego ś. p. krola JM. Jana III de data w Żółkwi die 21 Maii 1694 conferowanego decreto praesenti conservatur, z tą iednak do wszystkich JM. Panow dzierżawcow admonitią, aby poddanym J. K. Mci

krzywd y aggrawatiy żadnych nie czynili, sarta tecta conserwowali, Jey M. Panią Hospodarową w należytey poszance y observantiey mieli, powinności wszystkie do dworu Kupnowskiego według inwentarza odprawować poddanym nie zabraniali, a to pod utratą praw swoich y nieodwłoczną tego dekretu przez urząd administratorski exekutią.

Dekret między sławetnym Magistratem Samborskiem a pospolstwem ritus graeci.

W sprawie między Jaśnie Wielebnym JM. X. Innocentem Winnickiem episkopem Przemyskim y pospolstwem ritus uniti graeci miasta J. K. Mci Sambora actorami przez sławetnych Jana Medyckiego y Jana Mikulinskiego a sławetnym Magistratem y pospolstwem ritus Romani tegosz miasta Sambora przez sławetnych Szymona Irzykowskiego burmistrza, Wawrzyńca Statkiewicza woyta, Mikołaia Szubarta pisarza, Mikołaia Szczerbica syndyka stawaiącymi przed sąd commissarski zapozwanymi, a to pro poenis contraventionis przywileiom y reskriptom tak zeszłego ś. p. Naiasnieyszego Jana III, iako y teraznieyszego szczęsliwie panuiącego krola JM., ktorymi to reskriptami, lubo ex iusto respectu uniey swiętey wszystkiem obywatelom miasta tego ritus graeci pozwolona y warowana iest rowna cum ritu Romano do functiey urzędow y wszelkich mieyskich praerogatyw admissio et comparificatio, przeciesz sławetny Magistrat tuteyszy y pospolstwo ritus Romani nie wiedzieć, z iakiey zawziętości nietylko przywileiom y rescriptom ale tesz et fraternae unitae charitati przeciwnymi się pokazuią y do praerogatyw miasta tego ritum Graecum iusz z chwałą Bożą unitum admittere nie chcą, iako obszernieysza partis actoreae w tym wnoszona była propositia. Sąd J. K. Mci commissarski stron obudwoch personaliter stawaiących controwersiy, defens y probatiy przesłuchawszy, poniewasz nietylko pia rescripta Naiasnieyszych krolow, a osobliwie ś. p. Jana III y teraznieyszego krola JM. szczęsliwie pnnuiącego wyraznie sonant et urgent, aby ritus Graecus cum Romano w pożądanym związku uniey swiętey należytą miał y nierozerwaną we wszystkich respektach y eminentiach comparifikatią, ale y sama rationabilis pietas exposcit, aby ad sinum iedney matki Kosciola Bożego przygarnieni synowie aequalibus cieszyli się praerogativis, tedy sąd tenże adhaerendo wyraznym Naiasnieyszych krolow przywileiom, dekretom y reskriptom wszystkich obywatelow ritus uniti Graeci miasta tego excluduiąc, iednak schismatykow circa unanimem paritatis statum conserwuiąc, aby do wszelkich w tym miescie magistratow, urzędow y funkcyi burmistrzowskich, radzieckich, woytowskich, ławniczych, cechmistrzowskich uchwał mieyskich y innych interveniențiy aequali sorte z ludźmi ritus Romani przyimowani, przypuszczani et usu consueto obierani byli, mieć chce y przykazuie. Co aby tym snadnieyszy skutek otrzymać mogło postanawiamy in futurum, aby ex communitate ritus uniti Graeci dwoch mężow do ławicy elektorskiey, a między cechmistrze drugich dwoch miasto liberis suffragiis przy-

bierało tak, aby na burmistrzowską electią ritus unitus Graecus czterech e medio sui mogł mieć necessario y zawsze elektorow, non derogando iednak libertati et pluralitati głosow, iezliby więcey tychże elektorow ex ritu Graeco przybrać communitas chciała, ktora ordinatia sądu teraznieyszego in perpetuum observari powinna. A poniewasz na przyszłą electią burmistrza iusz iest w ławicy elektorskiey dwunastu mężow y cechmistrzowskich drugich dwunastu completus numerus, tedy chcąc reskriptowi J. K. Mci sacram unionem promowuiącemu gratificari na ten szczegolny raz dispenzuiemy y obliguiemy sławetny Magistrat y pospolstwo miasta tego, aby non obstante completo numero do przyszłey iedney tylko elektiy czterech mężow ex ritu Graeco, dwoch do ławicy elektorskiey a dwoch między cechmistrze, przez wolne głosy przybrali y onym przysięgę wykonać exnunc kazali, tak aby dwudziestu ośmiu mężow albo elektorow przyszłego burmistrza obierać mogli. Co iednak pro una vice tylko dispensatum na przyszłe lata in consequentiam trahi nie powinno, owszem to miasto circa antiqua iura, usus et consuetudines, salva tylko ritus unici Graeci paritate, zachowuie się praesentis decreti vigore.

Dekret między Pany Borysławskiem y Swierskiem a poddanymi ze wsi Jabłonowa y Boryni.

W sprawie poddanych ze wsi Boryni y Jabłonowa przeciwko JM. Panu Swierskiemu y JM. Panu Borysławskiemu na puncta w supplikach fusius wyrażone tenoris talis.

Skargi chłopow z Boryni przeciwko JM. Panu Swierskiemu. A naprzod:

1. Zabrał JM. Pan Swierski gwałtem wołow 30.

2. Tenże JMć wziął krow 30, koni dwoie, za które dawano złotych 140, u Petra Dankowego owiec siedm bierał, w gromadzie według upodobania swego y przez lat dwie owiec sto zabrał.

3. Stefanowi Musurczakowi sukcessią po teściu iego wziął pieniędzy gotowych złotych 150 y dwie beczki wina kazał kupić, do teg.. go y więził.

4. Za koszarnie bierą po fl. 3 gr. 6, podwodami ich ciemieży choć na mil dwadziescia.

5. Robociznę na nich nad zwyczay kładzie y do tego ich niewoli musząc samowtor od Poniedziałku do Soboty robić.

6. Łanow cztery odebrał gromadzie, ktore sieie y dopiero zasiał, gromada mu powinnośc musi z nich czynić.

7. Pola gromadzkie sobie do woytostwa przyłączyli tak JM. Pan Swierski iako y JM. Pan Borysławski.

8. Jacka Jackowskiego sprowadziwszy smolakow JM. Pan Swierski y woły mu kazał brac, ktory nie chcąc dać wołow smolak fusią go pchnął przez piersi, zaraz padł y umarł, o czym iest protestatia. Także Petrowi

Chynickowi smolak rękę uciął na exekutiey, musiał nieborak dać cerulikowi fl. 100.

9. Stefanowi Haydukowi zpędziwszy go z łanu zabrał fl. 500 y pług, wołow cztery, krow cztery, klacz iedną, owiec 40, y iescze sobie kazał pieniedzmi dać fl. 300, sam nie wie za co.

Skargi chłopow ze wsi Boryni y Jabłonowa przeciwko JM. Panu Borysławskiemu:

1. Skarżą się Petro Hawryło y Chymicz przeciwko JM. Panu Borysławskiemu ratione zabrania wołow gwałtem 10 y one zprzedał, koni 2, krow 10, ktore poprzedał.

2. Skarży się Hawryło Popowicz, że tenże JM. Pan Borysławski praetensią czyniąc niepotrzebną na popostwo, na ktore przywileie produkował y antecessorowie iego trzymali, zruinował.

3. Poddani ze wsi Jabłonowa y Boryni skarżą się, isz extra ordinaryinych podatkow wybrał nad inne fl. 2000 przez lat dwie, do robocizn niezwyczaynych także pociąga.

4. Za koszarnie od nich bierze po fl. 3 gr. 6, czego przedtym nie było.

5. Miasto tego że powinni dwa wozy drew wozić od pułłanu, muszą płacić po fl. 2 każdy, choć ich 6 będzie na pułłanu.

6. Nakoniec skarżą się, że tylko powinni dawac z pułłanu po pułmiarku owsa, a on odbiera po dwa pułmiarki. Wnosili y insze krzywdy, aggrawatie y szkody propositione oretenus latiori. Sąd tedy J. K. Mci commissarski stron obudwoch personaliter stawaiących controwersiy przesłuchawszy potrzebną bydz super contenta supplik pomienionych inquisitią uznał, y odprawienie iey urzędowi tey oekonomiey administratorskiemu in fundo na wzaiemne praetensie y obiecta po szczęśliwey da Bog przyszłey campagney, captato tempore oportuno zlecił, zachowuiąc po wywiedzionych inquisitiach obiema stronom przed sądem nadwornym skarbowym do dalszey między niemi rozprawy y decisiey terminum peremptorium. Interim iako wszelką securitatem poddaństwu osobom y fortunom ich sąd commissarski praecustodit, tak, aby tesz poddani należyte JM. Panu Swierskiemu y JM. Panu Borysławskiemu posłuszeństwo pełnili, retenta czynsze y inne powinności oddawali, nakazuie. A wzaiem tesz JM. Panowie tenutarii zatrzymane pro annis praeteritis do zamku pensie inwentarskie, potrąciwszy złotych dwieście defalki pro anno interregni onym iudicialiter przyznaney, aby we dwóch niedzielach punctualiter wypłacili, pod utratą praw upominamy y nakazuiemy. A że cisz JM. Boryni y Jabłonowa possessores pertaesi będąc ustawicznych litigiorum z poddanymi iudicialiter declaruią, iszby życzyli sobie z dobr tych iusto pretio bydz exemptibiles, tedy te JMciow submissią donieść quam primum skarbowi J. K. Mci sąd J. K. Mci commissarski declaruie.

Dekret między JM. Panem Paprockiem y Pany Brzozowskiemi.

W sprawie między JM. Panem Jerzem Paprockiem actorem a Panami Krzysztofem, Janem Brzozowskiemi, także Panią Marianną Sadowską zeszłego p. Brzozowskiego Woyciecha wdową y p. Remigianem Szaniawskiem pozwanymi, a to względem iakoby niesłusznego trzymania woytostwa we wsi Byliczu y actorowi possessiey do niego vigore przywileiu J. K. Mci niedopuszczenia sąd J. K. Mci commissarski controwersiy stron obudwoch personaliter stawaiących przesłuchawszy, lubo JM. Pan Paprocki przywiley z łaski Naiaśnieyszego Króla JM. szczęśliwie panuiącego otrzymany produkowawszy possessiey pomienionego woytostwa we wsi Byliczu firmiter dopominał się, że iednak pozwani dawnieysze prawo, iako to PP. Brzozowscy z pozostałą wdową ieszcze od Naiaśnieyszego ś. p. krola JM. Michała w Krakowie die 26 Novembris 1669 anno, a pan Szaniawski towarzysz w okkaziey postrzelony po p. Stanisławie Brzozowskiem w Warszawie die 20 mensis Augusti od Naiaśnieyszego ś. p. krola JM. Jana III 1690 otrzymane authentice produkowali, tedy sąd J. K. Mci commissarski ius potius tychże pozwanych uznawszy, onych circa pacificam possessionem woytostwa tego conserwuie. A że circa controversias partium pokazało się, isz p. Szaniawski względem narażenia woytostwa tego wziął niesłusznie od p. Paprockiego złotych czterydziesci dwa, tedy aby tę quotę durante commissione onemu realiter oddał y zapłacił, sąd tenże pod executią zamkową nakazuie.

Dekret między uczciwem Ożarowym a p. Tatomirem.

W sprawie między uczciwemi Michałem Ożarowym czeherinikiem żuppy Kotowskiey, actorem, a szlachetnym panem Jacentem Tatomirem pozwanym a to ratione zabicia brata actoris Andrzeia Ożarowego, sąd J. K. Mci commissarski controwersiy stron obudwoch personaliter stawaiących przesłuchawszy do czytania inquisitiey w tey sprawie wywiedzioney przystąpił, z ktorey lubo się pokazało, że p. Alexander Tatomir syn pozwanego actualis homicida nie żyie y z niem poenae sanguinis personales extinctae, że iednak occasio facti z sąsiedzkich differentiy processit, tedy ex rationibus permoventibus nakazuie, aby pozwany pan Jacenty Tatomir rodzic homicidae taxam capitis zabitego sto grzywien na dzień y swięto przyszłego S. Marcina przed urzędem zamkowym Samborskiem actorowi realiter zapłacił, pod nieodwłoczną urzędu tey oekonomiey administratorskiego executią.

Dekret między gromadą Kolpiecką y JM. Panem Zaleskiem.

W sprawie między Panem instygatorem y gromadą Kołpiecką, actorami, a JM. Panem Janem Zaleskiem łanu wolniczego we wsi Kołpcu dzierżawcą, pozwanym, a to względem niesłusznego uzurpowania gruntow tey wsi gromadzkich nad łan wolniczy, także karczmy y sianożęci do niey

na sążni dwanaście a nawet y robocizny poddańskiey pretendowania, iako obszernieisza oretenus wnoszona była querimonia, sąd J. K. Mci commissarski stron personaliter stawaiących controwersiy przesłuchawszy potrzebną bydz ante omnia revisią uznał cum inquisitione na gruncie, do ktorey inquisitora naznaczywszy termin obiema stronom na dzień dzisieyszy zachował, na ktorym terminie gdy znowu strony personaliter stawały y obszerne czyniły controwersie, sąd commissarski J. K. Mci inquisitią cum revisione in fundo odprawioną in serium examen wziąwszy, poniewasz z niey pokazało się, że JM. pan Zaleski nad wolniczy łan po panu Tyrawskiem otrzymany drugi łan gromadzki także pułłanek y cwierć sobie przywłaszczył, karczmę w tey wsi in praeiudicium skarbowey pobudował y sianożęć do niey uzurpował, tedy lubo JM. pan Zaleski przywileiem Naiaśnieyszego ś. p. Krola JM. Jana III, w Żółkwi die 23 listopada 1684 anno otrzymanym, ius suum na pułłanek y cwierć pola, także y na karczmę firmiter broni y składa, że iednak przywileie wszystkie w oekonomiey według zwyczaiu y prawa ad praescriptum inwentarza regulari powinny, przeto sąd teraznieyszy commissarski adhaerendo inwentarzowi y ostatniey revisiey deciduie, aby JM. pan Zaleski w tey wsi Kołpcu więcey sobie nad łan wolniczy nie praetendował, łan gromadzki, pułłanek y cwierć, aby exnunc uwolnił y z swoiey wypuścił possessiey karczmę, cum detrimento skarbowey wystawioną demolliował, młyna ani gruntu do niego nie praetendował, sianożęć karczemną skarbowi przywrócił, pastwiska, na ktorych proso sieie, y grunta wszystkie przez niego y pana Suskiego sługę uzurpowane deoccupował y zagradzać nie kazał, robocizn żadnych na poddańska nie wyciągał, owszem z poddanymi y zydem quotnikiem, (ktorym wszelka securitas cavetur), spokoynie się obchodził, nakoniec aby czynsz z łanu wolniczego po fl. 8 quotannis według inwentarza do zamku płacił, a to sub amissione prawa na tenże łan wolniczy in casu contraventionis punktem dekretu tego irremissibiliter succumbenda, czego urzędowi tey oekonomiey administratorskiemu animadversia y executia commiltitur.

Dekret między Panem Dimitraszkiem Isacieszkułem a Panem Kiryakiem Barulą.

W sprawie między panem Dimitraszkiem Isacieszkułem, actorem, a panem Kiryakiem Barulą, pozwanym eo nomine vigore rescriptu J. K. Mci de tenore tali; August Wtory z Bożey łaski Król Polski, Wielki Xiążę Litewski, Ruski, Pruski etc. urodzonym Athanazemu Miączyńskiemu, podskarbiemu nadwornemu koronnemu, Łuckiemu, Krzepickiemu, Łosickiemu, Stanisławowi Godlewskiemu, regentowi koronnemu, Nurskiemu, starostom naszym, Piotrowi Kczewskiemu, chorążemu Malborskiemu, pisarzowi naszemu pokoiowemu, Walentemu Arcemberskiemu, sekretarzowi naszemu, commissarzom do oekonomiey naszey Samborskiey, uprzeymie y wiernie nam mi-

łym łaskę naszą krolewską. Urodzeni uprzeymie y wiernie nam mili. Doniosł nam szlachetny Dimitraszko Isacieszkuł prawo y przywiley antecessora naszego Naiasnieyszego Krola JMci Jana III a od nas onego potwierdzenie na wieś Waniewicze nazwaną w oekonomiey naszey Samborskiey będącą z małżonką swoią Marianną maiący, iakoby szlachetny Kiryak Baruła na połowicę tey wsi, Łukasz zas Morgulec na dwu zagrodników podrzutem et ad malam informationem prawa od nas y przywileie otrzymać mieli, co ieżeli tak iest, z krzywdą pierwszych donatariuszow et cum praeiudicio prawa ich dożywotniego bydz rozumiemy y dlatego Uprzeymościom y Wiernościom waszym zupełne tey oekonomiey oddawszy rozporządzenia, zlecamy, abyście prawa y przywileie tych pomienionych adversarzow circumspecte zrewidowawszy, cokolwiek przeciwko sprawiedliwosci y słusznosci będzie, zniesli y zcassowali, pomienionemu zaś Dimitraszkowi Isacieszkułowi y od Naiasnieyszego antecessora naszego y od nas na całą wieś tę dawnieysze prawo maiącemu y puł wsi to ad malam informationem uproszone, iako y dwu zagrodnikow oderwanych przyznali y przywrocili, zachowuiąc iednak wolą wyraźną Naiaśnieiszego antecessora naszego pomienionemu Isacieszkułowi y małżonce iego przykazali, aby na wyżywienie y subsistentią rzeczonego Kiryaka Baruły teścia swego z tey wsi połowicę czynszow i dochodów do ostatnich dni życia iego onemusz oddawali do gromady y robocizny iednak tym praetextem ani żadnym mianowanemu Kiryakowi Barule praetendować ani uzurpować prawa naszego nie pozwalali dla łaski naszey y z powinności swoiey. Dan we Lwowie dnia 29 miesiąca sierpnia R. P. 1698, panowania naszego 2.

Sąd J. K. Mci commissarski stron obudwoch personaliter stawaiących przesłuchawszy, uważaiąe, isz w iedney wsi dwa gospodarze zgodnego rządu prowadzić nie mogą, owszem zachodzące między niemi differencie y niesworności musiałyby uciążać y aggrawować ubogich ludzi, tedy stosuiąc się do rescriptu J. K. Mci y vigore niego między panem Kiryakiem Barułą, teściem y panem Dimitraszkiem Isacieszkułem, zięciem, zobopolną funduiąc zgodę ten sposob praesenti decisione wynayduie, isz onym de mutuo consensu do uspokoienia przyiaciół JM. pana Alexandra Stupnickiego y JM. pana Michała Zbiiewskiego przydaie y naznacza, upraszaiąc tychże JMciów y moc zupełną authoritate commissoriali daiąc, aby tempore oportuno et indilato na grunt pomieniony wsi Waniewic ziachawszy, wszystkie prowenta y dochody roczne teyże wsi porachowali, liquidowali y w ieden comput roczney intraty zebrali, a poniewasz podeszłe lata p. Baruły w prowadzeniu gospodarstwa należycie sufficere nie mogą, rząd gospodarski dispositią wsi z posłuszeństwem y dochodami panu Dimitraszkowi Isacieszkułowi samemu oddali, a panu Barule medietatem intraty roczney habita ratione expens gospodarskich naznaczyli, ktorą to połowę intraty według uznania, aby p. Dimitraszko, zięć, temusz p. Barule, teściowi, ad vitae iego tempora dwiema rathami, iednę na S. Marcin, a drugą na Wielkanoc, każdego roku,

począwszy od teraznieyszego parata pecunia przed urzędem zamkowym realiter oddawał y wypłacił, sąd tenże pod surową y nieodwłoczną urzędu administratorskiego exekutią nakazuie y deciduie, za ktorym połowey intraty in paratis naznaczeniem iusz pan Baruła do żadnego rządu intrat y dispositiey wsi pomienioney nie powinien się interessowac, ale tylko należytą sobie provenientią odbierać roczną; którego iednak, aby p. Dimitraszko w starości iego miał we wszelkiey obserwantiey y poszanowaniu, sąd J. K. Mci commissarski zleca.

Dekret między poddanymi wsi Butli a JM. P. Krempskiem.

W sprawie między poddanemi wsi Butli woytostwa JM. Pana Stanisława Krempskiego podczaszego Bracławskiego, actorami, przeciwko temusz JM. Panu Krempskiemu woytowi do sądu commissarskiego zapozwanemu, a to super puncta supplik tenoris eiusmodi.

1. Isz pomieniony JM. Pan Krempski dekretowi anni 1692 z rodzicem iego y dekretowi anni 1666, tercia post Annunciationis, commissarskiemu z niem samym ferowanemu w żadnym punkcie dosyć nie uczynił, pieniędzy fl. 1550 gromadzie ani dobytków Janowi Chozanowi nie oddał y grunta gromadzkie dotychczas trzyma.

2. Isz tenże JM. pan Krempski znowu po dekrecie wyciągnął na poddanych dwie składki, iedne na sześcset, a drugą na trzysta złotych niesłusznie.

3. Isz tenże JM. pan Krempski zapożyczywszy się u p. Czernego na złotych trzysta zwala na gromadę, żeby zapłaciła, a gromada o tem nie wie, tylko p. Czerny niewinnie ludzi grabi.

4. Tenże JM. Pan niesłuchaiąc dekretu każe owies dawać miarą Drohobycką, lubo inakszy zwyczay w pobliszszych wsiach, do ktorego regulować powinien.

5. Tenże kosic sobie każe z chleba, żąc z chleba, drwa wozic z chleba, a oni według dekretu nie powinni tylko z pułłanu.

6. Komornice także niezwyczayną robotą aggrawuie y brony na polu zabierac a sobie włoczyc każe, do czego mu pomagaią dway z gromady: Wasil Markowicz y Kmita Sliwczyn.

7. Tenże JMć z żydami zniosszy się, przepoy na nich iakiś wkłada y dekret in contumaciam cisz żydzi na nich otrzymali, o ktorym nie wiedzą, a przecie ich grabią.

8) Tenże JMć u niewinnego człowieka sąsiada ichże Ichnatowicza wziął parę wołow niesłusznie, przezco ten człowiek zruinowany. Uskarżali się y o inne krzywdy, aggrawatie, szkody, propositione oretenus latiori. Sąd tedy J. K. Mci commissarski controversiey stron obudwoch personaliter stawaiących przesłuchawszy, poniewasz naznaczona dekretem commissarskiem anni 1696 in fundum condescensia ad effectum nie przyszła, po którym dekrecie

poddani nowe insuper od JM. P. woyta, (do ktorych się nie zna), praetendunt aggrawatie, tedy potrzebne bydz pomienioney condescensiey do skutku przywiedzenie uznawa, y do niey authoritate commissiey teraznieyszey JM. Panow Alexandra Czernieckiego, Mikołaia Bachowskiego, Stanisława Walkiewicza, pisarza zamkowego, uprasza y naznacza, zlecaiąc JMciom, aby captato tempore oportuno przed S. Marcinem przyszłym in fundum woytostwa wsi Butli ziachali, revisią gruntow, o ktore iest rzecz, uczynili, inquisitiey tak super obiecta decretem przyszłym wyrażone, iako tesz super puncta supplik teraznieyszych wysłuchali; connotowali y zdanie swoie przy tychże inquisitiach wyraziwszy et in occluso rotulo zapieczętowawszy sprawę tę pro ultimaria decisione do sądu J. K. Mci skarbowego odsyłali. Interim poddanym actoribus wszelka decreto praesenti cavetur securitas: tamże in fundum desideria supplik uczciwego Jacka Rożyka względem pogorzałych ogniem piorunowym pieniędzy y gromady przeciwko sołtysom o przywłaszczenie gruntow gromadzkich pro finali determinatione remittuntur.

Dekret między sławetnym Lesczem a sławetnym Magistratem miasta J. K. Mci Sambora.

W sprawie między sławetnym panem Janem Lesczem miesczaninem y obywatelem Samborskiem aktorem a sławetnym Magistratem miasta J. K. Mci Sambora pozwanym personaliter stawaiącymi, sąd J. K. Mci commissarski exauditis partium controversiis eo attento, lubo się sławetny Lescz pisał JM. panu Kopystyńskiemu pro evictione summy złotych sta za osobę Kasprowicza arendarza ratusznego teraz z miasta zbiegłego a manifesto iudicio constat, tak z quitu provisionis, iako i innych dowodow, że z tey summy nic in personam et usum sui pomieniony sławetny Lescz nie participował, pozostało się zaś po tymże ratusznym in mobilibus sprzętow w ratuszu nie mało iako y realnego u miasta długu złotych siedmdziesiąt, co daleko więcey computando nisz pretium złotych sta wynosi; nakazuie, aby Magistrat miasta J. K. Mci Sambora tęsz złotych sta summę cum provisionibus ab ultima quietacione provenientem JMci Panu Kopystyńskiemu durante commissione oddał y realiter wyliczył, salva eiusdem summae repetitione tak na rzeczach po zbiegłym pozostałych, iako y summie złotych siedmdziesiąt w długu u siebie profugo zatrzymanego eidem Magistratui reservat. Actorem itidem ab omni impetitione o pomienioną summę złotych sta abhinc liberum facit et pronunciat y kartę JM. Panu Kopystyńskiemu pro evictione cassat et annihilat; factura praemissa pars citata sub vigore prawa et poena grzywien sześćdziesiąt pro contraventione exsolvenda.

Dekret między sławetną Zofią Formankiewiczowną a sławetnym Magistratem Samborskiem.

W sprawie między sławetną panią Zofią Formankiewicową, wdową pozostałą actorką et spectabilem Magistratem S. R. Mtis civitatis Sambo-

riensis citatum personaliter stawaiącymi, sąd J. K. Mci commissarski exauditis partium controversiis, uznawszy bydz realny dług, ktory actrix do Magistratu praetenduie, iako oraz insistendo contentis complanatiey, ktorą sobie tenże Magistrat cum actrice umowił y tu ią iudicialiter przyznaie, nakazuie, aby citati summę złotych polskich sto realiter et effective in instanti actrici wyliczyli, od wszystkich zas podatkow mieyskich in specie et genere, iako y na straże posyłania na rok cały, ab actu mortis męza actricis computando, (a to in residuo praetensae ad citatos summae), liberationem sławetney Formankiewiczowey declaruie, ktory dekret exequi pozwany Magistrat powinien sub rigore legum et poena grzywien sześćdziesiąt pro controventione exolvenda.

Dekret między gromadą Strzelecką a szlachetnym Stefanem Strzeleckiem.

W sprawie między szlachetnym Stefanem Strzeleckiem, nieboszczyka Andrzeia Strzeleckiego synem, o zabicie oyca swoiego z gromadą w oekonomiey J. K. Mci Samborskiey Strzelecką actorem, a pozwanymi pracowitymi teyże gromady starszymi y przysiężnymi personaliter stawaiącymi, sąd J. K. Mci commissarski przy controversiach maiąc sobie reprodukowaną complanatią, iako o zabicie pana Strzeleckiego tak oraz przez tegosz nieboszczyka pana Strzeleckiego o zabicie uczciwego Łazoni ze wsi Stryłek poddanego de data 19 Junii 1695 w Strzelkach przez przyiacioł z obudwoch stron spisaną, o ktorą complanatią peregerunt szlachetni pp. Hrehory, Iacek, Iwan Strzeleccy, stryiowie actoris, incompetentiam actionis w tey sprawie uznawa, a o summę w complanatiey wyrażoną fl. 110, przez mediatią pomienionym panom Strzeleckiem in vim expensarum przyznaną y iusz przez gromadę Strzelecką wydaną, actora ad successores tychże panow Strzeleckich odsyła.

Dekret między Wielebnemi Pannami conventu S. Brygitty Samborskiego a uczciwym Hunczem przedmiesczaninem Samborskiem.

W sprawie między poślubionymi Bogu Pannami S. Brygitty konwentu Samborskiego przez Wielebnego Xiędza Michała Ionsztoma plenipotenta spraw tegosz zakonu z stroną powodową o niewypłacenie y zatrzymanię czynszow od zł. sta z gruntu Bałandowskiego, a uczciwym Ianem Hunczem przedmieszczaninem Samborskiem pozwanym personaliter stawaiącymi, sąd J. K. Mci commissarski dla defektu dowodow strony powodowey, na iakiem gruncie został się czynsz sta złotych, czyli na Bałandowskiey roli czyli na wygonie, na ktorym sobie strona powodowa wyderkaff praetenduie, sufficienciam w tey sprawie documentow actoreae parti in triduo comportare każe et interim iudicium deliberat; expedita deliberatione, lubo pars actorea niektore probatie comportavit, iednakże non sufficientes sprawie tey tak dla

niedoskonaley comportatiey, dla ktorey żadney słuszney informatiey sąd mieć nie mogł, iako tesz dla illatiey actoreae partis, ktora acta civilia dla ich nieporządku et dissipata fragmenta causavit, w tey sprawie per officium civile cum adminiculo brachii administratorialis na gruncie ab actu praesentis decreti inquisitią z ludzi starych, rzeczy tey wiadomość maiących nakazuie. Postquam taliter expeditam praevio corporali każdego świadka iuramento inquisitionem sprawę tę pro ultimaria et finali disiudicatione ad officium Wielmożnego JM. Pana administratora iudicium praesens odsyla decreti praesentis vigore.

Dekret między JM. X. Kochronem y p. Usczapowską.

W sprawie między p. Heleną Wygrazowską szlachetnego pana Stanisława Usczapowskiego w więzieniu natenczas Lwowskiem zatrzymanego małżonką personaliter a JM. X. Janem Kochronem zakonu Societatis Jesu, także pany Szymonem y Jadwigą Kochronami, niebosczyka pana Gabriela Kochrona successorami przez JM. X. Floriana Kamienskiego zakonu Societatis Iesu, stawaiącymi actorami, simul y pozwanymi, a to względem praetensiy zobopolnych do młyna Samborskiego szrzedniego, Kochronowski nazwanego, także do folwarku y ogrodow po niebosczyku panie Gabrielu Kochronie, tudziesz o ruchomości po niebosczce Annie Kochronownie Usczapkowskiey pozostałe, iako obszernieysze były wnoszone parte ab utraque propositie, sąd J. K. Mci commissarski controwersiy stron obudwu modo praemisso stawaiących przesłuchawszy y contenta dekretu anni 1696 commissarskiego serio examine zważywszy, potrzebną bydz w tey sprawie przyiaciół zobopolnych in fundum condescensią uznał, ktorych to przyiacioł do pomiarkowania skutecznego, aby strony obiedwie od daty dekretu tego za tydzien na gruncie, o ktory iest rzecz, aequali numero wysadzili, przyiaciele zaś, aby tak iura successionis pp. Kochronow iako tesz restauratią młyna, przez pana Usczapowskiego praetendowaną, praevia, ieśli będzie trzeba, inquisitione, także długi, (iako p. Usczapowska allegat), wypłacone uważyli, praetensią do połowy folwarku y ogroda mutuo et invicem rozsądzili, ruchomości we srebrze, złocie, sprzętach y ochędostwie post sterilem decessum paniey Anny Kochronowny, pierwszey p. Usczapowskiego małżonki, successoribus należące comportować y prawdziwą comportatią według zwyczaiu poprzysiądz kazali, strony obiedwie we wszelkich ad invicem praetensiach decisią przyiacielską umiarkowali y acquietowali; salva iednak, iesli strona ktora decreto amicabili gravatam się bydz praetendowała, do sądu commissarskiego albo in defectu commissiey administratorskiego appellatione reservata.

Dekret między szlachetnym Krzywieckiem a p. Theodorem Dubrawskiem.

W sprawie między szlachetnym Hrehorem Krzywieckiem, synem niebosczyka Jana Krzywieckiego, o głowę oyca swoiego y Michałem Krzy-

wieckiem o wolow parę przez Siemiechowskiego ze spaszy zabranych, item o drugą parę, iakoby przez pozwanego nulliter zabranych, actorami, a Theodorem Dubrawskiem pozwanym, personaliter stawaiącymi, sąd J. K. Mci commissarski wysluchawszy z obudwu stron controwersye y pilno one zważywszy tak tey sprawie deciduie: Ad primum: Poniewasz actorowie przez lat ani ran obductiey ani żadney protestatiey, ani glowy declamatiey y owszem żadney mentiey o zabicie ·oyca swego nie czynili y dowodu w tym nie maią, incompetentem w tey sprawie actora uznawa actionem y pozwanego ab ulteriori impetitione liberum facit et pronunciat. Ad 2-dum: Poniewasz się in iudicio pokazalo, że p. Siemiechowski ze spaszy wolow parę zabral Michalowi Krzewickiemu actorowi, na ten czas z gruntu swoiego z zagrody, iednakże prawu polowicznemu tak actora iako y pozwanego slużącego, y rowne o spasz processa tak na actorze iako y na pozwanym stawaly, tedy powinien p. Dubrawski do polowy szkody z actorem należeć, ktorą teraznieyszy sąd na zlotych 50 redukuie y nakazuie, aby te zlotych 50 p. Dubrawski w tygodniu actorowi oddal pod executią zamkową. Ad 3-tium: Że to iest deductum iudicio y sami actorowie przyznali, isz ich ociec tę drugą parę na swoię potrzebę zpienięźyl, od tey impeditiey uwalnia pozwanego. Ad ultimum: sąd J. K. Mci nakazuie, aby tak, iako teraz zażywaią, każdy swoiey polowicy zagrody zażywal y ieden drugiemu ani przeszkody ani żadney trudności w tey possessiey nie czynil pod winami rozsądku urzędu zamkowego.

Ultimum punctum.

Podanie oekonomiey Wielmożnemu JM. Panu Chorążemu Sanockiemu.

Kiedy iusz niemaly czas in continuatione operis, deciduiąc sprawy oekonomiczne, desudamus, zachodzi nas wyrazny rescript J. K. Mci Pana naszego Milosciwego, nam w Samborze die nona Septembris anni praesentis authentice produkowany, abyśmy oekonomią tę cum omnibus attinentiis Wielmożnemu JM. Panu Konstantemu Wapowskiemu chorążemu Sanockiemu w nieodwloczną administratią podali, vigore ktorego rescriptu z powinności naszey commissarskiey zaraz pomienionego JM. Pana chorążego Sanockiego in frequentia wielu ludzi z oekonomiey przytomnych, także pp. officialistow żuppnych za pewnego tey oekonomiey administratora declarowalismy y oglosić kazaliśmy, owszem oekonomią calą ze wszystkiemi kluczami, krainami, miastem, miasteczkami, folwarkami, arendami, żuppami, skladami y innymi wedlug inwentarza ostatniey revisiey attinentiami w rzetelną podaliśmy wladzę y dispositią.

Aby zaś skarbowi J. K. Mci constare moglo, in quo statu JM. Pan administrator teraznieyszy tę oekonomią odbiera, kazaliśmy spisać inwentarze, albo revisią folwarków, dworow, budynkow, zasiewkow, obor, żupp y wszelkiey gospodarskiey y żuppney należytości, ktorą to revisią przez

JM. Pana Gruszewicza pisarza przeszłego prowentowego dostatecznie zpisaną przy urzędzie zamkowym Samborskiem dla lepszey circa reparationem informatiey zostawuiemy.

A poniewasz według tey rewiziey JM. P. Ebertz przeszły administrator wszystkie potrzeby żuppne, iako to: panwie, panewki, czeheriny, liny, kosze, konie, kieraty, woly tak, iako sam odebrał, namiestnikowi JM. Pana administratora teraznieyszego częścią zupełnie oddał, częścią defekt in paratis nagrodził, tedy w tym punkcie commissia nasza JM. Pana Ebertza immunem et liberum declaruie.

A że w zasiewkach według teyże rewiziey znaczny znayduie się defekt, tedy commissia nasza iure merito nakazała, aby JM. Pan Ebertz stąd niewyieżdżaiąc należytą za te zasiewki oprocz kluczow Babinskiego, Ulickiego y Zadniestrskiego, (ktorych nie trzymał), JM. Panu administratorowi obmyślił recompense, tak aby skarb J. K. Mci żadney w tym nie poniósł szkody, wszakże JM. Panu Ebertzowi salvum recursum do Żydow, ktorzy arendownym sposobem folwarki od niego trzymali, commissia nasza reserwuie.

Więc że budynki zamkowe, folwarkowe, żuppne, także młyny, karczmy, obory nasza revisia zastała barzo zruinowane, ktorey desolatiey JM. Pan Ebertz causam reponit na związek woyskowy y częste żołnierskie przechody, dla ktorych poddanstwa do roboty, (prout allegat), zaciągnąć nie mogł, tedy commissia nasza widząc praesentaneam necessitatem prędkiey tych budynkow restauratiey, zleca, aby około niey JM. Pan administrator teraznieyszy nie czekaiąc drzewa rokowego y swiętoianskiego także cieslow zwyczaynych serio zakrzątnąć się kazał, assekuruiąc JMci, że cokolwiek na tę reparatią de proprio wyda y w skarbie iusto calculo wywiedzie, to w rachunkach skarbowych JMci acceptowano będzie. Tosz się o zastawieniu y narybieniu pustych stawow rozumieć ma, że wyłożona in paratis na to expensa w skarbie pro persoluto w rathach przyięta będzie.

Nakoniec aby skarb J. K. Mci o remanencie solnym w żuppach gornych y na dolnych składach a die 1-ma Iulii zostawionym dostateczną mógł miec informatią, zdało się nam go hoc loco inserować.

Connotatia remanentu, ktory solą albo in paratis za przedaną sol a die 1-ma Iulii JM. Pan Ebertz zostawuie.

Gorny Remanent.

Poniewasz JM. Pan Ebertz z gornych żupp post diem 1 Iulii za swymi assignatiami rożnym osobom wydać kazał soli beczek 8500, a ta sol iusz skarbowi Krola JM. iako remanentowa należała, tedy zapłacic ma za nie JM. Panu administratorowi teraznieyszemu złotych 8500.

Tenże poniewasz miasto pieniędzy quotnikom Drohobyckiemu, Kołpieckiemu y Modryckiemu post 1 Iulii zapłacił solą remanentową, ktorey

sie rachuie beczek 7750, każdą rachuiąc beczkę po pułtrzecia złotego, tedy potrąciwszy złoty ieden na unkoszt a puł talera na skarb lucri zostawuiąc, powinien y ma oddać in paratis JM. Panu administratorowi teraznieyszemu złotych 11625.

Summa lucri na gorze fl. 20125.

Dolny Remanent.

Posłał na doł post primam Iulii JM. Pan Ebertz beczek soli 8729, do ktorych na pak po 25 pro cento potrąciwszy, czyni iusz pakownych beczek 6985, każdą beczkę na dole rachuiąc po fl. 10 gr. 20, a z tego pięc złotych y groszy pułosma unkosztu na każdey JM. Panu Ebertzowi potrąciwszy, czyni lucri restantis JM. Panu administratorowi teraznieyszemu summa zł. 37961 gr. 12.

Summa gornego y dolnego lucrum fl. 57961 gr. $12^1/_2$.

A z osobna powinien zostawić JM. Pan Ebertz według dekretu commissiey remanentu krolowey Jey M. należącego videlicet gornego soli beczek 6238 a dolnego beczek 2704, ktory to remanent iuxta praescriptum tegosz dekretu powinien JM. Pan administrator na skarb J. K. Mci w swoię odebrać dispositią.

Tak tedy commissiey naszey pracowite niedziel tak wielu opus dnia dzisieyszego fausto determinio sub auspiciis powagi J. K. Mci zakończywszy własnymi przy pieczęciach naszych rękami podpisuiemy y tey commissiey dwa exemplarze, ieden do skarbu J. K. Mci a drugi teraznieyszemu JM. Panu administratorowi oddać declaruiemy. Działo się w zamku Samborskiem przy dokonczeniu commissiey die 20 Septembris A. D. 1698.

KILKA AKTÓW

do historyi sądownictwa według prawa niemieckiego w Polsce.

Podał

B. ULANOWSKI.

Liczne księgi rękopiśmienne znajdujące się w archiwach konsystorskich polskich dyecezyj zawierają nietylko materyał sądowo-kościelny, ale nadto wiele jeszcze zabytków nie mających nic wspólnego z procesem kanonicznym. Notaryusze konsystorscy górowali nad pisarzami, zatrudnionymi w sądach ziemskich, grodzkich i miejskich, tak wykształceniem, jako też większą troskliwością w prowadzeniu powierzonych im protokołów, a wskutek tego księgi sądowe kościelne cieszyły się większem od innych zaufaniem. Ztąd szybko rozpowszechnił się zwyczaj, że nietylko osoby duchowne ale często i świeckie udawały się do sądów kościelnych z prośbą o ingrossowanie dokumentów i aktów, których zatrata pociągnąćby mogła dla stron wielkie niedogodności. Dzięki tej okoliczności, nie mówiąc już o testamentach, które prócz w księgach miejskich znajdujemy jeszcze tylko w protokołach konsystorskich, przechowały nam księgi sądowe kościelne wielką ilość najrozmaitszych dokumentów, które za pewną opłatą notaryusz konsystorski za pozwoleniem officyała ingrossował do swoich aktów a później na żądanie, gdyby oryginały zaginęły, wydawał w formie wierzytelnych odpisów notaryalnych. W wieku XVI konkurują pod tym względem z księ-

gami kościelnemi księgi grodzkie, a zwłaszcza pewien ich dział, który się wyrabia w końcu tego wieku t. z. libri oblatarum; w XV jednak stuleciu protokoły konsystorskie współzawodników prawie że nie mają.

Excerpując w innym celu księgi konsystorza Gnieźnieńskiego, znalazłem w tomie LIX szereg aktów ingrossowanych pod datą 8 Lipca 1401 i odnoszących się do przewlekłego processu, który się toczył w sądzie miejskim Lubelskim a następnie przechodził przez rozmaite instancye w sądzie wyższym prawa niemieckiego na zamku krakowskim, jako też w sądzie komisarskim 6 miast t. j. Krakowa, Sącza, Kazimierza, Wieliczki, Bochni i Olkusza. Przedmiot procesu sam przez się bynajmniej nie ciekawy, ale okoliczność dość niezwykła dla XV wieku, że posiadamy w tym wypadku znaczniejszą ilość aktow do tej samej sprawy się odnoszących, dodaje wiązance zapisek, które mamy na mysli, szczególniejszej wagi.

O sądownictwie prawa niemieckiego w Polsce literatura nasza wcale niebogata. Prócz prac pp. Bobrzyńskiego [1]) i Piekosińskiego [2]) nic ważniejszego się nie pojawiło, i jeżeli mamy obecnie niejakie wyobrażenie o działalności sądu wyższego prawa niemieckiego na zamku krakowskim oraz sądu komisarskiego 6 miast, to głównie zawdzięczamy to p. Piekosińskiemu, który po raz pierwszy kwestyę tę w wyczerpujący sposób przedstawił i wyjaśnił. Akta sądu krakowskiego nie zostały jednak dotychczas ogłoszone, a braku tego nie zastępują wydawnictwa dotyczące sądów wyższych prawa niemieckiego w Sanoku [3]) i na zamku Golesz do klasztoru w Tyńcu należącego [4]).

Znając wszakże cały materyał rękopiśmienny illustrujący działalność sądów niemieckich w Krakowie i Bieczu, i zapoznawszy się również z wcale dotąd niewyzyskanymi ortylami sądu krakowskiego

---

[1]) O założeniu sądów wyższych prawa niemieckiego na zamku krakowskim.

[2]) O Sądach wyższych prawa niemieckiego w Polsce wieków średnich. — Praca pomieszczona w XVIII Tomie Rozpraw Wydz. filozof. Akademii Umiejętności.

[3]) Akta Grodzkie i Ziemskie Tom XI.

[4]) Akta sądu leńskiego wyższego w gródku Goleskim 1405—1546. Staroż. Prawa Polsk. Pomniki Tom IX.

z XV stulecia, mam to przekonanie, że chociażby ten bardzo cenny materyał ogłoszonym został nawet in extenso, to jeszczeby na wiele pytań nie można odpowiedzieć li tylko na jego podstawie. Księgi te bowiem, czy to Krakowskie lub Bieckie, są wyłącznie protokołami sądów niemieckich w Krakowie lub Bieczu, i zawierają te jedynie zapiski, które się odnoszą do czynności przedsięwziętych w danym sądzie. Dają więc one wyobrażenie o agendzie pewnego sądu, o jego współudziale w załatwieniu pewnych spraw, ale jeżeli proces toczył się w rozmaitych instancyach i różne czynniki, począwszy od sądu miejskiego pierwszej instancyi a skończywszy na królu, do niego się mięszały, to pod tym względem księgi jednego tylko sądu do ocenienia całego przebiegu sprawy nie wystarczają.

Tylko dzięki przypadkowi, jak w danym razie, posiadamy możność poznania wszystkich lub prawie wszystkich aktów wywołanych procesem rozpoczętym w sądzie miejskim pierwszej instancyi. Tylko szczęśliwemu zbiegowi okoliczności należy przypisać, że możemy badaczów zaznajomić z tak niezmiernie interesującymi dokumentami, jak pisma woźnych Lubelskich Pawła i Grzegorza, które tak barwnie bo w formie dyalogowej przedstawiają nam sposób prowadzenia procesu przed ławą miejską w Lublinie.

Zapewne że i ta wiązanka aktów, którą publikujemy obecnie, nie wystarczy do przedstawienia we wszystkich szczegółach procesu według prawa niemieckiego, tak jak on się w Polsce w w. XV odbywał; ale może przynajmniej ułatwi ona połączenie w jedną całość luźnych danych, które już posiadamy, o działalności pojedynczych czynników tutaj w grę wchodzących, przez to, że widzimy na przykładzie bardzo pouczającym, jak rozmaite sądy i rozmaici funkcyonaryusze stopniowo występują na widownię, w miarę jak się proces rozwija, i przyczyniają się do jego zakończenia.

Komisya prawnicza krakowskiej Akademii Umiejętności mało się dotychczas zajmowała zbieraniem i ogłaszaniem zabytków prawa niemieckiego w Polsce. Nie dla tego, żeby ten dział uchodził jej uwagi, ale z powodu braku środków do podjęcia wielu naraz znaczniejszych wydawnictw. Obecnie, nie mówiąc już o księgach gromadzkich, które niezmiernie wiele dostarczą wiadomości do historyi prawa niemieckiego we wsiach, a niebawem ukażą się na widok pu-

bliczny, komisya zamierza z całą energią zająć się przygotowaniem obszernego wydawnictwa, którego jedna część obejmie spisy prawa magdeburskiego i lennego, w Polsce rozpowszechnione; druga poświęcona będzie ortylom; a trzecia zapozna badaczów z protokołami sądów wyższych prawa niemieckiego w Krakowie i Bieczu. Również leży w planach komisyi wydanie regestów tak drukowanych jak dotąd nieogłoszonych dokumentów lokacyjnych miejskich i wiejskich, która to praca umożliwi dopiero dokładne poznanie stopniowego rozszerzania się prawa niemieckiego w różnych ziemiach polskich i pozwoli ocenić, na które wieki przypada największy rozrost instytucyj prawnych niemieckich na obszarze dawnej rzeczypospolitej. Byłoby również pożądanem, ażeby lokalni badacze ułatwili w tym względzie zadanie komisyi. A uczynić to mogą opracowując archiwa pojedynczych miast i miasteczek i zamieszczając przy monografiach tego rodzaju chociażby wyjątki z ksiąg sądowych miasta, którego dzieje stanowią przedmiot ich badań. Podział pracy jest w tym kierunku tem niezbędniejszy, że nawet w krajach o wiele od naszego bogatszych akademie lub centralne towarzystwa naukowe nie są w możności objąć w swych wydawnictwach całego materyału odnoszącego się do historyi miast i wsi i muszą zaspokoić się podjęciem inicyatywy w tej sprawie oraz wskazaniem od czasu do czasu na zabytki, które partykularni historycy uwzględnićby powinni. Wielką w tym kierunku usługę mogłyby oddać lokalne kółka historyczne, które bardzo powoli się dotąd zawiązują, a które przecież przy jakiem takiem zainteresowaniu się niemi sfer inteligentnych bardzo łatwo mogłyby spełnić u nas zadanie, które biorą na swoje barki w Niemczech i we Francyi liczne towarzystwa historyczne rozrzucone po prowincyi.

A. 1491, Julii 8, in consistorio Gneznensi.

(Acta offic. Gnezn. LIX). Littere Stanislai de Voynovicze presbiteri et Iohannis de Schidlovyecz, fratrum patruelium.

Anno Domini millesimo quadringentesimo nonagesimo primo, indiccione nona, pontificatus sanctissimi in Christo patris et domini nostri, domini Innocencii divina providencia pape octavi, anno ipsius septimo, die vero lune vicesima quinta mensis Aprilis. (*d. 25 Aprilis 1491*).

In causa honorabilis Stanislai de Voynovicze, vicarii Gneznensis perpetui canonicalis et plebani in Mschona parochialis ecclesiarum, et nobilis Iohannis de Schidlovyecz, fratrum patruelium, contra providos Iacobum Credlar, Margaretham Szyestrzenczewa, matrem eius, Iacobum Vinarz advocatum, Iohannem Szestrzenyecz, Iohannem Stodolnik, Andream fabrum ceterosque omnes et singulos consules, scabinos et iuratos ac Iohannem Sarka, Petrum Noska, Nicolaum Lubomilski, Stanislaum Zelonka, oppidanos de Lublyn, Stanislaus prefatus de Voynovicze suo et Iohannis fratris nominibus oblata citacione debita executa et in presentia honestorum Iohannis Chaczina, Stanislai Vansch, Alberti Zolnyerz, Petri Noska, Stanislai Zyelonka et N. Corzucz, oppidanorum de Lublyn, ad hoc personaliter citatorum, petivit per dominum certa privilegia, munimenta sive literas regiae maiestatis, palatinorum, capitaneorum et adiudicatoriam certarum civitatum, super bonis immobilibus in ipso oppido Lublyn et extra consistentibus et ad ipsos fratres pertinentibus disponentes, ad acta consistorii nostri Gneznensis propter ammissionem eorundem iurium et alias casum infortuitum inscribi et ingrossari mandari.

Quiquidem dominus, nolens in ea re precipitari et ut ad noticiam ceterorum oppidanorum dicti oppidi Lublyn ipsa ingrossacio seu inscripcio pervenire possit, ad decursum unius mensis inscripcionem dictorum iurium distulit; copias citacionis per ipsos fratres prefatos mittere eisdem oppidanis in Lublyn mandavit, ut ad eorum noticiam ingrossacio huiusmodi iurium poterit pervenire, presentibus honorabilibus dominis: Vincencio de Scarboschewo, Iacobo de Clodawa, Luca de Iaruchowo, Iohanne de Boczki et

Stanislao de Masskovicze, notariis publicis consistorii Gneznensis, testibus circa premissa.

Item anno eodem, die vero Veneris vicesima quinta mensis Maii (*d. 25 Maii 1491*), prefatus nobilis Iohannes de Schidlovyecz suo et fratris sui Stanislai nominibus comparens post lapsum terminum unius mensis, per dominum assignatum, accusavit contumaciam proconsulis, consulum, advocati et scabinorum ceterorumque omnium et singulorum iuratorum et oppidanorum oppidi Lublyn et in contumaciam ipsorum reproductis iudicialiter dictis iuribus, munimentis et literis, petivit per dominum ipsa iura, munimenta et literas ad acta consistorii Gneznensis inscribi et ingrossari mandari.

Quiquidem dominus, expectatis ipsis proconsule, consulibus, advocatis, scabinis ceterisque iuratis ac oppidanis de Lublyn ultra horam consuetam et [ipsis] non comparentibus, in contumaciam ipsorum prefata iura, munimenta et literas, realiter in iudicio productas, ad acta consistorii Gneznensis inscribi et ingrossari mandavit, quarum literarum sive iurium per ordinem tenores secuntur infrascripti; presentibus ibidem honorabilibus dominis: Vincencio de Scarboschewo, Iacobo de Clodawa, Iacobo de Zacroczym, Nicolao de Chandzino et Gregorio Rege de Camyenyecz, causarum consistorii Gneznensis notariis et procuratoribus, testibus circa premissa.

Regie Maiestatis contra consules Lublinenses.

Kazimirus, Dei gracia rex Polonie, Magnus dux Lythwanie, Russie Prussieque dominus et heres etc., providis viris Georgio Kluszkurgel, advocato et universis scabinis et iuratis, iudicio iuris supremi Theutunicalis in castro nostro Cracoviensi presidentibus, fidelibus nostris dilectis, graciam regiam cum favore. Providi, fideles nostri dilecti. Quamvis dudum providus Iohannes Ordinka de Schidlovyecz, fidelis noster dilectus, providos Ursulam relictam olim Iohannis Trzaszythobola et filios eius: Iohannem, Stanislaum et Andream, et filias: Annam et Elisabeth atque Zophiam, cives Lublinenses, ad iudicium Theutunicale Lublinense occasione lapidee et octo ortorum et domorum in eis consistentium, decem equorum, argenti et viginti cocleariorum argenteorum, duarum schubarum mardurinarum, duorum paliorum et duarum tunicarum panni Machalinensis et pecuniarum paratarum aliarumque rerum mobilium et immobilium, ad mille marcas se extendencium, asserendo ea omnia bona naturali et iusto iure post avum Gossek et patrem Paulum et patruum germanum Petrum Thobola per successionem directam hereditarie ad se devoluta, citavisset et proposicionem sive querelam aput advocatum et scabinos Lublinenses tunc iudicio Theutunicali Lublinensi presidentes, per suum procuratorem plenipotentem Iohannem Opoczenski deposuisset et querulatus fuisset tanquam actor, quod prefata Ursula relicta olim Trzaszythobolyna et filii sui ac filie prefata bona mobilia et immobilia sua iniuste et nullo iure occupassent et possiderent, et prefata Ursula Trzasy-

thobolina et filii sui ac filie per procuratorem suum Gregorium Phyol, plenipotentem, civem Lublinensem, querele huiusmodi respondendo respondissent, quod bona prefata per Petrum Tobola unacum consorte sua Katherina, marito eorum et patri Iohanni de Bardochow et suis successoribus in iure civili Lublinensi iuridice titulo vendicionis pro ducentis marcis grossorum Pragensium latorum fuissent personaliter resignata, vendita et reformata et post mortem Petri Thobola ad se devoluta, que tenebat ipsa et filii sui ac filie pacifice annum et diem et secundum annum et diem et tercium, quartum, quintum, sextum, septimum, octavum, nonum et decimum annos absque omni impedimento cuiuslibet persone et signanter Pauli patris Iohannis Ordinka, qui tunc vivebat et erat presens in Polonie regno; super que bona, ius et privilegia et in actis iudicialibus vendicionem et resignacionem illorum habere se astruens, ea produxit. Que cum lecta fuissent, Iohannes Opoczenski, procurator Iohannis Ordinka, replicando dixit, resignacionem et reformacionem illam ab homine sterili de bonis indivisis et non expeditis in preiudicium germani nepotis, prefati Iohannis Ordinka actoris, cuius pater Paulus cum fratre suo germano Petro Tobola erat indivisus et ante resignationem et vendicionem huiusmodi dudum fuit mortuus, qui Iohannes Ordinka annis multis manebat extra regnum, et in tempore prohibito feria videlicet quarta post dominicam Invocavit in quadragesima factam de iure non valuisse, et quamprimum prefatus Iohannes Ordinka ex remotis et alienis partibus rediit, statim et in continenti Ursulam et filios filiasque suas citavit pro patrui sui ac patris hereditate, priusquam annus et dies laberetur.

Post quamquidem querelam, responsionem et replicationem, advocatus et scabini Lublinenses sentenciam inter partes proferendo decreverunt, quod prefata Ursula Trzaszythobolina debet iurare mettercia corporali iuramento, quod bona prefata, pro quibus citabatur, iuste et iuridice possidet. A quaquidem sentencia non ad vos, sed ad nostram maiestatem fuit appellatum. Et dum anno presenti feliciter ex Lythwania in hunc locum venissemus et tam consules Lublinenses, quam ambe partes coram nobis et consiliariis nostris comparuissent, iusticiam a nobis accepture, reperimus et ex libro iudiciali et ex confessione consulum Lublinensium, quod privilegium vendicionis et resignacionis bonorum prefatorum, quo se Ursula Trzanszytobolina et filii sui ac filie contra prefatum Iohannem Ordinka actorem in iudicio tuebantur, false et inique et preter veritatem scriptum fuit et sigillatum, discordans ab inscripcione originali in iudiciali libro facta, resignationem et vendicionem appositam notorie continens, quam originalis nota in libro iudiciali non habebat, prout lacius videbitis ex copia eiusdem inscripcionis originalis et ex qua copiam vobis [sub] sigillo civitatis Lublinensis cum presentibus destinamus, ut veritas et falsitas iuxta se posite facilius elucescant. Variis itaque regni nostri occupati negociis, non valentes causam tam involutam per nos diffinire, ad vos illam, parte utraque consenciente, perinde ac taliter, ac si eo die, quo per advocatum et scabinos sentencia lata esset pro

Ursula Trzanszythobolina, filiis suis et filiabus, ab actore Iohanne Ordinka ad vos ab ea appellatum fuisset, remisimus et remittimus per presentes, mandantes vobis et vestrum cuilibet, ut cum omni diligentia parcium ambarum proposicionibus, responsionibus et replicacionibus inspectis, pensatis et digestis, non secundum privilegium magistri civium et consulum Lublinensium, quo se Ursula et filii sui ac filie tutabuntur et quod nos et ex libro iudiciali et ex confessione consulum Lublinensium suspectum et preter veritatem scriptum fuisse reperimus, sed secundum veram notam libri iudicialis, in qua de resignacione et vendicione nulla fit mencio, et omnibus aliis circumstanciis utriusque partis pensatis, causam ipsam iuxta Deum et iusticiam et iuxta ius Theutunicale Maydburgense iudicetis et, quod iustum fuerit, decernatis; secus pro gracia nostra non facturi. Datum in Lublyn feria quinta ipso die sancti Viti, anno Domini millesimo quadringentesimo septuagesimo quinto. (*d. 15 Iunii 1475*). Ad mandatum domini regis Polonie.

Privilegium iuris supremi.

Nos consules sex civitatum Cracovie, Sandecz, Kazimirie, Vyelicze, Bochna et Ilkusch recognoscimus publice per hec scripta, quod cum ex speciali commissione serenissimi principis et domini domini Kazimiri, Dei gracia regis Polonie etc. domini nostri graciosissimi, convenissemus ad iudicandum causam inter nobilem Iohannem Schidlovyecz actorem, ab una, et honestam Ursulam, Trzanssithobolo dictam, de Lublyn respondentem, ex altera partibus, super propinquitate quarundam hereditatum, videlicet domus et octo ortorum in Lublyn iacencium et aliarum discordiarum inter se habitarum, longo iam tempore litigantibus et iuridice agentibus etc., cognitis per nos cause meritis et literis parcium acticatis, diligenti indagine masticatis, Christi nomine invocato, in sede regia eiusdem domini nostri regis graciosissimi in castro Cracoviensi considentes, presidentibus nobis generoso et nobili domino Stanislao Oraczewski de Przibislavicze iudice castri Cracoviensis, vice magnifici domini Iacobi de Dembno palatini Sandomiriensis et capitanei Cracoviensis, loco serenissimi domini nostri regis, et famoso domino Paulo Newburger, consule Cracoviensi, advocato, ad hoc specialiter deputatis, inter partes prefatas auctoritate regia et vigore privilegiorum nostrorum regalium iudicantes, solum Deum pre oculis habentes, et id, quod ius nostrum postulat, attendentes, inter partes predictas huiusmodi sentenciam tulimus de forma iuris.

Quod ex quo Iohannes Schidlovyecz coram iudicio bannito proposuit seu querulabatur contra Ursulam Trzansithobolinam pro quibusdam hereditatibus, videlicet lapidea in acie in Lublyn iacente et octo ortis eciam ibidem iacentibus, quas ipsa post mortem mariti sui possedit, que bona sive hereditates Trzansithobola emisset pro bonis indivisis patris sui Pauli, qui Paulus fuit frater germanus Trzanssitoboli, ostendens hoc cum una litera

banniti iudicii, ut legacio scabinorum de Lublyn ostendit, tangendo eciam manum mortuam; et domina Ursula Trzanssitobolina in responsione sua dicit, quod maritus suus predicta bona pro suis propriis bonis emisset, negando sibi, nolens sibi admittere testimonium banniti iudicii. Sed ex quo Ian Schidlovyecz ostendit hoc cum una litera banniti iudicii, quod pater suus Paulus cum Petro Trzanssitobolo indivisi fratres fuerunt; tunc Iohannes Schidlovyecz cum tali testimonio propinquior est manere circa dicta bona, quam quod ipsum domina Ursula reprimere poterit cum resignacionibus, que in temporibus et diebus ligatis sine tutore facta sunt de forma iuris. Et cum hoc ortilegium scabinorum de Lublyn vigorem non habet et corruit, sed ortilegium scabinorum iuris supremi Meydeburgensis castri Cracoviensis vigorem habet, excipiendo illam reddicionem ducentarum marcarum grossorum in illo vigorem habere non debet de forma iuris; sed super hoc, quod Iohannes Schidlovyecz proposuit contra dominam Ursulam pro quibusdam bonis, videlicet equis, precinctis argenteis, alias *opaszanye*, viginti coclearibus argenteis, stanneis, scutellis, cipho argenteo, alias *rostuchany*, duobus ciphis argenteis, paliis, tunicis et aliis omnibus rebus ad predictam lapideam pertinentibus, ita bone sicut ducente marce, elaborata bona in predictis bonis indivisis acquisita, que ipsa accepisset et post mortem Trzanssithobolo occupasset, et ipsa sicut pars respondens negat sibi, tunc si Ian Schidlovyecz hoc cum litera banniti iudicii plenarie ostendit, quod illa, sicut premittitur, se haberent, tunc domina Ursula ad negativam venire non potest; si autem Ian Schidlovyecz, hoc plenarie non ostendit, tunc domina Ursula propinquior est manere circa suam negativam, quo ad illa elaborata bona secundum iuris formam.

De iure tandem vero ad instanciam partis triumphantis, videlicet Iohannis Schidlovyecz, sentenciavimus, quod ex quo Iohannes Schidlovyecz predictas hereditates obtinuit mediante iure, tunc debet capere dominorum consulum sex civitatum literam et illam ostendere debet advocato et iudicio in Lublyn et tunc debet sibi fieri intromissio in bona.

Item sentenciavimus eidem, quod sibi debet fieri evacuacio bonorum predictorum et ad hoc debet habere diem longiorem de iure.

Item sentenciavimus, quando sic in longiori die per ius in Lublyn dabitur sibi evacuacio bonorum predictorum, tunc ipse poterit cum eisdem bonis facere potest, tanquam cum propriis.

Item sentenciatum est eidem, quod omnes impensas, quascunque iudicio probare potest, velut inscripcionales, ministeriales, et signanter hodiernos octo solidos scabinales, iudicio nostro oblatos, tantum, quantum hereditates illas, videlicet domum et ortos, tangit, pars succumbens, videlicet Ursula Trzanssithobolyny sibi refundere debet in die longiori de forma iuris. Et pro isto fideiussit dominus Iacobus Creydler de Lublyn.

Sed quo ad aliam partem, videlicet de equis, precinctis argenteis, viginti coclearibus argenteis etc. ad instanciam partis adverse, ita sentencia-

vimus, quod ex quo Iohannes Slepkogil nomine Ursule Trzanssithobolyne cum procuratorio regio querit a Iohanne Schidloviecz, an probavit cum litera banniti iudicii in Lublyn, quod Ursula easdem res domesticas cepisset post mortem Trzansitobolo, et Iohannes Schidlovyecz tacet ad hoc, nec hodie eciam hoc ostendit, tunc domina Ursula debet manere circa suam negativam, quo ad illa elaborata bona sive res domesticas, tantum confirmando hoc iuramento suo coram iudicio in Lublyn, et ad hoc eciam debet habere diem longiorem.

Item sentenciavimus eidem, postquam ita in die longiori ius suum producet iurando, tunc ibi coram iure in Lublyn querere debet de solucione expensarum ex parte illarum rerum domesticarum elaboratarum tantum, videlicet: equorum, precinctarum argenteatum etc., factarum.

In quorum omnium fidem sigilla nostra presentibus sunt appensa. Actum et datum sabbatho post Stanislai in Maiio, anno Domini millesimo quadringentesimo septuagesimo sexto. (*d. 11 Maii 1476*).

Domini capitanei vadium super mille marcis.

Nos Nicolaus de Chrzansthow castellanus Chelmensis, vexillifer Cracoviensis et capitaneus Lublinensis, significamus tenore presencium, quibus expedit, universis et singulis presentibus et futuris noticiam presencium habituris, quomodo dum et quando sagax Iohannes Ordynka, civis de Lublyn, citasset solertem Iacobum Creydlar, eciam civem de Lublyn, pro eo, quia ille habens cum ipso mille marcas vadii in actis castrensibus in castro Lublynensi inscriptas, quod debuit cum ipso vivere in pace et tranquillitate et nulla violencia cum ipso experiri, alias *obchodzycz szya*, et ille non curans dictum vadium mille marcarum violenter reseravit et repercussit, alias *odszyekl y odbyl*, seras, alias *zamky y klothki*, circa ortos ipsius extra muros civitatis Lublyn iacentes, quam repercussionem serarum circa ortos ipsius prefatos coram burgrabio generoso Andrea Lypyenski et notario nobili Iohannes Srzestrzenyecz castri Lublinensis et coram proconsule et consulibus civitatis Lublyn, Iacobo videlicet Vinarzs, Iohanne Gambalya, Mathia Dlugosch et aliis et coram iudicio bannito et aliis hominibus in pretorio Lublinensi recognovit, quod violenter alias easdem seras circa ortos ipsius prefatos repercussit et coram portitore castrensi Simone, quam repercussionem violentam serarum circa ortos ipsius prefatos portitor predictus castrensis Simon et scabini civitatis Lublyn, Stanislaus videlicet Kyelbascha et Iohannes Scharka, in tempore et hora conspexerunt.

Ideo ipsum citaverat pro vadio mille marcarum et pro violenta repercussione seraculorum, alias *zamkow albo klothek*, circa ortos ipsius prefatos, sicut in valore decem marcarum, et pro totidem damni.

Tandem ipse Iacobus Creydlar in termino peremptorio et finali solus non comparens neque per aliquem suum procuratorem ad requisicionem con-

sulum Lublynensium, qui nos debita pecierunt cum instancia, ut eorum cives non iudicaremus; et ipse Iohannes Ordynka dicebat, quod ego, neque cum consulibus, neque cum civibus aliquid facere debeo, nisi cum Iacobo Creydlar non pro articulo civili, sed castrensi, videlicet pro vadio mille marcarum, in actis nostris castrensibus inscripto et per regiam maiestatem imposito et vallato, quod illi non impugnaverunt et in eadem acta inscribere admiserunt. Quod vadium ipse Iacobus Creydlar violavit et infregit violenciam dicto Iohanni inferendo; pro quo eciam vadio ipsi consules dictas partes iudicare noluerunt, dicentes, se nullam habere facultatem pro vadiis regiis quempiam iudicandi; nosque peciit debita cum instancia, ut sibi ius admitteremus. Quo iure sibi per nos admisso, ipse Iohannes Ordinka voluit dictum Iacobum Creydlar condemnare. Et nos, ad peticionem consulum Lublinensium, licet contra formam iuris, condemnacionem, alias *ssdanya*, non admittentes, easdem partes remisimus ad regiam maiestatem pro informacione habenda, utrum dictas partes iudicare debeamus, ut Serenitatem regiam, ubi possent, invenirent, terminum dictis partibus assignando peremptorium, postquam easdem avisaremus per ministerialem terrestrem, ut iuri pareant.

Qui Iohannes Ordinka sepefatus informacionem et mandatum regium nobis attulit, ut ipsam iudicaremus causam. Et ipse Iacobus Creydlar post avisacionem nostram in termino peremptorio, neque per se, neque per suum procuratorem, coram iure comparuit et est condemnatus per ipsum Iohannem Ordinka in mille marcis vadii et in summis superius descriptis, in citacionibus contentis.

Dum autem prefatus Iohannes Ordinka sepefatum Iacobum Creydlar concitasset, alias *przypowyescsyl*, ad decernendum, alias *kv szkazanyu*, pro mille marcis vadii et pro repercussione serarum, alias *zamkow albo klothek*, circa ortos ipsius extra muros civitatis Lublyn iacentes in valore decem marcarum, pro quibus ipsum condemnaverat iuxta suam citacionem originalem, et ad videndum ipsum iurare super decem marcas damni et ad fideiubendum penas exinde secutas, qui Iacobus Creydlar in termino concitatorio, alias *na roku przypovyesczonem*, neque per se neque per suum procuratorem coram iure comparuit.

Unde nos, visa ipsius tali contumacia et iuris inadvertencia rebellique ac proterva super nostras citaciones et concitaciones non paricione, ex iuris forma decrevimus prefato Iohanni Ordinka super ipso Iacobo Creydlar mille marcas vadii, iuxta ipsius inscripcionem in actis nostris castri Lublinensis contentam, medietatem videlicet ipsius pro camera domini regis et residuum Iohanni Ordinka et decem marcas pro seris, quas repercussit, et decem marcas damni absque iuramento, quod non aspexit, cum tribus marcis pene per ipsum Iacobum Creydlar dicto Iohanni Ordinka solvendas.

Qui Iacobus Creydlar prefata per nos decreta dicto Iohanni Ordinka rebelliter non roboravit et ideo nos iuris secundum consuetudinem et for-

mam addidimus ministerialem Gregorium dicto Ordinka et contra ipsum Iacobum Creydlar pro primo et secundo et tercio ad pignorandum ipsum Iacobum Creydlar in bonis ipsius, sive ea habuerit in civitate, sive extra civitatem Lublyn, aut alibi in acquisitis et lucris ipsius Iohannis Ordinka et in penis exinde sequentibus; que pignora pro prima et secunda et tercia vicibus sibi sunt denegata, recusata, non data et repercussa violenter. Ratione cuius repercussionis, denegacionisquc ipsum Iacobum Creydlar in penam trium marcarum involvimus pro qualibet repercussione pignorum predictorum.

Demum eundem ministerialem Gregorium nominatum ad intromittendum ipsum Iohannem Ordinka contra predictum Iacobum Creydlar in bona ipsius, sive eadem in civitate, sive extra civitatem Lublyn habuerit in acquisitis eiusdem et lucris Iohannis Ordinka et in penis exinde sequentibus iuris secundum consuetudinem et formam addidimus. Que intromissio sibi est denegata, recusata, non data et violenter repercussa. Racione cuius repercussionis denegacionisque sepenominatum Iacobum Creydlar in penam trium marcarum post denegacionem intromissionis dicto Iohanni Ordinka adiudicavimus et ipsum in eandem involvimus. Ultimo autem iuris secundum consuetudinem et formam vigore regie maiestatis et officio nostri capitaneatus nobis commisso et dato dictum Iohannem Ordinka cum prefatis ipsius acquisicionibus et lucris in prefato Iacobo, in bona ipsius Iacobi Creydlar, que habet in civitate et extra civitatem Lublyn, aut ubi alibi haberet, inducimus et intromittimus per presentes, tanquam capitaneus in sedeque regia dignitarius et officiarius per regiam maiestatem in terra Lublinensi generalis constitutus, intromissumque tueri, defendere, protegere ac intercedere ab omnibus insultibus et universis violenciis promittimus et spondemus, nostra sentencia diffinitiva mediante. Et ceteros eciam dominos Lublinenses capitaneos rogamus, ut ipsum Iohannem Ordinka simili modo in prefatis bonis superius descriptis tuerentur, protegerent, intercederent ac defenderent ab omnibus ipsius insultibus et universis violenciis tociens, quociens presentibus fuerint requisiti, usque ad plenariam dictarum summarum, lucrorum et penarum per eum ex iure acquisitarum et lucratarum solucionem, satisfaccionem ac realem extradicionem iuxta acquisita iuris et lucra eiusdem Iohannis Ordinka. Harum, quibus in testimonium literarum sigillum nostrum presentibus est subappensum. Datum in Lublyn feria secunda proxima post festum sancti Mathie, anno Domini millesimo quadringentesimo octuagesimo primo (*d. 26 Februarii 1481*). Presentibus hiis dominis nobilibus: Prandotha de Domynow iudice, Andrea Lypyenski burgrabio, Iohanne Szrestrzenyecz notario castri Lublinensis, Marco de Kyelczovicze, Iohanne de Wysznow, Iohanne de Voyczyechovicze heredibus et aliis quampluribus fide dignis circa premissa testibus.

Regie maiestatis confirmans decretum.

Kazimirus, Dei gracia rex Polonie, magnus dux Lithwanie, Russie, Prussieque dominus et heres etc. Famosis consulibus civitatis nostre Lublinensis, fidelibus dilectis graciam nostram cum favore. Famosi fideles nostri dilecti. Constitutus inpresentiarum nobilis Iohannes Schidlovyecz alias Ordinka, fidelis noster dilectus, inter quem, tanquam actorem, ex una, et inter honestam Ursulam, Trzanssythobolyna dictam, de Lublyn tanquam respondentem, ab altera partibus, causa pro domo seu lapidea in Lublyn ac pro octo ortis ibidem eorumque occasione dudum hincinde iudicialiter fuerat ventilata et agitata, certa sua perlucra seu iudiciariam acquisicionem ex sentencia diffinitiva sex civitatum supremi iuris Theutunici castri nostri Cracoviensis super ipsis domo ac lapidea et octo ortis in Lublyn coram nobis et consiliariis nostris exhibuit, produxit et representavit maiestati nostre humiliter supplicando, quatenus sibi iusticie sue execucionem facere dignaremur. Et quia iusta petentibus, presertim in hiis, que iuris et iusticie sunt, non est denegandus assensus, quamvis per aliam partem de contrario informati et sollicitati, predicte sentencie diffinitive sex civitatum execucionem alias differri fecimus, donec de ea ac eius legitimo exitu reverendus pater dominus Iohannes episcopus Cracoviensis, nec non magnificus Iacobus de Dambno palatinus Sandomiriensis et capitaneus Cracoviensis, sincere nobis dilecti, cognovissent; verum quia nobis cum consiliariis nostris ad latus nostrum hactenus presentibus de ipsa sentencia diffinitiva nos debite cognovisse et explorasse constat, fidelitatibus vestris seriosius precipimus et mandamus, omnino habere volentes, quatenus non obstante dilacione aut commissione nostra memorata, eidem Iohanni Hordinka iuxta continenciam sentencie diffinitive sex civitatum predictarum in perlucra sua, utpote domum sive lapideam cum octo ortis in Lublyn, intromissionem et introligacionem dare debeatis pro gracia nostra, nullam illi amplius ac decreto in eo difficultatem aut dilacionem ingerentes et quavis occasione vel excusacione semota, aliter facere non ausuri, ne alias sua iusticia impedimentum vel detraccionem habere videatur et ne de cetero de iniusticia et gravamine queruletur. Datum in Marienburgk feria quarta in vigilia sancti Iacobi apostoli, anno Domini millesimo quadringentesimo septuagesimo sexto. (*d. 24 Iulii 1476*).

Perlectis presentibus restituantur offerenti.

Relacio reverendissimi in Christo patris domini Iacobi sancte Gneznensis ecclesie archiepiscopi et primatis.

Intromissionis in duos ortos.

Nos Nicolaus de Chrzansthow, castellanus Chelmensis, vexillifer Cracoviensis et capitaneus Lublinensis recognoscimus per presentes, quia ex mandato serenissimi domini regis sagaci Iohanni Ordinka civi de Lublyn in

duos ortos dictos Trzansythobolskye, iacentes sub castro Lublinensi post braseatoria, per Paulum ministerialem terrestrem sub castro Lublinensi residentem, quos ortos iure et sentencia sex civitatum lucratus est et in quos consules Lublinenses sibi intromissionem dare noluerunt, dedimus intromissionem iuxta continenciam literarum et sentencie sex civitatum et literarum regie maiestatis nobis de super missarum, nostro sigillo presentibus subimpresso in testimonium premissorum. Datum in castro Lublinensi feria secunda post festum sancti Bartholomei proxima, anno Domini millesimo quadringentesimo septuagesimo sexto (*d. 26 Augusti 1476*). Presentibus hiis nobilibus: Iohanne de Bzovyecz, Iohanne de Krzeszymow, Iohanne Pasczorek de Olyeschnyki, Pelka de ibidem, Marko de Kyeczkovicze, Mathia de Prussia, servitore nostro, et aliis quam pluribus fide dignis testibus.

Acta de libro civili Lublinensi.

Acta feria quarta proxima ante festum sancti Bartholomei, anno Domini millesimo quadringentesimo septuagesimo sexto (*d. 21 Augusti 1476*) ante iudicium ibidem bannitum, in causa, que vertitur occasione quorundam ortorum in Ursula Thrzanssythobolina et filiis suis iure acquisitorum inter Iohannem Ordinka et Iacobum Creydlar. Tandem ad iudicium ambabus partibus comparentibus, ad requisicionem Iacobi Creydlar pro omnibus expensis proposuit, alias *zalowal*, faciendo edictum alias *luprynk*, quas expensas opposuit, dum acquirebat iure bona sua super prefata Ursula, pro quibus ipse Iacobus fideiussit. Tandem Iacobus Creydlar derogando iuri petjvit sibi dari ad regem, de quo Iohannes Ordinka protestatus est et supraposuit memoriale, quod recepimus, volens contravenire.

Recognicio domini Targowiczski.

Iohannes Thargoviczski, regie maiestatis notarius et exactor civilium contribucionum in terra Lublinensi, notum facio presentibus, quia a provido Iohanne Ordinka cive Lublinensi de ortis, quos in provida Ursula Trzanssithobolina iure acquisivit, quinque in numero in suburbio Lublinensi sitis, civilem contribucionem tanquam liberis iuxta [mandatum] consulum Lublinensium Petri Mazyk et Martini Clozman recepi et effective levavi. Datum in Lublyn dominica prima Adventus Domini, anno eiusdem millesimo quadringentesimo septuagesimo sexto. (*d. 1 Decembris 1476*).

Protestacio Iohannis Ordinka.

Acta anno Domini millesimo quadringentesimo septuagesimo octavo feria tercia proxima post festum sancti Thome apostoli (*d. 22 Decembris 1478*). In iudicium bannitum veniens providus Iohannes Ordinka civis noster in Lublyn petivit sibi bannisare iudicium, quod bannisavimus. Qui Iohannes Ordinka coram nobis querulose deposuit contra Iacobum Crey-

dlar, quod ipse existens secum in iure Theutunico evocat et trahit eundem Iohannem ad iudicium regie maiestatis, et ibidem ostendit in bannito iudicio literas citacionis, quarum tenor est iste:

Kazimirus, Dei graeia rex Polonie etc. Provido Iohanni Ordinka, civi Lublinensi, fideli dilecto graciam regiam. Fidelis dilecte. Questus est coram nobis providus Iacobus Creydlar civis Lublinensis, quomodo sibi in certis ipsius causis, quas tecum habet, non mediocriter iniuriaris. Quibus vestris causis volentes finem imponere, mandavimus, omnino habere volentes, quatinus feria secunda post festum Circumcisionis Domini proxima Cracovie personaliter compareas, super obiecta responsurus et aliter facere non ausurus. Datum in Nova Civitate Corczyn feria sexta post Lucie proxima, anno Domini millesimo quadringentesimo septuagesimo octavo. (*d. 18 Decembris 1478*).

Quibus literis perlectis interrogavit eundem Iohannem bannitum ius: quid facere vis de isto? Qui dixit: ego protestor coram vobis domine advocate, quia ego volo sibi iustificari in omni iudicio Theutunico Meydburgensi, — et super hoc memoriale posuit. Et iudicium ibidem sedens distulit et dedit hanc rem ad dominos consules, quando simul erunt.

Super violacione vadii mille marcarum.

Nos Andreas Lypyenski burgrabius et Iohannes Syestrzenyecz notarius castri Lublinensis recognoscimus per presentes, quia, dum et quando ad revidendas quasdam causas in pretorium Lublinense ad consules die date presencium descendissemus, inter res alias et causas Iohannes Ordinka in gravi querela coram nobis et eisdem consulibus deposuit contra Iacobum Creydlar, civem Lublinensem, quomodo ipse secum in vadio mille marcarum existens, per Regiam Maiestatem vallato et in acta castri Lublinensis inscripto, cuius vadii minutam sub sigillo domini capitanei reproducebat, veniens violenter ad ortos ipsius hereditarios, quos per strepitum iuris ab Ursula Trzanssithobolina et filiis suis coram sex civitatibus acquisivit per formam iuris Theutunici Meydemboriensis, manu violenta ac forti sibi seras suas circa ortos prefatos repercussit, hominique sue domus circa illos ortos arendario diffidavit et minatus [est], ut ibi peramplius non maneret, si et in quantum aput ipsum arendam non susciperet, quod probabat duobus scabinis ex iudicio bannito ad revidendam eandem violenciam sibi datis.

Creydlar autem Iacobus stans personaliter fassus est, se omnia prefata fecisse, dicens, quod quicquid feci, feci in meis bonis, que bona coram Regia Maiestate super eo iure acquisivi. Nullum lucrum tamen coram nobis et consulibus prefatis Lublinensibus, aut decretum regium, solum verbis dicebat, ostendit et superaddidit, si in aliquo excessi, peto me remitti ad iudicium bannitum. Quod in instanti pro tali violencia consules advocato et scabinis bannisare mandaverunt.

Coram quo iudicio prefatus Iohannes Ordinka pro ipsa violencia paratus fuit contra ipsum proponere. Ipse autem post decretum penarum prime, secunde et tercie, videlicet Iacobus Creydlar, ab eo proposiconem audire noluit, neque penas suscipere, dicens: neque penas suscipio, neque proposicionem ab ipso audire volo. Multaque alia verba proterva propter dilacionem iudicii coram eodem iudicio protulit. Consules autem eundem Creydlar pro violencia prefata, quam fecit, in turrim incarceraverunt, de vadio prefato, per Regiam Maiestatem imposito, se dicentes nullam habere iudicandi facultatem. Et eandem violenciam ac transgressionem vadii ac ipsius violacionem ipse Iohannes Ordinka solenniter est protestatus advocato et scabinis in iudicio bannito residentibus ac eciam consulibus Lublinensibus et portitore castrensi Simone ad revidendum eandem violenciam loco ministerialis sibi dato et assignato. In cuius rei testimonium signetum magnifici domini Nicolai de Chrzansthow castellani Chelmensis, vexilliferi Cracoviensis et capitanei Lublinensis, alias in capitaneatu Lublinensi pro presenti tempore, castrense presentibus est subimpressum. Datum in Lublyn sabbato die proximo ante dominicam Reminiscere, anno Domini millesimo quadringentesimo septuagesimo nono (*d. 6 Martii 1479*), presentibus maistris artificum civitatis Lublyn.

Quod Creydlar noluit pro expensis iustificare.

Iohannes Borziwy advocatus cum septem scabinis iuratis civitatis Lublyn recognoscimus tenore presencium, quorum interest, universis publice de bannito iudicio protestantes, in[1]) causa, que vertitur inter Iohannem Ordinka et Iacobum Creydlar. Tandem Iohannes Ordinka prima citacione Iacobum Cridlar (s), ad iudicium comparentibus prefatis partibus coram iudicio bannito, Iohannes Ordinka ad requisicionem Iacobi Creydlar fecit edictum, alias *luprynk*. Tandem ipse Iacobus Creydlar exaudito edicto alias *luprynk* recepit coram iure ad prolocutorem ad duas septimanas. In secundo iudicio in duabus septimanis iterum a Iohanne Ordinka idem Iacobus Creydlar exaudito *luprynk* recepit ad dominos consules et pro iure non recepit. Et iterum domini consules distulerunt ad duas septimanas In tercio iudicio comparentibus partibus prefatis requisivit, alias *przypythal*, super Iacobum Cridlar, volens proposicionem facere, alias *zalowacz*, contra ipsum idem Iohannes Ordinka. Tandem ius decrevit Iohanni Ordinka proponere et Iacobo Cridlar respondere. Prefatus siquidem Iacobus Cridlar non suscepit pro iure et in instanti recepit ad dominum regem. In cuius rei testimonium sigillum nostri scabinatus officii presentibus subimpressum est[2]). Actum et datum in Lublyn ex bannito iudicio feria sexta proxima post festum sancti Mathei

---

[1]) Cod. ut.
[2]) Cod. subimpresso.

apostoli et ewangeliste, anno Domini millesimo quadrindentesimo septuagesimo nono. (*d. 25 Septembris 1479*).

Ubi se dicebat pensionem habere in ortis.

Kazimirus, Dei gracia rex Polonie, magnus dux Lythwanie, Russie Prussieque dominus et heres etc. Significamus tenore presencium, quibus expedit, universis, tam presentibus, quam futuris presencium noticiam habituris, qualiter dum per annos aliquot plures differencie et questiones inter providum Iohannem Trzanssitobolka civem de Lublyn, ab una, et circumspectum Iohannem Ordinka oppidanum de Schidlovyecz, partibus ab altera, suscitate fuissent, ventilate et exorte, tandem volentes easdem complanare, easdem summarie iudicandas reverendissimo patri domino Iohanni ecclesie Leopoliensis electo ac magnifico Raphaeli de Iaroslaw regni Polonie marsalco et capitaneo Sandomiriensi commisimus. Qui, partibus hincinde auditis, iudicaverunt et sentenciaverunt prefatas partes modo et ordine infrasciptis: Imprimis diffiniverunt et decreverunt, quod Iohannes Trzanssitobolka, Stanislaus et Andreas et sorores eorundem debent habere perpetuum silencium, quod et illis imposuerunt pro ducentis marcis latorum grossorum racione lapidee in Lublyn et octo ortorum in Lublyn, pro quibus pro dicto Iohanne Ordinka latum est ortilegium per sex civitates, ad quas fuit a sentencia advocati et scabinorum iuris supremi Theutunici Cracoviensis castri appellatum. Et Iohannes Ordinka debet huiusmodi lapideam et dictos octo ortos cum domibus circa eos situatis absque molestia et impedimento cuiuslibet persone pacifice possidere. Item idem Iohannes Ordinka debet esse contentus de novem sexagenis et septem grossis sibi pro sumptibus, quos fecit litigando coram iure Lublinensi et Cracoviensi Theutunico et sex civitatum pro dictis lapidea et octo ortis. Et non debet amplius impetere Ursulam Trzanschitobolczina et filios et fideiussorem eorum Iacobum Creydlar civem Lublinensem pro pecunia racione expensarum ampliori debetque contentus esse de domo media partim lignea partim lapidea in acie iuxta plateam et domum Bambenkowa sita. Cuius possessio debet sibi dari per consules Lublinenses infra unum annum et diem a die prioris nostri decreti. Item idem Iohannes Tobolka experietur [1]) iure civili Lublinensi cum dicto Iohanne Ordinka super duobus ortis in postico balnei castrensis sitis sub castro, quos dicit ad se hereditarie pertinere et inter octo ortos in matre sua Ursula adquisitos iure sex civitatum non debere computari. Item aliam differentiam et causam inter prefatum Iohannem Ordinka, ab una, et Iacobum Creydlar civem Lublinensem, partibus ab altera, qui dictos octo ortos per sex civitates Iohanni Ordinka adiudicatos sibi fuisse perpetuo censuales eciam prefati commissarii nostri Iohanes electus Leopoliensis et Raphael

[1]) Cod. reperietur.

regni Polonie marsalcus iudicaverunt et decreverunt in hunc modum: Quod lis huiusmodi et questio debet approbari testimonio antiquorum civium Lublinensium, quos ipse Creydlar iuxta literam nostram regalem, quam coram commissariis nostris prefatis ostendit, et iuxta formam, modum et ordinem iuris Theutunici producere debebit et probare, si prefati octo orti fuerunt ex antiquo liberi vel censuales tunc, quando nos fuerimus in Lublyn feliciter dante Domino in proximo constituti. Nos vero dictam sentenciam per eos latam in omnibus, sic, ut premissum est, duximus approbandam et confirmandam ac approbamus et presentis scripti patrocinio confirmamus perpetuo et in evum. Harum, quibus sigillum nostrum est subappensum, testimonio literarum. Datum in Nova Civitate Corczyn sabbato in crastino Hedvigis sancte Electe, anno Domini millesimo quadringentesimo septuagesimo nono. (*d. 16 Octobris 1479*).

Andreas episcopus et vicecancellarius scripsit. Relacio reverendissimi patris domini Andree episcopi et administratoris Premisliensis, regni Polonie vicecancellarii.

Pauli ministerialis super Credlar.

Ego Paulus ministerialis castri, terre et districtus Lublinensis, tibi industrio Andree Grisch, ministeriali castri Cracoviensis et iuris supremi, iuxta auctoritatem mihi a te traditam fateor et recognosco, quod famosum Iacobum civem et consulem Lublinensem dictum Credlar personaliter accedens a provido Iohanne de Schidlovyecz citacione de castro Cracoviensi extradita, ad ius supremum citavi ad feriam quintam proximam post festum sancti Bartholomei apostoli, quem eciam famosum Iacobum Credlar ipse Iohannes Schidlovyecz hic pro expositis, que fideiussit pro provido Iohanne Thobolka coram sex civitatibus, ad ius bannitum in Lublyn citaverat. Qui Iacobus Credlar parens coram iure tanquam citatus pro expositis non fecit satis, nec ipsa reponere voluit et sic a iure, nullum finem nec ordinem faciens, recessit.

Et eodem tempore ius bannitum Lublinense decrevit, alias *skazalo*, (quod) ipse Iacobus Credlar, dum fideiussit, extunc sua parata pecunia ipsa exposita reponere debet, vel super suis bonis introduci, alias *zawyescz*. Et Iohannes de Schidlovyecz posuit, alias *zalozyl*, parata pecunia *schepczelnyk* coram iure bannito, et hoc per me testificatus est et iure bannito. Que ego tibi fateor et recognosco presenti scripto, ut eidem Iohanni de Schydlovyecz coram iure supremo et quibus presens revolutum fuerit iuxta meam recognicionem recognosceres [1]). In cuius rei maius testimonium sigillum meum est subimpressum. Datum ex Lublyn feria quarta proxima ante festum sancti Bartholomei, anno Domini millesimo quadringentesimo septuagesimo sexto. (*d. 21 Augusti 1476*).

---

[1]) Cod. recognoscens.

Ministerialis super decreto dominorum.

Ego Gregorius ministerialis terre castrique[1] Lublinensis recognosco tenore presencium universis, quibus expedit, quod quemadmodum me Iohannes Ordinka receperat a domino capitaneo Lublinensi, videlicet Nicolao de Chrzansthow castellano Chelmensi, ad iudicium bannitum, quod fuit celebratum feria quarta proxima post Conductum Pasce die actorum presencium, prout mihi ministerialis castri Cracoviensis addidit potestatem, videlicet Andreas Grisch de civitate Kazimiriensi, ad exaudiendum omnia, que coram iudicio essent in causa Iohannis Ordinka et ad describendum eadem. Quarum rerum tenor sequitur et est talis:

Quod dum Iohannes Ordinka stetit coram iudicio literam suam concessit de iure sibi sex civitatum datam et attemptavit terminum, alias *przypithalsza*, de suis expensis, quas Iacobus Credlar fideiussit coram sex civitatibus in iure sedentibus, quemadmodum litera sex civitatum canit, quod pro die ulteriori debuit satisfacere pro expensis. Et est interrogatus prefatus Iohannes Ordinka, ex quo pro die ulteriori pro eisdem expensis mihi non fecit, utrum mihi iam non debet facere?

Et Iohannes Thobolka penes idem iudicium bannitum stando dixit: domina Ursula mea mater intercedit Iacobum Credlar et dat prefato Iohanni Ordinka medium domus sue in novem sexagenis et septem grossis.

Et iterum prefatus Iohannem Ordinka interrogavit coram iure: ex quo iam principaliter ortilegium exivit de iure primum et secundum, quod, ex quo Iacobus Creglar fideiussit, extunc debuit pecuniis suis solvere et in suis bonis repetere, alias *zavyescz*.

Et ad hoc domini dixerunt: debes suscipere vadium, ex quo tibi prefatum vadium dant.

Iterumque prefatus Ordinka interrogavit, utrum debet ante se primum ortilegium transire, quod est iuri et actis iudicialibus notum?

Advocatus autem sedens in iudicio eciam dixit: ex quo tibi vadium dant, debes vadium suscipere.

Prefatus autem Iohannes Ordinka interrogavit: ex quo iam mihi adsentenciatis vadium suscipere in secundo ortilegio, pretermittendo primum, utrum mihi iam debet dare realem intromissionem, alias *gysthe wyaszanye*?

Et advocatus dixit: cum iam tibi dabunt intromissionem, debes sustinere annum, primum diem, secundum et tercium.

Et Iohannes Ordinka interrogavit, utrum iam eandem medietatem[2] domus sue tenere, vendere et alienare possum, tanquam propriam et de iure?

---

[1]) Cod. terreque castri.

[2]) Cod. medium.

Advocatus respondit, quod nullos proventus debet accipere, tantum tibi debent dare intromissionem, usque expirabit annus, dies primus, secundus et tercius.

Et inscriptum est in librum iudicialem[1]), quod Iacobus Creglar satisfecit in novem sexagenis Iohanni Ordinka.

Et statim Ordinka dixit: hic mihi nichil satisfactum est, ex quo mihi intromissionem non dederunt.

Et advocatus dixit: dum ius surget a iure transeundo, tibi dabunt intromissionem.

Et Ordinka dixit: domine advocate, hic mihi expensis meis nihil satisfecerunt omnibus, ius diffinivit sex civitatum, prout et hic iuri litera sex civitatum canit, quod Iacobus Creglar mihi fideiussit omnes expensas et hoc, quod iuri et actis iudicialibus notum esset et iudicio et quod ad citaciones exposui et quod notariis et quod ministerialibus, prout mihi hic litera sex civitatum canit.

Et ecce iam tibi satisfecit, quod apud nos exposuisti et non aliud apud nos exposuisti, solum unam sexagenam et septem grossos.

Et prefatus Ordinka dixit: domine advocate, exposui hic ego magis per decem annos transcurrentes, quod ego pro duobus ortilegiis miseram ad ius supremum, et deposuistis et recepistis de me penas quadraginta grossos et consules mediam sexagenam et advocatus fertonem, et hoc, quod exposui eciam coram iure supremo. Et hec omnia paratus sum literis probare iuris supremi suas expensas, et hoc, quod dedi a litera sex civitatum quinque marcas.

Ad hoc autem advocatus dixit: nihil nos scimus de hoc, sed ubi aspexisti ius, ibi et expensas aspicias.

Et Iacobus Creglar dixit: ego nihil magis fideiussi, solum novem sexagenas et septem grossos.

Et Iohannes Ordinka dixit: ego ipsum non dimitto de debito[2]) suo, quia nihil mihi satisfecit expensis meis.

Et dominus advocatus dixit: in quo ei penam das.

Et Iohannes Ordinka dixit: in hoc ei penam do, quod mihi nihil adhuc satisfecit meis expensis, et hoc eciam, quod post sentenciam sex civitatum exposui.

Et advocatus dixit: quid tibi non fatetur, tamen habetis ius.

Et iterum Iohannes Thobolka ab Ursula matre sua attemptabat, alias *przypithalsza,* utrum iam ius debet portare pro ducentis marcis, quid pro laboriosis rebus?

---

[1]) Cod. iudicialium.

[2]) Cod. binito.

Et dominus advocatus dixit et sentenciavit, quod iam iuri debet satisfacere.

Et Ordinka dixit et interrogavit, utrum debet prius expensis satisfacere, quam iurare deberet?

Et advocatus sentenciavit Iohanni Ordinka, quod audiret iuramentum, prout iam voluit audire.

Fuit petitus per homines pro tunc coram iudicio bannito existentes propter Deum, quod eidem non daret iurare.

Et ipse Iohannes ad petita illorum et propter Deum dimisit eandem a iuramento sine sua expensa.

Et Iohannes memoriale posuit.

Et statim citaverunt Stanislaus et Iohannes Thobolki Iohannem Ordinka ad duas septimanas et similiter et (cum) matre sua et affectabant per ipsum fideiussores, quod iuri pareret.

Et Iohannes dixit: ego non habeo me, pro quo fideiubere, quia me nullus iure vicit, si alicui essem reus, habet ius, ius sedet et bannitum iudicium, si mihi aliquis dabit aliquam penam, fiam ei absolutus, alias *praw.*

Sed partes adverse eidem non crediderunt, sed volumus, quod pro se fideiuberet. Et Ordinka noluit se fideiubere.

Statim eidem advocatus fecit ire ad turrim ex compulsione partis adverse a iure, et cum literis ivit, quas habuit protunc a sex civitatibus. Et non dederunt eidem intromissionem.

Et dum Iohannes Ordinka sedebat in turri dominus burgrabius castri Lublinensis voluit ipsum fideiubere et ipsum noluerunt mittere ad fideiubendum eundem domino burgrabio. Sed affectabant, quod se fideiuberet duobus civibus possessionatis, et dum (s) se exfideiussit ad duas septimanas ad ius. Et dum ius in duabus septimanis advenit, statuerunt ipsum coram iudicio prefati fideiussores et magis in ipsa fideiussione noluerunt interesse.

Et iterum Iohannes Ordinka prefatus fecit (citare) eosdem, videlicet advocatum et scabinos, ad ius supremum citacione iuris supremi iuxta citacionem, prout in ipsa citacione continetur, primum iudicium post Corporis Christi, et dedit eciam citare dominam Ursulam et filios ipsius, videlicet Iohannem et Stanislaum, et eciam fecit citare Iacobum Creglar civem Lublinensem.

Omnes autem partes adverse citaciones iuris supremi conspexerunt et minutas citacionum receperunt. Solum Iacobus Creglar minutam citacionis non recepit et citacionem iuris supremi non reddidit, sed eam circa se servat. Sed utique partes adverse voluerunt, quod se eis Iohannes Ordinka fideiuberet. Omnes autem personas introscriptas citavit Nicolaus Paduch ministerialis castri Lublinensis et eciam omnia in hac litera contenta sub sua consciencia mihi narravit, prefato Gregorio eciam ministeriali terrestrique castri prefati etc.

Rogo igitur, ut eciam omnia hic in litera contenta vobis eadem per aliquem fidelem perlecta coram iure recognosceretis, tanquam ego solusmet. Et hanc literam sigillo meo proprio sigillavi, quia in eadem litera contenta sub mea consciencia sunt vera. Datum in Lublyn feria quarta proxima ante festum sancti Stanislai in Mayo, anno Domini millesimo quadringentesimo septuagesimo nono. (*d. 5 Mai 1479*).

Sentencia super mille marcis vadii.

Nos Nicolaus de Chrzansthow castellanus Chelmensis, vexillifer Cracoviensis et capitaneus Lublinensis, significamus tenore presencium, quibus expedit, universis et singulis, presentibus et futuris noticiam presencium habituris, quomodo ex speciali mandato patentibusque literis ac commissione domini regis et ex officio nostri capitaneatus vallavimus vadium mille marcarum inter providum Iohannem Ordinka et omnes ipsius amicos et sibi adherentes, ex una, et Iacobum ac Stefanum Sczepanovicze ac Ursulam Trzanssythobolyna et Iohannem ac Stanislaum filios ipsius et Iacobum Credlar, cives de Lublyn, omnesque ipsorum amicos, affines, consanguineos et propinquos, partibus ex altera, ita, quod vivant in pace et tranquillitate et nullis dissensionibus, violenciis de omnibus rebus, quas inter se habuerunt, agant, sed mediante iure procedant. Et si aliqua parcium incepcionem quamcunque litis fecerit contra partem reliquam, eadem pars, que litem inceperit, seu quasvis violencias alteri fecerit, illa dictum vadium mille marcarum succumbet. De incepcione autem litis uno in campo et duobus in villis, civitatibus et oppidis pars agens pro vadio contra succumbentem docere et approbare debet, mediumque ipsius vadii Regie Maiestati cedere debet et medium parti ipsum vadium tenenti. In cuius rei testimonium sigillum nostrum presentibus est subappensum. Acta sunt hec in castro Lublinensi feria secunda proxima post festum Pentecostes, anno Domini millesimo quadringentesimo septuagesimo sexto. (*d. 3 Iunii 1476*). Presentibus hiis nobilibus dominis: Prandotha de Domynow iudice, Andrea Lypenski burgrabio, Iohanne Szyestrzenyecz notario, Marco Kyeczkowski metretario castri Lublinensis, Alberto Manthowski de Myedwnicza, Nicolao Iarek de Lagewnyki heredibus et aliis quam pluribus fidedignis testibus.

Actus de commissione Credlar.

Acta sunt anno Domini millesimo quadringentesimo octuagesimo quarto, feria quarta post Apolonie (*d. 11 Februarii 1484*). Bannitum iudicium per Iohannem Scharka advocatum et Stanislaum Kyelbaska viceadvocatum extitit celebratum. Dum Iacobus Credlar ad iudicium bannitum veniens census de ortis Trzansitobolinskye matri sue Margarethe iure acquirebat in Iohanne Ordinka et literam papiream magnificorum dominorum Iohannis Felicis de Tharnow, palatini Lublinensis, et Raphaelis de Iaroslaw, marsalci

regni Polonie, ipsorum sigillis signatam in iudicium obtulit, in qua continebatur tale decretum, quod in primo bannito iudicio ipsa Margaretha debet sex testibus illa probare, duobus videlicet ex utraque parte sedentibus et quatuor aliis bonis viris, ita, quod ipsi testes debent iurare, quod census de istis ortis ipsi Margarethe debent provenire. Et petivit idem Iacobus Credlar, ut factor Margarethe, prefatum decretum commissariorum suscipi et decerni.

Tandem Iohannes Ordinka requisicione facta dixit: Domine advocate, nunquam sum citatus ad istos commissarios. Ecce habeo literas regales, iuxta quas debuit probare et nunquam probavit. Dixit se primum heredem legitimum meorum ortorum, et in ista litera iam se fecit factorem matris sue.

Tandem iudicium decrevit Margarethe probare in primo iudicio bannito sic, quod dicta Margaretha metseptima manu tacto sacramento iurare debet. Super quod Iacobus memoriale posuit, non contradicente Iohanne.

Bannitum iudicium per Iohannem Scharka advocatum extitit celebratum anno ut supra, feria quarta ante festum Cathedre sancti Petri. (*d. 18 Februarii 1484*). Iohannes Ordinka requisivit probacionem super censualitate a domina Margaretha Syestrzenczowa, que non probavit neque sola iurare voluit. Super quod Iohannes Ordinka memoriale posuit.

Tandem decrevit bannitum iudicium dominorum commissariorum literam cadere, propter quod Iohannes supraposuit memoriale.

Quod Margaretha metseptima iurare debuit.

Acta sunt hec anno, ut supra. Iudicium bannitum per Andream Fabrum, viceadvocatum, extitit celebratum feria quarta post Stanislai. Dum Iacobus Creydlar ad iudicium bannitum veniendo census de ortis Trzanssythobolinskye matri Margarethe provenientes in Iohanne Ordinka iure acquirebat, ex iure super commissarios receperunt, qui commissarii decreverunt et literam papiream suam cum sigillis suis impressis dederunt. Cuius tenorem de verbo ad verbum propter firmiorem memoriam idem Iohannes Creydlar in librum inscribere petivit, et est talis:

Nos Iohannes Felix de Tarnowo palatinus Lublinensis et Raphael de Iaroslaw marsalcus regni Polonie et capitaneus Sandomiriensis recognoscimus tenore presencium, quibus expedit, quod ex commissione Regie Maiestatis pro quibusdam iniuriis et discordiis inter prudentem virum Iacobum Creydlar, factorem matris sue Margarethe, et Iohannem Ordinka, cives civitatis Lublyn, pro quibusdam ortis ante civitatem iacentibus, residebamus volentes unicuique iusticiam administrare, prout eciam Regia Maiestas, quondam in Nova Civitate nobis Raphaeli marsalco cum domino Dlugosssio pie memorie commiserat conspectisque literis ipsius Margarethe taliter invenimus, quod in primo iudicio bannito ipsa Margaretha debet sex testibus illa probare, duobus videlicet ex utraque parte sedentibus et quatuor aliis

bonis viris, ita videlicet, quod ipsi testes iurare debent, quod census de ortis ipsi Margerethe debent provenire. In cuius rei testimonium presentibus sigilla nostra sunt impressa. Datum in Lublyn feria secunda ipso die sancte Apolonie virginis. (*d. 9 Februarii 1484*).

Quid agatur cum Ordinka.

Andreas Lypyenski de Nowogrod et Gregorius ministerialis castri Lublinensis recognoscimus presentibus universis et presertim ministeriali Cracoviensi iuris supremi amico:

Quia dum ad peticionem Iohannis Ordinka ad revidendas quasdam causas in pretorium Lublinense ad consules die date presencium intravissemus, Iohannes Ordinka citatus interrogavit iudicium: Domine advocate, quare vocatus sum? Ius respondit: ut audias iurare testes super probacione censuum super ortis, quas acquisivisti. Iohannes dixit: tamen non probavit in primo iudicio bannito. Advocatus dixit, videlicet Andreas Faber: si non probavit, iam probabit. Iohannes dixit: litera commissariorum cecidit in primo bannito iudicio. Advocatus dixit: si cecidit, iam nunc habet vigorem et est iam in actis. Iohannes dixit: hic ego protestor tibi iudicio bannito, quia sine me hic inscripta est litera, que cecidit, et quid volunt, hoc faciunt; meas autem literas inscribere nolunt, neque inscripserunt. Iudicium dixit: tunc debemus te consiliari in omnibus? Iohannes Ordinka dixit: refero me ad acta, quia cecidit. Andreas advocatus dixit: dum audies iuramentum. Iohannes: ecce habeo literas Regie Maiestatis in pargameno, iuxta quas agere debuit et non fecit; nunquid sunt meliores papiree? Advocatus dixit: meliores sunt nove. Iohannes Ordinka appellavit ad ius supremum. Ius non admisit. Iohannes protestatus est. Advocatus dixit: protesteris, sicut vis, oportet te audire iuramentum iudicis super ius nostrum, homines et testes, utique non franges ius nostrum. Iohannes dixit: tantum me iudicate iuste. Creydlar dixit: peto induci et admitti testes. Iohannes Ordinka dixit: ubi sunt isti testes? Advocatus dixit: ego sum primus. Iohannes dixit: nunquid debes iudicare et testis esse? Novicius es in Lublyn, posicionem antiquam Lublinensem nesciens, utique iurare vis? Et isti sunt alii leves et mercati testes, subditi sui et de consuetudine nihil Lublinensi experti; peto mihi addi meliores de consulatu antiquo testes, quibus manifesta est consuetudo antiqua, tamen a quinquaginta annis et similiter quinque annis nunquam auditum est, ut ista hereditas daret censum alicui; et ego solus contribucionem regalem civilem solvebam et refero me ad acta. Advocatus: loquaris, quid vis, isti sunt boni viri. Iohannes Ordinka: rogo propter Deum, mihi date meliores. Ius non admisit. Iohannes iuxta iuris formam monebat advocatum, ut non admitteret, et recedebat. Ipsi tenuerunt eum et induxerunt testes et iuraverunt. Iohannes dixit: super quo iurastis? Dixerunt, quod de octo ortis ibi census debet dari perpetuus Margarethe, matri Iacobi Creydlar. Iohannes Ordinka: ecce domine advocate, ipse Ia-

cobus Credlar, prius se faciebat heredem ortorum meorum, nunc fecit se factorem matris sue! Ecce Stanislaus Byali, cervisie braseator, fuit meus prolocutor, alias *pyercza*, qui nunc iuravit false, solus dixit, prout in actis est, quod sex orti sunt ex una parte civitatis, ex alia duo. Ius dixit: et si non erunt octo, quid facies cum isto? Iohannes dixit: false iuraverunt. Advocatus dixit: tunc nobis velles destruere homines. Et sic Iohannes petivit ista verba inscribi actis. Advocatus dixit: et papirum non sufficeret nobis. Iohannes de tam magna iniusticia ad ius supremum appellavit et scripserunt ortilegium iuxta velle suum. Et Iohannes amare flevit.

In cuius rei testimonium sigillum nostrum, videlicet Lypyenski, est impressum. Datum in Lublyn feria quarta post Stanislai, anno Domini millesimo quadringentesimo octuagesimo quarto. (*d. 12 Maii 1484*).

Iuris supremi ex actis Lublinensibus.

Famosis dominis advocato et iuratis iuris supremi Maydboriensis castri Cracoviensis. Advocatus unacum iuratis civitatis Lublinensis notum facimus, quod dum ortilegium iuris supremi castri Cracoviensis feria quarta post Assumpcionem Virginis Marie est coram nostro iudicio lectum inter partes, Iacobum Cridlar tutorem matris sue et Iohannem Ordinka, cives nostros, videlicet hoc, quia Iohannes debet census per fertonem annuatim a quolibet orto solvere ipsi Margarethe matri domini Iacobi Cridlar; quod ortilegium Iohannes Ordinka non suscepit, sed ad sex civitates sibi recepit iuxta formam iuris.

Idem Iohannes Ordinka ad inquisicionem matris domini Iacobi Cridlar, ut diem nominaret eidem ad standum et ad elevandum ortilegium coram iure supremo, ipse solus ad quatuor septimanas oretenus recepit a die date. Que minute ex libris nostris sunt extradite sub sigillo nostro scabinali. Datum in Lublyn feria quarta, ipso die Egidii, anno Domini millesimo quadringentesimo octuagesimo quarto. (*d. 1 Septembris 1484*).

Citacio contra advocatum.

Iacobus de Dambno, castellanus et capitaneus Cracoviensis iudexque commissarius per serenissimum principem et dominum, dominum Kazimirum, Dei gracia regem Polonie, magnum ducem Lythwanie, Russie Prussieque dominum et heredem, dominum nostrum graciosissimum, cause et partibus infrascriptis specialiter deputatus, vobis Iacobo Vynarzs, advocato et iuratis et Iacobo Credlar consuli et civi civitatis Lublinensis, auctoritate et vigore commissionis regie prefate nobis facte, mandamus, quatenus coram nobis et sex civitatibus, dum easdem in castro Cracoviensi primum sedere contigerit in ipso castro Cracoviensi ad instanciam famosi Iohannis Ordinka, civis eciam Lublinensis, cum commissione, virtute cuius ipsum Ordinkam et Iacobum Creydlar prefatos iudicastis, necnon cum omnibus et singulis iuribus, privilegiis, actis acticatis, notis et inscripcionibus causam inter partes

predictas in toto et in parte et quomodolibet concernentibus, legitime et peremptorie compareatis, ad quevis obicienda iudicialiter responsuri. Certificamus vos insuper, quod si et in quantum in ipsa prima sex civitatum in castro Cracoviensi sessione comparere neglexeritis, aut quovismodo comparere non curaveritis, nos nihilominus et predicte sex civitates virtute commissionis regie iam dicte cum ipso Iohanne Ordinka ad ea, que fuerint iuris ac ordo dictaverit racionis et consuetudinis, dante Domino procedemus, absencia vestra in aliquo non obstante. Et insuper specialius mandamus, quatenus eciam inscripciones, que concernunt presbiteros ad ecclesiam parochialem in Lublyn super duobus braseatoriis et orto extra muros Lublinenses unacum aliis suprascriptis iuribus tunc in eadem sessione exhibeatis et producatis. Datum in Nova Civitate Corczyn sabbato proximo ante festum Purificacionis gloriosissime Virginis Marie, anno Domini millesimo quadringentesimo octuagesimo quinto (*d. 29 Ianuarii 1485*)., nostro sub sigillo presentibus subimpresso.

Citacio contra testes.

Iacobus de Dambno castellanus et capitaneus Cracoviensis iudexque commissarius per serenissimum principem et dominum, dominum Kazimirum, Dei gracia regem Polonie, magnum ducem Lythwanie, Russie, Prussieque dominum et heredem etc. dominum nostrum graciosissimum, cause et partibus infrascriptis specialiter deputatus, vobis circumspectis Andree Fabro, Andree Lissy sartori, Nicolao sartori, alias Miclasch, Nicolao Schustek, Stanislao Byali braxatori, M. Ianeczko, civibus et suburbanis Lublinensibus vigore commissionis regie prefate mandamus, quatenus coram nobis et sex civitatibus, dum easdem sex civitates primum in castro Cracoviensi ad iudicia reddenda sedere contigerit, ad instanciam famosi Iohannis Ordinka civis Lublinensis legitime et peremptorie personaliterque compareatis et quilibet vestrum compareat, ad quevis obicienda iudicialiter responsuri. Datum in Nova Civitate Corczyn sabbato proximo ante festum Purificacionis gloriosissime Virginis Marie, anno Domini millesimo quadringentesimo octuagesimo quinto (*d. 29 Ianuarii 1485*), nostro sub sigillo presentibus subimpresso.

Ubi Iacobus Credlar condemnatus est.

Iacobus de Dambno, castellanus et capitaneus Cracoviensis, significamus presentibus universis, quomodo famosus Iobannes Ordinka civis Lublinensis in proximo termino in contumacia condemnavit famosos Iacobum Vynarzs advocatum et iuratos et Iacobum Creydlar consulem et civem civitatis Lublinensis iuxta literam citacionis magnifici domini Iacobi de Dambno castellani et capitanei Cracoviensis, commissarii per Regiam Maiestatem in hac causa inter partes specialiter deputati. In cuius rei testimonium et

evidenciam ampliorem sigillum nostrum presentibus est subimpressum. Actum et datum in castro Cracoviensi feria quarta infra octavas Ascensionis Domini, anno eiusdem millesimo quadringentesimo octuagesimo sexto. (*d. 10 Maii 1486*).

Litera actorum ex libro regio.

Iohannes Ordinka civis Lublinensis famosos Andream Fabrum advocatum Lublinensem et Iacobum dictum Vynarzs viceadvocatum, necnon scabinos iuratos, quorum nomina pro insertis voluit habere, iuxta citacionem in termino peremptorio condemnavit, videlicet pro eo, ut cum libro iudiciali Lublinensi, alias *voythowskymy,* in quo causa et litiscontestacio vertens inter ipsum Iohannem Ordinka, ex una, et famosum Creydlar et Margaretham dictam Syestrzenczowa, cives Lublinenses, partibus ex altera, pro et super certis ortis et lapidea, in dicta civitate Lublinensi existentibus, conscripta et consignata a tempore mote litis usque ad sentenciam existit et cum omnibus et singulis actis acticatis, literis, scripturis, regestris, commissionibus, arestacionibus et sentenciis diffinitivis, causam predictam inter partes predictas tangentibus et concernentibus, necnon cum actis et inscripcionibus mansionariis sancti Michaelis in Lublyn super certo orto et duobus braxatoriis, extra muros Lublinenses situatis, canentibus, iuxta ministerialis Gregorii Lublinensis recognicionem, quod partes citavit.

Circa quam condemnacionem famosus Stanislaus Morsthen, civis Cracoviensis et advocatus Lublinensis, reproducebat privilegium coram iudicio iuris Meydboriensis iuxta ipsius continenciam et lacius canentem, petendo sibi dari ad Regiam Maiestatem pro litera prefata, qua excipiebat et eximebat homines prefatos citatos ad ius proprium Lublinense, ne hic iudicarentur, sed ad Regiam Maiestatem remitterentur. Ex adverso Iohannes Ordinka contradixit, ex quo hic citati non comparent, nec in alio comparuerunt termino, nec ab eis procuratorium est exhibitum, peto me admitti ad condemnandum eos, quia contumaciter non comparent. Ius decrevit, quod Stanislaus Morsthen cum litera sive privilegio suo cum Regia Maiestate tractaturus est, sed condemnacio absencium, si audet eos condemnare, condemnet. Qui condemnavit, ut supra.

Acta Cracovie in curia serenissimi principis feria quinta proxima post Conductum Pasce, anno Domini millesimo quadringentesimo octuagesimo septimo. (*d. 26 Aprilis 1487*).

Significatoria domini Dambyenski.

Iacobus de Dambno, castellanus et capitaneus Cracoviensis iudexque et commissarius per serenissimum principem et dominum Kazimirum, Dei gracia regem Polonie, magnum ducem Lythwanie, Russie Prussieque dominum et heredem, dominum nostrum graciosissimum, cause et partibus infra-

scriptis specialiter deputatus, recognoscimus per presentes, quia Iohannes Ordinka petivit iusticiam sibi fieri cum Iacobo Creydlar et consulibus Lublinensibus, prout eos citaverat ad terminum peremptorium, sicut lacius eius citaciones oblocuntur. Iacobus Criglar cum suis concivibus rogaverunt dari causam ad districtum Lublinensem; et dominus rex dedit eisdem commissionem civibus et commisit iudicandum magnificis et generoso Dobeslao de Curoswanki, palatino Lublinensi, Nicolao Grod de Ostrow Byeczensi et capitaneo Lublinensi, Stanislao de Sydlovyecz Radomiensi, castellanis, et Petro Firley iudici Lublinensi.

Datum in Pyotrkoviensi convencione generali die dominico proximo post festum sancti Stanislai in Mayo, anno Domini millesimo quadringentesimo octuagesimo octavo (*d. 11 Maii 1488*), nostro sub sigillo.

Significatoria super protestacione.

Iacobus de Dambno, castellanus et capitaneus Cracoviensis, recognoscimus per presentes, quia famosus Iohannes Ordinka protestatus est in consilio Regie Maiestatis eo, quod Iacobus Criglar et sui alii concives in Lublyn non congregaverunt commissarios ipsis ad decidendum sentenciam et causam inter eos in convencione Pyotrcoviensi datos.

Datum in convencione generali Oppatoviensi feria secunda infra octavas Epifaniarum, anno Domini millesimo quadringentesimo nonagesimo, (*d. 11 Ianuarii 1490*) nostro sub sigillo.

Recepcio prescriptarum literarum per honestum Iohannem Ordinka.

Item die Veneris octava Iulii veniendo ad acta presencia honestus Iohannes Ordinka de Schidlow, frater patruelis honorabilis domini Stanislai de Voynovicze plebani in Mschona, suo et prefati domini Stanislai fratris sui nominibus recognovit, se recepisse et manualiter levasse ab honorabili domino Vincencio de Scarbosewo, vicario perpetuo ecclesie metropolitane et notario consistorii Gneznensis; prescriptas literas, quas idem nobilis Iohannes et Stanislaus frater suus ad manus eiusdem ad ingrossandum et ad acta consistorii Gneznensis inscribendum dederant et tradiderunt, de quarum literarum recepcione prefatus Iohannes Ordinka suo et dicti domini Stanislai de Voynovicze fratris ipsius (nominibus), cavendo de rathihabicione eiusdem, memoratum dominum Vincencium notarium et suos connotarios quittavit et per presentes quittat, presentibus honorabilibus magistro Stanislao de Ostrow, Petro de Gostynyn et Stanislao de Strzelcze clericis Ploczensis diocesis, notariis publicis consistorii Gneznensis, testibus ad premissa, et me Iohanne Stanislai de Lancicia clerico Gneznensis diocesis, imperiali auctoritate notarii et facti huiusmodi scriba.

1. Sentencia de Lublin feria quarta prox. ante Margarethe. (*d. 12 Iulii 1475*)[1].

Quod si actor littera iudicii banniti aut consilii sessi legitime probare poterit, quod pater eius Paulus fuit homo frater Petri Thobola cum eo indivisus et aliqua bona paterna indivise obtinuit; extunc ad eadem bona, pro quibus lis agitur, erit propinquior et vendicio seu recognicio vendicionis dictorum bonorum in diebus ligatis et sine tutore legitimo facta et in actis vestris iudicialibus contenta propinquitatem ipsius actoris non impedit, nichilominus tamen ducentas marcas latorum gr. Pragensium, que pro ipsis bonis date sunt et in actis vestris iudicialibus continentur, parti respondenti ad plenum restitutis et exsolutis de forma iuris. Et in eo sentencia vestra scabinalis pro eisdem bonis stantibus, lapidea et octo ortis est cassa; sed pro aliis querimoniis eadem sentencia vestra habet robur firmitatis una cum sentencia ipsius appellantis de forma iuris.

2. Sentencia de Lublin fer. tercia die s. Stephani Inventionis. (*d. 3. Augusti 1484*).

Ex quo actor a parte rea querit census ab ortis octo per fertonem annuatim, que causa licet coram iure vestro diu ventilata fuit inter partes istas, commissarii tandem per Smum dnum nostrum Regem in legatione descripti decreverunt et invenerunt: actorem sex testibus, duobus videlicet circumiacentibus et quatuor aliis, approbari debere de censuando sibi a dictis octo ortis annuatim per fertonem; qui testes iuramento corporali coram iudicio vestro bannito approbaverunt, quod antecessoribus actoris ab eisdem ortis, ut premissum est, census proveniebat; pars autem rea pronunc optat emensuracionem octo ortorum et solus tetigit, quomodo coram sex civitatibus octo ortos lucratus fuisset, quod tamen videlicet emensurationem ortorum coram dominis commissariis non meminit iuxta scripta vestra; extunc iuxta decretum dominorum commissariorum et approbationem testium actori pars rea census ab isdem octo ortis censuare debet; et si quid contra actorem pro ortorum emensuratione loqui voluerit, soluto censu faciat id, quod iuris fuerit; et ex eo sententia vestra prior cassa est et eciam appellantis, sed actoris iusta de forma iuris scripti.

---

[1]) W uzupełnieniu materyału znajdującego się w LIX tomie ksiąg konsystorskich Gnieznieńskich, podajemy jeszcze dwa ortyle sądu wyższego prawa niemieckiego na zamku krakowskim, odnoszące się do tej samej sprawy, a z których pierwszy mieści się w tomie 10-tym str. 401, a drugi w tomie 11-tym str. 48 protokołów tegoż sądu wyższego, oraz szereg zapisek zaczerpniętych z księgi Nr. 29 obejmującej lata 1472—1486 (str. 32, 34, 45, 57, 60, 70, 72).

3. Iudicium fuit bannitum legale fer. V ante fest. s. Elizabeth celebratum. (*d. 17 Novembris 1474*).

Constitutus coram nobis bannito in iudicio providus Iohannes de Schidlowiecz actor et Nicolaus Borlok ipsius procurator ex parte ipsius reformavit sibi processum iuris Theutonici Maydboriensis de alto et basso, quod si ipse causam ipsius ad effectum deducere non posset, quod tunc ipse Iohannes se alio procuratore meliori consilio pro pecunia sua se relevare tociens, quociens etc. posset, quod sibi datum est omnia habere, que non essent contra ius Theutunicum Maydboriense de forma iuris.

Item reformavit sibi, quod si aliquos tractus esset necessarius ad libros, litteras, aut ad homines iuxta formam iuris Theutonici Maydboriensis, utrum ad hos tractus, si eos fuerit necessarius, poterit devenire. Decretum est sic: Quod ex quo ambe partes hic coram nobis stant, videlicet actor et pars respondens et ipse actor ista omnia sibi ante insinuacionem cause precustodivit et reformavit et ipsa pars respondens videlicet Fiol regalibus cum procuratoriis non contradicit, extunc ipse actor ad hoc devenire potest de forma iuris.

Et in instanti idem Iohannes de Schydlowiecz per suum procuratorem taliter dixit: Domine advocate, perprius et ante opto recognicionem ipsius ministerialis, quomodo dominum advocatum et iuratos civitatis Lublin et dominam Ursulam cum filio eius, partem meam adversam, citavit; tandem ipse ministerialis Bernhardus Szytko coram nobis bannito in iudicio recognovit, quia ipsum dominum advocatum et scabinos cum iuribus, privilegiis et regestro eorum iudiciali citavit secundum hanc litteram et recognicionem illius ministerialis Lublinensis, quomodo litteram ad iudicium reposuit. Que est lecta palam per notarium nostrum, et post eius lecturam taliter inquisivit dicens: Domine advocate et domini [scabini], ex quo ministerialis hic recognoscit ipsas partes taliter citasse, prout littera ipsius in se ostendit, utrum hec eadem recognicio ipsius ad acta vestra iuris supremi inscribi debeat, aut quid iuris est.

Decrevimus sic: Quod eadem recognicio ipsius ad acta nostra inscribi debet, que tunc inscripta est sic, ut premittitur. Post tales vero ipsius Iohannis reformationes, inquisitiones iuridicas taliter, ut premissum est, subinterrogavit se contra advocatum et iuratos civitatis Lublin et dominam Ursulam et Iohannem filium eius, ius super ipsos attemptando.

Tandem providus Fyol de Lublin ex parte dominorum advocati et iuratorum civitatis Lublin cum procuratorio regio et ex parte domine Ursule et filii eius eciam procuratorio regio se evocando dixit: Domini, hic ego ex parte dominorum suorum cum procuratoriis regalibus sto hic, pono litteras procuracionum regalium, legantur ergo; — que et lecta sunt, et post eorum lectionem ipse Iohannes de Schidlowiecz per suum procuratorem: ex quo ipse Fyol posuit litteras procuracionum a parte mea adversa, requiro, utrum habent robur firmitatis. Decrevimus, quod ex quo eadem procura-

toria sunt de cancellaria Smi domini Regis domini nostri graciosissimi sub ipsius Serenitatis sigillo, extunc habent robur firmitatis de forma iuris. Ex adverso ipse Fyol dixit: Domini, hic ego ex parte dominorum suorum non inducendo neque intromittendo me ad aliquod ius dico et allego, quia hodie sunt tempora inpacifica et disturbia et gwarre exorte sunt in regno et domini non audent huc istis temporibus cum actis ipsorum, velud cum thezauro tocius civitatis venire, et ego non sum informatus in causa a dominis meis, quid in ea agere deberem, opto ulteriorem diem dominis meis huc veniendi, requiro, utrum ad hec devenire debent; decrevimus, quod, ex quo causa notoria est, quod expedicio universalis est et lites et gwarre orte sunt in terra, et ipse dicit, quod non esset informatus a dominis suis, non intromittendo se ad aliquod ius, extunc ad hoc devenire potest, et terminum habent ad prox. feriam V-tam post Epiphaniarum Domini de forma iuris. Ad hoc Fyol: utrum ista causa inscribi debet; decrevimus, quod inscribi debet de forma iuris.

4. Iudicium fuit bannitum rectum fer. V-ta post fest. Trium Regum. Anno MCCCCLXXV-to (*d. 12 Ianuarii*).

Coram quo iudicio constitutus personaliter providus Iohannes de Schidlowiecz actor, et Konyk ex parte ipsius reformavit sibi processam iuris Theutonici Maydboriensis de alto et basso, quod si causam ipsius ad effectum deducere non posset, quod ipse Iohannes se alio procuratore tociens, quociens sibi oportunum foret, meliori consilio pro ipsius pecunia se sustentare et posset relevare. Et si aliquos tractus ad libros, litteras et ad homines iuxta formam iuris esset necessarius, quod ad hunc tractum devenire posset, datum est sibi nostra mediante sentencia habere illa omnia, que non essent contra ius Theutonicum Maydboriense, iuxta formam iuris. Et ulterius se subinterrogans contra dominos advocatum et iuratos civitatis Lublyn et ipsius partem adversam, videlicet dominam Ursulam et Iohannem filium eius Trzaszytobolka, asserendo: si essent hic, haberem contra ipsos proponere; tandem dominus Georgius notarius civitatis Lublin cum procuratorio regio ex parte dominorum advocati et iuratorum se evocando dixit: Domini, hic ego ex parte dominorum cum procuratorio regio asto et offero privilegium regale iurium originale civitatis Lublin, affectans, ut iuxta eadem privilegia ad ius eorum civile remitti deberent, quia ibi cuilibet de se querulanti iustificari et respondere vellent. Ad hec Iohannes per suum procuratorem: ex quo prius ab inicio cause se privilegio eorum non tuebantur, et causa hec, pro qua contra ipsos agere debeo, est super diem hodiernam per vos reposita, et cum hoc se hic ad ius introduxerunt, et hic habetis litteram mandati Smi domini Regis, ubi dominus Rex mandat suis scriptis, ut ipsos iudicare deberetis, requiro, utrum se iam eximere possunt ad ius ipsorum vel quid iuris est, et utrum prius eciam citacioni satisfacere debent et acta ipsorum iudiciaria reponere vel (s), sentenciatum est: quod, ex quo

causa stat super diem hodiernam in omni iure, sicut ad illud tempus fieri debuit, extunc perprius citacioni eorum satisfacere debent et acta eorum iudiciaria reponere de forma iuris. Ad hec ipse notarius Lublinensis dixit, acta civitatis Lublin hic non habere. Ad hec Konyk: ex quo hic acta non ponunt ad iudicium iuxta citacionem, utrum iuri eorum satisfecerunt vel quid iuris est. Sentenciatum est: ex quo acta non reposuerunt, extunc citacioni satis non fecerunt et pro eo succubuerunt iudicio solitam penam; et ulterius ipsos reservamus circa eorum privilegia regalia, et remittimus ipsos ad ius eorum civile advocati, quod inibi ipsi Iohanni iusticia cum parte ipsius adversa administrari deberet de forma iuris, alias huc econverso ad ius supremum, penaque vallata regalis centum marcarum inter ipsos dominos Lublinenses, quod ipse Iohannes una cum procuratore suo libere et pacifice venire ad ius et redire debeat de Lublin sine quavis molestacione et aresto, alias, si secus fecerint, huc econverso ad ius supremum. Dedit Iohannes IIII memorialia.

5. Acta iudicii banniti fer. V-ta in crastino s. Francisci (*d. 5 Octobris 1475*).

Comparens coram nobis providus Iohannes Slepkogil de Cracovia cum procuratorio regali honeste domine Ursule Trzasszytobolina de Lublin cum Iohanne filio eius, quod procuratorium nostra sentencia mediante circa robur firmitatis est iudicatum; et importavit nostram sentenciam iuris supremi, quam ibidem in iure Lublinensi contra providum Iohannem de Schidlowiecz pro iure non susceperat. Quam tunc premissam nostram sentenciam in termino sibi assignato nomine quo supra vituperavit stando iuxta formam iuris, et sedendo eandem melioravit, aquirens sibi prius locum scampni per sentenciam, uti iuris est, iuxta cedulam ipsius presentibus interclusam, cum quaquidem sua melioracione traxit se ad sedem alciorem dominorum consulum sex civitatum tanquam ad faciem domini Regis, quo de iure se trahere habet. Datum est ad proximam sessionem dominorum sex civitatum post festum Purificacionis s. Marie citare civitates. Dedit XII memorialia, VI gr. notario.

6. Iudicium fuit bannitum rectum fer. V-ta in die Decollacionis s. Iohannis Baptiste (*d. 29 Augusti 1476*).

Constitutus coram nobis personaliter providus Iohannes Ordinka de Lublin et Nicolaus procurator ex parte ipsius reformavit sibi processum iuris Theutonici Maydboriensis de alto et basso, quod si ipse causam suam ad effectum deducere non posset etc., datum est sibi.

Item reformavit, quod si aliquos tractus seu testimonia, sint hominum, ministerialium, litteras, seu alias litteras, quod tunc ad hoc posset devenire etc. datum est sibi nostra sentencia mediante habere. Et ulterius dixit: hic dominus Iacobus Creydlar de Lublin est citatus ad presenciam iudicii vestri pro cau-

cione fideiussoria, quam mihi fecit coram dnis consulibus sex civitatum et pro impensis, pro quibus mihi fideiussit et pro eis michi satis non fecit, pro eo ipsum huc traxi ad ius supremum.

Ad hec dominus Iacobus Creydlar citacioni satisfaciendo sue dixit: Domini, hic ego de iure non teneor coram vobis respondere, quia suum ius habeo in Lublin, et ibi sibi iustificari volo, quia dominus advocatus noster et civitas Lublin huiusmodi privilegia habemus, quod nullibi respondere debemus, nisi in iure suo. Et hic habetis privilegia regalia, quod sic est, requiro, utrum secundum eadem privilegia regalia habere debeo ad ius suum, et ibi sibi, pro quo contra me loqui habebit, iustificari volo.

Ad hec Iohannes: Domini, pro eisdem impensis, pro quibus michi fideiussit et satis pro eis non fecit, citavi ipsum iam ad ius ibidem in Lublin et ipse recessit a iudicio sine ordine, hic habetis recognicionem ministerialis huius protestacionis, utrum michi hic iustificari non debet. Sentenciatum est: ex quo ortilegium sex civitatum non ostendit, ubi ipse dominus Iacobus Creydlar easdem impensas sibi satisfacere deberet, et hic advocatus hereditarius Lublinensis reposuit privilegium regale exempcionis, quod in se ostendit, quod cives Lublinenses nullibi respondere habent, nisi coram ipsorum advocato in eorum iure, extunc ipse dominus Iacobus Creydlar habere debet ad ius suum et ipsum iuxta eadem privilegia regalia reservamus et remittimus ad iurisdicionem suam, et ibi sibi Iohanni iustificari debet; et hoc ex eo, quia ipse Iohannes suscepit dominum Iacobum de ipsius iure in fideiussorem de forma iuris. Ordinka dedit I memoriale, dominus Iacobus II, I sexagenam.

7. I u d i c i u m fuit bannitum expositum fer. V-ta ante Conversionem s. Pauli (*d. 23 Ianuarii 1477*).

Inter Iohannem Ordinka de Lublin, actorem et ingeniosum Albertum nuncium famosi Iacobi Creydlar de Lublin cum procuratorio regali ex parte ipsius iuxta parcium ambarum reposicionem litterarum domini iurati ex se reposuerunt causam ad prox. iudicium bannitum expositum post Conductum Pasche iuxta citacionem in omni iure parcium ambarum illeso iure.

8. I u d i c i u m bannitum expositum fer. V-ta post Conductum Pasce MCCCCLXXVII. (*d. 17 Aprilis*).

Iacobus Creydler de Lublin non comparuit pro primo termino Iohanni Ordinka pro impensis pro octuaginta marcis magis vel minus, secundum quod causa reposita fuit super diem hodiernam iuxta acta nostra sub eadem citacione.

9. Feria V-ta post octavas Corporis Christi i u d i c i u m bannitum expositum 1477 (*d. 12 Iunii*).

Sentenciatum est, quod procuracio ex parte Iacobi Creidler de Lublin, ex parte cuius Stanislaus Zidek se monstravit, ad instanciam Iohannis Ordinka habet vigorem de forma iuris.

Sentenciatum est: Intelleximus litteras Regie Maiestatis et iudicii banniti de Lublin et servitoris seu ministerialis de ibidem, sed quia dominus Rex dominus noster graciosissimus mandat nobis per litteram Serenitatis sue, ut non iudicemus hic Iacobum Creidler et Iohannem Ordinka, sed ut remitteremus eos in Lublin, contra hoc facere non audemus; extunc eos remittimus ibi, ubi nobis dominus Rex mandavit remittendos de forma iuris.

NAJDAWNIEJSZA KSIĘGA SĄDOWA MIASTA BIECZA.

WYDAŁ

B. ULANOWSKI.

Na wielką skalę założone wydawnicta ś. p. Józefa Szujskiego i Prof. Piekosińskiego zaznajamiają nas we wszystkich szczegółach z dziejami Krakowa; Poznań będzie mógł wkrótce, dzięki publikacyom Dr. Warschauera, poszczycić się również wydanymi krytycznie zabytkami swej przeszłości, Lwów zyskał w ostatnich czasach nietylko znakomitego dziejopisa w panu Wł. Łozińskim, ale także dzielnego wydawcę swych ksiąg sądowych w osobie p. Alexandra Czołowskiego.

Znaczenie przytoczonych wydawnictw [1]) jest powszechnie znane, i na ich podstawie możebnem jest już dzisiaj zdobyć się na przedstawienie instytucyj municypalnych w większych miastach polskich, czego dowodzą np. dość liczne prace poświęcone historyi cechów w Krakowie i Poznaniu. Ale nie trzeba zapominać, że miasta polskie nie przedstawiają jednolitego typu, lecz podobnie jak w Niemczech dadzą się podzielić na miasta pierwszorzędne, najbardziej uprzywilejowane, o charakterze wyłącznie kupieckim i handlowym, oraz na miasta drugo i trzeciorzędne, będące często w rękach panów świeckich lub duchownych, a chociażby wprost od króla zależne, to zachowujące jeszcze charakter na pół agrarny i mające

[1]) Co do tytułów por. Finkel, Bibliografia Hist. Pol. p. 842—846.

wskutek tego pewne bardzo bliskie pokrewieństwo z wsiami lokowanemi na prawie niemieckiem.

Ten drugi typ miast polskich jest daleko mniej znany od pierwszego, i rzecz to naturalna, bo księgi sądowe miast pierwszorzędnych są o wiele ciekawsze i dostarczają badaczom o wiele wdzięczniejszego przedmiotu do naukowych poszukiwań, aniżeli ubogie w treść i najczęściej dopiero w XV lub nawet XVI wieku rozpoczynające się protokoły radzieckie albo ławnicze miasteczek drugo i trzeciorzędnych.

Dopóki źródeł historycznych i prawnych było wydanych nie wiele, było to zupełnie odpowiedniem, że uwzględniano w pierwszej linii te, które słusznie lub niesłusznie uchodziły za najważniejsze; dzisiaj jednak idzie nam już nietylko o wybór wiadomości dotyczących pewnych osób, faktów lub instytucyj, lecz o takie zgromadzenie materyału, ażeby na jego podstawie można było dać całkowity obraz stanu społeczeństwa polskiego w pewnym okresie. Tak postawiwszy kwestyę, nie zadowolnimy się wiadomościami o pewnej kategoryi stosunków, o pewnych tylko warstwach społecznych; ale zapragniemy poinformować się również, o tem, co na pierwszy rzut oka jest mniej widocznem, niemniej jednak odrębny wiedzie żywot i powoli się rozwija, aż do chwili, w której danem mu będzie wystąpić z większą siłą i wywalczyć sobie równorzędne stanowisko z szczęśliwszymi dotychczas współzawodnikami.

Dlatego historya wsi lub najmniejszych chociażby miasteczek nie odtąd dopiero powinna być badana, kiedy żywioł wiejski i małomieszczański budzą się do życia politycznego, ale od pierwszej chwili ich istnienia. I nie stanowi to żadnej wymówki dla historyków pomijających te strony dziejowe, że życie wiejskie lub małomieszczańskie jest w pewnych epokach tak bardzo jednostajne i tak bezbarwne; że chłopi i mali mieszczanie, tak mało okazują zmysłu politycznego i tak niewiele posiadają inicyatywy. Bo bierność ta liczebnie najznaczniejszej części społeczeństwa jest wynikiem pewnych doniosłych przyczyn, które należy wyświetlić, i ona to umożliwia dojrzalszym politycznie klasom monopolizowanie dla siebie stanowiska wpływowego w państwie, tak długo, dopóki zastój ten i obojętność przełamane nie będą. Nie dość więc konstatować jednostronnie zwiększający się wpływ szlachty, lub rozwój miast

większych, lub wzbogacanie i wyrabianie się arystokracyi mieszczańskiej w Krakowie, Lwowie, Poznaniu etc. ale równocześnie i w każdym okresie z osobna należy dokładnie się przyjrzeć, co się dzieje w małych centrach społecznych, które dostarczają podatków, żołnierza, i które przedewszystkiem wpływają na ogólny wzrost ludności w państwie a przez to stanowią pośrednio, już nawet wtedy, o jego potędze i roli wśród państw ościennych.

Do takich małych, chociaż nie najmniejszych wcale, miast zalicza się Biecz, siedziba grodu królewskiego i sądu wyższego prawa Magdeburskiego. Miastem jest Biecz już przed r. 1367 [1]), ale nie mając przywileju na jego lokacyę, nie znamy też daty kiedy obdarzony został instytucyami miejskimi. Biecz był również stolicą ziemi Bieckiej, która należała do województwa krakowskiego i stanowiła odrębny powiat sądowy. Księgi sądu wyższego w Bieczu dochowały się nam z czasów dawniejszych, aniżeli księgi podobnego sądu w Krakowie; księgi ziemskie Bieckie posiadamy od początku XV stulecia. Tylko przez zasłużonego historyka ziemi Sądeckiej p. Feliksa Morawskiego, wiedzieliśmy dotąd, że istnieje również bardzo stara księga miejska Biecka, ale dopiero odkąd Prof. Maryan Sokołowski książkę tę w Magistracie Bieckim odszukał, stał się ten szacowny, lata 1388—1398 obejmujący, rękopis, badaniom naukowym przystępny.

Jest to kodeks papierowy w formie języczka, jak wszystkie dawne księgi sądowe polskie, liczy stron 60 i posiada pierwotną oprawę pergaminową bardzo ciekawą i charakterystyczną. Na stronie wewnętrznej okładziny pergaminowej ręka z XIV w. zanotowała:

Iakil Schram pro solucione tenetur VI marcas.
Item V marcas de carnisbrevio ad annum.
Item de hoc tempore ultra annum quinque marcas.
Item de hoc tempore ad annum III marcas.

Kilkaset zapisek w księdze Bieckiej zawartych, prócz niewielu, jest dość suchych i jednostajnych; ale właśnie ta suchość i jednostajność to cecha miasta tego zakroju co Biecz, to charakterystyka

---

[1]) Kazimierz W. w dokumencie z 25 Kwietnia 1367 (Kod. Dypl. Małop. III str. 208 Nr. 802 wspomina już o »cives de Biecz«.

jego w przeciwstawieniu do miast handlowych i bogatych. Nie szukać w księdze Bieckiej tego, co jest powszedniem w protokołach radzieckich krakowskich, ale nie odpowiada ani potrzebom mieszczan Biecza ani ich środkom ekonomicznym; natomiast uważny badacz przeczytawszy tę księgę, nudną i małomówną, przejmie się niewątpliwie powietrzem małomiejskiem z XIV stulecia i odtworzy sobie w umyśle te drobne na pół rolnicze społeczeństwo z jego nielicznemi wymaganiami i ciasnym horyzontem, poruszające się w zamkniętem kole tych samych zawsze i tak mało interesujących stosunków. Obraz tak zyskany będzie lepszą miarą, niż znajomość ówczesnego stanu rzeczy w Krakowie lub Poznaniu, do wyrobienia sobie pojęcia o tem, co się działo w XIV w. w mniejszych jeszcze miastach, jak Biecz; a tych było już przecie wówczas tak wiele, że ludność ich razem wzięta stanowiła poważną część ogólnego zaludnienia, i zasługuje obecnie chociaż na tyle uwagi i pracy ze strony historyków, ile tego wymaga przeczytanie księgi Bieckiej, i zapoznanie się z jej treścią i z osobami w niej występującymi według dodanych wykazów.

Może tych kilka uwag usprawiedliwi, że ten niepociągający kodeks średniowieczny, uznaliśmy za stosowne ogłosić in extenso.

1. Iudicium bannitum[1]) fuit in crastino Corporis Christi sub anno Domini etc. XC octavo, coram quo iudicio Nicolaus Dyttechrich satisfecit privigno suo Nicolao ex p[arte] patrimonii et misit eum liberum. *(d. 7 Iunii 1398)*.

2. Item in dicto iudicio Kunicza cultrifaber resignavit Katherine sue uxori omnia bona mobilia et immobilia, et eadem Katherina fecit similiter, ut si aliquem ex eis contingeret decedere, quod supervivens maneret inpungnatus.

3. Item Iohannes Kwnik emit domum.

4. Iudicium fuit bannitum feria sexta post festum Penthecosten sub anno predicto; coram iudicio Iohannes filius Venighenzil tenetur de domo sua dare Gerdrudi Kotliczyne ad primum terminum ad festum Pasche affuturum IIII marcas, et ad aliud Pascha eciam IIII marcas, et ad tercium festum Pasche III marcas grossorum, recognoscimus, Cracoviensis monete, quod negocium commisit dicta Girdrudis Michahel Becke. *(d. 31 Maii 1398)*.

5. Item dicta Girdrudis assignavit ecclesie hospitalis unam marcam et ad domum conventus I marcam, item ad campanile ecclesie II marcas; item ad Romanam viam VII marcas; et de primi termini solucione dictus Iohannes tenetur $I^1/_2$ marcam pro *hergewete*.

6. Iudicium fuit in crastino octave Corporis Christi de anno predicto. *(d. 14 Iunii 1398)*. Sczepannyne molendinatrix una cum filiabus iunioribus suis Iacobum filium suum constituerunt in legitimum tutorem[2]) ex parte molendini, et dimiserunt sibi molendinum libere et solutum.

7. Recongnoscimus in iudicio predicto, quod Iaklius Czirler asseruit primum se esse super domum et bona Frenczlini Baer, et domum, quam Iakil Baro vendidit, adhuc non resignavit.

---

[1]) U samej góry strony pierwszej znajduje się wypisane nazwisko: »Frenczho«.
[2]) Cod. tutotorem.

8. Item Cemsfar fadium proclamavit contra preconem in iudicio primo, triticum.

9. Item Iohannes dictus *teuwil* emit hereditatem aput Iesconem et promisit libertare.

10. Item Iohannes dictus *teufel* produxit testes contra Iesconem *lantvot*.

11. [Item] Macko Rubin primum iudicium contra [Pau]lum, qui sedet in trunco propter caput.

12. Item ille iuvinis resignavit merikam [in] tutoriam.

13. Item Iohannes Kreko dedit omnia, que pertinent ad homicidia patris, unam viam in Oth (s).

14. Item Iesco resignavit suos agros, curiam.

15. Item eciam filius dedit suum consensum.

16. Item Iesco vovit ipsum libertare.

17. Item Michael resignavit Iesconi agros.

18. Item Petrus emit aput Micco, qui est frater Radost, medium laneum.

19. Item Robenhav proposüit vadium Iacobo, qui proclamavit.

20. Item Iohannes scultetus proclamavit primo fadium, scilicet ioppam.

21. Item Petrus scultetus stetit contra Iacobum Cleyndist primum iudicium.

22. Nota bannitum iudicium factum in vigilia sancti [p. 3] Michaelis. (*d. 28 Septembris 1398*).

23. Item Iohannes Lantmar recepit domum coram nobis in bannito iudicio a pistore Michaeli emptam.

24. Item Petrus doleator emit domum mediam a Nicolao doleatore et Nicolaus resignavit sibi coram nobis scabinis.

25. Item Petrus filius Cristani emit domum erga Michaelem generum Ekil.

26. Item Petrus Keskel emit domum aput Iohannem.

27. Item Nicolaus emit domum aput Ewlin.

28. Item Welus resignavit agros Iohanni.

29. Item Franczko emit domum aput Petrum Lantvot.

30. Item lungus Nicklos emit aput Stanislaum in area sua duas ulnas et mensuras, et solvit et promisit libertare.

31. Item Welus emit aput Hartus minorem agrum, quem sibi resignavit.

32. Item Pesco Kesler vendidit Iohanni pellifici domum et resignavit.

33. Item Iacobus pellifex emit domum aput Iohannem et eius uxorem et resignavit.

34. Item Retraburc emit domum aput Petrum Cesler et resignavit.

35. Item Iacobus Foczeserber secundum iudicium contra Petrum caldriatorem ad XIII dies.

36. Nota, quod scabini noscerunt, quod Cuncz faber coram iudicio stetit et resignavit Iacobo Cleydist VII marcas, sed abstante eciam uxore.

37. Item Iesco Lanfot resignavit domům Michele Eckel anno Domini M°CCC°LXXXVII.

38. Item Robenhav proposuit domum Cunconi Lastenseyder eodem anno pro pecunia.

39. Item Alber vovit Iacobo Feczcenserber eum libertare.

40. Item nota, quod relicta Petri Hertwici filie filie ipsius re- [p. 4] signavit partem, que [1]) ad ipsam spectat ex parte filie, et filia filie predicte relicte resignavit eandem causam Michaeli scultheto de Swenczan patruo eius, quod dicitur in wolgari *vordrung*.

41. Item antiquus Cegeler manifestavit super domum Henrici ex parte pecuniarum.

42. Nota, quod Monchus est solutus a matre et a pueris Colbe, quia pecunias ipsis persolvit.

43. Nota, quod Nico filius antiqui vigilis fratri suo vendidit ortum et resignavit.

44. Nota, quod Niko filius vigilis vendidit aream Iacupo et resignavit.

45. Nota, quod Krowinkil obligavit domum suam Michaeli sartori in IIII marcis, necnon Iacubo Cerler in X marcis.

46. Nota primum iudicium, in quo manifestavit Leistsinder domum Lichtenwalt sibi esse obligatam in VII fertonibus.

47. Nota primum iudicium, in quo manifestavit Iohannes scultetus pignus sibi obligatum ab aurifabro, videlicet *eyn stenpil*.

48. Nota secundum iudicium, in quo manifestavit Iohannes scultetus pignus aurifabri, videlicet *stempil*.

49. Nota, quod Iohannes scultetus resignavit partem ortus humuli Petro doliatori.

50. Nota, quod uxori Ludomiri quondam pignus est obligatum cum scitu advocati, quod primo manifestavit.

51. Item nota, quod Petrus doleator resignavit quandam domum Iohanni Vogil coram bannito iudicio.

52. Nota, quod Franczko pilleator resignavit domum suam Petro doleatori coram bannito iudicio.

53. Nota, quod Thomas carnifex manifestavit secundo, tercio pignus uxoris Habirstobil.

54. Nota, quod Michael pistor habet XVIII marcas super domum uxoris Ludomeri, de quibus ipsa recognovit bannito in iudicio [2]).

---

[1]) Cod. quam.

[2]) Zapiska przekreślona.

55. Nota Ieschco provincialis persolvit uxori Hertwici XXV marcas, prout ipsa coram bannito iudicio recongnovit, de quadam hereditate.

56. Nota, quod uxor Mozac fecit *dy gewere* Clementi carnifici [p. 5] de quodam maccello.

57. Nota, quod Werunsch brasiator resignavit quoddam brasiatorium cum orto, et que ad hoc pertinent, Iohanni genero Monchni bannito in iudicio.

58. Nota, quod Radost resignavit ortum Niczconi sutori coram iudicio bannito.

59. Nota, quod Iacobus scriptor manifestavit quoddam pignus prima et secunda vice et tercio, quod sibi Crownikil obligavit coram bannito iudicio.

60. Nota, quod scultetus [de] Bernhow manifestavit quoddam pignus primo, necnon secundo iudicio, necnon tercio iudicio, quod sibi obligavit Iacubus niger.

61. Nota, Nicolaus vector duobus in iudiciis conparuit ex parte Ienconis Bannk et filii eius, necnon tercio in iudicio, necnon quarto in iudicio.

61a. Nota, quod Iacobus Cleindinst manifestavit quoddam pignus, quendam ciffum primo in iudicio, quod sibi obligavit Petrus Omelta.

62. Nota, quod Iacubus Cleindinst manifestavit quoddam pignus cingulum argenteum primo in iudicio, quod sibi obligavit Zavisch filius sororis Drager.

63. Nota, quod Franczco pilleator emit quandam domum aput Petrum provincialem, quam honeste persolvit.

64. Nota, quod Iacobus Cleindinst in secundo iudicio manifestavit super duo pignora super cingulum argenteum et super quendam cifium nec non in tercio iudicio manifestavit, necnon in quarto iudicio.

65. Nota, quod Niczco sartor duobus in iudiciis manifestavit super Crownikil ex parte debitorum ex parte cuiusdam domus, quam sibi vendidit.

66. Nota, quod Niclos Warn sue legitime uxori Sanne X marcas, II vaccas, XII mensuras tritici siliginis assignavit post obitum eius.

67. Item anno domini M°CCC°LXXXVIII proxima feria sexta ante festum omnium Sanctorum resignavit domum in platea sitam circa Ekel Petrus doleator Michaeli carnifici, videlicet medietatem domus (*d. 6 Novembris 1388*).

68. Item Iohannes sculthetus manifestavit quoddam pignus primo in iudicio, videlicet domum gladiatoris, necnon secundo in iudicio manifestavit.

69. Nota, quod Iohannes sculthetus vendidit unam domum Io- [p. 6] hanni Schonewalder, illam solvere debet primam solucionem ad festum Nativitatis Christi, videlicet LX grossos, et si non solverit, tunc viceversa predictus Iohannes se intromittat.

70. Nota, quod Niczko niger, necnon Niczko Freyenstert fideiusserunt pro Kiliano, quod eum presentare debent coram domino de Bernhow, cum voluerit, sed scitum debent ei dare tres dies antea.

71. Item nota, quod Fryenstert recognovit antiquo Cekelero XVI coros tritici, VIII mensuras siliginis, necnon V marcas pecuniarum die Agathe anno domini M°CCC°LXXXIX et quod predictas pecunias percipere noluerit absque scitu scabinorum. (*d. 5 Februarii 1389*).

72. Item nota, quod Michael sartor primo in iudicio in die Agathe manifestavit domum Krownikil loco pignoris anno domini M°CCC°LXXX nono, necnon secundo manifestavit in iudicio, necnon in III° iudicio.

73. Item Elizabet filia Hirmohen de Kolozicz fecit caucionem, quod dicitur *dy gewere*, Petro lantvoyt ex parte IIII marcarum.

74. Item Kuncze Leystsinczer emit duas piscinas aput picareatorem, que site sunt in agris Henrici Kesteneri, de quibus III quartales singulis annis pro decima plebano debent dari, quas piscinas bannito in iudicio reservavit in die Agathe anno domini M° CCC° LXXX nono. (*d. 5 Februarii 1389*).

75. Nota, quod Iacobus sartor emit dimidiam aream sitam in circulo civitatis aput Petrum Cleindinst pro XVIII marcis, quam aream bannito in iudicio Petrus Cleindinst Iacubo sartori resignavit.

76. Sub anno domini M°CCC°XCVIII fuit iudicium bannitum per Radacum advocatum feria sexta proxima ante dominicam, qua cantatur »Misericordia Domini«. (*d. 21 Aprilis 1398*). [p. 7]

77. Coram quo iudicio consules civitatis resignarunt quandam domum contiguam Closo Dytrich parte ex una, necnon lange Niclozine parte ex altera, honesto viro dicto Rothannus sibi et suis legitimis successoribus perpetue et in usus proprios convertendum.

78. Gerlach Lomniczer resignavit Ladislao Zatler necnon Iohanni Kywin domum quandam in circulo sitam et mediantem Conradum Scherer ex una, necnon Michahelem Schydmantil ex altera parte, eis ac legitimis suis successoribus omni iure et in usus proprios convertendum.

79. Ladislaus Zatler resignavit domum Nicolao Paltinger sitam in plathea versus scolas contiguam Mathie ex una sutoris, necnon Swarcz Niclos sutoris parte ex altera sibi et suis legitimis successoribus omni iure ad tenendum, possidendum et in usus proprios convertendum.

80. Iacobus sutor acquisivit quoddam pignus vera iurisdicione, quod potest vendere, ut iuris est.

81. Nicolaus Zilberman antiquus fideiussit XII marcas ex parte Nicolai Neydecker erga pueros Mathie Kestern, de quibus quatuor marce sunt solute [1]).

---

[1]) Zapiska przekreślona.

82. (Iudicium bannitum fuit in crastino Ascensionis domini)[1]. (*d. 17 Maii 1398*).

83. Michahel Werner resignavit domum Iohanni Tymenhamer et suis legitimis successoribus ad tenendum, possidendum et in usus proprios convertendum hereditatis *fywek*, parte ex una, necnon Petrum Moler, parte ex altera.

84. Iacusch Moelner resignavit terciam partem molendini advocati versus Willemshaw honesto Mathie molendinatori et suis legitimis successoribus et promisit pro omni inpungnacione dicto Mathie.

85. Item Mathias notarius castrensis habet super eadem tercia parte molendini 3½ marcas, solvendo ad festum Penthecosten ½ marcam et ad festum Michahelis proxime affuturum 2 marcas, et ad festum Pasche proxime affuturum 1 marcam.

86. Iohannes Kywin resignavit Iohanni Megirlin quandam domum sitam Iohanni doliatori, ex una, necnon Iohannem scultetum, parte ex altera, et suis legitimis successoribus tenendum, possidendum et in usus proprios convertendum.

87. Item Megirlin resignavit dictam domum Katherine Laurentii.

88. Martinus Kestener resignavit agrum situm retro Ropaw Nicolao Neydecker mediante Girlach, ex una, et Cloze Theycher, ex altera parte, sibi et suis legitimis successoribus tenendum, possidendum et in usus proprios convertendum, quem agrum pueri cum suorum vormuende, seu hereditatem dimiserunt liberum et solutum.

89. Iohannes Magirlin tenetur Iohanni Kywin VII marcas solvere ad festum Iacobi proxime affuturum, pro quo fideiussit Nicolaus Keczer et Petrus Kestener.

90. Item nota bannitum iudicium factum in vigilia [p. 9][2] sancti Michaelis (*d. 28 Septembris 1398?*).

91. Item Hermanus Munch fassus est coram bannito iudicio fratri suo Hanczil dicto Munch sex marcas grossorum, et hoc patet scabinis.

92. Item quedam mulier Iurge Cuelbenne post obitum mariti duxit alium, ita, quod depauperata fuit cum secundo marito, ita, quod pueri ipsius mulieris ducti misericordia subvenerunt matri cum pecuniis tali condicione, quod nemo haberet aliquam porcionem in concessa pecunia, nisi pueri legitimi prefate mulieris, et quando sepe nominati pueri postulabunt prefatam sive concessam pecuniam, ut mater solvat eis sine omni impedimento; et hoc est manifestum scabinis.

93. Item frater Munchi promisit fratri suo ad festum Nativitatis Christi II marcas et ad festum Penthecosten II marcas et festum Michaelis I marcam.

---

[1]) Zapiska przekreślona.

[2]) Stronnica 8ma niezapisana.

94. Item Swens fadium primo [proclamavit], quod recepit a Sonenvolder.

95. Item Andreas primum iudicium stetit contra Martinum.

96. Item Paulus primo equos proclamavit.

96a. Item Petrus Gerlac primo....

97. Item Petrus Gerlac venit una cum uxore sua et alio (s) resignavit Alberto omnia bona post mortem.

98. Item Iacobus Cleindist primo proclamavit pignus contra Cemsfart.

99. Item Bucwaldus convenit libertare Nicolaum carnificem pro fadio.

100. Item Iesco emit domum aput pellificem, qui sibi resignavit.

101. Nota Guthenrich emit brasiatorium foris eivitatem aput Barbatum Peschconem, quod sibi coram iudicio bannito resignavit.

102. Nota, quod Martinus filius Andris de villa advocati [p. 10] quoddam emit maccellum aput Nicolaum scriptorem Oekelein, quod coram iudicio bannito sibi resignavit.

103. Nota, quod Nicolaus Czuschener emit maccellum aput Ieorium Buele cum consensu sui prefingni (s), quod coram iudicio bannito resignavit.

104. Nota, quod Sworczeniclos sutor emit quandam domum apud Iohannem dictum Vogil, quam sibi coram iudicio bannito resignavit.

105. Nota, quod Stanislaus textor emit quandam domum apud Swarczniclos sutorem, quam sibi coram iudicio bannito resignavit.

106. Nota, quod Silbirman persolvit X marcas minus VIII scotis Iakillino carpentario de Swyrbach, quas pecunias gener suus Matias Erbitter solutas dimisit coram bannito iudicio.

107. Nota, quod Seydenmatil de predictis pecuniis dedit $^1/_2$ marcam annuatim, quam eciam persolvit.

108. Nota, quod Gerlin filia Nicolai carnificis Nicolao suo viro legitimo causam, que vertitur inter ipsam et matrem suam, bannito coram iudicio resignavit ad lucrandam et ad perdendam.

109. Item nota, quod Michael carnifex Werneri resignavit quandam hereditatem Nicolao Neugebirir, quam sibi in omnibus promisit liberare.

110. Item nota, quod Mathias Klugin Maruschzon coram bannito iudicio dedit quandam causam, que dicitur *vordirunge*, Niczkoni doleatori.

111. Item Stanislaus Flechtener manifestavit quoddam pignus duobus in iudiciis ex parte Radost.

112. Item Thomas murator quatuor in iudiciis stetit super Wenceslaum muratorem, quia non conparuit.

113. Item Ieschco Polonus manifestavit super Hannus Hoppern, quod solvere sibi debet IIII marcas ad carnisbrevium, X marcas ad festum Pentecostes, si non solverit, tunc Ieschco viceversa de hereditate se intromittat.

114. Item uxor Michahelis Poloni concordavit suis cum pueris [p. 11] sic, quod pueri matri debent dare V marcas: 1 marcam ad festum Penthecostes,

secundam marcam ad festum Martini, terciam iterum ad festum Penthecostes, quartam iterum ad festum Martini, quintam iterum ad festum Martini.

115. Item Maczco sutor emit domum humuli cum alia terra circumiacencia (s) apud generum Monachi, quam sibi resignavit et quiete perpetue possidere.

116. Item Iachus molendinator resignavit domum suam Clementi filio suo bannito in iudicio.

117. Item Miczco sutor fecit caucionem, que dicitur *dy gewere*, Michaeli pistori.

118. Item Katherina Hesverynne hot iren eydem Iohan Kathedralem mundig gemacht vm lantrecht kegen Hannus furman.

119. Item Werner czingulator resignavit domum Petiro Reychel, hoc scabini testantur.

120. Item Zich Polonus est liber ex parte Forsian pro volnus (s), hoc scabini testantur.

121. Item Alena hot Hannus Bonsteter an geret vor gehegeter bank vm gelobde und vm morgengobe vnd das habin se sich vorricht, des sey wir czeuger.

122. Nota, quod domus Cristani Babinhop est obligata sancte [p. 12] ecclesie in quinque marcis, de quibus tenetur dare $^1/_2$ marcam singulis annis pro censu [1]).

123. Nota, quod sancta ecclesia habet VI grossos de censu de quodam ortu, qui iacet in agris, qui fuerant quondam Thilonis Broczneri.

124. Iudicium bannitum fuit in crastino Ascensionis [p. 13] Domini sub anno etc. XCVIII° (*d. 17 Maii 1398*).

125. Iohannes Pellifex resignavit domum Dytloni seratori et suis legitimis successoribus ad tenendum, possidendum et usus proprios convertendum et sitam retro antiquum Zilbirmanum braxatorem, super qua domo Czinczirlik habet V$^1/_2$ marcas ad solvendum ad festum Iacobi affuturum, si non solveret, extunc Czinczirlik debet dictam domum vendere.

126. Adam carnifex resignavit ortum Michaeli Ongirmanno et suis legitimis successoribus ad tenendum, possidendum et in usus proprios convertendum, qui ortus coniacet hereditati advocati.

127. Kuncze piscatrix supradedit ortum Michaelis Wolfgrube. [p. 14]

128. Nota resignaciones hereditatum anno [p. 16] [2]) domini M°CCC°LXXXVIII°.

129. Item Nicolaus Virner resignavit Ieschconi provinciali mediam aream et fideiussit coram bannito iudicio pro matre uxoris et pro uxore sua eam esse liberam.

---

[1]) Zapiska przekreślona.

[2]) Stronnica 15 niezapisana.

130. (Item Iohannes gener Felkil resignavit) [1]) necnon Iohannes Tiluschi una cum eo.

131. Item Nicolaus Rimer resignavit mediam aream Iohanni genero Felkil bannito coram iudicio, necnon fideiussit pro socro et pro uxore eam esse liberam; Iohannes Tiluschi cum eo.

132. Item Stanislaus textor resignavit domum Nicolao Springinsgut coram bannito iudicio, quam persolvit Springinsgut usque super fertonem.

133. Item Hannus Tiluschi recognovit bannito coram iudicio, quod Nicolaus Rimer sororius suus habet $2^1/_2$ marcas super tal (s) laneos liberos.

134. Item Ieschco provincialis vendidit XV virgas agri Cewberich et resignavit coram bannito iudicio.

135. Item Miczko doleator resignavit tres virgas agri Nicolao Frienstert of dem steinbroch.

136. Item Miczko sutor resignavit quendam ortum Miczconi sutori bannito coram iudicio.

137. Item Iohannes humulator emit XVII virgas agri aput Ieschconem sculthetum de Olsthin, coram iudicio resignavit.

138. Item parvus Hensil emit IX virgas agri aput Paschconem Cerlert et coram iudicio resignavit.

139. Item Martinus Cruze emit IIII virgas agri aput filium Weluschy, coram iudicio resignavit.

140. Item filius Weluschy emit hereditatem aput Iohannem Werneri, quam coram iudicio resignavit.

141. Item Nicolaus Schonewelder emit quandam aream aput [p. 17] Iohannem sculthetum, quam coram iudicio sibi resignavit.

142. Item nota, quod....

143. Item Hannus Werneri emit hereditatem, que de IIII virgis dat censum aput advocatum, quam sibi advocatus bannito in iudicio resignavit in die Agathe anno domini M°CCC°LXXX nono (*die 5 Februarii 1389*).

144. Nota, quod advocatus Iohanni Werneri predictam hereditatem IIII virgas debet et promisit tutari anno et die.

145. Item Iacobus braxator resignavit aream cuidam linifici dicto Kyrcher, qui emit aput ipsum Iacobum.

146. Item Petrus filius Weluschi emit dimidium mansum aput Mathiam Kosteren, quem sibi Matias bannito in iudicio resignavit.

147. Item Kuncze Leystsinczer emit domum aput Tyle Beyyr, que domus erat fratris sui Iohannis Beyyr, necnon pro pueris fideiussit, ne ab ipsis aliquam paciatur arestacionem, et sibi bannito in iudicio resignavit proxima feria VI ante festum sancti Mathie apostoli anno domini M°CCC°LXXX nono (*d. 19 Februarii 1389*).

---

[1]) Wyrazy w nawiasie przekreślone.

148. Item Ieschco provincialis emit quandam hereditatem aput Iohannem Heppener, quam sibi bannito in iudicio resignavit.

149. Item Hensil Stellemacher emit unam aream aput Radac advocatum, quam sibi resignavit.

150. Nota, quod Katherina uxor Ludemeri concordavit cum pueris suis, sic, quod unicuique dari debent VIII marce, sic, quod pueri predicti debent videre de pecuniis supra domum predicte mulieris et in bonis Nicolai Kemnyczer.

151. Nota, quod Niclos vitricus ecclesie de Crosna suam [p. 18] ostendit iusticiam de bannito iudicio, sic, quod a Ieschcone sculteto de Lipnik est solutus.

152. Item nota, quod Dromyl fecit *dy gewere* Niczconi Zeller de mutilacionibus et vulneribus.

153. Nota, quod Guthenrich sue previgne, videlicet Gyrline, satisfecit pro illis, que ei innate sunt ex parte patris, sicut sola una cum marito eius bannito in iudicio recognovit.

154. Nota, quod summa, que vertebatur inter Niczconem sutorem et inter Michaelem pistorem, Niczconi sutori est conversa ad utilitatem bannito in iudicio; Michael nichil redarguit.

155. Item nota, quod Stumpkuche resignavit sue legitime uxori, videlicet Zanne, medietatem sue hereditatis, necnon cum omnibus rebus suis mobilibus bannito in iudicio, sed ipso vivente solus vult esse verus possessor.

156. Nota, quod Martinus Schusal emit unam domum aput Leystsinczer, quam Leystsinczer sibi bannito in iudicio resignavit.

157. Nota, quod Niczco Kreczemer emit unam hereditatem aput Kune Honesteter, quam Kune sibi bannito in iudicio resignavit.

158. Item Niclos Thefeler emit unam hereditatem aput Hanus Neugebuyr, quam Neugebowir sibi bannito in iudicio resignavit.

159. Item Niclos filius fratris Barthusy emit maccellum apud Clementem carnificem, quod sibi est resignatum bannito in iudicio.

160. Item Niclos vector molendini emit domum aput Hanconem Stelmacher, quam Stelmacher sibi resignavit, sed solvere tenetur I marcam ad festum Omnium Sanctorum, ad festum Pascatum II marcas minus II grossis anno domini M°CCC°LXXXIX°.

161. Nota, quod Sygismundus necnon frater suus Iohannes [p. 19] coram bannito iudicio Nicolaum fratrem eorum in mundibordium elegerunt ex parte hereditatis ad lucrandum et ad perdendum, et causam eorum resignaverunt.

162. Item nota, quod Petrus scoltetus de Bernhow [emit] dimidiam aream aput Kune Honesteter, quam sibi Kune resignavit bannito in iudicio et sibi honeste persolvit.

163. Nota, quod Iohannes Thice concordavit cum uxore Gregorii piscatoris ex parte fratris, quem sibi interfecit, sed votum ei tenetur adimplere.

164. Nota, quod Kemnyczer concordavit cum fratre suo Meynhardo ex parte unius marce, sic, quod ipse nec sui successores nichil habent amplius ad hereditatem predicti Kemnyczeri bannito in iudicio.

165. Item Peter Siltberg emit unam domum aput Blasium sutorem, quam Blasius sibi resignavit bannito in iudicio et II marcas [debet] solvere ad festum Nativitatis.

166. Item Petrus Girlach resignavit quandam domum Iohanni scolteto bannito in iudicio proxima feria VI ante festum Assumpcionis Marie anno domini M^{o}CCC^{o}LXXXIX° (*d. 13 Augusti 1389*).

167. Nota, quod uxor fratris Richel emit domum aput Petrum doleatorem, quam domum Petrus doleator eidem mulieri resignavit.

168. Nota: Franczco pilleator emit quoddam brasiatorium aput Petrum Cuncze, quod brasiatorium idem Petrus bannito in iudicio Franczconi resignavit, quod eciam persolvit.

169. Item Hanerey quatuor in iudiciis conparuit ex parte cuiusdam mendici, sic quod liber est iudicatus.

170. Item Petrus pictor emit unam domum aput Petrum [p. 28] Kuncze, quam domum Petrus Kuncze pictori bannito in iudicio resignavit.

171. Item Michael pistor emit domum apud Miczconem sutorem et eam coram bannito iudicio resignatam susceperat, quam eciam sibi persolvit integre et conplete.

172. Item profitemur, quod Climco carnifex et Nicolaus doleator cum domibus ipsorum fecerunt cambium et unus alteri coram nobis et bannito iudicio domum suam resignavit.

173. Recongnoscimus, quod coram iudicio bannito Hensil institor resignavit uxori sue Gerusche hereditatem et bona sua et eciam Geruscha sibi resignavit eandem hereditatem et bona. Quicunque illorum primo decedit, tunc ad secundum illorum illa hereditas et bona debent pertinere. Eciam si supervivant predicti duo pueros ipsorum, tunc post mortem ipsorum duorum bona et hereditas debent ecclesie pertinere; si vero pueri dictorum hominum supervivant et diucius vivant, quam Henslinus institor et uxor sua, extunc illa hereditas et bona illorum debent illis pueris pertinere.

174. Recongnoscimus, quod Iesco provincialis resignavit Hartussio domum, quam sibi eciam persolvit coram bannito iudicio.

175. Recongnoscimus de bannito iudicio, quod Kytlicz resignavit uxori sue domum suam et omnia bona sua mobilia et immobilia post mortem suam.

176. Nota: Nicolaus longus de Hannushaw conparuit tria iu- [p. 21] dicia super Iohanne Thewberich.

177. Nota: Nicolaus longus de Hanushaw in iudicio iuris sentencia solutus est dictus ex parte Iohannis Thewberich.

178. Item Urawe Niclos knecht conparuit uno iudicio ex parte domini.

179. Item Rabinhawpt conparuit tribus iudiciis super Marcum de Bernhaw.

180. Item Rabinhaup conparuit tribus iudiciis super Marcum de Bernhaw et iam solutus est iure ab eodem.

181. Item Thomas conparuit IIII-or iudiciis super *wyrsby* etc.

182. Item nota Tymonhawher resignavit Petro Mol agros et vendidit etc.

183. Item nota Nicolaus doleator resignavit Kunussio institori domum suam.

184. Item recongnoscimus, quod Vilyawher obligavit domum suam relicte Folklini in XIX grossis.

185. Item Iakusch Czerni resignavit Thome pistori domum, et est solutum.

186. Item Margaretha filia Ertmanni habet II marcas et VIII scotos super agrum ex illa parte aque; Martinus, qui sedet in agro, fatebatur coram iudicio bannito.

187. Recongnoscimus de bannito iudicio, quod Sweyngroder vendidit et resignavit hereditatem suam Nicolao de Voytyshan.

188. Item recongnoscimus ex bannito iudicio, quod Iacobus Cleindinst vendidit, resignavit domum suam ipsi Springisgut.

189. Item recongnoscimus de bannito iudicio, quod Bohemus vendidit et resignavit Niczconi sutori ortum suum.

190. Recongnoscimus, quod molendinator (s) casu posito, si in via Romane curie decederet ipsa reveniente, extunc ipse privingnus domine molendinatoris debet sibi domine molendinatrici dare XXX marcas [1]).

191. Item recongnoscimus, quod molendinator resignavit uxori sue legitime terciam partem bonorum suorum tam ad mobilia quam ad inmobilia exceptis prenominatis XXX marcis super molendina, quas debet recipere ipsa domina [2]).

192. Item recongnoscimus, quod idem molendinator resignavit uxori sue omnes lectos et lectisternia singula, ita, quod nullus habet ad ea loqui [3]).

193. Item recongnoscimus quod molendinatrix resignavit XX marcas ad ecclesiam de istis XXX marcis prius sibi resignatis ipsa mortua [4]).

194. Item recongnoscimus, quod Iacobus molendinator Iagathe uxori sue assignavit post mortem XXX marcas super molendino, quousque sibi persolventur [5]).

195. Item Iacobus molendinator dedit Iagathe uxori sue terciam partem bonorum suorum in bonis suis, in orto humuli et in humulo et in aliis

---

[1]) Zapiska przekreślona.
[2]) Zapiska przekreślona.
[3]) Zapiska przekreślona.
[4]) Zapiska przekreślona.
[5]) Zapiska przekreślona.

bonis suis mobilibus, dempta domo sua in civitate, quam filio suo resignavit post mortem [1]).

196. Item Iacobus Iagathe dicte lectisternia singula assignavit post mortem suam.

197. Iudicium est factum per advocatum Radax feria VI [p. 23] ante festum Iohannis Baptiste; Sophier de Benirhav est liber de Grove in Weyskirche (*d. 18 Iunii 1389*).

198. Nota: Schedinmantyl resignavit filio suo Iohanni quin- [p. 26] [2]) que marcas precipue recipiendas ex parte patrimonii vel matrimonii matris sue in omnibus bonis suis, extunc Katherina uxor legitima ipsius terciam partem omnium bonorum suorum debet recipere, si quid in eo contingerit mortalitatis.

199. Nota: Iohannes scultetus conquerebatur super Crowynkyl pro aliqua pecunie quantitate, ea racione ipse debitor dictus domum suam posuit in fideiussorem vel racione pignoris.

200. Recongnoscimus de bannito iudicio, quod Iohannes Matis resignavit Dorothee uxori sue legitime post mortem suam omnia bona sua mobilia et immobilia faciendi et dimittendi iuxta suam voluntatem, sic modo simili ipsa sibi resignavit sine omnium amicorum contradiccione.

201. Nota, quod Iohannes Bonstert omnia sua bona tam mobilia, quam immobilia legitime sue uxori, scilicet Elizabet, coram nobis scabinis bannito in iudicio dedit et resignavit.

202. Nota, quod Michel pistor coram nobis et bannito iudicio sanus mente et corpore cum uxore constitutus, non deceptus, nec conpulsus, sed sine omni contradictione amicorum suorum medietatem omnium suorum bonorum et omnium suarum hereditatum voluntarie resignavit.

203. Nota, quod domina Elizabet post mortem suam assignavit fratri et filio fratris sui et filio sororis sue omnia bona sua, que sunt in domo humuli ipsius et omnia crescencia in eodem orto humuli in isto anno et omnia lectisternia tali modo, quod equaliter predicti tres illa bona inter se dividere debent, si ipsa in via moreretur et non revertetur, ortum humuli ecclesie assignavit.

204. Item nota, quod Michel institor Gerline uxori sue post mortem suam XXX marcas grossorum et domum suam assignavit; Margarethe vero X et Nicolao clerico VI marcas filiis fratris sui assignavit; alia vero bona remanencia aliis amicis suis propinquioribus assignavit.

205. Item recongnoscimus de bannito iudicio, quod niger [p. 27] Gregorius concordavit cum duobus suis generis: cum Baran et cum Miczcone

---

[1]) Zapiska przekreślona.

[2]) Strony 24 i 25 niezapisane.

tali modo, quod Miczco dat Barani sororio suo II marcas pro tercia parte patrimonii uxoris sue Barani.

206. Item recongnoscimus, quod Girdrudis Masicowa fecit satisdacionem ipsi uxori Sthephani carnificis.

207. Item recongnoscimus, quod Martinus carnifex resignavit Dorothee uxori sue terciam partem bonorum suorum.

208. Item recongnoscimus ex bannito iudicio, quod Ieschco scultetus de Olpina resignavit Petro Moler domum suam in dicta *Becz* civitate.

209. Michel niger de Olpina emit hereditatem apud Nicolaum generum iudicis et resignatam suscepit.

210. Recongnoscimus quod Nicolaus gener iudicis debet dare Silbermanno IIII marcas, qui tunc ulterius promisit tota sua hereditate ipsi Nicolao dicto iudicis sine omni impedimento de dicta pecunia gubernare, videlicet de IIII marcis [1]).

211. Recongnoscimus, quod Gerlachus assignavit Iohanni amico suo, si in via decederet, III-es marcas.

212. Item recongnoscimus, quod Gerlachus assignavit Barbare amite sue IX marcas, si in via decederet, que est filia fratris sui.

213. Item idem Gerlachus assignavit fratri suo singula *kerwette*.

214. Theubener de Bonstat arrestavit pecunias super domo solvendas Petri Moler ex parte Ieschconis sculteti de Olpina.

De bannito iudicio. [p. 28]

215. Item nota: advocatus Rodack dimisit liberam hereditatem ipsius Nicolay Fetter tali modo, quod, quam diu ipse Fetter non exsolvet ortum, ita diu ipse Fetter, vel quicunque eundem ortum habuerit, advocato censum tenetur dare de eodem orto.

De bannito iudicio.

216. Item nota, quod Henricus Albir fatebatur sibi Ieschconem provincialem XL novem grossos plene et plenarie persolvisse.

217. Nota de bannito iudicio: Radustius obligavit Petro sculteto de Benerhaw ortum suum, obligavit in duabus sexagenis et duobus grossis.

218. Item nota: recongnoscimus, quod Nicolaus filius et privignus Thymonhawhus XIIII marcas grossorum Martino carnifici assignavit ad fideles manus faciendum et dimittendum cum eisdem pecuniis iuxta ipsius probitatem super hereditate ipsius Iohannis Thymonhawhus, ut distribuendo eandem pecuniam ecclesie vel ad semitas iuxta proborum virorum informacionem, tali condicione tamen, si ipse Nicolaus dictus Moler etc. [2]).

---

[1]) Zapiska przekreślona.

[2]) Zapiska przekreślona.

219. Nota: Pissz dedit filie sue Katherine unam vaccam.

220. Nota: Theuberich resignavit Peterse ollifici ortum suum.

221. Nota: Paschco Laurinus coram bannito iudicio conscribere iussit illud, quod cum filiis suis concordavit ex parte patrimonii, quod dedit filiis, suis privignis, dedit hereditatem paternam ipsorum.

222. Musicowa coram bannito iudicio liberam dimisit dominam uxorem Stephani et singulos heredes suos pro illa pecunia, sicud ipsam alloquebatur ex parte fratris sui.

223. Nota: Ieklinus Czirleri habet XV scotos et III-es marcas super hereditate Crownikl lanificis, quam non dimittet liberam, nisi dicta pecunia sibi fuerit persoluta.

224. Nota: Michel sartor et Nikolaus Czickler cognoverunt publice se obligari XV marcas antique C. et relicte Czickelinne virtute resignacionis, hanc pecuniam post mortem resignavit Quortlinge sorori sue.

225. Nota: recongnoscimus Silbermanum ortum Iacussio cera- [p. 29] tori coram bannito iudicio resignasse etc.

226. Item nota, quod Iohannes filius Gromconis Paulo Laurini resignavit aream suam in plathea lanificis.

227. Nota: Iacusch cerator tenetur dare Sylbermanno II marcas super Michelis proxime futurum [festum].

228. Notha: Iohannes Tilusch resignavit hereditatem suam et agros suos omni iure, prout solus tenuit, Iacobo Cleindinst et vendidit sibi et suis pueris tenendum, habendum.

229. Notha: Petrus caldariator emit a Iacobo Schramme medium laneum et sibi resignavit bannito in iudicio.

230. Nota: Keczer vendidit medium braseatorium ex opposito molendini magni iacens Maczconi Polono et sibi resignavit bannito in iudicio et sibi persolvit.

231. Nota: Sparenphennig uxori sue Czeyne resignavit domum suam et maccellum carnium et omnia sua bona post mortem suam in bannito iudicio; ipsa sibi tali modo resignavit.

232. Item nota de bannito iudicio, quod Tefeler et Thewberich cum hereditatibus fecerunt cambium et unus alteri resignavit, sic, quod Theuberich promisit sibi Tefelero libertare eandem hereditatem anno et die, prout iuris est.

233. Item nota: Stanislaus Polonus liber sentenciatus est a suo adversario, quia conparuit, et ille non in iudicio.

234. Item nota: relicta Walteri concordavit cum filiis suis ex parte patrimonii sic, quod filiis suis pecunias paratas pro patrimonio ipsorum ex parte hereditatis dedit.

235. Item nota: Iacobus molendinator dedit filio suo Clementi domum suam in civitate.

236. Notha: magnum iudicium magnum (s) in festo [p. 30] beati Iohannis Baptiste sub anno domini nonagesimo 1-o. (*d. 24 Iunii 1391*).

237. Notha: Paschco Bagus emit hereditatem a Nicolao fratre Radosth et ipsam resignatam recepit in iudicio.

238. Item notha: Hartus emit hereditatem a nigro Michaele de Olpina et ipsam resignatam recepit.

239. Notha: iudicium feria VI-ta proxima post Procopy (*d. 7 Iulii 1391*) sub anno domini nonagesimo 1-o.

240. Cristanus emit hereditatem a Falklino et ipsam resignatam recepit in iudicio.

241. Nota: iudicium feria sexta proxima post Iacobi. (*d. 28 Iulii 1391*).

242. Pictor vendidit domum suam aurifabro et sibi resignavit Franczconi.

243. Iacusch scriptor resignavit bona sua singula mobilia et immobilia filio suo et uxori sue; si autem revenerit de Aquisgrani vivus, extunc debet esse dominus omnium suorum, ut antea.

244. Item Thomas de Damzal fecit *gewer* Hannus Schronmikeys ex parte ecclesie.

245. Item Malus Michael resignavit hereditatem Wenczeslao famulo plebani.

246. Item nota: Thymon Hauhus obligavit Kunusche relicte Kunczonis Leystinsneyder medium laneum agri, quem solus emit ex parte debiti, videlicet V fertonum et pro VI mensuris tritici [1]).

247. Item Maczco Polonus resignavit Gerlaco Luniczer quandam particulam liberam, solutam sine omni censu, et vendidit et persolvit.

248. Item Stanislaus Polonus emit laneum agri ab Henrico Alber et resignatum suscepit.

249. Item Petrus Hover emit domum a Miczcone sutore et ipsam suscepit resignatam in bannito [iudicio].

250. Item Michael Ungirman emit agros a Nicolao picariatore et ipsos resignatos suscepit, cum eo suscepit Nicolaus vector civitatis.

251. Item Nicolaus filius Polonicalis Michelis suscepit medium [p. 31] laneum agri a picariatore Nicolao.

252. Notha iudicium bannitum feria VI-ta infra octavas Epiphanie sub anno Domini etc. XCII (*d. 12 Ianuarii 1392*).

253. Petrus Moler resignavit cuidam Polono de Kesthcowicz domum suam.

254. Franczco Polonus persolvit totaliter hereditatem, quam emit a Michaele Malo.

---

[1]) Zapiska przekreślona.

255. Item Stanislaus Polonus fassus fuit se teneri cuidam Polono II marcas et XVII scotos super Paschca indilate ad solvendum.

256. Nota iudicium bannitum magnum die beate Agathe (*d. 5 Februarii 1392*).

257. Item nota Thimon Hauhus obligavit Hoyaconi pistori medium laneum in IV½ fertonibus et VI mensuris tritici.

258. Item Elisabet relicta Petri doleatoris vendidit domum Kenmiferkyl, sibi eciam resignavit bannito coram iudicio.

259. Item eadem fassa fuit coram iudicio sibi IX marcas de eadem hereditate persolvisse.

260. Item Iohannes Thymonhawhus resignavit Nicolao suo privigno hereditatem paternam ipsius, quam habuit in pignore XIIII marcarum.

261. Item Nicolaus filius Thimonhawhus vendidit Petro Moler laneum agri et sibi resignavit bannito coram iudicio etc.

262. Item Nicolaus cum fratre habent quinque marcas super hereditate Ruffi Iohannis etc.

263. Item Ruffus Iohannes Margarethe [assignavit] sue uxori terciam partem bonorum suorum mobilium et immobilium soluta dicta pecunia V marcarum et aliorum debitorum antea solutorum.

264. Item Iacussius antiquus molendinator fassus fuit bannito iudicio sibi XXX marcas [deberi] ex parte molendini a Nicolao de Move molendinatore.

265. Item Nicolaus filius Sthephani carnificis habet VII mar- [p. 32] cas super allodio Stanislai sui privigni et debet sibi solvere super Natalis Christi proxime futuro.

266. Item recongnoscimus Thomam Ebirhardum resignasse Martino Castenero domum suam.

267. Item recongnoscimus Martinum Castener resignasse domum suam Thome Ebirhardo, quia cambium cum domibus invicem fecerunt.

268. Item recongnoscimus Iohannem molendinatorem tribus iudiciis cum pecunia sua comparuisse.

269. Item recongnoscimus Climconem filium Iacussy molendinatoris XX marcas solvendas super Iohannis beati arestasse de pecuniis molendinatoris predicti Iacussii.

270. Item Blasius sutor arestavit III-es marcas super pecuniis molendinatoris Iacussy antiqui.

271. Item Michel Werner concivis *Beycz* conparuit primo iudicio contra Thewberich, qui vero non conparuit.

272. Item Stanislaus Polonus obligavit Climconi de Blindin ortum quendam in duabus marcis et X scotis.

273. Item relicta Falklini cum privigno ipsius concordavit se, quod amplius idem nichil loqui habet ad bona patris sui, quod bene stabat contentus in XIII marcis.

274. Item recongnoscimus, quia Iesco provincialis resignavit Silwirmanno domum suam.

275. Item Petrus Geysiler resignavit Iohanni sculteto medium laneum agri cum medietate tocius structure eiusdem edificii.

276. Item recongnoscimus, quia inter Petrum Moler et relictam Cunczonis Leystinsneyder ex parte piscine concordia facta est sic, quod eadem piscina amodo pertinere debet ad eosdem agros.

277. Recongnoscimus, quia Iesco Polonus resignavit Martino [p. 33] carnifici domum suam iudicio in bannito.

278. Recongnoscimus, quia Cristanus sutor resignavit Nicolao sutori domum suam.

279. Doleatrix relicta... [1]) domum Kenmifferkil primo iudicio proclamavit.

280. Item recongnoscimus, quia Michel pistor super frumenta singula ipsius Radusty primus est et fuit ante iudicium, sic, quod ad manus Michaelis dicti habent iacere dicta frumenta et nullius alterius.

281. Recongnoscimus, quia Petrus Polonus resignavit Iacussio Leypniker domum suam et totaliter illam persolvit.

282. Recongnoscimus, quia Bartco primo iudicio conparuit contra Thwarog.

283. Nota: Scheydmantil assignavit uxori sue post mortem suam terciam partem bonorum suorum recipiendam tam in mobilibus, quam in immobilibus, isto tamen stante, quod filius suus debet recipere quinque marcas prius et principaliter.

284. Nota: i u d i c i u m b a n n i t u m feria sexta in octava [p. 34] Epiphanie domini sub anno Domini M°CCCXCIII° (*d. 10 Ianuarii 1393*).

285. Nota: Stanislaus astitit quarto et ultimo iudicio ex parte Twarog.

286. Item Iacussius Leypniker resignavit ipsi Strimkuch domum sibi venditam.

287. Item Petrus Polonus resignavit Iacussio Leypniker domum suam.

288. Item Franczco pilleator resignavit Martino Castenero braseatorium.

289. Item Martinus Castener resignavit Franczconi pilleatori domum suam.

290. Item Martinus Castener tenetur Franczconi superaddere III$^1/_2$ marcas, $1^1/_2$ marcam super Pasca proximum, duas super Petri.

291. Item Seydil oleator resignavit Ludovico domum suam.

292. Item Kenmifferkel resignavit Michaeli sartori domum suam.

293. Item Michael sartor tenetur Kemifferkel III marcas ad Nativitatis proxime futurum.

---

[1]) Luka w księdze. Pisarz zamiast imienia strony zamieścił dwie kropki.

294. Item profitemur, quia Radustius tenetur VII$^1/_2$ scotos et II marcas ad Michaelis proxime futurum.

295. Item Boguslaus resignavit Iacobo agros suos.

296. Iudicium bannitum magnum die beate Ag- [p. 35] gathe nonagesimo III-o (*d. 5 Februarii 1393*).

297. Nicolaus Stheynwasser resignavit relicte Walteri medium laneum agri.

298. Item Nicolaus habet 1$^1/_2$ marcam super eodem medio laneo agri Walteri super Michaelis.

299. Iacussius cerator vendidit ortum civitati et resignavit civitati eundem.

300. Iudicium bannitum feria VI-ta ante Invocavit. (*d. 21 Februarii 1393*).

301. Recongnoscimus, quia Stano advocati tenetur Nicolao sutori de *Beecz* concivi LX marcas solvendas in terminis subnotatis: XXX marcas ad festum Natalis Christi proxime futurum, XX-ti in grossis et X in parvis; item XXX-ta marcas ad festum beati Iohannis Baptiste proxime futurum ad integrum annum super XX-ti in grossis et X in parvis [1]).

302. Item Strimkuch resignavit et vendit ipsi Schefer domum suam.

303. Item Michel Ungirman resignavit Stromanno domum suam.

304. Item relicta Falklini resignavit braseatorium Franczconi pilleatori.

305. Item Iacussius Leypniker resignavit domum Nicolao [p. 36] Werneri bannito in iudicio.

306. Item idem Nicolaus (Leypniker) [2]) Verneri tenetur II marcas Iacussio Leypniker ad festum sancti Iohannis et III$^1/_2$ marcas ad Pascha proxime futuram.

307. Item Radust tenetur Stanislao Polono I marcam et VIII scotos super Michaelis proximum.

308. Item Silbermanus omnibus iudiciis conparuit ex parte Laurencii dicti Steyerber et eapropter idem Silbermannus de ipsa fideiussoria liber iudicatus est.

309. Item Lewpuldus sculteciam in Moschnicz et pecuniam de ipsa scultecia totaliter debere Hanconi Czirlero et omnibus suis posteris pronunciabat bannito in iudicio etc.

310. Item Kreczmer hereditates suas Iohanni Hartmanno resignavit bannito in iudicio etc.

311. Item idem Iohannes Hartmannus tenetur XVIII marcas eidem Kreczemiro ad III Paschcas solvere pecuniis consuetis regalibus et moneta decurrente in terra.

---

1) Zapiska przekreślona.

2) Wyraz przekreślony.

312. Item domus Nicolai parvi lanificis libera extitit ex parte Koprziwa etc.

313. Item Margaretha Mathei Poloni concivis de *Beycz* iure et iuramenta evasit Koprziwam, sic, quod Koprziwa et omnes sui pueri dictam dominam et omnes ipsius heredes a dicto inpulsatore liberi sunt pronunciati etc. (s).

314. Item Monachus emit domum a Kenniczer et resignatam [p. 37] suscepit in bannito iudicio.

315. Item Hermannus resignavit Kenniczer agros suos bannito in iudicio.

316. Item Petrus Schilpirger resignavit Dorothee filie thabernatoris agros etc.

317. Item relicta Petri doleatoris resignavit Bekenberg domum suam.

318. Filius quidam Bogussy resignavit Iohanni Gromconi agros quosdam.

319. Item Iohannes scultetus resignavit Ebirhardo agros suos etc.

320. Item Silbermannus resignavit Nicolao currifici domum suam.

321. Item recongnoscimus, quia Blaseus resignavit domum suam Iacussio Lipniker.

322. Item Henricus Schepher resignavit domum suam Closoni pellifici.

323. Item Clos pellificis resignavit domum suam Mathie carnifici.

324. Item Alber resignavit Stanislao Polono unum laneum agri.

325. Item Clemens resignavit Radustio humulenta cum domo humuli.

326. Item magister Iohannes Tewfil persolvit Iacussio molendinatori XVIII marcas.

327. Item Iacussius molendinator filio suo Clementi omnia bona sua post mortem suam resignavit etc.

328. Item Cinerlinc omnia iudicia conparuit super Nicolaum dimicatorem ex parte vulnerum duellarium.

329. Item Walteris relicta persolvit Nicolao Stheynascher hereditates singulas emptas.

330. Item Hannus Welusch resignavit Hartussio agros suos etc. [p. 38]

331. Item Nicolaus et Agnes Falklini coram bannito iudicio novercam ipsorum, heredes ipsius et hereditatem liberam dimittebant.

332. Item Nicolaus sellator resignabat Ladislao filio suo domum.

333. Item Martinus Costener resignabat Nicolao brasiatorium.

334. Item Nicolaus Leystinsneyder et Georius ipsius privignus cum uxore sunt concordati, sic, quod dictus Nicolaus domum patris et omnem hereditatem patris sui dicto suo privigno resignavit et liberam dimittebat.

335. Item recongnoscimus Stanislaum advocati Mixoni sutori XXX marcas ad festum beati Iohannis proxime futurum obligari, XX marcas in grossis et X in parvis, pro quibus quidem pecuniis Radac advocatus fideiussit pro filio cum tota sua hereditate.

336. Item Guartincus cum Michaele sartore et Niclos Czirlero sunt concordati ex parte bonorum antiqui Cziclery.

337. Item recongnoscimus, quia relicta Falklini concordavit cum privingna ipsius sic, quod ipsa privigna relicte Falklini omnem hereditatem patris sui et omnia bona mobilia et immobilia sui patris libera dimisit matri sue nunquam velle arestare dicta bona quovis modo, et plenarie libere dimisit et heredibus legitimis dicte relicte dicta bona etc.

338. Item sub anno domini XCIIII° (1394).]p. 39]

339. Item Hannus braseator resignavit Hartussio quosdam agros.

340. Item relicta Mathie provincialis resignavit Weygande ortum suum.

341. Item Hannus patrui abrenunciavit se coram iudicio de hereditate patris sui et hereditate Nicolai patrui.

342. Item nota: Mixo sutor emit braseatorium apud Iohannem Nether, quam recepit resignatam in bannito iudicio.

343. Item Nicolaus gener thabernatoris vendidit Franczconi medium laneum sibi et resignavit, terminos solucionis nota: ad festum Petri ultra annum XI fertones et ultimam solucionem iterum ad Petri vincula III-es marcas.

344. Item nota, quod Elizabet promisit et subdidit se, quia nunquam vellet minari Paulo sellatori.

345. Item recongnoscimus, quia Martinus Costener tenetur heredibus sui patris fratris XX marcas ex parte hereditatis fratris sui et XIIII marcas tenetur solvere pro pueris ipsius eciam.

346. Item Radustius obligavit ortum suum Michaeli pistori in una marca et IX scotis.

347. Item Iohannes pellifex assignavit Dorothee uxori sue omnia sua bona mobilia et immobilia, et post mortem suam; et econverso ipsa assignavit sibi Iohanni pellifici marito suo omnia sua bona mobilia et immobilia post mortem suam.

348. Item Henil Ertman concordavit cum privignis suis coram bannito iudicio, sic, quod privigni sui ipsum liberum dimiserunt, sic quod Petrus et Martinus fratres seniores promiserunt pro aliis duobus fratribus et sororibus, Mathia et Cristano.

349. Item recongnoscimus, quia Iohannes scultetus persolvit [p. 40] Petro Geyslero hereditates agrorum plenarie, sic, quod ipse Geyslerus bene stabat contentus.

350. Item recongnoscimus, quia Stronerus vendidit Nicolao Rudulfi agros et resignavit sibi in bannito iudicio.

351. Item recongnoscimus, quia Studerus prolocutor persolvit ipsi Weyspach domum suam etc.

352. Nota: iudicium feria VI post Crucis (*d. 8 Maii 1394*).

353. Eodem iudicio Petrus Moler post mortem suam tradidit Agneti uxori sue terciam partem omnium suorum bonorum mobilium et immobilium, eo modo, ut dicta domina dotalicium suum nunquam in hys bonis tenetur postulare, et abnegavit se recipere suum dotalicium etc., et ea, que ad suppellictilia pertinent, dividere tenetur cum filia dicta domina, si continget.

354. Item Petrus Quartincus Cecilie sue uxori post mortem suam omnia sua bona mobilia et immobilia assignavit, et ipsa viceverso sibi Petro ea, que, dare potuit, assignavit.

355. Item Mathias sutor Katherine sue uxori omnia sua bona mobilia et immobilia post mortem suam assignavit et dedit.

356. Item Nicolaus Fetter Katherine sue uxori omnia sua bona mobilia et immobilia post mortem suam [assignavit] etc.

357. Item Stanislaus Polonus Anne sue uxori omnia sua bona mobilia et inmobilia post mortem suam tradidit eo modo, quod dicta bona post mortem dicte domine ad filium ipsius domine Nicolaum et ad nullum alium iure debent pertinere.

358. Item relicta Michaelis Eckil una cum privigna, ipsius Thome uxore, concordiam habebant alterutrum ex parte divisionis patrimonii, sic quod invicem sunt coneordati.

359. Nota sub anno Domini M°CCC°XC quarto iudicium [p. 41] bannitum feria sexta ante Marie Nativitatis (*d. 4 Septembris 1394*).

360. Item Iesco provincialis resignavit Michaeli de Pzreseka agros suos.

361. Item Stanislaus Sthephani resignavit Hanconi Coler domum suam.

362. Item Donatus resignavit Nicolao Monacho domum et maccellum sutorum.

363. Item Monachus emit domum et maccellum pro XIX marcis et eandem pecuniam vel quantamcunque super domum et maccellum idem Monachus dederit, habebit in vadio domum et maccellum, si gener morietur sine heredibus etc.

364. Item Stanislaus Polonus tenetur XX-ti marcas adhuc ex parte hereditatis Nicolao currifici vel domine sue Sanne.

365. Item filia Falklini resignavit Henslino pellifici domum suam etc.

366. Item recongnoscimus, quia Petrus Geyslerus, Barthus carnifex, Gerlacus Lunniczer fideiusserunt ante Iohannem Scheidmantil Katherine noverce dicti Iohannis pro XI marcis et VIII grossis [super] mobilibus et immobilibus singulis ipsorum bonis et ex parte sororis dicti Iohannis etc.

367. Item recongnoscimus, quia Barthus carnifex, Petrus Geyslerus, Gerlacus Lunniczer promiserunt ante Iohannem Scheydmantyl pro XI marcis et VIII grossis super hereditate tota et mobilibus bonis dicti Iohannis ex parte Katherine noverce dicti Iohannis.

368. Item recongnoscimus, quia Iohannes vendidit Hartussio [p. 42] IIII-or virgas agri, censuans duas virgas, et IIII-or grossos habet census etc.

369. Item Thauberich resignavit Ionconi Miloman agrum hereditatis.

370. Item recongnoscimus, quia Iohannes pellifex resignabat domum Pasconi Laurino.

371. Item [recongnoscimus] quia Pasco Laurinus resignavit Iohanni pellifici domum suam.

372. Item recongnoscimus, quia domus prope Silbermannum a Iohanne pellifice resignata est Pasconi Laurino et non privignis suis etc.

373. Item recongnoscimus, quia Mathias Polonus tenetur Mathie Koschiba VI florenos et duas marcas latorum grossorum.

374. Item Hartus piscator tenetur relicte Cunczonis piscatoris ad festum Pasce I marcam et ad Penthecostes mediam marcam, eapropter obligavit ortum suum dicte domine.

375. Nota: iudicium bannitum feria VI-ta infra octavas Epifanie sub anno Domini XCV⁰ (*d. 8 Ianuarii 1395*). [p. 43]

376. Nota recongnoscimus, quia Pesco Czirlerus recongnovit se ipsum fuisse fideiussorem in decem marcis ex parte dotalicii ex parte Falklini domine Magdalene relicte Falklini super bonis Falklini etc.

377. Item recongnoscimus, quia Iohannes molendinator persolvit molendinum magnum civitatis Beycz usque XVIII marcas etc.

378. Item recongnoscimus, quia Petrus ollifex resignavit Petro Molero ortum suum etc.

379. Item Nicolaus molendinator tribus iudiciis astitit iudicio, quia pecunie sibi arestate fuerant eapropter, quod conparuit tribus iudiciis, liber fuit idem Nicolaus iudicatus etc.

380. Item Thauberich recongnovit sibi IX marcas persolvisse Clementem Milwanum ex parte hereditatis etc.

381. Item bannitum iudicium feria VI ante Pauli Conversionis XCV (*d. 22 Ianuarii 1395*).

382. Item Thauberich vendidit et resignavit Mixoni sutori ortum quendam.

383. Item Nicolaus Brauyndinst vendidit et resignavit hereditates Thauberich.

384. Item Iacobus sutor dedit omnia bona sua mobilia et immobilia uxori sue legitime.

385. Item Iacobus Czirlerus resignavit Ruffo Iohanni agrum suum ex parte relicte Nicolai scolaris, et idem Iacobus sustulit ultimam solucionem ab ipso Ruffo Iohanne.

386. Item profitemur, quia Gerlacus cum sororiis suis concordavit, sic, quod debent recipere ea, que ordinata sunt inter ipsos per probos homines etc., et ob hanc causam fecit sibi *gewer* ex parte suppellectilium.

387. Nota b a n n i t u m i u d i c i u m feria VI ante Letare [p. 44] (*d. 19 Martii 1395*).

388. Nota: Martinus perator resignavit Katherine uxori sue post mortem suam omnia sua bona mobilia et inmobilia recipienda sine contradiccione, ex parte tamen matris sue duas marcas dicta Katherina de dictis bonis dare tenetur etc.

389. Nota i u d i c i u m b a n n n i t u m feria VI in vigilia beatorum Philippi et Iacobi *(d. 30 Aprilis 1395)*.

390. Item Iohannes Hannushauhus vendidit Andree et resignavit privigno suo maccellum sutorum et domum hereditatis sue partis pro VII marcis et I fertone; persolvit III-es marcas, et II marce solventur a festo Resurreccionis preterito ad annum, et item duas marcas ad duos annos a data presencium. Datum sub anno domini XC quinto.

391. Item Cokeler recepit domum suam a Pascone Laurini.

392. Item Michel Czwirner suscepit ortum a Mixone sutore.

393. Item Adam carnifex emit et suscepit ortum a Iohanne Welusch.

394. Item ortus Radustii stet pignore Michaeli pistori in una marca.

395. Item Michel Werner suscepit domum a Nicolao Silberman.

396. Item Petrus Cristani resignavit domum Fellinberg.

397. Item Dytlinus resignavit domum Henrico Alber.

398. Item Radak advocatus resignavit et vendidit ortum Ade carnifici.

399. Item Nicolaus Silbermannus resignavit Michaeli Wernero domum etc.

400. I u d i c i u m fuit VI feria post dominicam Letare (*d. 26* [p. 45] *Martii 1395*).

401. Nota: Radust supradedit Maczkoni Pleczke ortum.

402. Wenynk Hensil cum filio suo supradederunt Hannus von der aven et Michel Werner laneum divisum.

403. Hartusch piscator solvit Kunczfischeryne.

404. Doleatrix de Grevenstat persolvit pure VI marcas cum IX grossis.

405. Filius Repchel solvit pecuniam ex parte pictoris.

406. Soffier conparavit, tenetur prestare iuramentum Grofe de Wepskprecht et non conparuit.

407. Franczko pileator emit ortum, Radust supradedit.

408. Nota: Petrus Topper concordavit cum socra, hoc scabini testantur ex parte Clymkonis pro eo, quod ipsum discere habuit artificium pro I sexagena grossorum, hoc est concordatum.

409. Nota: Iohannes Bonsteter satisfecit Kunoscho institori ex parte matertere pro *gerade*, desuper fecit sibi *di gewere*, hoc testamur et si aliquis advenerit propior, promiserit pro eo intercedere.

410. Nicze Girnot de Benirhaw habet III marcas super maccellam.

411. Item recongnoscimus ex bannito iudicio, quia Henricus [p. 46] Alber omnia bona sua mobilia et immobilia post mortem ipsius dedit, ea equali modo dividere intra se videlicet: Katherina uxor ipsius, Iohannes privingnus ipsius et Nicolaus singula bona dicti Henrici intra se debent dividere, ita quod dotalicium dicte domine nunquam debet postulari. Datum Byecz.

412. Item recongnoscimus, quia Martinus scultetus de Rzepnik quinquaginta marcas grossorum una cum scultetis ibidem post mortem ipsius et puerorum suorum singulorum ad hospitale assignavit eo modo, quod de dicta scultecia ipsa vendita XX marcas assignari debet sue uxori. Datum Byecz etc. XCV°. (1395).

413. Item Nicolaus Coleri vendidit et resignavit domum prudenti Thome.

414. Item tenetur solvere idem Thomas dicto suo creditori quinque marcas denariorum, post hoc ad Resurreccionis VI marcas denariorum consuete monete et decurrentis monete, et post hoc ad beati Petri VI marcas monete terrestris etc.

415. Item Climco Mylowan tenetur solvere duas marcas grossorum Iacobo Thauberich a festo Natalis Christi proxime futurum ad unum annum. Datum XCV°; et eciam VIII scotos grossorum.

416. Item Keczer tenetur solvere duas Marcas Michaeli Geyslero ad festum Natalis Christi et I$^1/_2$ marcam ad Carnisbrevium etc.

417. Item Michael Geysler tenetur VI marcas denariorum ad festum Iohannis post Penthecosten relicte Boneri.

418. Item Iacobus cerator emit domum a Franczcone pilleatore pro IX marcis decurrentis monete in terra etc., solvere tenetur ad Resurreccionis proxime futurum duos lapides cere, lapidem pro una marca; post hoc ad Egidy duas marcas; et post hoc ad Stanislai post Resurreccionis duas marcas; et item ad Egidy post hoc I$^1/_2$ marcam, tali tamen condicione promisit dictus Iacobus, [quod] neque potest alienare dictam domum, nisi dicto suo creditori domus fuerit plenarie persoluta terminis prefixis, sic, quod dicta domus est pignus Franczconis pro dicta pecunia.

419. I u d i c i u m post Epiphania Domini. *(post d. 6 Ianuarii 1396)*. [p. 47] Recongnoscimus, quia Iohannes molendinator persolvit plenarie molendinum Clementi.

420. Item Iohannes frater Pasconis Laurini habet I marcam IX grossos super domo Iohannis pellificis super Michaelis.

421. Item Katherina relicta Pasconis Laurini tenetur VI marcas Iohanni fratri Pasconis duas marcas ad beati Petri, duas marcas ad Michaelis, duas marcas ad Natalis Christi, ita quod una pecunia fideiussit pro alia.

422. Item Radak advocatus resignavit ortum quendam Ade carnifici.

423. Item fatemur, quia Laurencius Schrel convenit iure relictam Walteri pro bonis ex parte fratris, eapropter dicta relicta concordavit cum

dicto Laurencio, quod stabat contentus in vestimentis sui fratris et una marca et VIII grossis, eciam in hac causa promisit ante sororem et fratres.

424. Item Iacobus molendinator persolvit Nicolao molendinatori molendinum advocati [de] Byecz.

425. Item Mathias concessit Iacobo molendinatori II sexagenas grossorum et unam marcam de quartanis super Pasca, quod si non fecerit, extunc dictus Mathias de parte molendini tercia se intromittat.

426. Anno domini Millesimo CCC⁰ nonagesimo sexto feria [p. 48] VI in vigilia Marie Magdalene per advocatum Radax [iudicium bannitum est celebratum]. (*d. 21 Iulii 1396*).

427. Item Kircheryne resignavit domum Werner czingulatori.

428. Item Iohannes scultetus resignavit aratrum Wewesiskoni pro XVII marcis, persolvit VI marcas in latis grossis per unum annum super festum Michaelis VI marcas, iterum per annum VI marcas [1]).

429. Item Albir supradedit domum Henil textori pro IX marcis, persolvit III marcas, super Nativitatem Domini III marcas, iterum per annum III marcas.

430. Item Nicze Cleyndinst resignavit domum Reychel.

431. Item Clug Thomas dedit domum Petir Beyer pro aratrum (s) in Benihaw; Clug Thomas tenetur XII marcas, promisit solvere, Petir Beyer fideiussit pro eo; Koleryne interdixit IIII$^1/_2$ marcas super easdem XII marcas.

432. Item Hannus frater Pasconis resignavit domum Lauryne.

433. Item Close pellifex est liber sentenciatus de filio Hensel Wauer.

434. Item Tefleryne satisfecit Petro advocato de Bothern pro dampno, quod circa primum maritum est factum.

435. Nota notas sub anno Domini etc. XC⁰ sexto. (1396). [p. 49]

436. Item recongnoscimus, quia relicta Geysleri Zanna emit domum ipsius Keczer etc.

437. Item Thomas Eklini et Paczko sunt concordati ex parte armorum bellicorum.

438. Item relicta Thefleri concordata est cum filiis suis eo modo, quod cuilibet puero tenetur dare XI marcas.

439. Item proximo iudicio sequenti.

440. Item Paulus Sanka et Philippus advocatus de Schilperg sunt concordati eo modo, quod dictus Paulus molendinum ibidem dicto Philippo liberum dimisit et promisit ante omnes pueros dictus Paulus.

441. Item relicta Coleri cum privigno suo sunt concordati eo modo, quod dicta domina terciam partem in omnibus bonis debet recipere equali porcione cum suo privigno et terciam partem debitorum eciam tenetur solvere.

---

[1]) Zapiska przekreślona.

442. Item relicta Alberti Fetter resignavit Iohanni Falkel agrum suum et tenetur sibi solvere ad Pasca marcam unam, et item ad Pasca I marcam, et item ad Petri, post hoc mediam marcam.

443. Item Thomas Elkl resignavit Nicolao Fetter domum suam, primo ad Penthecostes III marcas, post hoc ad Michaelis III marcas, post hoc ad Pasca III marcas, post hoc ad Penthecostes III marcas [1].

444. Item Iohannes scultetus primo iudicio conparuit et asti- [p. 50]
tit super molendino advocati ex parte Iacussii molendinatoris III fertones.

445. Item Keczer resignavit Sanne domum et tenetur sibi solvere super Iohannis II marcas, et ad Michaelis II marcas, et ad Pasca III marcas etc.

446. Item iudicium post Conductum Pasce XC sexto (*d. 14 Aprilis 1396*).

447. Item Tforsianus dedit V marcas grossorum pro ultima solucione super domo in vicinatu Michaelis Werneri.

448. Item Dronmyl obligavit domum suam Honero in VII marcis etc.

449. Item Cunradus dedit mediam partem omnium suorum bonorum, si in via decesserit, uxori sue.

450. Item relicta Theffleri liberum dimisit antiquum Czwirnerum ex parte dotalicii.

451. Item relicta Stephani tenetur relicte Weygandi I marcam grossorum et I sexagenam denariorum [2].

452. Item Hensil et Cristanus currificis fratres germani liberam dimiserunt Zannam relictam Nicolai currificis et *gewere* eidem fecerunt.

453. Item relicta Pasconis Cerleri post mortem suam assignavit Elisabet uxori Haneman carnificis sorori sue V marcas [3].

454. Item Iohannes scultetus tenetur XV grossos relicte Pasconis Cirleri etc [4].

455. Item Hannus scultetus Petro domine Regine illu- [p. 51]
minatori resignavit domum suam.

456. Item Michael sartor suam domum Martino sutori resignavit.

457. Item Nicolaus dictus Baran citatus ad nostrum iudicium semel, bis, ter et quater exsuperhabundanti per Nicolaum Krzipecz de Kanderhan conparuit eidem Nicolao, et idem Nicolaus minime parere curavit. Idcirco nos dictum Nicolaum Baran a prefato Nicolao Krzipecz a sua causa absolvimus ipsum liberum facientes.

---

[1]) Zapiska przekreślona.
[2]) Zapiska przekreślona.
[3]) Zapiska przekreślona
[4]) Zapiska przekreślona.

458. Item Peszke nobilis et heres de Slawoczin coram nobis iudicium bannitum facientibus proposuit querelam adversus scultetum Iohannem civem nostrum, super qua dicta querela nichil aliud habet loqui, quam est loqutus.

459. Item recognoscimus, quod coram nobis iudicium bannitum facientibus Magerlin carnifex matri Steyrers I½ marcam et V grossos dedit.

460. Item Ambrosius advocati molendinator Iohanni sculteto ad festum Nativitatis Christi proxime venturum III fertones dare debet indilate, prout promisit coram nobis iudicium bannitum tractantibus.

461. Item recognoscimus per nostrum bannitum iudicium, quod Mathias notarius castrensis aput Ambrosium molendinatorem advocati in festo Pasche III fertones, in festo sancti Michaelis I½ marcam, residuam pecuniam scilicet sexagenam ad festum Nativitatis Christi proxime venturum recipere debet. Scriptum in vigilia sancte Elisabeth iudicium bannitum peragentibus anno etc. XCVI. (*d. 18 Novembris 1396*).

462. Item recognoscimus publice, quod coram nostro bannito iudicio Iacobus molendinator Ambrosio molendinatori suam partem terciam molendini advocati cum omni iure et dominio, cum quo ipse Iacobus tenuit hucusque, resignavit libere ac complete.

463. Item anno etc. XCVI iudicium bannitum prima feria sexta post diem sancte Lucie virginis pro infrascriptis rebus extitit perpetratum. (*d. 15 Decembris 1396*).

464. Item coram nobis iudicia bannita tractantibus Hanerin vidua cum filio suo Petro Hannus Folkir hereditatem resignavit, qui Hannus pro prima solucione VI marcas dedit, solvit sibi ex toto, quod Petrus Hanerinne recognovit. [p. 52]

465. Item coram iudicio bannito Michael Werner, Hannus Welisz hereditatem integre persolutam per eundem Michaelem resignavit.

466. Item Michael Werner coram iudicio bannito Hannus Welisz hereditatem suam resignavit.

467. Item coram iudicio bannito Hannus Welisz suam hereditatem Hannus Waltir resignavit.

468. Item coram iudicio bannito Clos Laurin suo fratri Casparo suam partem domus medie resignavit.

469. Item Hanerin vidua cum filio suo Petro Iohanni filio Albir coram iudicio bannito hereditatem resignavit.

470. Item Nico Iakil Czerler servitor aurifabrum racione annuli evasit iuridice nostro iudicio bannito attestante.

471. Item nostro iudicio bannito protestante Hannus Albir Hanerin vidue IX marcas pro prima solucione assignavit.

472. Item nobis protestantibus Iohannes Avis, tunc temporis scabinus, proponens curiam transire Romanam sue uxori Katherine pro

sponsalium intuitu quinque marcas resignavit, et unam marcam ex sua benivolentia eidem ad dictas marcas quinque addidit [1]).

473. Item nostro bannito iudicio protestante Hannus Albir racione domus Hanerin vidue et ipsius pueris IX marcas monete currentis ad Nativitatem Domini proxime venturum debet solvere, et idem pro ultima solucione eidem IX marcas grossorum bohemice monete ad festum aliud Nativitatis Domini, quod venturum extitit anno etc. XCVIII ante principium novi anni [2]).

474. Item iurati de Benhave venerunt ad nostrum iudicium bannitum, quod factum est anno etc. XCVII, protestantes ita, ut infrascribetur, quod ita est ordinatum et concordatum, quod Petrus Hopern matri et sororibus duabus XXIIII marcas monete currentis solvere tenetur. Et de hiis XXIIII marcis quindecim marcas eciam currentis monete duabus sororibus idem Petrus propria solucione in festo Pasche proxime venturo a festo Pasche proxime nunc veniente III marcas et in secunda solucione eciam in festo Pasche III marcas, et pro tercia solucione in eodem festo eciam III marcas, tamdiu unum annum ab alio conputando, quousque has quindecim marcas infra quinque annos solvet.

475. Bannitum iudicium annorum XCVII. (1397). [p. 53.]

476. Item nostro bannito iudicio protestante Spitko de Slawoczin Iohannem scultetum civem nostrum in causa ista dimisit liberum ab omni iure contencioso.

477. Nota, quod Martinus Schucel resignavit domum Nicolao Czigilstreycher.

478. Item Petir Moler resignavit brasiatorium Nicolao Silbirman.

479. Item Mylowan persolvit laneum Iohanni Tevbirich, hoc scabini testantur.

480. Item Henrich Stroman de Ulpina iustificatus est pro sella; scabini testantur.

481. Item Heynrich Stroman liberum misit pro eadam sella Iohannem Muterer de Hannishaw pro eadem causa.

482. Item Niclos faber magister resignavit ortum ante civitatem Miczke Pecarka iudicio bannito presidente.

483. Item recongnoscimus iudicium per bannitum, quod Iacub Leypniger sue sorori Katherine ipsius partem solvit et pro eadem parte plenius satisfecit.

484. Item Potrasz scultetus de Leypnik pro suis kmethonibus II marcas promisit, quarum marcarum unam dare debet dominica proxima »Mise-

---

[1]) Zapiska przekreślona.
[2]) Zapiska przekreślona.

ricordia Domini« plenarie, aliam autem ad festum proxime venturum sanctorum Petri et Pauli apostolorum.

485. Item Michael Geyslir Michaeli Werner domum suam resignavit nostro bannito iudicio protestante.

486. Item Michael Werner Petro Haneryn filio domum resignavit.

487. Item idem Michael Werner eidem Petro filio Haneryn carnium maccellum resignavit.

488. Item Susanna Geysleryn Iohanni Kathedrali tunc sca- [p. 54] bino domum suam resignavit, nostro iudicio bannito profitente.

489. Item Clemens carnifex coram nobis Niclos Huther suam domum resignavit.

490. Item Magdalena uxor legitima Falklini satisfecit iuridice in hac causa Elizabeth Alberti Fetterin et Hannus ipsius filio ita, quod dicti eandem Magdalenam liberam totaliter dimiserunt.

491. Item Weysbach Flanszar suam domum resignavit nostro bannito iudicio profitente.

492. Item Elizabeth relicta Alberti Fetterin Nicolao Oelsleger ortum suum in civitate resignavit.

493. Item nostro iudicio bannito protestante Sylbirman maccellum carnium Hannus Megerlin resignavit.

494. Item Hannus Megerlin idem maccellum carnium Niclos Bohemo resignavit coram nobis iudicio bannito presidentibus.

495. Item consules nostre civitatis domum Thome olym magistro scolarum nostro resignarunt.

496. Item idem Thomas eandem domum Iurge Bawle resignavit.

497. Item legitima uxor Salmon coram nobis in iudicio ban- [p. 55] nito omnia bona tam mobilia quam immobilia et bona pecuniasque in preterito tempore acquisitas et in futuro acquirendas resignavit liberaliter atque sane.

498. Item Blasius et Raphael Stanislao et Iohanni Chlod primo iudicio non conparuerunt [1]).

499. Item recongnoscimus, quod Blasius et Raphael Stanislao et Ian Chlod per quatuor iudicia non comparuerunt, ideo ipsos a prefatis decernimus liberos et solutos [2]).

500. Item recongnoscimus, quod Stanislaus et Ian Chlod a Blasio et Raphaele sunt mere liberi et soluti, quod vulgariter dicitur: *sy habens der langt mit dem rechte,* quidquid proposuerint iudicialiter coram nobis.

501. Item recongnoscimus, quod Stroner ipsum Theychar pro III marcis dimisit liberum et solutum.

502. Item recongnoscimus, quod Hansil Bonstetir Hanconi Mylde maccellum carnium resignavit.

---

[1]) Zapiska przekreślona.

[2]) Zapiska przekreślona.

503. Item nostro iudicio bannito profitemur, quod Petrus Moler Katherine ipsius amite promisit facere illud, quod theutonice dicitur *gewar*.

504. Item Clemens molendinator suam domum Nicolao Salmon resignavit,

505. Item nostro bannito iudicio profitente Iocus sartor et Petir Bayarn brasiatorium dimiserunt per hunc modum, quod idem Petir Bayarn pro sua parte media brasatorium et Iocus sartor recepit ortum.

506. Item Gertrudis, uxor olym Kytlicz pie memorie legitima, Iohanni filio parvi Hansil suam domum resignavit.

507. Nota Falkel primo coram iudicio pignus proclamavit seu [p. 56] pronunciavit.

508. Iagnoschkin resignavit Blaschconi sutori hereditatem coram iudicio.

509. Petrus Cleindinst resignavit Iacobo Cleindinst domum suam vel que situata est circa Michaelem institorem, ex una parte, et Iacobum Czirlerum, ex alia parte, quam eciam sibi persolvit.

510. Filius Czirleri domum suam resignavit Stephano brasiatori.

511. Tyl Beyer resignavit medium laneum Falkelino sic, quod ortus ibidem iacens in eodem medio laneo debet censuare VIII grossos eidem medio laneo.

512. Nota: Hannus Welusch liberum dimisit Freynsteter, sicut proposuit sub querela contra eum ex parte equi pro una marca et VII grossis.

513. Nota, quod consules venerunt ad nostri presenciam in bannito iudicio profitentes, quod eandem pecuniam, quam Henricus Opilio (pilleator)[1]) tenebatur ex parte hereditatis illius, in qua adhuc residet, ipsis presentavit; post hoc venit socer ipsius (pilleatoris)[1]) Peschco caldariator ante iudicium bannitum, unde et fassus est, quomodo illud debitum maius fuisset et excellebat illam hereditatem in valore, et ipse Henricus Opilio debitum totaliter persolvit, sic ipse Peschco caldariator resignavit sibi hereditatem.

514. Item Franko Polonus domum vel hereditatem resignatam susceperat ex parte filii[2]) Michaelis Poloni.

515. Item Iekil Schram hereditatem suscepit resignatam ex parte Michaelis filiis Poloni, prima solucione iam debet sibi dare VI marcas et iam in Carnisbrevio ultra annum debet sibi dare quinque marcas, et iterum ad annum quinque, et iterum ad annum tres marcas.

516. Item Hannus Friczehaw promisit indilate super Michaelis unam marcam et tres grossos solvere ipsi Iohanni Welusch.

517. Nota: Iacobus Helner habet X marcas super domo et [p. 57] hereditate Iesconis provincialis, et domus vel dicta hereditas sibi obligata extitit in X marcis, solvere tenetur super Michaelis.

---

[1]) Wyraz przekreślony. [2]) Cod. filius.

518. Item Iacobus Helner habet X marcas super allodio Closlini sui sororii.

519. Item picariator resignavit Waltero medium laneum agri.

520. Item Hensil Demon resignavit Hanconi Teycher $I^1/_2$ laneum et unam partem, que dicitur vulgariter *obirschar*, et sic sibi vendidit resignando in altera media marca census.

521. Item recongnoscimus, quod Paulus sellator cum privignis suis cum uxore ipsius Katherina talem habuerunt concordiam, quod Paulus privignis suis X marcas ex parte ipsorum patrimonii dare debet tali modo: quod hec X marce ipsis reservari debent super eadem hereditate ipsorum patrimonii, super hiis X marcis Michel Werner ipsorum patruus debet esse tutor puerorum.

522. Item anno domini M°CCC°XCVII in vigilia Concepcionis beate Virginis Marie Gloriose (*d. 7 Decembris 1397*).

523. Laurencius suburbanus Beczensis Iohanni sculteto, civi Beczensi, solvit totam agri hereditatem in sex marcis, de quibus VI marcis II sexagenas grossorum latorum et $III^1/_2$ marcas monete in terra currentis solvere tenetur.

524. Item profitemur, quod Laurencius idem inpulsabat iuridice eundem Iohannem pro quibusdam, scilicet censu et decima ad hereditatem pertinente, a quibus liber et solutus extitit iudicatus.

525. Item Niclos novus kmetho hereditatem agri ante civitatem sitam Mathie arcufici resignavit.

526. Recongnoscimus ex bannito iudicio Iacobum molendinatorem terciam partem molendini sui Iohanni molendinatori publice resignasse. [p. 58]

527. Item profitemur Iohannem molendinatorem dicto Iacobo XL marcas persolvisse etc.

528. Item profitemur Iohannem molendinatorem dicto Iacobo ad festum Natalis Christi proxime futurum X marcas sine contradiccione et protractacione debere, medietatem in grossis et aliam partem illarum X marcarum in denariis, quas X marcas filio suo assignavit Clementi etc.

529. Item profitemur Iohannem molendinatorem dicto suo creditori Iacobo debere a festo Natalis Christi proxime futuro ultra unum annum XVIII marcas in grossis latis duas partes et terciam partem in parvis denariis etc.

530. Item profitemur Iohannem molendinatorem dicto suo creditori Iacobo debere a festo Natalis Christi proxime futuro ad duos annos XVIII marcas, X marcas in grossis latis et VI marcas in denariis etc.

531. Item profitemur Iohannem molendinatorem dicto suo creditori ad tercium annum ad idem festum Natalis Christi debere XVIII marcas,

X in grossis latis, VI marcas in denariis. Datum et actum sub anno Domini M⁰CCC⁰ nonagesimo II⁰ feria secunda ante beati Laurencii. (*d. 5 Augusti 1392*).

532. Recognoscimus, quia Michel Werner quatuor iudiciis conparuit et liber solutus est et sentenciatus ex parte filii Thawberich ex parte vulnerum etc.

533. Recongnoscimus ex bannito iudicio, quia arbitraverunt [p. 59] invicem: quicunque ipsorum in exaccione se negligit, si dampnum fit communitati in pignorando, hoc ipsi neglectores iure dampnum solvere tenentur alii communitati.

534. Recongnoscimus, quia Petrus dictus Quartnicus veniens ad nostri presenciam bannitum in iudicium profitebatur se concordasse cum Michaele sartore ex parte pecuniarum domine sue Cecilie, promittebat ab omni impeticione dictis Michaeli sartori et Nicolao Czirlero.

535. Item Petrus Moler civis noster et ipsius affinis, scilicet theutonice vocata *swegir*, sunt coram iudicio bannito ex parte dotalicii concordati eo modo, quod unus alteri satisfecit plenarie et conplete.

536. Item annorum XCVIII feria sexta proxima ante diem sancte Agnetis i u d i c i u m b a n n i t u m est peractum. (*d. 18 Ianuarii 1398*).

537. Recongnoscimus, quod Peszco heres de Slawoczin Iohannem scultetum, nostrum concivem, coram iudicio bannito misit liberum et solutum.

538. Item recongnoscimus, quod Nicolao Keczer suus humuli ortus, prout deberet debite laborari, non extitit laboratus.

539. Item Mathias Glamb ex parte filii Hanerhen pronunciatus est a civitate.

540. Nota: Petrus Gerlich advocatus de Follenstein virtute [p. 60] obligacionis et fideiussorie statuit Franczconem pilleatorem ex parte VII marcarum, promisit ipsum redimere bona fide et bonis suis infra spacium anni.

541. Item idem promisit bannito iudicio comparere in Banczal in bannito iudicio et eandem diem ipsi fideiussores operati sunt; terminus vero feria tercia proxima post Corporis Christi. (*d. 11 Iunii 1398*).

542. Notha: recongnoscimus ex bannito iudicio, quod iuvenis Thimonhauher tenetur Konusch Leystiner d........ VI mensuras tritici et V fertones, eapropter obligavit sibi omnem suam hereditatem, quousque ipse dictum debitum sibi persolvet.

543. Item recongnoscimus, quod Thomas gener advocati de Bochna promisit coram bannito iudicio ipsum Stanislaum Polonum concivem de

Beycz, prout ius dictaverit, omni tempore et omni loco eximere ex parte vecture humuli (molendinatoris, quod idem Thomas apud eundem)[1]) etc.

544. Nota: recongnoscimus, quia molendinator Iacussius quinque vicibus iudicio citatus ex parte civitatis non conparuit umquam.

[1]) Wyrazy objęte nawiasem przekreślone.

Zestawienie chronologiczne zapisek sądowych Bieckich[1]).

An.	1388	sine die		N⁰	128—146
»	»	»	6 Novembris	»	67— 70
»	1389	»	5 Februarii	»	71— 75
»	»	»	19 »	»	147—165
»	»	»	18 Iunii	»	197—235
»	»	»	13 Augusti	»	166—196
»	1391	»	24 Iunii	»	236—238
»	»	»	14 Iulii	»	239—240
»	»	»	28 »	»	241—251
»	1392	»	12 Ianuarii	»	252—255
»	»	»	5 Februarii	»	256—283
»	1393	»	10 Ianuarii	»	284—295
»	„	»	5 Februarii	»	296—299
»	»	»	21 »	»	300—337
»	1394	sine die		»	338—351
»	»	d.	8 Maii	»	352—358
»	»	»	4 Septembris	»	359—374
»	1395	»	8 Ianuarii	»	375—380
»	»	»	22 »	»	381—386
»	»	»	19 Martii	»	387—388

[1]) Porządek chronologiczny nie jest w zapisach do księgi Bieckiej ściśle przestrzegany. Często, kiedy brak oznaczenia roku, niewiadomo nawet napewno, jak datę należy rozwiązać. Nasze zestawienie w niejednej pozycyi daje tylko prawdopodobne rozwiązanie, jakie się nasuwało z następstwa dat. Trudność ta pochodzi zapewne ztąd, że pierwotne i najdawniejsze notatki sądowe w Bieczu spisywano na luźnych kartkach, a te następnie, zakładając księgę, wciągnięto do niej w dość dowolnym porządku, nie troszcząc się zbytecznie o chronologię. Że tak się działo i gdzieindziej, na to nie brak przykładów i z czasów późniejszych, tak z ksiąg sądowych kościelnych, jak ziemskich i grodzkich.

An.	1395	d. 26	Aprilis	N° 400—418
»	»	» 30	»	» 389—399
»	1396	» 6	Ianuarii	» 419—425
»	»	» 14	Aprilis	» 446—462
»	»	» 21	Iulii	» 426—434
»	»	sine die		» 435—445
»	»	d. 15	Decembris	» 463—473
»	1397	sine die		» 474—521
»	»	d. 7	Decembris	» 522—535
»	1398	» 18	Ianuarii	» 536—540
»	»	» 21	Aprilis	» 76— 89
»	»	» 17	Maii	» 124—127
»	»	» 31	»	» 4— 5
»	»	» 7	Iunii	» 1— 3
»	»	» 11	Iunii	» 541—544
»	»	» 14	»	» 6— 21
»	»	» 28	Septembris	» 22— 66; 90—123.

Wykaz osób i miejscowości.

D.

E.

F.

G.

H.

I.

S.

T.

V. W.

Wykaz rzeczy.

STATUTA CAPITULORUM GNEZNENSIS ET POZNANIENSIS

ECCLESIARUMQUE COLLEGIATARUM VARSOVIENSIS ET LANCICIENSIS

edidit B. ULANOWSKI.

Przed laty dziesięciu [1]) zwróciłem już uwagę na doniosłość statutów kapitulnych jako pierwszorzędnego źródła do historyi prawa kościelnego w pojedynczych dyecezyach. Podałem również kilka wskazówek co do sposobu, w jaki należałoby ogłaszać ten rodzaj zabytków. Sam wreszcie wydałem cały szereg statutów kapituły Przemyskiej [2]) a nadto wiele podobnych statutów pięciu głównych dyecezyj polskich znalazło pomieszczenie w wydawnictwach moich poświęconych księgom kapitulnym Gnieznieńskim, Poznańskim, Krakowskim, Włocławskim i Płockim.

Miałem nadzieję, że lokalni badacze, zwłaszcza wśród duchowieństwa, podniosą myśl przezemnie rzuconą, tembardziej, że pierwsze u nas w tym kierunku publikacye pochodzą od duchownych, ks. Teligi i Polkowskiego dla dyecezyi krakowskiej, ks. biskupa Korytkowskiego dla Gnieznieńskiej, nie mówiąc już o dawniejszem wydawnictwie Kastnera dotyczącem kapituły Wrocławskiej.

Wykonanie nakreślonego przezemnie planu musiałoby oczywiście nastąpić dla każdej z osobna kapituły lub kollegiaty, i dla kogoś, ktoby na miejscu pracował, nie przedstawiałoby znaczniej-

---

[1]) O pracach przygotowawczych do hist. pr. kan. w Polsce str. 14.
[2]) Analecta ad hist. iuris canonici in diocesi Premisliensi str. 38—55.

szych trudności. Trzebaby bowiem z jednej strony przeszukać skrzętnie protokoły kapitulne i kollegiackie i wypisać z nich statuty uchwalane kolejno na kapitułach generalnych, a z drugiej należałoby zebrać rękopisy zwykle dość licznie zachowane, w których przechowały się zbiory lub kodyfikacye tychże statutów, sporządzane w pewnych znaczniejszych odstępach czasu a rozpoczynające się mniej więcej z połową XV stulecia. W ten sposób każda kapituła lub kollegiata zyskałaby całość przepisów przez siebie samę wydanych a stanowiących dla każdej z nich kompleks dość znaczny, aby wypełnić spory tom, z któregoby dopiero rozwój prawny danej kapituły lub kollegiaty we wszystkich szczegółach poznać było można.

Umiejętne porównanie oryginalnych statutów przechowanych w protokołach z brzmieniem statutów uwzględnionych w zbiorach i kodyfikacyach systematycznych, dokładne wskazanie, kiedy jaki statut wyszedł z użycia, lub w jaki sposób został zmodyfikowany, byłoby niezbędnym warunkiem, od którego zależną by była naukowa wartość podobnych wydawnictw.

Zadanie bardzo doniosłe, lecz niestety dotychczas niewykonane; może dla tego, że zamało wogóle zajmowano się u nas historyą kapituł i kollegiat jako takich, a tylko interesowano się ich stosunkiem do państwa, do biskupów, do synodów, pomijając na razie życie wewnętrzne tych fundacyj tak w kierunku kościelnym jak ekonomicznym tj. ze względu na administracyę obszernych majątków należących do ich uposażenia.

Nie mam zamiaru podjąć się sam pracy tak rozległej i o ile łatwej dla będącego na miejscu, o tyle trudnej dla tego, ktoby musiał odbywać umyślne w tym celu podróże, aby w każdem z osobna archiwum kapitulnem lub kollegiackiem przerabiać cały materyał i za każdym razem czynić analogiczne zupełnie poszukiwania. Myślę jednak, że nie będzie bez korzyści, jeżeli zapoznam miłośników historyi prawa kościelnego w Polsce z częścią przynajmniej tych źródeł, które kiedyś może wejdą jako część składowa do zaprojektowanych wydawnictw zupełnych, tymczasem zaś mogą chwilowo zastąpić ich brak co się tyczy w. XV, a w każdym razie powinny ułatwić dalsze badania i zachęcić do spełnienia postulatu naukowego, który raz jeszcze z całym naciskiem podnoszę.

Kodyfikacye statutów kapitulnych mają dla nas nie tylko dla tego znaczenie, że podają nam ogół norm obowiązujących kanoników danego kościoła katedralnego w pewnym określonym czasie, ale jeszcze zasługują na uwagę z powodów czysto formalnych i o tyle służyć też mogą do wyjaśnienia historyi analogicznych zabytków, nie mających nic wspólnego z prawem kościelnem.

Wiadomo, że posiadamy z rozmaitych czasów i terytoryów t. z. kompilacye prawne, tj. zbiory bądź urzędowe bądź prywatne oparte w znacznej przynajmniej części na ustawach, które przez kompilatorów zostały uwzględnione i zazwyczaj znane nam są tylko z tych właśnie zbiorów. Jak sobie kompilatorowie poczynali z tekstem ustaw oryginalnych wciąganych do zbiorów, nie wiemy. Można tylko przypuszczać, że szli utartymi szlakami i stosowali się do ogólnych zwyczajów w tym przedmiocie przestrzeganych w epoce średniowiecznej. Kodyfikacye i zbiory statutów kapitulnych mogą nam w tej niepewności o tyle dopomódz, że nietylko najczęściej możemy się zapoznać z materyałem, na którym polegają, ale że nadto znaleść można czasami na marginesach rękopisu zawierającego zbiór statutów kapitulnych uwagi kompilatora, które nam objaśniają sposób jego postępowania oraz podają przyczynę opuszczenia lub zmodyfikowania pewnego statutu. Tak więc strona techniczna przy układaniu kodyfikacyj statutów kapitulnych, dla tego że może być poznaną z całą dokładnością, stanowi nie do pogardzenia pomoc przy ocenianiu procederu stosowanego przez kompilatorów i w tych wypadkach, kiedy mamy w rękach rezultat ich pracy ale nie mamy tekstów, z których czerpali.

Niniejsza publikacya obejmuje:

1. Najstarszy znany zbiór statutów kapituły Gnieznieńskiej.
2. Najdawniejszą kodyfikacyę statutów kapituły Poznańskiej.
3. Kodyfikacyę statutów kollegiaty Warszawskiej z r. 1517.
4. Statuta kollegiaty Łęczyckiej z XIV i XV stulecia.

Każdą z tych części składowych naszego wydawnictwa należy obecnie zosobna omówić, przyczem podajemy dokładny opis kodeksów, w których dochowały się odnośne zabytki.

I. Ksiądz biskup Korytkowski ogłosił w IV-tym tomie swego dzieła o Prałatach i Kanonikach Gnieznieńskich (p. 580—614) zbiór statutów kapituły Gnieznieńskiej zaczerpnięty z tego samego ko-

deksu, w którym znajdują się statuty synodu Kaliskiego z r. 1420. Gdy jednak statuty Mikołaja Trąby już w r. 1422 do wspomnianego kodeksu zostały przepisane, to przeciwnie układ statutów kapitulnych, jak ocenić można z pisma, pochodzi z pierwszej połowy XVI wieku.

Wiemy, że d. 25 Maja roku 1528 kapituła Gnieznieńska poleciła swemu prokuratorowi zebrać statuty kapitulne w jedną całość [1]), a ponieważ z lat dawniejszych o takiej uchwale (mamy na myśli tylko wiek XVI-ty) nie znajdujemy żadnej wzmianki, możemy na pewno twierdzić, że układ publikowany przez ks. Korytkowskiego jest właściwie wykonaniem uchwały z r. 1528.

Tymczasem już 26 Lipca r. 1468 kapituła Gnieznieńska, o ile można sądzić ze znanych nam ksiąg kapitulnych po raz pierwszy, zajęła się sprawą zebrania swych statutów i pracę tę powierzyła Benedyktowi z Łopienna i Adolfowi z Mirzyńca [2]). Dwaj ci kanonicy widocznie zajęli się natychmiast spełnieniem poruczonego im zadania, skoro w archiwum kapituły Gnieznieńskiej znajduje się rękopis, którego pierwsza część pergaminowa zawiera układ statutów przypadający na ten mniej więcej czas, i obejmujący niepóźniejsze statuty jak z r. 1463 (Nr. 84 i 85) [3]).

Rękopis, który mamy na myśli składa się z dwóch odrębnych części. Pierwsza liczy kart pergaminowych, formatu małe 4-to, 15; druga kart papierowych 12, z których ostatnia całkiem niezapisana. Część pierwsza, z wyjątkiem ostatniej strony zapisana jedną ręką z drugiej połowy XV stulecia, obejmuje na str. 2 — 5 (pierwsza strona wolna) przepisy rytualne przestrzegane przy recypowaniu kanoników a następnie same już tylko statuty kapitulne. Wiele rubryk dodanych inną ale nie wiele późniejszą ręką, oraz cały szereg poprawek i przekreśleń wskazuje, że mamy do czynienia z brulionem, który służył do uzupełnień, jakich przykłady mamy na stronicy drugiej ostatniej kartki pergaminowej (Nr. 89, 90), oraz na dodanym później zeszycie papierowym, zawierającym kilkadziesiąt statutów przepisanych poprawnie przez dwie ręce, z których pierwsza

---

[1]) Acta capitulorum Gnezn., Poznan. et Wladislav. p. 660 Nr. 3052.
[2]) Ibidem Nr. 2007.
[3]) Ibidem Nr. 1938 i 1939.

wciągnęła statuty Nr. 91—101, druga zaś Nr. 102—120; dwa ostatnie nareszcie statuty pochodzą od trzeciej ręki i zamieszczone zostały nie prędzej jak w roku 1490 Tak więc mamy przed sobą z jednej strony układ, zdaje się najdawniejszy, wywołany uchwałą kapitulną z r. 1468, oraz uzupełnienia przypadające na okres czasu między r. 1470—1490. W osobnej tabeli uwidocznimy stosunek naszego zbioru do kompilacyi z r. 1528, obecnie zaś dodajemy jeszcze, że prawdopodobnie nasz układ nie został approbowany, lecz pozostał pracą wstępną przygotowawczą, która ułatwiła późniejszym kompilatorom porządniejsze zebranie w jedną całość statutów z XV i początku następnego stulecia.

II. Statuty kapituły Poznańskiej zaczerpnęliśmy ze wspaniałego kodeksu pergaminowego znajdującego się w archiwum kapitulnem w Poznaniu i zawierającem na czele bodaj czy nie najdawniejszy egzemplarz statutów Mikołaja Trąby. Kodeks ten, tak jak analogiczny rękopis Gnieznieński opiszemy z całą dokładnością, przy wydaniu na ich podstawie statutów synodu Kaliskiego. Na razie wystarczy zaznaczyć, że bezpośrednio po statutach Trąby idzie w kodeksie Poznańskim układ statutów kapitulnych pięknie przepisany i zaopatrzony w kaligraficznie zakreślone rubryki, a wypełniający 9 kart pergaminowych in folio. Na trzech ostatnich kartach znajdują się dodatki, mianowicie: połowa statutu: »De anno gratiae«; statut: »De nobilibus et doctoribus ad ecclesiam cathedralem recipiendis«[1]); całkowity tekst statutu: »De anno gratiae«; nareszcie tenor przysięgi, którą ma składać biskup podczas ingressu.

Układ statutów kapitulnych Poznańskich, które ogłaszamy, jest w przeciwstawieniu do zbioru Gnieznieńskiego z XV w. pracą skończoną, kodyfikacyą porządnie ułożoną, z którą porównać można dopiero zbiór o wiele późniejszy, ogłoszony przez ks Korytkowskiego.

Zamiar zebrania statutów swoich kapituła Poznańska wyraziła już d. 10 Lipca 1431 r., polecając Wincentemu Kotowi, późniejszemu arcybiskupowi Gnieznieńskiemu, dokonanie tej pracy i zaznaczając, że zbiór ma być spisany na pergaminie[2]).

---

1) Acta capitulorum etc. Nr. 905.
2) Ibidem Nr. 50.

Wincenty Kot z zadania się nie wywiązał i kapituła jeszcze dwukrotnie d. 22 Grudnia 1433 r.[1]) i d. 6 Lipca 1435 r.[2]) musiała uchwałę swoją powtarzać, zlecając za każdym razem coraz to innym kanonikom pracę nad zebraniem statutów kapitulnych.

Dopiero jednak uchwała z 1 Lipca 1462 pożądany odniosła skutek [3]). Tym razem aż pięciu kanoników miało się zająć skodyfikowaniem statutów kapitulnych, otrzymawszy jako wynagrodzenie po pół grzywny na każdego.

Nie ulega żadnej wątpliwości, że zbiór, który publikujemy, powstał wskutek przytoczonej uchwały z r. 1462, raz dla tego, że następnie nie ma już w księgach kapitulnych Poznańskich żadnej wzmianki o zbieraniu statutów, powtóre, że dane paleograficzne odpowiadają tej właśnie chwili, a nareszcie, że objęte niniejszym zbiorem statuty pochodzą z okresu przed wspomnianą już dwukrotnie uchwałą kapitulną.

III. Statuty kollegiaty Warszawskiej inny mają charakter aniżeli dwa poprzednio omówione zabytki. Wydał je wszystkie równocześnie jako jedną całość biskup Poznański Jan Lubrański d. 25 Grudnia 1517 r. a to dlatego, że jak czytamy w przedmowie biskupiej, kollegiata Warszawska prawie żadnych dotąd statutów nie posiadała, a kanonicy Warszawscy rządzili się prawie wyłącznie zwyczajem.

Twierdzenie biskupa Poznańskiego możemy uważać za zupełnie prawdziwe, bo istotnie najdawniejsza księga kollegiaty Warszawskiej rozpoczyna się dopiero z r. 1516, a o ile się zdaje, to przedtem jeżeli nawet prowadzono protokoły z posiedzeń kollegiaty, to musiały one być bardzo sumaryczne i małej doniosłości, skoro nawet nie postarano się o zachowanie ich od zniszczenia, mimo że zresztą archiwum kollegiackie posiada dotychczas wszystkie swoje zabytki, począwszy od samej erekcyi kollegiaty, która dokonaną została d. 5 Stycznia 1406 roku.

Przy wydaniu statutów kollegiaty Warszawskiej korzystaliśmy z oryginalnego exemplarza przechowanego w archiwum kollegiackiem.

---

1) Acta capitulorum etc. Nr. 137.
2) Ibidem Nr. 176.
3) Ibidem Nr. 556.

Jest to piękny kodeks pergaminowy liczący kart formatu małe folio 27. Pierwotna oprawa polegała na okładzince pergaminowej, na którą użyto karty wyciętej z jakiegoś kancyonału. U góry okładzinki czytamy: »Statuta capituli ecclesie Varschoviensis«. Dzisiejsza oprawa pochodzi z połowy XVI wieku i jest już dosyć zniszczona. Przed pierwszą kartą textu znajdują się cztery karty papierowe później dołączone a zawierające w odpisie z XVI w. dokument erekcyjny kollegiaty Warszawskiej oraz początek bulli papieża Syxtusa w transsumpcie biskupa Poznańskiego Uriela. Nadto któryś z kanoników spisał z XVII wieku rubryki statutów i zamieścił swój spis jako »Index statuti« po ostatniej karcie pergaminowej.

Na pierwszej stronie naszego kodeksu znajduje się ewanielia Św. Jana. Poczem idą statuta wraz z przedmową biskupią aż do karty 23-ciej. Na karcie 24 i 25-tej wypisana jest bulla papieża Piusa IV z r. 1564 zawierająca: »Formam iuramenti professionis fidei«, karta 26 niezapisana. Na pierwszej stronie karty 27 ręka z XVII wieku zamieściła rotę przysięgi składanej przez notaryusza kapitulnego.

Okoliczność, że statuty kollegiaty Warszawskiej wydane zostały na raz przez biskupa, nadaje im pewien odmienny charakter w porównaniu do innych podobnego rodzaju zabytków. Ale różnica jest tylko formalną. Co się tyczy treści, Jan Lubrański niewątpliwie oparł się na statutach kapituły Poznańskiej, przeprowadzając tylko konieczne zmiany z powodu odmiennego stanowiska, jakie w hierarchii kościelnej zajmowała kollegiata Warszawska. Co się tyczy wykończenia pod względem redakcyi i układu, to statuty kollegiaty Warszawskiej należą do najcelniejszych, jakie dotychczas udało się nam odszukać.

IV. Statuty kollegiaty Łęczyckiej przechowały się w kodeksie pergaminowym liczącym niegdyś 11 kart formatu wielkie folio, z których pierwsza niestety zaginęła. Oprawa piękna skórzana z XVI stulecia z takim napisem wyciśniętym na okładzince: »Statuta venerabilis capituli Lanc. comperata per V. D. Nicolaum Mylkowski C. L. 1556«. Ponieważ karty pergaminowe zawierające statuta kollegiackie nie były dość grube, ażeby je można było należycie oprawić, zamieszczono na początku 6 kart papierowych zupełnie niezapisanych, a przy końcu kart kilkadziesiąt, z których pozostały

obecnie tylko cztery, resztę ktoś wyciął; o ile można sądzić, i te wszystkie karty były pierwotnie niezapisane, dopiero w XVIII stuleciu któryś z kanoników na pierwszej z nich zamieścił texty rytualne odnoszące się do recepcyi kanoników.

Statuty kollegiaty Łęczyckiej nie są jednolitym zbiorem, lecz podzielić się dadzą na dwie części składowe. Pierwsza mieści się na 5 pierwszych kartach, a ponieważ jak zaznaczyliśmy, początkowej karty obecnie brak, wypełniała niegdyś kart 6.

Wszystkie statuty do tej części należące wypisane są jedną ręką z pierwszej połowy XV stulecia; prawdopodobnie cała praca nad częścią pierwszą dokonana została w r. 1428, z którego to roku pochodzą ostatnie statuty w niej pomieszczone.

Część druga obejmuje resztę statutów, które wpisywano w dalszym ciągu w miarę ich uchwalania; ztąd ręce się kilkakrotnie zmieniają, ale zawsze ręka uzupełniająca rękopis nowymi dodatkami współczesną jest statutowi lub statutom, które wpisuje.

Na przedostatniej i ostatniej karcie znajduje się nadto psalm odmawiany: »in receptione novi prelati vel canonici vel vicarii in ecclesiam«. I ten text wpisanym został jeszcze w XV wieku.

Z opisu naszego wynika, że mamy z jednej strony do czynienia z egzemplarzem statutów Łęczyckich niegdyś w samej kollegiacie przechowywanym, a z drugiej, że jest to o ile nam wiadomo, ze wszystkich zbiorów statutów kapitulnych i kollegiackich prawdopodobnie najdawniejszy, mianowicie w pierwszej swej części, dokonanej w r. 1428 i stanowiącej zawiązek, do którego następnie dopisywano późniejsze statuty.

Tak się przedstawia materyał, który udało się nam na razie zgromadzić; dotyczy on dwóch dyecezyj wielkopolskich, a w nich obu kapituł katedralnych i dwóch pierwszorzędnych kościołów kollegiackich. Każdy ze zbiorów, które ogłaszamy ma ze względu na swoje powstanie pewne właściwości charakterystyczne, a wszystkie razem, mam nadzieję, przyczynią się do pogłębienia dalszych studyów nad historyą prawa kościelnego w Polsce.

I. STATUTA CAPITULI GNEZNENSIS[1]).

(1) De distribucionibus dandis[2]).

In primis ordinamus, quod procuratores capituli pecunias et alias distribuciones cottidianas non assignent aliis, quam pacificis et personalem residenciam circa ecclesiam facientibus, misse ordinarie, que summa seu solempnis decantatur, interessentibus et in stallis chori manentibus aut missam suam infra summam legentibus aut confessiones audientibus aut aliqua causa rationabili impeditis, quam coram prelato vel canonico seniori tunc exponere teneantur, et non prius, nisi infra communionem misse post »Agnus«.

(2) Hocidem (*).

Preterea quia plerum[que] compertum est, qualiter prelati et canonici, in villis demorantes, tunc primum ad ecclesiam accedunt pro illis diebus et horis, quibus panes et alleca ac alie residentibus solite distribuciones communes tribuuntur, et eis perceptis ad rura ipsorum secedunt, statuimus, quod deinceps panum, allecum, ficuum, vini, cervisie et olei distribuciones non bis in ebdomada, prout consuetum est, sed iuxta proporcionem dierum et numerum residencium omni die distribuantur, ita tamen, quod quicunque processionem aut summam missam neglexerit, illius diei distribucionibus sit privatus, nisi talem corporalis necessitas aut infirmitas vel alia evidens ecclesie utilitas excusaret, de quo procuratoribus et distributoribus fiat fides.

(3) Dum quis absentatur ab ecclesia propter metum licitum (*).

Item statuimus et ordinamus, quod si quocienscunque aliquem ex prelatis et canonicis ecclesie nostre aliquam persecucionem seu impressionem

[1]) W rękopisie nagłówek brzmi: »Sequuntur statuta caiptuli Gneznensis per sedem apostolicam confirmata«, ale trzy ostatnie wyrazy zostały przekreślone.

[2]) Rubryka dopisana na marginesie późniejszą ręką z XV w. Podobne rubryki będziemy w dalszym ciągu odznaczać, zamieszczając przy nich gwiazdkę (*).

aut metum propter defensionem iurium beneficii sui aut ecclesiastice libertatis pati contingat, extunc censeri debet pro residente et divinis officiis interessente, ita, quod sibi distribuciones cottidiane, que in pecuniis solvi consuete sunt, et alie obvenciones persolvantur, ac si circa ipsam ecclesiam residenciam faceret personalem.

(4) Ut non morantes circa ecclesiam priventur provisionibus(*).

Item ordinamus, quod prelatus aut canonicus, qui ad minus tribus mensibus in anno residenciam non fecerit continue vel interpellatim, cessante canonico impedimento, provisione, si quam habet, villarum sit privandus in capitulo generali, ut per alium in provisionem possint optari. Cum vero prelatus vel canonicus sic privatus ad residenciam reversus fuerit, sibi alia vil'a modo premisso videlicet per resignacionem iunioris, prout in subsequenti articulo descriptum est, assignetur.

(5) Ut non cantantes missas sint posteriores ad obtinendam provisionem (*).

Item volentes prelatos et canonicos nostre ecclesie ad execucionem presbiteralis officii reddere prompciores, statuimus et ordinamus, quod deinceps subdiaconi, diaconi et presbiteri, qui missarum solempnia non peragunt, sint ultimi ad petendum eis villam in provisionem.

(6) De ordine peticionis villarum (*).

Item statuimus et ordinamus, quod in assecucione ville prestimonialis vacantis prepositum, si abilis ad capituli tractatus et alias capax ecclesie Gneznensis qui pro tempore fuerit, quam duxerit eligendam, gaudere volumus et decernimus prerogativa principali et eciam speciali. Ceteri [1]) vero prelati et canonici, vocacione duntaxat seniores, iunioribus debent preferri in assecucione villarum prestimonialium, nisi iuniores [ob] utilitatem ecclesie, quam ipsa ecclesia ex ipsorum sciencia seu industria posset consequi, senioribus preferantur. Hunc autem articulum deliberacione meliori nobis reservamus interpretandum, si opus fuerit, et declarandum, informacionibus et probacionibus hincinde a partibus, videlicet prelatis et canonicis, habitis et receptis.

(7) Interpretacio sive limitacio statuti suprascripti.

Item de anno Dni MCCCCLVI-to die dominico ante festum Natalis s. Adalberti, que erat dies XXVIII-va m. Aprilis, capitulum generale ex causis certis, maxime propter negocia reipublice tractanda et occupaciones Rmi in Christo patris et dni dni Iohannis, Dei gracia Archiepiscopi et primatis, quas sperabat habere in c o n v e n c i o n i b u s c u m d n o R e g e e t mi-

---

[1]) Począwszy od tego wyrazu text statutu przekreślony.

licia regni de stipendariis in terris Prussie existentibus et eorum stipendii solucione ac pace cum stipendariis Cruciferorum ordinanda et commodo ac utili ecclesie pertractando, erat anticipatum, tentum et celebratum, in quo prefatus Rmus dnus Archiepiscopus Petrus de Pnyewi, prepositus et officialis, Iohannes de Brzostkowo cantor vicariusque in Spiritualibus generales, Iohannes Furman custos, Iohannes de Mylonicze cancellarius, Nicolaus de Lassothky scolasticus, Nicolaus de Glamboczecz, mgr. Santco, Stanislaus de Byelawi, Iohannes de Brzostkowo nepos, Iohannes Phalonis de Grandi, Petrus Spinek, Nicolaus Xansky, Albertus Rythwensky, Michael Barczsky et Petrus Barczsky, prelati et canonici, simul cum dno Archiepiscopo ad capitularem locum erant congregati. Qui dni capitulares animadvertentes, quod plures differencias et obstacula in petendis provisionibus capitularibus propter statutum super opcionibus huiusmodi descriptum habuerunt, prefatum Rmum.. dnum Iohannem Archiepiscopum deprecati sunt, quatinus ad tollendum et semovendum discordias et differencias, ipsis sepius in opcionibus provisionum evenientes, huiusmodi statutum interpretari et limitare in unam partem dignaretur. Qui prefatus dnus Rmus Archiepiscopus ex potestate apostolica in eodem statuto reservata, de predictorum dnorum prelatorum et canonicorum voluntate et consensu hora vesperorum capitulariter congregatorum, huiusmodi statutum interpretatus est et limitavit in hunc, qui sequitur, modum: quod de cetero vacante quacunque provisione capituli senior vocacione habebit opcionem in eadem provisione, sic, quod cuilibet iuniorum quantumcunque insigni et illustri aut utiliori preferatur in provisione obtinenda.

(8) De domibus vacantibus (*).

Item ordinamus, quod deinceps inviolabiliter observetur, ut cum aliqua domus capituli per mortem vel renunciacionem aut alio quovis modo vacabit, antequam de ea prelato vel canonico providebitur, penitus taxetur fideliter in capitulo et postea per prepositum, si presens fuerit in capitulo, alias per prelatum seniorem vice et nomine prepositi, de consilio capituli provideatur residenti et taxa huiusmodi ab illo, cui provisum fuerit, integre exacta pro anniversario defuncti vel renunciantis aut pro debitis liquidis convertatur.

(9) De bonis post mortem derelictis (*).

Item statuimus et ordinamus, quod frumenta tam in acervis, quam triturata, in quocunque grano aut legumine consistant, necnon pecora et pecudes, equi, boves, oves, vacce et alia quelibet animalia, pulli, ance, necnon carnes, brasea et quecunque res et supellectilia post obitum prelatorum et canonicorum intestatorum in allodiis et curiis ipsorum derelicta fuerint, per procuratores capituli facto inventario fideliter conserventur et vendite seu taxate pro debitis defuncti, si que liquida sunt, aut pro mercede

servitorum aut funeralibus vel anniversario singulis annis celebrando pro anima defuncti convertantur.

(**10**) De racione fienda (*).

Item ordinamus, quod racio a procuratoribus capituli bis in anno fideliter et exacte exigatur, videlicet primo ante festum Translacionis s. Adalberti de hiis, que intrando officium perceperunt ab antiquis procuratoribus ipsis dimissa; secundo ante festum Natalis seu martirii eiusdem s. Adalberti de hiis, que ipsemet in pecuniis et frumentis perceperunt. Quam racionem si usque ad dicta festa perficere et facere distulerint, extunc infra XIIII dies dicta festa immediate sequentia ipsam facere teneantur et interim a distribucionibus cottidianis, que aliis canonicis largiuntur, sint suspensi ipso facto. Si vero pertinaciter racionem facere distulerint aut, quod absit, rebelliter recusaverint, extunc dictis XIIII diebus elapsis villa capituli, si quam habet in provisionem, et qua ipso facto privatus sit, ab eo auferatur et per procuratores substitutos gubernetur. Et nichilominus, quousque racionem fecerint, per capitulum excommunicentur fructusque ipsorum beneficiorum, que in eadem ecclesia obtinent, usque ad extenuacionem debiti sequestrentur et pro usibus capituli deputentur.

(**11**) De pena nolentibus audire a procuratoribus racionem (*).

Preterea ordinamus, quod si deputati ad suscipiendam racionem a procuratoribus, eisdem procuratoribus ipsam reddere volentibus, desides reperti fuerint, extunc a distribucionibus quottidianis et ab ingressu capituli tamdiu sint suspensi, quousque racionem audire inceperint, ipsam diebus, pro quibus deputati fuerint, continue audiendo, nisi aliquem ipsorum aliquo canonico impedimento notabili prepediri contingat, quo casu poterit pro se alium de capitulo fidedignum surrogare.

(**12**) De anno Dni MCCCCVIII-vo statuta ecclesie Gneznensis collecta ex metricis capituli eiusdem. Et primo statutum de convencione ad capitulum et de pena non veniencium.

Et primo statuimus, quod quicunque prelatorum aut canonicorum infra mediam horam post pulsum, dummodo presens fuerit, non venerit, ille careat illius diei refeccionibus, cessantibus tamen canonicis impedimentis.

(**13**) Domini presentes possunt discutere omnia.

Item statuimus, quod omnia ardua negocia ecclesiam Gneznensem et bonum ac utilitatem ipsius ecclesie concernencia presentes domini circa ecclesiam predictam habeant facultatem ordinandi et disponendi, et illam volunt omnimodam semper potestatem atque robur obtinere.

(14) Ut non admittantur prelati et canonici ad capitulum.

Item statuimus et decernimus necnon iuramus, quod nullus prelatorum aut canonicorum habeat locum aut vocem in capitulo, nisi simile prestiterint iuramentum sub hac forma inferius notata, et quicunque huic iuramento contravenerit, a capitulo et ingressu capituli usque ad reconciliacionem dominorum et voluntatem ipsorum sit suspensus.

(15) Forma iuramenti, de qua superius [1]).

Ego N. iuro ad Sancta Dei Evangelia manibus tacta, quod nullas conspiraciones aut colligaciones ac favores preiudiciales faciam publice vel occulte, directe vel indirecte seu aliquo quesito colore, sed in caritate non ficta fratres, videlicet prelatos et canonicos, favoribus prosequar, communia bona ante omnia et non privata toto posse et bona fide et specialiter unanimitatem promovebo, detractiones seu derogaciones fratrum predictorum vitabo, recusaboque et defendam ac predictas in omnibus, que in personam ipsorum aut bona, occasione tamen sue dignitatis aut canonicatus seu ecclesie vergencia, avisabo et precustodiam, et alias respectu omnium fratrum predictorum singulariter singulorum et coniunctim fideliter me tenebo sub fide et honore.

(16) Ut decernantur processus dominis.

Statuimus et decernimus, quod processus capituli dentur indifferenter dominis de capitulo pro decimis et pecuniis ac debitis quibuscunque.

(17) Ut copientur recepciones dominorum ad metricam per notarium.

Statuimus, quod deinceps et inantea littere apostolice et processus circa recepcionem impetrancium ad metricam copientur per notarium capituli, pro quibus idem notarius habebit unam marcam racione huiusmodi laboris a quolibet acceptante et proviso irrecuse, alias non tenebitur ad labores, quarum litterarum copias notario dare tenebuntur [2]).

(18) Ut cappe ab impetrantibus exigantur.

Item statuimus, quod a quolibet impetrante, postquam receptus fuerit et iuraverit servare statuta capituli, exigatur cappa pro ecclesia, et si noluerit, processus decernimus dandos [3]).

---

[1]) Na marginesie: »Iuramentum dominorum«.

[2]) Późniejsza nieco ręka statut ten przekreśliła, zaznaczając na marginesie: »Continetur inferius«.

[3]) Statut ten został przekreślony.

(19) De vicariis ecclesie Gneznensis.

Deinde statuimus, quod deinceps et inantea vicarii ecclesie Gneznensis habeant dalmucia de pellibus agnellinis aut aspergellinis, secundum quod cui facultas subpetit, in quibus ad decantandum horas canonicas ecclesiam intrabunt, et amodo mitrati vel capuciati intrare non audebunt; predicta autem dalmucia infra duos menses a die presenti ipsis comparare tenebuntur.

(20) Item statuimus, quod deinceps prelati et canonici capuciati vel mitrati ecclesiam infra divina non intrabunt sub pena carencie refeccionum cottidianarum illius diei, sed in dalmuciis et in canonicalibus birretis.

(21) De dandis distribucionibus et processibus (*).

Deinde statuimus, quod deinceps et inantea dominis in ecclesiam quacunque auctoritate receptis a die recepcionis ipsorum non debeant dari cottidiane distribuciones nec processus capituli, nec tales ad capitulum admitti usque ad capitulum generale tunc proxime celebrandum, in quo, an tales admittendi ad capitulum fuerint vel ipsis refecciones dande, per dominos decidetur.

(22) De solvendo censu capituli (*).

Item statuimus, quod domini villas mense capitularis habentes de ipsis villis medietatem taxe solvere teneantur in capite Adventus Dni, quam si non solverint, non solventes decreverunt excommunicandos usque ad solucionem. Item quod aliam medietatem taxe solvant ad diem Purificacionis b. Marie, quam si non solverint, apposuerunt penam dupli predicte medietatis aut tocius non soluti. Pro quaquidem pena ac toto censu procuratoribus dederunt potestatem excommunicandi sive potestatem absolvendi factam. Et si procuratores in exigendo huiusmodi penam remissi sive negligentes fuerint, ipsi eandem penam negligencium capitulo solvant. Si vero aliquis solucionem medietatis alicuius vel tocius taxe usque ad festum b. Adalberti non fecerit, cadat a provisione ville.

(23) Ut seculari non sit maior gracia, solum valoris quinque marcarum (*).

Item Rmus.. dnus Nicolaus Archiepiscopus cum omnibus prelatis et canonicis in capitulo generali omnes unanimi voto et concordi consensu statuerunt et perpetuis temporibus statutum condiderunt medioque iuramento firmaverunt, quod tam ipse dnus Archiepiscopus, quam sui successores ex quacunque causa non debent aut quomodolibet possunt exnunc et in futurum laicis, cuiuscunque status aut condicionis existant, donacionem aut gracias facere de mensa prefata, preterquam quinque marcas communis pecu-

nie ad estimacionem, ut sic onera, que ipsis incumbunt, tanto melius ferre possint, prout ad eorum statum pertinet et spectat.

(24) De cantandis missis (*).

Item statuimus, quod deinceps et inantea summe misse in ecclesia Gneznensi per prelatos et canonicos, incipiendo a prelatis, singulis diebus ferialibus, dominicis et festivis novem leccionum sub pena unius marce pro negligencia tocius septimane decantentur, et si aliquis negligens fuerit, procuratores capituli cantantem canonicum pro pecuniis capituli conveniant et processus incontinenti decernant pro pena predicta sub pena dupli, quam psi procuratores de propriis solvant.

(25) Ut sint inhabiles ad obtinendum provisionem aut domum (*).

Item statuimus, quod deinceps observandum sit, quod si domini de capitulo litteras regales vel preces importunas regales subordinaverint et usi ipsis fuerint pro assecucione villarum vel domorum capituli, quod ipso facto talis sit inhabilis ad eandem obtinendam.

(26) Ut prius ville taxentur et tunc conferantur.

Item statuimus, quod deinceps ville mense capituli vacantes, nonnisi ibidem taxatis singulis derelictis, dominis volentibus habere taliter taxatas conferant[ur].

(27) De solario procuratorum (*).

Item deinceps statuimus, quod procuratoribus capituli debeantur cuilibet quatuor marce racione officii pro solario.

(28) Item decernimus et statuimus, quod pecuniarie distribuciones dentur singulis diebus dominis presentibus in missarum solenniis cuiuscunque misse illa die; venientibus autem post missam aut non venientibus ad missam, cessante legitimo impedimento, non dentur pecunie.

(29) Item quod non dentur refecciones dominis, qui in fraudem capituli recipientes refecciones statim recedunt et iterum illa die, qua dantur refecciones, redeunt et iterum recedunt.

(30) De limitacione (*).

Item statuimus, quod singuli domini singulas villas, quas possident, ubi necesse est, limitent vel saltem limitare incipiant infra annum et diligenciam faciant sub privacione villarum.

(31) Item ordinamus, quod postquam ville in commune dimisse iam per deputatos fideliter taxentur, taliter videlicet, quod omnes census, decimas (s) villanorum et thabernarum, necnon *poradlnye*, veniant in commune et fiscum capi-

tuli et in tali moneta aut ipsius valore, quam homines illarum villarum solvere obligantur ex privilegio vel consuetudine dudum tenta, quodque allodia, que quatuor mansorum araturas excedunt, iuxta conscienciam dictorum taxatorum taxentur et taxate ville ipsa taxa apponatur, videlicet quod de allodio tantum solvat, alia vero allodia infra IV mansos non taxentur; ubi vero aldium non fuerit, provideant taxatores.

(32) De dandis provisionibus dominis [1]).

Item statuimus, quod deinceps et inantea nulli prelato sive canonico, ad ecclesiam quacunque auctoritate de novo recepto, provideatur de villa capituli, nisi prius circa ipsam eeclesiam Gneznensem per unum annum residenciam faceret personalem.

(33) De procuratoribus et racione.

Item statuimus, quod deinceps et inantea racio exigatur a procuratoribus capituli ante festum Translacionis b. Adalberti de perceptis et levatis et expositis.

(34) De copiandis privilegiis.

Item domini decreverunt, quod omnia privilegia scoltetorum et villarum capituli et aliorum quorumcunque amodo regrossentur ad unum regestrum pargameni, pro quorum regestracione notarius capituli habebit sex gr. ab illis, quorum fuerint privilegia regrossata; et dnus cancellarius non prius ponat manum, nisi regrossentur, ut prefertur.

(35) De congregacione dominorum ad capitulum.

Item statuimus, quod quicunque dominorum ad capitulum generale statim post missam mansionariorum et interim, quod prima per vicarios decantatur, non venerit, careat illa die refeccionibus et omnes tractatus per presentes in capitulo conclusi valebunt, contumacia absencium non obstante.

(36) De dominis non admittendis [2]) ad distribuciones.

Item statuimus, quod deinceps nullus de dominis, qui non iuraverit, ad tractatus capituli admittatur, quousque iuraverit servare statuta et ordinaciones, et interim careat distribucionibus cottidianis, et quod eciam nulli de domo aut provisione ville provideatur, nisi iurabit, ut prefertur.

(37) De non residentibns circa ecclesiam.

Item statuimus, quod non residens circa ecclesiam Gnezn. per tres menses iuxta ordinacionem statutorum per Rmum in Christo patrem dnum

[1]) Późniejsza nieco ręka dopisała obok tej rubryki inną: »De residencia«.
[2]) Cod. admittentibus.

Nicolaum Archiepiscopum editorum et non veniens ad capitulum generale bis in anno, videlicet in Natali s. Adalberti in Aprili et in ipsius Translacione de mense Octobri celebrari solitum, possit privari sua provisione absque alia vocacione, sicut privaretur, si presens ibidem interesset et canonicum non allegaret impedimentum.

(38) De vicariis recipiendis.

Item statuimus, quod de cetero nullus in vicarium ad istam ecclesiam Gnezn. per dominum decanum aut suum vicedecanum in vicarium instituatur, nisi prius per ipsum dnum decanum aut suum vicedecanum et alios quatuor vicarios eiusdem ecclesie sufficienter in cantu, lectura et voce examinetur, in quo consciencia examinatorum oneratur.

(39) De cappis et negligenciis.

Item ordinamus, quod deinceps pecunie, que ex consuetudine post receptionem prelatorum et canonicorum solvuntur pro cappa, et etiam pecunie, que ex statuto solvende sunt per prelatos et canonicos negligentes per suam septimanam cantare missas, mittantur ad unam cistulam clausam duabus clavibus, quarum unam teneat procurator capituli et aliam alius prelatus aut canonicus ad hoc per dominos deputatus, nec apperiatur dicta cistula, nisi in capitulo generali, ut tunc iuxta commissa capituli possint emi necessaria ornamenta pro ecclesia, et procuratores capituli pro tempore existentes repetent dictas pecunias processibus capituli.

(40) De dominis mittendis.

Item Rmus in Christo pater dominus Albertus archiepiscopus de consensu singulorum dominorum prelatorum et canonicorum ibidem presencium, votis requisitis singulorum, statuit et ordinavit, quod deinceps, quandocunque et quocienscunque ex causa iusta et urgente, quam in litteris suis vel per nuncium suum exprimet, pro negociis mensam suam concernentibus tractandis vel faciendis vocaverit ad se vel ad convencionem aliquam aliquos prelatos aut canonicos ecclesie sue, illis ipse dnus Archiepiscopus providebit de expensis, interim quo fuerint in huiusmodi negociis mense, respondeatur de distribucionibus cottidianis, sicuti interessent summe et divinis; quocienscunque mittentur per capitulum in negociis capituli, tociens ipsum capitulum providebit ipsis de expensis et respondeant (s) similiter de distribucionibus cottidianis, interim quod sunt in negociis capituli. Et si quando contigerit [aliquos] ex prelatis et canonicis destinari in negociis communibus, tam mensam quam eciam capitulum tangentibus, illis provideatur de expensis communiter per dnum Archiepiscopum et capitulum et similiter respondebitur de distribucionibus cottidianis, ut supra.

(41) Solvatur integre taxa (*).

Item ordinamus, quod de cetero prelati et canonici huius ecclesie Gnezn. solvant taxas plenarie de villis, quas tenent in terminis diu deputatis et statutis, et quod eciam amodo sint alique defalcaciones et retenciones in taxis dictarum villarum etc.

(42) Item statuimus, quod de cetero domini Przedvogius[1]) prepositus, Iohannes[2]) decanus quilibet habeat unam clavem et terciam procurator capituli pro tempore existens a cistula, in qua pecunie communibus de villis serventur, et ipsi duo domini, videlicet prepositus et decanus, dabunt procuratori de dictis pecuniis, quantum sufficiat pro cottidianis distribucionibus, et dum ab ecclesia ipsos recedere contingeret, dominis residentibus circa ipsam ecclesiam claves remanebunt; et concluserunt, quod de cetero defalcaciones non sint, sed euntibus dominis in ecclesie negociis pecunia detur parata; domini vero solucionem facientes de villis a procuratore capituli recipiant quittancias de solucione.

(43) Item statuimus, quod domini circa ecclesiam residentes nichil valeant immutare vel variare circa decreta et ordinata in generali capitulo.

(44) Item statuimus, quod inantea fiat execucio contra dnos prelatos et canonicos negligentes per se vel alium suam septimanam, et quod procuratores per processus compellant eos ad solucionem unius marce; et adiecimus huiusmodi statuto, quod dominus cantans missam pro se vel alio rogatus habeat duplicatas distribuciones die dominico tantum.

(45) De reformacione domorum (*).

Item statuimus, quod procuratores capituli conspiciant domus singulas canonicales, et quas reformacione viderent et invenerint indigere vel eciam malos caminos habere, dominos illarum vel procuratores eorum moneant, ut ad reformacionem intendant caminosque reparent, alias ignem in eisdem caminis facere prohibeant sub pena unius lapidis cere pro ecclesia tociens, quociens moniti fuerint.

(46) De panibus et farina (*).

Ad submovendum et tollendum omnes displicencias et negligencias in solucione farine per dominos, qui ad illam solvendam tenentur, ne huiusmodi defectus fieret in panibus, ordinamus et statuimus, quod singuli domini tenentes villas communes et ad farinam taxatas primam partem sue taxe solvant pro medietate eiusdem ad festum s. Hedwigis inclusive, residuum vero eiusdem quarte prime partis ad festum s. Martini inclusive; secundam vero partem seu ratam sue totalis taxe ad festum Adalberti de

[1]) [2]) Wyrazy przekreślone.

mense Aprili inclusive, quartam vero et ultimam partem seu ratam totalis taxe ad festum Nativitatis s. Iohannis Baptiste, et hoc sub pena dupli pro qualibet rata et pro singulis terminis suprascriptis, si quis eorum negligenciam commiserit in solvendo, que pena sibi nullatenus remittatur.

(**47**) De recepcione (*).

Item statuimus, quod domini se [recipi] in prelatos aut canonicos huius ecclesie Gnezn. petentes aut postulantes quacunque auctoritate apostolica sive ordinaria eciam creati, antequam recipiantur, sine omni recusacione debebunt solvere decem marcas racione huiusmodi recepcionis, de quibus pecuniis decem marcarum una vicariis, alia notario capituli racione sui servicii debentur, et residue pro cappis ecclesie emendis convertantur [1]).

(**48**) De sinodis (*).

Item ordinamus, quod de cetero, qnocienscunque contigerit sinodum provincialem per dnum Archiepiscopum celebrari, non plures domini deputentur ituri, nisi duo maiores prelati presentes, videlicet prepositus et decanus, et si aliquis ex eisdem prelatis esset infirmus, descendendo gradatim sequens prelatus loco illius infirmi vadat, et sic consequenter. Dnus autem Archiepiscopus vocabit dominos et nominabit, quos voluerit sua Rma Ptas, pro consilio suo, et eosdem procurabit expensis suis transeundo et redeundo, si placebit Pti sue Rme.

C o l l e c t a d e n o v a m e t r i c a secuntur de anno Dni MCCCCXLIX.

(**49**) Item statuimus, quod quocienscunque expost aliquam villam vacare contingerit, ille canonicus, qui possessor ville extitit, omnes fructus et proventus recipiat, dempto censu capituli, quicquid autem in villa superfuerit, sive pecunie aut frumenti vel quomodolibet inde proveniencium, possessor canonicus gaudeat pacifica in toto possessione [2]).

(**50**) Item statuimus, quod de cetero et peramplius quilibet prelatus et canonicus secundum vocacionem et consuetudinem antiquam sedeat in loco, et non aliter, et secundum quod in ecclesiam est receptus et in canonicum. Et si quis aliter fecerit et huic statuto contravenerit, puniri debet distribucionibus illius diei et pecuniariis et panum tociens, quociens aliter fecerit.

(**51**) De recepcione archiepiscoporum (*).

Item statuimus, quod nullus ex pontificibus sive archiepiscopus in futurum per dominos de capitulo recipiatur ad ecclesiam, nec admittatur, nisi

---

[1]) Por. Nr. 92.
[2]) Ten statut został przekreślony.

primo iuraverit tenere et servare statuta de castris et alia iura et consuetudines ecclesie, prout ex antiquo fuit tentum et observatum.

(52) De non servandis scrophis (*).

Item statuimus, quod deinceps nullus prelatorum et canonicorum, vicariorum et altaristarum hic in summo in curiis ipsorum a diebus carnisprivii proxime venturi scrophas sive porcos servet aut foveat propter fetores semovendos sub pena privacionis et carencie distribucionum. Quod si aliquis contra hoc statutum servare scrophas aut porcos presumpserit, distribucionibus, quamdiu illas habuerit et tenuerit, privabitur et carebit. Ipsi vero altariste et vicarii necnon curiatores prelatorum et canonicorum per censuram ad non fovendum eosdem et eisdem coarceantur.

(53) Ut non sit capitulum (*).

Item statuimus, quod die celebri pro dando exemplo bono non fiat aliquod capitulum seu congregacio prelatorum et canonicorum, nisi necessitas urgeat, ut res, pro qua debet fieri capitulum, dilacionem non capiat in alium diem.

(54) Ut sit capitulum (*).

Item quod omni feria quinta, que est dies capitularis, domini conveniant capitulariter ad sonum maioris campane ad locum capitularem, sive aliquid fuerit agendum sive non, ut unusquisque reperiat dominos in loco capituli pro suis agendis negociis.

(55) De eodem (*).

Item statuimus, et ordinamus, quod [per] prelatos et canonicos ecclesie Gnezn. non fiant aliqua capitula sive congregaciones dominorum extra diem capitularem, videlicet feriam quintam; si vero incumbat necessitas congregari dominos extra diem capitularem, quod fiat in loco capitulari consueto, avisatis et vocatis prius omnibus prelatis et canonicis presentibus in loco per procuratores capituli et pulsata campana, sicut in die capitulari solitum est. Item si alias aliquid actum fuerit vel deliberatum extra huiusmodi capitulum sic regulariter factum seu fiendum, quod eo ipso sit invalidum et pro non facto habeatur, nec habeat aliquam firmitatem.

(56) De invasione verborum (*).

Item statuimus, quod nullus alium afficiat verbis contumeliosis sub pena in statuto provinciali sub titulo: De iniuriis, expressa et quod execucio eiusdem statuti fiat per procuratores capituli sub pena statuenda ad arbitrium dominorum.

(57) De procuratoribus (*).

Item consuetudini vetuste inherendo statuimus, quod eleccio vel destitucio procuratorum capituli semper fiat in capitulo generali votis omnium fratrum scrutatis, et si alias vel aliter seu extra capitulum generale facte fuerint, eo ipso sint irrite et inanes, nisi in casu, quo aliquis ex procuratoribus ad Romanam vellet accedere curiam, tunc in particulari capitulo ab eo racio exigi poterit et in eius locum alter substitui.

(58) De sigillis (*).

Item procuratoribus, de consensu capituli vel maioris partis eius electis, tradatur per capitulum utrumque sigillum minus, quorum uno et solo et non utroque processus et alie littere in negociis et rebus ecclesie cottidianis sigillentur, reliquum vero sub custodia servetur cum sigillo maiori.

(59) De mutuacione rerum ecclesie (*).

Item statuimus, quod prefati custos et procuratores coniunctim vel divisim ambo vel unus non dispensent neque dent mutuo aut commodato pecunias communes, libros, calices, ornatus, panes, alleca, ficus, ceram, vinum, luminaria, ligna, edificia, lateres, cementum et quascunque res in auro vel argento, cupro, plumbo et alias quascunque, cuiuscunque generis aut speciei existant, ad capitulum seu ecclesiam pertinentes, sine consensu capituli tocius expresso aut maioris partis eius; que si consenserit, nomina singulorum consenciencium ad librum metrice capituli per notarium capituli inscribatur. Quod si prefati custos et procuratores capituli in contrarium horum fecerint, ad restitucionem aut solucionem perditorum aut annichilatorum eorum incuria aut negligencia tenebuntur ad arbitrium capituli generalis. Et si qua destructa sunt modo commodata vel quocunque modo alienata, quod reponantur ad locum suum a Nativitate Dni infra unum mensem sub censuris.

(60) De sigillis (*).

Item quod prefati domini procuratores uterque vel unus eorum non sigillent aliquas litteras super rebus et negociis arduis, presertim que tangunt omnes fratres aut maturiorem deliberacionem requirunt, sine consensu expresso capituli aut maioris partis eius, preterquam processus cottidianos, qui dari soliti sunt pro debitis decimarum et aliorum fructuum beneficialium quorumcunque.

(61) Item quod processus emissi per capitulum sub titulo eius non relaxentur, nisi per dominos capitulariter congregatos, maiori parte capituli consenciente et vocata parte aut eius procuratore, ad cuius instanciam sunt

emissi. Quod si procuratores huiusmodi litteras relaxacionis aliter sigillaverint, parti lese ad interesse teneantur[1]).

(62) De execucione processuum (*).

Item quod quociens aliqui processus de curia Romana vel a legatis aut delegatis eiusdem allati fuerint, quod non fiat eorum execucio per ebdomadarium chori, nisi prius in capitulo representententur et examinentur et domini vel maior pars eorum faciant fieri execucionem.

(63) De fabrica (*).

Item quod unus ex dominis de capitulo sit fabricator ecclesie, qui sit continuus apud ecclesiam, ut videat ruinas et defectus circa reficienda tecta et alia necessaria, et quod eidem solarium competens deputetur.

(64) De querulantibus contra regentem (*).

Item statuimus de incolis sive kmethonibus villarum capituli venientibus cum querela contra canonicum regentem villam, quod audiantur per capitulum et non per aliquam singularem personam, canonico regente presente vel eius procuratore in absencia canonici, et si regens aut suus procurator reperti fuerint deliquisse, vel alter eorum, per capitulum emendetur; teneaturque canonicus facere, quod capitulum aut maior pars decreverit, sub pena privacionis distribucionum per unum mensem vel alias, prout capitulo videbitur iuxta exigenciam facti.

(65) Quod moderaciones non sint, nisi in capitulo generali (*).

Item quod relaxaciones censuum farine et quarumcunque aliarum rerum ad capitulum communiter spectancium et sibi debitarum non fiant, nisi in capitulo generali de consensu maioris partis.

(66) De appellacionibus et adhesionibus (*).

Item statuimus, quod adhesio appellacionum ad iudicem superiorem interpositarum fiat per dominos de capitulo capitulariter congregatos, consencientibus omnibus vel maiori parte, discussa causa appellacionis, an sit iusta vel alias in iure expressa.

(67) De bonis [mense] archiepiscopalis.

Item statuimus, ut deinceps et inantea omnes gubernatores castrorum et omnium tenutarum mense archiepiscopalis iurabunt, ut nulli alteri tradant et resignent [castra] et tenutas, nisi quociens fuerint per dnum Administratorem

[1]) Statut ten został przekreślony.

pro tempore requisiti, in manibus suis de consensu maioris partis capituli ad hoc convocandi.

(68) De administratore et gubernatoribus (*).

Item decernimus, quod dnus Administrator, qui fuerit pro tempore, sede vacante cum singulis gubernatoribus castrorum mittat notarium suum ad faciendum inventarium.

(69) Item ut iurisdicio ita larga non detur gubernatoribus castrorum, nec se scribant administratores sed gubernatores bonorum mense archiepiscopalis, cum unus debeat esse de iure administrator, ad quem tota iurisdicio ordinaria devolvitur, postquam per capitulum eligitur, et maxime quod non ferant interdictum, quod cum gravitate et pro causa magna ferendum est, et presertim quod non feratur pro debito pecuniario nec per diem naturalem, sed quamdiu moram traxerit, si causa legitima extiterit, et super hoc consulant dnum Administratorem.

(70) Item statuimus, quod prefati gubernatores moderatam habeant familiam secundum exigenciam bonorum ipsis ad gubernandum deputatorum.

(71) Super adhesione a sentenciis dni officialis Gneznensis (*).

Item cum Rmo in Christo patre dno Iohanne de Sprowa Archiepiscopo etc. statuimus habitis tractatibus super appellacionibus a sentenciis dni Officialis Gneznensis interpositis et factis voto unanimi, ut talibus appellacionibus sive venerabilis dni in spiritualibus vicarii sive etiam dni officialis Gneznensis de cetero non fiant adhesiones, nec debet eis adhereri per dnos capitulares.

(72) Item prefatus Rmus dnus Archiepiscopus cum dominis, habitis tractatibus super processus post acceptacionem beneficiorum per acceptantes petitos et petendos, statuerunt et decreverunt, quod iuxta modum antiquum nulli acceptancium dentur processus contra censitas talium beneficiorum, sed quod utantur maioribus processibus, quos habent de curia, imponentes talibus modum super oneribus racione beneficiorum ferendis, videlicet si aliquis acceptancium habuerit maiorem partem possessionis proventuum talis beneficii, ille sit astrictus ad supplendum onera in ecclesia, primo videlicet missas decantare et alia divina officia adimplere; sed si acceptantes pares existunt in adepcione possessionis, extunc tales pariformiter impleant officia et tributa ecclesie, videlicet fabricam et contribuciones imponendas; sed si fuerint plures acceptantes, quam duo, extunc acceptans, qui habuerit maiorem partem possessionis, ille suppleat onera ecclesie incumbencia; et ita de aliis erit intelligendum.

(73) Ut non feratur interdictum contra homines capituli (*).

Item statuimus, quod nunquam contra homines mense capituli et ecclesie emittatur interdictum, sed quod regens villam compellat talem sustinentem sentencias ad solvendum et satisfaciendum, cui satisfaccio debet impendi.

(74) Ut domini non servent in domibus suis interdictos.

Item statuimus, quod quicunque prelatorum et canonicorum aliquem excommunicatum in domum susceperit, prima die facta premonicione, ut se expediet de sentenciis, poterit ipsum servare in domo sua; sed si post primum diem per alios sequentes dies sustinuerit et secum conversacionem fecerit, extunc per omnes dies, per quos eum in domo sua foverit, carebit distribucionibus cottidianis, nisi forte de licencia dominorum id fecerit, quia forte talis excommunicatus libenter purgaret se, nisi impedimenta legitima non obessent sibi.

(75) De conclusione capituli (*).

Item volentes modum antiquum in conclusionibus capituli observare decernimus et statuimus, quod deinceps nunquam concludetur capitulum, nisi vigiliis prius decantatis, tunc post decantacionem vigiliarum domini ingrediantur locum capitularem et finem capitulo imponent.

(76) De ferendo interdicto (*).

Item habito tractatu super ferendo interdicto contra delinquentes, animadvertentes, quod plures errores committuntur et querele a secularibus personis proveniunt, quod non ordinate nec secundum canones vel statuta fulminantur, statuimus, ut decetero interdictum non feratur pro debito pecuniario mutuato vel alio modo contracto, excepto debito, quod sit in sortem ecclesie, ut sunt redditus et census ecclesiastici, pro talibus debitis decernimus fieri interdictum.

(77) Item habendo motiva super processibus dandis litigantibus pro beneficiis hic in ecclesia Gneznensi decernimus servare statutum, quod disponit, ut nulli litigancium dentur processus sub titulo capituli super proventibus beneficii talis, super quo contendunt, sed ut quilibet utatur iure suo, quod obtinuit de Curia [1]).

(78) Ut non dentur membrane (*).

Item auditis multis relacionibus, quod per tradicionem membranarum multi errores fiunt et processus per ignaros notarios in mala forma et in-

---

[1]) Statut ten został przekreślony.

ordinate scribuntur, decernimus et statuimus, ut de cetero nulli dominorum de capitulo membrane dentur, nec alicui alteri, sed si quis indiget processibus, recipiet a notario capituli.

(79) De reparacione domorum (*).

Item domini in capitulo generali congregati attendentes, quod per absenciam dominorum et aliorum presencium incurabilitatem [1]) domus ipsorum dominorum prelatorum et canonicorum in edificiis destruuntur, quorum propter non emendacionem domorum ipsi domini et ecclesia non modicum reportat pudorem et verecundiam, habendo tractatum de reparacione earundem domorum, dnus prepositus de consensu et voluntate eorundem dominorum statuit, quod si aliquis ex prelatis et canonicis domum suam, secundum quod eidem ad emendandum monstratum fuerit, infra unius anni spacium non reformaverit, extunc statim post decursum anni solvet pro ecclesia Gneznensi lapidem cere. Item si iterum infra medium annum immediate sequentem non reformaverit, extunc pro alia rata solvet pro ecclesia duos lapides cere. Et iterum si infra medium alium annum ad emendandum domum suam negligens et incurabilis fuerit, solvet pro ecclesia tres lapides cere: Item si post alium medium annum emendare et reformare domum suam nos curaverit, extunc pro quarta rata solvet quatuor lapides cere, duos pro ecclesia et alios duos dno preposito pro sua utilitate.

(80) Item habito tractatu de censibus agrorum desertorum mense nostre statuimus, ut per biennium durantibus guerris sustineatur statutum, quod ex antiquo servatum [est]; et post biennium, si cessabunt guerre, domini super solucione de eisdem agris desertis dixerunt meliorem habere deliberacionem [2]).

(81) De dominis dampna capitulo inferentibus (*).

Item statuimus, ut nullus regencium silvas et nemora in villis mense capituli in dampnum hereditatis nostre mense excidat aut vendat robora et ligna hereditatis et tenute sue salvo usu suo tamen moderato, et quod taliter, ut tempore provisionis sue recepit [3]), conservet nulla inferendo dampna; quod si aliquod dampnum fecerit aut fieri permiserit, extunc in quo repertus fuerit, capitulo solvet dampnum; et secundo si incurabilis fuerit, aut provisione privabitur aut condigna pena puniatur.

(82) Ut ville per absentes committantur presentibus (*).

Item habito tractatu de destruccione villarum prestimonialium, maxime per absenciam dominorum eas regencium, decernimus et statuimus, ut nullus

---

[1]) Cod. incurabilitas.
[2]) Statut ten został przekreślony.
[3]) Cod. recepto.

dnorum prelatorum et canonicorum habens villam prestimonialem recedendo a loco et ab ecclesia nulli alteri committat conspiciendam et regendam, nisi alicui ex fratribus de gremio capituli.

(83) De interdicto (*).

Item habitis tractatibus de processibus in membranis abhinc obtentis, scriptis et scribendis, decernimus et statuimus, ut nullus dominorum capitularium aut factores eorundem audeant scribere processus interdicti mandare contra quascunque personas, nisi pro debito decimali, et abhinc recipiet eosdem processus interdicti, docto prius de legitima causa, adiciendo, quod si aliquis pro alio. preterquam debito decimali, vel violencia, scriberet in membranis interdictum, luet lapidem cere pro ecclesia Gneznensi solvendum.

(84) De solutione censuum (*).

Item habitis tractatibus, quomodo in solvendo censum de villis capituli dni regentes magnas committunt negligencias et mensa nostra non modica percipit dampna, statuimus et decernimus, ut de cetero omnes censite villarum omnium mense nostre in toto solvent censum pro festo b. Martini, et quod de cetero non fiat divisio solucionis huiusmodi census, nec volumus censum nominare s. Adalberti *poradlnye*, nec pro festo eiusdem s. Adalberti exigere, sed in toto exigere pro festo s. Martini et non alio tempore. Et iniunxerunt regentibus, quod de eorum provisionibus iuxta antiquam institutionem unam ratam solvent pro festo s. Andree apostoli et aliam pro festo Purificacionis s. Marie irrecuse et sine omni recusacione, et quod iam intiment quilibet suis censitis, ut pro festo b. Martini procurent solvere in toto censum futuris annis et non pro alio tempore.

(85) De dominis incedentibus cum armis (*).

Item Rmus in Christo pater dnus Iohannes de Sprowa, D. g. Archiepiscopus et primas huius ecclesie, informatus, quomodo dni prelati et canonici huius ecclesie, contraveniendo statuto dudum ad metricam notato, [cum armis] incedunt et familie post se deferre mandant, in ecclesia et extra insolencias ac scandala plurima committendo, propter quod statutum predictum [de] cum armis incedentibus editum et factum in robore conservavit et decrevit, ut eiusdem statuti fiat execucio per dnos procuratores capituli, ut si hic in ecclesia vel extra cum armis incedere aut post eum familiam arma deferre viderint, talem a distributionibus cottidianis secundum tenorem statuti suspendat. Et si aliquis contra procuratores propter suspensionem huiusmodi verbo vel facto insurrexerit et eum propter premissa turbaverit, molestaverit aut contumeliis affecerit, decrevit, ut talis suspendatur a distribucionibus cottidianis per unum mensem, penam graviorem contra tales statuti transgressores apponendam pro se reservando, si corrigibilis esse noluerit.

(86) De non faciendis divisionibus pecuniarum, nisi in capitulo generali (*).

Item habentes tractatum, quomodo domini circa ecclesiam residentes in par (s) imparibus pecuniis pecunias communitatis eis dividunt et dividere consueverunt, statuimus et decernimus, ut de cetero communitatis pecunie non dividantur, nisi in capitulo generali; quod si aliquando factum fuerit, extunc procuratores ad solucionem distributarum pecuniarum tenebuntur et restitucionem capitulo.

(87) De villis panum dandis (*).

Item statuimus et ordinamus, quod regens villas panum annos suos, quos incompleto tenuit decennio, alteri fratri resignare et de eisdem cedere poterit, cui ex fratribus capituli voluerit; et ille, cui demisse sunt et resignate, tenebit illas per tempus, quod requirebatur ad complecionem decem annorum et non per decem annos: transactisque decem annis ab anno inscriptionis condescendenti assignato et completis, domini, si voluerint, possunt sibi donare easdem de novo ad decennium tenendas; si autem noluerint, reservaverunt eis facultatem tales recipiendi villas et alteri providere.

(88) De interrupcione voti (*).

Item perpendentes, quomodo prelati et canonici unus alterum impedit in votando et verba unus alterius interrupit, sic, quod non valet propter huiusmodi interrupcionem mentis sue conceptum exprimere; statuimus insuper, quod quicunque, sit maior aut minor et econverso, qui impediverit et interrumperit verba votantis, sit in loco capitulari aut alibi, dummodo fuerint capitulariter congregati, ubicunque votaverint, talis, qui impedit et interrumpit votum alterius, illa die, qua contra huiusmodi statutum contravenerit, careat refeccionibus et distribucionibus eiusdem dici, qua interrumperit votum alterius, sive maior minoris, sive minor maioris.

(89) Ut domini regentes non locent sine sciencia dominorum.

Indempnitati mense nostre providere cupientes, statuimus, ut ubicunque sunt mansi deserti sive locati sive vacantes, solvatur taxa integre per regentem de eisdem, et si quis se in eo senserit gravatum, resignet villam; quodque regens propria auctoritate non tribuat libertatem, sed veniat cum kmethonibus ad capitulum et exponat gravamina et defectus; et domini visis gravaminibus et defectibus huiusmodi, si necesse fuerit et prout eis videbitur, libertatem concedant [1]).

---

[1]) Statut ten przekreślony, a przekreślenie tłumaczy następujący dopisek: »1482 in Translacione [s. Adalberti] per dominos limitatum, prout infra istud statutum.

(90) Ut solvatur taxa integra et de desertis (*).

Item ibidem innitentes statutis et privilegiis eisdem decreverunt, quod omnes et singuli domini tam prelati quam canonici, presentes et absentes, sive residentes sive non, de villis prestimonialibus communitatis mense capituli, quas tenent et habent aut in posterum tenebunt, solvant integram taxam dudum factam, non attentis in eisdem villis mansis desertis, ut propterea sint promptiores et diligentiores ad locandum eosdem mansos in commodum communitatis et condicionis melioris.

(91) De taxis domorum.

Item statuimus, quod nunquam in convencionibus particularibus domus dominorum prelatorum et canonicorum quomodolibet vacantes taxentur, sed dumtaxat in capitulo generali per omnes dominos tunc presentes, exclusis eis, qui ipsas habere cupiunt [1]).

(92) De recepcione dominorum.

Item statuimus, quod domini se recipi in prelatos aut canonicos huius ecclesie Gneznensis petentes aut postulantes, quacunque auctoritate apostolica sive ordinaria etiam creati, antequam recipiantur, sine omni recusacione debebunt solvere decem marcas racione huiusmodi recepcionis, contentando dominos prelatos, canonicos, vicarios, notarium et pro cappa, que debetur per singulos prelatos et canonicos acceptantes et se recipi petentes ad hanc ecclesiam Gneznensem [2]).

(93) De recepcione anniversariorum.

Item attentis aliquibus nostris incommodis in recepcione pecuniarum anniversariorum nostrorum per ambos nostros procuratores statuimus omnes unanimiter et concordi voce decernimus, quod de cetero dominus procurator farine huiusmodi pecunias anniversariorum, ex quacunque causa et quomodolibet institutorum et instituendorum, etiam de domibus dominorum taxatis colligat et easdem dispenset.

(94) Ut cantentur vigilie post mortem dominorum.

Item animadvertentes, quod post decessum fratrum nostrorum de gremio prelatorum et canonicorum nunquam fraternitatis vigilie aut missa pro defunctis canantur pro salute animarum ipsorum, statuimus et perpetuis temporibus statutum facimus, quod quicunque prelatus sive canonicus de gremio huius ecclesie Gneznensis de hac luce decesserit, quam cito mors eius

---

[1]) Tu następuje artykuł raz już pomieszczony pod Nr. 88, dla tego też został przekreślony z dodatkiem: »Superiori carta est scriptum«.

[2]) Por. Nr. 47.

fuerit dnis procuratoribus capituli nunciata sive notificata, idem dni procuratores capituli debebunt mandare cum scitu aliorum dominorum circa ecclesiam presencium dnis vicariis ecclesie Gneznensis cantare vigilias novem leccionum et missam pro defunctis pro anima defuncti de gremio fratris, sive hic sepelietur in ecclesia Gnezn. sive alia ubicunque. Qui dni vicarii habebunt mediam marcam racione decantacionis huiusmodi vigiliarum et misse a procuratoribus capituli, et domini presentes per duos scotos.

(95) Ut edificia in provisionibus taxentur post mortem.

Item attendentes, quod quilibet de gremio, sive prelatus sive canonicus, in sua provisione tenetur meliorem facere condicionem, propterea statuimus, ut edificia, que quisque fecerit in provisione, vita sibi comite, non taxentur, quia soli tunc habent usum eorundem edificiorum, sed usque post mortem vadent duo domini de gremio deputati ad provisionem et conspicient, si quid fuerit superedificatum, qui tunc facient fidelem relacionem. Et domini audita eadem taxabunt illud, quod fuerit superedificatum per dnum regentem defunctum, que taxa solvetur per successorem eiusdem provisionis, que soluta convertetur pro anniversario defuncti.

(96) De mansis desertis locatis per regentem.

Item habentes tractatum de mansis desertis mense nostre et de locacione eorundem cupientesque facere condicionem meliorem statuimus et decernimus, quod quilibet dominus de gremio, qui locaverit kmethonem in manso aut medio in provisione sua et dederit aliquid tali kmethoni in equis, bobus aut frumentis propter sessionem in agris desertis, quod talis habeat solucionem a capitulo donatorum, facta taxa per capitulum, et dum talis regens probaverit talem donacionem per kmethonem locatum necnon scultetum aut wladarium medio iuramento. Si vero aliquis dnus regens locaverit kmethonem et non dederit sibi aliquid, extunc etiam regenti nichil debetur, quia quilibet dnorum regentum tenetur in bonis sui regiminis facere meliorem condicionem. Postquam autem aliquis kmetho recederet de villa capituli et regens reciperet aliqua bona ipsius, videlicet in equis, bobus, frumentis, pecoribus et pecudibus et quibusvis aliis bonis, extunc dnus regens debebit locare alium kmethonem eisdem bonis et non debebit aliquid habere pro huiusmodi locacione [1]).

(97) De non servandis mulieribus suspectis.

Item omnes unanimi voto attendentes, quod sicut domum Dei, sic et eius ministros decet sanctitudo, proinde providere cupientes decori eccle-

---

[1]) Statut ten został przekreślony i taki nad nim znajduje się dopisek: »1482 in Translacione [S. Adalberti] pro capitulo cassum. Io. Przesyeka procurator«.

siarum, personarum eius honori, sanccimus et statuimus, quod nullus prelatus sive canonicus in prestimonio sive domo et alias in sua procuracione mulierem, de qua vehemens oreretur suspicio vel scandalum, servare audeat. Quod si quis talis repertus fuerit et fraterne prius in capitulo monitus infra sex dies eam non dimiserit cum effectu, extunc lapsis dictis sex diebus a distribucionibus ipso facto sit suspensus; si vero a consuetis libidinis illecebris se refrenare noluerit, et eam non dimiserit cum effectu, vel aliam forte assumpserit, extunc secundo XV dierum canonica monicione previa censura ecclesiastica cum ipsa distringatur. Quod si absit se adhuc minime correxerit et sic in tali detestabili contubernio perseveraverit, graviori extunc pena plectetur, ut videlicet post trinam [1]) XXX dierum monicionem villa [2]), si quam habet, alias domo, ipso facto sit privatus, libere alteri per eum, ad quem spectat, conferenda, penis et mulctis aliis in statutis provincialibus contra tales editis in suo robore permansuris. Volumusque, ut presens statutum per vicarium generalem et procuratores capituli pro tempore existentes sub pena distribucionum privacionis, si in hoc remissi fuerint, debite execucioni, quociens opus fuerit, demandetur.

(**98**) Ut non mutuentur res ecclesie.

Item habentes tractatum, quomodo certe res huius ecclesie Gneznensis, puta: anuli, ornatus et alia ornamenta, per certos dominos sive vicecustodes huius ecclesie mutuantur, sic quod presumpcio est, quod taliter tunc mutuata ab ipsa ecclesia alienantur, propter quod omnes statuimus, quod tales res nulli saltem ab ecclesia mutuentur quibuscunque personis, cuiuscunque sint status, gradus, condicionis aut preeminencie, aut communicentur.

(**99**) Ut dominis non dentur distribuciones, qui non visitant ecclesiam.

Item animadvertentes, quomodo quidam domini prelati et canonici, causa legitima non impediti, sed pocius desidia [3]) detenti, ecclesiam accedere et ibidem missam de mane nec summam ante meridiem audire non curant ipsisque de punctis et panibus respondere mandant, consuetudinem huiusmodi abolere volentes, omnes uno voto statuimus, quod quicunque prelatus sive canonicus huius ecclesie Gneznensis ad ecclesiam eandem de mane vel ante aut infra summam missam non accederit et divina non audierit, illa die sit refeccionibus et panibus privandus, nisi sit procuratori capituli ex certa causa legitima excusatus, propter quam non posset ipsam ecclesiam adire et accedere. Et similiter domini, qui post peracta divina officia missarum ad hunc locum eodem die advenerint, sint omnibus refeccionibus privandi [4]).

---

[1]) Cod. trinm. — [2]) Cod. villam. — [3]) Cod. accidia.

[4]) Statut przekreślony, na marginesie uwaga: »1482 in Translacione cassatus (s)«.

(**100**) Statutum super anno gracie.

Item Rmus in Christo pater et dnus dnus Iacobus, D. g. huius ecclesie Gneznensis archiepiscopus et primas, cum venerabilibus viris dnis prelatis et canonicis salubri meditacione recensentes, quomodo sepius fiunt et oriuntur differencie et dissensiones per mortem et obitum prelatorum et canonicorum huius ecelesie super deservitis fructibus in vita eorum et cum successoribus ipsorum, statuerunt et perpetue firmaverunt, quod quicunque prelatus sive canonicus huius ecclesie dumtaxat de hac vita decesserit in Ianuario, Februario et Martio, talis de fructibus habebit proventuum sui beneficii vel beneficiorum quartam partem eiusdem anni. Et si mortuus fuerit in Aprili, Maio et Iunio, habebit medietatem fructuum. Si vero in Iulio, Augusto vel Septembre, habebit tres partes fructuum. Si vero fuerit mortuus in Octobre, Novembre et Decembre, tunc habebit omnes fructus illius anni.

(**101**) Ut taxe domus solvantur.

Item animadvertentes, quod licet sit statutum, quod domus vacantes per mortem prelatorum et canonicorum huius ecelesie per dnum prepositum cum capitulo aut in absentia prepositi per capitulum, antequam alicui de gremio de eadem provideatur, debeat taxari, tamen non est expressum, quando eadem taxa debeat solvi. Statuimus et decrevimus, quod talis successor in domum taxatam solvat taxam infra tempus semestre.

(**102**) Item Rmus in Christo pater dnus ac dnus Iacobus, D. g. s. ecclesie Gneznensis archiepiscopus et primas, omnesque prelati et canonici in animo revolventes, quamvis sit statutum, quod dnus prepositus huius ecclesie pro tempore existens de domibus et ortis prelatorum et canonicorum, quoquomodo post mortem vel liberam resignacionem vacantibus, debeat alicui de gremio de consilio capituli in capitulo providere, tamen non est expressum, an in capitulo generali vel quavis dominorum per citacionem convocacione. Dubium hoc de ipsorum animis amputantes et removentes statuimus, quod dnus prepositus de talibus domibus et ortis in dictis convocationibus, presertim ad distribuendum villas vacantes factis, propter ipsarum domorum annullacionem dnus prepositus dumtaxat solus, et non alius prelatus aut canonicus, debet et poterit de domibus et ortis vacantibus modo premisso providere. Si autem dnus prepositus in dicta convocatione aut in capitulo generali immediate sequenti non providebit de dictis domibus et ortis vacantibus, extunc prelatus vel canonicus vocacione senior, protunc in capitulo generali presens, in eodem capitulo et non in convocacionibus iuxta privilegium et statuta huius ecclesie plenam conferendi huiusmodi domos et ortos habebit facultatem.[1])

---

[1]) Statut ten przekreślony. Na marginesie notatka: »De mandato dominorum correctum«, także przekreślona. Z drugiej strony na marginesie znajduje się jeszcze następujący dopisek: »Protestatur prepositus de lituris, quibus non consentit, sed vult, quod servetur hoc statutum, ut in forma.«

(103) Ut sit inventarium.[1])

Item attendentes periculum magnum ecclesie et personis eius imminere propter carentiam inventarii fructuum ipsorum beneficiorum hic in ecclesia Gnezn., quos fructus et decimas aliquando parochialium ecclesiarum rectores ipsis occupant et ab eorum beneficiis alienant, statuimus et decrevimus, quod quilibet nostrum conscribat omnes fructus sui beneficii, sint census, decime, maldrate et quicunque alii proventus, sub pena barile vini Hungaricalis infra hinc ad capitulum generale proximum.

(104) De mansis desertis.

Item attendentes multos mansos desertos in villis mense sue, volentes facere meliorem condicionem et mansos huiusmodi locare successive in toto et exinde communitati utilitatem efficere, statuimus, quod quilibet dominus huiusmodi villarum quolibet anno in qualibet villa provisionis sui regiminis locet ad minus unum mansum (suis sumptibus), in cuius locacione dnus regens dabit medium et capitulum medium, et quis non locaverit, tenebitur ad solucionem tocius census de uno manso, et similiter annis singulis usque ad totalem locationem mansorum desertorum sive villarum; et nichilominus, donec dnus (regens negligens fuerit in locando singulis annis) mansos desertos, de quibus sic, ut premittitur, solvet censum usque eosdem locaret, non poterit habere optionem ad alias villas sive provisiones petendum (prioribus statutis non obstantibus).[2])

(105) De missarum decantacione.

Item statuimus, volentes dominos de gremio ad manendum allicere circa ecclesiam et ad celebrandum missas summas per se, prout tenentur, quod, quicunque dnus prelatus vel canonicus huius ecclesie quinque missas summas ad altare maius compleverit per se et non per alium, talis eisdem quinque diebus habebit duplicatas pecuniarum refectiones, eciam si essent communitati suspense, et die dominico tantum duplatos panes, faciatque prandium secundum antiquam consuetudinem pro dominis presentibus.[3])

(106) De custodia domorum tempore infirmitatis dominorum.

Item rerum magistram experientiam habentes, quomodo quidam clerici et laici tempore infirmitatis huius ecclesie prelatorum et canonicorum domos invadentes, suppellectilia de eisdem domibus distrahunt, statuimus,

---

[1]) Na marginesie; »Statuta de anno 1478.«

[2]) Statut ten przekreślony. Na marginesie: »1478« a poniżej: »1484 die s. Agnetis de unanimi voto consenserunt, ut statutum de locando uno manso quolibet anno practicetur et teneatur.« Wyrazy w tym statucie pomieszczone w nawiasach dopisała inna ale współczesna ręka.

[3]) Siedm ostatnich wyrazów zostało przekreślonych.

quod quotienscunque aliquem dnum prelatum vel canonicum domini consideraverint in infirmitate esse mortali, procuratoros capituli tenebuntur custodes ponere, ne mense, scampna, fenestre et alia domus suppellectilia distrahantur, et domini presentes tenebuntur eos familia et consiliis adiuvare, si necesse fuerit; et quicunque repertus fuerit res mortui distraxisse, reddat duplum sub censuris.

(**107**) Ut statuta legantur.

Item statuimus, quod in capitulis generalibus statuta ad minus legantur summarie et nullatenus pretermittantur, quibus lectis incontinenti, antequam ad aliquos tractatus capituli descendatur; legantur conclusiones, decreta, commissa proximi capituli preteriti generalis, ut, si que essent in eodem preterito capitulo suspensa, ad aliud sequens capitulum prox. concludantur et conclusa execucioni demandentur, et que non possent diffiniri et demandari, ad aliud capitulum generale prox. differantur.

(**108**) De armis et invasione dominorum aut procuratorum.

Quamvis ad ecclesias humilis, devotus et pacificus debeat esse ingressus, nonnulli tamen prelati et canonici ecclesie nostre, qui dati sunt aliis in exemplum, ad ipsam ecclesiam nostram, aliarum matricem et magistram, cum armis, avibus, canibus, non clericorum sed laicorum more, intrant et post se familie deferre et ducere mandant, in qua ubi in puritate consciencie et animi devocione pensum servitutis offerre et in omni gestu et incessu exemplares et ceteris religiosiores esse deberent, illic iurgia, vana colloquia, clamores, lascivias, insolentias et aliquando contenciones eciam in processionibus [facere] non verentur in divine maiestatis offensam, tocius cleri dedecus ac maximum scandalum populorum; his igitur et aliis huiusmodi celerius occurrere cupientes, talia decetero districtius fieri prohibemus. Si quis autem horum quid commiserit, pro quolibet patrato actu tribus diebus distribucionibus careat. Quod si forte propterea talis aliquem dominum ipsum corripientem aut procuratori deferentem, sive eciam ipsum procuratorem verbis aut contumeliis affecerit, per XV dies et alias ad arbitrium dominorum a refeccionibus ipso facto sit suspensus.

(**109**) Superpiliciati divinis intersint sub pena.

Ecclesie venustati et festivitatum celebritati perpensius intendentes statuimus, ut in festis precipuis et solennibus singuli prelati et canonici processioni, sermoni ac tocius maioris misse officio in stallis, cappis induti, devote insistant, contrarium facientes illius diei distribucionibus careant, nisi eos urgens necessitas excusaret; quam necessitatem prelato aut canonico exponere teneantur. Et nichilomiunus ipsi ac ceteri beneficiati infra divina semper sint superpiliciati sub pena duorum grossorum.

(**110**) Ut fabrica sit singulis annis.

Utriusque testamenti serie comperimus sacerdotes proventus suos quadrifariam partiri debere, quarum unam pro ecclesiarum reparatione tenentur tribuere. Nos veterem morem emulantes fabricam integram vel mediam singulis annis iuxta vetustam taxam decernimus fore per nos prelatos, canonicos et altaristas solvendam.

(**111**) Ut sint vigilie post mortem dominorum.

Capitula cathedralium, collegiatarumque ecclesiarum provincie Gneznensis consuetudinem racionabilem observant, ut quamprimum obitus prelati aut canonici circa ecclesiam innotuerit, ipsi presentes vigilias novem leccionum et missam pro anima fratris defuncti voce sonorosa devote decantent, in qua his ad altare offerunt et interessentibus eisdem procuratores capituli per II scotos solvant. Et nihilominus singuli de collegio presentes et absentes specialiter missam et vigilias per se vel alium vigore fraternitatis explere sint astricti. Quod ut aput ecclesiam nostram studiosius [et] devocius fiat, volumus et mandamus atque generaliter singulis Quatuor temporibus missam et vigilias fraternitatis similiter fieri iubemus.

(**112**) Ut sit deliberacio sex dierum in recepcione.

Cum indeliberata actio plurimum sit periculis obnoxia et matura deliberacio salubris sit et proficua, proinde statuimus, quod nullus in prelatum aut canonicum ex provisione apostolica recipiatur, nisi sex dierum deliberatione previa, qua stante iura et processus diligenter examinentur; et qui iure sit potior, illi possessio assignetur. Quod eciam in censuris aliisve processibus de Curia exequendis ac in appellationibus adhesionibusque fiendis servari volumus.

(**113**) Ut recipiens solvat decem marcas,

Statuimus insuper, quod nullus in prelatum vel canonicum recipiatur ex quacunque provisione, nisi prius racione receptionis pro cappa vicariis et notario in numerata pecunia solverit procuratori capituli decem marcas, quibus effectualiter solutis idem procurator vicariis unam marcam racione prebende et occasione prelature duas marcas et notario unam marcam, pro qua scribere sive copiare tenebitur processum et investituram cuiuslibet acceptantis, demum infrascripta prestiterit iuramenta; ad capitulum vero, distributiones, provisiones, domos, legationes, synodos sit inhabilis, nisi prius fuerit in sacris ordinibus constitutus. Et quicunque in aliquo contravenerit iuramento, a capitulo et distribucionibus ad reconciliacionem dominorum et voluntatem ipsorum sit suspensus. Qui vero dominorum voluerit habere instrumentum sue recepcionis a notario, ad solucionem unius fertonis eidem tenebitur pro eodem.

(**114**) Forma iuramenti.

Ego N. iuro ad S. Dei Ewangelia manibus tacta, quod nullas conspiraciones, colligaciones, favores preiudiciales faciam publice vel occulte, directe vel indirecte seu aliquo quesito colore, sed in caritate non ficta fratres, videlicet prelatos et canonicos, favore et honore prosequar, communia bona non privata toto posse et bona fide et specialiter unanimitatem promovebo, detractiones seu derogaciones fratrum vitabo, recusabo et defendam, pericula in personas et bona eorum vergentia avisabo et precustodiam et decus ecclesie et commune bonum manu [1]) fideliter tenebo, sic me Deus adiuvat et S. Dei Ewangelia.

(**115**) De anno gracie.

A iusticia alienum fore credimus successorem in beneficium ad labores antecessoris et fructus deservitos succedere. Attendentes itaque, quod sic sumus vivis in iusticia debitores, quod defunctis iniusticiam nequaquam facere debeamus, proinde statutum decernimus deinceps observandum, ut, mortuo prelato vel canonico huius Gneznensis ecclesie in mense Ianuario, Februario vel Martio, executor ipsius percipiat fructuum quartam partem sui beneficii vel beneficiorum eiusdem anni; decedente vero in Aprili, Maiio et Iunio gaudeat integra fructuum medietate, sublato de medio in Iulio, Augusto vel Septembre, tres partes fructuum habeat; si vero in Octobre, Novembre vel Decembre obierit, omnes et singulos fructus et proventus recipiat, qualibet contradiccione cessante.

(**116**) De distribuendis anniversariis [2]).

Volentes fratres nostros prelatos et canonicos ad execucionem presbiteralis officii reddere promptiores, statuimus, quod de anniversariis distribucionibus detur in subdiaconatu tercia pars, in diaconatu due, in presbiterali ordinibus constitutis tres integre.

(**117**) De interdicto ferendo.

Ad divini cultus ampliacionem, iuris et iusticie conservacionem viarumque, controversie et laicorum querelis preclusionem pro debito pecuniario quacunque inscripcione, contractu, iuris renunciacione etc. interdictum ferri omnino prohibemus, nisi culpe enormitas tociusque aut maioris partis capituli assensus illud ferre impelleret; in quo semper sit ecclesia nostra excepta; quodque nullus de capitulo publice excommunicatum ultra unam

---

[1]) Cod. me.

[2]) Na marginesie: »De promotis«.

diem in domo sua servare audeat sub privacione distribucionum, et nisi parte vocata absolvatur nemo, sed nec incole villarum nostrarum excommunicentur, ad satisfaccionem tamen per regentes compellantur.

(**118**) Statutum, ut domini exigant census ad Purificacionem sub dampno ipsorum.

Item memorati venerabiles viri domini animadvertentes, quomodo quidam domini de gremio villas regiminis ipsorum tempore vaccantiarum, non exactis censibus nec pensionibus solutis, alias villas postulant et quas tenuerunt, resignant, post quarum villarum resignacionem contra kmethones earundem villarum, quas tenuerunt, processus ipsis dari aut pignorari pro censu non soluto aut do aliis villis ipsis puncta deservita solvi petunt, propter quam processuum fulminationem aut pignorationem ville mense nostre sepius desertantur in mense nostre dampnum et incommodum non modicum, statuerunt, quod quilibet regens exigat censum de villa prestimoniali ex integro infra hinc ad festum Purificationis beatissime Marie Virginis, quem si non exiget, erit suum dampnum et tenebitur ad solvendum pensionem ex integro. Et si villam resignaverit post huiusmodi festum, extunc capitulum non tenebitur dare eidem processus, nec habebit auctoritatem pignorandi aut alias extrahendi.

(**119**) Statutum super provisionibus.

Item ibidem prefati domini recedentes a consuetudine noviter inducta super provisionibus villarum in ascensu et signanter racione seminatorum redierunt ad antiquam consuetudinem, decernentes, ut seminata maneant pro acceptante villam, ita, quod dimittens nichil de villa accipiat preter ea, que iam in allodium sunt conducta aut in campo messa. Quo casu datis seminatis omne granum pro se recipiat villam dimittens, straminibus omnibus et feno relictis.

(**120**) Statutum de vigiliis cantandis.

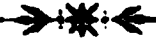
Item ibidem dicti domini statuerunt, quod vigilie cantentur per dominos presentes pro anima cuiuslibet fratris de gremio mortui ubicunque mortuus fuerit, etiam si in Romana Curia, a quarum decantacione habebunt unam marcam et vicarii aliam, et quilibet dnorum prelatorum et canonicorum ac vicariorum presentium tenebitur unam missam pro defunctis legere per se vel per alium, quas duas marcas debebit procurator farine solvere.

(**121**) 1481 in die s. Georgii. Super provisionibus statutum.

Item ibidem prefati domini recedentes a consuetudine noviter inducta super provisionibus villarum in ascensu et signanter racione seminatorum

redierunt ad antiquam consuetudinem, decernentes, ut seminata maneant pro acceptante villam, ita quod nichil de villa accipiat preter ea, que iam in allodium sunt conducta aut in campo messa. Quo casu, datis seminatis, omne granum pro se recipiat, straminibus omnibus et feno relictis.

(**122**) 1490 pro festo Natalis. Item domini statuerunt, quod in collocacione villarum et kmethonum in desertis dnus regens homini locato dabit unam partem pro subsidio et domini de capitulo duas partes dabunt, ita tamen, quod non excedatur summa trium marcarum communis expense.

/

II. STATUTA CAPITULI POZNANIENSIS.

Domini prelati et canoni i ecclesie Poznaniensis capitulum generale celebrantes concorditer statuerunt et ordinaverunt iuxta priores constituciones statuta infrascripta, primis in nullo derogantes aut ea aliquo modo infringentes, sed ea in robore durare volentes et declarantes perpetuis temporibus duratura.

(1) Procuratores et nulli alii dividant pecunias.

Item nullus dominorum aut aliqui eorum recipiant pecunias ad dividendum eas de pecuniis capituli, videlicet provisionum, pensionum et contribucionum, nisi quod in manibus procuratorum reponantur. Quod si receperint et diviserint absque procuratoris scitu et voluntate, recipientes et reponentes excommunicentur et a capitulo suspendantur, donec reponant in manus procuratoris, quia habebitur pro non soluto.

(2) Quantitas distribucionum singulis diebus.

Item quod ipsi procuratores plus non dividant, nisi quantum ordinatum est per capitulum, videlicet singulis diebus anni per tres fertones, exceptis, quod a prima dominica Adventus usque ad octavas Epiphanie inclusive per marcam, ac a feria quarta Cinerum usque ad octavam Pasche exclusive per sexagenam et reliquis aliis diebus, ut prius, per tres fertones; alias compellantur ad refundendum de propriis, quantum ultra ordinacionem huiusmodi diviserunt per censuras et suspensionem a refectionibus et a capitulo.

(3) De recipiendis pecuniis per procuratorem.

Item a privatis debitoribus nullus recipiat pecunias, nisi procurator aut de voluntate sua; alias recipiens excommunicetur et principalis non impe-

diatur et ultra predictas penas transgressores premissorum puniantur ad arbitrium dominorum in capitulo generali, proxime tunc secuturo.

(4) De mansis desertis.

Item statuerunt, quod ubicunque mansi deserti fuerint, si per regentem culti existant, solvat regens ipsius ville medietatem census capitulo de prefatis agris, sicut eciam in ecclesia Gneznensi taliter observatur. Et si aliquis in eo se senserit gravatum, resignet villam. Item regens propria auctoritate non tribuat libertatem, sed veniat cum kmethonibus ad capitulum et exponat gravamina et defectum. Et capitulum visis gravaminibus et defectibus huiusmodi, prout sibi videbitur et si fuerit necesse, concedat libertatem.

(5) De indaginibus, silvis lucrisque capituli.

Item statuerunt, quod regentes et habentes villas capituli nulli homini extraneo decetero donent aut vendant vel excidere permittant robora, ligna, rubetum vel virgultum, preterquam personis capitularibus pro edificiis construendis circa ecclesiam, et hoc de consensu dominorum de capitulo. Quod si aliquis regens et habens huiusmodi villas presentis statuti transgressor inventus fuerit et testimonio fidedigno convictus, ipso facto provisione illa sive dominio sit privatus et debet privari. Et quod sub simili privacione ipsi regentes non permittant nec compellant homines in villis capituli laborare aut aliquid conducere ad alia quecunque loca, preterquam ad ecclesiam Poznaniensem.

(6) De conveniendo ad capitulum.

Item domini volentes, ut negociis ecclesie tam communibus quam privatis salubrius consulatur, considerantes, quod, ubi plura concurrunt consilia, ibi multa salus, statuerunt, quod decetero quicunque ex prelatis et canonicis circa ecclesiam personaliter residentibus, audito sono campane, non venerit ad capitulum, sive in die capitulari sive extra diem, extunc distribucionibus quottidianis sit privatus ipso facto, nisi essent aut alter ipsorum esset legitimis impedimentis excusatus, que impedimenta tenentur coram procuratoribus allegare. Et si fuerint legitima, ad refectionem admittantur. Si vero minus legitima, eisdem refectionibus non gaudebunt. Et alias habituri disponere oportuna, quod a procuratoribus licenciam debeant obtinere. Venientes vero ad capitulum et non petita obtenta licencia recedentes, simili modo distribucionibus sint privati.

(7) De resignacione villarum.

Item statuerunt, quod quilibet de cetero non nisi unicam habeat villam. Et quicunque vult resignare, resignet in medium capituli, ut detur ha-

benti senium et non alteri simpliciter. Item quod iunior non possit optare, sed senior debet recipere vacantem villam, nulla opcione iunioris obstante.

(8) De remissionibus et donacionibus.

Item statuerunt, quod de cetero non sint in capitulis particularibus alique remissiones aut donaciones, alias habebuntur pro non remissis aut donatis, et procurator noster, non obstante tali donacione, teneatur taliter donata repetere et exigere per censuras, a quibus censuris, si fuerit per capitulum particulare absolucio alicui impensa, illa nullius sit roboris, nec ei per executores obediatur, nisi sit de consensu procuratoris pro tempore existentis. Et notarius capituli sub pena prefati iuramenti tales remissiones seu donaciones in huiusmodi particularibus capitulis faciendas in acta scribere seu acticare non presumat. Ipseque procurator, si in premissis negligens foret et remissus, volumus, quod taliter remissa posita in racione non admittantur.

(9) De distribucionibus noviter receptorum.

Item statutum, de receptis vigore graciarum aut provisionum literarum apostolicarum dudum editum, innovantes approbaverunt seque illud servare ad unguem promiserunt sub pena reatus periurii, scilicet quod, sive sit pacificus sive litigiosus, careat distribucionibus omnibus per quinque menses. Quod quidem statutum ad pacifice permutantes aut resignantes simpliciter voluerunt extendi.

(10) De studentibus dumtaxat duobus.

Item attendentes, qualiter multi ipsorum de capitulo volentes se transferre ad studia generalia sepius et cum fastidio in presenti et dudum in prioribus capitulis generalibus concurrebant, petentes sibi causa huiusmodi studii a capitulo subveniri; cupientes igitur huiusmodi effrenatam multitudinem refrenare et fastidia ammovere et evadere, statuerunt et concorditer concluserunt, quod amodo et deinceps de huiusmodi concurrentibus duo tantum habiliores et magis dispositi et non plures ad studium dirigantur, quibus et cuilibet eorum octo marce, si in Italia, et si in partibus, sex singulis annis, quibus in studio steterint et donec eos aut alterum eorum duxerint revocandum, per capitulum super festum sancti Martini debent dari, ita tamen, quod priusquam huiusmodi pecunias tollant seu alter corum tollat, literam significatoriam seu sufficiens testimonium a rectore illius universitatis, in qua studuerit, tenebitur capitulo presentare, presenti statuto in perpetuum duraturo.

(11) De vigiliis cantandis.

Item domini prelati et canonici salubri meditacione intra se prehabita perpendentes, quod ubi ipsimet fructum laborum ipsorum pro animabus, que

ipsis commendate sunt, in puritate consciencie et animi devocione Deo offerre deberent, illic in anniversariis seu vigiliis defunctorum cantari consuetis multas insolencias, strepitus, iurgia et aliquando contenciones committuntur, ipsasque vigilias psallere transcurrendo, sincopando, extranea et plerumque varia, prophana et inhonesta intermiscendo colloquia, tarde veniendo et absque racionabili causa ante finem eiusdem officii exeundo aut ei interesse minus indevote presumunt in divine Maiestatis offensam et astancium scandalum populorum; dignum igitur et congruum arbitrantes statuerunt irrefragabiliter perpetuo observandum, quod amodo et deinceps vigilie in anniversariis defunctorum omnes per circulum anni in mane devote et debite celebrentur. Et ut quilibet eorum ad inchoandum antiphonam et dominicam oracionem in eisdem dicendam surgat et reverenter mitra deposita oret, item bis offerat et usque ad benedictionem in missa defunctorum perseveret, chorum non exeat, nisi urgente necessitate corporali aut causa racionabili vel cum extraneo locuturus; et hoc obtenta licencia a procuratoribus, aut eo, quem loco sui substituerint, fratre, perfecta necessitate et causa sublata, continuo rediturus; alias contrafaciens exequiarum earundem carencia, quociens aliquis eorum transgressor huius statuti fuerit, puniendus, quodque missam defunctorum cantanti ultra ipsius porcionem detur grossus

(12) De deputatis ad limitandum granicies.

Verum, cum sit nature consonum, illos non recusare onera, qui rerum commoda complectuntur, hac in perpetuum valitura constitucione sanxerunt: quando contingit ipsorum aliquos, quod quantitas negocii (s) ad limites seualia negocia mensam aut personam capituli concernencia ituros deputari; et per eum, qui sollicitabit aut instabit, ante transitum in una septimana postulentur, et tunc taliter deputati ire teneantur et porcionibus quottidianis sed non exequiarum gaudeant, nulla eos causa aut defectu maxime equorum a transitu excusante, nisi racionabili, quam circa deputacionem debeant allegare; alias omnibus refectionibus quottidianis et exequiarum careant, quam diu hii, qui ibunt, pausabunt et stabunt in limitacionibus seu negociis huiusmodi; procuratoribus suis pro tempore existentibus exnunc districte iniungentes et ipsorum consciencias onerantes, ut sollicitam curam cum premissa diligencia adhiberent, si indignacionen Dei evitare voluerint, et nichilominus, si negligentes fuerint, tantumdem pro qualibet pena predictorum de propriis ammissuri; quos procuratores aut alterum eorum prepositus et eo absente post ipsum maior et sic usque ad ultimum descendendo, qui presens fuerit prelatus, in dictis penis seu altera earum per censuram capituli castigent, pro pauperibus eroganda, si et ipsi volunt apud Deum debitam evadere ulcionem. Quibus quidem prelatis seu alteri eorum premissa facienda presenti constitucione plenam concedimus facultatem.

(13) Officialis nihil recipiat pro citacionibus.

Item quod vicarii in spiritualibus et officiales Poznanienses pro tempore existentes pro citacionibus et quibuscunque aliis processibus a prelatis et canonicis nihil exigant neque ipsorum notarios aliquid exigere permittant, alias a capitulo et omnibus refectionibus ad unum mensem ipso facto sint suspensi.

(14) De limitacionibus villarum et sumptibus,

Item attendentes, quod domini limitantes villas capituli, quas regunt, nichil aut parum impendunt de propriis, sed a kmethonibus earundem villarum necessaria et victualia recipiunt, statuerunt firmiter observandum, quod talibus, sibi a capitulo racione huiusmodi limitacionem subveniri postulantibus, de cetero nichil detur, ipsi quoque tenebuntur impensis propriis limitare. Et si quispiam [1]) eorum villam capituli, quam regit, per suam negligenciam in aliquo peiorabit, extunc convictus fidedigno testimonio ipso facto eadem sit privatus.

(15) De peticione et distribucione villarum.

Item statuerunt, quod exnunc de cetero et in antea perpetuis futuris temporibus, quod de una dumtaxat villa vacante sive per decessum sive per cessum mense capituli non habentibus et sibi de illa provideri petentibus provideatur, ita tamen, quod preferantur priores vocacione.

(16) De racione per procuratores facienda..

Item concluserunt, quod singulis annis ante capitula generalia procuratores capituli collectionem et mayster fabrice faciant racionem de perceptis et expositis.

(17) De transeuntibus ad civitatem in negociis capituli.

Item statuerunt, quod quocienscunque et quantumcunque deputati ibunt in negociis capituli ad capitaneum vel ad alium quemcunque ad civitatem Poznaniensem, tociens dentur cuilibet eorum euncium quatuor grossi.

(18) De interrumpentibus vota.

Item statutum dudum editum sepe sepiusque innovatum, sed usque hactenus minime servatum, videlicet, ut in omnibus tractandis negociis quilibet loquatur iuxta vocacionem suam sine voti per alium interruptione, concluserunt adicientes, quod transgressor huiusmodi statuti pro qualibet vice pene unius grossi irremissibiliter solvende subiaceat, quam procuratores exigentes aut defalcantes pro pauperibus in hospitali degentibus secundum conscienciam ipsorum dispensabunt.

---

[1]) Cod. quibuspiam.

(19) De solario campanatoribus a sigillacione.

Item statuerunt, quod domini cancellarii amodo pro tempore existentes ecelesie Poznaniensis a quolibet privilegio sigillo maiori capituli sigillato campanatoribus dabunt medium grossum, ita tamen, quod ipsi campanarii ignem, aquam procurabunt et ceram liquefaciant.

(20) De non prorogacionibus terminorum de solvendis proventibus.

Item statuerunt et concluserunt decetero in perpetuum firmiter observandum, quod procuratores capituli pro tempore existentes ultra ipsis datum ordinem pro distribucionibus dividere aut terminos ulteriores solucionibus censuum et pensionum concedere non debent. Et si secus fecerint, extunc de propriis capitulo solvere teneantur et per censuram ecclesiasticam compellantur, decernentes irritum et inane, quicquid contra premissa in capitulis particularibus per quoscunque dominos foret factum.

(21) Prelatus non prefertur canonico seniori vocacione in villarum assecucione.

Item Reverendissimus in Christo pater dominus Andreas episcopus et domini prelati et canonici ecclesie Poznaniensis statuto, alias de prioritate obtinendi provisionem mense capituli vacantem edito, quod videbatur ad ecclesiam dudum promotis et capitulum intrantibus preiudicium et iniuriam generare in eo, quod in dignitate constituti, licet noviter recepti, ipsis preferebantur, quo ad villas prestimoniales obtinendas, quantum ad hoc cassato et in ceteris particulis in suo robore conservato, decreverunt, quod tam prelati quam canonici priores vocacione et actu presbiteri, petentes sibi de huiusmodi villis prestimonialibus vacantibus provideri, in obtinendo eisdem esse debeant pociores, ita tamen, quod amodo ex quacunque causa singuli eorum habeant tantum unam provisionem, sicut in ecclesia Gneznensi.

(22) De senio et quod statuta in pariete scripta non violentur.

Item domini senium intellexerunt, quod a tempore possessionis et non alias [computari debeat] et ita declaraverunt et statuerunt perpetuo observandum fore.

(23) De notariis capituli.

Item statuerunt, quod notarius capituli nostri, qui pro tempore fuerit, infirmitate detentus aut aliqua necessitate prepeditus, poterit loco sui pro illo tempore alium, prius de fidelitate iuratum, ponere notarium de gremio ecclesie, qui gesta capituli tunc acticabit.

(**24**) De absolucionibus.

Item statuerunt, quod de cetero nec vicarius in spiritualibus aut officialis neque procuratores capituli excommunicatos a processibus capituli absolvant, sed absoluciones a notario capituli recipiantur.

(**25**) De capitulis generalibus.

Ibidem attendentes prelati et canonici, quod generalia capitula ad consulendum rebus et negociis ecclesie et ipsius reipublice ac privatis commodis personarum sunt salubriter in ecclesiis instituta et ordinata, quodque talia communibus consiliis omnium venient ordinanda et decidenda; unde, ne propter absenciam personarum valeant aliquatenus impediri aut differri, moraque aliis prelatis et canonicis in dispendium vergat expensarum, statuerunt firmiter perpetuo observandum, quod exnunc in antea nonnisi ad festum beatorum Petri et Pauli apostolorum et Martini confessoris venientibus et primis vesperis interessentibus ac ad finalem conclusionem capituli durantibus marca capituli solvatur, nisi tales de speciali licencia capituli obtenta ex legitima causa ante finem capituli recedere contingeret. In quo casu gaudebit marca capituli, sicut et reliqui presentes et capitulo tunc interessentes, et quod ibi unusquisque eorum in loco suo iuxta vocacionem suam sedeat et loquatur.

(**26**) Notarius claudat hostium.

Item attendentes, quod nonnisi in quietudine mentis deliberacior animus efficitur et impetus tempestate plurimum perturbatur, ut ergo singuli canonicorum in rebus propositis perspicacius deliberari possint et valeant, statuerunt de cetero perpetuo firmiter observandum, quod exnunc in antea notarius capituli, qui fuerit pro tempore, hostia capituli intrare volentibus apperiat et post exeuntes eadem concludat; quodque canonici ab huiusmodi servitute exempti sint.

(**27**) Die dominico non ducatur aliquid ad ecclesiam.

Item recensentes in animis ipsorum, quod quilibet christianus maxime ecclesiasticus prelatus, qui aliis positus est in exemplum, ex precepto Domini et ordinacione ecclesie dies dominicos ceterosque dies festos sollempnes sanctorum honorare debet veneracione condigna, quodque nonnulli prelati et canonici precepti huiusmodi dominici contemptores in diebus predictis ad conducendum fenum, ligna et alia necessaria homines suos subditos compellunt ac per hoc in communi populo plerique scandalizantur, unde huic scandalo occurrere satagentes, statuerunt de cetero firmiter observandum, quod quicunque prelatus et canonicus exnunc in antea aliquid premissorum sive in die dominico aut alio sollempni, qui ab ecclesia et populo communi festus agitur, conducere mandare presumpserit, extunc pro die illa, alias

extunc immediate sequenti, refectionibus quottidianis sit privatus ipso facto. Quas procurator pro tempore existens pro pauperibus seu ad alios pios suus assignabit, in quo conscienciam ipsius onerarunt.

(28) De acceptantibus.

Item prefati domini attendentes, qualiter vacantibus dignitatibus, nec non canonicatibus et prebendis ecclesie Poznaniensis per renunciacionem simplicem vel per mortem, plures expectantes sepius cum literis Sedis apostolice concurrunt, de corpore unius dignitatis vel prebende de distribucionibus quottidianis sibi per procuratores capituli responderi petentes, statuerunt de voluntate et consensu venerabilis domini Nicolai administratoris, quod deinceps nullus ita repente recipiatur, nisi habita ad minus sex dierum, qui in processibus executorum graciarum expectativarum concedi soliti sunt, deliberacione. Quodque nullus acceptancium recipiatur, nisi exhibeat bullas originales cum processu, ita quod in concursu plurium unam dignitatem vel prebendam petencium, ille, qui est in data prior vel diligencia pocior, iuxta determinacionem c. Duobus, de rescriptis l. VI. recipiatur et possessor, quo ad corpus dignitatis vel prebende haberetur et sibi de ipso corpore iuxta statuti disposicionem respondeatur; distribuciones vero quottidiane et anniversariorum nullo denuo recepto tribuantur, nisi fuerit pacificus in dignitate vel prebenda per eum accepta ad minus per quinque menses. Et idem observandum est, quando aliquis dignitatem vel prebendam litigiosam permutabit.

(29) De distribucionibus dandis divinis interessentibus.

Experiencia rerum maystra nos docente comperimus nonnullos ex fratribus nostris prelatis et canonicis, quandam voluntatem improbam sequentibus, refectiones seu distribuciones, que in ecclesia nostra duntaxat interessentibus divinis iuxta iuris communis decreta largiri debent, divinis officiis absque legitima et racionabili causa presenciam suam abstrahentes, percipere non vereri, quarum dominium non acquirunt, nec faciunt eas suas, immo ad restitucionem omnium earum tenentur. Nos igitur eosdem et eorum omnes nostros successores ab huiusmodi temerariis ausibus refrenare cupientes ac consuetudinibus aliarum ecclesiarum provincie Gneznensis inherentes, hoc in perpetuum constitucione valitura decrevimus et statuimus, quod de cetero distribuciones et refectiones huiusmodi non dentur illis, qui licet in loco sint presentes, tamen in nostra ecclesia non intersint divinis officiis, nisi illos infirmitas seu iusta et racionabilis corporalis necessitas aut evidens ecclesie utilitas excusaret.

(30) De interessendo misse.

Preterea statuimus et ordinamus, quod omnibus celebribus diebus, quos festivat populus, prelati et canonici nostre ecclesie summe misse inter-

esse teneantur a prima collecta seu oracione usque ad »Ite missa est«. premissis cessantibus impedimentis; alias distribucionibus diei illius sint privati, hoc salvo, quod si processioni dominicali interfuerint, panum gaudeant porcione. Quibus vero necessitas ingrueret et eos cogeret, de missa ad breve tempus exire poterit, fraterna licencia unius aut duorum canonicorum, si fieri poterit, obtenta et expost quantocius redire teneatur; diebus autem ferialibus, quibus distribuciones ipse largiuntur, quicunque de prelatis vel canonicis ad minus unam missam in nostra ecclesia non audierit vel legerit, premissis impedimentis cessantibus, illa die refectionibus careat.

(31) Distribuciones fieri non debent nisi post missam.

Ceterum statuimus, quod distribuciones huiusmodi prelatis et canonicis non dentur, nisi post »Ite missa est« in loco capitulari vel sacristia vel eciam in aliis locis extra ecclesiam. Et idem decrevimus de distribucionibus tam per canonicos quam per vicarios in nostris et eorum anniversariis faciendum.

(32) De missis cantandis.

Item statuerunt et ordinaverunt, quod deinceps quilibet ex prelatis et canonicis ad minus quatuor missas infra suam ebdomadam per se vel per alium confratrem seu confratres decantabit sub pena unius marce, pro qualibet missa unum fertonem computando, quam procuratores capituli pro tempore existentes ab eis irremissibiliter per censuras ecclesiasticas exigant, cantanti, quem dicti procuratores ordinabunt, applicanda. Et nichilominus, qui cantabit ex dictis fratribus per se, duplices distribuciones illo die eidem debent dari. Ad illum autem, qui pro alio cantabit, noluerunt hoc extendi, pro qua marca sive negligencia negligens excommunicandus est vel sui procuratores, donec solvant realiter et cum effectu, in quo consciencias procuratorum onerarunt; huiusmodique negligencias procuratores de fisco capituli pro negligentibus solvant supplentibus negligencias, ut supra premissum est, et repetant viceversa in illis, qui negligencias commiserunt, et fisco capituli applicentur.

(33) De prandio ministrancium vicariorum.

Item statuerunt et ordinaverunt, quod iuxta antiquam et laudabilem consuetudinem dicte ecclesie cantans primam sue ebdomade diei dominice missam, duos ministrantes presbiteros et duos campanatores in prandio illius dominice sue habere teneatur vel loco prandii duobus presbiteris ministrantibus cuilibet per unum et campanatoribus simul ambobus unum grossum dare sit astrictus. Et si interim durante sua septimana aliquis dies festus sollemmpnis fuerit, in quo necesse est pro honore dei et decore

domus ipsius in organo tangi, statuerunt, quod idem cantans pro se vel pro alio calcantes et iuvenes ministrantes ad altare contentet sub pena carencie refectionis illius diei.

(34) De cappa solvenda.

Item statuerunt et ordinaverunt, quod de cetero omnes in prelatos et canonicos recepti ecclesie predicte circa solucionem aliorum iurium dicte ecclesie solvant eciam decem marcas pro cappa paratis in pecuniis absque dilacione aliquali. Nec fideiussoria circa hoc admittatur, sed ut in paratis et promptis pecuniis solvant, quia ex huiusmodi fideiussoribus et dilacionibus multe fraudes et negligencie in dampnum ecclesie committebantur.

(35) De cappa.

Voluerunt autem, quod hii solum, qui possessionem dignitatis aut canonicatus realem et actualem in dicto capitulo adepti fuerint, prefatam cappam, videlicet decem marcarum, et non alii recepti solvere sint astricti.

(36) De iuramento per episcopum prestando.

Hinc pia consideracione admirati, quomodo ad hec usque tempora neglectum sit, quod cum ad ecclesiam promoti prelati et canonici iuxta laudabilem ecclesie consuetudinem comparant vel solvant cappas, cur non eciam a pontifice promoto aliquod insigne xenium pro ecclesia comparetur. Proinde ad divini cultus ampliacionem voluerunt et statuerunt, ut decetero pontifex cosecratus, antequam ad ecclesiam cum sollempnitate debita a capitulo admittatur, prestet corporaliter iuramentum, quod iura, statuta et consuetudines ipsius ecclesie pro posse et bona fide observabit. Quo iuramento mediante calicem ad honorem ecclesie pro tricentis florenis auri infra tres annos post promocionem suam comparare teneatur.

(37) Nulli absenti vel per regem vel quemcunque alium etc. promoto provisio detur.

Item domini de capitulo Poznaniensi capitulum generale celebrantes presente reverendissimo patre domino Andrea episcopo Poznaniensi, concorditer statuerunt et ordinaverunt, quod quicunque per dominum episcopum, regem, principes, magnates spirituales vel seculares, capitaneos vel palatinos suffragia et peticiones aut aliqua comminatoria ad obtinendum aliquam provisionem directe vel indirecte submiserint seu per quamcunque impressionem vel importunitatem aliquam provisionem seu suffragia postulaverint, ipso facto pro illa vice [ad] dictam provisionem, prestimonia vel villas se reddent omnimode inabiles et incapaces. Et presertim nulli absenti protunc a capitulo, nisi forte specialiter misso pro agendis ipsius capituli negociis, et actu non residenti provisio distribuatur.

(38) Absentibus preter negocia capituli non dentur distribuciones.

Item statuerunt et ordinaverunt, quod de cetero nulli prelatorum et canonicorum, vocato aut tracto ab ecclesia per episcopum aut eciam eunti ad villas capitulares vel proprias in propriis negociis, distribuciones seu refectiones dentur, salvo eo, quod aliquem eorundem prelatorum et canonicorum contingeret ad episcopalis vel capitularis mense villas sive hereditates ire limitandas.

(39) Vicarii canonicales promoveantur ad ordines.

In capitulo generali venerabilis dominus Adam de Dambrowa, decanus Poznaniensis, et domini de capitulo statuerunt, ordinaverunt, quod vicarius promotus deinceps ad vicariam teneatur promoveri ad sacros ordines a tempore promocionis in secundis Quatuor temporibus immediate sese sequentibus suam institucionem, si in diocesi Poznaniensi aut in eeclesia Gneznensi ordines clericorum celebrabuntur. Alias non habens causam racionabilem, si promotus non fuerit, extunc careat distribucionibus et anniversariis carebit, que aliis vicariis largiuntur.

(40) De necessariis pro edificacione canonicorum.

Item statuerunt et ordinaverunt, quod si aliquis prelatorum et canonicorum edificium aliquod pro domo sua penes ecclesiam Poznaniensem edificanda edificare voluerit, extunc pro centum lateribus duos grossos, pro curru cementi sex grossos dare debeat, quos lateres et cementum de scitu muratorum recipere teneatur.

(41) Vicarii cantent in carnisprivio pro scolaribus.

Item statuerunt et ordinaverunt, auditis questionibus et coram ipsis deductis inter rectorem scolarium, ab una, et universitatem vicariorum, ab altera partibus, pro et super vesperis carnispriviorum, completoriis et aliis infrascriptis, que sepius et (s) negligencie in hiis committebantur, tractatibus igitur super premissis desuper prehabitis, finem partibus imponere volentes, rectorem scolarium iuxta consuetudinem antiquitus tentam conservaverunt, declarantes, quod universitas vicariorum missas, vesperas et completoria in diebus carnispriviorum annis singulis decantabit, dempta missa diei dominice, ad quam decantandam rectores scole pro tempore existentes cum scolaribus teneantur.

(42) Equitantibus cum episcopo etc. non dentur distribuciones.

Item statuerunt et determinaverunt, quod de cetero non dentur distribuciones quottidiane dominis de capitulo assumptis per dominum episcopum et ad quecunque loca euntibus cum eo, nisi exquisito negocio et causa,

pro qua ipsi domini assumuntur. Et si per diligentem inquisicionem compertum fuerit, quod ex causa tangenti ecclesiam, puta mensas episcopi vel capituli, ac de licencia et voluntate capituli recesserint, extunc distribuciones quottidiane eisdem non denegentur.

(43) De taxandis domibus canonicorum.

Item domini prelati et canonici de consensu venerabilis viri domini Alberti Iastrzambiecz, prepositi Poznaniensis, statuerunt concorditer et ordinaverunt, quod idem dominus Albertus prepositus et successores prepositi domos, post obitus prelatorum et canonicorum vacantes seu quomodolibet vacaturas, cum duobus prelatis aut canonicis, per dominos de capitulo deputandis, et in absencia sui procurator ipsius, canonicus, quem ad id constituerit et deputaverit, de cetero taxabit, decernentes, quod si et in quantum in talibus taxis ad conformitatem venire non potuerit, extunc taxas per eos taxatas dominis de capitulo in capitulis generalibus intimabunt. Que taxe si et in quantum apparuerint excessive, dictus dominus prepositus aut procurator suus et successores sui prepositi dictas domos cum dominis de capitulo in capitulis generalibus taxandi denuo omnimodam habebunt facultatem.

(44) Ut unusquisque sedeat in loco suo.

Item venerabilis dominus Iastrzambiecz prepositus Poznaniensis eo viso et considerato, quod prelati et canonici ad locum capitularem ad tractanda negocia ecclesie et capituli convenientes sepius et sepius loca diversa, locis vocacionum obmissis, recipiebant, de voluntate et consensu omnium et singulorum dominorum prelatorum et canonicorum statuit et ordinavit, quod unusquisque ex prelatis et canonicis in loco suo iuxta vocacionem sedebit sub pena privacionis refectionum pro illa die tantum.

(45) De pulsu campanarum.

Item domini prelati et canonici attento et considerato, quomodo negligencie in pulsibus campanarum per campanatores sepius committebantur propter accurtacionem eorum, statuerunt et concluserunt, quod omnes campanatores pro tempore existentes, attinenciis et habitibus ad officia cantancium preparatis, pulsus ad minus per unam horam ad omnes horas de cetero faciant; et interim persone ecclesiastice ad officia ipsorum debite poterint preparari, decernentes, quod si et in quantum in talibus negligenciis fuerint remissi, ad scolas duci debeant pro negligenciis huiusmodi virgis puniendi.

(46) Contra non solventes pensiones de villis.

Item domini prelati et canonici statuta per bone memorie dominum Iohannem olim episcopum Poznaniensem super bonis ecclesie, personis ec-

clesiasticis in possessionem dari et distribui consuetis, que continent: quia quicunque ex prelatis et canonicis allodium seu possessiones aliquas tenuerit et [de] villa, allodio seu dominio debitam pensionem capitulo non solverit debito solucionis tempore, [eadem] ipso facto vacare et ad usus communes converti deberent, condito et invento (s), dictum statutum in suo robore conservare et eidem conformari volentes, statuerunt et ordinaverunt, quod quicunque ex prelatis et canonicis pensiones annuas de dominiis, villis seu feodis, ipsis in provisionem datis, in termino ad hoc statuto non solverint, extunc in capitulo generali proxime tunc sequenti ad resignacionem huiusmodi dominiorum teneantur per dominos de capitulo privandi eisdem.

(47) De dandis refeccionibus defensoribus villarum.

Item domini prelati et canonici attendentes, qualiter nonnulli ex prelatis et canonicis tempore expedicionum pro defensione bonorum ecclesiasticorum ad villas, feoda seu allodia ipsis in pensione data sepius descendunt et in eisdem ex causa necessitatis aliquamdiu demorantur, statuerunt, quod ipsi domini prelati et canonici, ad provisiones huiusmodi pro defensione bonorum capituli descendentes et in eisdem temporibus huiusmodi expedicionum demorantes, refectionibus inter fratres distribui consuetis gaudere debeant, ac si penes ecclesiam residenciam facerent specialem, licencia tamen a procuratoribus capituli obtenta.

(48) De solvendis pensionibus villarum et beneficiorum.

Item in capitulo generali statuerunt et ordinaverunt attendentes, qualiter domini prelati et canonici, provisiones mense capituli habentes, soluciones pensionum de dominiis seu allodiis pro taxis taxatis in terminis solvi consuetis sepius facere negligunt, propter quod domini in refectionibus distribui consuetis non bene consolabantur; tractatibus igitur de negligenciis huiusmodi desuper prehabitis, votis omnium concurrentibus, statuerunt unanimiter et ordinaverunt, quod omnes et singuli prelati et canonici, provisiones mense capituli habentes, pensiones kmethonum annuas infra tres septimanas post festum beati Martini confessoris solvere teneantur.

(49) De caucione facienda super solvendis taxis.

Item attendentes, qualiter taxe bonorum, frumentorum videlicet, edificiorum et animalium, de villis dominiorum mense capituli post cessum vel decessum prelatorum et canonicorum in terminis nimius prolixis solvebantur, tractatibus igitur super accurtacione termini de solucionibus huiusmodi desuper habitis, statuerunt et ordinaverunt, quod omnes et singuli domini prelati et canonici taxas bonorum huiusmodi infra unum annum inclusive solvere de cetero teneantur, decernentes, quod cuicunque ex prelatis seu canonicis ex aliqua provisione prestimoniali de cetero provisum fuerit, is cau-

cionem idoneam et sufficientem de solucione taxatorum in manibus dominorum de capitulo ponere teneatur infra unum mensem inclusive; quod si minime fecerit, a provisione sibi taliter facta omnino cadere debeat, domini vero capitulares provisionem huiusmodi aliis ex fratribus conferendi omnimodam habebunt facultatem.

(**50**) De vacacione provisionum permutancium.

Item considerantes, quomodo permutaciones dignitatum, personatuum, canonicatuum et prebendarum inter ecclesiasticas personas, puta prelatos et canonicos ecclesie Poznaniensis, sepius fiebant, quibus sequelam prebere de cetero volentes, votis omnium concurrentibus statuerunt concorditer et ordinaverunt, quod provisiones permutancium ex qualicunque resignacione, subsecuta [vel] inposterum fienda, de cetero vacare dinoscantur.

(**51**) De stallo et voce vicarii in spiritualibus.

Item considerato, qualiter vicarii in spiritualibus Poznanienses generales loca alciora, quam alii ex prelatis et canonicis in loco capitulari recipiebant et voces vocacionum pociores sibi sepius usurpabant, in quo honori prelatorum ex hoc videbatur derogari, tractatibus igitur super hiis mutuis desuper prehabitis, statuerunt unanimiter et determinaverunt, quod quicunque et quocienscunque de gremio ecclesie per dominum episcopum in vicarium in spiritualibus deputabitur, non alias, nisi iuxta vocacionem locum in capitulo et stallum in choro de cetero recipient et habebunt presentes et futuri, nulla prerogativa subsequente. Aliis vero gaudebunt, sicuti ceteri ex fratribus, primo statuto alias condito non obstante.

(**52**) Pensiones de beneficiis solvantur in terminis hic designatis.

Item statuerunt, quod omnes et singuli domini prelati et canonici, prebendas arendatas et bona prebendarum huiusmodi habentes, soluciones earundem prebendarum ad terminos infrasciptos, medietatem videlicet ad festum quodlibet Purificacionis Marie, finem vero ad dominicam Letare singulis annis irrecuse solvere teneantur, decernentes, quod, si soluciones huiusmodi in terminis eisdem non fecerint, extunc tam debitores principales, quam eciam fideiussores, eorum censuris ecclesiasticis usque ad solucionem finalem compellantur. Adequati vero corpora beneficiorum suorum in provisionibus suis defalcabunt.

(**53**) De supportacione bonorum per ignem destructorum.

Item statuerunt et ordinaverunt, quod omnes et singuli domini prelati et canonici provisiones quascunque mense capituli habentes ad tempora vite ipsorum cum suis pertinenciis omnibus de cetero possidebunt et obtinebunt, decernentes, quod si et in quantum bona possessionum sive provi-

sionum huiusmodi per incendia ignium, imbres grandinum, expediciones exercituum aut eciam desolaciones destructa fuerint, in hiis domini capitulares moderamen congruum facere poterint, dampnis et destructionibus provisionum et bonorum talium visis et primitus conspectis.

(54) De correccione et verbis iniuriosis.

Item attendentes, quomodo inter dominos prelatos et canonicos controversie, rixe et displicencie propter verba exprobriosa et contumeliosa sepius invicem oriebantur adeo, quod unus alterum verbis obprobriosis et iniuriosis honorem tangentibus, furiose afficiebat; quibus incommodis et displicenciis finem precludere taliter delinquentibus volentes, statuerunt et determinaverunt, quod quicunque ex prelatis et canonicis aliquem de gremio dominorum de cetero verbis iniuriosis seu contumeliosis furibunde affecerit, contra tales iniuriosos ad penas statutorum et execucionem eorundem per capitulum procedatur.

(55) Non celebrans sit ultimus ad petendum villas.

Item attendentes, quomodo nonnulli ex prelatis et canonicis in sacris ordinibus constituti, missas non celebrantes, ecclesie minus utiles, ad petendum provisiones mense capituli ex quacunque racione vacantes sepius concurrunt, sibi de ipsis petentes provideri; incommodis igitur talibus occurrere cupientes determinaverunt unanimiter et concluserunt, quod quilibet prelatus et canonicus, in sacris constitutus actu presbiter, non celebrans, sit de cetero ultimus ad petendum villas prestimoniales et quascunque alias dicte mense capituli provisiones.

(56) Post mortem prelatorum aut canonicorum rapine bonorum fieri non debent.

Item considerantes, quomodo rapine in bonis et aliis rebus post obitus prelatorum et canonicorum ac aliarum personarum ecclesiasticarum per ecclesiasticas et alias diversas personas committebantur et in vilipendium ecclesie et personarum ipsius sepius illicite distrahebantur, nolentes igitur, quod aliis presumptoribus super rapinis huiusmodi sequela de cetero prebeatur, decreverunt per modum statuti et ordinaverunt, quod si prepositus, canonicus aut exequutor ultime voluntatis defuncti alicuius de rapinis huiusmodi se intromiserit quavis racione aut quoquo modo, et de rapina per talem commissa documentum sufficiens haberi potuerit, ab ingressu ecclesie et refectionibus dari consuetis ad unum medium annum inclusive sit suspendendus; si vero vicarius aut altarista, sentencia excommunicacionis sit innodatus, a qua non prius absolvatur, quousque rapta restituerit; si vero persona secularis fuerit, carceri sit deputanda.

(57) Ne preposito pro domibus alique pecunie dentur.

Item attendentes in intimis, quantum periculi atque dampni tam ecclesie, quam eciam privatis personis ipsius quorundam effrenata cupiditas, qui in assecucione domorum aliis nituntur preferri, pecuniis adhibitis, attulerit, quodque pretextu huiusmodi cupiditatis ipsorum plurima anniversaria et commoda ecclesie et personarum ipsius perierunt et pereunt dietenus, talibus igitur periculis obviare satagentes, statuerunt exnunc in antea firmiter et inviolabiliter observandum fore, quod quicunque de cetero pro domo aliqua canonicali et alia circa ipsam ecclesiam quomodolibet vacancia preposito aut suis procuratoribus directe vel indirecte per se vel per aliam submissam personam aliquid dare aut donare convictus fuerit legitime, si talis fuerit prelatus aut canonicus, a capitulo et a refectionibus ac villarum prestimonialium consecucione et quolibet commodo capituli ipso facto usque ad dimissionem domus taliter obtente sit exclusus. Si vero vicarius fuerit, extunc ab ingressu et execucione officii sui ordinis eo ipso sit suspensus, quem vicarius in spiritualibus aut officialis, qui fuerit pro tempore, habebit excommunicandi et suspendendi ad requisitionem capituli vel procuratoris ipsius facultatem. Si vero prepositus talia attemptare per se aut suos procuratores presumpserit, ipso facto simili pene, sicut prelati et canonici ementes, subiaceant usque ad plenariam pecunie taliter reeepte aut alterius muneris restitucionem. Tamen post datam domum licebit eidem domino preposito munus honestum recipere ab offerente.

(58) Quod domus canonicalis vicariis non detur.

Item attendentes, quod nonnisi prelati et canonici ac vicarii canonicales domos circa ecclesiam consistentes edificarunt, statuerunt de cetero firmiter observandum, quod nulla domus canonicalis de cetero detur vicario, duntaxat alicui ex prelatis et canonicis, quodque nulli altaristarum aliqua domus vicariorum assignetur pro eo, quod ipsi soli tenentur ad residenciam circa ecclesiam faciendam personalem. Si vero aliqua domus vicarialis de cetero alicui ex canonicis data fuerit, extunc taxa domus pro eadem vice proveniens ad collegium vicariorum debebit dari ad effectum, quod vicarii defuncti saluti anime possit esse salubriter provisum.

(59) Quod litterarum apostolicarum copie capitulo relinquantur.

Item considerato, quomodo plures persone cum litteris apostolicis et aliis quibuscunque litterarum auctoritatibus sepius veniunt, petentes sibi super contentis in eisdem responderi, quarum litterarum copiis capitulo pro informacione rei et contentorum non relictis neque datis sepius recedunt, ecclesiis igitur, metropolitane Gneznensi, Cracoviensi, Wladislaviensi et aliis cathedralibus, in quibus consuetum est talium copias relinquere, se conformare volentes, statuerunt, quod quocienscunque et quecunque persone ec-

clesiastice vel mundane cum litteris huiusmodi ad monendum et requirendum capitulum deinceps venerint, copias semper capitulo pro informacione contentorum relinquere teneantur.

(**60**) Statuta singulis in capitulis generalibus legantur.

Item quod statuta predicta et alia, que in futurum concipi et ordinari contingat, in singulis capitulis generalibus ante omnia in loco capitulari coram omnibus prelatis et canonicis, pro tempore tunc existentibus et presentibus, ne aliqui eorum ignoranciam de eis pretendere possint, relegi teneantur.

III. STATUTA ECCLESIAE COLLEGIATAE VARSOVIENSIS.

In nomine Domini Amen. Ad perpetuam rei memoriam. Nos Iohannes de Ludbrancz, Dei gracia episcopus Poznaniensis etc. Cura crediti nobis populi et debitum pastoralis officii nobis ab alto commissi sollicite nos admovent, et tam rigor equitatis, quam ordo exigit racionis, ut ad ea diligentius intendamus, per que decori ecclesiarum ac bono regimini earundem, quantum cum Deo possumus, salubriter consulamus. Sane cum in ecclesia nostra collegiata Varschoviensi hactenus nulla penitus fuerint statuta capituli, iuxta que prelati et canonici et alii dicte ecclesie presbiteri tam in spiritualibus, quam temporalibus regi et gubernari deberent, sed sola duntaxat consuetudine, in multis articulis plurimum reprobanda, ducebantur; hinc est, quod nos bonum ordinem in dicta ecclesia nostra Varschoviensi plantare et, ut deinceps omnia rite et legitime ac bono et iusto ordine procedant, oportune providere cupientes ipsamque ecclesiam Varschoviensem matri sue cathedrali nostre Poznaniensi in omnibus cerimoniis ac ritu et consuetudine hactenus laudabiliter observatis, quoad possumus conformare, statuta capituli seu constituciones et ordinaciones infrascriptas, matura infra nos deliberacione prehabita, de expresso venerabilium fratrum nostrorum dicte ecclesie Varschoviensis prelatorum et canonicorum consilio et assensu edidimus et composuimus, quequidem statuta ac constituciones et ordinaciones nostras huiusmodi a prelatis et canonicis ac aliis, quorum interest, intererit seu interesse poterit quomodolibet in futurum, in omnibus suis punctis et clausulis in eis contentis sub maioris excomunicacionis ac aliis penis in eisdem expressis strictius observari et iuxta continenciam eorundem et tenorem prelatos et canonicos ac alios supradictos in ecclesia et extra tam in spiritualibus, quam temporalibus regi et gubernari, ac quemlibet ex ipsis ad ea perpetuo firmiter observanda coarctatum esse volumus et astrictum. Quequidem statuta ac constituciones et ordinaciones nostras huiusmodi in

hunc, qui sequitur, modum editas et edita, ac conscriptas et conscripta, quo firmius subsistere valeant roburque perpetue obtineant firmitatis, nostri sigilli appensione ac notarii publici et coram nobis scribe iussimus et fecimus subscripcione communiri. Actum et datum in dicto oppido Varschoviensi anno et die Nativitatis Domini nostri Iesu Christi millesimo quingentesimo decimo septimo, que fuit vigesima quinta mensis Decembris, indiccione decima, pontificatus Sanctissimi in Christo patris et domini nostri domini Leonis, divina providencia pape decimi, anno quarto, presentibus ibidem [1]).

1. Iuramentum predicatoris et canonici Varsoviensis.

Ego N. iuro ad hec sacra Dei Evangelia, quod Reverendissimo domino episcopo Poznaniensi et domino decano Varsoviensi totique capitulo ecclesie Varsoviensis obediens ero et posteris suarum Reverendissimarum dominacionum, in licitis et honestis suis dominacionibus parendo, et quod fidelis ero ecclesie Varsoviensi Sancti Iohannis Baptiste, iura ipsius pro posse meo defendam, officium predicacionis in eadem ecclesia catholice et fideliter iuxta meorum maiorum sentenciam adimplebo, ab eadem ecclesia sine sciencia domini decani nulla racione absentabo et ab eadem non discedam, nisi petita venia; consuetudines eiusdem ecclesie, statuta et ordinaciones racionabiles observabo, secreta capituli nulli revelabo, sic me Deus adiuvet et hec sancta Dei Evangelia.

2. Iuramentum prelatorum et canonicorum.

Ego N. iuro ad hec sacra Dei Evangelia, quod Reverendissimo patri domino N. episcopo Poznaniensi et suis successoribus exhibebo obedienciam, reverenciam et honorem ac fidelis ero ecclesie collegiate Sancti Iohannis Baptiste Warschoviensi Poznaniensis diocesis, iura ipsius pro meo posse defendam, consuetudines laudabiles, statuta et ordinaciones racionabiles capituli observabo, (ad episcopatum sublimatus et confirmatus villam prestimonialem venerabili capitulo libere disponendam dimittam) [2]), secreta capituli nulli revelabo, sic me Deus adiuvet et Sancti eius.

3. De immunitate domorum.

Immunitati domorum prelatorum et canonicorum aliorumque clericorum, circa ecclesiam Varschoviensem residencium, necnon scole ecclesie collegiate Varschoviensis providentes, statuimus et districte prohibemus, ne aliquis, cuiuscunque condicionis existat, in domibus prelatorum aut canonico-

---

[1]) Bezpośrednio po tym ustępie późniejsza ręka dodała co następuje. (Art. 1).

[2]) Ustęp nawiasami objęty dopisała późniejsza ręka na marginesie, przyczem czytamy następujące objaśnienie: »Zacchaeus Pikarski archidiaconus Plocensis, canonicus Varsoviensis etc. de mandato dominorum asscripsit«.

rum, clericorum penes ipsam ecclesiam residencium, necnon scolam, ostia vel portas violenter et iniuriose infringere aut domos seu curias easdem contra voluntatem ipsorum violenter intrare aut violencias seu iniurias in ipsis exercere presumat. Et qui contra hoc facere presumpserit, excommunicacionis sentenciam ipso facto incurrat, a qua non possit, nisi ab episcopo Poznaniensi vel ipsius successoribus, absolvi, premissa per prius satisfactione congrua vel emenda, que satisfactio, si pecuniaria fuerit, in usus fabrice chori ipsius eclesie convertatur.

4. De arbitris in votorum discrepancia eligendis.

Cum iure cautum sit: quod pluribus et sanioribus fratribus visum fuerit, ab omnibus incunctanter debeat observari, quocirca presenti decreto statuimus, quod in omnibus negociis, honorem, utilitatem seu necessitatem ecclesie aut capituli tangentibus, quod a maiori vel saniori parte capituli fuerit conclusum seu ordinatum, suum consequatur effectum; admittimus tamen, quod si a paucioribus aliquid fuerit racionabiliter obiectum et racionibus ac motivis probabilibus et verisimilibus sufficienter ostensum, quod talis contradictio conclusionem fiendam differat ad tempus, in quo maior pars, matura deliberacione prehabita, premissis racionibus et motivis mascticatis, Deum, iusticiam, equitatem et honorem ecclesie pre oculis habendo, conscienciose diffiniat, quod utilius ecclesie et capitulo fuerit attentandum; in omnibus autem aliis capituli negociis, voluntariis et privatis, necessitatem seu utilitatem ecclesie vel capituli aut honorem minime tangentibus, sed bursale interesse, si omnes tangit, ab omnibus vocem habentibus singulariter est approbandum, et si inter capitulares in rebus ecclesie vel mense capitularis questio seu dubium emerserit, cuius partis raciones et motiva prevalere debeant, per arbitros communiter in numero impari electos negocium seu concertacio sopiatur, et quod plures ex ipsis decreverint, robur obtineat firmitatis.

5. De attentantibus contra fratrem.

Item statuimus et ordinamus, quod nullus prelatorum et canonicorum in preiudicium capituli, prelati aut canonici scripto, verbo vel facto, quocunque eciam quesito colore, quidquam faciat vel attentet, contra facientes volumus et ordinamus, ut tales turbatores fratrum maxime in facto alieno sive in alia causa patrocinantem sive consilium, auxilium vel favorem in preiudicium capituli, prelati vel canonici prebentem, quod eo ipso cum talis repertus fuerit, pro arbitrio capituli, qui (s) pro qualitate et quantitate excessus mulctam imponant, exceptis coniunctis personis, videlicet sanguine, fratribus, benefactoribus et servitoribus continuis commensalibus, quibus assistere poterint [1]).

[1]) Redakcya tego statutu jest w całości pomylona.

6. De publicacione mandatorum et litterarum in ecclesia facienda.

Honestati locum dantes et quod omnes tangit ab omnibus approbari debet, statuimus, quod publica mandata sive edicta sedis apostolice vel eius delegatorum seu eciam executorum eorundem, metropolitani, ordinarii, regum, principum vel aliarum excellencium personarum, dum approbata fuerint, sine requisicione omnium prelatorum et canonicorum capitularium, maxime presencium in choro ecclesie, non publicentur, sed si canonici vel prelati presentes fuerint in ecclesia, tunc eorum communi convocacione et consensu, alioquin per presidentem pro tempore existentem fratres prius ad capitulum convocentur et cum consilio deliberato, quid liceat, deceat et expediat in talibus fieri, consulcius agatur, litteras autem missiles capitulo missas poterit prelatus unus cum duobus vel tribus fratribus senioribus aperire, sed nulla responsa dare super eisdem, nisi facta prius omnium requisicione.

7. De secretis capituli non revelandis.

Quoniam secretorum propalacio ac prodicio consiliorum nihil cautum nihilque tutum esse sinit, statuimus presenti edicto ac sub prestiti iuramenti puritate strictissime prohibemus, ut nullus dominorum de capitulo aliquod secretum capituli cuiquam quovis modo ullo unquam tempore revelet aut propalet; quicunque vero infidus honoris et salutis sue immemor aliquod secretum capituli merito celandum, quod videlicet concernat factum ecclesie vel personarum dominorum de capitulo, vergens in dampnum vel odium ipsorum, vel presidens capituli illud pro secreto observandum iniungit alicui, extra tamen capitulum detexerit seu quovismodo revelaverit, connivencia, nutu, verbo, scripto, signis vel facto propalaverit sive prodiderit, excommunicacionis sentenciam ipso facto incurrat, et si talis certitudinaliter innotuerit aut de hoc convictus fuerit sufficienter, ultra reatum periurii, quo se irretitum noverit, nihilominus ad arbitrium sanioris partis ab ingressu capituli et distribucionibus omnibus sit suspensus ipso facto, quod si suspensionem suam non tacuerit et pacienter atque obedienter non tulerit, quod tunc cum tali(s), indiciis precedentibus si non fuerit convictus, purgacio canonica eidem indicatur.

8. Quod dicatur capituli secretum.

Et ne dubitari contingat, quid sit secretum capituli et ob id quempiam excusari, statuimus, decernimus et ordinamus, illud debere dici capituli secretum, quod in capitulo tractatur de statu ecclesie, bonorum ipsius vel personarum dominorum prelatorum et canonicorum, quod revelatum vel propalatum posset ecclesie parere incommodum et ipsis prelatis et canonicis odium aut iacturam, vel quod presidens capituli consilia capitularia concludendo iniungit pro secreto capituli celandum.

9. Quibus dentur distribuciones quottidiane.

Quamquam circa ecclesiam collegiatam Varschoviensem prelatis et canonicis ad hoc abilibus, penes ipsam residentibus et divinis interessentibus, distribuciones quottidiane debeantur, sepius tamen contingit, quod plures, nullum ius in ipsis prelaturis vel canonicatibus habentes, ipsas quottidianas distribuciones longo tempore contra Deum et conscienciam ac aliorum prelatorum et canonicorum gravamen indebite percipere consueverunt, quod plerumque ad oculum est expertum; indemnitati igitur occlesie et capituli immo eciam saluti eorundem salubriter consulere cupientes, statuimus, decernimus et declaramus, quod deinceps nemini dentur, nisi prelatis vel canonicis, [qui] de gremio fuerit in possessione dignitatis vel prebende sue pacifica, lite eidem post annum a die sue recepcionis desuper quomodolibet mota non obstante; secus si eidem infra dictum annum lis desuper mota fuerit, cui in eo casu negandas decernimus, donec litem huiusmodi sopitam ostenderit per legitima documenta.

10. Quo ordine prelati et canonici in ecclesia se gerere debeant.

Innitendo tam iuri communi, quam eciam consuetudini omnium ecclesiarum provincie Gneznensis hactenus laudabiliter observate, statuimus, decernimus et ordinamus, quod prelati et canonici recepti in ipsa ecclesia in stallis, capitulo et processione stent, sedeant et transeant, vota dent, iuxta vocacionem et recepcionem, prout in nostra Poznaniensi et aliis ecclesiis observatur, sub pena carencie distribucionum pro qualibet vice, nisi aliquis ex ipsis canonicis sit minor ordine, maior inferiorem ordine precedat, ita tamen, quod postea promotus ad ordinem superiorem gaudeat prerogativa vocacionis sue.

11. De iurisdictione in fratres discordantes.

Item quia sepius contingit inter prelatos et canonicos ecclesie collegiate Varsoviensis iurgia, dissensiones et controversias exoriri, que si palam fuerint, possent non solum ipsis, sed eciam aliis fratribus facere non modicam levitatem et eosdem ad inutiles lites, sumptus et impensas inducere, idcirco premissis oportune consulendo statuimus, decernimus et ordinamus, quod quocienscunque inter prelatos vel canonicos aut prelatum et canonicum in capitulo vel extra aliqua differencia suboriretur, quod capitulum in tales discordantes ad componendum vel ad iudicandum eosdem iurisdictionem habeat plenariam, nec ipsorum iudicium tales dissidentes declinare poterint sub privacione omnium distribucionum et ab ingressu ecclesie suspensione, et quod eciam ipsum capitulum in tali casu mulctam pecuniariam imponere posset, sub qua decretum eorum observare teneantur, alioquin sencientes se gravatos fore, provocent ad episcopum.

12. Ex quibus causis absentes gaudeant presenciis.

Ut ad defensionem iurium ecclesie et capituli omnes prelatos et canonicos efficiamur prompciores, statuimus, decernimus et ordinamus, ut absentes ab ecclesia in negociis ecclesie vel capituli per dominos de capitulo missi aut ob persecucionem propter defensionem iurium ecclesie vel capituli, si se exibent stare iuri et cognicioni suorum superiorum, perinde omni prerogativa presencium gaudeant; tamen illi, qui voluerint discedere, attestentur presentibus debite et signis claris per aliosque suppleant et proventus percipiant, ac si presentes fuerint, secus de absentibus culpa propria et ex alia causa.

13. De familiaribus ducum, episcoporum.

Ut odia, suspiciones, male voluntates inter duces, episcopum, prelatos et canonicos eo facilius propellamus et ut quisque in loco suo votum suum dicat liberius, statuimus, decernimus, ordinamus et declaramus, quod familiares, officiales ducum, episcoporum consanguinei vel continui commensales eorundem prelati vel canonici, quocienscunque in factis ducum, episcoporum favorem vel odium ipsorum tangentibus votare contigerit, prima suffragia habeant, quibus absolutis de capitulo exire teneantur; idem de consanguineis cuiuslibet de capitulo volumus observandum.

14. De promoventibus aliorum causas.

Ut singula in capitulo proposita equa lance trutinentur et iusto iudicio decidantur, statuimus, decernimus et ordinamus, quod procurator, que in capitulo tractari debeant, promoveat; casu vero, quo quispiam ex dominis de capitulo causam privatam alicuius vel propriam proponere aut promovere vel defendere vellet, quod talis votacioni circa tale negocium interesse non debeat, sed dicto voto suo in re aliena exire teneatur; permittimus tamen, quod quisque ex dominis de capitulo possit libere proponere ecclesie et capituli negocia, si id viderit expedire de eis, in medio capituli tractanda.

15. De domibus defunctorum dominorum.

Cum sepius contingat, quod decedentibus prelatis et canonicis derelicta eorundem sine ullo ordine distrahuntur et inutiliter dilapidantur, premissis salubrius consulentes statuimus, decernimus et ordinamus, quod cum aliquis ex prelatis et canonicis domum habens moritur testamento suo facto, executores ipsius in domo per duas septimanas plenariam habebunt disposicionem, ne eiiciantur infra hoc tempus sub pena excommunicacionis, ita tamen, quod idem executores lecticas duas et tabulas duas et alias res, que clavis affixe sunt vel immurate, ex rebus ipsius mortui in domo relinquant, idem executores regestra dignitatis vel prebende et alia omnia, que pro ecclesia vel capitulo facere possunt, in manus procuratoris capituli tradere

teneantur; ubi vero intestatus decesserit, capitulum et domum et res derelictas in suam recipiet potestatem et singula pro anima defuncti dispensabit, relictis nihilominus rebus pro successore in domo, prout superius est expressum, et reliqua, sepultura et debitis absolutis, pro fabrica ecclesie convertantur, cum sciencia ordinarii.

16. Qualiter domini in capitulo se gerere debeant.

Quia plerunque contingit causas odiosas in capitulo tractari et prelati ac canonici odia huiusmodi declinando sepius studiose se absentant, quo in votis eorum dandis non possint per quempiam postea accusari, cupientes tam odiosas, quam favorabiles causas huiusmodi recte et pro equitate emergentis negocii diffiniri, statuimus, decernimus et ordinamus, quod dicti prelati et canonici ipsius ecclesie Varsoviensis a tractatibus capitularibus et capitulorum interessencia se nullo modo alienare et absentare aut in votis dandis dissimulare audeant, et quocienscunque in arduis et odiosis causis huiusmodi votare contigerit, quod tunc partitum albi et nigri vel per scrutinium votetur, disignatis ad hoc duobus scrutatoribus e medio sui cum tercio notario capituli.

17. De mulctis capitularibus.

Quia facilitas venie incentivum tribuit delinquenti, statuimus, decernimus et ordinamus, quod quocienscunque capitulum de medio sui aliquem pena pecuniaria legitime mulctat, quod tales pene eidem mulctato per procuratorem capituli non remittantur, sed pocius exigantur et convertantur ad negocia capitulum concernencia, salva per omnia potestate capituli easdem penas iuxta qualitatem facinoris pro arbitrio eorundem moderandi vel remittendi.

18. De rebus communibus capitularibus.

Ut res ecclesie et capituli tanto facilius conserventur et non dispareant, statuimus, decernimus et ordinamus, quod nullus sub pena excommunicacionis argentum, libros, litteras et res quascunque ad capitulum spectantes de communibus reservaculis recipiat absque licencia capituli, cuius consensum si habuerit, terminus restitucionis sibi assignetur et in libro capituli annotetur, vel in tabula ad hoc designata.

19. De presidente.

Cum racio et equitas suadeant, quod in omni collegio sive communitate bene ordinata sit semper unus, ad quem ceteri respectum habeant et intendant, statuimus, decernimus et ordinamus, quod prelatus maior, decano absente vel prelatis absentibus, canonicus vocacione senior inter presentes in capitulis et aliis actibus capitularibus presideat et pro presidente habeatur.

20. De libere votando.

Cum reipublice nihil sit tam utile quam facultas cuique libere, que sentit, dicendi et de ea secure consultandi, statuimus, decernimus et ordinamus, ut quilibet dominorum de capitulo in suo loco liberum habeat votandi campum absque alterius cuiuspiam impedimento, qui non ex affeccione privata sed pro bono communi et iusticia, nec per cartam, sed viva voce in capitulo agere debet, in quo cuiuslibet conscienciam oneramus; qui voto alium impedierit et id votans ad animum revocaverit, ille talis impediens careat illius diei distribucionibus quottidianis.

21. De sigillo maiori servando.

Ne ex mala custodia sigilli maioris capituli aliquid detrimenti bonis ecclesie evenire possit, statuimus, decernimus et ordinamus, quod sigillum huiusmodi maius in tezauro secreto ecclesie in capsa certa ad hoc deputata adservetur, obsignatum tamen perprius tribus sigillis trium dominorum de gremio ad hoc deputandorum, nec extra capitulum generale eo utendum est, nisi urgentibus casibus in capitulo parciali et in presencia dictorum trium nominatorum ad hoc consenciencium.

22. De nunciis deputandis.

Quia multa et varia ecclesie et capituli occurrunt negocia, que per nunctios fratris de capitulo tractari necesse est, statuimus, decernimus et ordinamus, quod domini per capitulum ad aliquod negocium peragendum sive legacionem in facto ecclesie vel capituli deputati onus legacionis detractare non debeant, qui quidem sic deputati expensas itineris a capitulo pro cuiuslibet condicione et loci distancia ac negociorum qualitate habere debeant, et nihilominus cum eisdem mitti volumus aliquot equites per dominos presentes, ubi id postulaverint ipsi deputati, quodque redeuntes capitulo de suis gestis plenam faciant relacionem, salvo, quod in tali legatorum designacione debet haberi racio et personarum et negociorum, ne semper eedem persone graventur.

23. De iuramento prestando circa recepcionem.

Innitentes veteri tam nostre, quam omnium ecclesiarum laudabili consuetudini hactenus observate, statuimus, decernimus et ordinamus, quod petens se recipi ad prelaturam vel canonicatum sive per procuratorem sive per se teneatur prestare iuramentum in forma superius descripta, et nihilominus si talis receptus iuramentum huiusmodi per procuratorem prestiterit, volumus, quod posthac, cum ad ecclesiam ipsam personaliter accesserit, teneatur illud de novo prestare per se ipsum.

24. De prelatis et canonicis in sacris non constitutis.

Ut et iuri communi pareamus et omnium ecclesiarum consuetudini nos conformemus, statuimus, decernimus et ordinamus distribuciones quottidianas prelatis et canonicis, in sacris ordinibus duntaxat constitutis, ac villas et decimas prestimoniales conferendas, ceteri vero canonici nondum sacris iniciati et premissis careant ac ultimum locum tam in choro, quam in processionibus habeant.

25. De merentibus presencias et panem.

Cum sint in ecclesia nonnulla divina officia, racione quorum domini de capitulo propter eorum interessenciam specialia stipendia percipere consueverunt, statuimus, decernimus et ordinamus, quod si prelatus et canonicus ad tale officium, si missa sit, venire infra ultimum kyryeeleyson neglexerit, vel ante ultimum Agnus de ecclesia exiverit, quottidianis distribucionibus illo die careat, nisi [se] coram presidente vel procuratore capituli de absencia vel abscessu legitimis excusaverit causis, quo casu nulla pena talis punietur. Idem de pane merendo fieri volumus. Negligens vero in decantacione vigiliarum primi nocturni et veniens ad chorum circa decantacionem psalmi »Dominus regit me«, immediate distribucionibus sequentis diei puniatur, que pene interessentibus et negligencias aliorum supplentibus distribuantur.

26. De officiali in iudicio presidencie.

Innitendo observancie aliarum ecclesiarum, statuimus, decernimus et ordinamus, ut officialis Varschoviensis non plus quam per medium grossum a quolibet processu dominorum de capitulo exigat, et quod idem officialis interim, quod in iudicio presidet, hora audiencie causarum consueta pro presente in ecclesia et capitulo censeatur, nulla ipsum propterea pena sequente, salvo, quod per alium in ecclesia unacum aliis dominis decantare teneatur.

27. De offertorio faciendo.

Ut et ipsi debito nostro satisfaciamus et ceteros Christi fideles exemplo nostro ad bona opera invitemus, statuimus, decernimus et ordinamus, quod prelati et canonici in festis celebribus, videlicet: Natalis Christi, Circumcisionis et Epiphaniarum Domini, Pasche, Ascensionis, Pentecosten, omnibus Beate Marie et apostolorum ac Sancti Iohannis Baptiste festivitatibus, necnon pro defunctis offerant in altari pro beneplacito eorundem.

28. De divisione villarum prestimonialium.

Cum venerabile capitulum ecclesie Varschoviensis beneficio aliquorum ex antiquo plures villas et decimas habeat, que per prelatos et canonicos gubernari et teneri solite sunt, necnon altare fundi Zator, quod in presti-

monium eciam optari per eosdem solet, statuimus, decernimus et ordinamus, quod ipse ville, decime et altare, canonicales ipsis dominis de capitulo secundum vocacionem sive senium cuiuslibet in vim prestimoniorum in custodiam sive gubernacionem per opcionem assignentur, ita tamen, quod possessor ville non plures, quam quatuor mansos, pro predio habeat, ex quo omnes utilitates pro se tollet, census vero per kmethones solvi solitos et pro decima cuiuslibet mansi duodecim grossos in mediis grossis capitulo respondeat, salvis condicionibus modernorum possessorum bonorum Dluga et Razny, quibus licebit extirpare agros pro prediis, quantum placuerit, quorum utilitates pro se tollent vita ipsorum durante.

29. De redditibus communibus extra capitulum non arendandis.

Ut bona [mense] capitularis in esse conserventur et ne pretextu aliquarum concessionum successive depereant seu a dicta mensa aliquomodo ipsa alienari contingat, statuimus, decernimus et ordinamus, quod proventus, census et redditus in quibuscunque rebus consistant, ad mensam capitularem Varschoviensem quomodolibet spectantes privatis personis, spiritualibus vel secularibus, extra capitulum perpetuo vel ad tempus nullo modo et ex quibuscunque causis arendentur seu conferantur.

30. De solucione cappalium.

Innitendo consuetudini aliarum eeclesiarum sub provincia Gneznensi existentium ac fabrice ecclesie necnon decori consulere volentes, statuimus, decernimus et ordinamus, quod deinceps ad dignitatem aut canonicatum et prebendam, per cessum vel decessum in ipsa ecclesia collegiata Varschoviensi vacantem, se in prelatum vel canonicum recipi postulans, si prelatus decem, si vero canonicus fuerit septem marcas numeri et monete Polonicalis irremissibiliter in manibus procuratoris capituli, alias iucundum ingressum solvere teneatur, alioquin excommunicetur et ad secreta capituli, opcionem villarum, decimarum ac altaris superius expressi, necnon ad percepcionem quottidianarum distribucionum nullatenus admittatur, districtius inhibendo, ne domini tunc presentes et aliquem in fratrem recipientes cuipiam sic, ut premittitur, recepto iucundum ingressum huiusmodi indulgeant vel remittant, nec tempus solucionis huiusmodi, nisi data de medio dominorum caucione sufficienti, differant vel prorogent, alioquin ipsi remittentes dictam recepcionem de propriis solvere sint astricti.

31. De domibus dominorum vacantibus.

Ut dominos prelatos et canonicos ad exstruendum, edificandum et reparandum domos ipsorum canonicales efficiamus prompciores, quo noverint sue impense eciam post fata eorundem haberi racionem, statuimus, decernimus et ordinamus, quod vacacione alicuius domus canonicalis dignitati

vel prebende annexe per cessum vel decessum illam obtinentis occurrente, domo tali per aliquos ex dominis, ad hoc tunc deputandos, imprimis iusta extimacione taxata is, cui racione dignitatis vel prebende huiusmodi cesserit, taxam eius infra unum mensem solvere teneatur, cuius taxe medietas pro fabrica et ornamentis ecclesie convertatur, racione vero alterius medietatis anniversarii pro anima defuncti more solito per dominos de capitulo tamdiu decantentur, quamdiu pecunie ex huiusmodi taxa solute sufficient pro eisdem, ita tamen, quod pro quolibet anniversario una sexagena dividatur, alioquin si taxam huiusmodi infra unum mensem solvere non curaverit, excommunicetur nec admittatur ad percepcionem omnium et singulorum proventuum ecclesie et capitulum.

32. De capitulis generalibus celebrandis.

Cum circa ecclesiam collegiatam Warschoviensem sepius varia negocia et acciones, presertim statum et bona ecclesie ipsius concernencia, evenire solent, ad que absolvenda plurimorum requiritur consilium, presertim eorum, quorum interest de talibus scire et consulere, statuimus, decernimus et ordinamus, quod ad talia obeunda in oppido Warschoviensi bis in anno generale capitulum celebretur, videlicet dominica secunda post festum Pasche primum, secundum vero pro festo Sancti Michaelis archangeli, quibusquidem capitulis quilibet prelatus et canonicus per se et in ipsorum propriis personis interesse sub pena excommunicacionis et mulcta unius sexagene pro fabrica chori ecclesie Sancti Iohannis solvenda teneatur, quas penam et mulctam tales absentes incurrere volumus, salvis legitimis impedimentis, super quibus eos volumus legitime excusari, que quidem capitula sive quodlibet ipsorum per dies quinque continuos, diem solennitatis eciam includendo, celebrari volumus, in quibus quidem capitulis primo die invocato perprius Sancti Spiritus auxilio per collectam solitam, sequenti vero die missa de Sancto Iohanne Baptista patrono solenniter per dominos decantata, de ecclesie et capituli negociis tractetur more solito, quam si aliquis ex dominis neglexerit, in medietate proventuum capitularium puniatur.

33. De fabrica chori.

Cum prelati et canonici ecclesie collegiate Warschoviensis ex ipsa ecclesia honorem et preeminenciam necnon victum et amictum habeant, et qui sentit honorem et commodum, equum est, ut ferat et onera; ideo statuimus, decernimus et ordinamus, ut quocienscunque necessitas reparacionis chori ecclesie collegiate Sancti Iohannis Baptiste Varschoviensis in tecto, muris, parietibus, pavimentis, fenestris, libris, necnon casulis, cappis et aliis quibuscunque sacris vestibus ad reparacionem huiusmodi quomodocunque pertinentibus necessitas ingruerit, quod capitulum ipsum Varschoviense certam quotam pro fabrica huiusmodi ecclesie in singulas personas dominorum secundum valorem dignitatum et prebendarum eorundum, in capitulo tamen

generali, racione contribucionis tociens, quociens opus fuerit, imponende habebunt facultatem per censuras ecclesiasticas ab eisdem exigendam.

34. De superpiliciis et almuciis.

Item statuimus et ordinamus, quod prelati et canonici diebus festis, a clero et populo celebrandis, necnon Adventus et Quadragesime, ac illis, quibus anniversarii decantari consueverunt, superpiliciati et in almuciis ad divina officia sive missas, in quibus quottidianas distribuciones merentur, incedere teneantur, alias careant distribucionibus quottidianis.

35. De testamentis et ab intestato derelictis.

Cum venerabilis capituli ecclesie collegiate Varschoviensis maxime intersit, ut testamenta sive ultime voluntates eorundem rite fiant et debite exequantur, dignum eciam, quin pocius debitum arbitramur providendum fore, ut bona decedencium ipsorum prelatorum et canonicorum ab intestatis derelicta recte dispensentur, statuimus, decernimus et ordinamus, quod prelati et canonici dicte ecclesie Varschoviensis testandi liberam habeant facultatem, et si quis ipsorum intestatus decesserit, quod eius omnia bona mobilia in quibuscunque rebus consistant, capitulum dispenset iuxta statuti provincialis disposicionem, et si quid forsan ex ipsis rebus excreverit, pro fabrica chori ipsius ecclesie convertatur.

36. De procuratoribus absencium dominorum.

Cum propter absenciam dominorum de capitulo ecclesia sepius suis debitis defraudatur obsequiis, statuimus, decernimus et ordinamus, ut prelati et canonici ecclesie nostre Varschoviensis, circa ipsam ecclesiam vel in diocesi continue non residentes, teneantur habere procuratores suos de medio dominorum de capitulo, qui onus procuracionis huiusmodi acceptent, ac fundos beneficiorum ipsorum, decimas et villas prestimoniales gubernent, necnon onera consueta supportent et debita, si que ecclesie et capitulo tenebuntur, persolvant sub pena excommunicacionis et privacionis prestimoniorum et aliarum graciarum, si quas ab ecclesia habuerint antedicta.

37. De tempore solvendi proventus capituli.

Ne propter pecuniarum defectum domini a residencia circa ecclesiam distrahantur, statuimus, decernimus et ordinamus, ut possessores villarum et aliorum proventuum ad mensam ipsorum capitularem spectancium census duabus septimanis post festum Sancti Martini solvant, decime vero per procuratorem capituli diligenter et fideliter decimentur et vendantur quantocius, quarum precium in convencione capituli mox conferatur, alioquin per censuras ecclesiasticas ad solucionem huiusmodi cogantur ipsi domini principales, alias eis absentibus procuratores eorundem.

38. De statutorum interpretacione.

Quamvis omni cura et diligencia studuerimus statuta presencia claris verbis et non ambiguis sentenciis edere et conscribere, quia tamen pro varietate negociorum multi casus evenire possunt, quibus statutis huiusmodi non satis cautum videbitur et propterea rem in dubium et controversiam revocari posse, ad tollendum ambiguitatem huiusmodi statuimus, decernimus et ordinamus, ut quocienscunque aliqua dubitacio inter dominos de capitulo occasione aliquorum verborum, in statutis forsan ambigue positorum, suboriretur, quod illam episcopus Poznaniensis, si in diocesi sua et ducatu Mazovie fuerit, declaret, alias deputentur domini aliqui de capitulo iurisperiti, qui dubia ipsa ex statutorum tenore et emergencia casuum declarari et interpretari habeant, quorum huiusmodi interpretacioni et limitacioni perinde stari debet, ac si nulla ambiguitas foret.

39. De non inculcandis votis.

Cum et racio dictet et honestas conveniat rem melius non incipere, quam inceptam, cum potest, non finire, statuimus, decernimus et ordinamus, quod quandocunque in medio capituli aliquod negocium consultandum proponitur, nisi prius de tali conclusum fuerit, aliud nullatenus moveatur, et si forsan multum importans fuerit, quod vel propter paucitatem dominorum vel difficultatem emergentis negocii satis expediri nequiverit, poterit in aliud tempus eius expedicio differi, quo melius et commodius de eo possit consultari.

40. De notario capituli.

Cum multa et varia negocia et actiones in capitulo necessario tractanda, discutienda et terminanda assidue emergant, que fidei integritatem exposcunt, ac scribe solerciam, probitatem et diligenciam, requirunt, statuimus, decernimus et ordinamus, ut capitulum Varschoviense decetero notarium capituli habeat, qui nonnisi per electionem in capitulo generali eligatur et recipiatur, et qui sit persona probitate fidei et virtutis [preditus] et bene possessionatus circa ecclesiam, qui ante omnia iurare teneatur, quod omnia et singula capituli secreta nemini pandet et nulli extra capitulum revelabit, et quicquid sui in capitulo decretum fuerit, fideliter in actis seu matrica capituli inscribet et annotabit per se ipsum, et quod nemini sine expresso consensu capituli aliquas notas, signaturas vel responsa tradet et continue circa ecclesiam residebit. Idem notarius capituli racione laborum suorum habebit a prelato eiusdem ecclesie, ad prelaturam se recipi petente, mediam marcam, a canonico vero unum fertonem, idem notarius capituli habebit duas marcas de communi errario capituli et omnem questum pro purgandis processibus solvi solitum percipi, et quiquidem notarius tenebitur ire, quociens opus fuerit et dominis videbitur, in negociis capituli et dominorum, impensis tamen dominorum mittencium.

41. De servanda pecunia fabrice et capituli.

Indempnitati capituli consulendo, statuimus, decernimus et ordinamus, quod procurator capituli non alibi, quam in ecclesia et in thesauro ipsius pecunias fabrice et capituli, que in manus ipsius tradentur, adservare debeat, alias secusfaciens, si quod dampnum inde evenerit, illud de proprio ressarcire teneatur.

42. De salario procuratoris capituli.

Honestum est, ut qui sentit onus, sentire debeat et commodum: statuimus, decernimus et ordinamus, ut capituli procurator pro tempore existens, racione laborum suorum circa officium procuracionis quatuor sexagenas grossorum in mediis grossis singulis ex proventibus quottidianarum distribucionum habeat, qui teneatur racionem facere de omnibus proventibus fabrice et mense capitularis per ipsum perceptis et expositis in medio dominorum de capitulo pro Adventu domini nostri Iesu Christi sub pena unius ducati.

43. De electione procuratoris.

Ut idoneitas favori preponatur, statuimus, decernimus et ordinamus, ut procurator capituli per scrutinium vel partitum albi vel nigri eligatur, qui sic electus ac idoneus ad hoc repertus triennio se exonerare non possit, neque onus recusare sub pena trium marcarum grossorum in mediis grossis ipso facto incurrenda et pro utilitatibus capituli convertenda.

44. De domibus dominorum honeste servandis.

Inhonestum est et ab omni racione alienum, ut qui aliis normam vivendi damus, ipsi obscene et turpiter vivamus, et quod in aliis reprehendimus, hoc in nobis negligamus; statuimus, decernimus et ordinamus, ne prelati et canonici decetero in domibus suis suspectas mulieres vel eciam extra domos in sua procuracione publice detineant concubinas sub exclusione a capitulo ac privacione villarum prestimonialium et omnium distribucionum, salvis aliis penis per omnia contra tales in statuto provinciali: De cohabitacione clericorum et mulierum, promulgatis, quod eciam per hoc statutum nostrum, prout merito debemus, approbamus.

45. De domibus non locandis.

Cum domus canonicales ad usum prelatorum et canonicorum duntaxat constitute sunt et constructe, statuimus, decernimus et ordinamus, ut nullus ex prelatis vel canonicis domum suam in area capitulari intra muros constructam persone seculari vel spirituali extra capitulum, cuiuscunque status existat, locare aut vendere perpetuo vel ad tempus audeat sine licencia

capituli generalis et consensu patroni, sub pena decem marcarum et privacione eiusdem domus ipso facto incurrenda, et nihilominus vendicionem seu locacionem irritam decernimus, nullius roboris et momenti.

46. De inventario super rebus ecclesie.

Ne res ecclesie magno labore parte per malam custodiam depereant, statuimus, decernimus et ordinamus, quod custos ecclesie Varschoviensis pro tempore existens in sui prima recepcione de rebus ecclesie inventarium facere ac, si quid accreverit postea, antiquo inventario ascribere teneatur et in capitulo generali, dum requisitus fuerit, pro festo Sancti Michaelis illud et antiquum offerre; ubi vero aliquid ex rebus ecclesie culpa sua deperditum fuerit, teneatur illud periculo et sumptibus suis resarcire.

47. De translacione capituli et presenciis.

Quamvis in oppido Varschova ex vetere consuetudine capitula generalia per prelatos et canonicos pro tempore existentes celebrari solita sint et debeant, ac in ecclesia Varschoviensi et non alibi ipsi prelati et canonici refectiones seu quottidianas distribuciones et panes racione interessencie in divinis officiis semper mereantur, quia tamen morbum pestis et epidemie locum et oppidum ipsum occupare et ibidem aliquamdiu grassari plerumque expertum est, et ne propterea capitulum generale differatur, propter cuius negligenciam ecclesia in suis bonis et eius persone incommodum caperent et iacturam, statuimus, decernimus et ordinamus, quod casu simili, quod absit, occurrente, aut alia iusta et racionabili causa subsistente, prelati et canonici de mutuo consensu alium locum tuciorem eligere, ubi commodius capitulum generale celebrare, necnon ibidem residentes presencias mereri licite possint et valeant, et ibidem conclusa eandem efficaciam et firmitatem habeant perinde, ac si in oppido Varschova esset celebrata.

48. De libris ecclesie et cantu non mutandis,

Cum turpis sit pars, que a suo capite dissentit et non congruit suo universo, statuimus, decernimus et ordinamus, ut in ecclesia Varschoviensi cantus et accentus ac omnes cerimonie circa divina officia ad instar ecclesie cathedralis Poznaniensis decantentur et observentur, nec per quempiam sub pena excommunicacionis late sentencie immutentur, nec aliquis chorales corrigere audeat, et si quid emendandum videretur, per peritos cum sciencia et consensu capituli corrigantur, quod et decanus pro tempore existens, cuius principaliter interest in hac parte, sub eadem pena excommunicacionis advertere et custodire teneatur.

49. De presbiteris scandalosis in ecclesia.

Cum in ecclesia Dei sacerdotes instituti sint, ut plantent et edificent verbo, opere et exemplo, statuimus, decernimus et ordinamus, quod si aliqui ex vicariis, mansionariis vel altaristis seu aliis presbiteris circa ecclesiam Sancti Iohannis Varschoviensem residentes inhoneste conversacionis, seu alias scandalosi reperiantur, aut contra iura ecclesie seu capituli in causis patrocinentur. quod tales, nisi legitime moniti se emendaverint, per decanum cum consilio et consensu capituli ab ecclesia pellantur et ad permutandum sua beneficia compellantur, sub pena privacionis eorundem.

50. De prelatis et canonicis iudicandis.

Cum nihil sit melius, nihilque iucundius, quam concordia fratrum et caritas, dissensiones eorum, iurgia et contenciones, que forsan inter eos excitari contigerit. omnino sopire et ad fraternum amorem reducere cupientes, statuimus, decernimus et ordinamus, ne prelati et canonici alter alterum in causis prophanis extra capitulum evocet sub pena privacionis omnium distribucionum per unum annum, si presens circa ecclesiam fuerit, si vero absens sub privacione ville aut decime prestimonialis, si quam possidet, alias sub pena non admissionis ad capitulum et inhabilitatis ad prestimonia obtinenda et quottidianas distribuciones percipiendas, sed talis iniuriam passus debeat eandem ad capitulum perferre, et iusticiam a fratribus postulare, qui postea, si se per decretum capituli gravatum senserit, poterit ad superiorem appellare; ubi vero aliquis de medio capituli contra ipsum capitulum sive commune ipsorum aut contra alicuius rei ad mensam capitularem aut ecclesiam spectantis [detentorem] actionem intentaret et iudicium ipsius capituli detractaret et non ad episcopum appellaret, gravatum se pretendendo, quod talis omnibus emolimentis, que a mensa capitulari habet, ante omnia tamquam temerarius privetur.

51. De apposicione interdicti.

Statuimus, decernimus et ordinamus. quod quocienscunque decetero nos et successores nostros episcopos Poznanienses vel suos officiales contra aliquos malefactores interdictum generale vel speciale promulgare contigerit et tale ad ecclesiam collegiatam Varschoviensem allatum fuerit, quod non exequatur, nisi prius campana maior solemniter pulsetur, ut talis censura, que in ecclesia est precipua, priusquam legatur, ex sono campane quibuscunque innotescat et alios a similibus perpetrandis facinoribus deterreat.

52. De pulsu ad capitulum generale.

Statuimus, decernimus et ordinamus, quod quocienscunque prelatos et canonicos capitula generalia celebrari contiget, quod ipso die festi superius designati hora prima post meridiem campana maior solenniter pulsetur, per

quam ipsi prelati et canonici in domum presidentis ad negocia capituli incipienda convocabuntur, quem pulsum decanus pro tempore existens ordinare tenebitur et procurator capituli solvet.

53. De mutua adherencia fratrum.

Cum prelati et canonici in regenda ecclesia unum sint, unumque corpus constituant, statuimus, decernimus et ordinamus, ut quocienscunque necessitas ecclesie aut mense capitularis ingrueret, alter alterum, semota quavis simulacione, sinceriter adiuvare teneatur, in privatis vero alter alterum honore prevenire.

54. De refectionibus in capitulo generali.

Cum [in] capitulis generalibus multa et varia negocia tractari soleant, et propterea multi labores a dominis subeundi, honestum censemus, ut cum magis laborandum est, maius eciam propterea premium expectetur; statuimus, decernimus et ordinamus, quod in capitulis generalibus inter dominos pro quolibet capitulo generali quatuor sexagene in mediis grossis dividantur.

55. De mulctis capitularibus.

Ne pene, que in statutis nostris huiusmodi imponuntur, interminari duntaxat et non infligi videantur, statuimus, decernimus et ordinamus, ut quocienscunque prelatos vel canonicos in aliquas penas sive mulctas racione contumacie sive negligencie incidere contigerit et capitulum talem incidisse declaraverit, procurator capituli penas sive mulctas huiusmodi diligenter exigere teneatur pro arbitrio capituli dispensandas, quas in regestro speciali annotabit et de ipsis postea faciet racionem.

56. De bonis ecclesie non alienandis.

Cum iura canonica prohibeant bonorum ecclesie alienaciones ac iurium ipsius sub manus personarum extranearum submissiones, statuimus, decernimus et ordinamus, ne de bonis ipsius ecclesie Varschoviensis alique aliena, ciones aut iurium ecclesie submissiones fiant, sive eciam commutaciones nisi tales cederent in evidentem ecclesie utilitatem, et cum consensu episcopi vel sedis apostolice.

57. Cause excusandi a divinis officiis.

Solent frequencius prelati et canonici ab interessencia in capitulo vel ecclesia coram presidente vel procuratore capituli se excusare, allegantes, se legitime impeditos, nullam tamen specificam exprimentes, quinimmo excusaciones in punctis allegantes, ut per hoc ita absentes quottidianas distribuciones lucrentur, quas non possunt bona consciencia facere suas, immo easdem furantur et tenentur ad earum restitucionem; cui rei providere

volentes, statuimus, decernimus et ordinamus, ut decetero cupientes se excusare ab interessencia in divinis officiis, quibus interesse tenentur, propter merendas distribuciones quottidianas specifice se excusent iustis causis veris, legitimis et honestis, super quo uniuscuiusque conscienciam oneramus.

58. Quantum solvatur missam cantanti.

Iustum est, ut, qui sentit onus, sentiret et commodum; statuimus, decernimus et ordinamus, quod deinceps prelato vel canonico, ex ordine missam dominicalem sive per se sive per alium confratrem tamen cantanti, racione huiusmodi misse viginti grossi in mediis grossis dentur, et si in eadem septimana aliqua festa evenerint, idem summam missam cantare tenebitur, et capituli procurator dictum precium non prius solvat, quam ipsa septimana fuerit per ipsum vel alium pro eodem prelatum vel canonicum absoluta.

59. Decreta capituli generalis in privatis non infirmentur.

Ut decreta capituli generalis firmiter subsistant, statuimus, decernimus et ordinamus, quod decetero et in antea in capitulis generalibus tractata, conclusa et decreta in parciali capitulo nullomodo infirmen-tur vel immutentur, alioquin, si qui in capitulo parciali ea infirmare auderent, singulariter singuli penam unius ducati ipso facto incurrant, que pena sive mulcta debet irremissibiliter exigi et converti ad negocia communia capitularia, decreto capituli generalis nihilominus in suo robore permanente.

60. De lectura statutorum.

Cum turpe sit unicuique professionem suam, in qua quis assidue versatur, ignorare, ne igitur quispiam dominorum per ignoranciam statutorum se valeat excusari, statuimus, decernimus et ordinamus, ut ipsa statuta capitularia unicuique ex prelatis et canonicis dum, et quociens voluerint, ad legendum pro eorum arbitrio exhibeantur, que eciam in medio dominorum in capitulis parcialibus, que diebus Veneris de quindena in quindenam teneri volumus, dum nihil penitus ad tractandum occurrit, legi volumus.

61. De non votando secundario.

Observancie aliarum ecclesiarum et capitulorum innitendo, statuimus, decernimus et ordinamus, ut quocienscunque aliqua res in medio capituli proposita et super eadem conclusum fuerit, quod decetero super eadem re, nulla nova subsistente causa, secundario [non] votetur, ne inde confusio, error aut aliqua levitas, necnon inter ipsos dominos de capitulo controversia excitetur.

62. Quibus personis bona capituli committantur.

Ut bona mense capitularis recte gubernentur et domini de capitulo in suis proventibus non negligantur, statuimus, decernimus et ordinamus, ut

ville prestimoniales, ad mensam capituli spectantes, duntaxat prelatis et canonicis de gremio gubernande committantur, et, ne quispiam ex eis villam sibi loco prestimonii creditam alicui extra gremium dominorum committat aut arendet, districtius inhibemus sub pena privacionis ipsius ville ipso facto incurrenda.

63. De revisione domorum annis singulis.

Casibus fortuitis, qui evenire possunt, providere cupientes, statuimus, decernimus et ordinamus, quod domus canonicales singulis annis per aliquos deputatos ex capitulo generali post festa Pasche celebrando revideantur, quas possessores ipsarum manutenere et in esse bene conservare, necnon scalam adminus unam, uncum ferro adaptatum et unum vas aqua plenum in eadem habere teneantur; ubi vero scalas, uncos et aquam in domibus non haberent, pro qualibet visitacione sive revisione in sex grossis puniantur.

64. De intimacione anniversariorum facienda.

Ne quispiam ex dominis ignoranciam valeat pretendere et se per eam excusare, statuimus, decernimus et ordinamus, ut procurator capituli anniversarios, qui sequentibus diebus in septimana decantari debent, die dominico ad valvas ecclesie ante summam missam sub pena sex grossorum intimare teneatur.

65. De residencia et abilitate ad optandum.

Aliarum ecclesiarum consuetudini et observacioni innitendo, statuimus, decernimus et ordinamus, quod quilibet prelatus et canonicus ecclesie collegiate Varschoviensis, post sui pacificam possessionem in beneficio, teneatur tribus mensibus continuo circa ipsam ecclesiam absque quavis excusacione residere, ut ita residens discat statuta et mores ecclesie, iura et privilegia ipsius intelligat, ut de cetero eidem ecclesie inservire et iura ipsius, prout tenetur, defendere commodius posset; alioquin sic, ut premissum est, non residens ad optandum villas prestimoniales pro inabili censeatur, ita tamen, quod priusquam ad opcionem ipsam admittatur, teneatur obtinere a capitulo declaracionem super ipsius residenciam et abilitatem ad optandum, secus faciens tali modo inabilis eciam ad optandum reputetur, declaracionem vero inabilitatis huiusmodi, nisi ipsam residenciam realiter et cum effectu quis fecerit, omnino faciendam inhibemus, ne propterea preiudicium ecclesie et personis irrogemus.

66. De ingrossacione privilegiorum.

Quia contigit sepius et adhuc contingere posset privilegia ab ecclesia aliquibus personis concessa, abradi seu in verbis essencialibus immutari et

ad propositum abutencium adaptari in dampnum ecclesie non modicum et iacturam; premissis igitur oportune providere eupientes, statuimus, decernimus et ordinamus, quod deinceps privilegia concedenda ab ecclesia sive capitulo, priusquam sigillentur, per notarium capituli de verbo ad verbum regestrentur in libro ad hoc deputato, sub pena unius fertonis pro qualibet vice contra sigillantes illa, et notarius capituli a regestratura ipsorum ultra sex grossos non exigat.

67. De installacione dominorum.

Solent frequencius prelati vel canonici ecclesie collegiate Varschoviensis ex quadam curiositate decretum capitulum contemnentes in beneficiis, que in ipsa ecclesia assequuntur, per notarios publicos extra capitulum se recipi, possessionemque eorundem ipsis tradi procurare, illud non curantes, quod ad capitulum pertinet de prelatis et canonicis in ecclesiam recipiendis institucio sive in possessionem missio; quare talium temeritati providere cupientes, statuimus, decernimus et ordinamus, ut prelatus vel canonicus ad prelaturam vel canonicatum in ipsa ecclesia se recipi cupiens, ante omnia in capitulo cum litteris provisionis sue comparere teneatur, ac ibidem possessionem petere sibi tradi, alias secusfaciens pro possessore beneficii non censeatur, nec sit abilis ad optandum villas prestimoniales et ad secreta capituli nullatenus admittatur.

68. De condicione meliore in prestimoniis facienda.

Congruit omnino equitati, ut unde quisque sentit commodum, ferat et onera; statuimus, decernimus et ordinamus, ut quilibet prelatus vel canonicus villam prestimonialem possidens eandem in omnibus ipsius limitibus, graniciebus, edificiis, agris, pratis et aliis utilitatibus bene administret, incolas ipsius in iusticia foveat, ac in eadem condicionem faciat meliorem, quod si forsan deteriorem fecerit, legitime convictus ipsa villa privetur et ad optandum aliam penitus inabilis censeatur.

69. De revisione villarum et decimarum.

Solent plerumque domini de expectacione melioris ville reformacionem eius, quam obtinent, negligere, et non solum nullam in eis meliorem sed eciam deteriorem facere condicionem in dampnum et preiudicium omnium dominorum et mense capitularis eorundem. Premissis oportune providendo, statuimus, decernimus et ordinamus, ut singulis annis ante capitulum generale, pro festo Sancti Michaelis celebrandum, procurator cum notario capituli in villis prestimonialibus revisionem faciat et quecunque in eisdem meliorata vel deteriorata invenerit, fideliter conscribat et postea ad dominos in capitulo generali perferat, ut et bene meritorum et demeritorum cuiusque bona racio, ut equum est, habeatur; parem revisionem fieri volumus in

eisdem villis, alicuius illarum vacacione occurrente, quam ad valvas ecclesie uno mense, antequam ad opcionem eius procedatur, publice volumus intimari, et si aliquis ex dominis villam vacantem, tanquam meliorem, optare volens in villa, quam antea obtinuit, repertus fuerit deteriorem fecisse condicionem, ad villam sic vacantem optandam nullo pacto admittatur, quinimmo pro villa destructa vel in eadem condicione meliore non facta puniatur iuxta prioris statuti, desuper editi, vim, continenciam et tenorem, et ad convincendum talem in premissis stari volumus relacioni procuratoris et notarii capituli, nisi se possessor ville legitimis racionibus purgare et iustificare voluerit, cui iusta defensa negari non debet. Volumus preterea, decernimus et ordinamus, ut tales revisores villarum provideantur [sumptibus] illius possessoris, ad cuius villam advenerint, alias fertonem monete currentis revisoribus idem solvere tenebitur; casu vero, quo talis villam vacantem optare volens proventus ex villa, quam prius possedit, ante tempus exegerit, quod tales successori restituere teneatur, et si agros prediales vendidisse repertus fuerit, quod ipsius successor de agro sic vendito omnes fructus et utilitates tollet et venditor emptori precium et laborem restituat et solvat.

70. De mansis desertatis in villis prestimonialibus.

Iniquum censemus, ut negligencia alicuius cedere sibi debeat in commodum; constitucioni et observancie aliarum ecclesiarum innitendo, statuimus, decernimus et ordinamus, quod possessor ville prestimonialis de quolibet manso desertato et per eum seminato racione census solvere teneatur capitulo mediam sexagenam grossorum in mediis grossis in manibus procuratoris, et si ipsos agros vendiderit, extunc solvat capitulo valorem et prata ipsi agro attinencia, salva nihilominus decima ex agro ipso culto, quam seu eius valorem capitulo dari volumus irrecuse.

71. De bonis mobilibus in villis prestimonialibus per obitum vacantibus.

Fuit per abusum introductum, quod occurrentibus vacacionibus villarum prestimonialium consueverant passim quicunque, habita noticia vacacionis earundem, in villas ipsas sic vacantes descendere, et quicquid istic reperiebant, contra bonos mores pro se tollere et usurpare in detrimentum animarum suarum, per hoc aliis bona clericorum invadendi et diripiendi occasionem prebentes; huic malo providere cupientes, statuimus, decernimus et ordinamus, quod deinceps procurator cum notario capituli ad villas ipsas et curias ipsarum sic vacancium intrare debet et cum ipso notario easdem ingressus, de omnibus, que ibidem reperiet, inventarium faciat, reperta in loco manuteneat et usque ad tempus opcionis legitime gubernet et deinde die opcionis ville sic vacantis inventarium manu notarii capituli subscriptum in medio dominorum exhibeat, alias idem procurator secusfaciens et

aliquid pro se usurpans vel contractans in pena dupli cuiuslibet rei sic contractate puniatur, salvis nihilominus expensis, quas cum notario capituli, equis et familia ex bonis in ipsis villis et curiis repertis, habere debet,

72. De limitibus in villis prestimonialibus.

Ut cum vicinis villarum mense capitularis sine contencione et iurgiis in bona amicitia vivamus et subditi dicte mense tanto vivant quiecius, statuimus, decernimus et ordinamus, quod quilibet possessor ville prestimonialis a die assecucionis eiusdem teneatur infra unum annum limites sive granicies ipsius ville prestimonialis, si id expediens fuerit, fieri sumptibus suis sub privacione ipsius, nisi forsan non per eum staret, quominus ipsas facere posset; si tamen gravis immineret impensa, capitulum teneatur relevare, super quo certificare capitulum teneatur.

73. De permutacione villarum prestimonialium.

Aliquando circa ecclesiam Varschoviensem factum fuisse reperitur, quod domini de capitulo seniores villas prestimoniales de melioribus possidentes cum dominis minoribus, amicis et consanguineis alias villas inferiores permutarunt, et posthac alias de melioribus vacantibus ex vi senii sui optarent non absque iniuria fratrum aliorum; idcirco talibus providere cupientes, statuimus, decernimus et ordinamus, ut decetero et in antea domini de capitulo tales permutaciones inter se facere volentes, dimittens villam pociorem et recipiens deteriorem postea in loco suo sive senio meliorem non possit optare, sed in loco sive senio sui permutantis, cui permutando villam dimisit pociorem.

74. De pena contradicentibus decreto capituli imponenda.

Frustra aliquid decerneretur, nisi provideatur decreto, [ut] contravenientes coarceantur, statuimus, decernimus et ordinamus, ut decreta capituli Varschoviensis in negociis ecclesie capituli et personarum dominorum de capitulo bonum, honestum et utile ipsorum concernencia, per maiorem partem capituli vel saniorem promulgata, firma et solida permaneant perpetuoque absque quavis cuiuspiam contradictione; casu vero, quo aliqui eadem decreta temerarie infringere voluerint, quod tales tanquam turbatores ac ecclesie, capituli et dominorum adversarii de medio capituli eiiciantur, distribucionibus quottidianis et testimoniis priventur, nec ad talia prius admittantur, quam reconciliatis fratribus de omnibus dampnis ipsis ecclesie seu capitulo irrogatis plenariam fecerint recompensam et pro ipsorum temeritate condignam penitentiam susceperint et emendam.

75. De recepcione coram notario capituli facienda per dominos.

Cum omnia acta et decreta capituli in presencia notarii capituli fieri et per eum conscribi consueverunt et sine ipsius notarii presencia infirma et suspecta censeantur, statuimus, decernimus et ordinamus, ut decetero et in antea prelati et canonici ecclesie Varschoviensis, cupientes suorum beneficiorum possessionem in ecclesia adipisci, coram notario capituli se recipi et installari, ex decreto tamen capituli, teneantur, alias pro non receptis et non possessoribus habeantur; quiquidem notarius pro instrumento recepcionis et installacionis habebit summam pecuniarum superius expressam.

76. De labore kmetonum.

Solent frequencius inter kmetones villarum prestimonialium difficultates suboriri circa labores possessori exhibendos, ut videlicet kmeto ad onera domini facienda obligatus et iumenta inutilia habens alteri kmetoni se iungit, ut sic[1]) invicem iuncti possessori debitum servicium solvant, unius diei laborem pro duobus diebus computando; quorum versucie obviare et oportune providere cupientes ordinamus, ut tales kmetones ipsis invicem iuncti una die laborantes unius diei laborem explesse conseantur, laborans eciam aliquis ex eis duobus equis vel bobus, una die labor est computandus; idem eciam penitus fieri volumus in aliis villis ad fundos beneficiorum in ipsa ecclesia spectantibus.

77. De solucione missalium.

Cum proventus mense capitularis Varschoviensis omnes, undecunque proveniant, in manus procuratoris capituli tradi soleant, statuimus, decernimus et ordinamus, ut pecunie racione missalium semper de communi pecunia persolvantur, non obstante, quod certe decime ipsius mense singulariter pro missalibus solvendis antea fuerunt assignate.

78. De cappis novis exponendis.

Ut honestius et decencius in abitu ad id deputato domino Deo serviatur, statuimus, decernimus et ordinamus, ut cappe nove ex thezauro ecclesie nonnisi diebus celebribus festis duntaxat exponantur et dominis de capitulo unicuique per suum vicarium tradantur.

79. De libero exitu kmetonum ex villis ecclesie.

Honestum est, ut quod in allis reprehendimus, in nobis non feramus; cum itaque omnes kmetones liberi nascantur, iustum est, ne tanquam illiberos in servitutem redigamus, attento eciam, quod ubi maior est libertas, ibi

[1]) Cod. sint.

maiore effectu rustici confluunt et morantur; statuimus, decernimus et ordinamus, ut kmetonibus ex villis episcopalibus ad villas capituli Varschoviensis et econtra ex villis capituli ad villas episcopales, solutis tamen perprius hincinde debitis et de licencia possessorum sive factorum, absque quibusvis fideiussionibus personarum secularium liber sit transitus et egressus, ne propterea possessores villarum presertim circa exigenda hincinde debita officium seculare implorare debeant, sed de eis invicem cum talibus kmetonibus debitoribus iusticiam indilatam ministrabunt, laudo terrestri quoad quoscunque alios nobiles desuper edito in suo robore permanente.

80. De libris in ecclesia repositis non extradendis.

Cum in ecclesia Varschoviensi plures libri reperiantur depositi ob eam, uti creditur, causam, ut occurrentibus circa ecclesiam dubiis ipsis consultis per dominos de capitulo facilius absolvantur, ea de re statuimus, decernimus, declaramus et ordinamus, ne dicti libri de ecclesia alicui dentur, nisi se prius manu propria in tabula ad hoc facta subscripserit, ut sciri possit, a quo recuperari debeant.

81. De argento et pecuniis ecclesie vel capituli.

Cum quisque nostrum rebus privatis ita cavere solet, ne quid ex mutuo aut commodato caperet detrimenti, multo utique est honestius et racionabilius publice indempnitati providere; igitur statuimus, decernimus et ordinamus, quod de cetero et in antea aurum, argentum, pecunie et cuiuscunque alterius generis res ecclesie vel capituli de ipsa ecclesia cuipiam mutuo vel commodato non tradantur eciam sub spe et pollicitacione magni commodi, nisi aliqui ex dominis de capitulo, qui in solvendo fuerint, fideiusserint et se pro ipsis rebus in forma camere apostolice obligaverint et ecclesiam vel capitulum promiserint servare indempnem.

82. Domini de capitulo ad forum absque familiari non vadant.

Consueverant aliquando nonnulli ex dominis de capitulo Varschoviensi nullo eis adiuncto servitore per forum publicum cursitare non absque levitate ecclesie et ipsorum; cui rei providere cupientes statuimus et ordinamus sub pena privacionis distribucionum illo die, quod nullus dominorum de capitulo decetero extra domum in forum publicum adminus absque uno servitore prodeat.

83. De missis diebus rogacionum Sancti Marci et Corporis Christi.

Ad edificandam in Christifidelibus devocionem statuimus et ordinamus, ut decetero diebus rogacionum Sancti Marci et Corporis Christi unacum

ipsius octava summe misse unacum processionibus per prelatum vel canonicum tunc ebdomadarium, sub privacione missalium peragantur.

84. De bonis mobilibus in villis prestimonialibus per obitum derelictis.

Consueverunt frequencius, mortuis prelatis vel canonicis, bona ipsorum mobilia, cuiuscunque generis existant, in villis ipsorum prestimonialibus derelicta per varias personas distrahi et dilapidari, putantes id impune facere posse, falso existimantes eisdem mortuis nullum superesse successorem. Quibus providere cupientes, statuimus, decernimus et ordinamus, ut in talia bona non alius quam domini de capitulo, tanquam ipsarum villarum domini et heredes, immediate succedant, ita tamen, ut capitulum talia bona per deputatos de medio sui ad hoc taxent, vendant et pro pecuniis anniversarios pro anima defuncti, cuius res erant, continue decantari procurent, unam sexagenam in mediis grossis pro quolibet anniversario inter dominos distribuendo; ubi vero talis prelatus vel canonicus mortuus alicuius debitor existeret, nec haberet, unde debita ipsa persolveret, nec cerimonias sepulture absolvere, extunc ex ipsis bonis in villa prestimoniali derelictis sepultura ipsa et debita perprius absolvantur et reliquum, quod supererit, pro anniversariis ipsis convertantur.

85. De ordine standi in choro officiante episcopo.

Morem aliarum ecclesiarum sub provincia Gneznensi existencium imitando, statuimus, decernimus et declaramus, ut decetero et in antea prelati et canonici tam in missa quam in vesperis episcopo officiante secundum maioritatem stent in stallis suis, ordinem incipiendo ab ea parte, ubi episcopus missam aut vesperas cantaverit, steterit vel extiterit, alias extra officium episcopale quilibet in stallo suo.

86. De ordine cantandi missas in ecclesia.

Veterem observanciam aliarum ecclesiarum sub provincia Gneznensi existencium imitantes, statuimus et ordinamus, ut quilibet prelatus et canonicus de gremio secundum ordinem prelacionis et inter canonicos secundum ordinem recepcionis ad ecclesiam, incipiendo ordinem in linea dextra, suam quisque septimanam teneat, in qua missas cum primis et secundis vesperis tanquam ebdomadarius per se vel alium confratrem decantare sit astrictus sub pena privacionis stipendii, quod propterea solvi consuevit; et nihilominus volumus, ut ex ordine sequens suppleat illius septimane vices absentis seu negligentis cum percepcione stipendii propterea instituti, ita tamen, quod tali hebdomadario dicte pecunie racione missalium non prius numerentur, quam missas debitas in ipsa septimana expleverit, prout supra.

87. De inserenda contradictione circa votacionem.

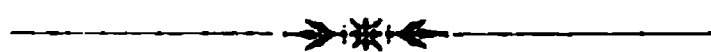
Quamvis iure cautum sit, quod id, quod maior seu sanior pars capituli concluserit, ratum permanere debeat atque firmum, quia tamen in rebus arduis et preiudicialibus contradictio unius ius retinet ecclesie, quominus afferatur eidem, quocirca statuimus et ordinamus, quod quocienscunque inter dominos de capitulo super aliqua re ardua et importanti vel odiosa votatur in rebus ecclesie vel privatis contradictio aliquorum, si id pecierint, matrice capituli inseratur.

88. De intimacione opcionis facienda.

Solebant plerumque inter dominos de capitulo super opcione villarum vel capellaniarum ad capitulum spectancium lites et controversie suboriri, quod videlicet, non premissa debita intimacione, ad opcionem ipsarum processum fuerit, cui rei providere cupientes statuimus, decernimus et ordinamus, quod decetero et in antea, aliqua villa capitulari per cessum vel decessum vacante, a die noticie circa ecclesiam procurator capituli per affixionem cedule ad valvas opcionem earundem per unum mensem in civitate Varschoviensi fiendam intimari procuret, salvo quod talis vacacio breviore tempore ante capitulum generale evenerit, extunc intimacio talis opcionis pro capitulo ipso generali immediate futuro, ubi omnes interesse tenentur, designetur, alias si secusfactum fuerit, opcio inde secuta sit irrita et nulla et procurator ipse racione negligencie pro arbitrio capituli puniatur.

89. De missis defunctorum et vigiliis cantandis.

Cum alias prelati et canonici ecclesie Varschoviensis vel nullos vel exiles admodum proventus habeant pro quottidianis distribucionibus largiendis, sed duntaxat pro anniversariis defunctorum per eos decantatis refectiones racione distribucionum huiusmodi percipere consueverunt, saluti defunctorum, qui anniversaria huiusmodi in dicta ecclesia instituerunt et instituent imposterum, ne aliquomodo negligantur, salubriter consulendo, et ut alias Christi fideles ad similia et alia pia opera efficiamus prompciores, iuri communi insistentes statuimus et decernimus, quod deinceps perpetuis futuris temporibus prelati et canonici prefati dicta anniversaria, videlicet vigilias de sero sive per se sive per substitutos, missas vero de mane per se et non substitutos decantare teneantur et sint astricti sub carencia emolumentorum illius diei, que propterea dari consueverunt; volumus tamen, quod circa decantacionem missarum huiusmodi teneantur in ecclesia personaliter interesse et iuxta veterem consuetudinem offerre, exceptis illis, quos infirmitas seu iusta et racionabilis necessitas aut evidens ecclesie utilitas ab interessencia huiusmodi excusaret.

IV. STATUTA ECCLESIAE COLLEGIATAE LANCICIENSIS.

(1) . . . .[1]) ut aliquibus apparebat, difficile erat dominis prelatis et canonicis ipsius Lanciciensis ecclesie ex certis causis venire ad capitulum celebrandum in festivitatibus in superiori statuto expressis, videlicet ad festum Nativitatis Christi et ad festum Beati Alexii confessoris gloriosi. Ideo non recedentes a primo statuto sed ipsum in aliquibus punctis in melius reformantes, unanimi consensu transposuerunt amodo et in antea huiusmodi capitulum celebrandum alio tempore, scilicet in festivitatibus Purificacionis et Nativitatis Beate Marie virginis gloriose.

(2) Pena absencium.

Statuentes, quod quicunque prelatorum aut canonicorum ad dictum capitulum, videlicet ad Purificacionem et Nativitatem Beate Marie virginis gloriose, ut premissum est, contumaciter non venerit, vel se per litteram non excusaverit legitime, penis inobediens excommunicacionis et unius marce plectatur, que marca per procuratorem capituli, qui est et qui pro tempore fuerit, strictissime exigatur, pro luminaribus aut cera seu aliis utilitatibus ipsius ecclesie Lanciciensis convertenda.

(3) Item in eodem capitulo sanxerunt salubriter statuentes, quod amodo et in posterum omnes ville capituli Lanciciensis, que vacant aut vacabunt postea, debent ad commune recipi et per procuratorem capituli, qui protunc fuerit deputatus, teneri, regi et gubernari iuxta consilium dominorum capituli predicti et discrecionem eidem procuratori a Deo datam.

(4) Item in eodem capitulo statuerunt et ordinaverunt, quod quamprimum Reverendus in Christo pater et dominus dominus Bodzantha, Dei gracia Sancte Gneznensis ecclesie archiepiscopus, ad dictam ecclesiam Lanciciensem advenerit, debent ad ipsum ire et petere ex parte capituli tocius

[1]) Z powodu braku pierwszej karty w rękopisie, brak też i początku tego statutu.

Lanciciensis, ut ipse attento, quod eadem ecclesia Lanciciensis est quasi in toto desolata et per filios suos, quos enutrivit et nunc enutrit, spreta et derelicta, apponat et conformet, sicut pius pater et patronus eiusdem ecclesie, suam benignam voluntatem et consensum voluntati et conceptui bono dictorum dominorum capituli Lanciciensis et ut dignetur dare et concedere graciosa auctoritate cum apposicione decreti, quod eos, qui rebelliter ad dictum capitulum venire non curant, nec mandata ipsius contumaciter advertunt, idem capitulum quacunque pena eciam pecuniali possit punire, excommunicando, aggravando, reaggravando, suspendendo ab ingressu ecclesie ac a divinis et ab officio.

(5) De statuto solvendo a noviciis prelatis recipiendis [1]).

Item in eodem capitulo statuerunt, quod quicunque prelatorum peramplius vel canonicorum, quacunque auctoritate assumpti sunt in prelatos et canonicos ipsius ecclesie Lanciciensis et installati, quod idem sub pena excommunicacionis, ut est moris in aliis ecclesiis, infra mensem tres marcas pro cappa solvere et assignare tenebuntur.

(6) De vigiliis fraternitatis [2]).

Item statuerunt quandam fraternitatem et laudabilem consuetudinem, quod singulis annis bis in anno, videlicet finito capitulo celebrato in festivitatibus Purificacionis et Nativitatis Beate Marie virginis, decantentur vigilie et una missa pro defunctis per prelatos et canonicos ecclesie sub pena privacionis refectionum inter dictos dominos fiendarum.

(7) De disposicione bonorum capituli.

In nomine Domini amen. Cum officium beneficio reddatur acceptum et officium absque beneficio negligatur, igitur duxit humana sagacitas Deo militantibus de certis prediis et redditibus sufficienter providere, ut ex eorum proventibus divinis laudibus insistentibus congrue valeant sustentari; proinde nos Bodzantha, Dei gracia sancte Gneznensis ecclesie archiepiscopus, prout ad nostri pastoralis officii curam pertinet, considerantes, quod commater ecclesia plerumque nonnulla racionabiliter ordinet, consulcius revocat, in meliusve commutat, sane, licet predecessores nostri olim archiepiscogi Gneznensis unacum venerabili capitulo ecclesie collegiate sancte Marie Lanciciensis Gneznensis diocesis statuissent et observassent per quandam abusivam consuetudinem, quod quedam ville sive allodia, que ad collacionem sive disposicionem prepositi et capituli nostri Lanciciensis supradicti spectare noscuntur, conferri deberent et distribui canonicis ad usum proprium eorundem tenenda per ipsos, sive presentes existerent sive absentes, quia cum huiusmodi statutum evidenter noscatur ad noxam tendere et in grava-

[1]) [2]) Nagłówki dopisane późniejszą ręką z XV w.

men ipsius nostre ecclesie Lanciciensis redundare, dum hii, qui ipsius nostre ecclesie largius sunt ditati graciis et magnis redditibus exaltati, beneficiis huiusmodi sic acceptis, prorsus immemores et ingrati nulla ipsi ecclesie debita impendere proinde obsequia consueverunt, attendentesque inequalem et inordinatam de villis ad capitulum nostrum Lanciciensis ecclesie communiter spectantibus per prepositos prefate ecclesie, qui pro tempore fuerint, provisionem fieri ac fuisse factam ex quadam prava et usurpata consuetudine ab olim introducta, sic quod prepositi aliquando carnalitatis et favoris sequentes affectum, non equitatis racione, uni ex prelatis vel canonicis duas aut tres, alteri tantum vel plures villas ad proprium capitulum pertinentes, dignis personis, personalem residenciam circa propriam ecclesiam facientibus, negligenter pretermissis, conferebant; unde contingit, quod prelati et canonici in percepcione fructuum ex dictis villis proveniencium plus ceteris habundantes non circa propriam ecclesiam sed magis in villis, ut agri eorum diligencius excolantur, insistentes residere sunt consueti, per quod ecclesia nostra Lanciciensis, prout nos certa experiencia edocuit, debitis obsequiis aut divinis laudibus fraudabatur, cum itaque racionis ordine omnes prelati et canonici, qui in una ecclesia uni domino equanimiter famulantur, pari debeant gaudere premio et mercede ac in percepcione fructuum esse pares, volentes defectus huiusmodi in melius salubriter reformare, de fratrum nostrorum tunc presentium capitulariter congregatorum et id expresse petencium, videlicet: Sethegii prepositi, Budkonis decani, Boguslai scolastici, Andree archidiaconi, Iohannis cantoris, Nicolai custodis, Mathie de Czichry, Nicolai ducis Alberti de Leszava, Petri Peczina, Pelcze Prusz, Alberti de Byelawy, Kanimiri de Strzegoczino, Martini Makowsky, Iaschkonis de Sonky et Pelcze Scheliga canonicorum tociusque capituli Lanciciensis supradicti consilio pariter et assensu in capitulo generali, in festo Purificacionis Beate Marie virginis gloriose ad hoc specialiter convocato et celebrato, sufficienti tractatu et maturo prius cum nostris fratribus predictis diligenter prehabito consilio, sacrosanctis evangeliis et ligno vite, quod in pectore nostro habuimus, manualiter tacto iuramento firmantes:

Proinde duximus statuendum, ut omnes ville capituli Lanciciensis, allodia, possessiones et decime seu quicunque redditus sive proventus ad dictum capitulum pertinentes, que nunc vacant, seu in posterum per mortem alicuius aut aliquovismodo vacare contigerit, ad communes usus ipsius capituli decetero devolvantur, per unum amodo procuratorem, quem ex prelatis aut canonicis inter se capitulariter congregati non alias nisi in generali capitulo duxerint eligendum, regende et gubernande, et ipsorum redditus secundum modum predictum inter presentes tantummodo prelatos et canonicos prebendatos dividantur iuxta ordinacionem et disposicionem capituli Lanciciensis sepedicti diebus solempnibus et festivis per dictum capitulum statutis et ordinatis, salvo eo, quod omnes et singuli prelati et canonici de omnibus villis per ipsos vel eorum alterum possessis censum incolarum capitulo pre-

dicto seu procuratori eorum ad hoc constituto assignare quolibet anno sub iuramento predicto sunt astricti, post eorum vero decessum vel alterius ipsorum ad communitatem seu communes usus, ut prefertur, revertantur pro libito sue voluntatis disponenda. In cuius rei testimonium sigillum nostrum presentibus est appensum. Actum et datum apud ecclesiam nostram Lanciciensem collegiatam quinta feria infraoctavas Nativitatis Beate Marie virginis gloriose sub anno Domini millesimo trecentesimo octuagesimo tercio (*d. 10 Septembris 1383*) presentibus discretis viris: Andrea Wscheborii de Dzerzanszna et Iacobo Radomiri de Szamovecz, clericis Gneznensis et Cracoviensis diocesis, publicis imperiali auctoritate notariis.

(8) De solucione censuum de villis.

Anno Domini millesimo quadringentesimo quartodecimo, indiccione septima die quarta mensis Februarii pontificatus Sanctissimi in Christo patris et domini domini Iohannis, divina providencia pape vicesimi tercii, anno quarto venerabiles et discreti viri domini: Sandivogius de Mikolaiewicze decanus, Albertus de Byelawy scolasticus, Benedictus de Modla archidiaconus, Kelczo de Krzewo custos, Nicolaus de Male cantor, Ianussius de Scholovo, Nicolaus Strzeschkonis de Budzislaw, Iacobus Hambrichonis de Lancicia, Albericus de Modlna, Sassinus de Dzerzanszna, Laurencius de Borzeviczko et Iacobus de Candzerzino canonici cum consensu Petri de Pyeskovicze prepositi, cuius nomine Kelczo custos et Albericus supradicti faciebant et personam ipsius representabant, de quorum mandato tunc nobis est facta fides, capitulariter congregati cum bona deliberacione et per longum tempus inter se maturo prehabito consilio, aliqua statuta non tamen in toto mutantes et, ut videbatur eis, in melius commutantes et reformantes, alia de novo condiderunt, statuentes, ut quicunque canonicorum aut prelatorum aliquam villam capituli modo et inantea habere vellet, debet solvere et sub pena excommunicacionis et iuramenti prestiti pagare taxam infrascriptam de qualibet villa procuratoribus capituli etc. in festo Purificacionis absque omni accione.

Nota villas taxatas.

Prima Miroslawicze tam de censibus, decima ibidem et allodio solvet XVI marcas, quam dominus Petrus de Pyeskovicze prepositus recepit.

Iambroszowo similiter de censibus et allodio solvet XXI marcas, quam Sandivogius decanus recepit pro hac vice.

Iankovo similiter de censu, decima et allodio solvet XVIII marcas, quam Nicolaus cantor recepit ista vice.

Item Slugy cum allodio Rogulicze XX marce solvi debent, quam Benedictus archidiaconus recepit ista vice.

Item Oszrzisschevicze cum Sosnka novem marcas solvere debet, quam Iacobus Moracowsky recepit ista vice.

Item Chranstowo similiter, census, decima et allodium ad XIIII marcas, quam Albericus recepit.

Item decima in Popowo et alia in Duschinky ad octo marcas, quas Kelczo custos recepit.

Item Scromnycza XII marcas, quam dominus Nicolaus scolasticus recepit.

(9) Distribuciones quottidiane et capitulares.

Sub anno Domini MCCCCXXI indicione XIIII die decima mensis Septembris hora sexta vel quasi, pontificatus Sanctissimi in Christo patris et domini domini Martini, divina providencia pape quinti, anno quarto, in domo domini Petri Pyeskowsky prepositi Lanciciensis in dormitorio suo ligneo, dictus idem dominus Petrus prepositus, Sandivogius decanus, Albertus scolasticus, Nicolaus cantor, Sassinus de Dzerzanszna, Iacobus Morakowsky, Ianussius Schalowsky, Albericus archidiaconus Varschoviensis, Iohannes Wyelochowsky et Vincencius de Scheligy, prelati et canonici ecclesie collegiate Sancte Marie Lanciciensis Gneznensis diocesis ad sonum campane capitulariter in generali capitulo ad festum Nativitatis Sancte Marie congregati, de unanimi consensu statuerunt et ordinaverunt de omnibus et singulis villis et decimis capituli Lanciciensis ad disposicionem prepositi, decani, scolastici, archidiaconi, cantoris, custodis singulorumque canonicorum ac tocius capituli ecclesie Lanciciensis predicte pertinentibus, quod dicti domini prepositus, decanus, scolasticus, cantor, archidiaconus, custos, canonici, totumque capitulum recognoverunt predictas villas esse villas communes capituli predicti. Item quod predicte ville amodo et deinceps per generalem procuratorem capituli, in generali capitulo statuendum, regantur et proventus amodo de ipsis villis provenientes pro cottidianis distribucionibus, videlicet diebus dominicis et apostolorum necnon Sancte Marie virginis et quatuor doctorum, presentibus dominis et dominis summe misse interessentibus dentur duo grossi. Item in predictis festis Beate Marie Virginis et apostolorum ac quatuor doctorum et omnibus festis domini nostri Iesu Christi, videlicet Nativitatis, Pasche, et Pentecosten, procurator [det] de panibus per sex siligineos et quatuor triticeos magnos panes. Item dominis venientibus bis in anno ad generale capitulum durante capitulo per triduum, quolibet die cuilibet dominorum detur unus ferto, et similiter per sex siligineos et quatuor triticeos panes. Item pro tribus diebus capituli cuilibet dominorum detur unus currus bonus feni et sex mensure avene et per quatuor pullos cuilibet dominorum in generali capitulo tantum. Item procurator recipiens procuracionem iurabit ante omnia, quod huiusmodi villas et proventus fideliter reget et gubernabit et fideliter dispensabit et de singulis perceptis et proventibus semel in quolibet anno dominis de capitulo debitam et fidelem faciet racionem. Item idem procurator pro tempore omnia predicta et alia reget et gubernabit et exercebit, que perprius et precedentibus temporibus dictum capitulum de iure et consuetudine facere et exercere consuevit. Item supradicti domini consenserunt, ut suprascripta omnia redigantur et disponantur ad meliorem, que fieri poterit, formam per statutum solempne.

(10) De cappis.

Item ad tenendum omnia suprascripta omnes domini decreverunt prestare per quemlibet corporale iuramentum. Item quilibet impetrans receptus per capitulum ad ecclesiam factis solitis iuramentis infra unum annum pro cappa solvet tres marcas irremissibiliter solvendas, iste autem tres marce non aliter, quam pro cappis, convertantur vel aliis ornamentis ecclesie. Item quilibet dominorum de capitulo non veniens ad generale capitulum et non legitime impeditus teneatur pro pena solvere irremissibiliter capitulo unam marcam per censuras capituli compellendam aut sufficientem mittat excusacionem. Item finito capitulo dominorum nullus sine licencia capituli recedat, nisi vigiliis et missa defunctorum decantatis.

(11) De adhesione appellacionum.

Anno Domini MCCCCXXII die nona mensis Septembris in crastino Nativitatis Beate Marie virginis in capitulo generali venerabile capitulum ecclesie Lanciciensis constituit et ordinavit votis singulorum dominorum requisitis, quod decetero et in antea nulli appellacioni, per quamcunque personam interponende, adherebunt, nisi prius per capitulum ecclesie Gneznensis fuerit adhesum.

(12) De exequiis defuncto fratri prelato sive canonico faciendis.

Anno Domini MCCCCXXVI die undecima mensis Septembris in capitulo generali, in festo Nativitatis Beate Marie virginis celebrari consueto, venerabiles viri domini Sandivogius decanus, Thomas archidiaconus, Nicolaus cantor ceterique prelati et canonici ecclesie Lanciciensis capitulariter congregati statutum fecerunt et condiderunt infrascriptum, videlicet quod in antea et peramplius venerabiles viri domini prelati et canonici predicti circa ecclesiam Lanciciensem predictam residentes, dum, quando et quociens aliquem ex prelatis et canonicis, ipsorum fratribus predictis, circa ipsam ecclesiam vel alibi decedere et de hac luce migrare audierint, pro anima ipsius prelati vel canonici decedentis exequias solempnes, videlicet vigilias, necnon duas missas defunctorum, videlicet: Si enim et Requiem eternam, cum vicariis et scolaribus ecclesie predicte Lanciciensis devote decantabunt; preterea quilibet prelatus et canonicus, quamprimum et quando de morte alicuius prelati vel canonici Lanciciensis audierit, missam defunctorum una cum vigiliis per se leget vel per alium legi procurabit; procurator autem capituli vicariis pro huiusmodi laboribus racione exequiarum unum fertonem et scolaribus duos grossos dabit.

(13) De distribucionibus sive refeccionibus pro quadragesima.

Anno Domini MCCCCXXVII die quarta mensis Februarii venerabiles domini Sandivogius decanus, Sandco archidiaconus, Nicolaus cantor, Iacobus Morakowsky, Sassinus magister, Laurencius de Borzeviczko, Albertus Iastrzam-

byecz, Ianussius de Mlodavino, Iacobus de Candzerzino, prelati et canonici ecclesie Lanciciensis, in capitulo generali in festo Purificacionis Beate Marie virginis celebrari consueto capitulariter congregati ad sonum maioris campane, statuerunt adaugendas refecciones cottidianas [per] unam tunnam allecum et per unum grossum vel alias loco allecium in toto duos grossos singulis diebus per totam quadragesimam prelatis et canonicis Lanciciensibus circa ecclesiam residentibus et divinis interessentibus, et presertim summe misse, distribuendos.

(14) Preterea statuerunt, ut omnibus prelatis et canonicis, circa ecclesiam residentibus et divinis interessentibus, in festo Pasche cum duobus diebus sequentibus in festis Penthecosten cum duobus diebus sequentibus, in festo Corporis Christi, in festo Nativitatis Domini cum tribus sequentibus diebus, in festo Circumcisionis et Epiphanie Domini et Beati Alexii patroni ac in diebus Sanctorum Adalberti et Stanislai ac Beati Michaelis archangeli, necnon in festis Ascensionis Domini et Nativitatis Beati Iohannis Baptiste per duos grossos pro cottidianis distribucionibus [sit] distribuendum, statutis prioribus de cottidianis distribucionibus in omnibus punctis et condicionibus semper salvis.

(15) De panibus.

Anno Domini MCCCCXXVIII die nona mensis Septembris venerabiles viri domini Petrus prepositus, Nicolaus cantor, Iacobus Morakowsky, Sassinus de Dzerzanszna, Albericus de Modlna, Ianussius de Mlodavino, Laurencius de Borzeviczko, Iacobus de Kandzerzino et Sigismundus de Parzinczewo, prelati et canonici ecclesie collegiate Lanciciensis, capitulariter congregati ad sonum maioris campane, de dandis et distribuendis cottidianis refeccionibus statuerunt, reformando statutum de eisdem refeccionibus factum, quod deinceps omni die dentur duo panes consueti cuilibet domino circa ecclesiam presenti et [misse summe] [1]) divinis interessenti, sic videlicet: diebus dominicis, quarta et sexta feriis per unum siligineum et unum triticeum, aliis vero diebus per duos siligineos panes.

(16) Item in pecuniis innituntur domini priori statuto desuper facto.

(17) Item quod in festis Pasche et Nativitatis Sancte Marie cuilibet presenti domino detur unum capete ovorum.

(18) Item de unanimi consensu statuerunt et observari decreverunt, quod nullus litigans et non in sacris constitutus intret ad tractatum capituli, nec habeat partem aliquam quarumcunque distribucionum; si vero alicui dominorum, beneficium per triennium pacifice possidenti et ad capitulum et et tractatus capituli admisso, pro ipso beneficio lis [2]) moveatur, huic introitus

[1]) Wyrazy w nawiasie przekreślone.
[2]) Cod. nisi.

et ingressus ad capitulum et ad tractatus capituli non prohibeatur, neque percepcio distribucionum quarumcunque prohibeatur [1]).

(**19**) Item decreverunt dari processus contra non solventes cappas.

(**20**) Statutum de divisione villarum capituli Lanciciensis.

Anno Domini MCCCCXXXIX indiccione secunda, pontificatus Sanctissimi in Christo patris et domini domini Eugenii, divina providencia pape quinti, anno ipsius octavo, die vero quarta mensis Februarii hora terciarum vel quasi, in loco capitulari ecclesie collegiate Sancte Marie Lanciciensis venerabiles et honorabiles domini Nicolaus prepositus, Sandivogius decanus, Sandco archidiaconus, Iohannes de Wyelathowo, Sethegius de Byessyekyri, Iacobus de Grandy et Sandco de Grabyschewo, prelati et canonici dicte ecclesie collegiate Lanciciensis, in capitulo generali ad festum Purificacionis Beate Marie virginis celebrari consueto ad sonum maioris campane capitulariter congregati, volentes consulere indempnitati et condicionem meliorem facere circa disposicionem villarum prestimonialium capituli Lanciciensis, multis et variis tractatibus in precedentibus capitulis generalibus premissis, habentesque respectum ad alias ecclesias kathedrales prestimoniales villas habentes, quomodo ipse ville prestimoniales non per procuratores, sed per personas singulares capitulorum ipsorum regerentur et gubernarentur, et quamvis alias et dudum statutum per ipsos dominos prelatos et canonicos totumque capitulum super disposicione ipsarum villarum prestimonialium satis racionabile et cum debita maturitate fuisset editum, factum et conceptum, quomodo ipse ville per procuratores capituli, per ipsos dominos prelatos et canonicos pro tempore eligendos, debuissent teneri, regi et gubernari pro dandis refeccionibus quottidianis in panibus et pecuniis prelatis et canonicis, [circa] dictam ecclesiam collegiatam Lanciciensem residentibus et ad capitula generalia venientibus, prout hec et alia in dicto statuto plenarie deducuntur; tamen quia succedentibus temporibus, prout experiencia, que est doctrix rerum et magistra, ipsos prelatos et canonicos docuit, qualiter ex huiusmodi statuto ipse ville non ad profectum nec ad utilitatem ipsorum dominorum, sed ad dampnum et ruinam per ipsum procuratorem capituli vergerent et transirent propter onera gravia ipsis villis incumbencia, tam in defensione limitum, tam eciam in disturbiis gwerrarum et aliis oneribus multis, quodque fructus et utilitates in ipsis decrescerent et minorarentur; habito igitur tractatu necnon deliberacione salubri et sufficienti, de consensu unanimi et voluntate, attenta iurisdiccione et sacrorum canonum sanccione, quomodo alma

---

[1]) Na marginesie obok tego statutu znajduje się z jednej strony uwaga: »Cassatum«, a z drugiej dopisek nakreślony nieco późniejszą ręką z XV stulecia następującej treści: »Istud statutum est correctum per aliud statutum inferius scriptum, nec amplius practicabitur«.

mater ecclesia statuta racionabiliter facta utilitate suadente in melius commutare consuevit, et considerato eo, quod onera in partes divisa facilius supportantur, volentes igitur prefatum dominum procuratorem ipsorum a tantis oneribus relevare, invocato Christi nomine statutum infrascriptum concorditer tam coniunctim, quam divisim condiderunt et ordinaverunt, quod peramplius et inantea omnes ville prestimoniales dicte ecclesie Lanciciensis [teneantur] sub annua pensione, iuxta taxam regestri antiqui, apud librum actorum nostrorum contentam, per ipsos dominos prelatos et canonicos, qui ipsas villas ex donacione capituli tenebunt et habebunt ad festum Purificacionis Sancte Marie ad capitulum generale solvenda pro hac vice. Si autem aliquis prelatorum et canonicorum dictam annuam pensionem ad festum Purificacionis Beate Marie non solverit, extunc processus capituli procurator noster contra ipsum dabit, per quos eum monebit et excommunicabit. Et si quis dictorum prelatorum et canonicorum eosdem processus capituli animo pertinaci non curabit et in sentenciis insorduerit usque ad capitulum sequens generale, extunc capitulum, domini prelati et canonici villam, quam tenebit, sibi recipient et alteri utiliori de eadem providebunt et ipsum excommunicabunt usque ad solucionem plenariam pensionis predicte; subsequenter vero postquam ipsi domini prelati et canonici fructus, redditus, proventus et obvenciones universas in ipsis villis prestimonialibus subiecta re oculis per canonicos ad hoc deputatos conspexerint, ipsam taxam villarum predictarum adaugebunt vel eciam minuent secundum qualitatem fructuum et proventuum predictorum tociens, quociens ipsis videbitur expedire, ita tamen, quodsi aliquem ex prelatis vel canonicis predictis, qui dictas villas gubernaverunt, inutilem viderint et defectuosum, illam villam sibi recipient et alteri de eadem providebunt, qui eam utilius et melius reget et gubernabit, in aliis domini volunt sequi disposicioni Gneznensis et Poznaniensis ecclesiarum.

(**21**) Statutum de provisione et collacione villarum et de una marca ad capitulum venientibus solvenda.

Anno Domini MCCCCXXXXIII indiccione prima, pontificatus Sanctissimi in Christo patris et domini nostri domini Nicolai, divina providencia pape quinti, anno ipsius sexto, die vero lune quinta mensis Februarii, hora terciarum vel quasi, in domo habitacionis honorabilis domini Swanthoslai de Starzini, canonici Lanciciensis et rectoris parochialis in Schyedlecz ecclesiarum, in stuba alba circa ecclesiam collegiatam Sancte Marie Lanciciensis Gneznensis diocesis sita, venerabiles et honorabiles domini Abraham Laschoczsky prepositus, Iohannes decanus Furman, Laurencius de Ulanow archidiaconus, Luthco de Brzezye cantor, Nicolaus de Mycluschowycze, Iacobus de Grandi, Sandco de Grabyschewo, Nicolaus Beskowsky, Martinus de Tharnowa, Albertus de Rythwyani, Michael de Dobyeskowo, Adam de Smolycze, Nicolaus de Kyelkowycze et Swanthoslaus de Starzini, prelati et canonici dicte ecclesie collegiate Sancte Marie Lanciciensis in capitulo gene-

rali ad festum Purificacionis Beate Marie virginis celebrari consueto ad sonum maioris campane capitulariter congregati, animadvertendo, quod quamvis nedum provide, sed eciam utiliter in statuto capituli Lanciciensis de anno Domini MCCCCXXXIX pro generali capitulo in festo Purificacionis Marie celebrato super disposicione et gubernacione villarum prestimonialium ecclesie Lanciciensis, per prelatos et canonicos totumque capitulum concepto, concluso et suscepto, determinatum et sancitum fuerit, quomodo ville ipse sub annua pensione per prelatos et canonicos ex donacione capituli teneri et regi, et quando pensiones huiusmodi solvi deberent; quia tamen circa collacionem et provisionem earundem vacatione occurrente difficultates non parve oriebantur et affectiones in votis dandis varie fiebant, sic quod favores meritis sepenumero preferebantur, prelatique et canonici seniores, qui ecclesie ipsi ab eorum vocatione multa servicia non solum in divinis sed etiam in temporalibus impenderunt, consolatione frustrabantur, unde volentes huiusmodi favores et affectiones inordinatas summovere ac ordinem debitum in conferendis villis ipsis prestimonialibus iuxta aliarum ecclesiarum, villas prestimoniales habencium, consuetudinem facere singulosque prelatos et canonicos secundum vocacionem eorum pro meritis premiare, habitisque pluribus tractatibus et deliberacionibus votisque singulorum exquisitis et omnibus consencientibus et annuentibus, Christi nomine invocato statutum infrascriptum concorditer ediderunt, ordinaverunt, disposuerunt et susceperunt firmiter et irrefragabiliter observandum: Quod decetero et inantea omnes et singule ville prestimoniales ecclesie Lanciciensis vacantes in termino ad id statuto conferantur et conferri debent prelatis et canonicis prebendatis, presentibus et interessentibus, secundum vocacionem ipsorum, ita quod prelati et canonici seniores vocacione sive recepcione habebunt opcionem villas ipsas postulandi atque petendi, de quibus villis quoquomodo vacantibus capitulum ipsum sic prelatis et canonicis prebendatis atque presentibus providebit, optantique sive seniori vocatione villam vacantem sub pensione annua iuxta taxam in statutis superius descriptam gubernandam et regendam assignabit, ita tamen, quod si aliquis ex prelatis et canonicis predictis vocacione prior, qui villam ad gubernandum susceperit, minus utilis aut defectuosus deprehensus fuerit, extunc domini prelati et canonici totumque capitulum Lanciciense sine contradictione aut renitencia gubernantis villam ipsam in capitulo generali recipere et alteri vocacione seniori de eadem providere, qui eam utilius et melius gubernabit, plenam et liberam vigore presentis statuti habebit facultatem, prout impresenciarum in vim execucionis huiusmodi statuti dominus Iohannes Furman decanus Lanciciensis, tanquam vocacione prior et senior, villam Iambroszewo ex provisione capituli sibi facta ad gubernandum sub pensione annua et taxa communi superius descripta ad gubernandum recepit; verum quia ex prolixa vacacione villarum prestimonialium multa dampna et incommoda in eisdem eveniebant, voluerunt et statuerunt predicti prelati et canonici, quod ipse ville prestimoniales vacantes conferantur infra sex septi-

manas a die vacacionis continue et immediate sequentes, et quod omnes et singuli prelati et canonici citentur ad terminum huiusmodi per citacionem generalem, valvis ecclesie Lanciciensis affixam et publice coram vicariis lectam, ne aliquis possit pretendere ignoranciam de vacacione et provisione facienda aliqualem. Ceterum quia superioribus annis prelati et canonici ecclesie Lanciciensis, ad capitula generalia per eos celebranda consueta venientes, soliti erant notabilem summam pecuniarum et pecunias pro cottidianis distribucionibus deputatas inter se dividere, presentesque et residentes, prelatos et canonicos cottidianis distribucionibus et refectionibus privare, ecclesiamque ministris idoneis frustrare, unde talia amplius admittere nolentes, in eodem capitulo generali, consensu et voluntate omnium accedente, statuerunt inviolabiliter observandum, quod tam prelatis, quam canonicis, pro capitulo generali in festo Purificacionis et Nativitatis Sancte Marie celebrando venientibus solum et duntaxat singulis presentibus et capitulo interessentibus, procurator capituli per unam marcam distribuet, quodque tribus diebus capitulo ipso pendente per sex grossos et circa recepcionem racionis per quatuor grossos singulis tunc presentibus prelatis et canonicis eciam assignabit et consequenter diebus ferialibus per duos grossos, ac in quadragesima et diebus dominicis necnon aliis festis solempnibus consuetudinem diu tentam in ipsis distribucionibus cottidianis dandis observabit et de eisdem dominis, summe misse et diebus dominicis ac in quadragesima processioni interessentibus, respondebit.

Coram me Stanislao Iohannis de Lancicia clerico diocesis Gneznensis publico imperiali auctoritate notario, huiusmodi statuti etc. scriba.

(**22**) In nomine Domini. Amen. Sub anno Nativitatis eiusdem MCCCCXXXXIII indiccione prima, pontificatus Sanctissimi in Christo patris et domini nostri domini Nicolai, divina providencia pape quinti, anno septimo, die vero lune decima mensis Septembris, hora terciarum vel quasi, in loco capitulari, in ecclesia collegiata Beate Marie Lanciciensis Gneznensis diocesis sito, venerabiles et honorabiles viri domini Iohannes Furman decanus, Nicolaus de Obgyeszyerze scolasticus, Laurencius de Ulanowo archidiaconus, Iohannes Chebde decanus Wladislaviensis, Sandco de Grabyschewo, Nicolaus de Micluschewycze, Iohannes Raphael de Tharnow, Michael de Dobyeskowo, Adam de Smolycze, Swanthoslaus de Starzini, Nicolaus de Kyelkowicze, prelati et canonici dicte ecclesie collegiate Lanciciensis, in capitulo generali pro festo Nativitatis Sancte Marie virginis celebrari consueto ad sonum maioris campane capitulariter congregati, habitis inter se mutuis tractatibus capitularibus, omnes et quilibet eorum unanimi voto nullo discrepante Christi nomine invocato statutum infrascriptum concorditer ordinaverunt et disposuerunt firmiter observandum, videlicet hoc:

Venerabiles et honorabiles domini prelati et canonici predicti in generali capitulo sic, ut premittitur, congregati, deliberacione matura prehabita,

volentes obviare pluribus difficultatibus ac semovere discordias et affectiones inordinatas, que circa recepcionem prelatorum et canonicorum ad unicum beneficium concurrencium et litigancium ac responsionem eisdem de cottidianis distribucionibus et ad tractatus capituli admissionem [eveniebant], unanimi consensu, ut premittitur, et voluntate statuerunt decetero observari, quod nullus litigiosus et non in sacris constitutus intret ad tractatus capituli, nec habeat partem aliquam quarumcunque refectionum sive distribucionum. Is vero, qui per unum annum pacifice beneficium in ecclesia Lanciciensi a die sue recepcionis computandum possederit, inantea debet per capitulum in eadem possessione tueri et defendi, ac ad tractatus capituli admitti et refectionibus cottidianis et aliis quibuscunque distribucionibus capitularibus uti et gaudere. Qui vero legitime citatus infra huiusmodi annum per suum collitigantem fuerit, talis carebit huiusmodi refectionibus, nec debebit ad tractatus capitulares admitti, usque ad decisionem litis et finalem victoriam eiusdem; domini vero presentes et circa ecclesiam residentes, qui ad mandatum Sedis apostolice aut ordinarii aliquem ad prelaturam sive canonicatum quovismodo vacantem receperint in prelatum, canonicum et in fratrem, non habebunt aliquam facultatem admittendi sic per eos receptos ad tractatus capituli et refectiones cottidianas, sed ad generale capitulum proximum admissionem huiusmodi suspendere debebunt.

Et ego Stanislaus Iohannis de Lancicia imperiali auctoritate notarius, clericus diocesis Gneznensis.

(**23**) In nomine Domini. Amen. Sub anno Domini a Nativitate MCCCCLVIII indiccione sexta, pontificatus Sanctissimi in Christo patris et domini domini Calixti, divina providencia pape tercii, anno tercio, die vero Veneris tercia mensis Februarii, hora terciarum vel quasi, in stuba alba maiori habitacionis domus honorabilis domini Martini de Tharnow canonici Lanciciensis, venerabiles et honorabiles domini Abraham Lassoczsky prepositus, Iohannes Furman decanus, Nicolaus de Obgyeszyerze scolasticus, Stanislaus Byelewsky archidiaconus, Nicolaus Beskowsky, Martinus de Tharnow, Albertus Rythwienski, Nicolaus de Kyelkowicze, Swanthoslaus de Starzini, Nicolaus de Zalansze et Michael Lassoczsky, prelati et canonici Lancicienses in generali capitulo pro festo Purificacionis Sancte Marie virginis more solito celebrato ad sonum maioris campane capitulariter congregati, habitis inter se mutuis tractatibus capitularibus, omnes et quilibet eorum unanimi voto nullo discrepante Christi nomine invocato statutum infrascriptum concorditer ordinarunt et disposuerunt firmiter deinceps observandum, videlicet hoc, quod sequitur:

Venerabiles et honorabiles viri domini prelati et canonici ecclesie predicte, villas prestimoniales capituli Lanciciensis regentes pro tempore, taxam non antiquam villarum prestimonialium sed hanc, que sequitur, moderatam solvant in hunc modum: Abraham prepositus de Iankowo quindecim, Iohannes Furman de Iambroszewo quindecim, Nicolaus scolasticus de Szom-

pnicza decem, Reverendus pater Iohannes de Brzezye cantor de Miroslavicze decem, Nicolaus Beskowsky de Chrastowo duodecim, Albertus Rythwiensky de Slugy sedecim, Nicolaus Malynsky de Oszrzischewicze octo marcas pecunie currentis in regno pro festo Purificacionis Beate Marie virginis, [in] capitulis generalibus irrecuse et irrefragabiliter, et quod peramplius et decetero nullam petant remissionem, cessantibus etiam quibusvis occasionibus, dempto tamen, quodsi et in quantum bona predicta prestimonialia per bellum aut expeditores belli quoquomodo aut igne vel grandine fuerint annichilata et distracta, extunc domini ibidem in generali capitulo congregati recepta summaria informacione secundum possibilitatem dampnorum et exigenciam dominis regentibus easdem villas imparcientur et moderabunt taxam supradictam illi, qui dampnum perceperit. — Et [ego] Stanislaus Iohannis de Lancicia presens interfui et de mandato dictorum dominorum correxi supradictum statutum, videlicet taxam prestimoniorum.

(**24**) Ratificacio statuti suprascripti per dominos de capitulo.

Anno Domini MCCCCLXIII venerabiles et honorabiles domini Abraham Lassoczsky prepositus, Stanislaus Byelawsky archidiaconus, Nicolaus de Obgyesyerze scolasticus, Iacobus Dominykowsky cantor, Raphael Tharnowsky, Nicolaus Beskowsky, Nicolaus Malynsky, Martinus de Tharnow, Michael Strykowsky, Swanthoslaus de Starzini et Nicolaus de Kyelkowicze, prelati et canonici ecclesie collegiate Beate Marie Lanciciensis ad sonum maioris campane capitulariter congregati pro die Nativitatis Beate Marie virginis, unanimi voto statutum suprascriptum de pensione villarum prestimonialium ratificaverunt, emologaverunt et approbaverunt in omnibus suis punctis, clausulis et condicionibus, decernentes ipsum habere robur perpetue firmitatis tanquam iuramentis confirmatum inviolabiliter tenendum et observandum, addicientes, quod quicunque ex ipsis dominis capitularibus pensam pecunialem de prestimoniis ipsorum in eodem statuto contentam pro die Purificacionis Sancte Marie et durante capitulo generali non solverit plenarie aut quovismodo solvere neglexerit, villa ipsius, quam possidet, vacabit ipso facto, et domini tunc presentes de eadem sic vacante alteri utiliori et ad solvendum pensam prompciori licite providebunt sine omni contradiccione; et nihilominus huiusmodi pensionem solvere non curantes husque ad plenariam satisfaccionem procurator capituli excommunicabit.

(**25**) In nomine Domini Amen. Sub anno Nativitatis eiusdem Domini MCCCCLXVII indiccione quindecima, pontificatus Sanctissimi in Christo patris et domini nostri domini Pauli, divina providencia pape secundi, anno tercio, die vero Martis octava mensis Septembris, hora terciarum vel quasi, in loco capitulari in ecclesia collegiata Beate Marie Lanciciensis Gneznensis diocesis, venerabiles et honorabiles domini Stanislaus de Byelawi archidiaconus, Nicolaus de Obgyeszyerze scolasticus, Nicolaus Malinsky, Nicolaus

Beskowsky procurator generalis capituli, Michael Strykowsky, Nicolaus de Kyelkowicze, Swanthoslaus de Starzini, Nicolaus de Zalansze, Martinus Gruscinsky decretorum doctor, prelati et canonici predicte ecclesie collegiate Lanciciensis in generali capitulo pro festo Nativitatis Beate Marie virginis more solito celebrato ad sonum maioris campane capitulariter congregati, in Dei nomine habitis inter se mutuis tractatibus, capitularibus omnes et quilibet eorum unanimi voto nullo discrepante statutum infrascriptum de provisione et collacione villarum prestimonialium ipsorum concorditer ordinarunt et disposuerunt, deinceps irrefragabiliter et firmiter observandum per eosdem et ipsos successores, quod sequitur in hunc modum:

Animadvertentes, quomodo statutum quoddam per ipsos et ipsorum predecessores de anno Domini MCCCCLIII de vacatione villarum prestimonialium et provisione illarum inordinate non matureque ex eo conditum et factum extitit, ita quod ville ipse prelatis et canonicis senioribus vocacione, ecclesie ipsius inutilibus et sepenumero ab ecclesia ipsa absentibus, consulereque defectibus eiusdem, dictas villas regere neque gubernare advertentibus et pensiones ex eisdem solvere negligentibus in vim huiusmodi statuti conferebantur et ad regendum dabantur, aliisque magis utilibus et consulere pro ecclesia valencioribus, licet vocacione posterioribus, auferebantur, quodque exinde in dictis villis ipsorum dominorum prestimonialibus dampna, incommoda et impressiones per vicinos terrigenas propter regencium easdem impotenciam, absenciamque et inadvertenciam defendendi, ville ipse et bona ecclesie huiusmodi complurimum annichilabantur, destruebantur et ruinam paciebantur, hominesque in ipsis villis inhabitantes opprimebantur; talibus igitur abusibus consulere cupientes et statutum supradictum, dempta illa clausula in ipso statuto contenta, scilicet: ceterum quia superioribus annis prelati et canonici ad capitula generalia per eos celebrari consueta venientes etc. — tanquam invalidam per ipsos interpretantes, cassantes et melius condere volentes, quod per totum et in toto excepta clausula predicta: Ceterum quia etc., cassaverunt, irritarunt et annulaverunt nulliusque roboris expost esse decreverunt per presentes; presens vero statutum infrascriptum expost valiturum Christi nomine invocato condiderunt et fecerunt per ipsos totumque capitulum deinceps observandum tali sub tenore: Quod dum postquam et quociens decetero aliquam villam prestimonialem ipsius capituli Lanciciensis per cessum vel decessum aut defectuositatem regendi vacare contigerit, dicte ville prelatis et canonicis predicte ecclesie, non senioribus vocacione inutilibus eidem ecclesie, contraque prelatos et canonicos ac capitulum ipsum Lanciciense exacerbantibus, pensiones, contribuciones pro fabrica dicte ecclesie recusantibus et solvere negligentibus, a processibusque et iurisdictione capituli ipsorum propterea appellantibus, sed vocacione posterioribus ecclesieque utilioribus et ad solvendum predicta prompcioribus ad regendum sub annua pensione conferantur et dentur, aut si aliquis prelatus vel canonicus ad gubernandum dictam villam defectuosus deprehensus fuerit, extunc do-

mini prelati et canonici totumque capitulum Lanciciense sine renitencia aut contradiccione gubernantis villam ipsam in capitulo generali recipere et alteri utiliori de eadem providere, qui eam utilius et melius gubernabit, plenam et liberam vigore presentis statuti habebit facultatem, prout in presenciarum in vim execucionis huiusmodi statuti venerabilis dominus Martinus Grusczinsky decretorum doctor, prepositus Cruswiciensis, Gneznensis, Wladislaviensis et Lanciciensis canonicus, Reverendissimi domini nostri domini Iohannis, Dei gracia sancte ecclesie Gneznensis archiepiscopi et primatis ac regni Polonie cancellarii, germanus, villam Iankowo tanquam utilis et potens ad regendum et defendendum eandem post mortem olim venerabilis Nicolai Wrzesyensky canonici Lanciciensis ex provisione capituli sibi facta sub pensione annua et taxa communi pecuniaria superius descripta recepit. Verum quia ex provisione prolixa, vacacione villarum prestimonialium [occurrente], multa dampna et incommoda in eisdem eveniebant, voluerunt et statuerunt predicti prelati et canonici, quod ipse ville prestimoniales vacantes conferantur infra quatuor septimanas a die vacacionis continue et immediate sequentes, et quod omnes et singuli prelati et canonici citentur ad terminum huiusmodi per citacionem generalem valvis ecclesie Lanciciensis collegiate infra missarum solemnia affixam et publice coram prelatis et canonicis presentibus ac coram vicariis ecclesie eiusdem lectam, ne aliquis posset pretendere ignoranciam de vacacione et provisione huiusmodi facienda aliqualem; in quo termino advenientes domini presentes petenti et optanti eandem villam, utili regereque ipsam scienti et consulere pro ipsa ecclesia valenti, sine renitencia alicuius sub annua pensione providebunt.

Ego Iacobus Kooth, decanus Gneznensis et custos Lanciciensis, fateor me recepisse villam Orziszewicze prestimonialem et de qua teneor et presentibus obligor solvere pensionem iuxta statuta ecclesie Lanciciensis, et si recusarem vel nollem solvere, extunc domini capitulares poterint ipsam villam de manibus meis recipere, eciam abrenuncio appellacioni, quam alias feceram contra dominos Michaelem Strykowsky, Nicolaum Malynsky et Nicolaum Beskowsky canonicos Lancicienses manu propria.

Ego Iohannes Laszoczsky, canonicus Lanciciensis et rector parochialis in Brzeszyny [ecclesiarum], fateor me recepisse villam prestimonialem Skromnicza et de qua teneor et presentibus obligor solvere pensionem iuxta statuta ecclesie Lanciciensis, et si recusarem vel nollem solvere, extunc domini capitulares poterint ipsam villam de manibus meis recipere ipso iure, omnibus appellacionibus abrenunciando, et casu, quo cogerentur laborare ad castrum, extunc similiter poterint eam recipere, et eciam si dominus Tharnowsky pacificum regressum habebit, extunc sine omni difficultate villam eandem rehabebit, dum viceversa pacificam possessionem habuerit et in eodem beneficio continuaverit.

I. Tablica wskazująca, które statuty kapituły Gnieźnieńskiej są wspólne kompilacyi obecnie ogłoszonej i układowi publikowanemu w dziele Ks. biskupa Korytkowskiego.

Nr. 1 —	Nr. 1.	Nr. 45 —	Nr. 64.	Nr. 70 —	Nr. 48.
„ 2 —	„ 4.	„ 46 —	„ 63.	„ 71 —	„ 77.
„ 3 —	„ 5.	„ 48 —	„ 12.	„ 72 —	„ 78.
„ 4 —	„ 101.	„ 50 —	„ 41.	„ 73 —	„ 79.
„ 6 —	„ 51.	„ 51 —	„ 42.	„ 74 —	„ 17.
„ 8 —	„ 66.	„ 52 —	„ 19.	„ 75 —	„ 30.
„ 9 —	„ 81.	„ 53 —	„ 32.	„ 76 —	„ 80.
„ 10 —	„ 69.	„ 54 —	„ 31.	„ 79 —	„ 67.
„ 12 —	„ 28.	„ 55 —	„ 33.	„ 81 —	„ 60.
„ 13 —	„ 34.	„ 56 —	„ 35.	„ 87 —	„ 56.
„ 14 —	„ 37.	„ 57 —	„ 70.	„ 88 —	„ 36.
„ 17 —	„ 72.	„ 58 —	„ 73.	„ 95 —	„ 58.
„ 19 —	„ 9.	„ 59 —	„ 14.	„ 97 —	„ 18.
„ 20 —	„ 21.	„ 61 —	„ 75.	„ 107 —	„ 26.
„ 21 —	„ 105.	„ 62 —	„ 75.	„ 108 —	„ 20.
„ 22 —	„ 55.	„ 63 —	„ 14.	„ 100 —	„ 22.
„ 24 —	„ 6.	„ 64 —	„ 61.	„ 112 —	„ 104.
„ 27 —	„ 68.	„ 65 —	„ 62.	„ 115 —	„ 87.
„ 32 —	„ 102.	„ 66 —	„ 76.	„ 119 —	„ 103.
„ 34 —	„ 50.	„ 66 —	„ 44.	„ 121 —	„ 103.
„ 36 —	„ 38.	„ 67 —	„ 46.		
„ 40 —	„ 11.	„ 68 —	„ 47.		

II. Wykaz statutów kapitulnych Gnieźnieńskich, których text prócz w kompilacyi obecnie ogłoszonej znajduje się także w „Acta capitulorum etc. selecta."

Nr. 14, 15 —	Nr. 1440.	Nr. 58 —	Nr. 1813 (7).	Nr. 68 —	Nr. 1819 (2).
„ 34 —	„ 1575.	„ 59 —	„ 1813 (8).	„ 69 —	„ 1819 (3).
„ 48 —	„ 1714.	„ 60 —	„ 1814 (9).	„ 70 —	„ 1819 (4).
„ 51 —	„ 1810.	„ 61 —	„ 1813 (10).	„ 85 —	„ 1959.
„ 53 —	„ 1813 (2).	„ 62 —	„ 1813 (11).	„ 97 —	„ 2056.
„ 54 —	„ 1813 (3).	„ 63 —	„ 1813 (12).	„ 103 —	„ 2179.
„ 55 —	„ 1813 (4).	„ 64 —	„ 1813 (13).	„ 104 —	„ 2180.
„ 56 —	„ 1813 (5).	„ 65 —	„ 1813 (14).	„ 106 —	„ 2181.
„ 57 —	„ 1813 (6).	„ 66 —	„ 1813 (15).	„ 107 —	„ 2182.
		„ 67 —	„ 1819 (1).	„ 118 —	„ 2214.

III. Wykaz statutów kapituły Poznańskiej, których text oprócz w obecnie ogłoszonym układzie, znajduje się także w „Acta capitulorum etc. selecta."

Nr. 5 —	Nr. 289.	Nr. 23 —	Nr. 472.	Nr. 47 —	Nr. 47.
„ 10 —	„ 328, cf. Nr. 569.	„ 25 —	„ 410, 448.	„ 53 —	„ 119.
„ 13 —	„ 339.	„ 26 —	„ 473.	„ 54 —	„ 121.
„ 14 —	„ 344.	„ 42 —	„ 7.	„ 56 —	„ 138.
„ 17 —	„ 378.	„ 45 —	„ 39.	„ 59 —	„ 164.
„ 21 —	„ 447.	„ 46 —	„ 46.		

Uwaga. Odnośnie do twierdzenia wyrażonego we wstępie (str. 454) dodać należy, że pierwsza istotnie uchwała w sprawie zebrania statutów kapitulnych zapadła jeszcze w r. 1422 (Acta capitulorum etc. Nr. 1577), ale żadnych za sobą nie pociągnęła skutków.

DWIE TAKSY TOWARÓW CUDZOZIEMSKICH Z R. 1633.

Wydał

Dr. WILHELM ROLNY.

Na sejmie koronacyjnym 1633 r. zapadła w sprawie naznaczania cen na towary następująca uchwała: »Że dla szerokich granic Państwa naszego, trudno może bydź generalny szacunek exoticarum mercium, żeby się w każdym województwie jednako trafić mógł.... postanawiamy, aby od sejmu do sejmu przysięgli kommissarze nasi, tak z Senatu jako i z Koła poselskiego naznaczeni byli, ktorzyby z miast ludzi sposobnych do siebie wziąwszy, w regestra kupieckie i celne wejrzawszy, na czterech miejscach granic Państwa naszego najbliższych taxę wszystkich mercimoniorum czynili: jedni w Lublinie, tych które z Moskwy i z Inflant idą, przy starostach miejsc tamtych, gdzie się szacunki będą odprawowały; drudzy tych, co z Turek i z Wołoch, we Lwowie; trzeci tych, co z Węgier i Sląska, w Krakowie; a czwarci tych, co ex mari Baltico i tam z Prus i Pomorstwa, w Poznaniu«. Elaboraty tych komisyj nie miały być jednak taryfami bezpośrednio obowiązującemi, miały one tylko stanowić szacunki generalne, które »mają po wszystkiej Koronie bydź rozebrane i z nich zaś w swoich wojewodztwach wojewodowie, habita ratione distantia locorum, według proporcyi szacować będą« [1]).

Znaczenie powyższej konstytucyi wobec dawniejszych przepisów o układaniu taks na towary ocenił bardzo trafnie Prof. Ulanowski

[1]) Vol. Leg. t. III. str. 382—3 art. 48.

w przedmowie do swego wydawnictwa »Kilka zabytków ustawodawstwa królewskiego i wojewodzińskiego w przedmiocie handlu i ustanawiania cen«[1]), podniósł mianowicie, że konstytucya z r. 1633 stanowi wielki postęp w stosunku do podobnych ustaw sejmowych z r. 1565, 1621 i 1623, bo zachowuje wprawdzie przyjęty na sejmach 1621 i 1623 sposób naznaczania cen przez komisye, modyfikuje go jednak o tyle, że dzieli komisarzów na cztery wydziały, porucza ich działalności tylko zagraniczne towary i wyznacza dokładnie kraje, które przy spisywaniu taryfy mają być uwzględnione, z drugiej zaś strony przywraca dawne atrybucye wojewodów, zakwestyonowane w r. 1621 i 1623, a ułatwia ich pracę, przynajmniej przy merces exoticae, gdyż daje im gotowe szacunki generalne.

Najbliższym sejmem, który po r. 1633 w naszej sprawie wydał nowe postanowienia, był dopiero sejm warszawski z r. 1643[2]). Nasuwa się tu pytanie, czy więc w owem dziesięcioleciu (1633—1643) konstytucya, którą powyżej przytoczono, była istotnie wykonywaną i w jakim zakresie, innemi słowy, czy komisye, wyznaczone przez sejm 1633 r., rzeczywiście się zebrały i wypracowały jakie elaboraty. Przypuszczenie Prof. Ulanowskiego, że prawdopodobnie istnieją te komisyjne elaboraty[3]), przynajmniej w części się sprawdziło. Udało mi się mianowicie odszukać dwie taksy, ułożone jeszcze w ciągu r. 1633 przez komisyę krakowską i lwowską. Podaję je w dosłownem brzmieniu poniżej.

Prawdopodobnie także dwie inne komisye (poznańska i lubelska) uczyniły zadość żądaniu sejmu, na to przynajmniej zdaje się wskazywać jeden ustęp w wydrukowanej poniżej taksy lwowskiej. Czy jednak taksy tych komisyj do dziś się zachowały, nie potrafiłbym objaśnić, moje poszukiwania w tym kierunku nie przyniosły żadnych dodatnich rezultatów[4]). Również nierozstrzygniętem i nadal zostaje pytanie, czy komisarze krakowscy i lwowscy także i w następnych latach stosowali się do konstytucyi z r. 1633.

[1]) Archiwum Kom. prawn. t. I. str. 62 i nast.
[2]) Vol. Leg. t. IV. str. 36 art. 9.
[3]) Arch. Kom. prawn. t. I. str. 65 uw. 1.
[4]) Jeszcze w roku 1892 na piśmienną prośbę otrzymałem od ś. p. Prof. Pawińskiego i od p. Dra Lekszyckiego dyr. archiwum poznańskiego,

Do komisyi krakowskiej wybrał sejm ośmiu członków: Krzysztofa Korycińskiego, kasztelana wojnickiego, Krzysztofa Ossolińskiego, kasztelana sandeckiego, Marcyana Chełmskiego, chorążego krak., Mikołaja Korycińskiego, starostę ojcowskiego, Abrahama Gołuchowskiego, starostę stężyckiego, Piotra Komorowskiego, starostę oświecimskiego, Jana Firleja i Franciszka Dębińskiego[1]. Z tych ośmiu w układaniu taksy tylko dwóch nie brało udziału: M. Koryciński i Dębiński. Na ich miejscu jednak spotykamy Jana Komorowskiego, podczaszego bełzkiego i podstarościego krakowskiego, i Jana Starskiego, burgrabiego i wicesgerensa krakowskiego. Nadto przybrała sobie komisya do pomocy burmistrza krakowskiego Jerzego Kromera, rajcę Pawła Cellarego i kilku kupców i w kilkanaście dni po naznaczonym przez sejm terminie (24. czerwca) wypełniła 11. lipca poruczone sobie zadanie pod przewodnictwem K. Ossolińskiego, którego wybrano »commissionis directorem«.

Nie tak gorliwymi okazali się komisarze lwowscy. Sejm naznaczył dla Lwowa dziewięciu komisarzy: Felicyana Grochowskiego, kasztelana przemyskiego, Jana Bełzeckiego, kasztelana halickiego, Aleksandra Trzebińskiego, podkomorzego lwowskiego, Jakóba M. Fredrę, stolnika lwowskiego, Adama Kisiela, podkomorzego czernichowskiego, ks. Hrehorego Czetwertyńskiego, Jerzego Dydyńskiego, sędziego kamienieckiego, Jana Prusinowskiego i podsędka bracławskiego Michała Kropiwnickiego[2]. Z tych jednak na naznaczony termin przybył tylko Bełzecki, Kisiel i Prusinowski i ci trzej wraz z Stanisławem B. Mniszkiem, starostą lwowskim, »in cuius presentia commissio praesens expediri iisdem comitiis est demandata«, i przy pomocy 10 lwowskich kupców (2 Greków, 4 Ormian i 4 Żydów) ułożyli taksę.

Obie komisye naznaczyły ceny na towary z uwzględnieniem regestrów kupieckich, »vulgo aussczugi zwanych«, krakowska w zło-

wiadomość, że pomimo zarządzonych poszukiwań żadnej taksy na towary cudzoziemskie z r. 1633 nie znaleziono ani w archiwum głównem w Warszawie, ani w archiwum poznańskiem. W każdym razie z wdzięcznością podnoszę na tem miejscu wypróbowaną uprzejmość ś. p. Prof. Pawińskiego i serdeczne składam podziękowanie Drowi Lekszyckiemu za łaskawe zarządzenie kwerendy.

[1]) Vol. Leg. III. str. 383 art. 49.

[2]) Vol. Leg. t. III. str. 383 art. 51.

tych polskich, lwowska w »talerach lewkowych po groszy ośmdziesiąt idących«.

Taksa lwowska korzystnie wyróżnia się od krakowskiej tem, że przy każdym towarze podaje naprzód »koszty i unkoszty«, a obok cenę, za jaką ma być towar w Polsce sprzedawany, przez co daje sposobność obliczenia zysku naszych kupców na towarach zagranicznych i poznania różnicy między cenami zagranicznemi a krajowemi.

Tyle o pracach komisyj. Tekst taryf przez nie ułożonych podaję w pisowni zmodernizowanej, mianowicie taksę krakowską z druku współczesnego, który się zachował w Bibl. im. Ossolińskich (nr. inw. 42706)[1], lwowską według oblaty w aktach grodu lwowskiego (Castr. Leopol. t. 384 str. 986—999) za zezwoleniem dyrektora Archiwum aktów gr. i ziem. we Lwowie, Prof. Dra Oswalda Balzera, któremu też za to najserdeczniej na tem miejscu dziękuję.

Mniej znane wyrazy, a zwłaszcza nazwy towarów, starałem się, ile się dało, objaśnić w przypiskach przy pomocy słownika Lindego.

[1]) Komisya uchwaliła wydrukować swą taksę.

I.

Taxa krarowska (sic), Towárow Cudzoźiemskich, Ktore przez Sląsko y z Węgier do Krákowá, á potym po wszytkiey Koronie idą. Postanowiona od Ich Mći PP. Commissarzow z Seymu Koronácyey, ná święto S. Ianá Chrzćićielá, w Roku 1633. do Krákowá náznáczonych. W Krakowie, w Drukárni Andrzeiá Piotrkowczyká, Typográphá I. K. M.

Actum in praetorio Cracoviensi feria sexta, ipso die festi Nativitatis S. Ioannis Baptistae, anno Domini millesimo sexcentesimo trigesimo tertio. (*d. 24. Iunii 1633*).

Generosi, Martianus Chełmski de Chełm, vexillifer terrae Cracoviensis et capitaneus Ryczywolensis Ustiensisque etc., Abrahamus Gołuchowski de Gołuchow, Stęzycensis Visliciensisque etc capitaneus, Ioannes Firley a Dąbrowica, palatinides Cracoviensis, Ioannes a Komorow Komorowski, pocillator Bełzensis, burgrabius et vicecapitaneus Cracoviensis, commissarii, in proxime praeterito conventu felicis coronationis S. R. M. Cracoviae celebrato, ad taxam rerum et mercium exoticarum in civitate Cracoviensi constituendam una cum aliis dd. commissariis assignati, actum istius commissionis, die hodierna, iuxta praescriptum constitutionum regni, Deo auspice inchoaverunt, et iurisdictionem suam commissorialem fundaverunt; eandemque ministeriali generali regni, provido Petro Zagorowski, proclamare et publicare mandaverunt, prout is idem ministerialis eandem in locis publicis in foro Cracoviensi publicasse recognovit. Post quam praefati ministerialis publicationem, negotium hoccé commissionis, ob certa impedimenta, mutuo consensu accedente, ad feriam secundam ante festum S. Margarethae virginis proximam (*11. Iulii*), distulerunt et prorogaverunt. Post modum tempore ex eadem prorogatione legitime provenienti et incidenti videlicet feria eadem secunda ante festum S. Margarethae virginis proxima, magnifici et generosi, Christophorus a Thęczyn Ossolinski, castellanus Sądecensis et capitaneus Stobnicensis. Petrus Komorowski a Komorow, comes Liptoviensis et capitaneus Oświęcimensis, Martianus Chełmski de Chełm, vexillifer Cracoviensis, Ryczyvolensis Ustiensisque capitaneus, Abrahamus Gołuchowski de Gołuchow,

Stężycensis Visliciensisque capitaneus, Ioannes Firley a Dąbrowica, palatinides Cracoviensis, Ioannes a Komorow Komorowski, pocillator Bełzensis. burgrabius et vicecapitaneus Cracoviensis, necnon Ioannes Starski a Stara, burgrabius et vicesgerens castrensis Cracoviensis, commissarii ad praemissa exequenda in eodem conventu Cracoviensi assignati, convenientes ad praetorium civitatis Cracoviensis et continuantes fundationem iurisdictionis suae, ipso die festi Nativitatis S. Ioannis Baptiste proxime praeterito, iuxta tempus in constitutionibus regni praefinitum, modo praemisso in praetorii Cracoviensi factam, et per suprascriptum ministerialem Petrum Zagorowski publicatam, priusquam sibi demandatam functionem aggrederentur, iuramentum super vera et iusta taxatione et de non accipiendis eo nomine muneribus, suprascripti magnifici et generosi, Christophorus a Tęczyn Ossolinski, castellanus Sądecensis, Petrus a Komorow, capitaneus Oświęcimensis, Abraham Gołuchowski, capitaneus Stężycensis et Visliciensis, Ioannes Komorowski, pocillator Bełzensis et vicecapitaneus Cracoviensis, coram officio capitaneali castrensi Cracoviensi in eam iuramenti rotam: Ia N. przysięgam Panu Bogu wszechmogącemu, w Troycy S. iedynemu; iż prawdziwie y sprawiedliwie, wszytkie rzeczy y towary cudzoziemskie, okoliczności wszelakie uważaiąc, według słuszności y ceny waloru teraznieyszey monety, taxować będę, y słuszne precia kupcom y towarom postanowię, ani upominkow brać nie będę. Tak mię Panie Boże wspomoż, y niewinna męka Pańska, praestiterunt (aliis vero praesentibus, utpote generosis, Martiano Chełmski, vexillifero Cracoviensi, Ioanne Firley, palatinide Cracoviensi, tum et Ioanne Starski, vicesgerente Cracoviensi, hoc idem iuramentum in aliud tempus differentibus) et iurisdictionem suam commissorialem, post hoc idem iuramentum praestitum, denuo fundaverunt, ac ministeriali regni generali suprascripto in foro publico civitatis Cracoviensis eandem publicare demandaverunt; prout idem ministerialis, e foro rediens, retulit se promissa publicasse. Post quam iurisdictionis fundationem, et iuramenti praescripti praestationem, domini commissarii, qui hoc idem iuramentum praestiterunt, suprascriptum magnificum Christophorum a Tęczyn Ossolinski, castellanum Sądecensem, actus praesentis commissionis directorem elegerunt. Postmodum, spectabiles viros, Georgium Cromer, protunc proconsulem, et Paulum Cellary consulem, necnon mercatores Cracovienses, ad hoc idem negotium peragendum, ad rationes mercium exoticarum, precia et impensas, atque regestra, vulgo aussczugi dicta, explicanda et complananda accersiverunt. Tandem diebus aliquot intercedentibus, illustris et magnificus Christophorus a Pilca Koryciński, castellanus Woyniciensis et capitaneus Gniewkoviensis ad consessum suprascriptorum magnificorum et generosorum dominorum commissariorum accedens, eodem iuramento, ut praemissum est, coram suprascripto officio castrensi Cracoviensi praestito, ad negotium praesens commissionis exequendae cum ipsis processit. Quibus omnibus praenominati domini commis-

sarii examinatis et consideratis beneque perpensis, precia rebus omnibus et mercibus exoticis venalibus imposuerunt, eo qui sequitur modo.

(I) Materye iedwabne.

(1) Weneckie.

Axamity farbiste karmazynowe Weneckie, łokieć po złotych dziewiętnastu. — Axamity farbiste nie karmazynowe Weneckie, łokieć po złotych szesnastu.

Adamaszki, atłasy gładkie, tabiny[1]) w wodę, farbiste, karmazynowe Weneckie, łokieć po złotych sześci, y groszy dwudziestu.

Adamaszki, atłasy gładkie, tabiny w wodę farbiste nie karmazynowe Weneckie, łokieć po złotych pięci, y groszy piętnastu.

Sukno szkarłatne, nazwane di Settanta, po złotych dziewiętnaście łokieć. — Pułszkarłacie di Sessanta, łokieć po złotych szesnastu. — Pułgranacie[2]) lazurowe di Settanta, łokieć po złotych trzynastu. — Pułgranacie błękitne, zielone, białe y czarne, di Sessanta, łokieć po złotych dwanaście.

(2) Genueńskie.

Axamity czarne, gładkie, nazwane troynitne, Genueńskie, łokieć po złotych dziesiąci, y groszy piętnastu.

Axamity czarne, gładkie, dwoynitne, Genueńskie, łokieć po złotych dziewiąci, y groszy piętnastu.

Axamity czarne, gładkie, pułtorynitne, Genueńskie, łokieć po złotych ośmi, y groszy piętnastu.

Axamity czarne, gładkie, reforcaty nazwane, Genueńskie, łokieć po złotych siedmiu, y groszy piętnastu.

Axamity czarne, gładkie, nazwane pułreforcaty, Genueńskie, łokieć po złotych sześci.

Axamity gładkie, farbiste, karmazynowe, dwoynitne, Genueńskie, łokieć po złotych dziesiąci, y groszy piętnastu.

Axamity gładkie, farbiste, dwoynitne, nie karmazynowe, Genueńskie, łokieć po złotych dziewiąci.

Axamity czarne, wzorzyste, dwoynitne, Genueńskie, łokieć po złotych dziewiąci.

Adamaszki farbiste, karmazynowe, Genueńskie, łokieć po złotych sześci y groszy dwudziestu.

Adamaszki farbiste, nie karmazynowe, Genueńskie, łokieć po złotych piąci, y groszy piętnastu.

---

[1]) = gatunek kitajki.

[2]) = grube sukno granatowe.

(3) Florentskie.

Axamity wzorzyste, farbiste, karmazynowe, Florentskie, łokieć po złotych piętnaście, y groszy piętnaście.

Axamity farbiste, wzorzyste, nie karmazynowe, Florentskie, łokieć po złotych czternastu.

Axamity czarne, wzorzyste, Florentskie, przednie, łokieć po złotych trzynastu.

Axamity gładkie, farbiste, karmazynowe, Florentskie, łokieć po złotych piętnastu.

Axamity gładkie, farbiste, nie karmazynowe, Florentskie, łokieć po złotych trzynastu.

Atłasy wzorzyste, farbiste, karmazynowe, Florentskie, łokieć po złotych sześciu, y groszy dwudziestu.

Atłasy wzorzyste, farbiste, nie karmazynowe, Florentskie, łokieć po złotych pułszosta.

Atłasy gładkie, farbiste, karmazynowe, Florentskie, łokieć po złotych sześci.

Atłasy gładkie, farbiste, nie karmazynowe, Florentskie, łokieć po złotych piąci.

Tawta [1]) farbista, karmazynowa, Florentska, łokieć po złotych trzy. -- Tawta farbista, nie karmazynowa, Florentska, łokieć po złotych dwa, groszy dwudziestu.

(4) Lukieskie [2]).

Axamity gładkie, farbiste, karmazynowe, Lukieskie, łokieć po złotych dwanaście.

Axamity gładkie, farbiste, nie karmazynowe, Lukieskie, łokieć po złotych iedenaście.

Adamaszki, atłasy gładkie y kitayki rożne karmazynowe, Lukieskie, łokieć po złotych cztery, y groszy dwudziestu.

Adamaszki, atłasy gładkie y kitayki duple [3]), Lukieskie, nie karmazynowe, łokieć po złotych cztery.

Atłasy wzorzyste, Lukieskie, piętnastą groszy droższe nad gładkie.

(5) Neapolitańskie.

Kanawaca [4]) czarna gruba Neapolitańska, łokieć po złotych sześciu, y groszy dwudziestu. — Kanawaca czarna śrzednia, łokieć po złotych piąci, groszy dwudziestu. — Kanawaca czarna subtelna, łokieć po złotych cztery.

---

[1]) tafta, tawta = kitajka.

[2]) t. j. z miasta Lucca we Włoszech.

[3]) = podwójne.

[4]) kanawaca, kanawac, — was, — fas = materya bawełniana lub jedwabna z prążkami.

Tercyanella[1] czarna wązka, łokieć po złotych trzy, groszy piętnastu. — Tercyanella takaż szeroka, łokieć po złotych siedmi.

Kapicella[2] barwista nie karmazynowa, y czarna Neapolitańska, łokieć po złotych trzy.

Kołdry tawciane śrzednie Neapolitańskie, po złotych czterdziestu piąci.— Kołdry wielkie takoweż, po złotych pięćdziesiąt piąciu.

Tabiny ze złotem Weneckie nabogatsze, łokieć po złotych ośmnaście. — Tabiny, w których mniey złota, Weneckie, łokieć po złotych piętnastu.

Złotogłowy[3] y srebrogłowy[4], gładkie y wzorzyste, Florentskie, łokieć po złotych siedmnaście.

Axamity niestrzyżone karmazynowe, Neapolitańskie y Genueńskie, łokieć po złotych trzynastu, y groszy piętnastu. — Axamity niestrzyżone barwiste, nie karmazynowe, po złotych pułtrzynasta. — Axamity niestrzyżone czarne, po złotych iedenaście.

Felpa[5] niska Neapolitańska czarna, łokieć po złotych dwanaście.

Rasia[6] czarna Florentska, łokieć po złotych siedmi. — Rasia bronatna Florentska, łokieć po złotych ośmi.

Rouers karmazynowy Florentski, łokieć po złotych dziewiąci.

Materya, nazwana Manto di Spagna, czarna, Neapolitańska, łokieć po złotych siedmi.

Złoto drotowe naprzednieysze Weneckie, ale nie to co z Lipska idzie, uncya, to iest cewka, po złotych pułszosta.

(II) Sukna.

Falendysze[7] Śląskie, iesliby były jakie, choćby były naprzednieysze, (ponieważ insze wszelakie maią bydź za breklesty poczytane) przedawane aby były na łokieć po złotych trzy.

Breklesty[8] wszelkie przednie, postaw[9] po złotych pięćdziesiąt cztery.— Insze, za łokieć po kopie. — Insze za szychtuchy[10] maią bydź poczytane.

Szychtuchy wszelkie, postaw po złotych czterdziestu trzech, łokieć po groszy pięćdziesiąt.

---

[1]) tercyanela albo tercynela = rodzaj materyi.
[2]) = rodzaj materyi.
[3]) = materya ze złotych nitek utkana, niem. Brocard.
[4]) = materya utkana z srebrnych nitek.
[5]) = materya jedwabnowełniana (niem. Felbel).
[6]) rasia, rasa, haras = lekka materya wełniana.
[7]) = fein holländisch lub fein englisch (sukno holend. lub angiel.).
[8]) = gatunek sukna.
[9]) = zwój sukna (ma w sobie 32 łokci?).
[10]) = tkanina z szychu (fałszywego złota lub srebra).

Wrocławskie stępowane[1]), postaw po złotych czterdziestu czterech, łokieć po groszy pięćdziesiąt piąci.

Karazya[2]) Śląska przednia, postaw po złotych dwudziestu sześci, łokieć po złotemu. — Karazya Gorska, postaw po złotych dwudziestu y iednemu, łokieć po pułgrzywniu.

Sukno Meszyńskie[3]) nakrapiane, postaw po złotych trzydziestu ośmi, łokieć po grzywnie.

Baie[4]) wszelkie, postaw po złotych dwudziestu czterech, łokieć po złotemu iednemu, y groszy dwu.

Kiertuchy [5]) Kłockie[6]) przednie, postaw po złotych dwudziestu siedmi, łokieć po złotemu.

Kiery Kłockie, postaw po złotych dwudziestu trzech, łokieć po półgrzywniu. — Insze kiery wszelkie, postaw po złotych dwanaście, łokieć po groszy piętnaście. — Kiery czarne żałobne podłe, postaw po złotych puldziewięta, łokieć po groszy dziesiąci.

Morawskie przednie, Ołomunieckie, Prościewskie[7]) szare, postaw po złotych trzydziestu sześci, łokieć po złotemu.

Morawskie wszelkie, y insze, y wszelkiey maści, postaw po złotych dwudziestu czterech, łokieć po groszy dwudziestu.

(III) Rzeczy Szockie[8]), y Kramarskie.

Muchaieru[9]) iedwabney maści karmazynu, sztuka, w którey łokci dwadzieścia y dwa, po złotych trzydziestu sześci. — Muchaieru takiegoż szerokiego, y inszych farb y maści, sztuka po złotych trzydzieści. — Muchaieru czwornitnego rożney maści, sztuka po złotych iedenastu. — Muchaieru dwoynitnego rożney maści, sztuka po złotych dziesiąci. — Podmuchaieru, sztuka po złotych piąci.

Harassu[10]) wszelkiey maści, sztuka, w ktorey ma bydź łokci czterdzieści y cztery, po złotych piętnastu.

Barchanu białego, szarego, czarnego, gwoździkowego, sztuka o łokci dwadzieścia y dwu, po złotych puldziewięta. — Barchanu farbistego, y inszego wszelkiego, w pulsztuczkach, o łokci iedenastu, po złotych piąci.

---

[1]) = wyszywane.
[2]) = proste grube sukno.
[3]) meszyńskie lub myszeńskie = pochodzące z Miśni (Meissen) m. w Saksonii.
[4]) baja = materya wełniana.
[5]) kiertuch, kier, kir = 1. liche, lekkie sukno; 2. czarna gaza, używana do żałoby.
[6]) t. j. z Kłodzka (Glatz) m. w Śląsku pruskim nad Nissą.
[7]) = z Prościejowa (Prossnitz) m. na Morawii.
[8]) = szkockie.
[9]) = materya wełniana.
[10]) = lekka materya wełniana.

Bawełnic[1]) Niemieckich białogłowskich bunt, w których chustek piętnaście, po złotych ośmi. — Chustek Lipskich tuzin, za złotych siedm.

Szyderzu[2]) gładkiego sztuka, za złotych cztery. — Szyderzu kosmatego rożney maści, po złotych piąci.

Fartuchow Wrocławskich sztuka, o łokci czterdziestu siedmi, po złotych dwadzieścia y dwa.

Trybu[3]) abo pułaxamitu, floretu rzeczonego, łokieć po groszy siedmdziesiąt. — Trybu Hamburskiego przedniego, łokieć po groszy czterdziestu ośmi.

Nędzy[4]) bogatey, łokieć po groszy czterdziestu.

Tabinu z wodą wszelkiego, łokieć po groszy pięćdziesiąt czterech.

Buratu[5]) lubo tabinu, z axamitną prążką iedwabną, łokieć po groszy pięćdziesiąt czterech.

Płotna Flamskiego[6]) naprzednieyszego, sztuka po złotych trzydziestu, a pośledniego sztuka, po złotych dwudziestu czterech.

Rąbki[7]) Flamskie, iednako z płotnem Flamskim. — Rąbku Sląskiego naprzednieyszego sztuka, począwszy od złotych pułdziewiąciu, iść maią aż do groszy piącidziesiąt.

(IV) Płotna Szwabskie.

Płotna Szwabskie przednieysze, po złotych pułdziewiętu; a podleysze aż do złotych piąci, y groszy piętnastu. A te płotna Szwabskie maią mieć łokci piętnaście.

Płotna Głogowskie przednie, po złotych czterech. Srzednie po groszy ośmdziesiąt, napodleysze po złotych dwu. Maią mieć łokci iedenaście.

Obrusy Sląskie przednie adamaszkowe, łokieć po groszy czterdzieści, sztuka po złotych trzydziestu y dwu.

Srzednie łokieć po groszy dwadzieścia y siedm, sztuka po złotych dwudziestu y sześciu. Podłe po groszy ośmnaście, sztuka po złotych czternastu, y groszy dwunastu.

Tuzin obrusow małych, po złotych dwudziestu czterech, ieden za kopę.

Tuzin serwet Sląskich przednich, po złotych piąci. Grubych tuzin, po złotych pułtrzecia.

Sztuka ręczników przednich Sląskich, o łokci dwudziestu czterech, po złotych piąci, y groszy dwudziestu. Podleysze po złotych czterech.

---

1) = materya bawełniana.
2) = rodzaj materyi.
3) tryb, trybt = gatunek materyi jedwabnej.
4) nędza, alherunt = tkanina z szychu.
5) burat, bóradek = materya wełniana
6) flamski (flämisch) = z Flandryi, z Niderlandów.
7) = cienkie płótna.

Czwelich [1]) Wrocławski sztuka, po złotych piąci, y groszy piętnastu, niesie łokci czternaście.

Nici Sląskie przednie, po groszy dwanaście sztuka.

Pasamonu [2]) farbistego szerokiego włoczkowego, łokieć po groszy pułtrzecia Wąższego po groszy pułtora. Nawęższego po gr. iednemu.

Płotno cienkie farbowane Wrocławskie, po złotych czterech.

Pytlu [3]) przedniego sztuka, po złotych dziewiąci, łokci ma mieć trzydzieści y sześć, łokieć po groszy pułosma. Srzedniego sztuka, po złotych ośmi. Napodleyszy po złotych sześci.

Medzelanu [4]) szerokiego sztuka, po złotych pułsiodma. Podleyszego po złotych pułpięta.

Pończoch tuzin długich, z przęgami floryzowanemi [5]), za złotych dwadzieścia y cztery. — Wrocławskie pończochy białe męzkie, tuzin po złotych ośmnaście. — Białogłowskich pończoch tuzin, po złotych piętnastu.— Pończoch dziecinnych tuzin, po złotych pułosma.

Szkarpetki wysokie różne, po złotych trzy. — Mnieyszych szkarpetek, po złotych dwa, y groszy piętnastu.

Pończoch Weneckich bawełnianych białogłowskich para, po gr. pięćdziesiąt.

Rękawic białych dzianych [6]) tuzin, po złotych trzy. — Rękawic włoczkowych tuzin, po złotych trzy. — Rękawic białogłowskich podszytych tuzin, po złotych ośmi, para po dwadzieścia [7]). — Rękawic przednich Rzymskich, para po złotych pułtora.

Miotełki Weneckie, po groszy dwadzieścia y pięć, tuzin po złotych dziesiąci.

Szczotka przednia z białą kością, groszy dwadzieścia. — Szczotka czarna, za groszy piętnaście.

Kiwior [8]) Sląski, po groszy dwadzieścia y dwa.

Perpetuanna [9]) sztuka, po złotych czterdziestu y piąci, łokieć po groszy trzydziestu y ośmi.

Bombazynu [10]) sztuka przednieyszego, po złotych trzydzieści, a podleyszego, po złotych dwadzieścia y cztery.

Forsztatu [11]) sztuka przedniego, po złotych trzydziestu dziewiąci. — Podleyszego, po złotych trzydziestu trzech.

---

[1]) z niem. Zwillich, tkanina lniana, z podwójnej osnowy.

[2]) = materya do bramowania sukień, liberyi (niem. Posament).

[3]) = kanwa.

[4]) medzelan, mezelan = materya wełniana i lniana.

[5]) przęgi = pręgi, prążki; floryzowany = floresami ozdobiony, wzorzysty.

[6]) dziany = tkany.

[7]) sc. groszy; w oryginale opuszczone.

[8]) = wysoka a szeroka czapka.

[9]) = jakaś jedwabna materya.

[10]) bombazyn, bomzyn (z włosk. bombasina) = materya czy to bawełniana czy jedwabna, krzyżowana; niem. Baumbast.

[11]) = materya jedwabna wzorzysta.

Szkotu [1]) sztuka, po złotych czterdziestu ośmi.

Rumbałtu [2]) sztuka, po złotych dwoch.

Fetoci [2]) iedwabney sztuka, po złotych dwoch. — Srzednia, po groszy czterdziestu. — Ostatnia, po groszy dwudziestu y czterech.

Wstąg iedwabnych tuzin, po groszy piętnaście. — A puliedwabnych tuzin, po groszy dziesiąci.

Pasamonu czerwonego iedwabnego funt, za złotych szesnaście, łot po groszy piętnaście. — Pasamonu Neapolitańskiego przedniego funt, złotych dwadzieścia y trzy, groszy czternaście, łokieć po groszy dwadzieścia y dwa.

Złota Noremberskiego, lubo Weneckiego, ciągnionego, cewka po złotych sześci.

Srebra Noremberskiego, abo Weneckiego, ciągnionego, cewka po złotych pułszosta.

Złota Weneckiego nicianego funt, za złotych sześćdziesiąt y cztery, a cewka po złotych piąci, groszy piętnastu.

Srebra Weneckiego nicianego funt, za złotych pięćdziesiąt y sześć, cewka po złotych cztery, y groszy dwudziestu.

Złota Lipskiego funt, za złotych pięćdziesiąt y sześć, cewka po złotych cztery, groszy dwadzieścia.

Srebra Lipskiego funt, za złotych pięćdziesiąt y dwa, cewka złotych cztery, groszy dziesięć.

Szychu [3]) przedniego Weneckiego grzywna, złotych pulczternasta, cewka po groszy trzynaście.

Szychu białego Weneckiego grzywna, po złotych puliedenasta, cewka po groszy dziesiąci.

Szychu żołtego grzywna, złotych iedenaście, y groszy piętnaście, cewka po groszy iedenaście.

Szychu białego Noremberskiego grzywna, po złotych pułdziewięta, cewka po groszy ośmi.

Jedwabiu karmazynowego karta, za złotych ośmdziesiąt, łot po złotemu iednemu.

Jedwabiu rozmaitego farbistego karta, za złotych sześćdziesiąt y ośm, a łot groszy dwadzieścia y sześć.

Jedwabiu czarnego karta, za złotych czterdzieści y ośm, łot gr. ośmnaście.

Puliedwabiu farbistego floretu [4]) karta, za złotych dwadzieścia y dwa, łot groszy pułdziewięta.

Puliedwabiu czarnego floretu karta, za złotych ośmnaście, y groszy dwadzieścia, łot groszy siedm.

---

[1]) = gatunek kamlotu.

[2]) jakaś materya.

[3]) = fałszywe złoto lub srebro.

[4]) = niem. Floretseide.

Pułiedwabiu przedniego superfinu karta, za złotych dwadzieścia y sześć, łot groszy dziewięć.

Papieru naprzednieyszego reza, w ktorey liber ma bydź dwadzieścia, a w librze arkuszow dwadzieścia pięć, za złotych sześć, groszy dwadzieścia. Libra zaś za groszy dziesięć.

Sredniego reza złotych cztery, groszy cztery. Libra po groszy pułsiodma. — Podleyszego reza złotych trzy, groszy dziesięć. Libra po groszy piąciu.

Xięga faingoltu [1]), w ktorey płatow trzysta, po złotych sześciu. — Xięga cwisgoltu [2]) po złotych cztery. — Xięga srebra, po złotych dwoch.

Karty Noremberskie tuzin, za groszy siedmdziesiąt y dwa, same karty za groszy sześć.

Kart Wrocławskich tuzin, za groszy trzydzieści y sześć, same karty za groszy trzy.

(V) Towar Zelazny.

Zelaza Niemieckiego cetnar, po złotych ośmiu.

Blach Węgierskich cetnar, po złotych dwudziestu, funt po groszy cztery.

Blach Niemieckich, do kowalskiey, slosarskiey, y mieczniczey roboty, ktory ma mieć kamieni pięć Krakowskich y ćwierć, funtow zaś sto trzydzieści y sześć, ma bydź przedawany cetnar po złotych trzydziestu y czterech, funt po groszy ośmi.

Stali Rakuskiey cetnar, takiż iako y blach, po złotych trzydziestu y czterech, funt po groszy ośmi.

Stali Węgierskiey, po złotych ośmnastu cetnar, funt po groszy pułpiętu.

Drotu żelaznego funt, po groszy iedenastu, cieńszego po groszy trzynastu, naycieńszego po groszy szesnastu.

Drotu mosiądzowego grubszego, funt po groszy dwudziestu, naycieńszego, po groszy dwudziestu y dwu.

Kossa nalepsza do sieczenia siana, po groszy dwudziestu y dwu. — Kossa do sieczki, po groszy dwudziestu y cztery.

Sierp, po groszy sześciu. — Topor wielki ciesielski, za złotych pułtrzecia.

Inszych rożnych, mnieyszych, proporcyą brać do kupowania od tych wielkich.

Siekacz kuchenny do kuchnie nawiętszy, po groszy dwanaście, insze taniey.

Pieła wielka wodna do tarcia drzewa, po złotych dziesiąciu; mnieysza po złotych dziewiąciu.

---

[1]) = przednie złoto; tu prawdopodobnie = pozłótka.

[2]) cwisgolt, cwiżguld = złoto w blaszkach z podłożonem srebrem.

Piela ręczna traczom do tarcia, po złotych pułtrzeciu. — Drugie taniey, wedle wielkości.

Lewar [1]) do wozu więtszy, za złotych pięć, mnieyszy za złotych cztery.

Cwiekow do karet pozłocistych sto, po złotych dziewiąciu. — Drugie podleysze taniey, wedle proporcyey.

Stron do Włoskich skrzypić, bunt za złotych cztery.

(VI) Towar Blachowniczy.

Blachy krzyżowey beczka, złotych siedmdziesiąt; a ma bydź w beczce blach trzysta.

Blachy gemenney[2]) abo pospolitey, beczka złotych sześćdziesiąt y pięć.

Mosiądzu funt, za złoty ieden.

(VII) Miedź.

Blachy, szpągi [3]), cetnar, w ktorym funtow sto trzydzieści y sześć, ma bydź przedawany po złotych siedmdziesiąt cztery, funt po groszy siedmnaście.

Blachy Węgierskiey cetnar, po złotych pięćdziesiąt y sześć; funt po groszy trzynastu.

(VIII) Wina.

Starego Węgierskiego naprzednieyszego, beczka po złotych studwudziestu. Srzedniego beczka, po złotych siedmdziesiąt. Podleyszego beczka, po złotych piącidziesiąt.

Endeburskiego [4]) naprzednieyszego wiadro, po złotych piącidziesiąt czterech. Podleyszego, po złotych czterdziestu piąciu.

Swiętoiurskiego [5]) naprzednieyszego starego wiadro, po złotych ośmnastu. Podleysze taniey. — Morawskiego wiadro, po złotych dwunastu.

Petersymenami [6]), sekami [7]), kanarami [8]), bustardami [9]), iż widzimy, że wina Węgierskie w mieściech znacznie fałszują, rozumiemy za rzecz pożyteczną, aby ich kupować do miast Małey Polski y wozić Rzeczpospolita zakazała.

---

[1]) = drąg do podnoszenia ciężaru.
[2]) = niem. gemein.
[3]) szpąga = spojenie, którem deski się spaja (niem. Spange).
[4]) = z Szopronia (Ödenburg) na Węgrzech.
[5]) = St. Georgs Wein.
[6]) = wino hiszpańskie.
[7]) = słodkie wino hiszpańskie.
[8]) = wino z wysp kanaryjskich.
[9]) bustard, właść. bastard = gatunek wina francuskiego.

A iako garnce stanowić, wedle tey taxy, beczek y wiader, należy, na ś. Franciszek przyszły, wedle constitucyey przeszłego seymu, tym Ich Mciom, którzy będą domestica, y to co się rodzi y robi w Polszcze, taxować: tak y wina przyszłe nowe stanowić, do sessyey drugiey, na święto przyszłe ś. Iędrzeia, Panom commissarzom do taxy krakowskiey naznaczonym, odkładamy.

Ma się zaś rozumieć o takowych beczkach Węgierskich, ktoreby w sobie cztery barely wedle constitucyey miały. Zaczym my authoritate nostra commissoriali, et nomine Reipublicae, kupcow Węgierskich napominamy, aby się nie ważyli od ś. Marcina blisko przyszłego, wozić do Korony inakszych beczek wina, iedno takie, żeby każda beczka miała w sobie cztery barely wina, pod winą dwuset grzywien; o którą forum ad instantiam cuiusvis, w grodzie tym, w którym złożone, abo przywiezione wino będzie.

(IX) O materyach do lekarstw należących.

Iż wielkie y zdrowiu ludzkiemu barzo szkodliwe melki, częstokroć w aptekach podawać się zwykły, gdy ludzie nieumieiętni, et malae fidei, do kompozycyey y szafunku lekarstw przystępuią, pharmaca purguiące, y insze wszelkie, deleteria nawet, bez wyraźney preskrypcyey doktorów medyków, promiscue przedaią, aromata y materye wszelkie podłe y zwietrzałe daią, iedne za drugie kładą, y w koszty niesłuszne przedawaniem ludzie prowadzą: postanawiamy, aby nikt nie ważył się w mieście Krakowie apteki lekarskiey otwierać, ani lekarstw żadnych przedawać, ktoryby wprzod a medica facultate academiae Cracoviensis examinowany, y przywileiem osobnym approbowany nie był. Do czego y starszą czeladź aptekarską, to iest tę, która lekarstwa komponuie, y z aptek na mieyscu pańskim wydaie, także obliguiemy, aby co rok in examine bywały, mense Ianuario, a tego iescze lata, dla prędszey exekucyey, secunda Septembris, y od akademiey approbationem otrzymali. Więc aby żaden aptekarz rzeczy iakiey iadowitey, y zdrowiu ludzkiemu szkodliwey, bez ordinacyey ręką własną medyka doktora akademiey Krakowskiey pisaney, nie ważył się z apteki wydać y przedać. A iż revisiones aptek z dawnego prawa ad doctores medicinae należą, tedy prawo to reassumuiąc, nakazuiemy, aby żaden aptekarz, ani sługa aptekarski, nie ważył się, a prima die Iulij, lekarstw żadnych przedawać, ten którego apteka w miesiącu Czerwcu zupełnie a medica facultate akademiey Krakowskiey rewidowana nie będzie, ale żeby onę zawarł, y zawartą miał tak długo, poki revisionem od Panow doktorow nie otrzyma. Gdzie też zaraz ciż Panowie doktorowie medycy, szacunek lekarstw wszelakich uczynią, y on w aptece każdey na tablicy wielkiey, ięzykiem polskim napisany, za kosztem aptekarskim, zawieszą. Podług ktorego szacunku, powinni będą aptekarze, y czeladź ich, y według każdego punktu ustawy tey naszey, zachować się, pod winami y postępkami w exekucyey tey commissyey

opisanemi. W inszych także miastach medicinae doctores privilegiati, revisionem apotecarum quotannis, tempore iam constituto, czynić będą, y taxę aptekarzom dadzą, stosuiąc się we wszytkim do taxy y szacunku, ktory facultas medica aptekarzom Krakowskim uczyni, ktorzy także iako y Krakowscy, czynić będą powinni, sub poenis similibus.

(X) O wożeniu miedzi, z Korony.

Uważaiąc przyczyny drogości miedzi, iako przedtym PP. commissarze w Lublinie do taxy z seymu naznaczeni znaydowali, tak y my tę naprzednieyszą drogości miedzi przyczynę znayduiemy; iż wszytkę miedź kupcy zakupiwszy, prosto do Gdańska prowadzą, skąd potym do obcych państw za morze idzie, obywatele Koronni docisnąć się tey miedzi nie mogą, zatym y niedostatek iey w Koronie wielki iest, y drogość wielka: przeto postanawiamy, aby kupiec każdy, ktorykolwiek miedź do Gdańska prowadzić będzie wozem, składał ią w Krakowie, a ten co wodą ią prowadzi, w Kaźmierzu dolnym, y w Warszawie, y na tych składach cztery niedziele trzymać, y rozprzedawać potrzebuiącym był powinien, żeby rzemieslnicy, y inszy ludzie w Koronie miedzi potrzebuiący, nakupić iey dostatkiem mogli; co powinien kupiec każdy uczynić, pod straceniem towaru swego, o co forum tamże w grodzie Krakowskim, Warszawskim, a respektu Kaźmierza, w Lubelskim, abo tam gdzieby był z tym towarem przyciągniony.

Executio.

Szacunek tedy wyzszey mianowanych cudzoziemskich towarow y rzeczy pod taxę, od nas commissarzów z seymu przeszłego do Krakowa naznaczonych, postanowiony y opisany, sstał się według ceny pieniędzy teraznieyszego waloru, respektuiąc na przeiazdy trudne, y niebespieczne, pod takowe czasy woienne od dawnych lat zaczęte, y nieprzestawające, na zniszczenie przy tym rzemieslnikow, przez też woyny y powietrze we Włoszech y w Niemczech. Według ktorey to taxy, każdy kupiec zachować się w przedawaniu powinien będzie: co się zacząć ma a die duodecima Septembr. inclusive. A iesliby się kto takowy znalazł, ktoryby drożey nad ustawę postanowioną, rzecz którą z towarow y z kupiey wyzszey opisanych przedał: tedy według opisania w constitucyey seymu przeszłego, ma bydź przed urząd mieyski, to iest przed burmistrza, termino tacto verbali, pozwany, na którym terminie tanquam peremptorio, ma się pozwany bez wszelakich excepciy, dilaciy, y appellaciy, sprawić; y dowodami słusznemi przekonany, ma bydź in instanti winą czternastą grzywien skarany: ktorey winy połowica urzędowi, a połowica stronie należeć ma, y to coby nad ustawę wziął, zwrócić zarazem powiniem będzie, salva evasione iuratoria inculpato, ieśliby na niego dowodow nie było pewnych. Toż się rozumieć, y takowy postępek zachowany być ma przeciwko takowym, ktorzyby to-

warow swoich, maiąc ie, a taxy uchraniaiąc się, przedawać niechciał, abo ie potaiemnie komu inszemu przedawał, a drugiemu niechciał: tedy takowy każdy, cuiuscunque status, ma bydź winą czternastą grzywien pokarany, y do przedawania swoich towarów, toties quoties będzie potrzeba, przymuszony. Przysięgi iednak, iesliby się na nię brał, urząd miejski dopuścić ma. A gdzieby in contumaciam, iuri et rei iudicatae non parendo, dał kto dekret na sobie otrzymać: tedy na towarach iego wszelakich, gdziekolwiekby się znalazły, arest ma bydź założony; które y zatrzymane maią bydź od urzędow, usque ad satisfactionem plenariam tego, co na nim nakazano było, cum poena duplici quatuordecim marcarum pecuniae, parti et officio per medium persolvendae. W czym urząd miejski, abo burmistrz pro tempore existens, ma bydź pilny każdemu ukrzywdzonemu, nie czekaiąc dnia sądowego, nieodwloczną sprawiedliwość czynić ma. W czym iesliby remissus był y na requizycyą ukrzywdzonego sprawiedliwości, modo suprascripto, nie uczynił, abo odkładał, ma bydź do grodu termino tacto pozwany, y tam iesliby w tym słusznie przekonany był, według constitucyey seymu przeszłego, poena centum marcarum pecuniae, parti et officio per medium dividendo, sine ullis exceptionibus karany bydź ma: salva itidem evasione iuratoria eidem reservata. Jesliby się też kto względem gatunku, a zatym y taxy, ukrzywdzonym od kupca bydź rozumiał, y o to pozwał: tedy urząd, abo burmistrz, ma to discernere, iesliże kupiec valorem debitum przestąpił, y karać sub simili quatuordecim marcarum poena. A żeby też niewinnych turbaciy ludzie kupieczcy nie ponosili, tedy żaden go pozywać nie ma, tylko ten ktoryby rzeczą od niego kupioną, a przed urzędem produkowaną, proposicyey y skargi swoiey komprobować mogł. Także ten, ktoremu realiter potrzebuiącemu materiey iakiey przedać niechciano, y oney taiono.

Odłożenie sessyey P.P. commissarzow do swiętego Iędrzeia.

A iż pod ten czas, kiedy z Niemiec przeiazdy trudnieysze, towarow niektorych w Krakowie u kupcow, złotego towaru mianowicie, y srebra robionego, Augszpurskiey, y inszey wszelakiey roboty, także rusznic rozmaitych, ksiąg przytym barzo mało znayduie się: tedy pomienionych towarow szacunek, aż do przyszłego święta ś. Jędrzeia, przerzeczeni PP. commissarze, a zaraz wina przyszłego młodego, ktorego trudno było przed urodzeniem szacować, odłożyli, y odkładaią. Na ktory czas, tu do Krakowa ziechać się maią, y w ratuszu zasiadszy, a przysiegę, ktorzy iey dotąd nie odprawili, w akcie teraznieyszym opisaną, odprawiwszy, do taxy, tak towarow y rzeczy teraz nie szacowanych, a pod taxę podpadaiących, iako inszych, ktore przez ten czas z Włoch, z Niemiec, z Sląska, y Węgier przywiezione będą, przystąpią, y wszystkim towarom słuszną cenę, według waloru monety teraznieyszey, augszczugi wszytkie przeyźrzawszy, et realitate illorum legitime

comprobata, naznaczą; kędy za odmianą czasow, y umnieyszeniem trudności y przeszkody, ta taxa może bydź poprawiona. Tę tedy taxę na ten czas postanowioną, aby wszytkim wiadoma była, in locis publicis obwołać woźnym, y one do akt grodzkich, także y mieyskich Krakowskich podać y one wydrukować, także y w ratuszu in loco publico, aby od każdego czytana była, na drzwiach napisaną, y przybitą mieć roskazalismy. A nakoniec y extrakty tey taxy, urzędem mieyskim woiewodztwa Krakowskiego, vrząd mieyski Krakowski, authentice, wedle constitucyey seymu przeszłego, wyimować ma dopuścić.

Krzysztoph z Tęczyna Ossolinski, kasztellan Sądecki, m. p. — Piotr Komorowski, hrabia Liptowski, starosta Oświęcimski, m. p. — Abram Gołuchowski, Stężycki, Wiślicki starosta, m. p. — Jan Komorowski, podczaszy Belski, podstarości Krakowski, m. p.

II.

Feria quinta ante festum Visitationis Beatissimae Mariae Virginis proxima (*d. 30. Iunii*) Anno domini 1633.

Oblata taxae.

Ad officium et acta praesentia castrensia capitanealia Leopoliensia personaliter venientes magnificus ac generosi Ioannes in Bełzec Bełzecki castellanus Haliciensis, Adamus a Brusiłow Kisiel succamerarius Czernihoviensis capitaneus Nosoviensis, Ianussius Prusinowski, commissarii proxime praeteritis comitiis ad praecia rerum assignati, obtulerunt eidem offiicio ad acticandum actum commissionis suae autenticum manibus suis ac magnifici Stanislai Bonifacii Mniszek capitanei loci praesentis propriis subscriptum et sigillis communitum, quod officium suscepit et actis suis connotavit. Eius autem tenor sequitur huiusmodi.

Acta sunt haec Leopoli in praetorio civitatis Leopoliensis Sabhatho postridie festi Nativitatis sancti Ioannis Baptistae Anno domini millesimo scxcentisimo trigesimo tertio (*d. 25. Iunii 1633*).

Magnificus ac generosi Ioannes in Bełzec Bełzecki castelanus Haliciensis, Adamus a Brusiłow Kisiel succamerarius Czernihoviensis, capitaneus Nosoviensis, Ianusius Prusinowski in Perespa commissarii proxime praeteritis comitiis ad praecia rerum assignati, nec non magnificus Stanislaus Bonifacius Mniszek de magna Kunczyce Leopoliensis capitaneus, in cuius praesentia commissio praesens expediri iisdem comitiis est demandata, pro termino commissionis Leopolim congregati, absentia aliquorum commissariorum prout constitùtionibus antecedentibus de iisdem commissionibus et commissariis ad praecia rerum sancitis est cautum, non obstante imo praemissa manifestatione desideriis autem Republicae mandato munerique sibi incumbenti satisfacere volentes, antequam sibi demandatam aggrederentur functionem, de modo et methodo taxae talem fecerunt et faciunt declaracionem:

Isz szacunki rzetelne towarow Tureckich i Wołoski (sic) sadzą się na doskonałey wiadomości, iako the towary i za iakie pieniądze na mieyscach swych skąd idą bywaią nabywane y iaki unkoszt[1]) w stawieniu ich na miescu tu we Lwowie ordinarie tych kupcow być może. W czym inquisitio z kupcami ysz zda sie być magis litigiosa niżeli doskonała, tedy Ich Mc PP. comisarze przychylaiąc sie do informatiey sobie w constituciey daney, ktora producere każe regestra kupieckie y celne, decreverunt, aby nietylko the regestra producowane od kupcow były, ale tesz przysięgą approbowane od przednieyszych kupcow, aby ta taxa, na ktorą sami Ich M. PP. comisarze są przysięgą obwiązani, sciągała sie non ad simplicem assertionem kupcow, ale tesz iurament super veram taxam na iuramencie kupec (sic) supra veram productionem regestrow sadził się. A za tym aby to liquido constaret wszytkiey Rzeczypospolitey iako the towary za iakie pieniądze z iakim unkosztem do Lwowa przychodzą y iaka ich tu być moze tak bez uciązenia Rzeczypospolitey iako y sine praeiudicio kupcow cena. Gdy tedy nad et informationem Ich M. panowie rayce Lwowscy według constituciey selectas personas przednieyszych kupcow z Grekow y Ormian ktorzy sie Tureckimi y Wołoskimi kupiami[2]) bawią, stawieli z regestrami tak exquisite spisanemi, ze ie zaraz iuramentem liquidować y comprobare ciz kupcy gotowymi być oswiadczeli sie. Ich M. PP. comisarze wykonawszy sami przysięge w constitutiey opisaną na taxae y zasiadszy miesca swoie na ratuszu, obwołać y publicować iurisdictią swoie dawszy, w pomienione kupieckie regestra weyrzawszy, one u siebie uważywszy y osoby same ktorzy te regestra producowali examinowawszy, poprzysiądz ie in eam rotham roskazali. Naprzod isz wszytkie towary, ktore ieno bywają z Turek y Wołoch ktorymi zwykli handlować, w tych regestrach są specificowane. Druga. Isz te towary tak iako są napisane w regestrach są zapłacone w Konstantynopolu y na inszych miescach gdziekolwiek są brane. y kupowane. Trzecia, iż talery lewkowe, za ktore pospolicie te towary kupuią sie y nie drożey ieno iako w regestrach iest położono są dane. Czwarta. Isz unkoszt w tych regestrach położony tam in genere quam in specie tak od summ iako od towarow iest prawdziwy i nie mnieyszy zwłascza ordinarie podięty: iakosz the przysięge tu zaraz in facie Ich M. PP. comissarzow wykonali z Grekow dwa pan Gabriel Langisz, P. Constanti Mezopetha, z Ormian Pan Jakub Manczukowicz, Grzegorz Derłukaszowic, Awedyk Polbowski, Iuchno Thomanowicz, a z Zydow Zelik Maierowicz, Simon Iozephowicz, Wolph Lazarowicz, Marek Moszkowicz. A po wykonaniu tey przysięgi stosuiąc sie do poprzysięzonych thowarow y unkosztow PP. comissarze taxowali y tak ich poprzysiężone szacunki iako y swoie taxae insimul et semel zregestrować

[1]) = koszt, wydatki.
[2]) = towary.

kazali. Ktory regestr Tureckich towarow tudziesz szacunkow z unkosztem od kupcow na talery lewkowe po groszy ośmdziesiąt idące poprzysięzonych y taxowanych od Ich Mc PP. comissarzow iest takowy.

Regestr towarow y rzeczy Tureckich kosztow unkosztow y taxy.

Kobierzec Malik pasza przedni z unkosztem tal. pułtrzynasta, ma być przedawany talerow czternaście groszy pięć. — Podleyszy talerow dwanaście.

Kobierzec słupiasty[1]) koszt z unkosztem tal. dziesięć, ma być placony tal. iedenaście groszy dwadzieścia. — Podleyszy tal. dziesięć.

Kobierzec Turecki prosty zolty koszt z unkosztem tal. siedm, placony ma być tal. pułosma groszy trzydzieści. — Podleyszy tanszy talerem.

Kilim[2]) prosty Turecki koszt z unkosztem tal. pułpięta, ma być tal. pięć y groszy pięć placony.

Kilim Perski koszt z unkosztem tal. dziewięć, ma być placony tal. dziesięć y groszy dziesięć. — Podleyszy tanszy talerem.

Iedwabiu wszelkiego dartego[3]) libra koszt tal. pułczwarta, ma być placony tal. pułczwarta y groszy trzydzieści pięć. — Podleyszego libra tal. spełna pułczwarta.

Ięd wabiu kręconego[4]) libra koszt tal. pułpięta, ma być placony tal. pięć y groszy pięć. — Podleyszego tal. pułpięta.

Złotogłow cięszki bogaty na dnie białym koszt tal. sto szescdziesiąth, ma być placony tal. sto osmdziesiąt.

Złotogłow podleyszy na białym dnie w drobnieyszy wzor koszt tal. sto dwadziescia ośm, ma być placony sto czterdzieści y cztyry tal. — Podleyszy złotogłow dziesięcią tal. tanszy.

.Złotogłow lekki na dnie iedwabnym tal. kost siedmdziesiąt siedm, ma być placony ośmdziesiąt y pułosma talera y groszy trzydzieści. — Podleyszy ośmią talerow tanszy.

Szafranu Cyprinskiego[5]) funt koszt tal. cztery, placony ma być pułpięta talera. — Podleyszy tal. spełna cztery.

Iamurłuk[6]) przedni tal. koszt trzydziesci siedm, plac. czterdzieści pułtora[7]) groszy dziesięć. — Podleyszy iamurłuk tanszy czteroma talery.

---

[1]) = bramowany.
[2]) = obicie, kobierzec.
[3]) = niem. geschlossene Seide.
[4]) = niem. gedrehte Seide.
[5]) = z wyspy Cypru.
[6]) jamurłuk, jarmułuk = podwójny barchan.
[7]) sc. talarów.

Czamlet[1]) przedni wszelki w stuce koszt tal. ośmnascie, płac. tal. dwadzieścia groszy dwadzieścia. — Podleyszy parą tal. tanszy.

Muchaier miescki dwunitny w stuce koszt tal. iedenascie, płac. tal. dwanaście groszy trzydziesci. — Podleyszy parą tal. tanszy.

Muchair Angurski[2]) iednonitny w stuce koszt tal. pułosma, płac. tal. ośm groszy trzydzieści pięć. — Takiże podleyszy talerem tanszy.

Muchair Ang. kost tal. dwa, płac. dwa groszy dwadziescia.

Czamlet czarny kost tal. dwanascie, płac. tal. pułczternasta. — Podleyszy pułtorą talerow tanszy.

Kołdra Sakiska koszt tal. dwadziescia pułsiodma, płac. tal. dwadzieścia pułdziesięta groszy dwadzieścia pięć.

Szafian czerwony zamorski koszt tal. pułtora, płac. tal. pułtora groszy pietnaście.

Safian zolty zamorski koszt tal. dwa bez groszy dwudziestu, płacić sie ma talerow dwa.

Futro Aegipskie koszt tal. pułpietnasta, płac. tal. pułsiedmnasta groszy pietnascie. — Podleysze parą talerow tansze.

Tureckiego ciągnionego złota cewke koszt tal. pułtora, płac. pułtora groszy pietnascie.

Pasa siatkowego Konstantinopolskiego kożde trzy łoty koszt taler bez groszy dziesiąciu, płac. taler spełna.

Pasa Sakiskiego łotow trzy koszt tal. dwa bez groszy dwudziestu, płac. tal. dwa spełna.

Bagaziey[3]) Perskiey sztuka koszt tal. dwa bez groszy dwudziestu, płac. tal. dwa groszy pułosma.

Bagaziey Tureckiey sztuka koszt tal. dwa, płac. tal. dwa groszy dwadzieścia.

Capa[4]) wszelka koszt tal. ieden, płac. tal. ieden groszy dziesięć.

Zawoy[5]) cienki kray iedwabny feratani (sic)[6]) koszt tal. dziewięć, płac. tal. dziesięć y groszy dziesięć.

Zawoy ze złotym kraiem kost tal. sześć, płac. tal. pułsiodma groszy dwadzieścia.

Hasa[7]) przednie cienka y wielka łokci trzydzieści sześć kost tal. siedmnaście, płac. tal. dwadzieścia y ieden. — Srednia hasa tal. dwiema, pośledniеysza tal. trzema tansza.

---

[1]) = kamlot, materya z włosów kóz azyatyckich.

[2]) = z kóz angorskich (Angora, miasto w Małej Azyi, staroż. Ancyra).

[3]) = materya bawełniana (niem. Kattun).

[4]) = skóra wielbłądowa, ośla i t. d. chropawo wyprawiona, szagryn.

[5]) = czapka wschodnia, turban

[6]) może zam. z feretami = z sprzączkami.

[7]) = gaza?

Kocyk koszt tal. ieden, plac. tal. ieden groszy dziesięć.

Kocyk hrubszy [1]) tal. ieden bez groszy dziesiąciu.

Płocienko Perskie z listwami na koldre koszt tal. pułtrzecia, płac. tal. pułtrzecia groszy dwadzieścia y pięć.

Płocienko Perskie wąskie tal. kost dwa bez groszy dwudziestu, plac. tal. dwa y groszy ośm.

Cemberow [2]) Myslipetanowych czternascie chustek koszt tal. trzy, plac. tal. trzy groszy trzydzieści. — Podleysze po pułtrzecia talera.

Cembery Musielskie [3]) proste dwadzieścia chustek w stuce koszt tal. dwa, płac. tal. dwa groszy dwadzieścia. — Podleysze spełna dwa talery.

Kozuch cienki niestrzyżony Turecki tal. koszt pułszosta, plac. tal. sześć groszy pietnaście.

Kozuch strzyżony podleyszy tal. cztery koszt, płac. tal. pułpięta.

Zawoiu hasa srednia koszt tal. dziewięć, płac. tal. iedenaście groszy dwadzieścia.

Rysie poiedynkowe srednie koszt tal. dziewięć, plac. tal. iedenaście groszy dwadzieścia.

Ryś naprzednieszy koszt tal. trzydzieści sześć, plac. tal. czterdzieści groszy dwadzieścia.

Rysie podleysze koszt tal. ośm, plac. tal. dziewięć.

Błam [4]) rysi grzbietowy naprzednieyszy koszt tal. sto pięćdziesiąt ośm, plac. tal. sto siedmdziesiąt y pułsiodma groszy dwadzieścia.

Błam rysi grzbietowy sredni koszt tal. sto dwadzieścia ośm, plac. sto czterdzieści pułczwarta, groszy trzydzieści.

Błam rysi grzbietowy podleyszy koszt tal. sto dwadzieścia, plac. tal. sto czterdzieści y pułtrzecia.

Błam nuszkowy [5]) rysi naprzednieyszy koszt tal. dwieście siedmdziesiąt y pięć, płac. tal. trzysta puldziewięta groszy dziewięć.

Błam nuszkowy sredni koszt tal. dwieście pietnaście, plac. tal. dwieście czterdzieści pułtora groszy trzydzieści.

Błam podley nuszkowy rysi koszt tal. sto ośmdziesiąt, plac. dwieście pułtrzecia.

Kobierca Dywanskiego [6]) łokieć naprzednieyszego koszt tal. dwa, plac. tal. dwa groszy dwadzieścia.

Sztuki podleyszey łokieć taniey groszy dwudziestu.

---

[1]) = grubszy.

[2]) prawdopodobnie znaczy: cienka materya bawełniana (rodzaj muślinu). Linde nie zna tego wyrazu.

[3]) od miasta tureckiego Mosul nad Tygrem.

[4]) = sztuka futra pewnej miary, pospolicie we dwie poły składana.

[5]) = nóżkowy, z nóg.

[6]) dywański = turecki.

Kobierzec Horozanski koszt tal. czternaście, płac. pulszesnasta groszy dziesięć.

Pasa Mukadynskiego kozde dwa łoty koszt tal. ieden bez groszy dwudziestu, płac. tal. ieden.

Kiece [1]) przednie Perskie szare wielkie koszt tal. dwadzieścia y ieden, płac. tal. dwadziescia pułczwarta groszy dziesięć.

Takiesz kiece mnieysze koszt tal. dziesięć, płac. tal. iedenaście groszy dwadzieścia.

Takiesz kiece podleysze koszt tal. ośm, płac. tal. dziewięć

Koce białe kosmate Angurskie kost tal. dwanaście, płac. tal. pułczternasta groszy trzydzieści.

Oponcze [2]) Turskie [3]) farbiste z pilsni koszt tal. siedm, płac. tal. pułosma groszy trzydzieści.

Łuk Sarayski [4]) naprzednieyszy koszt tal. dziesięć, płac. tal. iedenaście y groszy dwadzieścia.

Łuk Konstantinopolski koszt tal. pięć, płac. pulszosta groszy dziesięć.

Łuk prosty koszt tal. trzy, płac. tal. trzy groszy trzydzieści.

Deka [5]) Turecka przednia czerwona koszt tal. pięć, płac. tal. pulszosta groszy dziesięć, a podleysza za tal. pięć.

Derka [6]) przednia tal. dwa koszt, płac. tal. dwa groszy dwadzieścia. — Podleysza za tal. pułtora.

Bawełny kamień koszt tal. pułpięta, płac. tal. pięć groszy dziesięć.

Farby na konie kamień po złotych ośm to iest talerów trzy płacić groszy trzydzieści.

Kadzidła kamień z zarobkiem y unkosztem tal. dwadzieścia y sześć bez groszy dwudziestu.

Towary zaś insze Tureckie ordinariyney taxie nie podległe dla rozmaitego kosztu roboty y ceny tudziesz czasu, iako są: rzędy [7]) rozmaite Tureckie, siodła oprawne, szable, pałasze, sahaydaki [8]), bałty [9]), czekany [10]), koncerze [11]), bunczuki [12]), lamparty, tygrysy, buzdygany [13]), karwasze [14]),

---

[1]) = 1. suknia niewieścia płócienna; 2. koc, gunia.
[2]) = płaszcz.
[3]) = tureckie.
[4]) może od saray. seraj = pałac sułtański.
[5]) deka, daga = puginał.
[6]) = przykrycie np. na konia.
[7]) = uprząż.
[8]) słowo tatarskie, obejmujące razem łuk, kołczan i strzały.
[9]) balta, belta = siekiera.
[10]) = broń węgierska, rodzaj topora.
[11]) = 1. miecz; 2. włócznia.
[12]) = ogon koński, na lasce zawieszony, noszony zamiast chorągwi.
[13]) = broń tatarska, osadzona na krótkiem drzewcu.
[14]) = 1. naramiennik żelazny; 2. gatunek sukna; 3. krótka szabla.

misiurki[1]), czapragi[2]), rządziki, y insze tym podobne rzeczy y towary, ysz są takie że na nich naiwiększa być szkoda może, chcąc w tym consulere PP. commissarze Rzeczy pospolitey sposob wynazli (sic) y PP. kupcy nań przypadli, aby takowe wszelkie, ktore w tey taxie nie są położone, kiedykolwiek wywożone będą z Turek, powinni byli naipierwey praesentować ie przed Je° Mcią P. Starostą y iako wiele rzecz ktora z unkosztem kosztuie to przysięgą swoią na Ratuszu liquidowali y tego swego iuramentu authenticam attestationem mieli. A potym gdy do sprzedania prziydzie tak, iako sie od wszelkich zarobków na talerze groszy dziesięć postanowiело, za pokazaniem iuramentu na koscie y unkoscie ciż kupcy mieć będą.

Co sie zaś dotycze koni Tureckich, na ktorych iako naiwiększe szkody tak tesz naiwiększe zyski kupcy maią, zdało się y to PP. Commissarzom tutius być choć zarobek znaczny pozwolić, aniżeli pewnego nie zamierzyć względem summy na tychże koniach zarobku. Przetosz aby y the konie ktorekolwiek są y na potym będą przywiedzione, praesentowane były przed tymże Je° MP. Starostą y aby z nich kozdy na rathuszu iuramentem iako ktoremu za iaką summę koń Turecki stanie we Lwowie comprobował y ten iurament dawszy zapisać onego autenticzną attestatią otrzymywał. A isz niebespieczenstwa koszty mytha y częste przypadki przydawać sie zwykły tym, ktorzy konie prowadzą, cisz PP. commissarze iuż nie po groszy dziesiąci od tal., ale po pułtalera od talera, y tak to declarowali, isz kto iuramen liquiduie, że go koń kosztuie dwieście talerow ma mieć na nim sto talerow a nie więcey zarobku, y iesli obrachowawszy się sam z sobą, ze taniey przedać nie może, iuż wyżey przedawać y wyciągać nad taler trzeci na dwoch talerach zaden kupiec niema. Co aby zarazem w tym lepszą ryze wprawiono było, tym którzy na ten czas konie albo rynsztunki mieli, producować ie przed sobą y na prawdziwym koscie y unkoscie comprobatią PP. commissarze uczynić kazali. Iakosz którzykolwiek konie y rynsztunki mieli, one wszytkie producowali y iuramentem liquidowali, to iest pan Awedyk Polibowski konia gniadego arabczyka za dwieście pięćdziesiąt talerow z unkosztem, tenze gniadego y karego Tureckie za trzysta trzydzieści y puł tal., tenze wronego za tal. siedmdziesiąt y pięć. P. Ian Czech konia wronego dwieście dwadzieścia y pięć talerow, siwego sto ośmdziesiąt tal. y pułosma. P. Toros Markowicz siwo jabkowitego za dwieście tal. Pan Basily dropiatego za sto ośmdziesiąth talerow. Pan Augustin gniadego za sto y pięć tal. P. Krzystoph Andrzeiowicz gniadego y siwego za czterysta talerow. Także

[1]) = część szyszaka, zaslaniająca twarz.
[2]) = przykrycie na konie.

szpakowatego za sto pięćdziesiąth tal. P. Krzystof Bernatowicz konia gniadego za sto trzydzieści tal. P. Zachariasz Andrysowic za dziewięćdziesiąt y pięć talerów. P. Bernatowicz młodszy konia szpakowatego za dwieście sześćdziesiąt talerów. P. Simon Zachnowicz szpakowatego za trzysta ośmdziesiąth talerow. P. Ferens Kusznierz za konia gniadego dwieście dwadzieścia pięć talerów.

Z rynsztunków zaś pan Thoros Hołubowicz za rząd y dwa rządziki złociste Turskie sto osmdziesiąt tal. Pan Krzysztof Kaprusiowicz siodło Turskie dwadzieścia pięć tal. y rządzik Turski czterdzieści pięć talerow.

Ktora to praesenta pomienionych kupiow y iurament gdy swoy effect wzięli, PP. commissarze do taxy rzeczy y towarow z Wołoch idących przystąpili y Żydom, ktorzy ut plurimum handlami Wołoskiemi bawić się zwykli, regestra producować wszytkich towarow kosztow y unkosztow, iako stawiaią na miescu, im we Lwowie przysięgą także comprobować roskazali, a tho według formy rothy w statucie opisaney. Którzy gdy controversią o tey przysiędze cum remora taxae uczynieli, takowy dekret PP. comissarze ferowali, Poniewasz Żydzi formy y rocie w statucie opisaney iuramentu sprzeciwiaiąc sie dosyć czynić nie chcieli, salvam cognitionem Je° K. Mci y wszytkiey Rzeczypospolitey de paenis ex inde subsequutis zachowawszy, teraz aby taxa Wołoskich towarow przez nich nie była zatrudniona, przysięge im in instanti takową na regestrach od nich producowanych, na iakową sie brali, nakazali nic nie deroguiąc tym prawom y rocie iuramentu im statutem opisany. Do ktorey to przysięgi zarazem P. pisarza grodzkiego a ex magistratu Leopoliensi syndicum civitatis przydali. Za ktorym dekretem Żydzi na regestrach swoich przysięgę wykonali. A magistratus civitatis Leopoliensis y imieniem iego excellens dominus Iacobus Doleżynski syndicus publico nomine przeciwko tymże Żydom protestowali się o te kupie y handle, powiadaiąc to być in praeiudicium y prawa mieyskiego y constituciom o Żydziech y kupiectwie żydowskim opisanym. Wzajem Żydzi reprotestowali sie, iż oni te handle sczycąc sie contractami pewne prowadzą. Którą protestacią y reprotestacią PP. commissarze zapisać kazali circa actum commissionis. A potym regestr towarow Wołoskich do kosztu y unkosztow od Żydow poprzysiężonych sciągaiącey sie taxy tak iako y pierwszą Tureckich towarow tym porządkiem podali.

Towary Wołoskie.

Wina pułkufek koszt tal. siedmnaście, płac. tal. dwadzieścia.

Rodzenkow cynebow (?) kamień koszt tal. trzy, płac. tal. pułczwarta.

Fig kamien koszt tal. trzy, płac. tal. pułczwarta.

Lis przedni Wołoski koszt tal. pułtora, płac. tal. pułtora groszy pietnaście.

Wyziny kamień koszt tal. ieden, płac. tal. ieden groszy dwadzieścia.

Karp słony Dunayski koszt pułtalera, płac. pułtalera groszy dziesięć.

Karp słony koszt pułtalera, płac. pułtalera groszy pięć.

Kawiaru kamień koszt tal. pułtrzecia, płac tal. trzy bez groszy dziesiąci.

Sledzi Dunayskich sto koszt tal. pułtora, płac. tal. pułtora groszy pietnaście.

Orzechow Tureckich kamień koszt tal dwa, płac. tal. dwa groszy dwadzieścia.

Chleba S. Jana [1]) kamień koszt tal. pułtora, płac. tal. pułtora groszy trzydzieści.

Miodu Wołoskiego pułbeczek koszt tal. siedmnaście, płac. tal. dziewiętnaście groszy dziesięć.

Woł Wołoski naprzednieyszy czaban koszt. tal. siedmnaście, płac. tal. dziewietnaście groszy dziesięć.

Średni koszt. tal. dwanaście, płac. tal. pułczternasta.

Podleyszy tal. dziewięć, płac. tal. dziesięć groszy dziesięć.

Haba [2]) naprzednieysza stryndza (sic) tal. trzy, płac. tal. trzy groszy trzydzieści.

Haba podleysza koszt. tal. trzy bez groszy dwudziestu, płac. tal. trzy y groszy dziesięć.

Anyzu kamień koszt tal. trzy groszy dwadzieścia, płac. tal. pułczwarta groszy pułtrzynasta.

Wydra koszt tal. dwa, płac. tal. dwa groszy dwadzieścia.

Bobr niewyprawny ieden na drugi tal. trzy, płac. tal. trzy groszy trzydzieści.

Safian Wołoski żółty Soczawski tal. ieden koszt, płac. tal. ieden groszy dziesięć.

Koc biały Wołoski koszt pułtalera groszy dwadzieścia, płac. pułtalera groszy dwadzieścia pięć.

Wosku smalcowanego [3]) kamień tal. pięć y puł, płac. tal. sześć groszy piętnaście.

Łoiu kamień tal. koszt ieden, płac. tal. ieden groszy dziesięć.

Skora wołowa tal. ieden, płac. tal. ieden groszy dziesięć.

Szafian czerwony Turecki koszt tal. pułtora groszy pietnaście, płac. tal. dwa bez groszy dziesiąciu.

Funt szafranu prosty Tureckiego koszt tal. trzy, płac. tal. trzy groszy trzydzieści.

Muchaier chaledziuk koszt tal. pułosma, płac. tal. ośm bez groszy piąci.

Kot ieden groszy pietnaście, przedni dobry.

---

[1]) = niem. Johannisbrot (rożki).

[2]) = grube białe sukno.

[3]) smalcowany = przetopiony.

Wiecey tak Tureckich iako y Wołoskich towarow ysz do regestru kupcy nie podali, ktoremi by handlować mieli, a na tym przysięge wykonali, PP. commissarze taxae skonczyli, ktora do przyszłego seymu według constitutiy iż trwać będzie a effect swoy y executią brać ex nunc od daty dnia y actu skonczenia tey commissiey declarowali. Co sie zaś dotycze praecią rerum w Krakowie, Lublinie y Poznaniu odprawionych [1]), tych exequutią do terminu w constituciey opisanego tym ktorym ex praescripto legis competierit zachowali. A thę taxae swoie publicować zarazem y obwołać roskazali, y the regestra podpisami swemi wespół z Je° Mcią P. Starostą stwierdzieli y tak ten wszytek act commissionis iako y regestra tey taxy do act wpisać dali. Datum Leopoli in praetorio eiusdem civitatis in crastino festi Nativitatis Sancti Ioannis Baptistae. Anno Domini millesimo sexcentesimo trigesimo tercio. Jan Bełzecki na Bełzcu castelan Halicki. Stanisław Mniszek starosta Lwowski. Adam z Brusiłowa Kisiel podkomorzy Czernichowski starosta Nosowski ssp. Janusz Prusinowski na Perespie ssp.

[1]) Z tego ustępu możnaby wnosić, że także komisye: poznańska i lubelska ułożyły jakieś taksy.

DATE DUE

